

تالیف ابن ابیسی به کوردی

نووسینی
أبو الفرج ابن الجوزی

وه رگیترانی
نوری

نایین

منتدی اقرأ الثقافی

www.iqra.ahsamonatada.com

تالیف ابن ابیسی به کوردی

نایین

منتدى اقرأ الثقافى

www.igra.ahlamontada.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نارین

(تَلْبِيسُ إِبْلِيسَ)

به کوردی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشەکی وەرگیر

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾ ﴿ آل عمران:

۱۰۲﴾.

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾ ﴿ النساء: ۱﴾.

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾ ﴿ الأحزاب: ۷۰ – ۷۱﴾.

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ – صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ.

پاشان، من یه کێیکم لهو کهسانه‌ی که هه‌میشه پێم وابوو، خزمه‌تی که ته‌مه‌ن درێژ بێو، زۆرت‌رین که‌س سوودی لێ وهریگری‌ت، بواری نوسین و خزمه‌ته به‌ ئایینی پیروزی ئیسلام، پاک‌کردنه‌وه‌ی بیروباوه‌رو په‌رسته‌نه‌کانی خه‌لک یه‌کێکه له‌و ته‌رکه‌ گه‌ورانیه‌ی که پێویسته هه‌موو که‌سیکی به‌توانا هه‌ولێ بۆ بات.

ئه‌گه‌ر سه‌ره‌نجیکی کتێبخانه‌ی کوردی بده‌ین، بۆمان ده‌رده‌که‌وی که کتێبخانه‌ی کوردی له‌ بواری ناشکراکردی فیله‌کانی ئیبلیدا هه‌ژاره‌و، کتێبی سه‌ربه‌خۆی له‌م باره‌وه به‌ زمانێ کوردی تێدا نیه، که‌سیکی واش به‌دینا‌کری‌ت پێنوسه‌که‌ی خۆی بۆ ئه‌م بواره ته‌رخان کردبێ،

نه بهنوسین و نه به وەرگیران، بهلکو زۆریه‌ی زۆری ئەوانه‌ی دهنوسرێن له بواره‌کانی دیکه‌ی شەریعه‌تدان به‌گه‌شتی و، له‌ باری چه‌سپاندنی بیروباوه‌ری ئەه‌لی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌تدایه به تایبه‌تی، سوپاس بۆ خوا.

بۆ پاراستنی ئایینی پیروزی ئیسلام زانایان چه‌ندین کتییی به‌نرخیان داناوه بۆ وشیارکردنه‌وه‌ی خه‌لک له‌ فێل و ده‌سیسه‌کانی ئیبلیس، که هۆکارێکی چالاکه بۆ سه‌رلێشێواندنی تێکپاری جه‌ماوه‌ری خه‌لک و، تێکدانی په‌رسته‌نکانیان و، جێبه‌جێ کردنیان به‌شیوازیکی نه‌گه‌نجاو که شەرح فه‌رمانی پێ نه‌کردوه.

کتییی (تَلْبِيسُ إِبْلِيسَ) پێشه‌وا‌ی به‌ناویانگ (ابنُ الجوزي) _ به‌په‌مه‌تی خوا بیٔ _ به‌لای هیچ که‌سیکی موسڵمانه‌وه‌ شاره‌وه‌ نیه‌و، گه‌وره‌ترین ناویانگی له‌ سه‌ر تا سه‌ری جیهانی ئیسلامیدا به‌ده‌ست هێناوه، یه‌کیکه‌ له‌و کتیبانه‌ی که له‌ بواره‌که‌ی خۆیدا تاکه‌و، هه‌موو موسڵمانێک نابێ خۆی له‌ خۆندنه‌وه‌ی بێبه‌ش بکات، بۆ نه‌وه‌ی به‌ ته‌واوی سه‌رلێشێواندنه‌کانی ئیبلیس بۆ روون بێته‌وه، به‌لام ماوه‌یه‌کی زۆر درێژ گه‌لی کوردی موسڵمان ته‌نها ناوی ئەم کتیبه‌یان ده‌بیست و، شاره‌زای ناوه‌پۆکی نه‌بوون، به‌تایبه‌ت نه‌وه‌کانی ئەمڕۆ که‌ زمانی عه‌ره‌بیان به‌لاوه‌ بۆته‌ بێگانه، زۆر به‌داخه‌وه، بۆیه به‌ پتووستی سه‌ر شانی خۆم زانی ئەوانیش له‌م کتیبه‌ به‌نرخه‌ بێبه‌ش نه‌بن و، ئیتر ده‌ستم دایه وەرگیرانی، بۆیه داواکارم نه‌گه‌ر هه‌ر هه‌له‌یه‌کم هه‌بێ، له‌ پێگای ده‌زگای چاپ و بلا‌وکردنه‌وه‌ی نارینه‌وه‌ ناگادارم بکه‌نه‌وه.

بۆیه نه‌گه‌ر کاره‌که‌م باش بێ ئەوا گومانی تێدا نیه که خ‌وای ته‌عالی یارمه‌تی داوم و، نه‌گه‌ر به‌ پێچه‌وانه‌شه‌وه‌ بیٔ، ئەوا که‌م و کورتیه‌که‌ له‌ خۆمدایه.

والله‌ الموفق

نوری هه‌مه‌وه‌ند

پێنجوێن / ۲۰۱۲

۱_ مهلا محمد مهلا صالح، پوخته‌ی تفسیری قورئان.

کون و کەله بەرێک بە جێنە هێتیت کە شەیتان و سەربازانی پیایدا بچن و، بەهۆیەوه بۆی بێنە ژووری.

پزێسکی یە کەمی نەم جەنگە بە گرمیە لەو کاتەوه دەستی پێکرد کە خواى تعالى نادەم پیغەمبەری _ علیه السلام _ دروست کرد:

﴿ فَوَسَّسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى ﴾ [طه: ۱۲۰].

واتە ﴿ فَوَسَّسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ ﴾ ئینجا شەیتان نیازی خراپی خستە دڵیەوه ﴿ قَالَ ﴾ وتی ﴿ يَا آدَمُ ﴾ ئەى نادەم ﴿ هَلْ أَدُلُّكَ ﴾ ئایا نیشانەت بە دەم ﴿ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ ﴾ درەختی نەمری (هەرکەس لێى بھوات هەرگیز نامری) ﴿ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى ﴾ و مۆلک و دەسلاتی هەر دواى نەیدەت^(۲).

نێتر لەو پۆژەوه جەنگەکەى نێوان شەیتان و موریدەکانى وەلى و خواپەرستانى خوا بەردەوامەو پێشپڕکێى یە کتر دەکەن، جار بە جار سەرکەوتن بۆ لایەنى شەپەرەو، بەزۆریش سەرکەوتن و زالبوون بۆ لایەنى خەیرە.

بەراستی زاناىان ئومەت و پێشەوايانى هەلبژێردراوى دڵسۆزى زۆر چاک لەم مەملانى فەوتینەرە ئاگادار بونەوه، بۆیە ژمارەیه کى زۆر کتیبیان نوسی بۆ وریاکردنەوهى بەندە پاستگۆکان و، موسلمانە خواپەرستەکان و، لە شەپرى ئیبلیس ئاگاداریان دەکردنەوه، لە سەرلێشێواندن و فیتنەکانى ئیبلیس قەدەغەیان دەکردن.

ئەوه بوو پێشەوا (ابنُ أبي الدنيا) کە لە سالى (۲۸۱ کۆچى) مردووه هەستا بە نووسینی کتیبى ((مکاید الشیطان))^(۳).

۲ _ مەلا محمەد مەلا صالح، پوختەى تەفسیری قورئان.

۳ _ ((سیر أعلام النبلاء)) (۱۳ / ۴۰۳)، ووردَ في ((كشف الظنون)) (۲ / ۱۷۰۴): ((مصابيد الشيطان)).
لەله هو.

شیخ (أبو حامد الغزالي) یش که له سالی (۵۰۵ کۆچی) مردووه ههستاویوو به نووسینی کتیبی ((تلبیس إبلیس))^(۴).

ههروهها پێشهوا ی ئازاو جوامیّرمان (ابن الجوزي) کتیبی (تلبیس إبلیس) ی نووسی^(۵).
پاشان پێشهوا (ابن القيم الجوزية) که له سالی (۷۵۱ کۆچی) مردووه کتیبی ((اغاثة
اللفان من مصاید الشيطان)) ی^(۶) نووسی.

ئاوهها: پێشهوا یان _ بهرهمهتی خوابن _ له پێگهی دانانی زنجیرهیهك کتیبی زانستی بهسوودهوه و یستیان فێلهکانی شهیتان ناشکراکن و، سهرلێشێواندنهکانی پروونکهنهوه، فریودان و ههڵخهڵهتاندنهکانی بجهنهپروو.

له بهر ئهوهی شتکه بهم جوهرهیه، به پتویستی سهرشانی خۆم زانی منیش جوهره بهشداربونیکم ههبی، بۆ ئهوهی ئهم کاروانه درهوشاوه چاکه بهردهوام بی، بهلام...

۴ _ ((طبقات الشافعية الكبرى)) (۶ / ۲۲۷).

(فائدة):

اختلفت مقالات أهل العلم في ضبط (الغزالي)، أهو بتشديد حرف الزاي أم بتخفيفه ؟
وقد نقل الزبيدي في ((تاج العروس)) (غ ز ل) هذا الاختلاف دون ترجيح !
ثم إنني رأيت _ بدلالة أحد الإخوة _ ما قاله العلامة الفيومي في ((المصباح المنيد)) (ص ۴۴۷) أنه يُنسب إلى ((غزّاله)، قرية من (طوس))، ناقلاً ذلك مشافهةً عن أحد أحفاد الغزالي، ثم ذكر عن هذا الحفيد قوله:

((أخطأ الناس في تثقيب اسم جدنا، وإنما هو مُحَقَّف)).

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات.

۵ _ وسيأتي الكلام عليه مفرداً.

۶ _ ولي مُختَصَر له على نَسَق هذا الكتاب الذي بين يديك _ أخي القاريء _ عنوانه ((مَوارِد الأمان المُنتقى من إغاثة اللفان))، وهو تحت الطبع في دار ابن الجوزي _ الدمام.

له کتیبی ((سیر أعلام النبلاء)) دا^(۷) که میژوونوسی ئیسلام پیشهوا (شمس الدین الذهبی) نویسه‌تی، گوته‌یه‌کی زۆر شیرینم خوینده‌وه، که پیشه‌وامان له میان‌ه‌ی نووسی ژیا‌نامه‌ی پیشه‌وای قورئان خوین (ابن مجاهد) دا ده‌یگیر‌پته‌وه‌و فەرموویه‌تی:

((ابن أبي هاشم)) ده‌ئیت: پیاوێک به (ابن مجاهد) ی گوت: ئەو به‌ تۆش بۆ نه‌فسی خۆت پی‌تێک دانانییت ؟ ئەویش فەرمووی: نه‌فسی ئێمه‌ زۆر پی‌ویستی به‌وه‌یه‌ کار بکات بۆ پاراستنی ئەو‌ی پیشه‌واکامان له‌ سه‌ری ده‌چوون به‌به‌راوردی ئەو‌ی خۆی هه‌ستیت به‌دانان)).

ئێتر گو‌فتاره‌که‌ی چو‌و به‌ د‌ل‌مه‌وه‌و، به‌د‌وای کتیب‌یک‌دا گه‌پام بۆ ئەو‌ی له‌ میان‌ه‌ی خزمه‌ت‌کردن‌یدا بتوانم چه‌کی‌کی تر به‌ ده‌ستی به‌نده‌ یه‌کتا‌په‌رسته‌کانی خواوه‌ به‌م، بۆ ئەو‌ی د‌ژ به‌م شه‌یتانه‌ نه‌فره‌ت‌کراوه‌ ب‌ه‌نگن تا ک‌پ ده‌بی‌ته‌وه‌ ! ئەوه‌بوو کتیبی ((تلبیس إبلیس)) ی پیشه‌وا (ابن الجوزی)م هه‌لب‌ژارد، له‌ به‌ر چه‌ند هۆکارێک:

یه‌که‌م: چاکی چاره‌سه‌ر‌کردنی بۆ ئەو باب‌ه‌ته‌ گرنگانه‌ی که له‌ کتیب‌ه‌که‌یدا باسی کرد‌وه‌وه‌ هه‌موو ئوم‌ه‌ت سوودی لێ و‌ه‌رده‌گرن.

دو‌ه‌م: ئەو واقیعه‌ی که پیشه‌وا (ابن الجوزی) باسی ده‌کات زۆر له‌م واقیعه‌ی خۆمان ده‌چیت که ئیستا تیایدا ده‌ژین.

سێ‌یه‌م: ئەو ناوبانگه‌ گه‌وره‌یه‌ی که کتیب‌ه‌که‌ به‌ده‌ستی هێناوه‌ له‌ نێوان سه‌رجه‌م چین و تو‌یژه‌کانی خه‌ل‌ک‌دا: تایبه‌ت و گشتی.

چواره‌م: نه‌بونی هیچ نوسخه‌یه‌کی ته‌حقیق‌کرا‌و به‌ ته‌حقیقی‌کی زانستی که موس‌لمان‌ی ناسایی و خویند‌کارانی زانست متمانه‌ی پێ بکهن.

وه‌ چه‌ندین هۆکاری دیکه‌ش که شار‌اوه‌ نابێ له‌ کاتی چاک تێ‌ورد‌بو‌نه‌وه‌دا.

ئ‌وه‌بوو _ برای خوین‌ه‌رم _ هه‌ستم به‌ ته‌حقیق‌کردنی ئەم کتیب‌ه‌، به‌م جۆره‌ی که ده‌بینی، داوا‌کارم خ‌وای تعالی بیکات به‌ سوودو که‌ل‌کێکی زۆر بۆ ئەو که‌سانه‌ی که ده‌بخوین‌نه‌وه‌و، ته‌ماشای ناوه‌پ‌ۆکی ده‌کهن ، له‌ هه‌مان کاتیشدا خ‌وای تعالی پاداشتی

پیشه‌وامان (ابن الجوزي) باته‌وه که هه‌ستاوه به نووسینی و، پاداشتی ته‌حقیق‌کاریش باته‌وه،
إِنَّهُ سَمِيعٌ مُّجِيبٌ.

وآخرُ دعوانا أنِ الحمدُ لله ربَّ العالمينَ.

أبوالمحارث الحلبي الأثريُّ

الخميس ٢٧ / ٧ / ١٩٨٩ م

٢٤ / ذي الحجة / ١٤٠٩ هـ

نهم کتیبه

__ پێشهوا (ابن الجوزي) ناوی ناوه ((تلبیس إبلیس))، وه کو شهوی له کتیبی ((کشف الظنون)) دا (۱ / ۴۷۱) هاتوه، بهلام شیخ (محمد منیر الدمشقي) له کتیبی (أنموذج الأعمال الخيرية) دا (ص ۷۹)^(۸) فرموویهتی:

((کتیبی ((تلبیس إبلیس)) که له چاپخانهی (السعادة) له وهلاتی میسر له سالی (۱۳۴۰ کۆچی) دا چاپکراوه، بهراستی ناوی بۆ ((نقد العلم والعلماء، أو تلبیس إبلیس)) گۆرڤدراوه، بۆیه ئیمه له سالی (۱۳۴۷ کۆچی) دا که دووباره ههستاینهوه به چاپکردنی کتیبه که، وازمان لهو ناوهی سهروهه هیناو، ناوه راسته کهی خۆمان به کارهینا که دانه ره کهی ناوی نابوو، که بریتیه له ((تلبیس إبلیس)) به ته نهها)).

هه ندی جاریش که کتیبه کهیان چاپ کردوه ناوی ((الناموس في تلبیس إبلیس))یان بۆ داناهه، وه کو شهوی ماموستا (عبدالجبار عبدالرحمن) له کتیبی ((ذخائر التراث الإسلامي)) دا (۱ / ۷۸) باسی ده کات.

__ ((پێشهوا (ابن الجوزي) تیایدا نهو مه سه له گرنگانه باس ده کات که جیگه ی پای جیاوازن له نیوان زانیانی مه زه هب و پێباوه رو ئاینه کاند، وه پێره ی فیه هزانان و فرمووده ناسان و زمانه وانان و خوینه ران و که سانی دیکه ش ده خاته روو، نهو گومانانه روون ده کاته وه که ئیبلیس وه کو هۆکاریک به کاری هیناوه بۆ سه رلیش یواندنیا، دانه دانه په لاماری نهو گومانانه ی داوه به توێژینه وهو لیکنۆینه وهو په خنه گرتن وهلامی داونه ته وه، به په خنه گرتن له پێباوه ر پێباوه رو، پێره و پێره و شی یان ده کاته وهو، راست و دروستی مه سه له کان له خراپ و بۆگه نه کان جیا ده کاته وهو، گومانه کان په تده کاته وه، بۆ هه موو نه وانه

۸ __ نهوی له کاتی باسکردنی هه ندی کتیبدا فرمووه که به هۆی نه فامی و نه زانیی کتیبفرۆشه کانه وه گۆرڤدراوه و شیواوه تیکدراوه.

پشت به به لگه کانی قورشان و سوننه تی (صحیح) و ریتتچوترین به لگه کانی شه قلی ده به ستیت، له گهل باسکردنی نمونه گهلک که ههست و ویزدان شایه تی بو ده ده ن^(٩).

__ پیشهوا (ابن الجوزی) __ به ره هه تی خوا بیت __ کتیه که ی به سیازده بهش داناوه، دریزترین شه به شان به شی پینجه مه به ناوی ((باسی سه رلیشیتواندنه کانی ئیبلیس له بواری بیروباوه پرو ئاینه کاند))، ههروه ها به شی ده به می شه به ناوی ((باسی سه رلیشیتواندنه کانی ئیبلیس به رامبه به صوفیه کان))، به شیوه کی سه رسورمیت دریزه ی بهم به شه داوه، که زیاتر له دوو سه ده لاپه ره به، که نزیکه ی نیوه ی کتیه که ده بیت و، به پراستی گرنگترین و چاکترینی هه موو به شه کانه.

وه من __ علي الحلبي __ : پاش لیکنۆلینه وه ی کتیه که و ژایانه مه ی پیشهوا (ابن الجوزی) دانهری کتیه که، دریزه پیدانی به شی ده بهم ده گه پینمه وه بو سروشتی شه و چاخ و کات و زه مه نه ی که (ابن الجوزی) تیایدا ژیاوه، چونکه کات و زه مه نیک بوو که صوفیه کان چین چین هیلانه یان بو خویان دروست کردبوو، چهندین زه رنه قوته و به چکه یان هه له پینابوو، که سه به هیه لایه که نه بوون !

بو پرو به پرو یونه وه ی شه شالاره ی که له سه ر قسه و گوته ی پروپوچ و بی تام و بی ماناو خه ون و ستابوو، پیشهوا (ابن الجوزی) به دریزه ی باسی صوفی و خۆ به صوفیکاران ی کردوه، چونکه بیروپرای که سانیک ی وه کو نه وان، به لای که سانی نه فام و خه لکی ئاسایه وه، له هه موو شارو له هه موو کات و زه مه نیکدا، داواکاریه کی زۆری له سه ره، مه گه شه و که سه ی خوای تعالی به زه به ی پیدایه بیته وه.

__ به پراستی که سانیک له پیشه وایانی پینشین __ به ره هه تی خوا بن __ گرنگیان بهم کتیه داوه، پیشهوا (السیوطی) له کتیبی (نظم العقیان) دا (ص ٤٩) فه رمو به تی: پیشهوا (ابن

٩ __ له کتیبی ((أنموذج الأعمال الخيرية)) وه (ص ٢٨٨) وه رگیراوه.

حَجَرُ الْعِسْكَلَانِي) که له سالی (٨٥٢ کۆچی) مردوو، کتیبی ((تلبیس إبلیس))ی کورت کردۆتهوه، بهلام به دهستان نه گهشتوو^(١٠).

__ پوختهی تیکرای گوتهاره کان سه بارهت بهم کتیبه نهویه که ((شایستهیه به ناوی زیر بنوسریت و، پیشکەش به هه موو نهو که سانه بکریت که ههز به چاککردن و، خوازیاری نهون که به زانستی ههقیقی و، ڕێگهی راست و، بیروباوه ڕی راست و دروست بگهن که تیکهه به ههچ گومانیک نهبی))^(١١).

چونکه ((دهقاودهق سازياری باروحوالی کۆمهلایهتی خۆمان و، نهو بیروباوه پانه مانه که تیکهه به چنده ها خهیاڵات و نهندی شهی پرپوچه، بۆیه هانی زانایان و کهسانی ههقیقهخواز ده دین کهوا ههولێ پیداکردنی نهو کتیبه بدن و بیخویننهوه، چونکه لهم بهاره دا چاکترین کتیبی دانراوه)).

__ مهنهجي من __ علي الحلبي __: بۆ ته حقیق کردنی نهو کتیبه له سه ره نهو مهنه مایانه وهستاوه:

یه کهم: لابر دنی (اسناد) له سه راپای کتیبه که.

دووهم: لابر دنی نهو فهرموودانهی که (صحیح) نین.

سێ یه م: لابر دنی نهو فهرمووده و ههوالانهی که له یدک جیگه دا دووباره بۆتهوه.

چوارهم: (تخریج) کردنی فهرمووده (صحیح) هکانی^(١٢) نیو کتیبه که به شیوهیه کی زانستی و وهستاو له سه ره مهنه جي زانایانی له وه وپیش و، ڕێگه کانی پیشین، به کورتی و به بی درێژه پیدان.

١٠ __ ((ابن حجر ودراسة مصنفاته)) (ص ٦٦٦) لشاکر عبدالمنعم.

١١ __ ((نموذج الأعمال الخيرية)) (ص ٢٨٨).

١٢ __ أمّا الآثار، فلم ألتزم بذلك، ((لأنها ليست كالأحاديث المرفوعة التي يجب الاحتجاج بها، وأتخذها ديناً، وإنما ذُكرت للاستئناس بها والاستشهاد فقط))، كما قال شيخنا الألباني في مقدمته النافعة لـ ((مختصر العلوّ)) (ص ٢١).

پینجهم: لابرڊنی چیرۆک و به سهرهاته کان که سوودیکی ئهوتۆیان تیدا نییهو، به شه کانیس
شتانیکی دیکه چاکیان تیدایه که جینگه ئهوانه ده گریتتهوه.

شه شه: ههستاوم به پهراویز نووسین بۆ ههندی بابته که به بۆچونی خۆم پیویست بهوه
دهکات که بهواقیعهوه پهیوهست بکریت، یاخود ناگادارکردنهوه له نادیاره کان و، بهو
هاوشیوانه که به بۆچونی خۆم سوودو کهلکیکی زۆر ده بهخشیت _ إن شاء الله _.

لابردن و کورتکردنهوه له گوشتارهکانی دانه ناچاری کردم ههندی شت زیاد بکه، یاخود
ههندی له پستهکان بۆ شیویهکی تر بگۆرم، بۆ تهواوکردنی سوودو کهلک و، بۆ شهوهی به
یه کهوه پهیوهندن.

حهوتم: ههلهو ناتهواویهکانی کتیبه کهم چاک کردۆتهوهو، (ضمه) و (فتحه) و، (کسره) و
(سکون)م بۆ ههموو وشهکانی کتیبه که داناوه، که به بۆچونی خۆم تهواوه، بۆ شهوهی به
ناسانی سوودو کهلکی لی وهگریت و، بۆ ههموو چینی خۆینهران به سوود بیته.

وه چهندين شتی تر که به لای ههموو بینهرانی کتیبه کهوه شاراهه نابێ.

بۆیه نه گهر له کارکه مدا پیکابیتم، شهوا له بهخششهکانی خوای تهالاوهیهو، نه گهر
ههلهشم کردبێ، شهوا که متهرخه می خۆمهو، لیبورڊنی خوای تهالی ده مگریتهوه.

له خوای تهالی داواکارم بمبوریته و ، ناکامی چاکم پێ بهخشیت، پهحم به خۆم و دایک و
باب و، سه رجهم شیخه کانم بکات، إِنَّهُ سَمِيعٌ مُّجِيبٌ.

وهستانیک له گهل کتیبی ((تفلیس إبلیس)) ۱۵

که پیشهوا (ابن الجوزی) _ به په حهتی خوا بیت _ کتیبی ((تلبیس إبلیس)) ی نووسی، بویه درکیتک له قورگی نهو کهسانه دا که سه پیتی ههق ده کهن، به تاییهت شوینکه وتوانی مه زهه ب و پیاوه و پینگه ده مارگریه کان، به تاییه تریش نهوانه ی بۆ نه هلی ته صوف ده گه پینه وه، بویه دانه یه کیان به ناوی (ابن غانم المقدسی الشافعی)^(۱۳) که له سالی (۶۷۸ کۆچی) مردوه، خوی چالاک کرده وه بۆ وه لاندانه وه ی پیشهوا (ابن الجوزی) !

وه له بهر نه وه ی پیشهوا (ابن الجوزی) ناوی کتیبه که ی ناوه ((تلبیس إبلیس)) واته ((سه رلیش یواندنه کانی ئیبلیس)) و نه وه مان بۆ پروون ده کاته وه که ئیبلیس هیڅ و په لاماری ههیه، به تاییهت بۆ سه ر صوفیه کان، (ابن غانم) وه لامي دایه وه و کتیبه که ی خوی ناونا به ((تفلیس إبلیس))^(۱۴) واته ئیفلاسکردنی ئیبلیس، واته ئیبلیس هیچ هیڅ و په لاماریکی نییه !!

له میانه ی قه سه کانی (ابن غانم) وه که له کتیبه ((تفلیس)) ه کهیدا نوسیویه تی، ههروه ها له ناویشانی کتیبه کانی وه _ که ته نها ((تفلیس)) مان پی گه شتوه _، زۆر به ناشکرا بۆمان ده رده که ویت که صوفیه و تیایدا نقووم بووه.

بۆ نمونه کتیبی ((الفتوحات الغیبیة فی الأسرار)) و، کتیبی ((حل الرموز ومفاتيح الكنوز)) ههیه !! وه هیتیش، له ته ماشاکردنی هه مو نهو شتانه وه بۆمان پروون ده بیتته وه که صوفیه و بیروباوه پیتی نه شعده ی^(۱۵) ههیه.

۱۳ _ مترجم فی ((البدایة والنهاية)) (۱۳ / ۲۸۹).

۱۴ _ وقد طُبِعَ قديماً، كما أشار الزركلي في ((الأعلام)) (۳ / ۳۵۵)، وحققه أخيراً وتعقبه _ إجمالاً _ أخونا الفاضل سليم الهلالي _ وفقه الله _.

۱۵ _ كما تراه عندما ذكر مسألة ((الكسب)) المعروفة عند الأشاعرة، وقد تعقبه فيها أخونا الفاضل سليم الهلالي _ وفقه الباري _، وكذا مسألة ((الشريعة والحقيقة))، وغير ذلك.

بۆیه له کتێبه ((تفلیس)) هه کیدا (ل ٢٨) ده لێت:

((کاتی کتیبی ((تلبیس إبلیس))م خوێندوه، ته ماشام کرد خراپترین هاوده مه، پێیه رێکه بۆ که مکردنه وهی رێزی وه لیه کانی خوا (!) تانه له بهرزی پله و پایه یان ده دا، پاکیزهیی رێزو نابرویان له که دار ده کات، وا به خه یالدا دینیت که شهتانیان به سهردا زال بوو، فریویان ده داو گومرایان ده کات)) !

ده لێم _ علي الحلبي _ : به لām هیچ شتێك له وانهی پروون نه کردۆته وه، رێگایه کی نادیارى بۆ که سانی پشکنه رو لیکۆلهر باس کردوه، به لām گوفتاره کانی (ابن الجوزي) جهختی له سهر ناشکرا کردنی هه موو نهو شتانه کردۆته وه که ئیبلیس به کاریه پناوه بۆ سهر لیشیواندنی صوفیه کان، له تیکرای بواره کانی عه قیده و بیروباوه ردا، وه به لگه گه لیکى بۆ هیناوه ته وه له پرووناکی پۆژ پروونته، به لām (ابن غانم) _ که کتیبه کهشی خوێندۆته وه^(١٦) _ ته نها نکۆلیی لهو شتانه کردوه، به لām ... به بی هیچ به لگه یه کی پروون که که سانی ژیر پیتی قایل بن !! نا بهو شیوه^(١٧) ...

هه موو نهو که سانهی بهر په رچی بانگه وازخووانی هه ق ده ده نه وه، هیچ شتێکیان به ده سه ته وه نییه به ده ره له چه ند وشه یه ک که به کاریده هینن بۆ سهر لیشیواندن و ئاژاوه نانه وه !! به شتوازیکی سۆزداری و، به رسته گه لیکى حه ماسی دایده پڕژن و، له قالبیکی ده ده ن که دلان راکیش کات^(١٨).

فالحمد لله وحده، سبحانه علّام الغيوب.

١٦ _ وفي ((هدية العارفين)) (١ / ٥٧١) أنَّ مِنْ مؤلفاته ((الحديث النفيس في تفليس (إ) إبليس))، ولعلّه نفسه.

١٧ _ له گه ل هه موو نه وانه شدا، کتیبه که ی سوودو که لکی خۆی هه یه، چونکه به شتوازیکی و تووێژی و مشتومپی له گه ل شهتانداندا کتیبه که ی نویسه ته وه، تیایدا فیل و ته له که کانی شهتانی هه لده وشیتیتته وه و هه لām یان ده داته وه.

١٨ _ كما فعل _ أخيراً _ الشيخ محمد الغزالي في كتابه ((السنة النبوية بين أهل الفقه وأهل الحديث))، وقد ردَّ عليه بعض الأفاضل ردوداً في الأشرطة، أو الصحف، أو في رسائل مفردة. ولنا ردُّ عليه بعنوان ((نظرات ونقّدت...)) بالأشتراك مع الأخ سليم الهلالي.

ژیاننامه‌ی نووسەر _ به‌ره‌حه‌تی خوا بیټ _

_ ناوی (جمال الدین)، (أبو الفرج)، (عبد الرحمن) ی کورپی (علی) کورپی (محمد) ی کورپی (علی)، (القرشي)، (البغدادی) ناسراو به (ابن الجوزي) ه.

_ له (دَرْب حبيب) له به‌غداد، له سالی (۵۱۰ کۆچی) له دایک بووه.

_ له گه‌ل زانستدا په‌روه‌رده کراوه، سێ یه‌م سالی بوو له فی‌ربوونی زانستدا که بابی مرد، نیت‌ر له باوه‌شی پور‌تیکیدا _ خوشکی بابی _ په‌روه‌رده بوو، بایه‌خ پیدان و چاود‌یریک‌ردن‌تیک‌ی زیاد‌ی پید‌ا تا به سەر تی‌ک‌رای هاوه‌ل‌انیدا سەر‌که‌وت‌وتر بوو، هەر پۆره‌که‌شی بوو که برد‌ی بۆ مرگ‌ه‌وته‌که‌ی پێشه‌وا (أبي الفضل محمد) ی کورپی (ناصر) که له سالی (۵۵۰ کۆچی) مردووه، نه‌ویش به شی‌وازی‌تیک‌ی چاک په‌روه‌رده‌ی کردو، فه‌رمووده‌ی فی‌رکرد^(۱۹).

به خۆش‌گوزه‌رانی په‌روه‌رده بوو، وه‌کو نه‌وه‌ی خۆی باسی ده‌کات.

_ پاشان له پیناوی فی‌ربوونی زانستدا ماندووبوون‌تیک‌ی زۆری چه‌شت‌وه^(۲۰)، وه‌کو نه‌وه‌ی باسی خۆی ده‌کات و ده‌لیت:

((له زه‌مه‌نی لاو‌یت‌یم‌دا چه‌ند پارچه‌ نان‌تیک‌ی وشکم ده‌بردو، ده‌چوومه ده‌ره‌وه بۆ فی‌ربوونی فه‌رمووده، له سەر پ‌وویاری (عیسی) داده‌نی‌شتم و، نه‌مه‌ده‌توانی نانه‌که بخۆم ته‌نها له سەر ناوه‌که نه‌بی، چ پ‌ارویه‌کم بخوارد‌با، قوم‌یک‌ ناویشم به‌سه‌ری‌دا ده‌کرد، هی‌مه‌تیشم هه‌زی به‌ هیچ شتی‌تیک‌ی تر نه‌بوو جگه‌ له چی‌ژی فی‌ربوونی زانست))^(۲۱).

_ شی‌خه‌کانی زۆرن، تا نه‌و ناسته‌ی کاتی کتیب‌ی ((شی‌خه‌کانی خۆی))^(۲۲) نووسی، نزیکه‌ی نه‌ود شی‌خی تیدا نووسیوه.

پێشه‌وا (ابن الجوزي) ده‌فه‌رمی‌ت:

۱۹ _ ((صید الخاطر)) (ص ۴۶)، ثم ابدأ بالتقلُّ وهجر المُشْتَهَى “ كما قال في الموضع نفسه.

۲۰ _ باسی خۆی ده‌کات که‌وا هی‌شتا خۆت‌ند‌کار بووه بیست هه‌زار موجه‌لله‌دی خۆت‌ندۆته‌وه !

۲۱ _ ((صید الخاطر)) (ص ۲۳۵).

۲۲ _ طبعت في دار الغرب الإسلامي، بتحقيق: محمد محفوظ.

((له ته‌مه‌نی مندالیمدا شیخمان (ابن ناصر) ده‌ی‌ردمه خزمه‌تی شیخانی تر، (العوالی) فێرده‌کردم، هه‌موو نه‌و شتانه‌ی فێری ده‌بووم به ده‌ست و خه‌تی خۆی بۆی ده‌نوسیم، له هه‌موو نه‌و شیخانه ئیجازه‌ی بۆ وه‌رده‌گرتم، کاتی‌کیش مانای زانست فێربوون تی‌گه‌شتم، ئیتر له شیخه‌کان ده‌چومه خزمه‌تی زاناترینیان، له (أرباب النقل) یش تی‌گه‌شتوترینیانم په‌سه‌ند ده‌کرد))^(۲۳).

__ له به‌ر نه‌وه‌ی پێشه‌وا (ابن المجزّی) له فێربوونی زانستدا به‌ پڕویه‌کی پاست و دروست ده‌چوو و، گه‌وره‌ زانیانی کات و زه‌مه‌نی خۆی هه‌ل‌ده‌بۆارد بۆ نه‌وه‌ی له سهر ده‌ستیان فێر بێ، بۆیه‌ خوێندکارانی‌ش له هه‌موو لایه‌که‌وه‌ پڕویان تێده‌کرد، بۆ نه‌وه‌ی له زانسته‌که‌ی وه‌رگرن و فێرین.

له خوێندکارانی: (الحافظ عبدالغنی المقدسی)، که له سالی (۶۰۰ کۆچی) مردووه. هه‌روه‌ها که‌مه‌زا که‌ی (سَبْطُهُ): (یوسفُ)ی کورپی (قَزْ أَوْغَلِي)ی^(۲۴) کورپی (عبدالله) که له سالی (۶۵۴ کۆچی) مردووه.

له لایه‌ن زانیانه‌وه‌ پیا‌هه‌ل‌دان و ستایش کراوه، می‌ژوونوسان زۆر به‌ چاکی باسیان کردووه: (ابن خُلکان) فهرموویه‌تی:

((زانای سه‌رده‌می خۆی بوو، پێشه‌وا‌ی کات و زه‌مه‌نی خۆی بووه له فهرمووده‌ناسی و، وه‌عزدا)).

(الذهبي) فهرموویه‌تی:

((له ته‌فسیرو وه‌عزو می‌ژوودا دره‌وشاوه‌ بوو، زانی‌نێکی ته‌وا‌ی هه‌بوو له سهر (متن)ی فهرمووده‌کان)).

۲۳ __ ((ذیل طبقات الحنابلة)) (۱ / ۴۰۱) لابن رجب.

۲۴ __ وقد تصحّف في كثير من المصادر إلى ((فرغلي)) !! وهو تصحيف طريف !

پیشهوا (ابن الجوزي) له وه عزداند زۆر به ناویانگ بوو، پیشهوا (ابن کثیر)^(۲۵) فەرموویهتی:

((ابن الجوزي)) له هونهری وه عزداند تاك بوو كه كهسی تری پیش نه كهوتبوو، كهسی تر لیتی نه ده برده وه، له چۆنیه تیدا، له شتوازیدا، له زمان پاراویدا، له رهوانبیتیدا، له شیرینیدا، له خۆشی هۆنینه وهیدا، له گوزارشتکاری و تیپه پранدنی وه عزیزدا، نقومبوونی له مانای خۆشدا، شته نامۆکانی به غوونه گه لیکی ههستی پکراو بۆ خهلك نزيك ده کرده وه، شهوش به پرسته گه لیکی کورتی شهوتۆ كه كهسی بهرامبهر به خیرا لیتی تی بگات، به جوریک مانا گه لیکی زۆری له وشهیه کی كهمدا كۆده کرده وه)).

__ له جیگیرکردنی ناو و سیفاتەکانی خۆی تعالادا شلژاو بوو، وهكو شهوی (ابن رجب) له ((الذيل على طبقات الحنابلة)) دا (۱ / ۱۴۱۴) ده ئیئت:

((لهو بواردا زانایان به توندی نكۆلیان لی کردووه، له مهسهلهی (التأويل)یشدا شلژاو بوو، ههرحه ند به فراوانی فەرمووده کانی شه به شهی ده زانی، بۆیه له شیکردنه وه چاره سه رکردنی گومانی قسه ناساندا کارامه و لیها توه نه بوو)).

بۆیه پیشهوا (الذهبي) له کتیبی ((سير أعلام النبلاء)) دا (۲۱ / ۳۶۸) فەرموویهتی: ((خۆزگه له بواری (التأويل) دا نه دوايهو، به پێچهوانه ی پیشهوا که ی رهفتاری نه کردایه)). خۆی تعالی لیتی ببوریت و، بیهه خشیئت.

__ نزیکه ی پینج سه د کتیبی نووسیوه، مامۆستا (عبد الحميد العلوجي) به دوایدا گه راوه ژماردویه تی و له کتیبیکدا كه له بهغدا له سالی ۱۹۶۵ زاینی چاپکراوه بلای کردۆته وه. لهو کتیبانه زیاتر له په نجا کتیبی چاپکراوه^(۲۶)، وهكو:

۱ __ ((نواسخ القرآن)).

۲ __ ((زاد المسير في علم التفسير)).

۲۵ __ ((البداية والنهاية)) (۱۳ / ۲۸).

۲۶ __ انظرها في ((ذخائر التراث)) (۱ / ۷۶ _ ۸۲).

- ۳ _ ((ذَمُّ الْهَوَى)).
  - ۴ _ تَلْقِيحُ فَهَوْمِ أَهْلِ الْأَثَرِ)).
  - ۵ _ ((صِفَةُ الصَّفْوَةِ)).
  - ۶ _ ((صِيدُ الْخَاطِرِ)).
  - ۷ _ ((الْقُصَّاصُ وَالْمَذْكُورُونَ)).
  - ۸ _ ((الْمُصْبِحُ الْمُضِيُّ)).
  - ۹ _ ((الْمُنْتَظَمُ فِي تَارِيخِ الْمُلُوكِ وَالْأَمَمِ)).
  - ۱۰ _ ((الموضوعات)).
  - ۱۱ _ ((العلل المتناهية في الأحاديث الواهية)).
  - ۱۲ _ ((نُزْهَةُ الْأَعْيُنِ النَّوَاطِرُ فِي عِلْمِ الْوُجُوهِ وَالنَّظَائِرِ)).
- وه چهندهها کتیبی دیکهش.

_ له بهغدا شهوی ههینی (۱۲ ربههزانی / ۵۹۷ کۆچی) له نیشوان مهغریب و عیشادا کۆچی دواى کردو، نزیک به گۆزی پێشهوا (أحمدی کورپی (حنبل) نیشورا.

پیش مردنه کهى ئەم شیعره‌ی ده‌خویندهوه:

يَا كَثِيرَ الْعَفْوِ عَمَّنْ   كَثُرَ الذَّنْبُ لَدَيْهِ
جَاءَكَ الْمَذْنِبُ يَرْجُو   الصَّفْحَ عَنْ جُرْمِ يَدَيْهِ
أَنَا ضَيْفٌ وَجَزَاءُ   الضَّيْفِ إِحْسَانٌ إِلَيْهِ

خوای تعالی به‌ره‌مه‌تیکى فراوان ربه‌حمى پى بکات و، لى بپوریت و، بیه‌خشیت.
سه‌رچاوه‌کانى ژياننامه‌که‌ی:

- ۱ _ ((البداية والنهاية)) (۱۳ / ۲۸)، ابن کثیر.
- ۲ _ ((وَفَيَاتُ الْأَعْيَانِ)) (۲ / ۳۲۱)، ابن خَلَّكَان.
- ۳ _ ((ذيل طبقات الحنابلة)) (۱ / ۳۹۹)، ابن رجب.
- ۴ _ ((تذكرة الحفاظ)) (رقم ۱۰۹۷)، للذهبي.

- ۵ _ ((سیر أعلام النبلاء)) (۲۱ / ۳۶۵)، له.
- ۶ _ ((العبر)) (۴ / ۲۹۷)، له.
- ۷ _ ((دول الإسلام)) (۲ / ۷۹)، له.
- ۸ _ ((المختصر المحتاج إليه من تاريخ ابن الدبيثي)) (۲ / ۲۰۵)، للذهبي.
- ۹ _ ((الكامل)) (۱۲ / ۱۷۱)، لابن الأثير.
- ۱۰ _ ((مفتاح السعادة)) (۱ / ۱۰۷)، لطاش كبرى زادة.
- ۱۱ _ ((التكملة لوفيات النقلة)) (۲ / ۲۹۱)، للمُنذري.
- ۱۲ _ ((غاية النهاية)) (۱ / ۳۷۵)، لابن الجزري.
- ۱۳ _ ((مرآة الزمان)) (۸ / ۴۸۱)، لسبطه.
- ۱۴ _ ((مرآة الجنان)) (۳ / ۴۸۹)، لليافعي.
- ۱۵ _ ((المشيخة)) (۱۴۰) للنُّعال البغدادي.
- ۱۶ _ ((المختصر في أخبار البشر)) (۲ / ۱۱۸)، لابن الوردي.
- وغیرها کثیر.

الْمُنْتَقَى النَّفِيسُ

مِنْ

تَلْبِيسِ إِبْلِيسَ

لِلْإِمَامِ ابْنِ الْجَوْزِيِّ

المتوفي سنة (٥٩٧هـ) رحمه الله

بقلم الشيخ علي حسن عبد الحميد الاثري

وهـرگێڕانی

نوری هه‌مه‌وه‌ند

بسم الله الرحمن الرحيم

سوپاس بۆ ئەو خواپەیی که کیشی دادپەرورەری بەدەست ژیرو هۆشمەندان سپارد. پیغه مبه‌رانی وه‌کو مژده‌ده‌رو ترسینه‌ر به پاداشت و سزا نارد. کتیبیشی بۆ دابه‌زاندن بۆ پروونکردنه‌وی راست و هه‌له‌و ده‌ستوره‌کانی شه‌رعیشی ته‌واوکرد به بی هیچ که موکوپیه‌ک. سپاست و ستایشی ده‌که‌م سپاست و ستایشی که سیک بزانی‌ت که خوی په‌روه‌ردگار باعیشی هۆکاره‌کانه. شایه‌تی ده‌ده‌م به تاکیتی په‌روه‌ردگار شایه‌تی که سیک دلسۆز له نیتیدا به بی هیچ گومانیک. شایه‌تیش ده‌ده‌م که محمد به‌نده‌و پیغه مبه‌ری خواپه ناردویه‌تی بۆ ئەوێ کوفرو بی‌باوه‌ری له پرووی باوه‌رو نیماندا لاداو به‌نیته‌ خوار. به نورو پرووناکی هیدایه‌ت تاریکی لادات و په‌رده‌ی ڕێگه‌ی راستی حه‌قی نی‌سلام هه‌لداته‌وه. هه‌لیشسا به پروونکردنه‌وی ئەو شه‌رعه‌ی بۆیان دابه‌زیبوو، ئەو کیشانه‌ی له قورئاندا باسکرابوو بۆی پروونکردنه‌وو، له سه‌ر ڕێگه‌یه‌کی راستی په‌وان به جیی هیشتن (وَتَرْكَهُمْ عَلَى الْمَحْجَةِ الْبِيضَاءِ)^(۲۷) که نه گونج و قولای و نه تراویله‌کی تیدا بوو. بۆیه دروودی بی‌پایانی خوی په‌روه‌ردگاری له سه‌ر بی‌ت و له سه‌ر خاوخیزان و هه‌موو هاوه‌لانی، هه‌روه‌ها له سه‌ر (تابعین) ێک که به چاکه شوینی که‌وتن تا کاتی کۆیونه‌وه‌و حسابکردنی سه‌راسه‌ری له پۆژی قیامه‌تدا. دروودی لی‌بی‌ت دروودی بی‌پایان.

پاشان، گه‌وره‌ترین نیعه‌ته‌کانی خوی په‌روه‌ردگار بۆ مرو‌فـ نه‌قل و ژیری یه، چونکه نه‌ندامی‌کی چالاکه بۆ ناسینی خواوه‌ند _ سب‌حانه و تعالی _، ئەو شته‌یه که به‌هۆیه‌وه بروایه‌کی ته‌واومان به پاستگۆیی پیغه مبه‌ران لا دروست ده‌بی، به‌لام که نه‌قل توانادار نه‌بوو هه‌ستیت به‌هه‌موو ئەوانه‌ی له به‌نده داواکراوه، بۆیه پیغه مبه‌ران نێردران و کتیبه‌کان دابه‌زێندران.

لێره‌دا ده‌توانین نمونه‌ی شه‌رع بچوینین به‌ خۆرو، نه‌قل و ژیریش بچوینین به‌ چاو، بۆیه نه‌گه‌ر ساخ و ته‌واو بوو خۆره‌که ده‌بینیت.

۲۷ _ حدیث: ((ترکتکم علی مثل البیضاء نقیة، لیلها کنه‌ارها، لا یزیغ عنها إلا هالک)) صحیح، خرّجته فی ((الاریعن فی الدعوة والدعاة)) (رقم ۶)، طبع دار ابن القیم، الدمام.

وه کاتیک به لای نه قل و ژیری هوه فەرمایشتی پیغه مبه رانی سه لیتراو به به لگه
ناسابه ده ره کانی به ده ره له سروشت جیگیر بوو، خۆی پی سپاردن و، پشتیشی پی به ست
سه باره ت به وانه ی لی پنهان ده بیت.

کاتیکیش خوی پهروه دگار نیعمه تی نه قل و ژیری به جیهانی مروفت به خشی، به
پیغه مبه رایه تی بابیان (آدم) _ علیه السلام _ ده ستیکی کردن، که سرووشی خوی _
عزوجلّ_ ی پیپاده گه یاندن و، نه وانش له سه ر پیکه ی راست بوون، تاوه کو (قابیل)^(۲۸) به
هه واو ئارزووه کانی تاك بویه وه، براکه ی خۆی کوشت، ئیتر هه واو ئاره زووه کان به نیو خه لکدا
په لیان هاویش و، له بیابانی گومرایدا ده ره ده ره ته فروتنای کردن، تا به ناستی په رستنی
به ته کان گه شتن، له بیروباوه رو کرده وه کانیشدا جیاوازیان تیکه وت به جوړیک تیایدا بوون به
پیچه وانه کاری پیغه مبه ران و نه قل و ژیری، چونکه شوینی هه واو ئاره زووه کانی خۆیان
کهوتن، هه واداری داب و نه ریته کانی خۆیان بوون، په پیره ی سه رگه وره کانیاان ده کرد، بۆیه
ئیبلیس گومانی خۆی له واند به دیهیناوه، جگه له برواداران هه موویان شوینی کهوتن^(۲۹).

۲۸- نهم ناوه له نیسرائیلیات و، له هندی فەرمووده ی لاوازه وه وه گیراوه، ناوی هه ردوو کوپه کانی باوکه
نادهم له قورئان و فەرمووده (صحیح) هکاندا جیگیر نه بووه.

۲۹- ناماژهیه که بۆ نایه تی (۲۰) سوره تی سبأ.

★ دانایی له ناردنی پیغه مبه راندا^(٣٠)؛

بزانه پیغه مبه ران پدیامیکیان هیناوه که ده بیټ به مایه ی پرکردنه وهی گشت داواکاری و پیداو یستی هک، پرویه پرووی نه خوشیه کان بوونه وه به چاره سهری ساپژکارو، ریکه وتن له سهر مه نه جیک جیاوازی تینه که ویت. لیږدها شهیتان هات و پدیامه که ی تیکه له به گومان کردو، چاره سهره که ی تیکه له به ژهر کردو، ریکه ی راستی کرد به پروتته نی و پر به نه فامی، بهرده و امیش یاری به نه قل و ژیریه کان کرد تاوه کو خه لکی نه فامی جیا کرده وه به سهر چهن دین ریباهه پری ناماقول و، بیدعه ی ناشیرینداو، ههستان به بهتپرستن له مائی خواداو، (السائبة) و (البحيرة) و (الوصيلة) و (الحام)یشیان^(٣١) حرام ده کردو، زینده به چالئی کچانیشیان به چاک داده ناو، بیبه شیشیان ده کردن له میرات و، چهن دین کرده وهی گومراکاری تریش که ئیبلیس بژی پازاند بوونه وه، فریوی دابوون.

بژیه خوای _ سبحانه و تعالی _ محمدی _ صلی الله علیه وسلم _ بژ ناردن، که کرده وه خراپه کانی لابر دو، بهرژه وه ندیه چاکه کانی داناو، هاوه لانیش له گه لیداو له پاش مردنیشی بهو نورو روناکیه ده جو لانه وه که بژی هاتبوو، بژیه له دوژمن و فرتوفیل و درژوده له سهو خوه لکیشانه کانی سهر فه راز بوون.

به لام کاتیک رژی زینده گیان ناوابوو، ئیتر لیلی و تاریکی داهات و، ههواو ناره زووه کانیش پرووی تیکردنه وه ده ستیان دایه دانانی چهن دین داهینراو. ریکه گیان ته سک کرده وه که هیشتا فراوان بوو، بژیه زۆریه ی خه لک جیاوازیان خسته دینه که یانه وه بوون به چهنده ها تایفه وه، ئالیردها ئیبلیس ههستا به سه رلیتیکدان و، پازاندنه وه، درژو ده له سه ی

٣٠ _ ئەم ناوێشانە لاوه کیانە لە کتێبی بنەرەتی (تلبیس إبلیس)دا نەهاتووە، بەلکو لە راستیدا نێمە داماناوه بژ زیاتر پروونکردنه وه نزیکردنه وه.

٣١ _ السائبة والبحيرة: بریتی بوو له چهند جوړه قوربانیه که پیشکesh به خواوهنده تاغوت و کافره پووچه کان ده کرا !! بژیه نه له ناژه له کهو نه له گۆشته کهشی سوود نه ده بینرا، بههۆی چهند بیروباوه ریکه شیرکی ناپه سه ندو خراپه وه !

گهرم و گورو، جیاوازی دروستکردن و، ناشنایهتی دروستکردن، له پاستیدا ئیبلیس به توانادهبیت کردهوهکانی خۆی به پنهانی له شهوی نهفامیدا به نهجام بگهیهنیت، بهلام نهگهر سپیده زانست به دهركهوت زۆر به ناسانی فیلهکانی ناشکرا دهبیت.

بۆیه بهلامهوه باش بوو ههستم به وشیارکردنهوهی خهلك له پیلان و فیل و دهسیسهکانی، داو و نیچیرهکانی بهدهرخهه. چونکه ناساندنی شهپر چوارچیویهكه بو وریاکردنهوهی جهماوهی خهلك لهو مهترسیهوه نهكهوتنه نیوی. له (الصحيحين)دا^(۳۲) هاتوه: له (حُذِيفَةُ)هوه _ خواي لى رازى بيت _ فهرموويهتى: ((كان الناس يسألون رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ عن الخير، وكنت أسأله عن الشر، مخافة أن يدركني...)) واته ((خهلك سبارهت به خهیر له پیغه مبهری خویان _ صلى الله عليه وسلم _ دهپرسی، بهلام من سبارهت به شهپر لیم دهپرسی، چونکه دهترسام پیم بگات ...)).

✱ راستی ئاینی ئیسلام:

ئەم کتیبە دانراوە بۆ وشیارکردنەوە لە فیتنەو ناشووبەکانی ئیبلیس، ترسینەر لە دەردەسەری و نەهامەتیەکانی، ناشکراکار بۆ نادیارو شاراوەکانی، دەرخەری فیل و گزی و تەلەکەکانی.

خوای تعالاش بە بەخشندەیی خۆی یارمەتیدەری ھەر راستگۆیەکە لە مەبەستەکانیدا. ئەم کتیبەم کردووە بە سیازدە بەشەوێکە بە ھەر ھەموویەوێک چوارچێوەی سەرلیشێواندەکانی ئیبلیس بە دەردەکەوێت، بۆیە ھەر کەسیکی زڕنگ و زیرەک کاتی تیگەشت لەو شتانەی کە باسی دەکەم، ئێتر سەرلیشێواندەکانی ئیبلیس بە تەواوی بۆ پروون دەبێتەو، ئەوجا ئەگەر بریاری دا کاری پێ بکات ئیبلیسەکە بە تەواوی لێی بێزاردەبێت، داواکارم خوای پەروەردگار بە پێی ویستی خۆم پێنومایم بکات و، راستیتیم پیشان بدات بۆ پێکانی ئەوێ مەبەستم.

به شی یه که م

فەرماندان به هه‌میشه له گه‌ل بوون و په‌یوه‌ستبوون

به سوننه‌ت و کۆمه‌لی موسلمانانه‌وه:

عن ابن عمر أنَّ عمر بن الخطاب _ رضي الله عنهما _ حَظَبَ بِالْجَابِيَةِ ^(٣٣)، فقال: قام فينا رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _، فقال: ((مَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ مَجْبُوحَةَ الْجَنَّةِ فَلْيَلْزِمِ الْجَمَاعَةَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ، وَهُوَ مِنَ الْاِثْنَيْنِ أَبْعَدُ)) ^(٣٤). واته له (ابن عمر) هوه فەرموویه‌تی: (عمری کۆپی (خطاب) _ خوای لسی پازی بیت _ له (الجابیة) وتاریکی خۆتنده‌وه فەرمووی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ له نیتواندا هه‌ستاو، فەرمووی:

((هه‌ر که‌سیکی ئیوه نه‌گه‌ر ناوه‌راستی به‌هشتی ویست، با هه‌میشه له گه‌ل کۆمه‌لی موسلماناندا بیت، چونکه شه‌یتان له گه‌ل تاکدایه‌و، له دووانیشه‌وه زۆر به دووره)).
وعن ابن مسعود قال: خطَّ رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ خطأً بيده، ثم قال: ((هذا سبيلُ الله مستقيماً)).

۳۳ _ ناوی شوێنیکه.

۳۴ _ أخرجه أحمد (۲۶/۱)، وابن حبان (۲۲۸۲)، والطيالسي (ص۷)، وأبو يعلى (۱۴۱) "من طريق عبد الملك بن عمير عن جابر بن سمرة عن عمر مطولاً". قلت: وفيه عنعنة عبد الملك بن عمير، وقد توهم المعلق على ((مسند أبي يعلى)) أنه صرح بالتحديث عنده، وليس به!

وأخرجه أحمد (۱/۱۸)، والترمذي (۲۱۶۶)، والحاكم (۱/۱۱۲)، وابن أبي عاصم (۸۸) "من طرق عن محمد بن سودة عن عبد الله بن دينار عن ابن عمر عن عمر به.

وسنده صحيح.

وللحديث طرق أخرى لا مجال لسردها.

قال: ثم حَطَّ عن يمينه و شماله، ثم قال:

((هذه السُّبُلُ ليس منها سبيلٌ إلا عليه شيطانٌ يدعوا إليه))

ثم قرأ: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ﴾ ﴿الأنعام: ١٥٣﴾^(٣٥).

واته له (ابن مسعود) هوه فەرمووێه تی: پێغه مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به

ده‌ستی هێلێکی کیشاو، پاشان فەرمووی:

((نەمە پێگهی راستی خوایه)).

(ابن مسعود) فەرمووی: پاشان بە‌لای راست و بە‌لای چەپی هێلە راستە‌که‌دا چەند

هێلێکی تری کیشاو، فەرمووی:

((هیچ پێچ‌که‌یه‌کی نەم پێچ‌کانه نییه مه‌گەر شه‌یتانیکی به سه‌ره‌وه‌یه‌و بانگه‌شه‌ی بۆ

ده‌کات)).

پاشان نەم نایه‌ته‌ی خوێنده‌وه: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا﴾ واته (فەرمانی داوه که) بـیـ

گومان نەمە پێگای راستی منه که راست و دروسته ﴿فَاتَّبِعُوهُ﴾ که‌واته شوێنی بکه‌ون ﴿وَلَا

تَتَّبِعُوا السُّبُلَ﴾ و شوێنی پێچ‌که‌کانی تر مه‌که‌ون^(٣٦).

وعن ابن عمرو قال: قال رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ :

((لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أُمَّتِي كما أتى على بني إسرائيل، حَذَوِ النَعْلَ بِالنَعْلِ، حَتَّى إِنْ كَانَ مِنْهُمْ

مَنْ أَتَى أُمَّه عِلَانِيَةً “ لَكَانَ فِي أُمَّتِي مَنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ، وَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثَنَتَيْنِ

وَسَبْعِينَ مِלَّةً، وَتَفَرَّقَتْ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً “ كُلُّهُمْ فِي النَّارِ “ إِلَّا مِلَّةً وَاحِدَةً)). _ .

قالوا: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟

قال: ((ما أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي))^(٣٧)

٣٥ _ الحديث حسن، خرجته في تعليقي على ((اتباع السنن واجتناب البدع)) (رقم ٧) للضيء المقدسي.

٣٦ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

٣٧ _ حديث حسن، وله طرق و شواهد، وقد تكلمت عليها في جزء مفرد عنوانه: ((كشف الغمة عن

حديث افتراق الأمة)). يسر الله إتمامه.

واته له (ابن عمرو) هوه فهرموویه تی: پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _
فهرمووی:

((دلتیابن به سهر نومه ته که ی منیشدا دیت وه کو چۆن به سهر (بنی اسرائیل) دا هات،
همبهری نه عل به نه عل، تا نهو ناسته ی ته گهر که سیکیان هه بیت به ناشکرا له گه
دایکیدا جووت بوبی، نهوا له نومه ته که ی منیشدا که سانیک ده بن نهو کاره ده کهن، وه (بنو
اسرائیل) به سهر هفتا و دوو دهسته بهردها جیا بونه وه، نومه ته که شم به سهر هفتا و سی
دهسته بهردها جیا ده بیته وه، همموویان له ناگردان جگه له یه که دهسته بهری)).

فهرموویان: نهوه کی یه نه ی پیغه مبهری خوا ؟

نهویش فهرمووی: ((نهوه ی من و هاوه لانی منی له سهره)).

وروی أبوداود فی ((سُنه))^(۳۸) من حدیث مُعاویة بن أبی سُفیان “ أَنَّهُ قَامَ، فَقَالَ: أَلَا إِنَّ
رَسُولَ اللَّهِ _ صلی الله علیه وسلم _ قَامَ فِينَا، فَقَالَ:

((أَلَا إِنَّ مَنْ قَبْلَكُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ افْتَرَقُوا عَلَى ثَلَاثِينَ وَسَبْعِينَ مِلَّةً، وَإِنَّ هَذِهِ الْمِلَّةَ
سَتَفْتَرِقُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ: ثَلَاثًا وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَوَاحِدَةً فِي الْجَنَّةِ، وَهِيَ الْجَمَاعَةُ، وَإِنَّهُ
سَيَخْرُجُ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ تَجَارَى بِهِمْ تِلْكَ الْأَهْوَاءُ كَمَا يَتَجَارَى الْكَلْبُ بِصَاحِبِهِ)).

واته پیشهوا (أبوداود) له ((سُنن)) کهیدا ده گپ پیتته وه که (مُعاویة) ی کوری (أبی سُفیان)،
ههستاو، فهرمووی: ناگادارین که پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له نیتوماندا
ههستاو، فهرمووی:

((ناگادارین نهوانی پیشتان له نههلی کیتاب به سهر هفتا و دوو ریتیازی ناینیداو
جیا بونه وه، نهم نومه تهش به سهر هفتا و سی دا جیا ده بیته وه: هفتا و دوویان له ناگردان،
یه کیکیشیان له بههشتدایه، که کۆمه لی موسلمانانه، له نومه ته که شدا قهومانیک پیدایه

دهبن ههواو ئاره‌زوو به نێو جه‌سته‌یان‌ه‌وه ده‌چی و ده‌کو چۆن نه‌خۆشی هاریی سه‌گ به نێو جه‌سته‌ی که‌سی تووشبووه ده‌چی.

وعن عبدالله قال: الأقتصادُ في السُّنَّةِ خيرٌ من الاجتهادِ في البدعةِ^(٣٩).

واته له (عبدالله) هه‌وه فهرموویه‌تی: خۆیه‌ستنه‌وه‌و ته‌نها کردارکردن به سوننه‌ت زۆر چاک‌تره له کۆشش و ته‌قه‌لاکردن له داهێنراوا.

وعن أبي بن كعب قال: عليكم بالسبيل والسنة، فإنه ليس من عبدٍ على سبيلٍ و سُنَّةٍ ذَكَرَ الرَّحْمَنُ، ففاضتُ عيناهُ من خشيةِ الله، فتمسَّ النارُ، وإنَّ اقتصاداً في سبيلٍ و سنةٍ خيرٌ من اجتهادٍ في خلافٍ^(٤٠).

واته له (أبي) کوپی (کعب) هه‌وه فهرموویه‌تی: له سه‌ر پێگای پاست و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا بن _ صلی الله علیه وسلم _، چونکه هه‌ر به‌نده‌یه‌ک له سه‌ر پێگای پاست و سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا بی‌ت _ صلی الله علیه وسلم _ و یادی (الرَّحْمَن) بکاته‌وه‌و، له ترسی خوای گه‌وره‌دا چاوه‌کانی فرمێسک برێژن، نه‌وا ئاگری به‌ر ناکه‌وی‌ت، وه خۆیه‌ستنه‌وه‌و ته‌نها کردارکردن به پێگای پاست و سوننه‌ت زۆر خێدار‌تره له کۆشش و ته‌قه‌لاکردن له پێگا‌گه‌لیکی دیکه‌ی پێچه‌وانه‌ی پێگای پاست و سوننه‌ت.

وعن عاصمٍ عن أبي العالیة قال: علیکم بالأمرِ الأوَّلِ الذی کانوا علیهِ قبل أن یفترقوا. قال عاصمٌ: فحدَّثْتُ بهِ الحسنُ، فقال: قد نصَحَكَ اللهُ وَصَدَّقَكَ^(٤١).

واته له (عاصم) هه‌وه له (أبي العالیة) هه‌وه فهرموویه‌تی: له سه‌ر کارو پێگای پاستی یه‌که‌م بن، که پێشینان له سه‌ری بوون، پێش جیا‌بوونه‌ویه‌یان.

٣٩ _ أخرجه الدارمي (٧٢/١)، وغيره. وسنده صحيح.

وانظر تحريجه مطولاً في كتاب ((الجنة في تخریج كتاب السنَّة)) (رقم ٨٨٨) لابن نصر.

٤٠ _ الاثر " أخرجه أحمد في ((الزهد)) (ص ١٩٦) مطولاً بسند حسن.

٤١ _ أخرجه أبونعیم (٢١٨ / ٢) بسند جيد.

(عاصِم) فەرمووی: ئەوێم بۆ (الحسن) گێڕایەوه، ئەویش فەرمووی: سوێند بە خوا نامۆزگاری کردوویت و راستیشی لە گەڵدا کردوی.

وعن سُفْيَانَ قَالَ: يَا يُوسُفُ! إِذَا بَلَغَكَ عَنْ رَجُلٍ بِالْمَشْرِقِ أَنَّهُ صَاحِبُ سُنَّةٍ " فَاْبْعَثْ إِلَيْهِ بِالسَّلَامِ، وَإِذَا بَلَغَكَ عَنْ آخَرَ بِالْمَغْرِبِ أَنَّهُ صَاحِبُ سُنَّةٍ " فَاْبْعَثْ إِلَيْهِ بِالسَّلَامِ، فَقَدْ قَلَّ أَهْلُ سُنَّةٍ وَالْجَمَاعَةِ^(٤٢).

واتە لە (سُفْيَانَ) هە فەرمووی: ئەو یوسف! ئەگەر هەوالتی پێتایکت لە پۆژەهات پێگەشت کە شوێنکەوتووی سوننەتە، ئەوا سلاوی بۆ بنێرە، وە ئەگەر هەوالتی پێتایکیشت لە پۆژتاوا پێگەشت کە شوێنکەوتووی سوننەتە، ئەوا سلاوی بۆ بنێرە، چونکە خەڵکانی شوێنکەوتووی سوننەت و کۆمەڵی مۆسڵمانان کەم بوونەتەوه.

وعن أَيُّوبَ قَالَ: إِنَّ مِنْ سَعَادَةِ الْحَدِيثِ وَالْأَعْمَى أَنْ يُوقَّعَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى لِعَالِمٍ مِنْ أَهْلِ سُنَّةٍ^(٤٣) وَاتە لە (أَيُّوبَ) هە فەرموویەتی: ئەو پەڕی کامرانییە بۆ لاو و کەسانی ئەعجەمی کە خۆی تەعالی پێنموویان بکات بۆ زانایەک لە شوێنکەوتووانی سوننەت. وعن سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ قَالَ: اسْتَوْصُوا بِأَهْلِ السُّنَّةِ خَيْرًا " فَإِنَّهُمْ غُرَبَاءُ^(٤٤).

واتە یە کتر پاسبێرن بە ناگالیببون و چاودێریکردنی چاک بە خەڵکانی شوێنکەوتووی سوننەت، چونکە بێگانەن.

وعن يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ يَقُولُ: إِذَا رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ فَكَأَنِّي رَأَيْتُ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _^(٤٥).

واتە لە (يُونُسَ) ی کۆری (عَبْدُ الْأَعْلَى) هە فەرموویەتی: گوێبیستی نێمامی (الشافعي) بوم دەیفەرمو: ئەگەر پێتایک لە پیاوانی فەرموودەناس ببینم وەکو ئەو یە پیاویک لە هاوێلانی پێغەمبەری خوام _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ بینیبێت.

٤٢ _ أخرجه اللالكاني (رقم ٥٠)

٤٣ _ أخرجه اللالكاني (رقم ١٠١).

٤٤ _ أخرجه أبو نعيم في (الحلية) ((١٠٩/٩))، والبيهقي في ((مناقب الشافعي)) ((٤٣٧/١)).

٤٥ _ أخرجه أبو نعيم (١٠٩/٩) بسند صحيح.

وعن الجُنَيْدِ قَالَ: الطَّرْقُ كُلُّهَا مَسْدُودَةٌ عَلَى الْخَلْقِ " إِلَّا مَنْ اقْتَفَى أَثَرَ الرَّسُولِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ، وَاتَّبَعَ سُنَّتَهُ ، وَلَزِمَ طَرِيقَتَهُ ، فَإِنَّ طُرُقَ الْخَيْرَاتِ كُلُّهَا مَفْتُوحَةٌ عَلَيْهِ " كما قال الله عزَّوجلَّ: ﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴾ (الممتحنة: ٦) ﴿٤٦﴾.

واته له (الجُنَيْد) وهه ده لَيت: هه موو رَيتگاكان بهرامبهر به خه لك داخراون، جگه لهو كهسانه شوينكه وتوو پيغه مبهري خوان _ صلى الله عليه وسلم _ و، شوينى سوننه ته كانى ده كهون و، هه ميشه له سهر رَيتگا راسته كهى ده بن، چونكه هه موو رَيتگه خيرداره كانى به سهردا كراوه ته وه، وه كو نه وهى خواى تعالى فهرموويه تى: ﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﴾ سويند به خوا به راستى له پيغه مبهري خوادا _ صلى الله عليه وسلم _ بو نيوه هديه ﴿ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴾ سهرمه شقى و پيشه وايه تى چاك (٤٧).

٤٦ _ الْخَبَرُ، أَخْرَجَهُ أَبُو نَعِيمٍ (١٠ / ٢٥٧)، وَالْخَطِيبُ فِي ((الْفَقِيهِ وَالْمُتَفَقِّه)) (١ / ١٥٠) بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

٤٧ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهى ته فسيروى قورنان.

بهشی دووهم

له زه مکردنی بیدعه و بیدعه چیاندا

عن عائشة _ رضي الله تعالى عنها _ قالت: قال رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ :
((مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا مَا لَيْسَ فِيهِ " فَهُوَ رَدٌّ)) (٤٨).

واته له دایکه (عائشة) وه _ خوای لی پازی بیت _ فەرموویه تی: پیغه مبهری خوا _
صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((هه رکهس لهم کاره ماندا شتیک دابهینیت و تیایدا
نمیت، نه ویستراوه بهریه رچلراوه ته وه)).

عن أنس بن مالك عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال:
((مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي " فَلَيْسَ مِنِّي)) (٤٩)

واته له (أنس) ی کوری (مالک) وه له پیغه مبهری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _
فەرموویه تی:

((هه رکهس دهستبهرداری سوننه ته کاتم بیت، له من نییه)).

وعن عبدالرحمن بن عمرو السلمي وحجر بن حُجر قالَا: أتينا العرياضَ بنَ ساريةَ _ وهو
من نزلَ فيه: ﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أُحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ﴾ (التوبة
٩٢) _ ، فَسَلَّمْنَا، وَقُلْنَا: أَتَيْنَاكَ زَائِرِينَ وَعَائِدِينَ وَمُقْتَبِسِينَ، فَقَالَ عرياضُ:

صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ الصُّبْحَ ذَاتَ يَوْمٍ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ،
فَوَعظَنَا موعظةً بليغةً " دَرَفَتْ مِنْهَا الْعَيُونُ، وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، فَقَالَ قَائِلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ!
كَأَنَّ هَذِهِ موعظةٌ مودِّعٌ، فَمَاذَا تَعْهَدُ إلَيْنَا ؟ فقال:

٤٨ _ انظر تخریجه فی (أُتباع السنن واجتناب البدع) (رقم ٤).

٤٩ _ رواه البخاري (٤/١١)، ومسلم (١٤٠١).

((أَصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ عَبْدًا حَبِشِيًّا، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ بَعْدِي " فِسْرِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي، تَمَسَّكُوا بِهَا، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمَحْدَثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))^(۵۰)

واته له (عبدالرحمن)ی کورپی (عَمَرُو السُّلَمِي) و (حُجْرِي) کورپی (حُجْر)هوه فهرموویان: چوینه خزمهتی (العرباض)ی کورپی (ساریه) _ که یه کیتک بسو له واندهی به هۆیهوه خوای تعالی نهم نایهتهی دابهزاند: ﴿وَلَا عَلَى الَّذِينَ﴾ وه تاوان له سهر نهو که سانهش نییه ﴿إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ﴾ که هاتنه لات (تهی محمد _ صلی الله علیه وسلم _) بۆ نهوهی (ولایان) بۆ دابین کهیت و سواریان کهیت ﴿قُلْتُ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ﴾ گوتت ولّاخم دهست ناکهوی سوارتان بکهه (بۆ جیهاد)(۵۱)، سلاومان کردو، گوتمان: بۆ سهردانی و دیدهنی و لیوه رگرتن هاتوینهته خزمهت، (عرباض)یش فهرمووی:

رۆژتیک پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نوژی بهیانی بۆ کردین و، پاشان پرووی موباره کی تینکردین و، به نامۆزگاریهک نامۆزگاری کردین، چاوهکان فرمیسیکیان دهپرشت و، دلّهکانیش دهترسان، بۆیه پیاویتک فهرمووی: نهی پیغه مبهری خوا ! نه مه له نامۆزگاری کهسیتک دهچیت که بیهویت به جیمان بیلیت، به چ نامۆزگاریمان دهکهی؟ نهوهبوو فهرمووی:

((وه سیهتتان دهکهه به ترسان له سزای خواو، به گوینکردن و ملکهچی، با کویلهیهکی حه به شیش بیت، چونکه ههر کهس دواي من بۆیت، جیاوازیهکی زۆر به دیدهکات، بۆیه پابهندی سوننه تهکانی من و سوننهتی جینشینیه راستگو پینموکاره کانم بن له پاش مردنم، به توندی دهستی پتوه گرن و، به داننه برهه کانیش قهپی پینداکهن، وه ههرگیز توخنی تازه داهیتانهکان مهبنهوه، چونکه ههر تازه داهیتیتک بیدعهیهو، ههموو بیدعهیه کیش گومپراه)).

۵۰ _ حدیث صحیح، خرّجه فی ((اتباع السنن واجتناب البدع)) (رقم ۲).

۵۱ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تهفسیری قورنان.

وعن ابن مسعود قال: قال رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ :
 ((أنا فَرَطُكُمْ على الحوضِ، وَلِيُخْتَلَجَنَّ رجالٌ دوني، فأقولُ: يا رَبَّ ! أصحابي. فيُقالُ: إِنَّكَ لا تدري ما أُحْدِثُوا بعدَكَ)).
 أخرجاه في ((الصحيحين))^(٥٢).

واته له (ابن مسعود) هوه فهرموويه تی: پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _
 فهرمووی:

((من بؤ سر حموزه که پیشکه وتوتان دهیم، پیاوانیکیش راده کیشرین و، له من دوورده خریته وه، بۆیه ده لیم: ئه ی پهروه ردگارم ! هاوه لائم. ده گوتریت: تۆ نازانی پاشی تۆ چیان داهیتاوه)).

وعن سفیان الثوري قال: البدعة أحبُّ إلى إبليسَ من المعصية، المعصية يُتاب منها، والبدعة لا يُتاب منها^(٥٣).

واته له (سفیان الثوري) وه فهرموويه تی: به لای ئیبلیس هوه بیدعه له سه ریچی خوشمویسته، چونکه سه ریچی تهویه لی ده کریت، به لām بیدعه تهویه لی نا کریت.
 وعن الفضيل قال: إذا رأيت مبتدعاً في طريقٍ " فخذ في طريقٍ آخر، ولا يُرفعُ لصاحبِ نبعةٍ إلى الله عزَّوجلَّ عملٌ، ومَنْ أعانَ صاحبَ بدعةٍ " فقد أعانَ على هدمِ الإسلامِ^(٥٤).

واته له (الفضيل) هوه فهرموويه تی: نه گهر که سینکی بیدعه جیت له ریگایه کدا به دیکرد،
 نموا به ریگایه کی تردها بجۆ، وه خاوهن بیدعه هیچ کرده وه یکی بۆ لای خوا ی _ عزوجلَّ _
 بعز نایته وه، هه رکه سیش یارمه تی خاوهن بیدعه یه ک بدات، به راستی یارمه تی پۆ خاندنی
 نیسلامی داوه.

٥٢ _ رواه البخاري (٨٠٤/١١)، ومسلم (٢٥٩٧).

٥٣ _ رواه ابن الجعد في ((مسنده)) (رقم ١٨٨٥). وانظر كتابي ((الكشف الصريح عن أغلاط الصابوني في صلاة التراويح)) (رقم ٦١)، طبع دار الهجرة _ الدمام.

٥٤ _ أخرجه أبو نعيم (١٠٣/٨ _ ١٠٤).

وسمعتُ رجلاً يقولُ للفضيل: مَنْ زَوْجَ كَرِيْمَتُهُ مِنْ فَاسِقٍ “ فقد قَطَعَ رَحِمَهَا. فقالَ له الفضيلُ:-

من زَوْجَ كَرِيْمَتِهِ من مبتدعٍ “ فقد قطعَ رَحِمَهَا، وَمَنْ جَلَسَ معَ صاحبِ بدعةٍ “ لم يُعْطَ الحُكْمَةُ، وإذا عَلِمَ اللهُ عزَّوجلَّ من رجلٍ أَنَّهُ مُبْغِضٌ لصاحبِ بدعةٍ “ رجوتُ أَن يَغْفِرَ له سِنَاتِهِ(٥٥).

قال المصنّف:-

وقد روي بعضُ هذا الكلامِ مرفوعاً.

واته گوییستی پیاویک بسوم به (الفضیل)ی ده فەرموو: هەرکەسێک کەچەکی له پیاوخرایێک (فاسق) مارەبکات، ئەوا رایەڵی خزماوەتی بچراندوو. (الفضیل)یش پێی فەرموو:

هەرکەس کەچەکی له کەسیکی بیدعەچی مارەبکات، ئەوا رایەڵی خزماوەتی بچراندوو، هەرکەسیش له گەڵ خاوەن بیدعەیه کدا دابنشی، دانایی پێنەدراوه، ئەگەر خۆی _ عزوجلَّ _ بزانیست پیاویک رقی له خاوەن بیدعەیه ک دەبیتهوه، ئەوا به هیوام له تاوان و خراپە کاریه کانی ببوریت.

فعن عائشة _ رضي الله عنها _ قالت: قال رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم: ((مَنْ وَقَرَ صَاحِبَ بدعةٍ “ فقد أَعَانَ على هَدمِ الإسلامِ)) (٥٦).

واته له دایکه (عائشة)وه فەرموویهتی: پێغه مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی:

((هەرکەس رێز له خاوەن بیدعەیه ک بگرت، بەراستی یارمەتی پۆخاندنی ئیسلامی داوه)).

٥٥ _ انظر ما قبله.

٥٦ _ حديث حسن إن شاء الله.

وقد أفردت الكلام في تحريجه، وجمع طرقه، والكلام عليها في جزء مفرد عنوانه ((اللمعة بحسن حديث: (مَنْ وَقَرَ صَاحِبَ بدعةٍ)))، يسر الله إتمامه.

✱ زه‌مکردنی بیدعه و بیدعه‌چیان؛

نه‌گەر که سێک بلیت: هه‌ستای به ستایشکردنی سوننه‌ت و، زه‌مکردنی بیدعه، باشه سوننه‌ت چی یه‌و، بیدعه چی یه، چونکه ئیمه ته‌ماشای ده‌که‌ین هه‌ر که سێکی بیدعه‌چی _ به بانگه‌شهی ئیمه (فِي زَعْمَانَا) _ بانگه‌شه ده‌کات له شوێنکه‌وتووانی سوننه‌ته (٥٧)؟ وه‌لامه‌که‌شی نه‌وه‌یه: که سوننه‌ت له زماندا: پێگایه.

گومانی تێدا نییه که نه‌هلی نه‌قل و نه‌سه‌ری شوێنکه‌وتووی ناسه‌واری پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _، شوێنکه‌وتووی ناسه‌واری هاوه‌لانی به‌پێژ، خه‌لکانی به‌پراستی شوێنکه‌وتووی سوننه‌تن، چونکه له سه‌ر نه‌و پێگه‌یه‌ن که هێچ شتیکی تێدا دانه‌هێنرا، له پراستیدا سه‌رتاپای پووداو و بیدعه‌کان پاش پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و هاوه‌لانی به‌پرابوو.

بیدعه‌ش: بریتیه له کرداریک که پێشتر نه‌بووه‌و، داهێنراوه.

به‌شی زۆری بیدعه‌کانیش به سه‌رپێچی و جیاوازیه‌ک دژ به سوننه‌ت ده‌وه‌سته‌نه‌وه‌و، به زیاده‌یه‌ک یا که‌م و کورتیه‌ک شه‌ریعه‌تی پێ جێبه‌جێ ده‌کریت، به‌لام نه‌گەر شتیکی داهێنراو، دژبه شه‌ریعه‌ت نه‌بوو، وه شتیکی زیادیشی پێ نه‌خرايه سه‌ر شه‌ریعه‌ت، جه‌ماوه‌ری زانایانی پێشین به (کراهه‌) تیان داده‌ناو، خه‌لکیشیان له هه‌ر داهێنراویک دوورده‌خسته‌وه‌و، وه‌کو پارێزگاریه‌ک بۆ به‌نه‌رت، که شوێنکه‌وته‌.

---

٥٧ _ نه‌مه‌ش _ سوێند به‌خوا _ له نه‌ویه‌ری سه‌رسوپماندايه، به‌لام نه‌گەر لێکۆڵینه‌وت تێدا کردو، به‌مووردی له گه‌لیدا دووای، قسه‌ بپه‌سه‌روه‌ره‌کانیی و، سه‌رنه‌که‌وتنی له نیازه‌کانیدا به ته‌واوی بۆت ناشکرا ده‌ییت و، نه‌گەر به پێی تیگه‌یه‌شتنی پێشین بۆ قورئان و سوننه‌ت قسه‌کانیت پێوا، کرداری نابه‌جێ و پازاندنه‌وه‌ پووجه‌کانیت له سه‌ر لاده‌چیت.

وقال: زيدُ بنُ ثابتٍ لأبي بكرٍ وعمرُ _ رضي الله عنهما _ حين قالَا له: اجمع القرآنَ _ :
كيف تفعلانِ شيئاً لم يفعله رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم؟ (٥٨).

واته: (زيد)ی کوری (ثابت) به نیامی (أبو بكر) و (عمر)ی فەرموو _ کاتی به (زيد)یان
فەرموو: قورئان کۆکەرەو _ : چۆن کارێک دەکەن پێغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _
نەیکردییت ؟

وعن أبي البَخْتَرِيِّ قال: أَخْبَرَ رجلٌ عبدَ الله بن مسعود أن قومًا يجلسونَ في المسجدِ بعدَ
المغربِ، فيهم رجلٌ يقولُ: كَبُرُوا اللهَ كذا وكذا، وسَبَّحُوا اللهَ كذا وكذا، واحمدوا اللهَ كذا وكذا.
قال عبدُ الله: فإذا رأيتَهُم فعلوا ذلك " فَأَتَنِي، فَأَخْبِرَنِي بِمَجْلِسِهِمْ. فَأَتَاهُمْ، فجلَسَ، فلمَّا
سَمِعَ ما يقولونَ " قامَ، فَأَتَى ابنَ مسعودٍ، فجاءَ، وكانَ رجلًا حَديدًا، فقال:
أنا عبدُ الله بنُ مسعودٍ، واللهِ الذي لا إِلَهَ غيرُهُ، لقد جِئْتُم ببدعةٍ ظُلُمًا، ولقد فَضَلْتُم
أَصحابَ محمدٍ علماً.

فقالَ عمرو بن عُتبَةَ: أَسْتَغْفِرُ اللهَ.

فقال: عليكمُ بالطريقِ، فالزموهُ، وَلَئِنْ أَخَذْتُمْ يَمِينًا وَشِمَالًا " لَتَظِلَنَّ ضَلالًا بعيداً (٥٩).
واته له (أبي البَخْتَرِيِّ)وه فەرموویەتی: پیاویک هەوالتی دایه (عبدالله)ی کوری (مسعود)
کەوا قەومێک پاش شێوان لە مزگەوت دادەنیشن و، پیاویکیان تێدایه دەلیت: (الله اکبر)
بلین ئەوەندەو ئەوەندە، (سبحان الله) بلین ئەوەندەو ئەوەندە، (الحمد لله) بلین ئەوەندەو
ئەوەندە.

(عبدالله) فەرمووی: هەركات بەدیtkردن ئەوەیان ئەنجام دەدا، وەرە بۆ لام و، هەوالتی
دانێشتنە کایانم پێراگەینە. پیاوەکەش چوو لە لای ئەو کۆمەڵەو، دانێشت، کە بیستنی چ

٥٨ _ رواه البخاري (٩/٩) عن زيد مطولاً.

٥٩ _ وهو مروي بأسانيد ثابتة، وهو مخرج بالتفصيل في كتابي ((احكام المباني في نقض وصول التهاني))
(ص٥٥ _ ٥٨).

وانظر ((اتباع السنن)) (رقم ١٠) ففيه زيادة بيان.

ده‌لێن، هه‌ستار، چوو هه‌مه‌تی (ابن مسعود)، شه‌ویش چوو لایان، (ابن مسعود)یش
پیاویکی به‌جهرگ و توندو بوو، شه‌وه‌بوو فهرمووی:

من (عبدالله‌)ی کوپی (مسعود)م، سویتند به‌و خوایه‌ی که جگه‌ له‌و هیچ خوایه‌کی تر نییه
به‌هه‌ق ، به‌ سته‌م شه‌م بیده‌یه‌تان هه‌تاوه‌و، خۆشتان له‌ هاوه‌لانی عه‌مد به‌ زانتر داده‌نێن.

بۆیه (عَمْرُو)ی کوپی (عُتْبَة) فهرمووی: داواکارم خوای گه‌وره‌ ببه‌خشیت.

(ابن مسعود)یش فهرمووی: به‌ پێگه‌ پاسته‌که‌دا به‌چن و، ده‌ستی پێوه‌ به‌گرن، نه‌گه‌ر
به‌پاست و چه‌پدا پۆشتن، ده‌لێابن گومرا ده‌بن به‌ گومرایه‌کی دوور.

★ راست پوشتن به ریگای شوینکه واتوانی سوننه تدا :

بۆمان پروونکردنهوه که پیتیشینی چاک خۆیان له هه موو بیدعهیه که ده پاراست، با شتیکی ناسایی بوایهو هیچیشی تیدا نه بوایه، بۆ نه وهی شتیکی نوێ دانههینن که پیتشر نه بویت.

کهچی چەندین شتی داهینراوی نوێ کاری پیکرا، که له گه‌ل شه‌ریعه‌تدا دژیه‌یه که نه‌بوون، زیاده‌یه‌کیشی پێ نه‌ده‌خرایه سهر شه‌ریعه‌ت، بۆیه کاریپیکردنی نه‌وانه‌یان به ناسایی داده‌نا، بۆ نموونه باسکراوه که خه‌لک له په‌مه‌زاندا تاك تاك نوێزبان ده‌کرد، پیاو هه‌بوو نوێزی ده‌کردو، کۆمه‌لتیکیش به نوێزه‌که‌ی نه‌و نوێزبان ده‌کرد، نه‌وه‌بوو نیمامی (عمر) له سهر پیتشه‌وایه‌تی (أبي) کوپی (کعب) _ خوای لی پازی بیت _ کۆیکردنه‌وه، کاتیکیش چووه ده‌ره‌وه‌و، ته‌ماشای کردن، فهرمووی: نه‌مه بیدعهیه‌کی چاک بوو (٦٠)، چونکه نوێزی به کۆمه‌ل په‌وایه (٦١).

بۆیه له پروانگه‌ی نه‌وه‌وه که بۆمان باسکردن پروون ده‌بیته‌وه که نه‌هلی سوننه‌ت په‌یره‌وکارن و، نه‌هلی بیدعه‌ش ناشکراکاری شتیکن پیتشر نه‌بووه‌و، هیچ به‌لگه‌یه‌کیشیان به‌ده‌سته‌وه نییه، بۆیه خۆیان له پال بیدعه‌کانیاندا شارده‌وته‌وه، نه‌هلی سوننه‌تیش ریتباوه‌ری نه‌و تاقمه‌یان نه‌شارده‌وته‌وه‌و، درکاندویانه‌و، باسیان کردووه، بۆیه نه‌هلی سوننه‌ت وته‌کانیان ناشکرایه‌و، و ریتباوه‌ریان به‌ناویانگه‌و، ناکام و ده‌رته‌نجامی چاکیش هه‌ر بۆ نه‌مان ده‌بیته‌.

عن المغيرة بن شعبة _ رضي الله عنه _ قال: قال رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ :
((لا يزالُ ناسٌ من أمتي ظاهرينَ حتى يأتِيَهُمُ أمرُ اللهِ وهُم ظاهرونَ)) .
روياه في ((الصحيحين)) (٦٢).

٦٠ _ رواه البخاري (٢١٨/٤).

٦١ _ ولزيادة التفصيل في هذه المسألة تراجع رسالة ((المصابيح في صلاة التراويح)) للسيوطي _ بتحقيقي، وكتابي ((الكشف الصريح عن أغلاط الصابوني في صلاة التراويح)).

٦٢ _ رواه البخاري (٢٤٩/١٣)، ومسلم (١٩٢١).

وقد قالَ محمدُ بنُ إسماعيلَ البخاريُّ: قالَ عليُّ بنُ المُدِيني: هم أصحاب الحديث (٦٣).
 واته له (المُغِيرَةُ) كورپی (شُعْبَةُ) وه _ خَوای لى پازى بَيْت _ فەرموویەتى: پیتغەمبەرى
 خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی: ((بەردەوام کەسانیک لە ئومەتە کەم کاربە
 شەرعە کەى خوا دەکەن، تا ئەو کاتەى خَوای تەعالى دەیانمۆتێت هەر کاربە شەرعە کەى
 دەکەن)).

(محمدی کورپی (إسماعيل البخاري) فەرموویەتى: (علي) کورپی (المُدِينى) فەرمووی: ئەو
 کەسانە فەرموودەناسان.

---

٦٣ _ ولاخينا الفاضل سليم الهلالي رسالة ((الآلئ المنشورة بأوصاف الطائفة المنصورة))، وهي تحت
 الطبع.

* دابه‌شبوونی نه‌هلی بیدعه :

عن أبي هريرة _ رضي الله عنه _ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ :
((تَفَرَّقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، أَوْ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ، وَالنَّصَارَى مِثْلُ ذَلِكَ، وَتَفَرَّقُوا
أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً)) (٦٤).

قال الترمذي: هذا حديثٌ صحيحٌ.

واته له (أبي هريرة) وه _ خوای لی پازی بیت _ فەرموویەتی: پێغه‌مبەری خوا _ صلى
الله عليه وسلم _ فەرمووی:

((جوله‌که به سەر هەفتاو یەک کۆمەڵدا دابه‌شبوون، یا هەفتاو دوو، گاوه‌کانیش به
هاوشیوهی نه‌وه، نومه‌ته‌که‌شم به سەر هەفتاو سی کۆمەڵدا دابه‌ش ده‌بیت)).

نەم فەرمووده‌یه‌مان له به‌شی پێشوو‌دا باس کردو، تیايدا هاتوه:
((كُلُّهُمْ فِي النَّارِ، إِلَّا مِلَّةٌ وَاحِدَةٌ)).

واته ((هەموویان له ناگردان، جگه له یەک کۆمەڵ)).

قالوا: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

واته گوتیان: نه‌وه کامیانه نه‌ی پێغه‌مبەری خوا؟

قال: ((مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي)).

فەرمووی: ((نه‌وهی من و هاوه‌لانی منی له سه‌ره)).

نه‌گەر گوترا: نایا نەم کۆمەڵانە ناسراون؟

وه‌لامه‌که‌ی نه‌وه‌یه که ئێمه جیا‌بوونه‌وه، بنه‌په‌رتی کۆمە‌له‌کان ده‌ناسین، هەر
تایه‌فه‌یه‌کیش لهم کۆمە‌ڵانه دابه‌شبوون و بوون ژماره‌یه‌ک کۆمە‌لی ته‌روه، نه‌گەرچی ناو و
پێناوه‌ری نەم کۆمە‌ڵانه‌مان به ته‌واوی بۆ پوون نه‌بو‌ته‌وه، له بنه‌په‌رتی نه‌و کۆمە‌ڵانه‌ی بۆمان
ناشکرا‌بووه: (الْحَرُورِيَّةُ)، (الْقَدَرِيَّةُ)، (الْجَهْمِيَّةُ)، (الْمُرْجَانِيَّةُ)، (الرَّافِضِيَّةُ)، (الْجَبَرِيَّةُ).

هه‌ندی له زانایان فەرموویانه: بنه‌په‌تی کۆمه‌له‌ گوم‌پاکان نهم شه‌ش کۆمه‌لەن و، هەر یه‌کتیک له‌و شه‌ش کۆمه‌له‌ش دابه‌شبوون و، بوون به‌ دوازه‌ کۆمه‌لی تروه‌و، به‌و جۆره‌ بوون به‌ هه‌فتاودوو کۆمه‌ل (٦٥).

ئه‌وه‌بوو (الحرورية) کان بوون به‌ دوازه‌ کۆمه‌له‌وه‌:

یه‌که‌میان (الازرقية)، گوتیان: هیچ که‌سیک نانا‌سین باوه‌پ‌دار بی‌ت، وه‌ خه‌لکی قیبه‌لشیان به‌ کافر دانا، جگه‌ له‌و که‌سانه‌ی گو‌پ‌پ‌ایه‌لی گو‌ف‌تاره‌کانیان ده‌بن.
(الإباضية)، گوتیان: هەرک‌س کو‌پ‌پ‌ایه‌لی گو‌ف‌تاره‌کا‌مان بی‌ت، باوه‌پ‌داره‌و، هەر که‌سیش پ‌ووی وه‌رگ‌پ‌را دو‌پ‌روه‌ (٦٦).

(الثعلبية)، گوتیان: خ‌وای ته‌الی نه‌ قه‌زای کرد‌وه‌و، نه‌ته‌قه‌دیر.

(الحازمية)، گوتیان: نازانین ئی‌مان چی یه‌ ؟ ، وه‌ هه‌موو خه‌لک به‌هانه‌دارن (الخلق کلهم معنورون).

(الحلقية)، وایان پ‌اده‌گه‌یاند که‌ هەرک‌س واز له‌ (جهاد) بی‌نی پ‌یاو بی‌ت یا ژن، کافره‌.
(الْمَكْرِيَّةُ)، گوتیان: بۆ هیچ که‌سیک نییه‌ ده‌ستی به‌ر که‌سیکی تر بکه‌وی‌ت، چونکه‌ نازانیت کامه‌ پاک و کامه‌ پیسه‌، پ‌ت‌ویسته‌ له‌ گه‌ل‌شیدا نه‌خ‌وات، تا ته‌ویه‌ ده‌کات و، خ‌وی ده‌ش‌وات.

(الْكَنْزِيَّةُ)، گوتیان: پ‌ت‌ویسته‌ هیچ که‌س ما‌ل و سه‌روه‌ت و سامانی به‌ که‌سیکی تر نه‌دات، چونکه‌ پ‌ی‌ده‌چ‌یت شایسته‌ی نه‌بی‌ت، به‌ل‌کو له‌ زه‌ویدا په‌سه‌ندی ده‌کات، تا نه‌و کاته‌ی که‌سانی شو‌نکه‌وت‌ووی هه‌ق به‌ده‌رده‌که‌ون.

٦٥ _ له‌ گ‌پ‌پ‌انه‌وه‌ی ناوه‌کانیاندا و‌یک‌نه‌چ‌وون و جیاوازی هه‌یه‌، بۆ زیاتر شاره‌زابوون بگه‌رێ‌روه‌ بۆ: ((مقالات الاسلاميين)) للأشعري، و ((البرهان في معرفة عقائد أهل الأديان)) للسكسكي الحنبلي، وغیرهما.

٦٦ _ لهم سه‌رده‌مه‌شدا ده‌ستیان دایه‌ ب‌لا‌وکرد‌نه‌وه‌ی ب‌پ‌و‌پ‌اکانیان و، هه‌ستان به‌ چاپ‌کردنی ک‌ت‌یبه‌کانیان و، به‌ستنی چه‌نده‌ها ک‌ونفرانس بۆ ج‌یگ‌پ‌رکردنی کۆله‌که‌کانی پ‌ی‌باوه‌ریان.
با خه‌لکی شو‌نکه‌وت‌ووی س‌ون‌ه‌ت وریایان بن.

(الشُّمْرَاخِيَّةُ)، گوتیان: دهست بهرکهوتنی ژنانی بیگانه هیچی تیدا نییه (٦٧) چونکه ریحانهن (ریاحین).

(الْأَخْنَسِيَّةُ)، گوتیان: له پاش مردن هیچ شتیک به مردوو ناگات، نهخهیره نه شمپ.

(المُحْكَمِيَّةُ)، گوتیان: ههركهس دادپرسی لای بهدیتهتراویکی خوی گهوره بکات، کافر دهبیت (من حاکم إلى مخلوق، فهو كافر).

(المعتزلة من الحرورية)، گوتیان: به گومانین له کاری (علي) و (معاوية)، بۆیه له ههردوو کۆمهلهکه دوردهکهوینهوه.

(الْمَيْمُونِيَّةُ)، گوتیان: هیچ پێشهوایهک نییه مهگهر به رهزابوونی لایهنگر و خۆشهویستانان (لا إمام إلا برضا أهل عبتنا).

(القدرية) ش دابهشبوون و بوون به دوازده کۆمهلهوه:

(الْأَحْمَرِيَّةُ): بانگهشهی نهوهیان دهکرد که مهرجی دادپهروهی بۆ خوا نهویه که خاوهندی کاروباری بهندهکان بداته دهستی خۆیان و، پێگری بکات له نێوان بهندهکان و سهڕپێچیهکاناندا (زعمت أن شرط العدل من الله أن يملك عباده أمورهم، ويحول بينهم وبين معاصيهم).

(الثنوية): وایان رادهکهیاند که خهیر له خواوهیهو، شهپیش له ئیبلهسهوه.

(المعتزلة): بانگهشهی نهوهیان دهکرد که قورئان مخلوقه، له بینینیش نکۆلیان دهکرد (هم الذين قالوا بخلق القرآن، وجحدوا الرؤية).

(الْكَيْسَانِيَّةُ): نهوانه که گوتیانه: نازانین ئهه کردهوانه له خواوهیه یا له بهندهوهیه؟ ناشزانین پاش مردن خهڵکی پاداشت دهدرینهوه یا سزا دهدرین (لا ندري هذه الأفعال من الله أم من العبد؟ ولا نعلم أئشابُ الناس بعد الموت أو يعاقبون؟)

(الشَّيْطَانِيَّةُ)، گوتیان: خوی گهوره شهیتانی نهخولقاندوه.

٦٧ _ لهه سهردهمهشدا نهندامانی ((حزب التحریر)) هاوشیوایهتیاں دهکهه و، پێگهیاں بهوه داوه، لهوهش گهورهتر. له نامیلکهیهکیشدا به ناوی ((المقالة الغراء في حكم مصافحة النساء)) درێژهپێدانیهکی وردی تیدایه.

(الشَّرِیکَةُ)، گوتیان: هەر هەموو خراپەکان بە قەدەر و چارەنووسە جگە لە، کوفر.
(الْوَهْمِيَّةُ)، گوتیان: کردەوێ بەدیھێنراوانی خوای تەعالی و گوفتاریان زاتی نییە،
هەروەها چاکە و خراپەش زاتی نییە (لیس لأفعال الخلق وكلامهم ذات، ولا للحسنة والسيئة
ذات)

(الرَّأُونْدِيَّةُ)، گوتیان: هەر کیتابیەک لە لایەن خواوە دابەزێنرابێت، کردەوێ پێکردنی هەقە،
(ناسخ) بێت یا (منسوخ).

لِإِتْرَئَةٍ، وایان پادەگەیاندا کە هەرکەس سەرپێچی بکات و، پاشان تەوێ بەکات،
تەوێ کە قەبۆل نایێت.

(النَّاكِيَّةُ)، وایان پادەگەیاندا کە ئەو کەسانە پەیمان پێدانه کە پێغه مەبری خویان _
صلی الله علیه وسلم _ شکاند، هیچ تاوانێکیان لە سەر نییە (زعموا أَنَّ مَنْ نَكَثَ بَيْعَةَ
رَسُولِ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ).

(القَاسِطِيَّةُ)، ویستنی دونیایان لە وازهێنان و نهویستنی بە چاکتر دانا.
(النَّظَامِيَّةُ)، شوێنی (إبراهيم النَّظَّام) کەوتن لەو گوفتارەیدا کە دەلێت: هەرکەس
بانگەشەیی ئەو بەکات خوا شتێکە، کافرە (مَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ شَيْءٌ، فَهُوَ كَافِر).

(الْجَهْمِيَّةُ) ش جیابوونەو و بوون بە دوازدە کۆمەڵەو:
(الْمُعْطَلَةُ)، وایان پادەگەیاندا کە ئەوێ خەیاڵی (وَهُم) مەزھووی بۆ بچێت، (مخلوق)ە،
هەرکەسێش بانگەشەیی ئەو بەکات کە خوا دەبێنرێت، کافرە.

(الرَّسِيَّةُ)، گوتیان: زۆری سیفاتێ خوای تەعالی (مخلوق)ە.
(الْمُتَزِمَةُ) (٦٨)، گوتیان: سەبەحانە و تەعالی _ لە هەموو شوێنێکدا (٦٩).

٦٨ _ وفي نسخة أخرى من هذا الكتاب: ((الملتزمة)).

٦٩ _ ئەمە بیروباوەڕی زۆری خەڵکی ناسای بە _ ئەمە _ هەروەها کەسانێکی تاییەتیش _ زۆر
بەداخووە _ بەلام بیروباوەڕێکی بۆگەنە بە گەورەترین بۆگەنی، راستیش ئەوێ کە خوای تەعالی لە
سەرووی ناسمانەکانەوێو بەسەر بەدیھێنراوانی خۆیدا بەرزە.

وفي رسالة ((نصيحة الإخوان...)) لأبن شيخ الحزامين تفصيل جيد فيها فلتراجع _ بتحقيقي.

(الْوَارِدِيَّةُ)، گوتویانه: همرکەس پەرورەدگاری بناسیت ناچیتە ناگرەو، هەرکەسێش بچیتە ناگرەو، هەرگیز دەرچوونی نابیت.

(الزُّنَادِقَةُ)، گوتویانه: بۆ هیچ کەس نییە پەرورەدگاریک بۆ خۆی جێگیر بکات، چونکە جێگیرکردن بەدینایەت تەنها پاش ئەوێ کە هەستەکان پەیی دهن و، ئەوێش هەست پەیی بەریت خوا نی یەو، ئەوێش پەیی نەبریت جێگیرناکرت (لیس لا حد أن یثبت لنفسه ربا، لأن الإثبات لا یكون إلا بعد إدراك الحواس، وما یدرک الحواس فلیس بآله، وما لا یدرک لا یثبت).

(الْحَرْقِيَّةُ)، بانگەشە ئەوێان دەکرد کە کافر یە جار ناگر دەیسوتیت، پاشان بە هەتا هەتای بە سوتینراوی دەمیئتەو، هەست بە گەرمی ناگرە کە ناکات.

(المَخْلُوقِيَّةُ)، وایان پادەگیان دەقورئان (مخلوق)ە.

(الفَانِيَّةُ)، وایان پادەگیان دەبەهشت و دۆزەخ نامیتن (۷۰)، کەسی واشیان هەبوو دەیگوت: هێشتا نەخولقیتراون.

(المُغْبِرِيَّةُ)، دانیان بە پیغەمبەراندانەو، گوتویانه: لە پاستیدا ئەوانە تەنها فەرمانپەرەوان (حکام).

(الوَاقِفِيَّةُ)، گوتویانه: نەدەلێن قورئان (مخلوق)ەو، نەشەلێن (مخلوق) نییە.

---

۷. _ لە مەسەلە نەمانی ناگردا گومان و ناپروونی هەیە، بە ناستیک وایکردووە کەسانیکێ بانگەشەکاری زانست و خەلکانی شوێنکەوتوی هەواو ئارەزوو بەرامبەر بە پێشموا (ابن تیمیە) خۆتندکارە کە (ابن قیم) قسە بکەن و، تۆمەتی کوفرو سەلتیکدانیان بدەن پال، بەبێ خۆپاراستن لە تاوان و بەبێ ترس.

(القَبْرِئَةُ)، نكۆلی له سزای گۆڤو (٧١) تكاكارى ده‌كهن.

(الْفُظْيَةُ)، گوتویانه: ناخاوتنمان به قورنان خولقیتراوه (لفظنا بالقرآن مخلوق) (٧٢).

(المرجئة) ش دابه‌شبوون و بوون به دوازده كۆمه‌له‌وه:

(التَّارِكَةُ)، گوتویانه: خوای تعالی هیچ فەرزێکی تری له سەر به‌دهیئت‌راوانی خۆی نییه جگه له بره‌وابوون پیتی، بۆیه هه‌ركه‌س باوه‌ری به‌خوا بیت و بیناسیت، با چ ئاره‌زوو ده‌كات ییكات.

(السَّائِبَةُ)، گوتویانه: خوای تعالی به‌دهیئت‌راوانی خۆی سه‌ربه‌ست کردووه، بۆ ئه‌وه‌ی به پیتی وستی خۆیان کرده‌وه بکهن.

(الرَّاجِيَةُ)، گوتویانه: كه‌سی گوێڕایه‌ڵ به‌ گوێڕایه‌ڵ ناوانه‌بین و، كه‌سی سه‌رپێچیکاریش به سه‌رپێچیکار ناوانه‌بین، چونكه‌ نازانین لای خوا ئه‌و كه‌سه‌ چ هه‌یه.

(الشَّاكِيَةُ)، گوتویانه: کرده‌وه‌كان به‌شێك نییه ئیمان (الطاعات ليست من الإيمان).

(الْبَيْهَسِيَّةُ)، گوتویانه: ئیمان زانینه‌و، هه‌ركه‌سه‌یش نه‌زانیت هه‌ق و پووجی و، هه‌ڵال و حه‌رام لێك جیا‌گاته‌وه، كافره.

(الْمَنْقُوصِيَّةُ)، گوتویانه: ئیمان نه‌ زیاد ده‌كات و نه‌ كه‌م.

٧١ _ وه‌كو (أبي رية) و كه‌سانێكیش كه‌ به‌ نه‌زانین و نه‌فامی ده‌مگۆی له‌ گه‌ڵنا ده‌كهن !!

دنیابین كه‌سم بینیه‌ ده‌یه‌ها لاپه‌ره‌ی په‌ش كردۆته‌وه‌و له‌ نامیلکه‌یه‌ كدا چاپی کردوو تیايدا نكۆلی له سزای گۆڤ ده‌كات، به‌لام نه‌یه‌و نه‌یه‌و، هه‌موو قسه‌كانی خه‌یاڵێکی بۆگه‌ن و، ته‌نها گومانێکی بێ‌بازاڤن، بۆیه نه‌گه‌ر خوای گه‌وره ته‌من درێژمان بكات به‌رپه‌رچی كۆتیه‌كه‌ی ده‌ده‌مه‌و هه‌لیده‌وه‌شێتم _ إن شاو الله _ به‌ وه‌لامێکی زانستی كه‌ له‌ سه‌ر به‌لگه‌و سه‌لماندن وه‌ستاییت نه‌ك له‌ سه‌ر خه‌یاڵ و نكۆلی‌کردن !!

به‌لام پاش نووسینه‌كه‌ی سه‌ره‌وه به‌ نزیکه‌ی سالیك، هه‌مان نووسه‌رم به‌دی‌کرد _ خوا ڕێگه‌ی راستی پیشان دات _ نامیلکه‌یه‌کی نووسیبوو سه‌باره‌ت به‌ جێگه‌یه‌بوونی سزای گۆڤ !!

٧٢ _ ئه‌مه ده‌سته‌واژه‌یه‌كه‌ له‌ لایه‌ن پێشینی چا‌كه‌وه _ رضوان الله عليهم _ نه‌گوتراوه، نه‌گه‌رچی به‌ رواله‌ت دژکاریی تیدا به‌دینا‌کړیت.

(المُسْتَثْنِيَّةُ)، نكۆلێی جگه كردنیا (الاستثناء) له نیماندا ده كرد.
(المُشَبَّهَةُ)، ده لێن: خوا چاویکی ههیه وهكو چاوی من و، دهستیکیشی ههیه و كو دهستی من.

(الحَشَوَةُ)، يهك حوكمیان بۆ هه موو فرموده كان داناوه، بۆیه به لایانهوه وازلێهێنهری سوننه ته كان وهكو وازلێهێنهری فرهزه كانه (جعلوا حكم الأحاديث كلها واحداً، فعندهم أنَّ تارك النفل كتارك الفرضي).

(الظَّاهِرَةُ)، نه مانه نكۆلێ له (قياس) ده كمن (۷۲).
(البِدْعِيَّةُ)، يه كه م كه سائيك بوون كه داهێنراویان له م ئومه ته دا به ديهێنا.

(الرَّافِضَةُ) ش دابه شبوون و بوون به دوا زده كۆمه له وه:
(الْعَلَوِيَّةُ)، گوتویانه: په یامه كه بۆ (علي) بوو، به لام (جبریل) به هه له دا چوو.
(الْأَمْرِيَّةُ)، گوتویانه: (علي) هاو به شی (محمد) ه _ صلی الله علیه وسلم _ له په یامه كه یدا.

(الشَّيْعَةُ)، گوتویانه: (علي) _ خوی لێ رازی بیت _ پاسپێراو جێنشینی پیغه مبه ری خواجه _ صلی الله علیه وسلم _ له پاشیداو، ئومه تیش كه گفتیان دایه يه کێکی تر کوفریان کرد.

(الإِسْحَاقِيَّةُ)، گوتویانه: پیغه مبه رایه تی هه میشه يهك له دوا ی يه كه تا رۆژی قیامه ت و، هه ركه سیكیش زانستی (أهل البيت) بزانی، پیغه مبه ره.
(النَّأُوْسِيَّةُ)، گوتویانه: (علي) چاکترینی نه م ئومه ته یه و، هه ركه س يه کێکی تر له و به چاکتر دابنیت، کوفری کردووه.

---

۷۳ _ دانانیان له كۆمه لی (المرجئة) دا، به هۆی نه و خه سه له ته وه، پتو یستی به تپروانیسی زۆتر هه یه، پاستیش _ إن شاء الله _ پیچه وانهی نه وه یه و، له شوێنكه وتووانی سوننه تن، به لام له هه ندێ (جزئیات) دا به هه له دا چوون. وانظر ترجمة مؤسس المذهب: أبوداود الظاهري من ((سير أعلام النبلاء)) (۹۷/۱۳). وكذا ترجمة حامل لوائه ورافع رايته: ابن حزم الأندلسي. من ((السير)) (۱۸۴/۱۸) أيضاً.

(الإماميَّة)، گوتویانه: ئەم دونیایه بهبێ پێشهوایهك له نهوهی (حسین) نابێت و، (جبرائیل) پێشهواکه دهناسێت، بۆیه نهگهر پێشهواکه مرد، یهکێکی تر وهکو خۆی له جینگهی دادهنێت.

(اليزيدية)، گوتویانه: کورانی (حسین) ههره موویان پێشهوان له نوێژهکاندا، بۆیه ههرکات یهکێکیان بهدیگهرا، نوێژی پشتمی هیچ کهسیکی تر شیوا نابێت، چاک و خراپیان. (العباسية)، بانگهشهی نهویان دهکرد که (عباس) له ههموو کهس شایستهتره به جێشینی.

(المتناسخه)، گوتویانه: گیانهکان دهگوێزرێتهوه له لهشی کهسیکهوه بۆ لهشی یهکێکی تر، بۆیه نهگهر چاکه کاریبوو، گیانی دهردهچیت و، دهچیت لهشی یهکێکهوه به ژیانی نهو نهه بهختیار دهبیت و، نهگهر خراپه کاریش بوو، گیانی دهردهچیت و دهچیت لهشی بهدیتهتراویکی خواوه به ژیانی نهو لهشه بهدبهخت دهبیت.

(الرجعية)، وایان پادهگهیاند که (علی) و هاوهلانی بۆ دونیا دهگهڕێنهوه، توله له دوژمنهکانیان دهکهنهوه.

(اللاعنية)، نهوانه که نهفرین له (عثمان) و، (طلحة) و، (الزبير) و، (معاوية) و، (أباموسی) و، (عائشة) و، کهسانی تریش دهکهن _ خویان لی پازی بیت _ . (المترجحه)، خویان به جل و بهرگ و سهروسیمای خواپهرستانهوه دهچواند، له ههموو سهردهمیکدا پیاویکیان دادهمهزراند که کاروباریان بۆ نهو دهگهڕاندوه، وایان پادهگهیاند که (مهدي) ئەم نومهتهیهو، نهگهر بهردایه، پیاویکی تریان دادهمهزراند.

(الجبزية) ش دابهشبوون و بوون به دوازده گۆمهلهوه:

(المضطربة)، گوتویانه: نادهمی هیچ کردهوهیهکی نییه، بهلکو خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ههر ههمووی دهکات (لا فعل للآدمي، بل الله _ عَزَّوَجَلَّ _ يفعل الكل).

(الأفعالية)، گوتویانه: کردهوهمان ههیه، بهلام دهستهلامان بهسهریدا ناشکیت، له پاستیدا نێمه وهکو ئاژێن، به ههبل لیتمان دهخوڕن.

(الْمَفْرُوعِيَّةُ)، گوتیان: هەر هەموو شتەکان بەدیھێنران و، نیستاش هیچ بەدیناھێنریت.
(النَّجَارِيَّةُ)، وایان پادەگەیاندا کە خوای گەورە سزای بەندەکانی دەدات لە سەر کردەوێکی
خۆی، ئەک لە سەر کردەوێکی خۆیان (زَعَمْتُ أَنَّ اللَّهَ يَعْذِبُ النَّاسَ عَلَى فَعْلِهِ، لَا عَلَى
فَعْلِهِمْ).

(الْمَنَانِيَّةُ)، گوتیان: پەيوەندیت بەوێ هەبێ کە بە دلتداو دێ و، ئەو ئەنجام بەدە کە
چاوەروانی خەیری لێدەکەیت.

(الْكَسْبِيَّةُ)، گوتیان: بەندە نە پاداشت بەدەست دەھێنیت و نەسزا .
(السَّابِقِيَّةُ)، گوتیان: ئەو کەسە ئارەزووی لێ بە با کردەوێ چاک بکات، ئەو کەسەش
ئارەزووی لێ نیە با کارنەکات، چونکە کەس بەختیار تاوانەکانی زیانی پێ ناگەیەنیت و،
بەدبەختیش چاکەکانی سوودی پێ ناگەیەنیت.

(الْمُحْبَبِيَّةُ)، گوتیان: هەرکەس کاسی خۆشەویستی خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ بنۆشیت، هەر
هەموو پایەکانی ترو ئەنجامدانیان لە سەری دەکەوێت.

(الْخَوْفِيَّةُ)، گوتیان: هەرکەس خوای تەعالای خۆشویست، ئەوا ترسی لێ نابێت، چونکە
خۆشەویست لە خۆشەویستەکە ناترسیت.

(الْحَسْبِيَّةُ)، گوتیان: دنیا لە نێوان بەندەکاندا یەکسانە، هیچ بە سەردابوونیکیان (تفاضل)
لە نێواندا نییە سەبارەت بەوێ کە باوکە نادەم بە میرات بۆی بەجێھێشتوون (الدنيا بين
العباد سواء، لا تفاضل بينهم فيما وَرَّكُهُمْ أَبُوهُمْ أَدَمُ).

(الْمَعِيَّةُ)، گوتیان: کردەوێ لە ئێمەوێدو تواناشمان هەبێ (مَنْ أَلْفَعْلُ وَلَنَا الْأَسْتَطَاعَةُ) (٧٤).

---

٧٤ _ يُنظر تفصيل القول حول هذه الفرق في كتاب ((الملل والنحل)) للشهرستاني، و ((الفصل)) لأبن حزم، و ((الاعتصام)) للشاطبي، وغيرهما.

بهشی سی یهم

سه بارهت به وریاکردنه وه له ئازاوه کانی ئیبلیس و

پیلانه کانی

بزانه ناده می که دروستکرا، حمزو ناره زووکانشی تیدا پتکهیترا، به هۆمهوه چ له سوودمه ندیدایه بۆی ناماده ده کریت، تووره بوونیشی تیدا پتکهیترا، به هۆمهوه چ له زیانمندیایه لیتی دوورده خریتمهوه، نهقل و ژیریشی پیدرا وه کو نه ده بده ریک، بۆ ئهوهی فرمانی دادپهروه ری پتیکات له ههردوو لایه نه کهی سهروه که بۆی ناماده ده کریت و، لیتی دوورده خریتمهوه. شهیتانیش دروستکرا وه کو هانده ریک، بۆ ئهوهی هانیان بات که زیاده رۆیی بکمن، له ههردوو لایه نه کهی سهروه دا که بۆی ناماده ده کریت و لیتی دوورده خریتمهوه، بۆیه پینوسته که سی ناقل و ژیر وریایی خۆی بکات لهو دوژمنه ی که دوژمنایه تی خۆی ناشکرا کردوه له زه مه نی باوکه ناده مه وه _ علیه الصلاة والسلام _، که هه موو ته مه نی خۆی به کارهیتاوه بۆ خراپکردنی بارودۆخی نه وهی ناده م.

خوای تهالی فه رمانی داوه به وریابوونه وه لهو دوژمنه :

خوای تهالی فه رموویه تی: ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ. إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة: ۱۶۸).
واته ﴿وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ﴾ وه دوای هه نگاهه کانی شهیتان مه که مون ﴿إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ به راستی شهیتان دوژمنیکی ناشکراتانه ﴿إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ﴾ به راستی (شهیتان) فه رمانتان پیده کات ﴿بِالسُّوءِ﴾ به تاوان ﴿وَالْفَحْشَاءِ﴾ و خراپه ﴿وَأَنْ تَقُولُوا﴾ له گه له هه له ستنی شتی وا ﴿عَلَى اللَّهِ﴾ به ده م خواوه ﴿مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ که نازانن (۷۰)

وقال تعالى: ﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ﴾ (البقرة: ۲۶۸).
 واتە ﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ﴾ شهیتان ده‌تان ترسێنێ به هه‌زاری ﴿وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ﴾
 وه‌فه‌رماتنان پێده‌دات به خراپه (۷۶).

وقال تعالى: ﴿وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ (النساء: ۶۰).
 واتە ﴿وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ﴾ وه‌شه‌یتان ده‌یه‌وێت ﴿أَنْ يُضِلَّهُمْ﴾ که گومپایان بکات ﴿ضَلَالًا
 بَعِيدًا﴾ به گومپایه‌کی دور له راستی (۷۷).

قال تعالى: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
 وَيَصُدُّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ (المائدة: ۹۱).

واتە ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ﴾ بێ گومان شه‌یتان هه‌ر نه‌وه‌ی ده‌وێ ﴿أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ
 الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ﴾ که دوژمنایه‌تی و کینه‌و رق بچاته نیتوانه‌وه ﴿فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ﴾ به هه‌وی
 تارک و قوماره‌وه ﴿وَيَصُدُّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ﴾ وه‌ به‌رگرتان بکات له یادو باسی
 خواو له نوێژکردن ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ ده‌ی نا ئێوه واز ده‌هێنن (له‌و خراپانه) (۷۸).

وقال تعالى: ﴿إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ﴾ (القصص: ۱۵). واتە به‌راستی نه‌و (شه‌یتان)
 دوژمنێکی گومپاکه‌ری ڕوون و ناشکرایه (۷۹).

وقال: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ
 السَّعِيرِ﴾ (الفاطر: ۶). واتە ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ﴾ به‌راستی شه‌یتان دوژمنی ئێوه‌یه
 ﴿فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾ ده‌ی که‌واته ئێوه‌ش به دوژمنی خۆتانی دابنێن ﴿إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ﴾
 بێگومان نه‌و (شه‌یتان) تاقم و کۆمه‌له‌که‌ی بانگ ده‌کات ﴿لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ بۆ
 نه‌وه‌ی بینه هاوه‌لانی ناگری هه‌لگه‌رساوی (دۆزه‌خ) (۸۰).

۷۶ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۷۷ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۷۸ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۷۹ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۸۰ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

وقال تعالى: ﴿وَلَا يَغُرَّتْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ ﴿لقمان: ۳۳﴾. واته با شهیتانی فریودهر به
(بیانوی بهزهیی و لی بووردنی) خواتان خهله تینن (۸۱).

وقال تعالى: ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾
﴿یس: ۶۰﴾.

واته ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ﴾ نهی نهوه کانی ئادهم ئایا وه سیتم بو نه کردن ﴿أَنْ لَا
تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾ که شهیتان نه پهرستن ﴿إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ چونکه به راستی شهیتان
دوژمنی ناشکرای ئیوهیه (۸۲).

له قورئاندا گه لی نموونهی تریش بهم شیوه همن.

۸۱ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تفسیری قورئان.

۸۲ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تفسیری قورئان.

✱ وریاکردنه وه له نازاوه و پیلانه کانی ئیبلیس :

پێویسته بزانیته ئیبلیس که به سەرلێشێواندنی خه لکوه سەرقال بوو، خۆی یه کهم کهس بوو کاره کانی لێشێواو، له دهقی ناشکرای فرمانکار به سجوود پرووی وهرگێراو، دهستی کرد به پتر هه بوونی چاکه (يُفَاضِلُ) له نێوان بناغهو بنه ماکاندا، ئهوه بوو گوتی: ﴿خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ (ص: ۷۶). واته چونکه منت له ناگر دروست کردوه به لام نمو له قور (۸۳).

پاشان له خوای داناو ته گبیرکار دهستی به په خنه گرتن کردو، گوتی: ﴿أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْت عَلَى﴾ (الإسراء: ۶۲). واته: ههوا لم به دهی بۆ پێزی ته مهت به سمر مندا داوه؟ (۸۴) نمو په خنه گرتنه فرییدا تا به خوای پهروهردگار بلیت شهوی کردو ته هیچ دانایه ک نانوێنییت، پاش ئهوهش به فیزو خۆ گهوره نواندنه وه گوتی: ﴿أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ﴾ (ص: ۷۶).

واته: (شهیتان) گوتی من لهو (ئادهم) چاکترم (۸۵). ئهوه بوو سجوودی نه برد، بۆیه نمو نه فسهی خۆی که به نیازبوو گهوهیهی پێبه خشیته به نه فرین و سزای خوای پهروهردگار سووک و پسوای کرد.

بۆیه ههركات شهیتان مرۆفی فریوداو بۆی پازاندوه کاریکی خراپه نه بجام بات ، پێویسته بهو په پری وریابوونهوه ناگاداری خۆی بیته، نمو کاتهی که شهیتان فرمانی نه بجامدانی کاره خراپه به مرۆ ده دات با بلیت: له راستیدا که فرمانی کاره خراپه کهم پێده دهیت، ته نهها به نیازی نامۆزگاریم بکهی که چون به ههواو نارهزووام بگهم ، باشه چون راستیتی نامۆزگاریکردنی که سێکی وه کو تۆم بۆ پروون بیتشهوه، نه گهر تو توانای نامۆزگاریکردنی نه فسی خۆت نهی؟ پاشان چون پروام به نامۆزگاری که سێکی دوژمن هه بیته ؟ بۆیه لیم دووریه رهوه، چونکه قسه کانت له مندا هیچ پێیه وێکی نییه.

۸۳ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

۸۴ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

۸۵ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

ما تركته حتى فرقتُ بينه وبين امرأته. قال: فيذنيه منه. أو قال: فيلترمه، ويقول: نعم أنت)) (٨٧).

واته له (جابر)ی کورپی (عبداللہ)هوه _ خوا له خۆی و بابیشی پازی بیت _ فەرموویەتی: پیڤەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرمووی: ((تیبلیس عمرشی خۆی له سەر ئاو دادەنیت، پاشان مەفرەزەکانی بە ھەموو لایە کدا دەنیریت، پلەوپایەدارترینیان بە لای شەیتانەوه گەورەترینیانە لە ئاژاوە گیریدا، یەکیکیان کە دیتەوه بۆ لای دەلیت: ئاوەھاو ئاوەھام کرد. ئەویش دەلیت: ھیچت نەکردوو. دەلیت: پاشان یەکیکی تریان دیت و، دەلیت: پیاوەکەم بە جینەھیلدا تا جیابوونەوھم خستە نێوان خۆی و خێزانەکیەوه. دەلیت: بۆیە لە خۆی نزیکی دەکاتەوه. یا دەلیت: دەستی لە مل دەکات و دەلیت: تۆ چەند چاکی)).

وعن جابر _ رضي الله عنه _ أنَّ النَّبِيَّ _ صلى الله عليه وسلم _ قال: ((إِنَّ إِبْلِيسَ قَدْ يَسَّ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ، وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ)) (٨٨).

واته له (جابر)هوه _ خواى لى پازی بیت _ فەرموویەتی: پیڤەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرموویەتی: ((تیبلیس ئاتومید بوو نوێوخوێنەکان گۆزایە لى بن، بەلام ئاژاوەیان لە نێواندا دەگیریت)).

وه ئاژاوو پیلانەکانی شەیتان زۆرن، لەم بارەوه لە دووتوی ئەم کتیبەدا چەندین نمونەمان هێناوەتەوه کە گونجای ھەر جێگەیەکی کتیبەکەمان _ إن شاء الله تعالى _ .
وه لەبەر زۆری ئاژاوەکانی شەیتان و، ھەستانی بە گرتنی دەستەو داوێنی دلەکان، بۆیە بیوھیی قورس و گرانبە، چونکە تیبلیس کە کاری ھاندانی سروشتی مەرۆڤە بۆ شوێنکەوتنی ئارەزووەکان، لە راستیدا وەک پڕۆی کەشتیەکی لیژبووی لیدیت، کە بە خێرای بەرەوخوار دەبێتەوه.

٨٧ _ رواه مسلم (٢٨١٣) عنه.

٨٨ _ رواه مسلم (١٨١٢) عنه.

✱ پیراگه یاندنی خه ئك به وهی هه موو مروؤفیک شه یتانیکی له گه ئدایه :

عن عائشة زوج النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أن رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _
خرج من عندها ليلاً " قالت: فغرتُ عليه، فجاء، فرأى ما أصنع، فقال:
((ما لك يا عائشة ؟ أغرتِ ؟)).
قلتُ: وما لي لا يغارُ مثلي على مثلك ؟
فقال: ((أو قد جاءك شيطانك ؟)).
قالت: يا رسول الله ! أو معي شيطان ؟!
قال: ((نعم)).
قلتُ: ومع كلِّ إنسان ؟
قال: ((نعم)).
قلتُ: ومعك يا رسول الله ؟!
قال: ((نعم، ولكنَّ ربِّي عزَّوجلَّ أعانني عليه، حتى أسلمَ)) (٨٩).
واته له خاتوو (عائشة)ی خیزانی پیغه مبهروه _ صلى الله عليه وسلم _ فەرموویه تی:
پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ شه وێك لای من بوو، پاشان چوو دهره وه، خاتوو
(عائشة) فەرمووی: ره شکم پیبرد (فغرت)و، پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ که
هاتموه، منی بینی چ ده کهم، فەرمووی:
(((عائشة) چیه ؟ ره شکیتیت پیبردم ؟)).
گوتم: که سیکی وه کو من چۆن ره شکیتتی به که سیکی وه کو تو نابات ؟
فەرمووی: ((نایا شه یتانه کهت هاتووہ بو لات ؟)).
گوتم: نهی پیغه مبهری خوا ! نایا شه یتانم له گه ئدایه ؟!

فهرمووی: ((به‌ئێ)).

گوتم: هه‌موو مرۆفێك شه‌یتانی له‌ گه‌لدایه ؟

فهرمووی: ((به‌ئێ)).

گوتم: تۆش شه‌یتانت له‌ گه‌لدایه ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؟!

فهرمووی: ((به‌ئێ، به‌لام خوا یارمه‌تی داوم و شه‌یتانه‌که‌م موسلمان بوه)).

پێشه‌وا (الخطابي) فهرموویه‌تی: هه‌موو ئه‌و پیاوانه‌ی فهرمووده‌که‌ ده‌گێڕنه‌وه ده‌ئێن: ((فَأَسْلَمَ)) واته‌ شه‌یتانه‌که‌م موسلمان بوو، به‌ شتوازی کاری پابردووی زمانێ عه‌ره‌بی، جگه‌ له‌ (سُفْيان)ی کورێ (عُیَیْنه) که‌ ده‌ئێت: ((فَأَسْلَمَ)) واته‌ سه‌ره‌هه‌راز ده‌بم، مه‌به‌ستی: له‌ شه‌ری شه‌یتانه‌که‌یه، ده‌شیه‌فه‌رموو: شه‌یتان موسلمان نابێت.

شیخ فهرموویه‌تی: گوته‌اره‌کانی (ابن عُیَیْنه) چاکه‌، چونکه‌ ئاسه‌واری تێکۆشانی مرۆفـ به‌ده‌رده‌خات بۆ دژایه‌تی و سه‌ره‌پێچیکردنی شه‌یتان، به‌لام فهرمووده‌که‌ی (ابن مسعود) ده‌ئێی گوته‌اره‌کانی (ابن عُیَیْنه) به‌ره‌هه‌رچه‌داته‌وه، به‌روانه‌ فهرمووده‌که‌ی (ابن مسعود):

عن ابن مسعودٍ يرفعهُ:

((ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ وَقَرِينُهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ)).

قالوا: وَإِيَّاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟!

قال: ((وَأَيَّايَ، وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ أَعَانَنِي عَلَيْهِ، فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِحَقِّ)).

وفي رواية: ((فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِخَيْرٍ)).

واته‌ له‌ (ابن مسعود)وه _ خوای لێ پازێ بێت _ فهرموویه‌تی: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمووی: ((هه‌ر یه‌که‌تێک له‌ ئێوه یاوه‌رێک له‌ جن و یاوه‌رێکی فره‌شته‌شی پێسه‌پێردراوه)).

گوته‌یان: تۆش ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؟!

فەرمووی: ((منیش، بەلام خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ یارمەتی دام و سەری خستم سەریداو، جگە لە هەق فەرمانی شتی ترم پێناکات)).

لە (ریوایە)تیکی تریشدا: ((جگە لە خەیر فەرمانی شتی ترم پێناکات)).

شیخ فەرموویەتی: نیمامی (مسلم) تاك بۆتموه لە (تخریج)کردنی فەرموودەكەداو (١٠)، پوالتی فەرموودەكە موسلمانبوونی شەیتانەكان بەدەردەخات و، شیاوی پێتیچونی گوشتارەكە دیكەش دەكات.

★ شهیتان به پیرهوی خوینی نهوی ئادهمدا دهروات:

عن صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ زَوْجِ النَّبِيِّ " قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مُعْتَكِفًا، فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلًا، فَحَدَّثْتُهُ، ثُمَّ قُمْتُ لِأَتَقَلِّبَ، فَقَامَ مَعِيَ لِيَقْلِبَنِي - وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ -، فَمَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَلَمَّا رَأَى رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَسْرَعَا، فَقَالَ النَّبِيُّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -:

((عَلَى رِسْلِكُمَا، إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ)).

فَقَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ!

قَالَ: ((إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِّ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرًّا)) (٩١).

واته له (صفیة)ی کچی (حُیَی) خێزانی پێغه مبهری خواوه - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
 فەرموویت: پێغه مبهری خوا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - (اعتکاف)ی کردبوو، منیش شهو
 چوومه دیدەنی و، له گەلیدا دووام و، پاشان ههستام بگهڕێمهوه، ئه‌ویش له گەلێدا ههستا
 مباتهوه - شۆینی نیشته جیبوونی (صفیة) له مائی (أَسَامَةُ)ی کۆری (زید) بوو -، دوو پیاو
 له پشتیوانان به لاماندا تیپه‌ریبون، که پێغه مبهری خویان - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -
 به‌دی کرد پۆشتنه‌که‌یان خێرا کردهوه، ئه‌وه‌بوو پێغه مبهری خوا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - پیتی
 فەرموون:

((له سەر خۆینهوه، ئه‌مه (صفیة)ی کچی (حُیَی)یه)).

ئه‌وانیش گوتیان: (سُبْحَانَ اللَّهِ) ئه‌ی پێغه مبهری خوا!

بۆیه پێغه مبهری خوا - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فەرمووی: ((شهیتان به پیرهوی خوینی
 به‌نی ئادهمدا دهروات و، منیش ترسام گومانێکی شەر به دلتانهوه به‌جێت)).

پێشهوا (الخطابي) فهرموویهتی: ئەو زانستەیی لێم فهرموودهیهوه دهستگیر دهییت ئەوهیه
 کەوا به پەسەند دانراوه (استحباب) مەرۆف لێ هەر کاریکی نهویستراو وریای خۆی بیست، کە
 دهیته مایه تانهلێدان و بهدگومانی، کە دهچیته دڵهوه به خیالدا تێدهپهڕیت، با کەم و
 کوپی و چاکیتی خۆشی بهرامبەر به خەڵک بسەلمینیت، بۆ ئەوهی لێ هەر شتیکی گومانای
 خۆی پرزگار بکات.

ههروهها لێم بارهیهوه لێ پێشهوا (الشافعي) دهگیرنهوه فهرموویهتی: پێغه مبهری خوا _
 صلی الله علیه وسلم _ ترسا شتیکی گومانای بکهوێته دڵی ئەو دوو پیاوه، کوفر بکەن،
 لێ راستید پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ئەوهی فهرموو وهکو بهزهی پیدا
 هاتنمویهک به هەردووکیاندا نەک بۆ خودی خۆی.

★ باسی په ناگرتن و قه ئا به ندی له شهیتانی نه فرهت لیکراو:

خواى تعالى فرمانیداوه به په ناگرتن و قه ئا به ندی له شهیتانی نه فرهت لیکراو له کاتى خویندنى قورئاندا.

فقال تعالى: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ ﴿النحل: ٩٨﴾.
واته ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ﴾ نهى (محمد _ صلى الله عليه وسلم _) کاتى ويستت قورئان بهوینى ﴿فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ په نا بگره به خوا له شهیتانى ده رکراو له به زه ى خوا^(٩٢).

هده روه ها بۆ کاتى به ره به یانیش، خواى تعالى فرموویه تى:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ﴿الفلق: ١﴾ ... إلى آخر السورة.

واته: (نهى محمد _ صلى الله عليه وسلم _) بلى: په نا ده گرم به دروستکاری بوونه وه (به ره به یان)^(٩٣).

بۆیه نه گهر خواى په ره دگار فرمانى خو پاراستنى به مروؤ دایت له دوو کاره دا، نهى بۆ شتیر نه بى چۆن بى.

عن أبي التَّيَّاحِ قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَنْبَلٍ: أَدْرَكَتَ النَّبِيَّ _ صلى الله عليه وسلم _ ؟ قَالَ: نَعَمْ.

قُلْتُ: كَيْفَ صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ لَيْلَةَ كَادَتْهُ الشَّيَاطِينُ ؟ فَقَالَ: إِنَّ الشَّيَاطِينَ تَحْدَرْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ مِنَ الْأَوْدِيَةِ وَالشُّعَابِ، وَفِيهِمْ شَيْطَانٌ بِيَدِهِ شَعْلَةُ نَارٍ، يُرِيدُ أَنْ يَحْرِقَ بِهَا وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ ، فَهَبَطَ جَبْرِيلُ _ عليه السلام _ ، فَقَالَ:

((يَا مُحَمَّدُ ! قُلْ.

قَالَ: مَا أَقُولُ؟

٩٢ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ى ته فسىرى قورئان.

٩٣ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ى ته فسىرى قورئان.

قَالَ: قُلْ: أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَذَرَأَ وَيَرَأَ، وَمِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ، وَمِنْ شَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيهَا، وَمِنْ شَرِّ فِتَنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ. "إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ" (٩٤).

قال: فَطُفِنْتُ نَارُهُمْ، وَهَزَمَهُمُ اللَّهُ تَعَالَى.

واته: له (أَبِي التَّيَّاح) هوه فەرموویدی: به (عبدالرحمن) ی کۆپی (خُنْبَش) م گوت: به ژیاڤی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ گهشتی ؟
فەرمووی: بەلێ.

گۆم: پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ کرداری چۆن بوو ئەو شهوی شەیتانەکان داویان بۆ نایهوه ؟ (عبدالرحمن) فەرمووی:

ئەو شهوه شەیتانەکان لە دۆڵ و مابەینی نێوان شاخەکانهوه دابەزێنه سەر پیغه مبهری خوادا _ صلی الله علیه وسلم _ ، شەیتانیکیان تێدا بوو گێژکی بەرزێ ئاگری بەدهستهوه بوو، دهبهویست پرووی موبارهکی پیغه مبهری خوای _ صلی الله علیه وسلم _ پی سوتینیت، ئەوه بوو (جبریل) _ علیه السلام _ هاته خوارهوهو، فەرمووی:
(ئەی محمد! بەلێ).

فەرمووی: چ بلیم ؟

فەرمووی: بەلێ: پەنا دەگرم بە وشە تەواوهکانی خوای پەروردهگار لە شەپی ئەوهی بەدیھێناوه و دروستیکردوهو هێناویەتیە بوون و، لە شەپی ئەوهی لە ئاسمانهوه دادەبەزی و لە شەپی ئەوهی بۆی سەردەکهوی و، لە شەپی ئازاوهکانی شهو و پۆژ و، لە شەپی هەر شتێک بە شو دیت، جگه له به شهو هاتووێهك كه به خهیر دیت ئەی رحمان).

فەرمووی: بۆیه ئاگره کهیان کوژایهوهو، خوای تەعالی بەزاندنی.

٩٤ _ رواه أحمد (٣/٣١٩) بسندٍ صحيح.

وعزاه السيوطي في ((جمع الجوامع)) (٢/ رقم ٥١٠٨ _ ترتيبه) لابن أبي شيبة، والبزار، والحسن بن سفيان، وأبي زرعة، وابن مندة، وأبي نعيم في ((الدلائل)). وأورده (٣٩٨٠) من مرسل مكحول عند أبي شيبة. وترى تحريجه مفصلاً في كتابي: ((كفاية المطنئن...)) الآتي ذكره.

وعن عائشة _ رضي الله عنها _ أن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ قال: ((إِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِي أَحَدَكُمْ، فيقولُ: مَنْ خَلَقَكَ؟ فيقولُ: اللهُ تبارك وتعالى. فيقولُ: فَمَنْ خَلَقَ اللهُ؟ فإذا وَجَدَ أَحَدَكُمْ ذَلِكَ “ فَلْيَقُلْ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَذْهَبُ عَنْهُ)).

واته: له خاتوو (عائشة) وهه _ خوای لئی پازی بیټ _ فەرموویه تی: پێغه مبه‌ری خوا _

صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه تی:

((شەیتان دێته لای یه‌کیکتان و، ده‌لیت: کێ به‌دیته‌ناوی؟ ئه‌ویش ده‌لیت: خوای _ تبارک و تعالی _.

ئینجا ده‌لیت: باشه کێ خوای به‌دیته‌ناوه؟ بۆیه هه‌رکات یه‌کیکتان هه‌ستی به‌وه کرد، با بلیت: بڕوام به‌ خواو پێغه مبه‌ره‌که‌ی هه‌تاوه، ئیتر ئه‌وه‌ی لئی دوور ده‌که‌وێته‌وه)).

وعن ابن عباس _ رضي الله عنهما _ قال: كان رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ يُعوذُ الحسنَ والحسينَ، فيقولُ:

((أُعِيذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ)).

ثم يقولُ:

((هَكَذَا كَانَ أَبِي إِبْرَاهِيمُ _ صلى الله عليه وآله وسلم _ يُعوذُ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ)).

أُخْرِجَاهُ فِي ((الصَّحِيحَيْنِ)) (٩٥).

واته: له (ابن عباس) وهه _ خوا له خۆی وپاشی پازی بیټ _ فەرموویه تی: پێغه مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ دوعای به‌ سه‌ر (حسن) و (حسین) دا _ خوایان لئی پازی بیټ _ ده‌خوێندو، ده‌یفه‌رموو:

((په‌ناتان ده‌ده‌م به‌ وشه‌ پێرۆزو ته‌واوه‌کانی په‌روه‌ردگار له‌ هه‌موو شەیتان و جانه‌وه‌ریکی ژه‌ه‌رداری زیانبه‌خش و، له‌ هه‌ر چاوێکی پیس و ئی‌ره‌یی خواز)).

٩٥ _ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (٦/٢٩٣) وَحَدَّثَهُ، وَلَيْسَ هُوَ فِي ((صَحِيحِ مُسْلِمٍ)) كَمَا قَالَ الْمُصَنِّفُ. وَانْظُرْ ((مَحْفَظَةُ الْأَشْرَافِ)) (٤/١٤٥٠)، وَ((جَامِعُ الْأَصُولِ)) (٤/٣٧٠).

پاشان دهیفرموو:

((باوکە (ابراهیم)م _ صلی الله علیه وآله وسلم _ ناوہا دوغای پەناگرتنی بۆ (اسماعیل) و (اسحاق) دەخویند)).

(أبو بکر الأنباري) دەلێت: وشە (الهامّة) تاکی وشە (الهوم) ە واتە: ھەر گیانەوهرێکی ژمەرداری زیانبەخش، دەشگوتریت: بریتیه لە ھەر گیانەوهرێک وستی خراپە ی ھەبێت. وشە (اللائمة) ش ھەر وشە (الملمة) یە واتە: واتە پیسی نێرەیی خواز، بەلام پیغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ وشە (اللامّة) ی بەکارھێنا بۆ ئەو ی لە سەر کێشی وشە (الهامّة) بێت و، لە سەر زمان سووکت بێت.

(مُطَرَّف) دەلێت: تەماشام کرد، بینیم ئەو ی ئادەم لە نێوان پێش دەستی خوای _عزوجلّ_ و لە نێوان ئیبلیسدا فرێدراو، نەگەر خوای تعالی وستی ھەبێ لە ھەلەو تاوان دوری خاتەو، ئەوا دووری دەخاتەو، نەگەر وازی لێھێنا، ئیبلیس دەبیات.

لە ھەندێ پێشینی چاک دەگیرنەو ە کە بە (خویندکارە کە ی) فەرموویو: چ لە شەیتان دەکە نەگەر کردەو خراپەکانی بۆ رازاندیتەو ە ؟ گوتی: بەرامبەری تێدەکۆشم و دووری دەخەمەو. گوتی: نەگەر گەراپەو ە ؟ گوتی: دیسان بەرامبەری تێدەکۆشم و دووری دەخەمەو. گوتی: نەگەر گەراپەو ە ؟ گوتی: ھەر بەرامبەری تێدەکۆشم و دووری دەخەمەو. گوتی: ئەمە درێژە دەکێشی، پێم بلێ نەگەر بەلای رانێک مەردا تێپەرپووی و، سەگە کە ی بیت وەری، یا پەرپنەو ی لی قەدەغە کردی، چ دەکە ی ؟ گوتی: گیرۆدە ی دەم و، بەپێی توانام بەرھەلستی دەکەم. گوتی: ئەمە درێژە ت پێدەکێشی، بەلام داوای یارمەتی لە خاون مەپرەکان بکە، لێت دوور دەخاتەو !

بشزانە نمونە ی ئیبلیس لە گەل کەسانی لە خواترس و کەسانی سەرلێشیاودا بە ھاوشیو ی پیاویکی دانیشتوو خۆراکی لە پێش دەستدا بێت، سەگێکی بەلادا تێپەر بێت و، پنی بلێت: دوور بەرەو. سەگە کەش بروات و، بەلای یەکیکی دیکەدا تێپەر بێت و خۆراک و گوشتی لە پێش دەستدا بێت، ھەرچەند دووری خاتەو، جێگە کە ی بە جێنەھێلێت، بۆیە

یه کەم وەکو کەسیکی لە خواترسە شەیتانی بەلادا تێپەر بیت، کە تەنھا یادو زیکری خوای
بەسە بۆ دوورخستنەوەی، بەلام دووهم وەکو کەسیکی سەرلێشیواوه کە شەیتان بە جیی
ناھێلتیت، چونکە سەری لێشیواوه. پەنادەگرین بە خوا لە شەیتان.

بهشی چوارهم

سه بارت به ماناگانی (التلبیس) و (الغُرور)

(التلبیس) واته: به ده رخستی نارهوا له شیوهی هه قدا، به لام (الغُرور) جوژه نه فامیه که مرؤة والتبده کات بیروباوه پری بۆگهن به تهواو و، خراپ به چاک دابنیت، هۆکاره کهشی ده گهریتتهوه بۆ بوونی گومانیک که نهوه دروست ده کات.

له راستیدا ئیبلیس سر له موسلمانان ده شیوینیت به نه دازای توانای خوێ و، نهوه توانایهشی زیاده کهم ده کات، به گوێرهی هوشیاری و بیتاگایی و نه فامی و زانینی خه لک. ههروهها بزانه که دل له قه لایه که ده چیت، له سر نهوه قه لایه دیواریک ههیه، نهوه دیوارهش چهند ده رگایه کی ههیه، چهند شکاویه کی تیدایه، دانیشتوانه کهی نه قل و ژیری، فریشته کان هاتوو چۆی نهوه قه لایه ده کهن، به ته نیشتی قه لاکه وه چهند مالتیک ههیه وه هواو ناره زووی تیدایه، شهیتانه کانیش به بی هیچ به ربه ستیک زوو زوو بۆ نهوه مالانه ده چن، جهنگ ههیه له نیوان دانیشتوانی قه لاکه وه دانیشتوانی نهوه مالانه دا، شهیتانه کانیش به بهردهوامی به چواره دوری قه لاکه دا ده سوپنه وه به نیازی بیتاگای پاسه وانه کهن بۆ نهوهی له هه ندی جینگه شکاوه کانه وه به پرنه وه، بۆیه پتویسته پاسه وان هه موو ده رگاگانی قه لاکه بناسیت که نه رکی پاراستنیانی پی سپێردراوه، له گه ل جینگه شکاوه کانیشدا، چاوتروکانیکیش له پاسه وانی سارد نه بیتته وه که مته رخمی نه کات، چونکه دوژمن سارد نایته وه.

پیاوێک له پێشهوا (الحسن البصري) پرسى: ئایا ئیبلیس ده نویت ؟ نه ویش فه رمووی: نه گهر بنووستایه ده حه ساینه وه.

نهوه قه لایه به یادوزیکری خوای تعالی پروناک کراوه ته وه، به ئیمان ده دره وشیتته وه، ناوینه به کی رۆشنی تیدایه وینهی هه موو شتیکی تیدا ده بینریت که به لایدا تیپه ر ده بیت، سه ره تا شهیتان لهو مالانه دا دوو که ل زۆر ده کات، دیواری قه لاکه رهش ده بیتته وه،

ئاوینه‌کش ژه‌نگ هه‌لدینی، به‌لام شیوه‌ی ته‌واوی بی‌کهم و کورپی بیرخستنه‌گر بۆ‌گه‌شتن به‌راستیه‌کان دووکه‌له‌که ده‌گه‌رتیته‌وه، به‌جوانکردن و ناسک کردنی یادوزیکری خوای تعالاش ئاوینه‌که رۆشن ده‌بیته‌وه، دوزمنیش چەندین هه‌پشی هه‌یه، ناوه‌ناو هه‌پش ده‌بات و، ده‌چته نینو قه‌ل‌که‌وه‌و، پاسه‌وانه‌که په‌لاماری ده‌دات و ده‌رده‌چیت، له‌وانه‌شه‌ به‌چته ژووره‌وه‌و، خراپه به‌ریاکات، له‌وانه‌شه به‌هۆی بیتاگای پاسه‌وانه‌که‌وه له‌هۆی به‌نیته‌وه، له‌وانه‌شه‌ بای دوورخه‌ره‌وه‌ی دووکه‌له‌که به‌هستیت و، دیسان دیواری قه‌ل‌که‌که ره‌ش بیته‌وه‌و، ئاوینه‌کش ژه‌نگ هه‌لبینیت، بۆیه شه‌یتانی به‌لادا تیپه‌ر ده‌بیته‌و ئاگای لێناپیت، له‌وانه‌شه‌ پاسه‌وانه‌که به‌هۆی بیتاگابوونی خۆیه‌وه بریندار بیته‌و، ده‌ستبه‌سه‌ر بکریته‌و، به‌کاربه‌یتریت بۆ‌شه‌وه‌ی فرت و فیلی نوێ هه‌له‌یجینیت، بۆ ره‌زامه‌ندی هه‌واو ئاره‌زوو و یارمه‌تیدانی و، له‌وانه‌شه‌ له‌هاوکاریکردنی شه‌ردا بیته‌و به‌فه‌قیه و زانا.

هه‌ندی له‌ پێشین چاک گوتوویه‌نه: شه‌یتانم بێنی، پیتی گوتم: پێشتر چاوم به‌خه‌ل‌که ده‌که‌وت و فیرم ده‌کردن، به‌لام نیستا چاوم پێیان ده‌که‌ویت و لێیان‌ه‌وه‌ فیرده‌جم.

له‌وانه‌یه شه‌یتان بووکی هه‌واو ئاره‌زووی به‌ده‌سته‌وه‌ بیته‌و، هه‌ستابیت به‌پازاندنه‌وه‌ی، هه‌پش به‌ریته‌ سه‌ر که‌سی زیره‌کی به‌سه‌لیقه‌ی هۆشیار، که‌سی زیره‌کیش خۆی به‌ته‌ماشاکردنی نه‌و بوکه‌وه‌ خه‌ریک بکات، ئیتر ده‌سته‌سه‌ری ده‌بیته‌و، پابه‌ندی فه‌رمانه‌کانی ده‌بیته‌و، به‌قه‌سی ده‌کات.

به‌هه‌یترین کۆت و پتوه‌ندی‌کیش دیل و ده‌سته‌سه‌رانی پی‌به‌سه‌رتیته‌وه‌ نه‌فامیه‌، ناوه‌ندی‌شیان له‌هه‌یزدا هه‌واو ئاره‌زووه‌، لاوازت‌رینی‌شیان بێناگاییه‌، به‌لام تاوه‌کو باوه‌ردار قه‌لغانی باوه‌ری پۆشیبیت، تیری دوزمن نایکوژیته‌.

(الحسن)ی کورپی (صالح) _ به‌ره‌مه‌تی خوا بیته‌ _ ده‌لێته‌: شه‌یتان نه‌ودو نو ده‌روازه‌ی خه‌یر بۆ به‌نده‌ ده‌کاته‌وه، به‌نیازی نه‌وه‌ی ده‌روازه‌یه‌کی شه‌ری بۆ بکاته‌وه.

له (الأعمش) هوه فهرموویه تی: پیاویك كه له گهَل (جن) دا ده دوا، بۆی باسکردین، كهوا
 جنه شهیتانه كان گوتبویان: هیچ كه سینك به لامانه وه نه وهنده ی شوینكه وتوانی سوننه ت دژوار
 نییه، به ئام شوینكه وتوانی ههواوئاره زوو، ئیمه به یاردی كردن یاریان پێده كهین (٩٦).

---

٩٦ _ چهند مانگێكه دهستم كردوه به نووسینی نامیلکه یهك به ناوی (كفاية المظنن بأحكام الجن) باسی
 چهند مهسهله یهكی گرنگم تیدا كردوه هه موو نهوانه ی ده رباره ی (جن) ده نووسن له نووسه رانی هاوچه رخ
 نئی بیتناگابرونه، داواكارم خوی تعالی به خهیر نووسی ئهم نامیلکه یه م به ئاسانی بۆ تهواوکات.

بهشی پینجهه

باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئییلِیسْ له‌ بواری

بیروباوه‌رو ئاینه‌کاندا :

✱ باسی هه‌ستانی ئییلِیسْ به‌ سه‌رلیشیواندنی سوڤستایه‌کان :

شیخ ده‌فرمیت: نه‌مانه‌ قومیت‌کن پ‌ه‌گ و پ‌شه‌یان ده‌گه‌رتسه‌وه‌ بۆ پ‌یاوێک، به‌ناوی: سوڤستا، وایان راده‌گه‌یاند که‌ شته‌کان هه‌قیقه‌تیا نیه‌وه‌، نه‌وه‌ی به‌دووری داده‌نێن و پ‌تی تی ناچیت ده‌گوڤیت نه‌و بیت که‌ ده‌بیین، ده‌شوڤیت به‌ پ‌چه‌وانه‌ی نه‌وه‌وه‌ بیت که‌ ده‌بیین (زعموا أن الأشياء لا حقيقة لها، وأن ما نستبده يجوز أن يكون ما نشاهد، ويجوز أن يكون على غير ما نشاهد).

زانایان وه‌لامیان دانه‌وه‌وه‌ فرموویان: نه‌م گه‌فترانه‌ی ئیوه‌ هه‌قیقه‌تیا هه‌یه‌ یا نیه‌ ؟ نه‌گه‌ر گوتان: هه‌قیقه‌تی نیه‌وه‌، ده‌شی بووچ بیت، نیت چۆن ده‌گوڤیت بانگه‌واز بۆ شتیک بکمن که‌ هه‌قیقه‌تی نه‌بیت ؟ وه‌کو نه‌وه‌ی به‌م گه‌فتره‌تان دانی پ‌یدا ده‌نێن که‌ قبول کردنی بیروباوه‌ره‌که‌تان ده‌لال نیه‌.

نه‌گه‌ر بلێن: هه‌قیقه‌تی هه‌یه‌، نه‌وا وازتان له‌ پ‌تباوه‌ره‌که‌ی (مذهب) خۆتان هێناوه‌.
(أبو محمد الحسن) ی کوری (موسی النوبختي) له‌ کتیبی (الاراء والديانات) دا پ‌تباوه‌ری نه‌م کومه‌له‌یه‌ باس ده‌کات و ده‌لێت:

زۆرێک له‌ قسه‌ناسان (المتكلمين) بینیوه‌ سه‌باره‌ت به‌ کاروباری سوڤستایه‌کان به‌هه‌له‌دا چوونه‌ به‌ هه‌له‌یه‌کی ناشکرا، چونکه‌ گه‌فگوژیان له‌ گه‌لدا کردوون و، مشتومریان له‌ گه‌لدا کردوون، به‌ نیازی نه‌وه‌ی به‌م گه‌فگوژ و مشتومره‌ وه‌لامیان به‌نه‌وه‌، به‌رپه‌رچیان به‌نه‌وه‌، له‌ کاتیکدا نه‌وان نه‌راستی و هه‌قیقه‌تیکیان جیگیر کردووه‌، نه‌دانیان به‌ ته‌ماشاکردنیکدا

ناوه(وهم لم يُثْبِتُوا حَقِيقَةً، وَلَا أَقْرَأُوا بِمُشَاهِدَةٍ)، باشه چۆن له گهڵ یه کێکدا ده‌دوێی که ده‌لێت: نـازانم له گه‌لمدا ده‌دوێ یا نه‌ء ؟ (فَكَيْفَ تُكَلِّمُ مَنْ يَقُولُ: لَا أَذَرِي أَيْكَلُمُنِي أَمْ لَا ؟) وه چۆن مشتومر له گه‌ڵ یه کێکدا ده‌که‌ی واره‌ده‌گه‌یه‌نێت که نازانێت خودی خۆی له بووندایه یا له نه‌بووندایه ؟! (وَكَيْفَ تُنَاطِرُ مَنْ يَزْعُمُ أَنَّهُ لَا يَدْرِي أَمَوْجُودٌ هُوَ أَمْ مَعْدُومٌ ؟) چۆن گفتوگۆ له گه‌ڵ که‌سی‌کدا ده‌که‌ی که واره‌ده‌گه‌یه‌نێت گفتوگۆ به پله‌وپایه‌ی بێده‌نگیه له ناشکراکردن و ده‌رپێندا، راست و ته‌واو به‌پله‌وپایه‌ی بۆگه‌نی و خراپیه ؟ (وَكَيْفَ تُخَاطِبُ مَنْ يَدَّعِي أَنَّ الْمُخَاطَبَةَ بِمَنْزِلَةِ السُّكُوتِ فِي الْإِبَانَةِ، وَأَنَّ الصَّحِيحَ بِمَنْزِلَةِ الْفَاسِدِ).

ده‌لێت: له راستیدا گفتوگۆ له گه‌ڵ یه کێکدا ده‌کرێت دان به زورره‌تیکدا بنێت، یا دان به کاریکدا بنێت، ئینجا نه‌و دان پێدانه‌ی ده‌کرێت به هۆکاری راستکردنه‌وه‌ی نه‌و شته‌ی که نکۆڵی لێده‌کات. به‌لام نه‌وه‌ی دان به شتیکدا نانێت، واز له گفتوگۆکردنی ده‌هێنرێت.

شیخ ده‌لێت: (أَبُو الْوَفَاءِ كُورِي (عَقِيل) به‌رپه‌رچی نه‌و گوفتاران‌ه‌ی داوه‌ته‌وه‌و، ده‌لێت: قه‌ومانی‌ک ده‌لێن: چۆن گفتوگۆ له گه‌ڵ نه‌مانه‌دا بکه‌ین، له کاتی‌کدا مه‌به‌ستی که‌سی گفتوگۆکار نه‌وه‌یه ماقول له هه‌ستیه‌کراو نزیک بکاته‌وه‌و، به‌لگه دامه‌زرێنێت، بۆ نه‌وه‌ی پێنمای و چاوساغی بکات بۆ گه‌شت به نادیار ؟ نه‌مانه‌ش بره‌وان به هه‌ستیه‌کراوه‌کان نییه، ئیتر به چ گفتوگۆیان بکرێت ؟

ده‌لێت: نه‌مه قسه‌ی که‌سی‌کی بیرته‌سکه، پێویسته ناو‌می‌د نه‌بین له چاره‌سه‌رکردنی نه‌مانه‌دا، چونکه نه‌و شته‌ی تووشیان بووه له نه‌ندیشه‌ی خراپ زیاتر نییه، پێویسته بیرته‌سکه نه‌بین به‌رامبه‌ر به چاره‌سه‌ره‌سهرکردنی نه‌مانه، چونکه قه‌ومیه‌ک چهند کۆسپیه‌کی ناسازی سروشت و خوی خۆیان به‌ده‌ریه‌یناون، بۆیه غه‌وه‌ی ئیهمه نه‌وان وه‌کو پیاوی‌که منداڵیه‌کی چاو خێلی هه‌بی‌ت، به‌رده‌وام مانگ به دوو مانگ ببینی، تا نه‌و ناسته‌ی هیچ گومانیه‌کی نه‌بی‌ت که دوو مانگ له ناسماندا هه‌یه، بابیشه‌ی پی ده‌لێت: مانگ یه‌که‌و، له راستیدا ناته‌واوی له چاوی تۆدایه، چاوه خێله‌که‌ت به‌سته‌و، ته‌ماشاکه، که نه‌وه‌ی نه‌بامدا،

مندالە که گوتی: یەك مانگ دەبینم، چونکە چاوێکم بەستوو، بۆیە مانگیکیان ون بوو !!
 نەم گوftarەدا مندالە که گومانێکی دووهمی خستەپوو، بۆیە بابی پیتی دەلیت، نەگەر بەو
 شێوە ییت که تۆ دەلیت، دەبی چاوە ساغەکەت ببەستی، مندالەکەش ئەوێ بە ئەنجام
 گەیاند، دوو مانگی بینی، ئەو بوو راستی گوftarەکانی بابی بۆ دەرکەوت.

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی ده‌سته‌کانی

فه‌یله‌سوفان:

(النُّوَيْخَتِي) ده‌لێت: ده‌سته‌یه‌کی خۆیه‌نه‌فام کردوان واره‌ده‌گه‌یه‌ن که شته‌کان له‌ خودی خۆیاندا یه‌ك حه‌قیقه‌تیان نییه‌، به‌لکو حه‌قیقه‌تی شت به‌لای هه‌ر قومیه‌یه‌که‌وه به‌ گۆیره‌ی بروای خۆیه‌تی به‌رامبه‌ر به‌ شته‌که‌، بۆیه هه‌نگوێن به‌لای تووشبووانی نه‌خۆشی (الْمِرَّةُ الصَّفراء) هه‌و تاله‌، که‌چی به‌لای که‌سانی تره‌وه‌ شیرینه‌.

ده‌لێن: هه‌روه‌ها جیهان کۆنه به‌لای ئه‌و که‌سانه‌وه که بروایان به‌ کۆنیه‌تی جیهانه‌و ، تازه‌به‌دییه‌تراویشه به‌لای ئه‌و که‌سانه‌وه که بروایان به‌ تازه‌به‌دییه‌تانی هه‌یه (قالوا: وكذلك العالمُ هو قديمٌ عند من اعتقدَ قَدَمَهُ، مُحَدَّثٌ عند من اعتقدَ حَدُوهُ)، په‌نگیش ته‌نه به‌لای ئه‌و که‌سانه‌وه که بروایان به‌ ته‌نیه‌تی په‌نگه‌و، هه‌ره‌زیشه به‌لای ئه‌و که‌سانه‌وه که بروایان به‌ هه‌ره‌زیتیه‌ په‌نگه‌ (واللونُ جسمٌ عند من اعتقدَهُ جسمًا، وَعَرَضٌ عند مَنْ اعتقدَهُ عَرَضًا).

ده‌لێن: نه‌گه‌ر وامان به‌بیردا هات که هه‌ردوو په‌واکه بوونی نه‌بوو، ئه‌وا شته‌که ده‌که‌وته‌ سه‌ر بوونی ئه‌و که‌سانه‌ی بروایان پێیه‌تی !! (قالوا: فلو تَوَهَّمْنَا عَدَمَ الْمُعْتَقِدِينَ، وَقَفَّ الْأَمْرُ عَلَى وَجودٍ مَنْ يَعْتَقِدُ !!).

ئه‌مانه له په‌گه‌زی سۆفستایه‌کانن، پێیان ده‌گوتریت: ئایا گو‌فتاره‌که‌تان راسته‌ ؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: به‌لای ئێمه‌وه راسته‌و، به‌لای نه‌یارانی شه‌مانه‌وه پووجه‌. ده‌لێن: ئه‌و بانگه‌شه‌یه‌ی که بۆ راستیه‌تی گو‌فتاره‌کانتان ده‌یکه‌ن نه‌وێستراوه‌، که دانیه‌شی پێدا‌ده‌نێن په‌تیاوه‌رتان به‌لای نه‌یارانتانه‌وه پووج بێت به‌لگه‌یه‌که‌ ده‌بێت به‌سه‌رتانه‌وه (وإِقْرَارُكُمْ بِأَنَّ مَذْهَبَكُمْ باطلٌ شاهدٌ عليكم)، وه هه‌ر که‌س شایه‌تی بۆ پووجی گو‌فتاره‌کانیان بات، له هه‌ر په‌ویه‌که‌وه بێت، ئه‌وا له جیاتیه‌ی نه‌یاره‌که‌ی هه‌ستاه به‌ په‌وونکردنه‌وه‌ی بۆگه‌نی و خراپیه‌ی په‌تیاوه‌ره‌که‌ی (وَمَنْ شَهِدَ عَلَى قَوْلِهِم بِالْبُطْلَانِ مِنْ وَجْهِ، فَقَدْ كَفَى خَصْمَهُ بَتْبِينٍ فسادِ مذهبِهِ).

له‌و شتانه‌ش که پێیان ده‌گوتریت: ئایا بۆ ته‌ماشاکردن حه‌قیقه‌تیه‌ک جێگه‌یه‌که‌ن ؟ نه‌گه‌ر گوتیان: نه‌خێر، ئه‌وا ده‌درینه‌ پال به‌که‌مینان (أَتَشْتَبُونَ لِلْمَشَاهِدَةِ حَقِيقَةً ؟ فَإِنْ قَالُوا: لَا،

لَحِقُوا بِالْأَوَّلِينَ). نه گهر گوتیشیان: حهقیقهتی به پیتی باوهره ؟ نهوا هیچ حهقیقهتیکیان بۆ جینگیر نه کردوو له خودی خۆیداو، گفتوگۆکردن له گهلیاندا وه کو گفتوگۆکردنی به که مینانی لَبَدِیت (وَإِنْ قَالُوا: حَقِيقَتُهَا عَلَى حَسَبِ الْأَعْتَادِ، فَقَدْ نَفَّوْا عَنْهَا الْحَقِيقَةَ فِي نَفْسِهَا، وَصَارَ الْكَلَامُ مَعَهُمْ كَالْكَلَامِ مَعَ الْأَوَّلِينَ).

(الثَوْبُخْتَى) ده لَیت: کهسانیک لهوانه ده لَین: جیهان له تانهوهو له بمر روشتندایه (إِنَّ الْعَالَمَ فِي ذُؤْبٍ وَسَيْلَانٍ).

ده لَین: مَرۆف له توانایدا نییه دووجار بیر له شتیک بکاتهوه، چونکه شتهکان بهردهوام له گۆریندایه.

بۆیه پێیان ده گوتریت: باشه نه مه چۆن زانرا له کاتی کدا ئیوه نکۆلی له جینگیربوونی شتانیک ده کهن که ده بیته هۆی زانین، وه پێده چیت که سیکتان که نیستا هه لده ستیت به وهلامدانوه نهو که سه نه بیته که بهو گوفتاران ه دووا ؟

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌لیشیواندن (الدهریة) هکان:

نووسەر واته _ ابن الجوزي _ ده‌فرمیت:

ئیبلیس کهسانیکی زۆری به‌هه‌له‌دا بردووه که گرایه هیچ خواوه‌ندیک نییه‌و، هیچ دروستکاریک نییه‌و، نهم شتانه ههر خۆیان هه‌بوون به‌بی دروستکار، نهم تاقمه که به‌هه‌ست دروستکاریان نه‌ناسی و، نه‌قل و ژیریشیان بۆ ناستینی به‌کارنه‌هیتنا، بۆیه نکۆلیان لیکرد.

نایا که‌سی خاوه‌ن نه‌قل و ژیری گومانی له‌ بوونی دروستکاردا ده‌بیست؟! تۆ ته‌ماشاکه ته‌گهر مرۆفیک به‌ زه‌ویه‌کی فراواندا تیپه‌پوو و هیچ بینایه‌کی تیدا نه‌بوو، پاشان که هاته‌وه، دیواریکی دروستکراوی تیدا به‌دیکرد، ده‌زانیت به‌دنیایی وه‌ستایه‌ک دروستی کردووه، نهم زه‌ویه ته‌خت کراوه‌و، نهم سه‌ریان به‌رزکراوه‌و، نهم بینا سه‌رسوپه‌هینه‌رانه‌و، نهم پێسا جوانانه‌ی که پێگهی خۆیان ده‌گرن به‌ حیکمه‌ت و دانایی، نایا به‌لگهی بوونی دروستکاریک نین؟!

چهند جوانه نه‌و گوفتاره‌ی که هه‌ندێ عه‌ره‌ب گوتویه‌نه: پشقل به‌لگهی بوونی وشته‌، هه‌یکه‌لیکی به‌رزوبلند به‌م ناسک و جوانیه، سه‌ته‌ریکی خواروو به‌م چڕوپه‌یه، نایا به‌لگهی بوونی زاتیکی زانیارو ناگادار نییه به‌ بوونی گشت پرووداویک.

پاشان ته‌گهر مرۆف سه‌رنجی خۆی بات، به‌سه وه‌کو به‌لگه‌یه‌ک و، به‌سیشه بۆ چاره‌سه‌ری گومانیک، چونکه نهم جه‌سته‌یه چهنده‌ها حیکمه‌ت له‌ خۆده‌گریت، که باسکردنی له‌ دوتۆی کتیبیکی وه‌کو نه‌مه‌دا جێگهی نابیته‌وه، هه‌رکه‌سیش سه‌رنجی تیژی ددان بدات بۆ به‌رین، ددانه خړپکان که له‌ت ده‌کات و ده‌هاریت، زمان که پارووه‌کان هه‌له‌ده‌گیریته‌وه‌و، سه‌روژیریان پێده‌کات، زالکردنی جگه‌ریش به‌سه‌ر خۆراکدا بۆ پێگه‌یاندن و، پاشان ناردنی بۆ نه‌ندامه‌کان به‌ نه‌ندازه‌ی پتووستیی به‌ خۆراک، شه‌و په‌نجانه‌ی که چه‌ندین گریان تیدا ناماده‌کراوه بۆ ناسانی نووشتانه‌وه‌و کرانه‌وه‌و، ناسانی کارپێکردنیان، ناوی‌شیش نه‌کراوه به‌ هۆی زۆریتی کاره‌کانیانه‌وه‌و، چونکه ته‌گهر نابۆش بکرایه شتی به‌هێزی به‌رده‌که‌وت و ده‌شکا، هه‌ندیکیشیان له‌ هه‌ندیکی تریان درێژتر دروستکراوه، بۆ نه‌وه‌ی یه‌کسان به‌وه‌ له‌ نووشتاندا،

همروها نهفس له جهسته دا شاردراوه تهوه که ریک و پیکی پی ده به خشیته و، نه گمر تیکچوو
 نعل و ژیری خراب ده بیت، که رینوینی که سه که ده کات بۆ به ده سه تهنانی به رژه وه ندیه کان،
 ههموو نه شتانه به ده نگینکی به مرز هاوار ده کهن: ﴿أَفِي اللَّهِ شَكٌّ﴾ (إبراهيم: ۱۰) واته
 نلیا گومان له خودا ههیه (۹۷).

له راستیدا ته نهها که سی نکۆلێکاره که سه رلیشیاوه، چونکه دهیه ویت به ههست
 به مروردگار بنا سیت، که سانیکی دیکهش ههستاون به نکۆلێکردن، چونکه کاتیک بوونی
 به مروردگاریان به گشتی جیگیر کرد، له بوونی به مروردگار به وردی و درژی تینه گشتن، بۆیه
 نکۆلیان له بنه پتهی بوون کرد، به لام نه مانه نه گمر بهیرو هزریان کاری کردایه، ده یانزانی
 چنده ها شتمان ههیه تیگه شتنی مه حاله و ته نهها به گشتی لی تیده گهین، وه کو نهفس و،
 ژیری، که هیچ که سیک به دینه کراوه نه مانه جیگیر نه کات و خۆی لابات.

مه به ستیش ته نهها جیگیر کردنی به دیه پنهانه (خلق) به گشتی، نیت به چۆی بگوتریت: نهوه
 چۆنه؟ یا: نهوه چی به؟ چونکه نه چۆنه ته و نه ماهیه ته له نارادا نییه!!

لهو به لگه یه کلا که ره وانهش که ده یسه لیت جیهان تازه به دیهاته وه (حادث)، نهوه یه که
 به رده وام به دیه پنهانی (حوادث) تیدا پرووده دات، هه ر شتیکیش به رده وام به دیه پنهانی تیدا
 به ویدات نهوا خۆشی تازه به دیهاته وه، بۆ به دیه پنهانی تازه به دیهاته وه کانش ده بی هۆیه که
 هه بی، که خۆی به مروردگاره.

بیا وه پانیش په خنه یه کیان هه یه بهو په خنه یه له پروماندا هه لده گه پنه وه وه ده مد رژی
 ده که نه سه ر نهو گو فته ره مان که ده لیت: پتو یسته هه ر دروستکرا وێک دروستکاریکی هه بیت.
 ده لیت: له مه دا خۆتان په یه وه ند کردوه به به لگه و شاهیده وه، بۆیه نیت مهش هه مان به لگه و
 شاهید به کار دیتن و، ده لیت: وه کو چۆن پتو یسته هه ر دروستکرا وێک دروستکاریکی هه بیت،
 نهو شتیه یه که دروستکار به دیده هیت پتو یستی به ماده یه که شتیه که ی لیت به دیه پنهانی،
 وه کو دار بۆ شتیه یه ده رگا و، ناسن بۆ شتیه یه ته ور.

گوتویانه: نمو به لگه‌یهی که دروستکاری پی جیگر ده‌کمن هه‌ربوونیستی جیهان (قَدَمِ العالم) ده‌سه‌لینیت.

بۆ وه‌لامه‌که‌شی ده‌لین: هیچ پتووستیه‌کمان به ماده‌ نییه، به‌لکو ده‌لین: دروستکار هه‌موو شته‌کانی داهیناره (أخترع) به داهینان، چونکه ئیمه ده‌زانین شیوه‌ دیمه‌ نه‌ نوێکاریه‌کان له‌ ته‌ندا، وه‌کو شیوه‌ی دۆلاب، هیچ ماده‌یه‌کی نییه، به‌لام خوای په‌روه‌ردگار به‌دییه‌تان، ئیمه‌ لێره‌دا شیوه‌ دیمه‌نێکمان پێشان‌دان، که له‌ هیچ‌وه‌ داهیناره‌، به‌لام هه‌رگیز ئیوه ناتوانن دروستکراویکی بی دروستکارمان پێشان بدن !

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی (الطباعین) (۹۸):

نوسهر ده‌فرمیت:

کاتیک ئیبلیس که می قایلبوونی خه‌لکی به قسه‌کانی خوێ به‌دیکرد سه‌بارهت به نکۆتیکرن له دروستکار، چونکه نه‌قل و ژیری شایه‌تن که شتی دروستکار و ده‌بی دروستکاریکی چاکی هه‌بیت، نه‌جاره گوتی: هیچ شتیک ناخولقیتریت مه‌گهر به کۆبوونه‌وه‌ی ههر چوار (الطباع) که، بۆیه نه‌مه به‌لگه‌یه‌کی ناشکرایه که نه‌م چواره بکه‌رن (الفاعله) !

بۆ وه‌لامی نه‌مه، ده‌لین: کۆبوونه‌وه‌ی چوار (الطباع) ه‌کان به‌لگه‌یه له سهر بوونیان، نه‌ک بکه‌ریتیان، پاشان جیگیربووه نه‌م چواره کارناکه‌ن ته‌نها به کۆبوونه‌وه‌و تیکه‌لبوونیان نه‌بیت و، نه‌مه‌ش پێچه‌وانه‌ی سروشتیانه، بۆیه نه‌مه ده‌ریده‌خات نه‌م چواره به‌زیو و ناچارکراون له لایهن خوا‌ی تعالاه.

نه‌م کۆمه‌له قایلبوونه که نه‌م چواره نه‌زینموون و، نه‌زانا و، نه‌به‌تواناشن، زانراویشه که کرده‌وه‌ی پێکویێکی په‌شته‌دار به‌دینایه‌ت ته‌نها له لایهن زانیه‌کی داناوه نه‌بیت، ئیتر چۆن شتگه‌لیک که نه‌زانا و نه‌به‌تواناشن کردار بکه‌ن !

---

۹۸ _ کۆمه‌لێکن له‌و پروایه‌دان بنه‌ره‌تی به‌دییه‌تراوان به‌گشتی و شته‌کانیش به‌گشتی: خا‌ک و، ناو، ناگرو، هه‌وایه.

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندانی نکۆلیکارانی زیندوو یوننه‌وه:

نووسەر ده‌فرمیت:

ئیبلیس سه‌ری له خه‌لکیکی زۆر شیواندوه، بۆیه نکۆلی له زیندوو یوننه‌وه ده‌که‌ن و، گه‌رانه‌وی دوا‌ی مردنیان به شتیکی قورس و گران و زۆ له قه‌ڵه‌م داوه، دوو گومانیشی بۆ دروستکردوون:

یه‌که‌م: پیشانی دان که ماده‌ه لاوازه.

دووه‌م: تیکه‌لبوونی به‌شه بلاو و جودا جوداکان له ناخی زه‌ویدا.

گوتیان: ئاژه‌ل ئاژه‌لیکی تر ده‌خوات، باشه چۆن گه‌رانه‌وی بۆ بره‌خستندری.

قورنانی پیرۆزیش باسی گومانه‌کانی کردوون:

بۆ یه‌که‌م په‌روه‌ردگار ده‌فرمیت: ﴿أَعِدُّكُمْ أَنتُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَاباً وَعِظَاماً أَأَنْتُمْ مُخْرَجُونَ. هِيَاتَ هِيَاتَ لِمَا تَعْدُونَ﴾ (المؤمنون: ۳۵). واته: ﴿أَعِدُّكُمْ أَنتُمْ إِذَا مِتُّمْ﴾ نایا نه‌و (هود _ علیه السلام _ به‌لێن به‌ ئیوه ده‌دات که به‌پاستی کاتی مردن ﴿وَكُنْتُمْ تُرَاباً وَعِظَاماً﴾ وه‌بوون به‌ خاك و نيسك (ی‌ پزیوو) ﴿أَنْتُمْ مُخْرَجُونَ﴾ بی‌گومان ئیوه (له‌ گۆر) ده‌رده‌هێنرین (زیندوو ده‌کرێنه‌وه). ﴿هِيَاتَ هِيَاتَ﴾ زۆر دووره، نه‌سته‌مه ﴿لِمَا تَعْدُونَ﴾ نه‌و به‌لێنه‌ی به‌ ئیوه دراوه (گویا زیندوو ده‌کرێنه‌وه) (۹) سه‌باره‌ت به‌ دوومیش ده‌فرمیت: ﴿وَقَالُوا أَنْذًا ضَلَّلْنَا فِي الْأَرْضِ أَءِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ (السجدة: ۱۰) واته: ﴿وَقَالُوا أَءِذَا ضَلَّلْنَا فِي الْأَرْضِ﴾ (بی‌ پرواکان) ده‌لێن: نایا کاتی (مردین و له‌شان پزا) له‌ نیو زه‌ویدا گوم بووین ﴿أَعِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ نایا (زیندوو ده‌کرێنه‌وه) دروست کردنیکی تازه‌مان ده‌بی (۱۰۰).

۹۹ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنات.

۱۰۰ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنات.

ئەمە بیروباوەری زۆریەى ئەفامەکان بوو، یەکیکیان دەلیت:

يُخْبِرُنَا الرَّسُولُ بَأَن سَنَحْيِي

وَكَيْفَ حَيَاةُ أَصْدَاءِ وَهَامٍ

واتە: پێغه مەهر پێمان ڕاده گەیه نیت دووبارە زیندوو دەبینەوه

ئەى پاش مردن چۆن زیندوو دەبینەوه

ئەمە خەیاڵە

یەکیکی دیکەش _ که (أَبُو الْعَلَاءِ الْمُعَرِّي) ه _ دەلیت:

حَيَاةٌ ثُمَّ مَوْتُ ثُمَّ بَعْثٌ

حَدِيثُ خُرَافَةٍ (١٠٠) يَا أُمَّ عَمْرُو

واتە: ژیان پاشان مردن پاشان زیندوو بوونەوه

باسە کهى (خُرَافَةٍ) یە ئەى (أُمَّ عَمْرُو)

بۆ وه لآامى گومانى یە که میشیان ده لآین: لاوازی مادده له دوومدا، که خاکه، لاده چیت

چونکه خالى دهستپێک به (نطفة) واته: تۆوه، پاشان (مضغة) واته: خۆینی مه یوو، پاشان (علقة) واته: پارچه گوشتیکی جواوه.

پاشان بنه ړتی ئاده میه کان _ که باوکه ئاده مه _ له خاکه، به پیتی نه وهى که خواى _ سبحانه و تعالى _ هه موو شتیکی په سه ندی له مادده یه کی لاواز دروست کردوو، پروانه ئهم ئاده میه ی له تۆو ده ره یناوه، تاووسی له هیلکه ی بۆگه نی پیس و، دارگه زی سه وزی له ده نکه تووی که پروای ده ره یناوه، بۆیه مرۆف ده بی پروانیته هیزی خواى بکه رو توانا که ی، نه ک لاوازی مادده کان.

وه به تپروانینى هیزو توانای خواى به دیه یته ر وه لآامى گومانى دوومیش ناشکرا ده بیت.

پاشان خواى تعالى چه ندین نمونه ی پیشان داوین سه به اړه ت به کۆیوونه وهى مادده شیى بووه کان، وه کو نه وهى که ورده و خاکه ی زیړى بلاء و بۆوه له خاکی زۆردا، نه گهر که میک

ماددهی (زئبق)ی به سەردا بکەیت، زیرە که کۆدەبیتەوه هەرچەند لە پێشدا بئایویۆوه، ئەو
 باشە کاریگەری تواناو هێزی خوا دەبێ چۆن بێ که هەموو شتێک لە نەبوونەوه بەدیدههێنێت!
 لە سەرسوڕمێنتێن بەلگەکانی زیندوو یونەوهش ئەو بەلگانه بوون که خوای تەعالی لە
 سەر دەستی پیغەمبەرائی خۆی بە دەریخستن و زۆر لە زیندوو یونەوهش گەورەتر بوون ، وەکو
 گۆڕینی دار دەست بۆ ماریکی زیندوو ناژەلی و، دەرھێنانی می و شترە که لە بەردەکەوه،
 پوونکردنەوهی زیندوو یونەوه لە سەر دەستی پیغەمبەر عیسی _ صلوات الله وسلامه عليه _
 که هەلەستا بە زیندووکردنەوهی مردووان و، چاک کردنەوهی کوێری زکماک و بەلەکی بە
 نێزنی خوای تەعالی.

★ بیروباوه‌ری ب‌تپه‌رستی:

ئیبلیس هه‌ستا به سەرلێشیتواندنی کۆمه‌لانیك که به چاوی خۆیان هێزو توانای خوای
 _سبحانه و تعالی _ یان به‌دیده‌کرد، پاشان هه‌ردوو گومانه‌که‌ی پیشووشی بۆ دروست کردن،
 بۆیه سه‌باره‌ت به زیندووپیونه‌وه دودلیان ده‌نواند.

بۆیه که‌سی وایان هه‌بوو ده‌یگوت: ﴿وَلَمَّا رُدُّوا إِلَى رَبِّهِ لَاجِدْنَ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا﴾
 ﴿الک‌هف: ۳۶﴾.

واته: ﴿وَلَمَّا رُدُّوا إِلَى رَبِّهِ﴾ سوتێند به خوا نه‌گه‌ر (پاش مردن) ب‌گێڕنه‌وه بۆ لای
 په‌روه‌ردگارم ﴿لَاجِدْنَ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا﴾ ب‌ی گومان باشتر لهم باخه‌م ده‌ست ده‌که‌وی (۱۰۲).
 (العاصی)ی کورپی (وائل)یش ده‌یگوت: ﴿لَاؤْتَيْنَّ مَالًا وَلَكِنَّا﴾ ﴿مریم: ۷۷﴾ (۱۰۳) واته:
 (له رۆژی دوايشدا) مال و کورم ب‌ی ده‌دری (۱۰۴)!

له راستیدا به‌و شی‌وانه ده‌دوان، چونکه گومانیان هه‌بوو، بۆیه ئیبلیس له‌وه‌دا سه‌ری
 لێشیتواندن و ده‌یانگوت: نه‌گه‌ر زیندووپیونه‌وه هه‌ییت، ئێمه له خه‌یردا ده‌بین، چونکه نه‌و
 زاته‌ی له دوونیا‌دا مال و سامانی پێبه‌خشین، له رۆژی دوا‌یدايشدا نه‌و مال و سامانه‌مان لێ
 قه‌مه‌غه ناکات.

۱۰۲ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۱۰۳ _ وقصة العاص بن وائل أخرجها البخاري (۸ / ۳۲۷)، ومسلم (۲۷۹۵) "عن خباب ابن
 الأرت.

وانظر ((تفسير ابن كثير)) (۳ / ۲۱۸)، و ((والصحيح المُنْتَد من أسباب النزول)) (ص ۸۸).

۱۰۴ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

نووسەر ده‌فه‌رمیّت:

ئەمەش هەڵەیه‌که‌و تییکه‌وتوون، چونکه‌ بۆ نه‌گنجیّت ئەم مالّ و سامانه‌ی که‌ خوای
تعالی پێبه‌خشیون مۆله‌تیک بیّت له‌ لایه‌ن په‌روه‌ردگاره‌وه‌ بۆ تاقیکردنه‌وه‌ یاخود سزایه‌ک
بیّت؟ زۆر جاریش مرۆڤ هەڵده‌سستیّت به‌ پاراستنی کۆره‌که‌ی، که‌چی به‌نده‌که‌ی له‌ هه‌واو
ئاره‌زووه‌کاندا به‌ره‌ڵا ده‌کات.

✱ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی کۆمه‌لی بڕواکاران به گیانگۆرکی (التناسخ) ^(۱۰۵):

نووسەر ده‌فه‌رمیئت:

ئیبلیس سه‌ری له کۆمه‌لانیك شیواندو و، نه‌وه‌بوو باسی گیانگۆرکی یان ده‌کرد، به‌وه‌ی گوايه پو‌حی که‌سانی چاك نه‌گه‌ر ده‌رچوو، ده‌چیته‌ نێو چه‌سته‌گه‌لیکی چاکه‌وه‌و، به‌وه‌ش ده‌حه‌ویته‌وه‌، به‌لام پو‌حی که‌سانی خراب نه‌گه‌ر ده‌رچوو، ده‌چیته‌ نێو چه‌سته‌گه‌لیکی خراپه‌وه‌و، به‌ هۆیه‌وه‌ به‌ده‌ختی و که‌سانی ده‌چیژیئت.

ئهم پێی‌اوه‌ره‌ له زه‌مه‌نی فیرعه‌ونی (موسی)ه‌وه‌ ده‌رکه‌وت.

له (أبي الحسن علي) کۆری (نظیف)ه‌وه‌، ده‌لێت: له‌ به‌غدا شیخیکی (الإمامية) له‌ گه‌لماندا ناماده‌ ده‌بوو، که‌ به‌ (أبو بكر الفلاس) ده‌ناسرا، (أبي الحسن علي) بۆی باسکردین که‌وا نه‌و شیخه‌ دیده‌نی که‌سانیکی ده‌کرد به‌ شیعه‌گه‌ریتی به‌ناویانگ بوون، پاشان بانگه‌شه‌ی گیانگۆرکی ده‌کرد، (أبو الحسن علي) ده‌لێت: پۆژیک پشيله‌یه‌کی ره‌شم له‌ پێش ده‌ستیدا بینی، ده‌ستی پێدا ده‌هیناو، نێوچاوانی ده‌خوراند، بینیم چاوانی پشيله‌که‌ فرمی‌سکیان ده‌پرشت، وه‌کو شتیکی ناسایی که‌ له‌ پشيله‌ به‌دیده‌کریت، هه‌روه‌ها شیخه‌که‌شم بینی به‌ گریانیکی کۆل ده‌گریا، منیش پێم گوت: بۆ ده‌گری؟ نه‌ویش گوتی: وه‌ی بۆ تو! نه‌ی نابینی نه‌م پشيله‌ ده‌گری که‌ ده‌ستی پێدا ده‌هینم! بێگومان نه‌مه‌ دایکه‌مو، له‌ پراستی‌شدا ده‌گری چونکه‌ به‌ ئاهوو هه‌سه‌ره‌ته‌وه‌ ته‌ماشام ده‌کات.

(أبو الحسن علي) ده‌لێت: هه‌روه‌ها بینیم له‌ گه‌ل پشيله‌که‌دا ده‌دوا، به‌ هاوشیوه‌ی نه‌و گرفتاران‌ه‌ی که‌ له‌ گه‌ل که‌سانیکی ناماده‌بووی ده‌ورویره‌یدا پێی ده‌دوا، وه‌کو نه‌وه‌ی پشيله‌که‌

---

۱۰۵ _ تناسخ: لهم پۆژگاره‌شدا که‌سانیکی زۆرمان له‌ نێواندايه‌ له‌ چوارچیته‌ی ئهم بیروباوه‌ره‌دا ئیبلیس سه‌ری لیشتیواندوون، واش راده‌گه‌یه‌نن که‌ موسلمانن!! جاریه‌جاریش به‌ ((التقمُّص)) واته‌ خۆگۆڕین!! ناوی ده‌بن _ لا حول ولا قوة إلا بالله _.

لێی تیبگات، پشیلەکش کەم کەم دەستیکرد بە هاوار، پێم گوت: باشە پشیلە کە لیت
تێدەگات چ پێ دەلێی ؟ گوتی: بەلێ. ئینجا پێم گوت: نەمی تۆش لە هاوارە کە تێدەگەیت؟
گوتی: نەخێر. بۆیە پێم گوت: کەوابوو تۆ روحی پشیلە کەت تینچوووە، نەو مرۆڤە!!

✱ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی ئەم ئومەتە له

بیروباوه‌رو په‌رسته‌کاندا:

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئیبلیس به‌دوو ڕینگه‌ توانیویه‌تی به‌چێته‌ نێو بیروباوه‌ری ئەم ئومەتەوه‌:

یه‌که‌م: چاولێکاری (التقلید) باب و باپیران.

دوومه‌م: خۆخسته‌ نێو شتانی‌که‌وه‌ قولای نه‌زاند‌ریت، بۆیه‌ ئەو که‌سه‌ بیتوانا ده‌بیت بگاته‌ بنج و بنه‌وانی ئەو شته‌، نه‌مه‌ش هۆکاریکی سه‌ره‌کی بوو بۆ ئەوه‌ی لاینگرانی ئەم به‌شه‌ تووشی چه‌ند جوۆریکی جیاوازی سه‌رلیشیواندن بین.

له‌ ڕینگه‌ی یه‌که‌مدا، ئیبلیس بۆ که‌سانی چاولێکاری پازاند‌وه‌، که‌ گوايه‌ پێده‌چیت به‌لگه‌کان گومانیان لێک‌ریت و، راستیش نادیار بیت و، چاولێکردن ته‌واوتره‌، ئەوه‌بوو خه‌لکیکی پێشمار له‌م ڕینگه‌یدا گوم‌رابوون و، هه‌ر نه‌مه‌شه‌ که‌ ده‌بیت هۆکاری ئەوه‌ی هه‌موو خه‌لک تیا‌به‌جن، جووله‌که‌و گاوم‌ره‌کان هه‌ستان به‌ چاولێکردنی باوان و پێشین و زانایانی خۆیان بۆیه‌ گوم‌رابوون، هه‌روه‌ها خه‌لکانی سه‌رده‌می نه‌فامیش.

بزانه‌ ئەو هۆیه‌ی له‌ پێناویدا چاولێکردنیان به‌ چاک دانا، هه‌ر ئەو هۆیه‌یه‌ که‌ له‌ پێناویدا زه‌می چاولێکردن ده‌ک‌ریت، چونکه‌ نه‌گه‌ر به‌لگه‌کان گومانیان لێک‌ریت و، راستیش نادیار بیت، پێویسته‌ واز له‌ چاولێکردن به‌هێن‌ریت، ئەوه‌کا بیه‌تته‌ هۆکاری گوم‌رابوون.

خوای _ سبحانه‌ و ته‌عالی _ له‌ چه‌ندین ئایه‌تدا زه‌می نه‌وانه‌ی کردووه‌ که‌ پشت‌گه‌ری چاولێکردنی باوان و پێشینی خۆیان ده‌ک‌من، خوای _ عزوجل _ ده‌فهرمیت:

﴿بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ. قُلْ أَوْلُوا جِئْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ﴾ ﴿الزخرف: ۲۳﴾. واته‌: ﴿إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ﴾ به‌راستی نێمه‌ باوباپیرانی خۆمان له‌ سه‌ر ناییتک دیووه‌ ﴿وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ﴾ وه‌ به‌راستی نێمه‌ له‌ سه‌ر نایینی ئەوان ده‌ڕۆین ﴿قُلْ أَوْلُوا جِئْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ﴾ وتی نه‌گه‌رچی من (نایینی)

پاستریشم بۆ هینابن ﴿مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءُكُمْ﴾ لهوهی که باویاپیرانتان دیووه له سهری (۱۰۶).

واته: نایا هەر شوینیان ده کهون ؟

ههروه ها خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ده فەرمیت: ﴿إِنَّهُمْ أَلَفُوا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ. فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ﴾ ﴿الصفات: ۶۹﴾. واته: ﴿إِنَّهُمْ أَلَفُوا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ﴾ به راستی نهوان باویاپیرانی خوینیان به گومرای بینی ﴿فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ﴾ ئینجا نهوان هانده دران بۆ شوین کهوتنیان له گومرایدا (۱۰۷).

نووسەر ده فەرمیت:

بزانه کهسی چاولیکار متمانهیه کی تهواوی نییه بهوانه ی تیایدا چاولیکاری ده کات، چاولیکاری پووچکردنهوهی سوودو کهلکی نهقل و ژیری، چونکه نهقل و ژیری بۆ تیروانین و بیرکردنهوه و چاره سازی به دیهیتراوه، وه زۆر ناشیرینه بۆ کهسیک مۆمیک پیدراییت بهر پیتی خۆی پی پرووناک بکاتهوه کهچی بیکوژیتیتهوه به تاریکی پی بکات !

بزانه که هه موو شوینکه وتوانی پیاوه ره کان هه میسه شه خصیان له دلدا گه وره ده بیت، بۆیه شوینی گوشتاری شه خصه کان ده کهون به بی بیرکردنهوه لهوهی که گوتویه تی، نه مهش خوودی گومرایه، چونکه پتویسته تیروانین ئاراسته ی گوشتار بکریت نهک گوشتاریت، نه وه بوو نیمامی (علی) _ خوای لی پازی بیت _ به (حارث) ی کوری (خوط) ی فەرموو: کاتیک (حارث) لی ده پرسی: به رای تو ئیمه دلنیا بین که (طلحه) و (الزیر) له سهر ناره وایی بوون ؟ نهویش پیتی فەرموو: نهی (حارث) تو سهریان لیشتواندوی ! ههق به پیاوان ناسریت، بهلکو ههق بناسه، شوینکه وتوانی ده ناسیت.

پیشهوا (أحمد) ی کوری (حنبل) یش دهی فەرموو: له نیشانه کانی کهم زانستی مژۆ نهوهیه له چوارچێوهی بیروباوه پیدای چاولیکاری پیاویک بکاتهوه.

۱۰۶ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

۱۰۷ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

نه گهر که سینکیش بلێت: کهسانی ئاسایی به لگه نازانن، ئه ی چۆن چاولیکاری نه کهن ؟
 بۆ وه لأمه که ی ده لێین: به لگه کانی بیرباوه ر زۆر ناشکران وه کو ئه وه ی له باسی
 (الدَّهْرِيَّة) کاندا به یادمان هینانه وه، شتی وه کو ئه وه ش به لای ئاقل و ژیره وه شاراو ه نابیت،
 به لأم له (الفروع) دا واته: لقه کان، به هۆی ئه وه وه که پرودا وه کانی (حوادثها) زۆرسوون و،
 زانینی به لای کهسانی ئاسایه وه قورس بوو، وه زۆر نزیکیشه مروژ تیایدا هه ل ه بکات، بۆیه
 واچاکتره کهسانی ئاسایی تیایدا چاولیکاری بکهن به تاییه ت ئه و که سه ئاسایانه ی توانای
 تاقیکردنه وه و تێروانیانیان تیدا یه، چونکه (اجتهاد) ی کهسانی ئاسایی له هه ل بژاردنی ئه و
 که سانه دایه که چاولیکاریان ده کاتمه وه (۱۰۸).

نووسهر ده فهرمیّت:

به لأم رێگه ی دووهم: ئیبلیس له سه رلێشی واندنی کهسانی گه مره دا به توانا بوو، ئه وه بوو
 هه لێخه له تاندن و تووشی چاولیکاری کردن و، لێیخوڕین لێیخوڕینی ناژه ل، پاشان که سانیکێ
 به دیکرد جۆره زیره کی و تێگه شتینیکیان هه بوو، ئه وه بوو به پیتی توانای خۆی هه ستا
 به فریودانیان، دای به گوئی هه ندیکیاندا که وه ستان له سه ر چاولیکاری ناشیرنه و، فه رمانی
 تێروانینی پیکردن، پاشان هه ر یه کێک له وانه ی به جۆرێکی جیاواز فریودا:
 که سانیکێ واتێگه یاند که وه ستان له گه ل رواله ته کانی شه رعدا (ظواهر الشرع) بیتوانایه،
 ئه وه بوو لێیخوڕین به ره و رێباوه ری فه یله سو فه کان، وازی شی لێ نه هیان تا له ئیسلام
 کرد نه ده ره وه.

بۆ که سانیکێ دیکه ش ئه وه ی پازانده وه که پر وانه کات ته نها به وانه نه بی که
 به هه سته کانی خۆی بۆی ناشکرا ده بیّت.

بۆیه به م که سانه ده گو تریت: ئایا به هه سته کان راستی تی گو فتاره کانی خۆتان زانی؟ نه گهر
 گو تیان: به لێ، ئه و خۆیان به گه وره زانیوه، چونکه هه سته کافان ده رکێ ئه و قسانه ی نه کرد

---

۱۰۸ _ به مه رجێک متمانه ی به زانست و دین و له خواترسانی ئه و که سه هه بیّت، هه ر یه کێک له و
 دووانه ش جێگه ی نه وێتر ناگریتمه وه به لکو ده بیّت ئه و دووانه ی تیدا بیّت.

که گوتبیان، چونکه نهوهی به ههسته کان دهرك دهكریت جیاوازی تیدا پروو نادات. نهگمر
 گوتیشیان: بهبێ ههسته کان: نهوا هه لگه پراونه تهوه له گوفتاره کانی خۆیان.
 ئیبلیس کهسانیکێ تریشی لهوانه ترساندوو به دوور یهستنهوه له چاولیکاری و، پۆچوونی
 بۆ پازاندوه له قسه ناسیدا (علم الکلام)^(١٠٩) بۆ نهوهی _ به بانگهشهی خۆی _ له نهزانیی
 خه لکانی ناسایی بچنه دهروه!

---

١٠٩ _ (علم الکلام): واته بهرگریکردن له ناین به به لگه نهقلیه کان بهبێ نهوهی به لگه کانی قورنان
 و سوننهت به کاربهێنریت _ ، له گه ل تیروانینی کاروباری فیهلسوفه کان، وهرگێر.

★ ناکامی قسه‌ناسان (المتکلمین) گومان و شلژانه:

بارودۆخی قسه‌زانان جۆزواجۆری زۆری به خۆوه دیوهو، مشتومریش گه‌یاندنیه نمو ناستهی که زۆریه‌یان گومان په‌یدا بکه‌ن، کۆمه‌لێکی دیکه‌شی گه‌یاندە ناستی خوانه‌ناسی و نیلحاد، زانایانی پیشینی نهم نومه‌ته‌ش که بێده‌نگی خۆیان نواندوهو مشتومریان له بواره‌کانی بیروباوردانه‌کردوه به به‌لگه‌ نه‌قلیه‌کان له پووی بێ توانایه‌وه نه‌بووه، به‌لکو بۆیان ده‌رکه‌وتوه که تینویه‌تیه‌ک ناشکی‌تیت و، که‌سی ته‌ندروستیش ده‌کاته‌وه به نه‌خۆش، بۆیه ده‌ستیان لیه‌لگرت و، قه‌ده‌غهی ده‌ستی‌وه‌ردانی که‌سانی دیکه‌شیان ده‌کرد لهو بواره، تا نمو ناستهی پیشه‌وا (الشافعی) _ به په‌همه‌تی خوا بیټ _ ده‌یفه‌رموو:

نه‌گه‌ر به‌نده‌ی خوا دووچاره‌ی نه‌ه‌جامدانی تیک‌رای نه‌وانه‌ بیټ که خوی ته‌الی قه‌ده‌غهی کردوه جگه‌ له شیرک و هاوه‌ل په‌یدا‌کردن له‌وه‌ی چاکتر ده‌بیټ که تێپروانیته‌ قسه‌ناسی. ده‌یفه‌رموو: نه‌گه‌ر گوئیستی پیاو بووی ده‌یگوت (الاسم هو المسمى)، یا (أو غیر المسمى)، شایه‌تی بده که له خه‌لکانی شوینکه‌وتووی قسه‌ناسیه‌و، هیچ نایینیکی نییه. هه‌روه‌ها ده‌یفه‌رموو: حوکمی من به‌رامبه‌ر به قسه‌ناسان نه‌ویه که به سه‌غفی دارخورما لیان بدریت و، به نیتو هۆزو تیره‌کاندا بگه‌رێندری‌ن و، بگوتریت: نه‌مه‌یه پاداشتی نه‌وانه‌ی که وازیان له قورئان و سونه‌ت هه‌تاوه‌و، ده‌ستیان داوه‌ته قسه‌ناسی. پیشه‌وا (أحمدی کوری) (حنبل) ده‌یفه‌رموو: هه‌رگیز قسه‌ناسان سه‌رکه‌وتوو نابن، قسه‌ناسان ناینداریکی زیندیق و به‌روالته‌ن (۱۱۰).

گوتم _ ابن الجوزي _ چون زه‌می قسه‌ناسی نه‌کریت له کاتی‌که‌دا کۆمه‌لی (المعتزله‌ی) گه‌یاندە نمو ناستهی بلێن: خوی _ عَزَّوَجَلَّ _ گشتیتی (جَمَل) شته‌کان ده‌زانیت و، ورده‌کاری و پرونکردنه‌وه‌کانی (تفاصيل) نازانیت.

---

۱۱۰ _ پیشه‌وا (السیوطی) _ به‌په‌همه‌تی خوا بیټ _ کتیییکی گه‌وره‌ی داناوه به ناوی ((صون المنطق والكلام عن فن المنطق والكلام)) واته ((پاراستنی قسه‌و ناخوتن له هونه‌ری قسه‌زانی و ژیری‌زی)) به دوا‌ی هه‌موو نهم (أثر)‌اندا گه‌راوه هه‌لیسه‌نگادون و (تخریج)‌ی کردوون، با ته‌ماشای بکری‌ت.

۱۱۲ _ العَرَضُ: سیفاته‌کانی درئی و کورتی و پهن‌گ و هینزو لاوازی و بهو هاوشیوانه به (العَرَض) ناوده‌بریت. بۆ نمونه ده‌گوتیت فلان کهس (المجوهر)ه، به‌لام درتیه یاخود کورته نموه (العَرَض)ه، ده‌رگا (المجوهر)ه، به‌لام سوره یاخود سپی یه نه‌مه (العَرَض)ه، بۆ زیاتر تینگه‌شتن بگه‌ریزوه بۆ: محمد بن صالح العثیمین، شرح العقیده السفارینییه ج ۲، ص ۱۰۲، وهرگیز.

لهوانه‌یان نابیت، چونکه پروداوه‌کان (الحوادث) به گشتی پیویسته کوتایه‌کیان هه‌بیت تیایدا ته‌واو بن و، پاش ته‌وه‌ش هیچ شتیک نابیت !

به‌رزى و بلندى بۆ خواى تعالى.

گوتم _ ابن المجوزي _ : (أبو القاسم عبدالله بن كوبرى (أحمد بن كوبرى (عمد البلخي) له كتيبى (المقالات) دا به‌یادمان ده‌هینیتته‌وه‌و ده‌لیت (أبا الهذيل) كه ناوى ته‌واوى: (عمد بن كوبرى (الهذيل العلاف) ه تاك بۆته‌وه له‌و گوته‌یدا كه ده‌لیت:

خه‌لكى به‌هشت جوته‌یان ته‌واو ده‌بیت، بۆیه باریان ده‌گوڤیت بۆ بارێكى بى بزاون و سه‌ره‌وتنى به‌رده‌وام.

ده‌شیگوت: زانینى خوا بریتیه له خوا (علم الله هو الله)، وه توانای خواش بریتیه له خوا (قدرة الله هو الله).

(أبو هاشم) ده‌یگوت: نه‌گهر كه‌سێك له هه‌موو شتیک ته‌ویه بکات، به‌لام قومیتك ئاره‌قى خواره‌وه، نه‌وا به‌هه‌تا هه‌تایی به‌ سزای خه‌لكى كوفر سزا ده‌دریت.

(النظام) ده‌یگوت: خواى _ عَزَّوَجَلَّ _ توانای هیچ شتیک له شه‌رى نییه، به‌لام ئیبلیس توانای خه‌یرو شه‌رى هه‌یه.

(هشام الفوطي) ده‌یگوت: وه‌سفی خواى تعالى ناکریت به‌وه‌ی له (أزل) وه‌و (١١٣) زانایه. هه‌ندى له (المعتزلة) ده‌یانگوت: درۆکردن شیاوه بۆ خواى تعالى، به‌لام لێ نه‌وه‌شاهه‌ته‌وه. (المُجْبِرَةُ)ش ده‌یانگوت: ئاده‌مى هیچ توانستینكى نییه، به‌لكو وه‌كو بى گيان ئیختیارو و کرداریان لێ سه‌ندراوه‌ته‌وه.

المرجئة)ش ده‌یانگوت: هه‌ركه‌س دان به هه‌ردوو شایه‌توو مانه‌كه‌دا بنیت و، هه‌موو سه‌رپێچیه‌كانیش نه‌نجام بدات، هه‌رگیز ناچیتته‌ ده‌زه‌خه‌وه ئه‌م كۆمه‌له‌ ده‌یه‌ فه‌رموو ده‌

---

١١٣ _ أزل: نه‌و زه‌مه‌نه‌ كۆن و دیرینه‌یه كه سه‌ره‌تای نى یه، پروه‌نه: رسائل الشيخ محمد بن إبراهيم الحمد في العقيدة، ج ١٤، ص ٢٦، وه‌رگیز.

(صحیح) هکانیش وهستانهوه سهبارهت بهوهی که سهرییچیکارانی یه کتاپهرستان دهچنه ناگرهوهو لیشی دهردهکرین (۱۱۴).

(ابن عقیل) دهلّیت: چهند لهوه دهچیت دانهری ریبازی (الإرجاء) زیندیق و موسلمانیتی بهروالته بی، چونکه چاکیتی جیهان له جیگیرکردنی ههروهه (الوعید)، پروهینان به پاداشته، کۆمهلی (المرجئة) ش کاتیک نهیان توانی نکۆلیی له دروستکار بکهن “ چونکه دوورکهوتنهوهی جهماوهرو، پیچهوانیتی نهقلی تیدایه، ههستان به لابردنی سوودی جیگیرکردن (الإثبات)، که بریتیه له ترس و چاودیریکردن (الحشية والمراقبة)، ههروهه سیاسهتی شرعیشیان پۆخاند، بۆیه نهمانه شهرترین تایهفهن بهسهر ئیسلامهوه.

گوتم _ ابن الجوزي _ : (أبو عبدالله) ی کوری (کرام) یش هاتوو، له ریباههوه کاند خراپترینیانی ههلبژاردو، له فهرموودهکانیشدا لاوازترینیان و، مهیلی لیكچواندنیشی (التشبيه) دهکرد، ههروهه (حلول الحوادث) ی به شیاو دانا له زاتی خوی پهروهرداردو (۱۱۵) دهیگوت: خوی تعالی توانای گهراپانهوهی جهستهو (المجاهر) هکانی نییه، بهلکو ده توانیت بهدیانبهیتیت.

۱۱۴ _ نه مهش ناماژهیه که بۆ فهرموودهکانی تکاکاری، که فهرموودهگهلیکی (متواتر)ن به کۆترایی چاوی بیدعهچهکان له (الروافض) و (الإباضية) و، کهسانی تریش که وه دوویان کهوتن و بهریگی نهواندا دهچن !

پروانه کتیبی (الشفاعة) ی شیخ (مُقبل) ی کوری (هادي الوادعي)، چونکه بهراستی کتیبی داناوهو وشیاوی داوه.

۱۱۵ _ بیژدی: ((حلول الحوادث)) نوێ یه، له قورئان و سوننهتا نههاتوه.

بۆیه نهگهر کهسێک مهبهستی نهوه بیته که خوی تعالی شتیک له بهدییهتروانی خۆی تیايدا جیگیر دهبی، نهوا گرفتاریکی نهویستراوو پووجه، بهلکو کوفره.

بهلام نهگهر کهسێک مهبهستی جیگیرکردنی سیفاته کرداریهکانی خوی پهروهردگار بوو، نهوا مهبهستیکی چاکهو، له بیژوه شیوازی دهرپریندا ههلهی کردوه.

مهسهله کهش درێژه پێدانیتی فراوانتری هیه، خستومهته نیو کتیبه کهمهوه: ((منهاج التأسيس في الرد على أهل البدع والتلبیس))، بهشی یه کهم، با تهماشا بکرت.

(السَّالِمِيَّة) کانیش (١١٦) دهیانگوت: خوی _ عَزَّوَجَلَّ _ له پۆزی قیامه تدا به درده کهوت
بۆ هه موو شتیک له ماناکهیدا، بۆیه ئاده می به هاوشیوهی ئاده میه که به دیده کهن و،
جنۆکهش به هاوشیوهی جنۆکه به دیده کهن!

دهشیانگوت: خوی تعالی نهینه کی هیه، نه گهر پووچیکاتهوه، چاره سازیش پووچ
دهبیتهوه.

گوتم _ ابن الجوزي _ په ناده گرم به خوا لهو تیروانین و زانستانه می که ئهم پیاوه
دزێوانه می هینایه کایهوه.

قسه ناسانیش (أرباب الکلام) بانگهشیهان ده کرد که گوایه باوه پ تهواو نابیت تهنها به
زانینی ئهوانه نه بیت که پتیکان خستوه، ئه مانهش به ههله دا چوون، چونکه پیغه مبهری
خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرمانی به باوه پ هینان کردوه، به ئام فرمانی به مشتومری
قسه ناسان نه کردوه، ئهوا ههله به پتزانهش که پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _
شایهتی چاکترینی خه لکانی (١١٧) بۆ داوون پۆشتن و مردن و له سهر هه مان پتبازی پیغه مبهر
خوا بوون _ صلی الله علیه وسلم _.

زه می قسه ناسی و قسه ناسانیشمان بۆ کراوه وه کو ئه وهی له پیشمهوه ئامازه مان پیتدا.

١١٦ _ السالمية: شوتنه کهوتهی (أبي عبدالله محمدی کورپی (أحمدی کورپی (سالم) که له سالی (٢٩٧
کوچی) مردوه، ههروه ها کورپه کهشی (الحسن أحمدی کورپی (محمدی کورپی (سالم) که له سالی (٣٥٠
کوچی) مردوه، (أحمدی کورپی (محمدی کورپی (سالم) له سهر دهستی (سهل) کورپی (عبدالله التستري)
فیریوی، (السالمية) کان نیتوان گوشتاری نه هلی سوونه گوشتاری (المعتزلة) کۆده که نه وه مهیلی (التشبيه)
ناره زووی صوفیه تیکی نیتحادیشیان ده کرد، برهانه: موقع مجلة جامعة أم القرى على الإنترنت، ج١،
ص١٢٥. وه رگێر.

١١٧ _ ئه وهش فرمانیشتی پیغه مبهری خویه _ صلی الله علیه وسلم ((خير الناس قرني، ثم الذين
يلونهم، ثم الذين يلونهم...)) واته: ((چاکترین خه لکانیک له سهر ده می مندايه، پاشان ئهوانه می به دواياندا
دین و، پاشان ئهوانه می به دواياندا دین...)). وهو مخرج في تعليقنا على: ((التحفي في مذاهب السلف))
(ص٤٤) للشوکاني، طبع مکتبه ابن الجوزي.

ههروه‌ها باس وخواسی وازه‌یتانی قسه‌ناسانیشمان بۆ باسکراوه لهو پَیازهی که پَیوهی ماندووده‌بوون، چونکه دزیوی و ناشرینی به‌لّاو کاره‌ساته‌کانیان به چاوی خۆیان بینی:

(أحمد)ی کوری (سَنان) ده‌لَیت: (الولید)ی کوری (أَبانَ الکرایسی) خالَم بوو، کاتِ هاته سه‌ره‌مه‌رگ، به کوره‌کانی گوت: نایا که سَیتک ده‌ناسن له قسه‌ناسیدا له من شاره‌زاتر بی ؟ گوتیان: نه‌خَیَر. گوتی:

نایا تاوانبارم ده‌که‌ن ؟ گوتیان: نه‌خَیَر. گوتی: به‌لّام من نامۆزگاریتان ده‌که‌م، قبوولتانه ؟ گوتیان: به‌لّی. گوتی: له‌سه‌ر نه‌و پَیازه‌بن که خه‌لکانی شوینکه‌وتووی سوننه‌تی له سه‌ره، چونکه بینیم حه‌قیان پی یه.

(أبوالمعالی الجَوْنِی) ده‌یگوت: گه‌شتی‌کم به نیۆ خه‌لکانی ئیسلام و، زانسته‌کانیاندا کردو، به ده‌ریای گهورشدا سه‌فه‌رم کرد، خۆشم نقوومی نه‌وانه کرد که قه‌ده‌غه‌یان ده‌کرد، هه‌موو نه‌وانه‌م له پیناوی به‌ده‌سته‌یتانی هه‌ق و، هه‌له‌هاتن له چاولی‌کاری نه‌بجام ده‌دا، ئیستاش، له هه‌موو شتیک پاشگه‌زبوومه‌ته‌وه بۆ وشه‌ی هه‌ق، نامۆزگاریتان ده‌که‌م به‌وه‌ی ئیوه ته‌نها شوینکه‌وتووی ئاینی که‌سه پیرو به‌ته‌مه‌نه‌کان بن، بۆیه نه‌گه‌ر خوای هه‌ق به چاکه‌و به‌زه‌یی خۆی فریام نه‌که‌وِیت و له سه‌ر ئاینی که‌سه به‌ته‌مه‌نه‌کان نه‌مه‌رم و، له سه‌ره‌مه‌رگیشدا به وشه‌ی (الإخلاص) ناکامم کۆتا پی نه‌هَیتِیت، نه‌وا (وَيْلَ) بۆ (ابن الجَوْنِی).

به هاوه‌لانی خۆشی ده‌گوت: نه‌ی هاوه‌لّانمان ! کاری قسه‌ناسی مه‌که‌ن، چونکه نه‌گه‌ر به‌زانبا قسه‌ناسی ده‌مگه‌یه‌نیته نه‌و بارو‌حاله خراپه‌ی که پیی گه‌شتووم، هه‌رگیز خۆم به‌و کاره‌وه خه‌ریک نه‌ده‌کرد.

(أبو‌الوفاء)ی کوری (عَقِيل) به هه‌ندی له هاوه‌لانی خۆی ده‌گوت: من دووپاتی ده‌که‌مه‌وه که هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ مردن و که‌سیان (الجوه‌ر) و (العَرَض) یان نه‌ده‌زانی، بۆیه نه‌گه‌ر پازیت وه‌کو نه‌وان بیت، نه‌وا وه‌کو نه‌وان به‌و، نه‌گه‌ر بینیشته پَیگه‌ی قسه‌ناسان له پَیگه‌ی (أبی بکر) و (عمر) شایسته‌تره، نه‌وا تیا‌ب‌چیت بۆ نه‌وه‌ی بینووته.

گوتویهتی: دهستیوهردانی قسه‌ناسیی شوینکه‌وتووانی گه‌یاندە گومان په‌یداکردن و، زۆر له‌وانه‌شی به‌ ئیلحادو بی‌خوایه‌تی گه‌یاند، بۆیه‌ بۆنی بی‌خوایه‌تی له‌ قسه‌ له‌ دەم ده‌رچوو‌ه‌کانی (فلتات کلام) قسه‌ناساندا به‌دیسه‌کریت، بنه‌په‌تی شه‌وه‌ش ده‌گه‌په‌تسه‌وه‌ بۆ قایلنه‌بوونیان به‌وه‌ی شرع پیتی قایل بووه‌و، به‌ دوا‌ی راس‌تیه‌کاندا ده‌گه‌پان، هه‌یزی نه‌قلیش توانای ده‌رکی نه‌و هه‌یکمه‌تانه‌ی نییه‌ که‌ خ‌وای تعالی تاک بۆتسه‌وه‌ تیا‌یداو ته‌نها خ‌وی ده‌یزانیته‌، وه‌ خ‌وای تعالی زانستی خ‌وی بۆ به‌نده‌کانی ناشکرا نه‌کردوه‌ سه‌باره‌ت به‌ هه‌قیقه‌تی نه‌و شتانه‌ی که‌ ده‌یزانیته‌.

ده‌لته‌ت: به‌ درێژای ته‌مه‌نم له‌ یه‌که‌مدا رۆچووم، پاشان دوا‌به‌دوا بۆ رێباوه‌پی قورئان و سوننه‌ت گه‌پامه‌وه‌.

له‌ راس‌تیدا ده‌یانگوت: رێباوه‌پی که‌سه‌ پیرو به‌ته‌مه‌نه‌کان ته‌واوتره‌، چونکه‌ کاتی گه‌شتنه‌ نه‌مه‌په‌ری وردبوونه‌وه‌ له‌ تێپروانیندا، هه‌یج (التعليلات والتاويلات) یکیان به‌دینه‌کرد نه‌قل دووربخاته‌وه‌، بۆیه‌ له‌ گه‌ل‌ پ‌ی و ر‌ه‌سه‌ه‌کانی شه‌رعدا وه‌ستان و، له‌ گو‌فتار لایاندا بۆ به‌هانه‌و روونکردنه‌وه‌، نه‌و کات نه‌قلیش ملکه‌ج بوو که‌ هه‌یکمه‌تیه‌کی خ‌وای به‌سه‌ره‌وه‌یه‌، بۆیه‌ تسلیم بوو.

★ هه‌ستانى ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنێ ئومه‌ته‌که‌مان له‌ بواری

بیروباوه‌ره‌کاندا:

کۆمه‌لانیك له‌ گه‌ل ڕوواله‌ته‌کاندا (الظاهر) وه‌ستان، بۆیه به‌ گوێره‌ی داخوازی و
ویسته‌مه‌نیه‌کانی هه‌ست شته‌که‌یان لێکدايه‌وه‌، گوێیان: خوای ته‌عالی جه‌سته‌یه‌که‌! به‌رزى و
بلندی بۆ خوای ته‌عالی.

ئه‌مه‌ ڕێباوه‌ری (هشام)ی کورپی (الحکم)و، (علی)ی کورپی (منصور)و، (محمد)ی کورپی
(الخلیل)و، (یونس)ی کورپی (عبدالرحمن) بوو.

پاشان جیاوازیان تێکه‌وت و، هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: جه‌سته‌یه‌که‌ وه‌کو جه‌سته‌کان!
هه‌ندیکی تریشیان ده‌یانگوت: وه‌کو جه‌سته‌کان نییه (لا کالاجسام)!!

دوای نه‌وه‌ش جیاوازیان تێکه‌وت و، هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: نورو ڕووناکیه‌. هه‌ندیکیان
ده‌یانگوت: له‌سه‌ر شیوه‌ی پارچه‌یه‌کی سپی یه (السبيكة البيضاء).
(هشام)ی کورپی (الحکم) ئاوه‌ای ده‌گوت.

ده‌شیگوت: خواوه‌ند جه‌وت بسته به‌ بستی خۆی (۱۱۸).

به‌رزى و بلندی بۆ خوای ته‌عالی.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

ئه‌مه‌ش وای بۆ پێویست ده‌کات که چۆنیه‌تیه‌کیشی (کیفیه) هه‌بێ، ئه‌مه‌ش یه‌کتا په‌رستی
هه‌لده‌وه‌شیینیته‌وه‌، جێگیریش بووه که ماهیه‌ت دروست نابێت مه‌گه‌ر بۆ ئه‌و شتانه‌ی که

۱۱۸ _ ئه‌مه‌ش کوفرێکی ته‌واوه‌ په‌نا به‌خوا، چه‌ند جوانه‌ گوفتاره‌که‌ی (نُعیم)ی کورپی (حماد):

((مَنْ شَبَّهَ اللَّهَ بِخَلْقِهِ "کفر...")) واته‌: هه‌ر که‌س خوای ته‌عالی به‌جۆریتێت به‌ به‌ده‌یه‌تێراوانی خۆی "کافره‌...)).

وانظر لزماً تعليق الذهبي _ رحمه الله _ في ((سير أعلام النبلاء)) (۱۳ / ۲۹۹ _ ۳۰۰) على هذه الكلمة الذهبية.

خاوەن پەگەزن و هاواتاشیان هەمە، بۆیە پێویستە خۆی تەعالی لەوانە تاک بکێتەوه، ئەو
 بۆچوانەشی لێ بەدوور بگێڕێت، چونکە خۆی تەعالی خاوەن پەگەز نییە و، هاوشتێوەشی نییە.
 بەبۆچونت ئەمانە چۆن (قدیم)ی بۆ خوا جێگیر دەکەن، ئەو بۆ بەلاشیانەوه شیواو نەبێت
 خۆی تەعالی وەک نادەمیەکان نەخۆش کەوێت، یا بفرۆتێت.

پاشان پیټ ده گوتريت: هر کس بانگه‌شې (التجسيم) واته قهار و درگرتن بز خواي
تعالی بکات، به هر به لگميه ک بيټ ؛ نهوا هه ستاو به جيگړ کړدنې تازه به ديه تيانې
جهسته کان (حَدَّثَ الأجسام)، نهو هس پيشانت ده دات که نهو خواو نده ي باو ږت و ابو
جهسته يه کي تازه به ديه اتووه (قديم) نيه .

هدروها له گوڤتاره کانی کۆمهڵی (المجسمة): شیاوه خواي تعالى دهستی پیاهینریت و دهستی لیریت.

بۆيە پىيان دەگوتىت: كەوابوو بە گوتىرەي گوتارەكانى ئىتو شياو دەستى پياھىتىت و،
دەستى لىتەت و، دەستىشى لە مل بىرت !

هه‌ندیکیشیان ده‌یانگوت: جسته‌یه‌که، به‌تالی و چۆلایه‌که‌و (فضاء) هه‌موو ته‌نه‌کانی تری
تێدایه.

(بیانِ) کوری (سَمْعَان) وای پادہ گمیانَد کہ خواہندہ کھی ہمرہہ مووی نوورو پرووناکی
یمو، لہ شیوہی پیاوِتکدایہ، ہم موو نندامہ کانیشی دہفہ وتیت جگہ لہ پرووی ! بڑیہ (خالدی
کوری (عبداللہ) کوشتی.

(المغيرة) ی کورپی (سعد العجلی) وای راده گمیانده که خواوهنده که ی پتاویکه له نوورو پرووناکی، تاجیکی به سهره وهیه له نوورو پرووناکی، ئەندامی ههیهو دلتیکیشی ههیه دانایی لێوه ههله قولت، ئەندامه کانیشی له سهر شتویه پیتی ههجانن.

(زُرَّارَةُ) كُورِي (أَعْيَنَ) ديهگوت: خوی تعالی له (أَزَلَ) دا بهتوانا و زیندو و زانا نه‌بوو ، تا بز خوی نهو سیفه‌تانمی به‌دیهیتنا (لم یکنِ الباری قادراً حياً عالماً فی الازل حتی خلقَ لنفسه هذه الصفات).

به‌رزى و بلندی بۆ خوى تعالى.

له سه‌رسوڕمىنترين بارو حاله‌كانى كۆمه‌لى (الظاهريّة) يه‌ش گوڤتارى (السالمية) كان بوو كه ده‌يانگوت: مردوو له‌ گۆڤدا ده‌خوات و ده‌خواته‌وه‌و زه‌واجيش ده‌كات، چونكه‌ گوتيبىستى كامه‌رانى (نعيم) بوون و، له‌ جوژه‌كانى كامه‌رانى له‌مه‌ به‌ده‌ريان نه‌ده‌زانى (۱۱۹)، كه‌چى نه‌گه‌ر قايل بووايه‌ن به‌وى له‌ فهرمووده‌كاندا هاتووه‌، كه‌وا روحي برپا‌داران ده‌كرتته‌ نىو چىكلدانه‌ى با‌ئنده‌گه‌لىكه‌وه‌ له‌ داره‌كانى به‌هشت ده‌خۆن (۱۲۰)، به‌دنيايى قايل ده‌بوون، به‌لام نه‌وه‌يان گه‌راندوه‌ بۆ جه‌سته‌ بۆيه‌ ده‌يانگوت ده‌خوات و ده‌خواته‌وه‌.

(ابن عقيل) ده‌فهرمىت: ئهم پى‌باوه‌ نه‌خۆشيه‌كى هه‌يه‌ به‌ هاوشيو‌ى ئه‌و هه‌ستكرده‌ى كه‌ خه‌لكانى سه‌رده‌مى نه‌فامى ده‌يانه‌يتايه‌ خه‌يالى خويانداو، ئه‌وى كه‌ ده‌رسارى ته‌رم و جه‌سته‌ى مرۆڤ پاش مردن ده‌يانگوت، بۆيه‌ دواندى ئه‌مانه‌ پى‌ويسته‌ له‌ پوانگه‌ى نوازشت و ئاگاليبوون و دلنه‌شكاندى ئهم كۆمه‌له‌وه‌ بىت به‌وى هه‌ستى پى‌ده‌كه‌ن، نه‌ك له‌ پوانگه‌ى مشتومرپه‌وه‌، چونكه‌ به‌ره‌هه‌ستىكردن خراپيان ده‌كات. له‌ پاستيدا ئىبلىس هه‌ستا به‌سه‌ر لىشيو‌اندنى ئه‌مانه‌ چونكه‌ به‌دواى لىكدانه‌وه‌يه‌كى ته‌واوى ده‌قاوده‌قى به‌لگه‌كانى شمرع و نه‌قلدا نه‌گه‌ران و وازيان لىه‌يتنا، چونكه‌ كاتيك كامه‌رانى و سزا بۆ مردوو لای خواوه‌ هات، ئاشكرا بوو كه‌ ئه‌و دووانه‌ ده‌خرايه‌ سه‌ر جه‌سته‌كان و گۆڤه‌كان له‌ پرووى پى‌ناسه‌كرده‌وه‌، نه‌وه‌بوو ده‌گوترا: خاوه‌نى ئهم گۆڤه‌و ئهم روحي له‌م جه‌سته‌دايه‌ كامه‌رانه‌ به‌ خۆشيه‌كانى به‌هشت و سزادراوه‌ به‌ سزاي ناگر.

۱۱۹ _ به‌داخه‌وه‌ هه‌ر ئهم گوڤتاره‌ گوڤتارى هه‌ندى كه‌سانى سه‌ربه‌ چوار مه‌زه‌ب و پى‌باوه‌ره‌كه‌ن كه‌ چا‌وليكارى ده‌كه‌ن.

۱۲۰ _ أخرجه أحمد (۳ / ۴۵۵)، والنسائي (۱ / ۲۹۲)، وابن ماجه (۴۲۷۱)، والترمذي (۱ / ۳۰۹) “
عن كعب. وسنده صحيح.

★ پِنگه‌ی پزگارِ بوون له نه‌وه:

نووسەر ده‌فهرمیت:

نه‌گەر که سیتک بلیت: پِنگه‌ی چاولیکارانته له بیروباوه‌پو (الأصول)و، پِنگه‌ی قسه‌ناسانیشته خه‌وشدار کرد، باشه پِنگه‌ی دروستی پزگارِ بوون له سه‌رلیشتیواندنه‌کانی نیبلیس چییه؟

وه‌لام: نه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و، هاوه‌لانی و، شوتنکه‌وتووانیان به چاکه _ که پیشینی چاک بوون _، له سه‌ری ده‌چوون بریتی بوو له جیگیرکردنی خوی تعالی و، جیگیرکردنی سیفات‌ه‌کانی به پیتی نه‌وه‌ی له قورشان و له سونه‌ندا هاتوه، به‌بی ته‌فسیرو (۱۲۱)، به‌بی گه‌پان به‌دووی نه‌وانه‌ی که له توانای نه‌قلی مرڤدا نییه لی تیڤگات، قورشانیش گوشتاری خوی په‌روه‌ردگارو (مخلوق) نییه، له ناوه‌پۆکی نایه‌ته‌کانیش ناچینه ده‌ره‌وه‌و، به‌بیرپای خوشمان قسه‌ی تیدا ناکه‌ین، پیشه‌وا (أحمد)ی کورپی (حنبل) قه‌ده‌غه‌ی ده‌کرد پیاو بلیت: (لفظی بالقرآن مخلوق أو غیر مخلوق) واته گوتنم به قورشان (مخلوق)ه یا (مخلوق) نییه، نه‌وه‌کو له شویتنکه‌وتنی پیشین (۱۲۲) به‌چیته ده‌ره‌وه بۆ داهیتانیکی نوی (حَدَّث).

له (جعفر)ی کورپی (برقان)ه‌وه ده‌لایت: (عمر)ی کورپی (عبدالعزیز) به پیاویکی فهرموو _ که پیاوه‌که ده‌رباره‌ی هه‌واو ئاره‌زووکان لی پرسیبوو _ له سه‌ر ئاینی منداڵه‌کان به که له حوجره ده‌خوینن و، له سه‌ر ئاینی ده‌شته‌کیه‌کان به، جگه له ریبازی نه‌و دووانه‌ش هه‌موو شتیکی دیکه له بیر خۆت به‌ره‌وه.

۱۲۱ _ واته به‌بی ته‌فسیری چۆنیته‌ی و نه‌و حه‌قیقه‌ته‌ی به خوی په‌روه‌ردگارو په‌یه‌نده.

۱۲۲ _ نه‌مه‌یه که پینوسه‌کانی خۆماغان بۆ ده‌ره‌یتناوه‌و، نه‌فسی خۆمان بۆ ته‌رخان کردووه، بۆیه په‌روه‌ردگارا یارمه‌تیده‌رمان به‌و به پیتی ویستی خۆمان داواکه‌مان به جی بیتنه.

وقال عمرُ بنُ عبدِالعزیز: إذا رأيتَ قوماً يتناجونَ في دينهم بشيءٍ دونِ العامَّةِ “فاعلم أنَّهم على تأسيسِ ضلالةٍ (۱۲۳) واته: (عمر)ی کوری (عبدالعزیز) دهیغه رموو: نه گهر کۆمه لیتکت به دیکرد ده رباره ی شتیک له ناینه که یان به نهیتی و دوور له خه لکی گشتی ناسایی ده دوان، بزانه نهو که سانه خولیای نهو نه که گومراییه که دامه زینن.

(عمر)ی کوری (عبدالعزیز) بو هندی له کار به دهستانی خۆی ده نووسی و ده لئ: نامۆزگاریست ده کهم به زۆر ترسان له سزای خوای _ عَزَّوَجَلَّ _، شوینی سوننه تی پیغه مبه ره که ی بکه وه _ صلی الله علیه وسلم _، واز بهینه لهو شتانه ی که کهسانیک تازه دایا نهیتاوه (أحدث) چونکه پیغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ږنگی پاستی بو به جی هیشتوون، بشزانه نهو که سه ی سوننه ته کانی داناوه هه ر خوشی به دژه کانی ناگادار بووه، له هه لهو، له پاستی لادان و، پۆچوون و، قوولبونه وه، نه وه بوو پیشینی پابردوو زانا بوون بۆیه سنووری شرعیان نه به زاندو، تیروانی نیکی به هیزی پهیره و کاریشیان هه بوو بۆیه پیوستیان به هیچتر نه ما.

له (ریوایه) تیکی دیکه شدا له (عمر)ه وه ده فرمیت: پیشین له ناشکرا کردنی شته کاندای به هیزی بوون، هیچ که سیش هه لته ستا به تازه گهری (أحدث) ته نها نهو که سانه نه بیت که شوینی ږنچکه یه کی تر که وتن و، خۆیان له پیشین به چاکتر داده نا، بۆیه کهسانیک له مانه بیتوانا بوون بگه نه ناستیان، بۆیه له لایه ن پیشینه وه شارد رانه وه، کهسانیکیش ناره زووی له نهوان به رزتری هه بوو، به لئام پیشینی چاکه وه به سه ریدا سه رکه وتن !

---

۱۲۳ _ رواه أحمد في ((الزهد)) (ص ۴۰۸). ناینه که شمان _ سپاس و ستایش بو خوا _ ناشکراو پروونه، هیچ شتیک شاراووه، په نهان و، خهفه کردن و، نهیتی تیدا نه.

★ باسی هه ستانی ئیبلیس به سه رلیشیواندنی (الخوارج) هکان:

نووسهر ده فهرمیت:

یه کهم کهسی (الخوارج) هکان و خراپترینیان باری (ذوالخوئصره) بوو:
عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ _ رضي الله عنه _ قَالَ : بَعَثَ عَلِيٌّ _ رضي الله عنه _ مِنَ
الْيَمَنِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ بَذُئِيَّةً فِي أَدِيمٍ مَقْرُوظٍ، لَمْ تُخْلَصْ مِنْ
تَرَابِهَا، فَكَسَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ بَيْنَ أَرْبَعَةٍ: بَيْنَ زَيْدِ الْخَيْلِ، وَالْأَقْرَعِ بْنِ
حَابِسٍ، وَعُيَيْنَةَ بْنِ حِصْنٍ، وَعَلْقَمَةَ بْنِ عِلَاقَةَ أَوْ عَامِرِ بْنِ الطُّفَيْلِ _ شكَّ عُمَارَةَ _ فَوَجَدَ
مِنْ ذَلِكَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ، وَالْأَنْصَارُ وَغَيْرَهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ:

((أَلَا تَأْمَنُونِي وَأَنَا أَمِينٌ مَنْ فِي السَّمَاءِ، يَأْتِينِي خَبَرُ السَّمَاءِ صَبَاحًا وَمَسَاءً؟!)) (١٢٤).

ثُمَّ أَتَاهُ رَجُلٌ غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ، مُشْرِفُ الْوَجْنَتَيْنِ، نَائِيٌّ الْجَبْهَةِ، كَثُّ اللَّحْيَةِ، مَشْمُرُ الْإِزَارِ،
مُحَلِّقُ الرَّأْسِ، فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! : فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهِ، فَقَالَ:

((وَيْحَكَ! أَلَيْسَ أَحَقُّ النَّاسِ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ أَنَا؟!)).

ثُمَّ أَدْبَرَ، فَقَالَ خَالِدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَا أُضْرِبُ عُنُقَهُ؟

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: ((فَلْعَلَّهُ يَكُونُ يُصَلِّي)).

فَقَالَ: إِنَّهُ رُبُّ مُصَلٍّ يَقُولُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ : ((إِنِّي لَمْ أُؤْمَرْ أَنْ أُتَقَّبَ عَنْ قُلُوبِ النَّاسِ، وَلَا
أَشَقَّ بِطُونَهُمْ)).

ثم نظر إليه النبي _ صلى الله عليه وسلم _ وهو مُقَفِّ، فقال:

إِنَّ مِنْ ضُنْضِيءٍ هَذَا قَوْمٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ، لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ. يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ
السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ)).

واته: له (أبي سعيد الخدري) _ خَوای لى پازى بیّت _ فهرموویه تی: نیمامی (علي) _

خَوای لى پازى بیّت _ له (اليمن) وه هه ندی زى پى له نىو پیسته یه کى ده باخکراودا بو

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نارد، که له خاك و خۆله‌كه‌ی پاك نه‌کرا‌بووه،
پێغه‌مبه‌ری خواش _ صلی الله علیه وسلم _ دابه‌شی نیتوان چوار نه‌فهری کرد: (زَيْدُ الْخَيْلِ)،
(الْأَقْرَعُ) ی کورپی (حابس)، (عُيَيْنَةُ) ی کورپی (حِصْن)، (عَلْقَمَةُ) ی کورپی (عَلَاثَةُ) یا
(عامر) ی کورپی (الطُّفِيل) _ (عُمَارَةُ) گومانی هه‌بوو _ ئه‌وه‌بوو هه‌ندی له هاهه‌تان و،
پشتیوانان و، کهسانی تریش خه‌مباربوون، بۆیه پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _
فه‌رمووی:

((نایا متمانه‌م پێناکه‌ن له کاتێکدا من باوه‌رپێکراوی نه‌و زاته‌م که له ئاسماندا‌یه، به‌یان و
نێواره هه‌وائی ئاسمانم بۆ دیت؟!)).

پاشان پیاویکی چاو به‌ قولاً چووی، ده‌موچاو قۆپاوی، ناوچاو قۆقزی، پریش پر، که
(ازار)ه‌که‌ی له قاپه‌ر‌قه‌ی به‌رزتر کرد‌بووه، سه‌رتاشراو هات و گوتی: له خواتر‌سه ئه‌ی
پێغه‌مبه‌ری خوا! ئه‌ویش سه‌ری به‌رزکرده‌وه، فه‌رمووی:

((وه‌ی بۆ تۆ! نایا شایسته‌ترین که‌س من نیم که له سزای خوا بترسیت؟!)).

پاشان پیاوه‌که پشته‌ی هه‌لکردو چوو، خالد فه‌رمووی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا! نایا له ملی
نه‌ده‌م؟

پێغه‌مبه‌ری خوا فه‌رمووی: ((له‌وانه‌یه نوێژ بکات)).

خالد فه‌رمووی: پێده‌چی که‌سانێکی نوێژخوێن هه‌بن به‌ زمانیان شتانی‌ک بڵێن که به‌دل
بروایان پێ نه‌بیت.

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فه‌رمووی: ((من فه‌رمانم پێنه‌کراوه دڵی
خه‌لک بکه‌مه‌وهو بپیشکنم و، سکیان هه‌ل‌د‌رم)).

پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ته‌ماشایه‌کی پیاوه‌که‌ی کرد، کاتی
پشته‌ی هه‌لکردو چوو، فه‌رمووی:

((له نه‌وه‌ی ئه‌مه کاسانی‌ک ده‌رده‌چن قورئان ده‌خوێنن، له قورگیان ناترازیت، له ناین
ده‌رده‌چن به‌ هاوشیوه‌ی خێرای ته‌و تیره‌ی که له که‌وانه‌وه ده‌رده‌چی‌ت)).

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

ئەو پیاوێ ناوی (ذو الحُوصرة التیمی) بوو، کە بە یەکەم (خارجی) دادنرێت لە ئیسلامدا جیا بویستەوه، بەڵا کەشی بریتی بوو لە رازیوونیی بە بیروپرای خۆی، بەلام ئەگەر بوەستایە، دەیزانی هیچ بیروپرایەک بەسەر بیروپرای پیغەمبەری خواوە _ صلی الله علیه وسلم _ نییە، شۆنکەوتوانی ئەم پیاوێش بوون کە دژی نیمامی (علی) _ خۆای لی پازی بیت _ دەجەنگان.

چیرۆک گەلیکیان هەیە درێژه دەکێشی، هەروەها چەندین رێپاوەری سەر سوپمێنیشیان هەیە، بە بیروپۆچوێم درێژه دان و باسکردنیان پێویست نییە، چونکە مەبەستم لێرەدا تەنها تەماشاکردنی فێلەکانی ئیبلیس بوو، کە چۆن هەڵدەستێت بە سەرلێشێواندنی ئەو گێلانە، نەوانە ی کە کار بە واقعیاتی خۆیان دەکەن، بۆیە وای بۆ دەچوون نیمامی (علی) _ کرم الله وجهه _ هەلە بیت و، ئەو کۆچکردوو پشتیوانانەش لە گەڵیدا بوون هەلەبوون و، خۆیان راستن، ئەم کۆمەلە خۆتینی منداڵانیان هەلال دەکرد، بەلام خواردنی بەروبوومیان بەبێ پێدانی نرخەکی هەرام دەکرد، خۆیان لە پەرستنهکاندا ماندوو دەکرد، شەوئوونیان دەکرد، بەرامبەر بە موسلمانان شمشیریان بەرز دەکردهوه.

هیچ سەر سوپمانیکیشم بۆ دروست نابێت کە ئەمانە بە زانست و بیروپاوەری خۆیان پازی بن و، خۆشیان لە نیمامی (علی) _ خۆای لی پازی بیت _ بەزانیانەر دابنێن، چونکە هەر (ذو الحُوصرة) پێشەوایان نەبوو کە بە پیغەمبەری خۆای _ صلی الله علیه وسلم _ گوت: بەداد بە چونکە بەداد نەبوی!

هەرگیز ئیبلیس پێگەی ئەم بەلا ریسواکارانە نەدەزانی.

پەناده گرین بە خوا لەوێ کە دەست لە یارمەتی و سەر خستمان هەلگرێت.

وعن أبي سعيد قال: سمعتُ رسولَ الله _ صلی الله علیه وسلم _ يقولُ:

((يُخْرَجُ قَوْمٌ فَيْكُمُ، تَحْقِرُونَ صَلَاتَكُمْ مَعَ صَلَاتِهِمْ، وَصِيَامَكُمْ مَعَ صِيَامِهِمْ، وَأَعْمَالَكُمْ مَعَ

أَعْمَالِهِمْ، يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ، يَرْقُونَ مِنَ الدِّينِ مَرْقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ)).

أخرجاه في ((الصحيحين)) ((١٢٥)).

واته: له (أبي سعيد) وه فرموویهتی: گوئیستی پیغه مبهری خوا بووم _ صلی الله علیه وسلم _ دهیغه رموو:

((کۆمه لیکتان لی دهرده چیت، نوێزه کانتان به کهم داده نین به بهراوردی نوێزه کانیان و، پۆژووه کانیشتان به بهراوردی پۆژووه کانیان و، کردهوه کانیشتان به بهراوردی کردهوه کانیان، قورشان ده خوینن له قورگیان ناترازیت، له ئیسلام دهرده چن به هاوشیوهی خیرای شهو تیرهی که له کهوانهوه دهرده چیت)).

وعن عبدالله بن أبي أوفى قال: سمعتُ رسولَ الله _ صلی الله علیه وسلم _ يقولُ:
((الخوارجُ كلابُ أهلِ النارِ)) (۱۲۶).

واته له (عبدالله)ی کورپی (أبي أوفى) وه فرموویهتی: گوئیستی پیغه مبهری خوا بووم _ صلی الله علیه وسلم _ دهیغه رموو:
((الخوارج) سه گانی خه لکی ناگرن)).

۱۲۶ _ أخرجه أحمد (٤ / ٣٥٥)، وعبدالله ابنه في ((السنّة)) (١٥١٣)، وابن ماجّة (رقم ١٧٣)، وابن صاعد في ((مسند ابن أبي أوفى)) (ص ٣٩) " من طريق إسحاق الأزرق عن الأعمش عن ابن أبي أوفى. وفيه انقطاع.

الأعمش " لم يسمع من ابن أبي أوفى.

وله طريق أخرى:

أخرجها أحمد (٤ / ٣٨٢ - ٣٨٣)، والطيالسي (رقم ٨٢٢)، والحاكم (٣ / ٥٧١) " من طريق الحشرج بن نباته عن سعيد بن جُمهان عن أبي أوفى.

وسنده حسن إن شاء الله.

★ بیروپای (الخوارج) هکان:

(الخوارج) وای بۆ ده‌چن که پیشه‌وایه‌تی تایبەت نییه به که‌سی‌که‌وه مه‌گەر زانست و زوهدی تیدا کۆبیته‌وه، بۆیه هەركات که‌سی‌ک ئه‌و دووانه‌ی تیدا کۆبوویه‌وه، ده‌بی‌ت به‌ پیشه‌وا، نه‌گەر له‌ هەرچی و په‌رچه‌کانی خه‌لکیش بی‌ت ! له‌ روانگه‌ی بیروپای نه‌مانیشه‌وه (المعتزلة) کان (۱۲۷) (التحسين والتقييخ) (۱۲۸) واته: به‌چاک دانان و به‌خراب دانانیان گه‌رانده‌وه بۆ نه‌قل، واشیان داده‌نا که دادپه‌روه‌ری به‌ گوێکردنی نه‌قله‌ له‌و دووانه‌دا.

۱۲۷ _ المعتزلة: واته (خۆجیا‌کره‌وه‌کان) ناوی کۆمه‌لێکه‌ له‌ نیسلا‌مدا ده‌رکه‌وتن له‌ سه‌ده‌ی دووه‌می کۆچی له‌ نیوان سا‌لانی (۱۰۵ _ ۱۱۰ ک) به‌سه‌ر‌کر‌دا‌یه‌تی پیاوێک به‌ناوی (واصل‌ی کورپی (عطاء الغزال) کاتێ خۆی له‌ نه‌لقه‌که‌ی (حسن البصري) جیا‌کر‌ده‌وه، ئه‌مه‌ش به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌بوو که پیاوێک سه‌باره‌ت به‌تاوان‌کاران له‌ (حسن البصري) پرسی، ئه‌ویش ده‌ستپێش‌که‌ری کردو وه‌لامی دا‌یه‌وه پیش نه‌وه‌ی (حسن تبصري) وه‌لام بدا‌ته‌وه، ئالێ‌ره‌وه شته‌که‌ گه‌وره‌ بۆ‌وه تا بویه هۆی نه‌وه‌ی که (واصل‌ی کورپی (عطاء الغزال) و هاوه‌لانی خۆیان له‌ نه‌لقه‌که‌ی (حسن البصري) جیا‌بکه‌نه‌وه، ئه‌وه‌بوو له‌ لایه‌ن نه‌یاره‌کانیا‌نه‌وه نا‌ون‌ان (المعتزله) وه‌کو زه‌مه‌کردنی‌ک. ب‌روانه: الدکتور غالب بن علي عواجي، فرق معاصرة، ج ۲، ص ۱۹۹۰ وه‌رگێ‌پ.

۱۲۸ _ التحسين والتقييخ: واته نه‌قلی خۆیان به‌کار‌دێ‌نن بۆ به‌چاک دانان و به‌خراب دانانی ئه‌و کر‌ده‌وانه‌ی که به‌ ته‌قدیری خ‌وای ته‌عالی پ‌و‌وده‌دات، چونکه به‌لای ئه‌وانه‌وه نه‌قل به‌نه‌رته، بۆیه ده‌لێ‌ن نه‌قل به‌کار‌ده‌هێ‌نرێ‌ت له‌ کر‌ده‌وه‌کانی خ‌وادا (العقل يُعْمَلُ في أفعال الله) وه ئه‌وه‌ی نه‌قل به‌چاکی دا‌بنی‌ت له‌ کر‌ده‌وه‌کانی خوا ده‌بی‌ به‌چاک (فما حَسَنَهُ العقل في أفعال الله صار حسناً) وه ئه‌وه‌ش نه‌قل به‌خراپی دا‌بنی‌ت نه‌ کر‌ده‌وه‌کانی خ‌وای _ عَزَّ وَجَلَّ _ وا‌جبه له‌ خوا دوور به‌جێ‌ته‌وه (وما قَبَّحَهُ العقل في أفعال الله - عز وجل - وجب نفيه عن الله - عز وجل -)، بۆ زیاتر تی‌گه‌شتن ب‌روانه: صالح آل الشيخ، شرح العقيدة تطحاوية، ص ۲۴۲. وه‌رگێ‌پ.

پاشان له زه مەنی هاوێه به پێژه کانی پێغه مبه‌ری خوادا _ صلی الله علیه وسلم _ کۆمه‌لی (القدریة) (۱۲۹) په‌یدا بوون و، هه‌ریه‌ک له (مَعْبَدُ الْمُجَهْنِي) و (غَيْلَانُ الدَّمَشْقِي) و (الْجَعْدُ) ی کورپی (دِرْهَم) ئالاً هه‌لگری نهم کۆمه‌له‌ بوون و باسی (القدر) یان ده‌کرد، له سه‌ر پێبازی (مَعْبَد) (واصل) ی کورپی (عطاء) یش هه‌مان پێگه‌ی گرته‌به‌رو، پاشان (عمرو) ی کورپی (عُبَيْد) یش چوونه پالیان.

له‌و زه‌مه‌نه‌دا پێبازی (الْمُرْجَنَة) ش هاته‌ کایه‌وه‌و ده‌یانگوت: له‌ گه‌ل بڕوا بووندا سه‌رپێچی کردن هیچ زیانیکی نی یه، هه‌روه‌کو چۆن له‌ گه‌ل کوفردا ملکه‌چی و خواپه‌رستن هیچ سوودیکی نابێت.

پاشان که‌سانێک له‌ (المعتزلة) وه‌کو _ (أَبِي الْهَثْلِيلِ الْعَلَّاف) و (النُّظَام) و (مَعْمَر) و (الجاحظ) هه‌ستان به‌ خوێندنه‌وه‌ی کتێبه‌ فه‌لسه‌فیه‌ کانی زه‌مه‌نی (المأمون) و، چهند شتیکیان لی ده‌ره‌یناو له‌ گه‌ل بارودۆخه‌ کانی شه‌رعدا تێکه‌لیان کردن، وه‌کو وشه‌ کانی (الجهور)، (عَرَض)، (زمان)، (مكان)، (الكون) !

یه‌که‌م شتی که‌ ئه‌مانه‌ بانگه‌شه‌یان بۆ ده‌کرد (خلق القرآن) بوو.

پاش نهم مه‌سه‌له‌یه‌ کۆمه‌لیک مه‌سه‌له‌ی تایبه‌ت به‌ سیفاتیش هاته‌ کایه‌وه‌، وه‌کو: (علم)، (القدرة)، (حياة)، (السمع)، (البصر).

۱۲۹ _ شیوا نی یه‌ بۆ موسلمان پێچیت له‌ ورده‌ کاریه‌ کانی قه‌ده‌رداو ده‌روازه‌ی گومان و دودلیی بۆ خودی خۆی بکاته‌وه‌، به‌لکو به‌سیه‌تی بڕوا به‌ قه‌ده‌ر بکات وه‌کو شه‌وه‌ی خوای _ سبحانه‌ و تعالی _ و پێغه‌مبه‌ره‌ که‌ی _ صلی الله علیه وسلم _ هه‌والیان پێ داوین به‌وه‌ی که‌ هه‌موو شتی که‌ به‌ قه‌زاو قه‌ده‌رو چاره‌نووسی خوایه‌، وه‌ پرسیار نه‌وروزیتیت: بۆ ئاوه‌ها و بۆ ئاوه‌ها، چونکه‌ به‌ نه‌نجام ناگات، چونکه‌ شته‌که‌ وه‌کو شه‌وه‌ی هاوه‌لی رێژدار (عبدالله) ی کورپی (عباس) _ خوا له‌ خۆی و بابیشی پازی بیت _ فه‌رموویه‌تی: قه‌ده‌ر نه‌یتنی خوایه‌، نه‌یتیه‌ که‌ به‌ده‌ر له‌ خوای _ سبحانه‌ و تعالی _ هیچ که‌سی تر نایزانیت. که‌وابوو پێویسته‌: بڕوای پێ بکه‌ین و، له‌ ورده‌ کاریه‌ کانیدا پۆنه‌چین، به‌لکو ته‌نها بڕوای پێ ده‌که‌ین وه‌کو شه‌وه‌ی له‌ قورئان و سونه‌تدا هاته‌وه‌، بڕوانه‌: صالح بن فوزان الفوزان، إعانة المستفيد شرح کتاب التوحید، ج ۳، ص ۴۴۵، وه‌رگێڕ.

ئەوەبوو کۆمەڵێک دەیانگوت: چەند مانایەکی زیادن بە سەر زاتەو (الصفات زائدة على الذات).

(المعتزلة) کانیش نکوڵیان لێدەکردو، دەیانگوت: هەر خۆی زانایەو (عالم لذاته)، هەر خۆشی بە توانایە (قادر لذاته).

(أبو الحسن الأشعري) (١٣٠) لە سەر پێیابوهری (الجُبائي) بوو، پاشان گەڕایەو بە پێزی جیگیرکارانی سیفات، دواى ئەوێش هەندى لە جیگیرکارانی سیفات باوەریان بە چواندن (التشبيه)و، جیگیرکردنى (الانتقال في النزول) (١٣١) هێنا. والله الهادي لما يشاء.

١٣٠ _ پاشان گەڕایەو بە پێیابوهری پێشینی چاك، وەكو ئەوێ لە كۆتیبەكەماندا ((عقيدتنا قبل الخلاف بعده في ضوء الكتاب والسنة)) ناماژەمان پێداو، با بخوێندرێتەو.

١٣١ _ بێژەى (الانتقال) بێژەى كى داهێنراوێ نە لە قورئان و نە لە سوننەتیشدا نەهاتووە، بۆیە بنچینە (الأصل) بێدەنگ بوونە بەرامبەر بەو شتانەى كە لە شەرعدا نەهاتوون.

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی کۆمه‌لی

(الرافضة) (۱۳۲):

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئیبلیس هه‌ستا به‌سه‌رلیشیواندنی (الخوارج) و وازی لینه‌هیتان تا دژیه ئیمامی (علي) _
خوای لیّ پازی بیت _ جهنگان، هه‌روه‌ها هانی که‌سانیکێ دیکه‌شیدا له‌ خۆشه‌ویستی
ئیمامی (علي) دا _ خوای لیّ پازی بیت _ زیده‌پۆی بکه‌ن، بۆیه ئهم کۆمه‌له‌ نه‌و
خۆشه‌ویستیه‌یان له‌ سنووری شیاوی خۆی برده‌ ده‌روه‌و، هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: خواوه‌نده.
هه‌ندیکی تریشیان ده‌یانگوت: له‌ پیغه‌مبه‌ران چاکتره. هه‌روه‌ها ئیبلیس هانی که‌سانیکێ
تریشیدا جوێن به‌ ئیمامی (أبي بکر) و (عمر) بده‌ن، تا نه‌و ئاسته‌ی هه‌ندیکیان ته‌کفیری
نه‌و دوو پیشه‌وا به‌رزیه‌یان ده‌کرد... سه‌ره‌پای چه‌ندین رېباوه‌پری ناما‌قولی تر که‌ به‌ پتوێستم
نه‌زانی کاتی خۆمان به‌فپۆ بده‌ین به‌ باسکردنیه‌وه، به‌لکو ئاماژه‌ بۆ هه‌ندیکیان ده‌که‌ین.

(الخطیب) ده‌ئیت: کتیبیکێ (أبي محمد الحسن) ی کورپی (یحیی النوبختي) م پیگه‌شت به‌
ناوی ((الرّد علی الغلاة)) واته‌ به‌رپه‌رچه‌دانه‌وه‌ی زیده‌پۆیکاران، ئهم (النوبختي) یه‌ له‌
قسه‌زانانی شیعه‌ی ئیمامی بوو، تیايدا چه‌ندین چه‌شنی گوته‌کانی زیده‌پۆیکاران باس ده‌کات،
تا نه‌و ئاسته‌ی ده‌ئیت:

له‌و که‌سانه‌ی نه‌قل له‌ ده‌ستدان رايکيشا بۆ زیده‌پۆیکردن له‌ سه‌رده‌می خۆماندا
(اسحاق) ی کورپی (محمد) ی ناسراو به‌ (الأحمر)، وای پاده‌گه‌یه‌اند (علي) خوای
عزوجلّ، له‌ هه‌موو کاتیکیشدا به‌ده‌رده‌که‌ویت، بۆیه کات هه‌یه (الحسن) وه، هه‌روه‌ها
(الحسين) ی شه‌، هه‌ر خۆشی (محمد) ی ناردوه‌و !

---

۱۳۲ _ له‌ زه‌مه‌نی خۆشاندا شوێنکه‌وتووani خومه‌ینی _ مردووه‌ _ سه‌ر به‌و کۆمه‌له‌ن خوای تعالی
بانه‌رتزیت له‌ درۆو گومرایی.

گوتم _ ابن المجوزي _ کۆمه لێک له (الرافضة) لهو برۆایه دان ئیمامی (أبویکر) و (عمر) کافر بوونه (۱۳۳).

هه ندیکیشیان ده یانگوت: پاش مردنی پیتغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هه لگه پراونه ته وه .

هه ندیکیشیان داوای به ری بوون له غهیری (علی) ده کهن .
بۆشمان باسکراوه که شیعه کان ویستیان (زید) ی کورپی (علی) خۆی به ریکات له هه موو نمو که سانه ی که به پیتشه وایه تی ئیمامی (علی) پازی نه بوون، به لām به وه قایل نه بوو، بۆیه نه وانیش (زید) یان نه ویست و په فزیان کرد، به هۆی شه وه ناوێران (الرافضة) .
له وانیش که سانیك هه ن ده لێن: پیتشه وایه تی بۆ (موسی) ی کورپی (جعفر) ه، پاشان بۆ (علی) کورپه تی، پاشان بۆ (محمد) ی کورپی (علی) یه، پاشان بۆ (علی) ی کورپی (محمد) ه، پاشان بۆ (الحسن) ی کورپی (محمد العسکری) یه، پاشان بۆ کورپه که یه تی، که پیتشه وای دوازه یه مه و، پیتشه وای چاره پراونکراوه، که بانگه شه ی نه مردنی ده کهن و، له کۆتای زه ماندا ده که ریتشه وه و، سه ر زه مین پر له داد پهروه ری ده کات (۱۳۴)!

۱۳۳ _ (روافض) ی ئەم سه رده مه نزایه کی تایبه تیان داناوه به ناوی ((نزای هه ردوو بته که ی قوره یش)) سه باره ت به ته که فر کردنی هه ردوو شیخی پایه بهرز _ په زای خوا یان لیبیت _ و به ری بوون له هه ردوو کیان .
(قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ) ﴿ التوبه : ۳۰ ﴾ واته : ﴿ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ ﴾ خوا له ناویان به ری ﴿ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴾ چون درۆ ده کهن و له هه ق و راستی لاده دن، مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورثان .
۱۳۴ _ به (المهدي) ناوی ده بن، به لām شه (المهدي) ه نی یه که له فه رموده (صحیح) هکانی پیتغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ باسکراوه ! نه خێر، به لکو له راستیدا شه (المهدي) یه درۆ هه لبه ستراره یه که نه قل و هه واو ئاره زووه کانی خۆیان به دیه یتاوه .

نه وانه شه خوای _ سه بجان هه تعالی _ ریتگه ی هه ندی خویندکاری زانستی شه رع ی سانا بکات بۆ دانانی کتیبیک له باره ی ئەم مه سه له گرنگه وه بۆ جیا کر نه وه جیا وازی له نێوان (المهدي) سوونه و، (المهدي) شیعه و، هه ره ها بۆ به ره په رچدان هه ی هه لبه ست و گو مپایی و نه فامی و درۆ نا شکر اکه یان .

(أبو منصور العجلي) یش بانگه‌شهی چاوه‌رووانی (انتظار) (محمدی کوری (علي الباقری ده‌کرد، بانگه‌شهی جینشینی نهو پیاوهی ده‌کردو، ده‌شیگوت به‌رزکراوه‌ته‌وه بو ئاسمان و، په‌ره‌دگاریش به‌ده‌سته‌کانی خۆی ده‌ستی به‌سه‌ریدا هیتاوه.

واشی راده‌گه‌یاند پارچه‌یه‌که (الكِسْفُ) (۱۳۵) له ئاسمان به‌ریۆته‌وه.

تایه‌فه‌یه‌کی دیکه‌ی (الرافضة) کان به (الجناحية) ناسراون و، له هاوه‌لانی (عبدالله)ی کوری (مُعَاوِيَة)ی کوری (عبدالله)ی کوری (جَعْفَرُ ذِي الْجَنَاحَيْنِ) ن ده‌لێن: روحی خواوه‌ند له په‌چه‌له‌کی پیغه‌مبه‌ران و نه‌ولیدا سوپایه‌وه تا به (عبدالله) کۆتایی هات، که نه‌مردووه‌و، چاوه‌روانکراوه !

تایه‌فه‌یه‌کی تریشیان به (الغرابية) ناسراون، هاوه‌شایه‌تی (علي) _ خوای لێ پازی بیت _ له پیغه‌مبه‌رایه‌تیدا جێگیرده‌که‌ن.

تایه‌فه‌یه‌کی تریشیان به (المُفَوِّضِيَّة) ناسراون، ده‌لێن: خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ (محمدی دروستکردو، پاشان ده‌سته‌لاتی دروستکردنی جیهانی پێ سپارد.

تایه‌فه‌یه‌کی تریشیان به (الدَّمَامِيَّة) ناسراون، زه‌می (جبریل) ده‌که‌ن و، ده‌لێن: فه‌رمانی دابه‌زینی بو سه‌ر (علي) پێکرا‌بوو، به‌لام دابه‌زیه سه‌ر (محمد).

(ابن عَقِيل) ده‌لێت: وادیاره نه‌و که‌سه‌ی رێباوه‌ری (الرافضة)ی داناوه ویستویه‌تی تانه له بنه‌مای ئاین و پیغه‌مبه‌رایه‌تی بدات، چونکه نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ هیتاویه‌تی شتیکی نادیاره له ئیمه‌وه، به‌لام ته‌نها به گێڕانه‌وه‌ی پیشینی ئیمه‌و، چاکیتی تیۆردبوونه‌ویان له ورده‌کاریه‌کانیی باوه‌رمان پێهیتاوه.

---

۱۳۵ _ که له نایه‌تی: (۴۴)ی سوهره‌تی (الطور) دا باسکراوه‌و خوای تعالی ده‌فه‌رمیت: ((وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا)) واته: نه‌گه‌ر پارچه‌یه‌ک له ئاسمان ببینن بکه‌ویته‌ خواره‌وه، پروانه: مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

نووسەر ده‌فهرمیت:

زێده‌پۆیی (الرافضة) له خۆشویستنی نيمامی (علي)دا _ خوای لى پازى بىت _ گه‌ياندنيه نه‌و ئاسته‌ى هه‌ستن به‌ دانانى چه‌ندین فهرمووده له‌ فه‌زل و چاکیتیدا، زۆربه‌ى نه‌و فهرموودانه عه‌یبدارى ده‌که‌ن و زیانى پێده‌گه‌یه‌نن، کۆمه‌لتیک له‌و فهرموودانه‌م له‌ کتیبى (الموضوعات) (١٣٦) باسکردوه‌:

له‌و فهرمووده دانراوانه: أَنْ الشَّمْسُ غَابَتْ، فَفَاتَتْ عَلِيًّا صَلَاةَ الْعَصْرِ، فَرُدَّتْ لَهُ الشَّمْسُ (١٣٧).

واته: خۆرئاوا بوو، نيمامی (علي)یش _ خوای لى پازى بىت _ نوێژى عه‌سرى له‌ده‌ست چوو، به‌لام جارێكى تر پۆژى بۆ گه‌پێندرايه‌وه.

نهم فهرمووده له‌ پړوى گێرپانه‌وه‌وه دانراوه (الموضوع)، كه‌سى متمانه‌كار (ثقة) نه‌يگێراوه‌ته‌وه، له‌ پړوى ماناشه‌وه، كاتى عه‌سر تێپه‌رېوو، بۆيه گه‌رپانه‌وه‌ى پېويستى به‌ خۆرده‌رجونێكى نوێ يه‌و، نه‌وه‌ش مه‌حاله‌و هه‌رگيز كات ناگه‌رپنرێته‌وه.

هه‌روه‌ها نهم فهرمووده‌شيان داناوه: أَنَّ فَاطِمَةَ اغْتَسَلَتْ، ثُمَّ مَاتَتْ، وَأَوْصَتْ أَنْ تَكْتَفَى بِذَلِكَ الْغُسْلِ (١٣٨).

واته: (فاطمه) خۆى شت، پاشان مرد، وه وه‌سیتی کرد جارى تر نه‌شۆردریت.

١٣٦ _ پړوانه به‌شى (١ / ٣٣٨ _ ٤٠١) ى نه‌و کتیبه.

١٣٧ _ آورده المصنف في ((الموضوعات)) (١ / ٣٥٦)، وقال:

((موضوع بلا شك، وقال الجوزقاني: هذا حديث منكر مضطرب)).

وقد تكلم على هذا الحديث بما لا مزيد عليه شيخنا العلامة ناصر الدين الألباني في كتابه المستطاب ((سلسلة الأحاديث الضعيفة)) (٢ / ٣٩٥ _ ٤٠١)، فانظره، وقارن به ((المقاصد الحسنة)) (رقم ٥١٩) للسخاوي.

١٣٨ _ رواه المصنف في ((الموضوعات)) (٣ / ٢٧٧)، ورده إسنادهً ومثلاً.

ئەم فەرموودە لە پرووی گێرانەووە درۆیە، لە پرووی ماناشەووە کەم تیگەشتیان بەدەردەخات، چونکە مرۆف دەمریت پاشان دەشۆردریت، بۆیە چۆن رەوا دەبێت پیش مردن شتێ بۆ ئەنجام بدریت ؟!

پاشان چەندین باوەڕی پرۆپوچیان هەیە بە هیچ بەلگەیەك پالپشتی ناکەن، هەروەها چەندین رێباوەڕی داھێنراویشیان لە فێقەدا هەیە، چەندەها باوەڕی پرۆپوچیشیان هەیە پیچەوانەکاری (الإجماع)ە.

چەند مەسەلەیەکم لێ دەرھێناوە کە بە دەستوخەتی (ابن عقیل) نووسراوە، ئەویش دەلیت: لە کتێبەکی (المرتضى) وەرگیرتووە بەناوی: ((في ما انفردت به الإمامية))، لەوانە: شیاو نییە سجد لە سەر شتیکی تری جگە لە زەوی و، گژوگیای زەوی ببری، بەلام خوری و تووک و پیستیش، نابێت.

خۆ پاکردنەو بە بەرد لە دواى میزکردن شیاو نییە (لا یجزيء)، بەلکو تایبەتە بە پیسیکردنەو.

سپینی سەر شیاو نابێت تەنها بە پاشماوەی ئەو ئاوە نەبێت کە بە دەستەویدە، بۆیە ئەگەر دووبارە ناویکی تری هەلگرت، ئەوا جێگەی یەكەم ناگریتەو، هەتا ئەگەر دەستی لە ئاوەکە سڕی و وشکی کردەو پیش ئەوێ سەری بسپرت، پیویستە دەستنۆژیکی تر بگریتەو.

تاکیش بوونەتەو بە حەرامکردنی خواستنی ئەو ژنە میردارە ی پیاویک زینای لە گەلدا دەکات بە هەتا هەتای، بۆیە ئەگەر میردەکەشی تەلّاقی بدات، بۆ پیاوی زیناکار حەلّال نابێت ماری بکات بە هەتا هەتای.

مارەکردنی ژنانی خاوەن کیتاییشیان حەرام کرد.

گوتوشیانه (الطلاق المعلق)ی (۱۳۹) به ستراو به مهرجیکهوه ناکهویت، نه گهر مهرجه کەش بهینریتته دی.

تەلاقیش یش ناکهویت تەنھا به ئامادەبوونی دوو شایەتی بەداد نەبیت (۱۴۰).

هەرکەس خەوت و نووی عیشای نەکردو تا دواى نیوەی شەو خەبەری نەبۆوە، ئەوا نەگەر خەبەری بۆوە پێویستە نوێژە کە قەزا بکاتەو، بەیانیه کەشی بەرپۆزوو بیت بۆ کەفارهتی ئەو کە مەترخەمی یە.

نەگەر ئافەرەت پرچە کەى خۆی هەلپاچى، ئەوا کەفارهتییکی لە سەرە وەکو کوشتنی بە هەلە.

هەرکەس پۆشاکە کەى خۆی دادپیت بەهۆی مردنی کورپیکى یا خێزانە کە یەو، ئەوا کەفارهتییکی سویندخواردنی لە سەرە.

هەرکەس ئافەرەتیک ماربکات و، ئافەرەتە کە میردی هەبیت و، پیاو کە پێى نەزانیی، پێویستە پیاو کە پینج دیرهم وەکو خەیروچاکە داری ببەخشیتەو.

کەسى مەى خۆر نەگەر دووجار سزای شەرى درا، بۆ جارى سى یەم دەکوژریت (۱۴۱).

۱۳۹ _ الطلاق المعلق: واتە تەلاقى هەلبەستراو: ئەو یە کەوا میترد کەوتنی تەلاقە کەى ببەستیت بەمهرجیکهوه، وەکو ئەو ی بە خێزانە کەى بلیت: نەگەر بجیت بۆ مالى فلان کەس ئەوا تەلاق دراویت، وەرگیر.

۱۴۰ _ هەندئى لە پێشین ئەو یان گوتوو، بەلام مەسەلە کە جیاوازی کۆنى تێدا یە، پروانە ((الاستثناس فى تصحيح أنکحة الناس)) (ص ۵۱) للقاسمى _ بتحقيقى، و ((نظام الطلاق فى الإسلام)) (۱۱۸ _ ۱۲۱)) للعلامة أحمد شاکر.

۱۴۱ _ ئەهلى سوننەت وردە کارى و درێژە دانیکى تریان لەو بارهوه هەیه بگمڕێوه بۆ ((کلمة الفصل فى قتل مدمني الخمر)) للعلامة أحمد شاکر.

له گه‌ل چهنده‌ها مه‌سه‌له‌ی تر باسکردن‌یان درێژه ده‌کێشی، تیا یدا سه‌ریبچی له (الإجماع) ده‌که‌ن، ئیبلیس فریوی داوون و ڕێگه‌ی دانانی بۆ رازاندونه‌ته‌وه به شیوه‌یه‌ک پشت به هیچ فەرمووده‌و، (قیاس) ێک نابه‌ستن، به‌لکو پشت به (الواقعات) (۱۴۲) ده‌به‌ستن.

د‌نیا‌بن گوته‌و کرداره خراپه‌کانی (الرافضة) زۆر له‌وه زیاتره لی‌رده‌ا بژمی‌ردی‌ت.

خه‌یری نوێژی‌شیان له ده‌ست چوو، چونکه له ده‌ست‌نوێژدا پێیه‌کانیان ناشۆن، هه‌روه‌ها خه‌یری نوێژی به‌کۆمه‌لیشیان له ده‌ست چوو، چونکه به‌ دوا‌ی پێشه‌وا‌یه‌کی پارێزراو له هه‌له‌کردن (معصوم) دا ده‌گه‌ڕێن.

هه‌روه‌ها تووشی جوت‌اندان به‌هاوه‌له به‌ڕێژه‌کانیش بوون.

وفي ((الصحيحين)) عن رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال:

((لا تَسُبُّوا أَصْحَابِي، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَوْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا " مَا أَذْرَكَ مُدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ")) (۱۴۳).

واته: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی:

((جوێن به‌ هاوه‌له‌کانم مه‌ده‌ن، چونکه نه‌گه‌ر که‌سیکتان به‌ نه‌ندازه‌ی کێوی ئوحد زێر

ببه‌خشیت، نه‌وه‌نده‌ی گوێلیک یا نیو گوێلیکی نه‌وان خه‌یری ده‌ستگیر نابیت.)).

له (سُودِی کُورِی (غَفْلَة) وه‌ ده‌لێت: به‌لای چهند نه‌فرێکی شیعه‌دا تێپه‌رپووم، باسی (أبابکر) و (عمر)یان ده‌کرد _ خوا‌یان لی‌ پازی بیت _ و گالته‌یان پێده‌کردن، منیش چوومه‌ خزمه‌تی (علی)ی کُورِی (أبي طالب)و، پێم گوت: نه‌ی نه‌میری موسلمانان! به‌لای چهند نه‌فرێک له‌ هاوه‌لانی تۆدا تێپه‌رپووم باسی (أبابکر) و (عمر)یان ده‌کرد _ خوا‌یان لی‌ پازی

---

۱۴۲ _ الواقعات: بریتیه له مه‌سه‌له‌گه‌لیک که‌سانی (مجتهد) که‌له پاشاندا هاتوون ده‌ریانته‌ناوه‌و به فتاوی خ‌زیا‌ن فه‌توا‌یان تێدا داوه کاتی لی‌یان پرسیون و هیچ (ریوا‌یه) تیه‌کیان نه‌دۆزیوه‌ته‌وه وه‌کو به‌لگه به‌کاری بینن و پشتی پێبه‌ستن، ب‌روانه ((حاشیه رد المختار)) (ص ۷۴) _ الجزء الاول _ وه‌رگێر.

۱۴۳ _ رواه البخاري (۷ / ۲۷)، ومسلم (۲۵۴۱).

بیت _ به قسانێك شایستهی ئەوان نەبوو، ئەگەر بیانزاننبا تۆ شتیکی چاك له دلتی خۆتدا بەرامبەر بەو دووانە هەڵدەگریت، نەدەوێران ئەوانە بڵێن.

(علي) فەرمووی: پەنا بەخوا دەگرم، پەنادەگرم بەخوا ئەگەر شتیکی دیکە له دلتی خۆمدا هەلگرم بەدەر لەوێ کە پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ وەستی پێکردوم (١٤٤)، نەفرەتی خوا لەو کەسە بیت کە جگە لە چاکەێ جوان لە دلتی خۆیدا بەرامبەر بەو دووانە هەلگرت، دوو براکەێ پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و، دوو هاوێلەکەێ و، دوو وەزیرەکەێ، پەحمەتی خوایان لیبیت.

پاشان هەستاو چاوەکانی فرمیسکی دەپشت و دەگریاو دەستی منی گرتبوو، تا چوو هەزگوتەو، چوو سەر مینبەر، بەرپێکوپێکی لە سەری دانیش و پێشی خۆی گرتبوو، تیی دەوانی، کە سپی بوو، تا خەلکە کەمان بۆ کۆبیەو، پاشان هەستاو، شایتومانێ هیناو و تەلێکی کورتی پێ مانای خۆیندەو، پاشان فەرمووی:

کەسانێك باسی هەردوو سەرکردەکەێ قورەیش و هەردوو بابی موسلمانان دەکەن، بە قسانێك من لەو خراپەییە بەدوورم و، لەوێشی دەبڵێن بەریم و، لە سەر ئەوێش کە دەبڵێن سزادراوم، بەو زاتەێ کە تۆزێ لەتکردوو، پوچی دروستکردوو، هیچ کەسێك خۆشی ناوێن مەگەر براداریکی لە خواترس، کەسێش پقی لییان نابیتەو مەگەر کەسێکی گوناھکاری یخی سەرکێش، ئەو دووانە لە سەر راستگۆیی و وفاداری هاوێلتیی پێغەمبەری خوایان دەکرد، فەرمانیان دەداو قەدەغەیان دەکردو پقیان دەبۆو سزایان دەدا بەلام هەرگیز لە پای پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نەدەچوونە دەرەو، پێغەمبەری خواش _ صلی الله علیه وسلم _ بەپای ئەوانی دەکردو، هیچ کەسێکیشی بە ئەندازەێ ئەوان

١٤٥ _ وەستی بە پەسەندیتی (أبابکر) و (عمر) کردبوو بە سەر (علي) دا “ وەکو ئەوێ بە (صحيح) نېسمی (علي) خۆی دەگێریتەو.

يقعد عقد الإمام أحمد بن حنبل في ((فضائل الصحابة)) (١ / ٧٦ _ ٨٤) فَصَلَا فِي سَرَدِ الروايات الواردة عن علي في ذلك، فليراجع.

خۆشنهدهویست، پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ گیانی سپاردو و لهو دووانه پازی بوو، نهو دوانهش گیانیان سپاردو موسلمانانیا لى پازی بوو.

پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرمانیدا (أبویکر) نوێژ به موسلمانان بکات، نهویش نو پۆژ له ژیانی پیغه مبهری خوادا _ صلی الله علیه وسلم _ نوێژی پیکردن، کاتیك پهرهردگار گیانی پیغه مبهره کهى خۆی کیشاو، لای خۆی بۆ ههلبژارد، موسلمانان به پرستی نهو هیان دایه دهست و، کارى زهکات کۆکردنهو هشیان پى سپارد، پاشان به گوێپرایه لى و نهك به زۆر لیکراوى گفتیان دایه، من یه کهم کهسى (بنی عبدالمطلب) بوم نهو پێگهیم بۆ کردهو گوتم دایه، بهلام خودى خۆی نهو ی نهدهویست و، خوازیاریوو کهسیکمان له جیاتیی، بهو فرمانپهراویه ههستین، سویند بهخوا چاکترین کهسى بهجیهیلابوو، که به سۆزترین و، میهرهباترین کهس بوو، دوورترین کهسیش بوو له خراپه و تاوانهوه، بهتهمهترین و پیشینترین کهسیش بوو له ئیسلامدا، تا گیان سپاردنى کارى به پربازی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ دهکرد، پهحهتى خواى لیبت.

له پاشیدا فرمانپهراویه سپێردرایه ئیمامى (عمر) _ خواى لى پازی بیت _، من یه کیک بوم لهو کهسانه که پازی بوون، به گوێره مهنهجه پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و (أبویکر) هاوه لى ههقی جیهجی دهکرد، پى به پى شوینی همدووکیان دهکهوت، وهکو چۆن بهچه و شتر شوینی دایکی دهکهویت، سویند بهخوا زۆر بهبهزه و میهره بان بوو بهرامبه به بى هیژو زهه بونان، پشتگیریکارو سهرخهرى ستهملیکراوان بوو دژى به ستهمکاران، له جیهجیکردنى شهرعى خوادا سهزهنشتى سهزهنشتکاران کارى تینهدهکرد، خواى تعالی ههقی خستبووه سهز زمانى (۱۴۵)، راستگۆی کردبووه کاروپیشهی، تا نهو ناسته و امانده زانی فریشتهیهك له سهز زمانى دهوێ، به موسلمانبوونی (عمر) خواى

۱۴۵ _ كما صح عن النبي _ صلی الله علیه وسلم _ مرفوعاً:

رواه أحمد (۲ / ۹۵)، والترمذي (۵ / ۶۶۷)، وابن حبان (۵۳۶) " عن ابن عمر، بسند حسن.

وله طرق أخرى كثيرة.

تعالی شکۆو سهربریزی به موسلمانان به خشی، کوچکردنی کرد به پالپشتی و پشتیوانی بۆ نیسلام، ترسی بۆ خستبووه دلی دووروانهوه، بهلام خۆشهویستی بۆ خستبووه دلی موسلمانانهوه، کهچی زۆر توندوتیژیوو بهرامبهر به دوژمنان.

ئهو سیفەتانهی له ئەواندایه له چ کهسیکتاندايه، په همتی خویان لیبت و، به نيمهش شۆنکهوتنی پێبازی ئهو دووانه مان پێبه خشی، ههركهس منی خوش دهوت، با ئهو دووانهشی خوش بویت، ههركهسیش خوشی ناوین، ئهوا رقی له منهو، منیش له ئهو كهسه بهرم.

ئهگەر پێشتر له باره یانهوه شتیكم بۆ باسکردنايه، ئهوا بۆ ئهو قسانه تان به توندترین سزا سزام ده دان.

ئاگادارین پاش ئهمڕۆ ههركهسیان بۆ هینام و ئهو قسانه ی گویت، دلنابن ئهوهی له سهر جیبه جی ده کریت، که له سهر بوختانکار جیبه جی ده کریت.

ئاگادارین چاکترین کهسی ئهم ئومه ته پاش پیغه مبه ره که ی (أبوبکر) و (عمر)ه _ خویان لی پازی بیت _، پاشان خوی تعالی هه ر خۆی ئاگاداره چاک له کویدا یه ؟

ئهمه ده ئیم و داوای لیخۆشبوون بۆ خۆم و بۆ ئیوهش له خوی پهروه ردگار ده کهم. له (علي)وه _ خوی لی پازی بیت _ فره موویه تی: له کۆتای زه ماندا کۆمه لیک دهرده چن نازناوێکی ناشرین و خراپیان هه یه به ناوی (الرافضة)، حال وباری که سیتی شیعه کاغان هه لده گرن، به لام له شیعه ی نيمه نین، نیشانه یان ئهوه یه جوین به (أبوبکر) و (عمر) ده دن _ خویان لی پازی بیت _، له هه ر شوێنیک پێیان گه شتن بیا نکوژن، چونکه نموانه که سانیکی موشریک و هاوه ل پهیدا کارن.

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی کۆمه‌ئی

(الباطنية):

نووسەر ده‌فه‌رمیّت:

(الباطنية) کۆمه‌لێک بوون خۆیان به ئیسلام ده‌شارده‌وه، هه‌واداری (الرفض) بوون، به‌لام بیروباه‌وه‌پرو کرده‌وه‌کانیان به یه‌کجاری له ئیسلامه‌وه دوورسوو، چونکه نه‌نجامی قسه‌کانیان له کارخستنی خوای دروستکارو، پووچکردنه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تی و په‌رسته‌کان و، نکۆڵیی له زیندوو‌بوونه‌وه به‌ده‌رده‌خات.

به‌لام له سه‌ره‌تادا نه‌وه ناشکراناکه‌ن، به‌لکو واره‌ده‌گه‌یه‌نن که خوا هه‌قه‌و، (محمد) یش پیغه‌مبه‌ری خوايه‌و، ناینه‌که‌ش راسته، له کۆتاشدا ده‌لێن: به‌لام نه‌وه نه‌ینییه‌کی نادیا‌ری هه‌یه.

ئیبلیس یاری پێکردن و، زیاده‌په‌وی کردو، چه‌ندین پێباه‌وه‌ری جیاوازی بۆ پازاندنه‌وه، بۆیه هه‌شت ناویان هه‌یه:

ناوی یه‌که‌م: (الباطنية):

ئه‌و ناوه‌یان لی‌نراوه چونکه واره‌ده‌گه‌یه‌نن که پروی ناشکرای (الظواهر) قورئان و فه‌رموده‌کان دیوی نه‌ینیان (الباطن) هه‌یه‌و، په‌یوه‌ندی نی‌وان هه‌ردووکیان وه‌کو په‌یوه‌ندی نی‌وان کاکل و توێکله، ئه‌م کۆمه‌له واره‌ده‌گه‌یه‌نن که به‌لای نه‌فامانه‌وه شی‌وه‌ی پروه ناشکراکان شی‌وه‌یه‌کی پروو و جوانه، به‌لام به‌لای ئاقل و هۆشه‌ندان‌ه‌وه ته‌نها هێماو نیشانه‌گه‌لێکن بۆ گه‌شتن به راستی‌گه‌لێکی شاراوه، بۆیه هه‌رکس ئه‌قڵی له‌کارکه‌وێت و نه‌توانێت نووقمی دیوه شاراوه‌کان و نه‌ینییه‌کان و قولای و په‌نه‌انه‌کان بێت و، ته‌نها به‌ پروه ناشکراکان پازی بێت، ئه‌وا خۆی خستۆته ژێر کۆته‌وه که بریتییه له سه‌پاندنه‌کانی شه‌رع (تکلیفات الشرع)، به‌لام ئه‌و که‌سه‌ی که سه‌رده‌که‌وێت بۆ زانی‌نی دی‌وه شاراوه‌کان، سه‌پاندنه‌کانی شه‌رعی له سه‌ر ده‌که‌وێت و، له بارقورسیه‌کانی ده‌حه‌سیته‌وه.

نەمانە دەلێن: خۆی تەعالی مەبەستی ئەو کەسانە یە کە دیوە شاراوەکان دەزانن کاتی
دەفرمیت: ﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾ (الأعراف: ۱۵۷). واتە:
﴿وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ﴾ وەبارە قورس و گرانه کانیان لەسەر لادەبات و ﴿وَالْأَغْلَالَ﴾ ئەو
کۆت و زنجیرانەش ﴿الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾ کە بەسەریانەووە بوون (۱۴۶).

نەمانە دەیانەوێت ڕووە ناشکرکان لە عەقیدەو بیروباوەڕ دامالێن و نەهێلن، بۆ ئەوەی
بتوانن بە بەکارهێنانی بانگەشە پڕپوچەکانیان شەرع پوچ بکەنەووە.

ناوی دووهم: (الإسماعيلية):

دراوێتە پاڵ سەرگەورە یەکیان کە ناوی: (عەمەد) ی کۆری (إسماعيل) ی کۆری (جعفر) ه،
وایان ڕادەگەیاند کە نۆبەتی پێشەواوەتی بۆ ئەو تەواو بوو، چونکە حەوتەمە، بیانووشیان
نەوێبوو کە ئاسمانەکان حەوتەن، زەمینەکانیش حەوتن و، ڕۆژەکانی هەفتەش حەوتن، بۆیە
نەو بەلگەیەکی گونجاو کە نۆبەتی پێشەواوەتی بە حەوت تەواو دەبێت.

پێشەوا (أبو جعفر الطبري) له (تاریخ) هەکیدە دەفرمیت: (علي) ی کۆری (عەمەد) له
بابیەو دەگێڕێتەووە دەلێت: پیاویك له تايهفهي (الراوندية) یەکان (۱۴۷) به (الأبلىق) ناوێرا،
چونکە نەخۆشی بەلەکی هەبوو، بانگەشە ئەوەی دەکرد کە ڕوحی (عیسی) ی کۆری (مریم)
دراو بە (علي) ی کۆری (أبي طالب) _ خۆی لێ ڕازی بێت _، پاشان بە پێشەواکان درا،
یەك له دواي يهك، تا به (إبراهيم) ی کۆری (عەمەد) گەشت.

حەرامەکانیان حەلال دەکردو، کەسانێکیان هەبوو کۆمەڵە کەسیکی بانگەێشتی مالهەکی
خۆی دەکردو، خواردن و خواردنەوێ دەدانی و، سواری خێزانەکەیی خۆشی دەکردن! تا باس و

۱۴۶ _ مەلا عەمەد مەلا صالح، پوختەیی تەفسیری قورئان.

۱۴۷ _ دەگەڕێنەووە بۆ (ابن الراوندي) (الباطني) ی بیباوەڕ، بۆ شارەزابوونی زیاتر لە سەر ئەو پیاووە
هاوێشێوەکانی لەم سەردەمەدا وەکو (سلمان رشدی) ی بیباوەڕ پڕوانە کتێبەکەم ((دلائل التحقيق لإبطال
قصة الغرائيق)) (ص ۱۵)، نشر دار الهجرة _ الدمام.

خواسیان به (أسدی کورپی (عبدالله) گهشت، نهوهبوو کوشتنی و له خاچیدان، بهلام تاوهکو نه مپۆش هه مان پهفتاریان تیدا ماوهتهوه.

به شوینه بهرزهکانیشدا سهرده کهوتن و، خۆیان فری ده دایه خوارهوه وهکو شهوی بفرن، بهلام پیش گهشتنیان به زهوی ده مردن.

کۆمهله کهشیان به چه کهوه پروبه پرووی خه لک ده بونهوهو، هاواریان ده کرد: (یا أباجعفر! أنت أنت) (۱۴۸)!

ناوی سی یه م: (السَّبْعِيَّةُ):

ئهو نازناوهیان لیتراره له بهر دوو هۆکار:

یه که میان: نۆیه تی پیشه وایه تی ههوت ههوته وهکو شهوی پیشتر ناماژه مان پید، گهشتنیش به ههوته نۆیه تی کۆتایهوه، بریتیه له قیامهت، به دوایه کداهتنی ئه م نۆیه تانهش کۆتایی نییه.

۱۴۸ _ ئه مهش بیرویاوه ری یه کبونه (وحدة الوجود) _ په نا به خوا _ . الشيخ علي الحلبي.

منیش ده لێم _ وه رگێر _ : وحده الوجود: واته پروابوون به وهی که هه موو شتیک له م گهردونه دا بریتیه له خوا _ سبخانه و تعالی _ واته: بوون (وجود) بریتیه له زاتی خوی تعالی، بۆیه خۆر و، مانگ و، تیکرای ته نه بی گیهانه کان بریتین له خواو ههروه ها تیکرای گیهانه به رانیشت. صوفیه کان ئه م مانایه به چه ند جۆره وشه یه که در ده بپن و واره ده گه یه من که گوایه (وحده الوجود) یه کتاپه رستی هه قه، ئه م بیرویاوه ره له هه موو بیرویاوه ره کان خراپه ره، له هه مووشی بوچته ره، چونکه پیچه وانه ی فیه رته و شه قل و شه رعه، به سه بو پوچیتی ئه م بیرویاوه ره کهوا نیلیس له گه ل گه و ره ترین کوفرو لوتبه رزی خۆیدا پیچه وانه ی ئه وان بیرویاوه ره ده کات، ههروه ها موشریکه کانی مه که شه، هه ره موویان بیرویاوه ریان وایه که خوی تعالی خولقینه ریانوه، خولقینه ری ئاسمانه کان و زه مینیشه، ئه مهش به لگه یه که ئه مانه جیاوازیان له نیوان خولقینه رو خولقینه راودا ده کرد، (عی الدین) ی کورپی (العربی) له گه و ره ترین ئه و زیندیقانه که باوه ریان به (وحده الوجود) هه بوو ، که زۆریک له صوفیه کان به کۆتا وه لیه کان و پیشه وای زانیانی داده نین. پروانه: عمر بن التهامي بن عبد الرحمن، شعر البرعي في ميزان الكتاب والسنة، ص ۸۰، قدم له فضيلة الشيخ عبدالعزيز بن محمد بن عبدالله السدحان، المحاضر بجامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية. وه رگێر.

دووه م: چونكه ده‌لێن: به‌پێوه‌بردن و چاره‌سازی جیهانی خواره‌وه سپێردراوه به‌ هه‌وت
هه‌ساره‌كه: زو‌هه‌ل، پاشان مو‌شته‌ری، پاشان مریخ، پاشان زوهره، پاشان خۆر، پاشان
عه‌تارد، پاشان مانگ.

ناوی چواره‌م: (البابکیّة):

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیّت:

ناوی تابه‌فه‌یه‌کیانه، شوێنی پیاوێك كه‌وتن به‌ناوی: (بَابُكَ الْحُرْمِي)، سه‌ربه‌ كۆمه‌لێ
(الباطنية) بوو، نه‌ژادی زۆل بوو، له‌ هه‌ندێ چیاى سه‌ربه‌ ده‌فه‌ری (أَذْرِيحَان) سالتی دووسه‌دو
یهك به‌ده‌ره‌كه‌وت، خه‌لكێكی زۆر شوێنی كه‌وتن و، مه‌ترسیی و ئالۆزیه‌کی زۆریان نایه‌وه،
حه‌رامه‌كانی هه‌لāl كردو، نه‌گه‌ر بیزانییا كه‌سیك كچێك، یا خوشكێكی جوانی هه‌یه، داوای
ده‌كرد، نه‌گه‌ر نه‌و كه‌سه‌ بۆی په‌وانه‌ كردبا نه‌وه‌ پزگاری ده‌بوو و، نه‌گه‌ر بۆشی نه‌ناردبا نه‌وا
ده‌يكوشت و ده‌یبرد، بیست سāl له‌ سه‌ر ئه‌م ره‌فتاره‌ مایه‌وه‌و، هه‌شتا هه‌زاری كوشت.
گه‌وتراویشه: په‌نجاو پێنج هه‌زارو پێنج سه‌د مرۆڤ.

سو‌لتان دژیه به‌ (بابك) جه‌نگی به‌ریا‌كرد، سه‌ره‌تا (بابك) سو‌پایه‌کی زۆری تێكشكان، تا
(المعتصم) ناچاربوو (افشین)ی (١٤٩)كاربه‌ده‌ستی خۆی بۆ بنێرتیت، پاش جه‌نگی‌کی به‌تین،
به‌توانابوو (بابك)و برا‌كه‌ی به‌ده‌سته‌به‌سه‌ری سالتی دووسه‌دو بیست و سێ له‌ پێش ده‌ستی
(المعتصم)دا ئاماده‌ بكات، كاتێ چوونه‌ ژووره‌وه‌ برا‌كه‌ی پێی گوت: ئه‌ی (بابك)! كرده‌وانێك
كه‌ تۆ ئه‌نجامت داوه‌ هه‌یج كه‌س ئه‌نجامی نه‌داوه‌، بۆیه‌ ده‌بێ ئیستا به‌ ئارام‌گرتنێك ئارام
بگیریت هه‌یج كه‌س پێشی تۆ نه‌و ئارمه‌ی نه‌گرتبێت. ئه‌ویش گوتی: ئارام‌گرتنه‌كه‌م ده‌بینیت.
ئه‌وه‌بوو (المعتصم) فه‌رمانیدا هه‌ردوو ده‌ستی و هه‌ردوو پێی بپه‌ردیت، كه‌ بپه‌ردان، به‌
خۆنه‌كه‌ ده‌موچاوی خۆی سه‌ری، (المعتصم)یش پێی گوت: تۆ له‌ ئازایه‌تیدا ئاوه‌او ئاوه‌ای،
بۆ به‌ خۆین ده‌موچاوی خۆت سه‌ری! ئایا بێ توانابووی به‌رامبه‌ر به‌ مه‌ردن ئارام‌ بگیریت؟

گوتی: نه خێر، به ئام که هەردوو دەست و هەردوو پێم بەردان، خۆنم پێژاو بەربوو، ترسام پێم بلێن: ڕهنگی زەر دهه‌لگه‌پاوه چونکه بێ توانابوو بهرامبەر به مردن نارام بگریت. گوتی: بۆ ئەوێ ئەو گومانەم پێ نەبریت، به خۆین دەمرچاوی خۆم داپۆشی، بۆ ئەوێ هیچ گومانیکم پێ نەبریت!

پاشان له ملی دراو، ئاگریشی تێبەردراو، هەمان شتیش به براکە ی کرا، هیچ کامیان هاواریان لێ هەلنەساو، هیچ کامیشیان نەیتالاندو، هیچ کامیشیان بێ ئارامی نەواند، نەفرەتی خاویان لیبیت.

له (البابکیه) کۆمه‌لیک ماوه‌ن، ده‌گوتریت: له سالددا شه‌ویکیان هه‌یه، تیایدا ژنان و پیاوانیان کۆده‌بنه‌وه‌و، چاکان ده‌کوژینه‌وه‌و، پاشان هه‌لده‌ستان و، هه‌ر پیاویکیان باز ده‌داته سه‌ر ژنیکی و، واش ڕاده‌گه‌یه‌نن که هه‌رکەس ژنیکی له ئامیژ بگریت، به‌راو هه‌لالتی ده‌کات، چونکه ڕاو پێتێدراوه!!

ئاوی پینجه‌م: (المَحْمَرَّةُ):

نووسەر ده‌فرمیت:

ئەو ناوه‌یان لێنراوه‌ چونکه له زه‌مه‌نی (بابک)دا پۆشاکه‌کانیان به‌ سوور ڕه‌نگ ده‌کردو، پاشان ده‌یانپۆشی.

ئاوی شه‌شه‌م: (القَرَامِطَةُ):

نووسەر ده‌فرمیت:

سه‌باره‌ت به‌ هۆکاری ناوانیان به‌و ناوه‌ میژوونوسان دوو هۆکار ده‌خه‌نه‌ ڕوو: یه‌که‌م: پیاویکی له‌ ده‌قه‌ری (خُرستان)ه‌وه‌ بۆ ده‌ورو به‌ری (کوفه‌) کۆچی کرد، زوه‌دی به‌ده‌رده‌خست و، بۆ شوینکه‌وتنی پێشه‌وایه‌ک له‌ بنه‌مائه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ بانگه‌وازی ده‌کرد، بۆیه‌ میوانی پیاویکی به‌ ناوی (کَرْمِیْتَه‌) _ ئەو نازناوه‌ی لێنرابوو به‌هۆی سووری چاوه‌کانیه‌وه‌ که به‌ زمانێ (النَّبْطِیَّة‌): واته‌ چاو تیژ _، ئەمیری ئەو ده‌قه‌ره‌ ده‌سبه‌سه‌ری کردو، خستیه‌ به‌ندیخانه‌وه‌، پاشان ئەمیر نووست و کلیلی ماله‌کە ی خسته‌

ژێر سەری خۆی، بەلام کەنیزەکیك بەزەیی بە پیاو بەندکراوە کەدا هاتەو، بۆیە کلیلەکی بردو، دەرگاکی بۆ کردەو، دەرپهیناو، کلیلەکەشی گەپاندووە شوینەکی خۆی، کاتی پیاو کە داواکراو، نەدۆزرایەو، خەلکە کە زیاتر شەیدای بوون، ئەو بوو پیاو کە دەرچوو بوو بۆ (الشام)و، لەویش ناوێراو (کَرْمِيَّةَ)، بەناوی ئەو کەسەو کە لای مابوو، پاشان وشە کە سووک کرایەو، گوترا: (قُرْمُط)، پاشان کە سوکارو منداڵاکانی یەک لە دوا یەک بە میراتی لە جینگەیی بابیان دادەنیشتن و هەمان پێبازی ئەویان پەپەرەو دەکرد.

دووهم: ئەم نازناو بۆ ئەم تاییەفە دانراوە بە هۆی پیاو کەو بەناوی: (حمدان قُرْمُط)، سەرەتا ئەم پیاو تەنها بانگخوازیکیان بوو، کۆمەڵە خەلکیکیش بە دەنگیەو چوون و، نازناوی (قراطة) و (قُرْمُطِيَّة)یان بۆ دانرا.

ئەم پیاو لە خەلکی (کوفة) بوو، هەواداری زوهد بوو، بەرێکەوت پیاویکی بانگخوازی لە (الباطنية) هەکان چاوپێکەوت لە پێگەیه کدا بۆ دێسە کە دەچوو، هاوکات (حمدان)یش چەند مانگایەکی لێدەخوێ! ئەو بوو (حمدان) بە پیاو کە گوت _ کە نەیدەناسی _ : بۆ کوی دەچیت ؟ پیاو کەش ناوی دێسە کە (حمدان)ی هێنا، بۆیە بە پیاو کە گوت: بۆ ئەوێ مەندوو نەبیت سواری مانگایەکیان بە. پیاو کەش گوتی: مەن بەمە فەرمانم پێنەکراوە. (حمدان)یش گوتی: وەکو ئەوێ بە فەرمان نەبیت هیچ کاریک نەکەیت ؟ ئەویش گوتی: بەئێ. (حمدان)یش گوتی: بە فەرمانی کێ کار دەکەیت ؟ ئەویش گوتی: بە فەرمانی خاوەنە کەم و خاوەنی تۆو خاوەنی دنیاو دواڕۆژ. (حمدان)یش گوتی: کەواتە ئەو خاوەن پەرورەدگاری جیهانیانە. ئەویش گوتی: راست دەفەرمیت. (حمدان) لێی پرسى: خواستت چی یە لەم دێسە کە بزێ دەچی ؟ ئەویش گوتی: فەرمانم پێکراوە بانگی خەلکە کە بکەم لە نەفامیەو بۆ زانین، لە گومراپەو بۆ پێگەیی راست، لە بەدبەختیەو بۆ کامەرانیی، لە تەنگوچەلەمەکانی پێسوایی و هەژاری رزگاریان بکەم و، بیانکەم بە خاوەنی شتانیك کە چیتەر پێوستیان بە تەقەلاو مەندویەتی نەبیت. بۆیە (حمدان) پێی گوت: رزگارم بکە خوا رزگارت بکات، بە زانست دەوڵەمەندم بکە تا دەمژینیتەو، ئای چەند پێوستم بەوێه ! پیاو کەش گوتی:

فەرمانم پینه کراوه نەم نەیتیه هەلگیراوه بۆ هەموو کەسێک ئاشکرا بکەم، تا پاش نەوهی متمانهیهکی تەواوم پێ دەبێت و، تا نەو کاتە ی راشی دەسپێرم بە هەندێ شت. (حمدان)یش پێی گوت: راسپێریه کانت بلی، پابهندی دەبم. پیاوه کەش پێی گوت: لە نەفسی خۆتدا پەیمانی خوا بە خۆم و پێشەوا بەدەیت کە نەیتنی و رازی پێشەوا کە فێرت دەکەم بئاو نەکەیتەوه، هەروەها هەمان نەیتنی و رازی خۆشم.

(حمدان)یش پابهندی پەیمانهکی بوو، ئەوه بوو بانگخوازه کە بە پەرۆشییهوه هونەرەکانی نەفامی خۆی فێری (حمدان) دەکرد، تا بە تەواوی فریویداو، بە گوێکردنی (حمدان)ی بۆ خۆی مسۆگرکرد، پاشان کرا بە نوێنەری بانگکردن و، بویه بنەمایەک لە بنەماکانی نەم بیدەعیە، بویه شوێنکەوتوانیشی بە (القرامطه) و (القرمطيّة) ناو دەبران.

پاشان بە بەردەوامی کۆرپەکانی (حمدان) جێگەکە یابیان بە میراتی بۆ یەکتەر بە جێدەهێشت و هەمان رێبازیان پەیرەو دەکرد، بەلام بەهێزترینیان پیاویەک بوو بەناوی (أبوسعید)، سالی دووسەدو هەشتاوسی بەدەرکەوت، دەستەلاتی بەهێز بوو، خەلکیکی بێشومار شوێنی کەوتن، ژمارەیهکی زۆری لە موسلمانان کوشت، مزگەوتەکانی دەپڕخاند، قورئانەکانی دەسووتاند، پەلاماری حاجیه کانیشی دەداو دەیکوشتن، بۆ کەسوکارو هاوێلانی خۆشی چەندین دابونەیتی نابەجێی دارشت، چەندین هەوالی پرۆپوچ و فیل و تەلەکە ی پێدەدان، هەرکات بچنگایە دەیگوت: لەم ساتەدا پەیمانی سەرکەوتنم پێدراوه، کاتی مرد، گومەزێکیان^(۱۵۰) لە سەر گۆرپەکە ی دروست کردو، بالندەیهکی لە گەج دروستکراویشیان بە سەریهوه دانابوو، دەیانگوت: نەگەر نەم بالندەیه بفریّت، (أبوسعید) لە گۆرپەکە یهوه دەردەچیت، هەروەها ئەسپێک و جلویه رگێکی دیاری و، چەکیکیشیان بە لایهوه دانابوو.

۱۵۰ _ لەم سەردەمەشدا کەسانێکی زۆر لە بیدەکاران و نەفامان هاوشتیواهیەتیان دەکەن و، لە سەر

گۆرپەکان گومەزو مزگەوت دروست دەکەن، وادەزانن خەیریان نەبم داوه !!

ئیبلیس بۆی پازاندبونهوه که ههرکەس بمریت و به لای گۆرەکهیهوه ئەسپێک دانرابێت، به سواری کۆدەکرێتەوهو، ههرکەسێش ئەسپێک بهلای گۆرەکهیهوه دانەنرابێت، به پیاده کۆدەکرێتەوه.

هاوەلانی (أبوسعید) ههرکات یادیان بکردایهوه (صلوات)یان له سەر دەدا، کهچی (صلوات)یان له سەر پێغه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نەدەداو، گوێبیستی ههرکەسێش بوایهن (صلوات) له سەر پێغه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ دەدا، پێیان دەگوت: پۆزی (أبوسعید) دەخۆیت و، (صلوات) له سەر (أبالقاسم) دەدەیت؟! پاش خۆی (طاهری) کۆری به‌جیهێشت، هه‌مان کردەوه‌کانی بابی ئەنجام دەدا، په‌لاماری کەمبە‌ی پڕۆزی داو، هه‌موو کەلوپه‌له‌کانیی بردو، (حجر الأسود)یشی هه‌لکه‌ندو، هه‌لیگرت بۆ وه‌لاته‌که‌ی خۆی و، خه‌لکیشی چه‌واشه‌کردبوو وای تیگه‌یان‌دبوون که ئەو خوای _عزوجل_ه.

ناوی هه‌وته‌م: (الْخُرْمِيَّةُ):

(خُرْمُ): وشه‌یه‌کی عه‌جیبه‌ هه‌والی شتیکی خۆشی به‌له‌زه‌تی پاك و چاك دەدات که مرۆفی بێ خۆش‌حال ده‌بێت.

مه‌به‌ستی ئەم ناوه‌ش زāl کردن و به‌توانا‌کردنی خه‌لکه‌ بۆ شوێنکه‌وتنی خۆشیه‌کان و، داوا‌کردنی هه‌واو ئاره‌زووه‌کان هه‌رچۆنێک بێت و، پێچانه‌وه‌ی پاخه‌ری سه‌پاندنه‌کانه‌و (التکالیف)، لادانی قورسیه‌کانی شه‌رعی سەر شانی به‌نده‌کانی خوایه‌، پێشتر ئەم ناوه‌ نازناوی (المزدکیَّة)کان بوو، که کۆمه‌له‌ خه‌لکیکی (المجوس)ی هه‌واداری به‌ره‌لایی (الإباحیة) بوون و له‌ زه‌مه‌نی (قُباذ)دا زانیاریه‌کانیان به‌ده‌رکه‌وت، هه‌ستان به‌ هه‌ل‌ا‌ل‌کردنی ئەو ئافره‌تانه‌ی که به‌هۆی خزمایه‌تی‌هوه‌ نابێ بخوارزێن (النساء المحرمات)، وه‌ هه‌موو حه‌رام‌کراوه‌کانیشیان هه‌ل‌ا‌ل کرد، ئەم تابه‌فه‌ به‌وه‌ ناو‌ران چونکه له‌ کۆتای ئەم رێبانه‌دا گه‌ل (المزدکیة)کاندا لێک ده‌چوون، نه‌گه‌رچی له‌ پێشه‌کیه‌کاندا له‌وان جیاوا‌زتر بوون.

ناوی هه‌شته‌م: (التَّعْلِيمِيَّةُ)؛

ئهو نازناوه‌یان بۆ دانان، چونکه بنه‌مای رێباوه‌په‌که‌یان پووچ‌کردنه‌وه‌ی بیروپراو، په‌ک‌خستنی مافی به‌کاره‌یتانی نه‌قل و ژیرییه‌و، بانگ‌کردنی خه‌لکه بۆ فیربوون له پیشه‌وایه‌کی پارێزراو له هه‌له‌و تاوان، وه‌ په‌ی به‌زانسته‌کانیش نابریت مه‌گه‌ر به‌فیربوون.

✱ هۆکاری گومر ابوونی (الباطنية) کان:

بزانه ئەم کۆمەڵە ویستیان بەدزیهوه له ئاین بچنه دهرهوه، بۆیه به کۆمهڵێک له (المجوس) و، (المزديكّيه) و، (الثنويه) و، فهيله سوفه بيباوه پرکانیان پاوژیان کرد، بۆ دۆزینهوهی ڕینگه چارهیهك بۆ چۆنیهتی سووکردنهوهی ئەو دهستبه سهرگرتهی که له لایهن شوینکهوتوانی شهرعهوه گیرۆدهی بوون، تا ئەو ئاستهێ که لالیان کردبوون و توانای دهربرینی بیروباوه پرکانی خۆیان نهبوو، سهبارهت به نکۆڵیکردن له خوای دروستکارو، به درۆخستنهوهی پیغه مبهران و، باوه ڕنه بوون به زیندوو بوونهوه، بانگه شه کردیان بهوهی پیغه مبهران ههوا له کان به درۆ دهگیرنهوه و ههق و نارهوايان بۆ تیکهڵ دهکهن و سهریان لیده شیوینن، ته ماشاشیان کرد کاروباری (محمد) _ صلی الله علیه وسلم _ به هه مو وه ئاتاندا بڵاوییهوه، چیت توانای به ره لهستیان نه ماوه، بۆیه گوتیان: ته نها ڕینگیه کمان له پیغمه مبهیت نهویه که بچینه سه ر بیروباوه ڕی تایه فهیه که له کۆمه لێ موسلمانان، که خاوه ن زیره کترین نه قه ل و، نایا بترین بیروباو، قه ولترینیان به فیتل و ته له که مو، خۆشباوه ڕترینیان به درۆده له سه بن، که بریتیه له (الروافض) کان و، خۆمان بپاریزین به وهی که گوايه به شیکین له نه وان، براهه تیان له گه لدا ببه ستین به دهرخستنی خه فته باری بۆ ئەو ستم و پێسوایه ی له بنه ماله ی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ کرا، بۆ نه وه ی به توانابین جوین به و پێشینانه بدهین که شم ریعه تیان بۆ گواستونه ته وه، بۆیه نه گه ر نه وانیان به لاوه سووک بوو، چیت ئاوڕ له و شتانه ش ناده نه وه که نه وان بۆیانیان گواستۆته وه، ئەو کاته به توانا ده بین ورده ورده له ناینه که یان دووریان بجهینه وه و له خسته یان به رین. نه گه ر که سانیکیشیان مایه وه ده ست به پروه ناشکراکانی قوررئان و فهرمووده وه بگریت، هه لئانده خه له تین به وه ی که پروه ناشکراکان نه ینی و دیوی شاراو ه یان هیه و، که سی خه له تینرا و به پروه ناشکراکان گێله و، له راستیدا ته نها پڕوا بوون به دیوه شاراو ه کان زیره کیه، پاشان بیروباوه ڕه کاغمان له نیوانیاندا بڵاو ده کهینه وه، واره ده گیه نه ین ئەمه مه به سه به و پروه ناشکرایانه ی که ئیوه پڕواتان پێیه تی،

ئهوجا ئه گهر بهم کهسانهوه زۆربووین، زۆر به ئاسانی توانای له خۆ نزیککردنهوهی کۆمهلهکانی تریشمان دهییت.

پاشان گوتیان: تهنه پێگهشمان بریتیه له ههلبژاردنی پیاویك لهو کهسانهی توانای یارمهتیدانی ئیمه دهییت له پێبوهپهکهداو، بانگهشهی ئهوه بکات که له بنهمالهی پێغه مبهری خوا به _ صلی الله علیه وسلم _ وه پێویسته ههموو خهڵک شوینی کهون و، پێویسته ههموویان گوێراپهێ بن، چونکه جێنشینیهی پێغه مبهری خوا به _ صلی الله علیه وسلم _ وه له لایهن خوای _ عزوجل _ وه له ههلهو تاوان پارێزراوه، پاشان بانگهوازیه کهمان نزیک بهم جێنشینیهی که به پارێزراو ناوزهندمان کردووه بهدهرناکهوییت، چونکه نزیکبونهوه پهرده شاروهکان لادهبات، بۆیه ئهگهر ماوه که دوورسو و، دووری نیوان درێژبووه، ئیتر کهسی به گوێکار چ کاتیك بتوانییت له بارودۆخی پێشهوا بکوڵیتهوه، یا راستی کاره کهی بزانییت ؟

مه بهستیشیان به ههموو ئهمانه دهستهلآت بوو، دهستبه سهرهگرتهی مال و سامانی خهڵک بوو، توڵهیان لیکه نهوه، چونکه پێشتر ئهوان به خوێنپێژی مامهلهیان له گهڵدا کردن و، مال و سامانیان به تالانی بردن، ئهمه ئهوپه پێ مه بهست و، سهرهتای کاریان بوو.

✱ فیهلەکانی (الباطنية):

نووسەر دەفەرمیّت:

ئەم کۆمەڵە چەندەھا فیلّ بەکار دێنن بۆ ملکەچ پێکردنی خەلک، چونکە ئەوان زۆر بە باشی توانای جیاکردنەوەی ئەو کەسانەیان تێدایە کە شیاوە بۆ وردە وردە خەلەتانە بە بەراوردی ئەو کەسانە بەلایانەوە شیای ئەو نییە، بۆیە ئەگەر حەزبان بە خەلەتانە کەسێک هەبێت، تەماشای خو و پرەوشتی دەکەن:

ئەگەر ئەو کەسە هەواداری زوهد بوو، بۆ ئەمانەت و، پراستگۆیی و، وازەهێنان لە هەواو ئارەزوو بانگی دەکەن.

بەلام ئەگەر ئەو کەسە هەواداری بەره‌لایی بوو، ئەوێ لە دڵدا جێگیر دەکەن کە پەرستەکان تێکچۆنەو، خواپەرستی و خۆپارێزی گێلیەو، زرنگی و دانایی لە شوێنکەوتنی هەواو ئارەزووکانی ئەم دنیا لەناوچۆوەدایە.

بۆ هەر خاوەن پێبەپێکێش ئەوێ بۆ جێگیر دەکەن کە شیای پێبەپێکەیت، پاشان لە بیروباوەرەکانیدا گومانێ بۆ دروست دەکەن و، ئەویش بە گۆیان دەکات و ئامادەیی خۆیان بۆ دەردەبڕێت، ئەو کاسانەش، یا پیاویکی گەمژەییە، یا پیاویکیە لە ئەوێ (أكاسرة) و مندالانی (المجوس)، ئەو کەسانە دەوڵەتی باوباپیریان هیچ پەیوەندیەکی بە دەوڵەتی ئیسلامەو نەماوە، یا پیاویکی هەواداری دەسبەسەرگرتەو، زەمەن یارمەتی نادات، ئەوانیش پەیمانی بە دەستەهێنانی هەواو ئاواتەکانی پێدەدەن، یا کەسێکی لووتبەرزهو حەزی بەوێە لە پەلو پایەیی خەلکی ئاسایی بەرزترییەو، بەگوتەیی خۆی خواستی زانیینی پراستەکانی هەییە، یا کەسێکی (رافضی)ەو بە جۆتێدانی هاوێلان _ خاویان لێ پازی بیت _ دینداری دەکات، یا کەسانێکی پێبەپێکەو لە فەیلەسوف و (الثنویة)و سەرنامبووان لە نایندا، یا کەسانێکە حەزپێکردنی هەواو ئارەزوو بەسەریاندا زال بوو، سەپاندنەکانی (تکلیف) شەرعیان بەلاوێ قورسە.

هیچ زه‌مه‌نی‌کیش له کهسانی پاشینی ئەمانه بێ بەش نه‌بووه، به‌لام سوپاست بۆ خوا
پشکۆی فراوان‌بوونی ئەمانه دام‌ڕکایه‌وه، جگه له کهسانێکیان وه‌کو (باطنی)یه‌کی په‌نه‌ان،
یا خۆ به‌ فه‌یله‌سوف زانیکی بێ‌ده‌نگ که خراپ‌ترینی خه‌لك و، په‌نج به‌باترین کهس و،
خراپ‌ترین گوزه‌رانی هه‌یه.

به شی شه شه م

باسی هه ستانی ئیبلیس به سه لی شیواندنی زانیان له جۆره کانی زاستندا

نوسهر ده فهرمیت:

بزانه ئیبلیس به چهند ریگهیهك سهر له خهلك ده شیوتنی:

لهوانه پرووه ناشکراکان، لیڤه دا مرۆڤ په سه ندیتی هه واو ئاره زووه کانی خۆی به سه ریدا زال ده بی، بۆیه له زانستیڤدا زیده پۆیی ده کات به شیوهیهك که دواتر که ساسی و ریسوایی پی ده به خشییت.

هه شه نادیاره و، به لای زۆریه ی زانیانه وه شاراهه ده بییت !

نیچه ناماژه به چهند جۆریك له سه رلی شیواندنه کانی ده کهین که به کۆی نه مانه ی باسیان ده کهین باس نه کراوه کانیش ده زاندرین، چونکه ژماردن و باسکردنی هه موویان درێژه ده کیشی.

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی خوینهرانی

قورئان:

له‌وانه كهسانىك خۆى به خويندنه (شاذ)ه‌كانى قورئانه‌وه خه‌رىك ده‌كات و، به‌شىكى زۆرى ته‌مه‌نى خۆى ته‌رخان ده‌كات بۆ كۆكردنه‌وه، رێكخستن و، پێ خويندنه‌وه‌يان به‌ خه‌لك، به‌ جوړىك په‌رسته‌نه‌كانى دىكه‌ى له (فرض) و (واجب) بېرده‌چيته‌وه‌وه به‌ باشى نه‌نجاميان نادات، زۆرجار پيشه‌واى مزگه‌وتىك ده‌بينيت خۆى خه‌رىك كړدوه‌وه قورئان فيرى خه‌لك ده‌كات كه‌چى نازانيت چ شتىك نوێژ به‌تال ده‌كاتوه، پي‌ده‌چى زۆرجار هه‌زبه پيشه‌نگايه‌تى هانى بدات، بۆ دانىشتن له پيش ده‌ستى زاناياندا، بۆ نه‌وه‌ى زانستان ليوه فير بيت و، چيتر به‌چارى نه‌فاميه‌وه ته‌ماشاي نه‌كرىت.

به‌لام نه‌گه‌ر بېرى خويان كارپيكردايه، ده‌يانزاني مه‌به‌ستى سه‌ره‌كى له‌به‌ركردنى قورئان و، چاك ده‌رخستنى وشه‌كانى و، ئينجا كارپيكردى و، پاشانيش پروتيكردى نه‌و شتانه‌يه كه نه‌فس چاك ده‌كاتوه‌وه، په‌وشتى پاك ده‌كاتوه‌وه، دواتريش كاركردنه به‌ گرنگ له‌ زانسته شه‌رعيه‌كان.

به‌پاستى به‌فيروډانى كات له شتىكدا له‌و گرنگتر هه‌بى تيشكانىكى گه‌ندو خراپه.
(الحسن البصري) فه‌رمويه‌تى: قورئان دابه‌زىتندراوه بۆ كارپيكردن، كه‌چى خه‌لك ته‌نها خويندنه‌وه‌ى قورئانيان كړدوه به‌ كرده‌وه.

واته ته‌نها ده‌خويننه‌وه‌وه، كارپيكرديان وازليته‌ناوه.
وه‌كو نه‌وه‌ى كه‌سيك له ميحرايه‌كه‌يدا خۆى به خويندنى پله (الشاذ)ى قورئانه‌وه خه‌رىك ده‌كات و، خويندنه پله (المواتر)ه‌كان وازليده‌هييت.

راستيش به‌لاى زانايانه‌وه نه‌ويه كه نوێژكردن به خويندنى پله (الشاذ)ى قورئانه‌وه دروست نيه، چونكه مه‌به‌ستى نه‌م جوړه كه‌سانه ته‌نها به‌ده‌رخستنى خويندنىكى نه‌بيستراوى غه‌ريبه، بۆ به‌ده‌سته‌هتاني ستايشى خه‌لك و، بۆ نه‌وه‌ى خه‌لك زياتر پرووى تيبكه‌ن، ئيتر واده‌زانيت كار به قورئان ده‌كات.

کەسی واش ھەبە خۆبەندەنەکان کۆدەکاتەو، بۆیە دەلێت: (مَلِكِ)، (مَالِكِ)، (مَلَاكِ)...
 نەمەش شیواو نییە، چونکە قورئان لە پێکخستەکانی دەباتە دەرەو.
 کەسی واش ھەبە (السجدة) و (التہلیلات) و (التکبیرات) کۆدەکاتەو، نەوہش
 (مکروہ)ە.

نەمانە گەشتنەتە ئەو ئاستەیی کە ئاگرێکی زۆر بۆ خەتمە دادەگیرسێنن، نەمەش
 کۆکردنەوہیە لە نیوان بە فەرۆدانەیی سامان و، خۆچواندن بە (الجوس)، ھۆکارێکی شە بۆ
 کۆبونەوہی ژنان و پیاوان بەشەو و دروستبوونی خراپی و بەدرەوشتی. ئیبلەس وایان
 بەخەیاڵدا دینێت ئەمە خۆشەویستی و بەشکۆکردنی ئیسلامی تێداہ.
 نەمەش سەرلیشتیواندنێکی گەورەہ، چونکە شکۆمەندی شەرع لە بەکارھێنانی پێگە
 پەواکانیداہ.

کەسانێکی شە ھەن نەرمونیانی دەنوێنن و خۆیان واپیشان دەدەن کە قورئانیان لە
 سەردەستی کەسانێک خۆبەندەو کە لە سەردەستی شیدا نەبۆتەندو، پێدەچیت تەنھا
 نیجازەہی کە لەو کەسەو ھەرگرتبیت، بۆیە کاتی کە قسە دەکات دەلێت: پێی پراگەیانندین
 (أخبرنا)، نەمەش ساختەکاریە (تدلیس)، ئەو کەسە وادەزانیت شتە کە لەوہو تریکە، چونکە
 خۆبەندەنەکان دەگیرێتەو، بەکاریکی خەیری دادەنیت، بەلام بیری دەچیت ئەوہ درۆیەو ؛
 تاوانی درۆزانانی لە ئەستۆیە.

خۆبەندەری چاک خۆبەندنی قورئان لە دوو یا سێ کەسەو ھەردەگرت و، لە گەڵ ئەو
 کەسەشدا قسە دەکات کە دیدەنی دەکات، پاشان داواي لێدەکات بەدەستخەتی خۆی بۆی
 بنوسیت لەسەردەستی فلان کەس خۆبەندویەتی بە خۆبەندنی فلان کەس.
 کۆمەلێک لە لێکۆلەرەوان دەلێن: پێویستە دوو یا سێ کەس کۆنەو، لە سەردەستی
 کەسێک بخوێنن.

کەسانێک پێشپێکی بە زۆر خۆبەندنی قورئانەو دەکەن، ھەندێ لە شێخەکانیشیانم بینی
 خەڵک کۆدەکاتەو، کەسێکی خۆبەندەری قورئان دادەنیت و، لە پۆزێکی درێژدا سێ

خه قه‌می^(١٥١) قورئان ده‌کات، نه‌گهر که‌متر بخوینیت، عه‌ییدار ده‌کریت و، نه‌گهر به‌ته‌واویش بی‌خوینیت، ستایش ده‌کریت، خه‌لکی ئاسایی بۆ شه‌و مه‌به‌سته کۆده‌بنه‌وه‌و، به‌ کارێکی چاکی داده‌نین، ئیبلیس وایان پیشان ده‌دات که زۆر خویندنی قورئان پاداشتی تیدا‌یه‌و، شه‌مه‌ش ده‌چیتته چوارچێوه‌ی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس‌ه‌وه، چونکه خویندنی قورئان پیوسته بۆ خوای تعالی بیت، نه‌ک بۆ به‌ده‌سته‌هینانی چاکیت، پیوستیشه له سه‌رخۆ بخویندریت.

خوای تعالی ده‌فرمیت: ﴿لَتَقْرَاهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مَكْثٍ﴾ ﴿الإسراء: ١٠٦﴾ واته: ﴿لَتَقْرَاهُ عَلَى النَّاسِ﴾ بۆ شه‌وه‌ی بی‌خوینیت‌ه‌وه به‌سه‌ر خه‌لکیدا ﴿عَلَى مَكْثٍ﴾ به‌له‌سه‌رخۆیی و هیواشی(١٥٢).

هه‌روه‌ها فرمویه‌تی: ﴿وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً﴾ ﴿الزمل: ٤﴾ واته: ده‌وری قورئان بکه‌روه به‌له‌سه‌ر خۆی (به‌رێک و پێکی) (١٥٣).

که‌سانیکیش له خوینه‌ران خویندنی قورئانیان به‌ ئاوازه‌وه داهیناوه، که زۆر له ئاوازی دیکه‌وه نزیکه، بۆیه پیشه‌وا (أحمدی کورپی (حنبل) و که‌سانی تریش به (مکروه)یان داناوه. به‌لام پیشه‌وا (الشافعی) فرمویه‌تی: گوینگرتن له گۆرانی وش‌تره‌وان و، سرودی ده‌شته‌کیه‌کان، هه‌چی تیدا نییه‌و، هه‌روه‌ها خویندنی قورئان به‌ ئاوازه‌وه، جوانکردن و چاکرانی ده‌نگ له کاتی قورئان خویندندا هه‌چی تیدا نییه.

گوتم _ ابن المجوزي _ له‌راستیدا پیشه‌وا (الشافعی) ناماژه بۆ شه‌وه ده‌کات که له زه‌مه‌نی خویدا هه‌بووه‌و، به‌ ئاوازیکی که‌مه‌وه قورئانیان ده‌خویند، به‌لام شه‌مه‌رۆ، شه‌وه‌یان بردۆته‌وه

١٥١ _ شه‌مه‌ کاره پیچه‌وانه‌ی سونه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوایه که فرمویه‌تی: ((لا يفقه القرآن مَنْ قرأه في أقل من ثلاث)) واته ((هه‌رکس قورئان به‌ که‌متر له سێ پۆژ بخوینیت لیتی تیناگات)). رواه البخاري (٤٧٢/٩)، ومسلم (١١٥٩) "عن ابن عمرو.

١٥٢ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

١٥٣ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

سہارہت بہ خیزانہ کانی پیغمبرہری خواش _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فرمویہ تی:
﴿مَنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ﴾ ﴿الاحزاب: ۳۰﴾ و اتہ
﴿مَنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾ ہد کرام لہ نیتوہ گوناہی کی گہورہ بکات ﴿يُضَاعَفْ لَهَا
عَذَابُ ضِعْفَيْنِ﴾ سزای بؤ دوو بہر اہر دہ کریتہ وہ بہ دوو قاتی (خہلکی تر) (۱۰۶)۔

۱۵۶ _ مدلا محمد مدلا صالح، پوختہ تفسیری قورٹان۔

۱۵۸ _ بَیْگومان شَتِیکِی وه کو نه مه _ نه گهر روویدات _ تنها خۆی ده گرتیه وه، چونکه فەرمووناسی راست، نهو که سهیه که فەرمووده ناسی و لیکنۆلینه وهی سوننهت دهیگهیه نیتته ناستی شاره زابوون له فیهقه، داواکردنی حوکه شه رعیه کان له سه رچاوه ره سه نه گانه وه به شتویه کی دروست و راست.

پروداوێکی بێته پیش، ناچاری ههندی له خوێندکاره شهڕیه کانی خۆی ده‌بێت که به‌رده‌وام دیدنه‌ی ده‌کهن بۆ بیستنی فهرمووده.

به‌هۆی نه‌مانه‌وه بوو په‌خه‌نگران توانای تانه‌لێدانی فهرموودناسانیان بۆ دروست بوو، ده‌یانگوت: هاوه‌لی سه‌فه‌رن، نازانن چیان پێیه (١٥٩).

نه‌گه‌ر که‌سی‌کیشیان سه‌رکه‌وتوو بێت و، ته‌ماشای فهرمووده‌کانیی کرد، زۆر نزیکه‌ کاره‌ فهرمووده‌یه‌کی لابرآو (منسوخ) بکات، له‌وانه‌یه‌ تێگه‌شتنیشی بۆ فهرمووده‌که به‌ هاوشتیه‌ی تێگه‌شتنی که‌سی‌کی ئاسایی نه‌قام بێت و، کاری پێبکات و، نه‌وه‌ش مه‌به‌ستی راست له‌ فهرمووده‌که نه‌بێ.

(الخطابي) ده‌فه‌رمیت: فهرمووده‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ : ((أَنَّ النَّبِيَّ _ صلى الله عليه وسلم _ نَهَى عَنِ الْخَلْقِ قَبْلَ الصَّلَاةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ)) (١٦٠) واته‌ ((پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ قه‌ده‌غه‌ی نه‌لقه‌ به‌ستنی ده‌کرد بۆ خوێندن و فێربوونی زانستی شه‌رعی پیش نوێژی هه‌ینی))، شیخ‌یکمان واتیه‌گه‌شتبوو فهرمووده‌که به‌م جو‌ریه‌: ((أَنَّ النَّبِيَّ _ صلى الله عليه وسلم _ نَهَى عَنِ الْخَلْقِ قَبْلَ الصَّلَاةِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ)) واته‌ ((پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ قه‌ده‌غه‌ی سه‌رتاشینی کردوو به‌ پیش نوێژی هه‌ینی)) !

١٥٩ _ وفي مثل ذلك يقول شاعرهم (!):

زَوَامِلُ لِلْأَسْفَارِ لَا عِلْمَ عَنْدهُمْ يَجِدُهَا إِلَّا كَعِلْمِ الْأَبَاغِرِ

واته‌: هاوه‌لی سه‌فه‌رن و تێگه‌شتنیان به‌ چاکه‌کانی نی به‌ ته‌نها نه‌وه‌نده‌ی تێگه‌شتنی و شتر نه‌بێ

١٦٠ _ رواه أبوداود (١٠٧٩)، والترمذي (٣٢٢)، والنسائي (٢ / ٤٧ و ٤٨) “ من طريق عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده.

وهذا سند حسن.

ولأخينا الفاضل محمد موسى نَصْر رسالة في مسألة التحلُّق قبل الجمعة للدرس ونحوه، وهي تحت الطبع.

(الخطابي) فەرمووی: ئەو شیخە پێی گوتم کە چل سالا پێش نوێژی هەینی سەری نەتاشیوو. منیش پێم گوت: لە راستیدا وشە کە (الْحَلَقَةُ) کۆی (حَلَقَة) واتە ئەلقە بەستە نەك (الْحَلَق) واتە سەرتاشین، لە راستیدا پێغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ قەدەغەمی کۆیوونەووە ئەلقە بەستنی کردوووە بۆ خوێندن و فێربوونی زانستە شەریعەکان پێش نوێژی هەینی و، فەرمانی کردوووە مەژۆ خۆی بە نوێژە کەوێ خەریک بەکات و، گوێ لە وتارە کە بگرێت. ئەویش پێی گوتم: خەم و خەفتت پێواندەمەو. شیخە کە پیاویکی چاکیش بوو.

لە زەمەنی خۆشماندا _ زەمەنی (ابن الجوزي) _ کەسانیکمان بینی کتێب کۆدە کاتەو، گۆیگر تێکی زۆر دەکات بۆ فێربوونی فەرموودە، بەلام تێگەشتنیکی —هواوی نییە سەبارەت بەوێ دەستی کەوتوو!!

هەشیانە قورئانی لەبەر نییەو، پایەکانی نوێژ نازانیت، ئەو کەسانە _ بە گوتمی خۆیان _ لە جیاتی فێربوون و کاریبکاردنی (فرض عین)ەکان (١٦١) خۆیان بە فێربوون و کاریبکاردنی (فرض کفایە) یەکانەو (١٦٢) خەریک دەکەن، بۆیە هەرکات کاری نا گەرگ لە کاری گەرگ پەسەندتر کرا ئەوا بە دنیایی لە سەرلیشتواندەکانی ئیبلیسەو.

بەشی دووهم: کۆمەڵێکن گۆیگر تێیان بۆ فێربوونی فەرموودە زۆر بوو، بەلام مەبەستیان دروست نەبوو، نەشیان دوویست (صحیح)ی فەرموودەکان لە (ضعیف)ی جیاکەنەو بە

١٦١ _ فرض عین: ئەو پەرستەنە کە پێویستە هەموو کەسێک بۆ خۆی بیکات، پاداشت و سزاشی هەر بۆ خۆیەتی و، نەگەر کەسێکی تر ئەو پەرستەنە بکات تاوانی نەکردنی لەسەر ئەم لاناچێت وەکو: نوێژو پۆژوو وەتد... وەرگێڕ.

١٦٢ _ فرض کفایە: ئەوێ کەوا لە هەر وەلاتێکدا کۆمەڵێک کەس بیکەن و کارەکیان پێ ئەنجام بدێت، ئەو لەسەر خەلکی تری ئەو وەلاتە دەکەوێت، بەلام ئەگەر کەس نەیکات، یاخود کەسانیک بیکەن، بەلام کارەکیان بەتەواوەتی پێ ئەنجام نەدرێت، ئەو خەلکی ئەو وەلاتە هەموویان تاوانبار دەبن بەهۆی کەمتەر خەمیەو وەکو ناشتنی مردوو، بانگ دان و هتد... وەرگێڕ.

کۆکردنهوهی ڕینگه کانی گێڕانهوهی فهرمووده (١٦٣)، به لکو مه به ستیان به دهستهێنانی (عوالي) و (الغرائب)ی فهرمووده کان بوو، بۆیه به وه لاتاندا ده گهران، بۆ ئهوهی که سانیکیان بلیت: چاوه به فلان کهس کهوت، چهنده ها (اسناد)م لایه به لای کهسی تروه نییه، چهنده ها فهرمووده م لایه به لای کهسی تروه نییه.

له بهغدا که سانیکی فیخرخاوی فهرمووده له شوێنه کانی تروه سهردانی کردین، که دهات شیخی دهبردو، له (الرَّقَّة) _ ئهواخی سهرووباری دجلهیه _ دایده نیشاندو، شیخیش فهرموودهی فیڕ دهکرد، بۆیه فیخرخوازه که له کۆکراوه کانیدا دهیگوت: فلان و فلان له (الرَّقَّة) بۆیان باسکردم. خه لکی واتیده گه یاند ئهوا شاره ی وه لاتای (الشام) (١٦٤)، بۆ ئهوهی خه لک واتیبگهن له سه فهره کانیدا زۆر ماندوو بووه له پیناو فیڕبوونی فهرمووده ها.

ههروه ها شیخی له نیوان رووباری عیسی و رووباری فوراتدا داده نیشاندو، پاشانیش دهیگوت فلان کهس له (وراء النهر) وه واته له پشت رووباره وه بۆی باسکردم. خه لکی واتیده گه یاند له (خُراسان) په ریوه ته وه وه له وه لاتای پشت رووباره وه وه فیڕی فهرمووده بووه (١٦٥).

ده شیگوت: له سه فهری دووه مدها، یا سییه مدها فلان کهس بۆی باسکردم، بۆ ئهوهی ناستی ماندوو بوونه که ی له پیناو فیڕبوونی فهرمووده ها به خه لک راگه یه نییت، بۆیه هه یچ په رۆزی و فهرداره کی ده ستگیر نابیت و، هه ره له زه مه نی داواکردن و فیڕبوونیشدا مرد!

---

١٦٣ _ ئه مه هه مان شته که په یه چهند په راوێژێک ناماژم پێدا، بۆیه په نویسته ئهوا که سانه ی له م سهرده مدها له بواری فهرمووده ناسیدا کار ده کهن تیگه شتن و، ته یروانی و، کارپێکردنی فهرمووده کانیا ن ته نا کۆیته وه.

١٦٤ _ انظر ((معجم البلدان)) (٣ / ٥٩ _ ٦٠) لیا قوت الحموی.

١٦٥ _ ئه مه کارێکی زه مکه راوه، فهرمووده ناسان پێی ده لێن: ((تدلیس البلدان)) واته ساخته کاری وه لاتان. انظر: ((الباعث الحثيث)) (ص ٥٦)، وتعلیق أحمد شاکر علیه.

نووسەر دهفهرمیّت:

هه‌موو ئەمانه له دڵسۆزیهوه به‌دوورن، له راستیدا مەبەستیان تەنها سەرۆهری و
خۆهه‌لکێشان بوو، بۆیه به‌دوای (شاذ) و (غریب)ی فهرمووده‌دا ده‌گه‌ڕێن، له‌وانه‌ش بوو
که‌سیکیان به‌شیکی ده‌ستکه‌وتایه که گۆیگرتنیکی برا موسلمانه‌که‌ی تێدا بوایه، ئیتر
ده‌یشارێته‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و گێڕانه‌وه‌یه تەنها بۆ خۆی بێت و، له‌وانه‌ش بوو بمریت و ئه‌و به‌شه
نه‌گێڕێته‌وه، بۆیه له‌ ده‌ستی هه‌ردووکیان ده‌چوو.

له‌وانه‌ش بوو که‌سیکیان سه‌فه‌ری کردایه‌و چوایه‌ته دیده‌نی شیخێك پیتی یه‌که‌می
ناوه‌که‌ی (قاف) یا (کاف) بوایه، بۆ ئه‌وه‌ی تەنها له‌ لیستی شیخه‌کانیدا بینوو سیّت !

✱ زەم و غەیبەت کردن:

لە سەرلێشتواندەکانی ئیبلیس هەستانی ئەهلی فەرموودەییە بە زەمکردنی یەکتەر تەنها بۆ تۆڵەکردنەوە (١٦٦)، ئەوەش دەبەنە بواری (جرح و تعدیل) ەو (١٦٧) کە پیشینی ئەم نۆمەرە بە کاریان دەهێنا بۆ پاراستنی شرع، خواش بە مەبەستەکان زانائە.

بەلگەیەکی بەهێزی مەبەست خراپی ئەمانە بریتییە لە بێدەنگ بوونیان بەرامبەر بەو شێخانەی فەرموودەیان لێ وەرگرتوون، بەلام پیشین بەو شێوە نەبوون، ئەوەبوو (علی) ی کۆری (المَدِیْنِی) لە بابیەو _ کە (ضعیف) بوو _ فەرموودەیی دەگیرایەو، پاشان دەیفەرموو: (وفي حدیث الشیخ مافیہ) (١٦٨) واتە فەرموودەکانی شیخ ئەوێ تێدایە کە تیایدا.

(یوسف) ی کۆری (الحسین) فەرمووی: سەبارەت بە غەیبەتکردن لە (الحاسی) م پرسێ؟ ئەمۆش فەرمووی: خۆتی لێ بپاریزە، چونکە خراپترین دەستکەوتە، رات چێ بەرامبەر بە شتێک کارە چاکەکانت لێ بستییتەو، نەیاران و ئەو کەسانەش کە لە دوونیادا رقت لێ بوون پێی رازی بکات؟ باشە لەپۆژی قیامەتدا چۆن نەیاران رازی دەکەیت، بەدلتیایی لە کارە چاکەکانت دەبا، یا لە کارە خراپەکانی دەبێ؟! چونکە لەوێ دینارو دیرەم نییە، بۆیە خۆتی لێ بپاریزەو؟ سەرچاوەکە بزانە، چونکە سەرچاوەی غەیبەتی خەلکی هەرچی و پەرچی بۆ ساریژکردنەوێ رِق و کینە، یا هەلەشە، یا بەخیلی، یا بەدگومانی، ئەمانەش ناشکران و شاراو نین.

بەلام هەستان بە غەیبەتکردنی زانایان، سەرچاوەکە دەگیرێتەو بۆ خەڵەتاندنی نەفس کە هاندەرە بۆ دەرپرینی نامۆژگاری و، لێکدانەوێ (تأویل) ئەو هەوالانە کە راست نین،

١٦٦ _ بەدلتیایی لە کەسانی تردا بەلاترو تالترە.

١٦٧ _ علم المرحم والتعدیل: زانستیکە گرنکی داووە بوو پیاوانی فەرموودەکانی پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ دەگیرێتەو، بەتێروانیی مەرجهکانی قبوڵبوونیان و، هۆکاری پەتکردنەویان، بۆیە ئەو (اسناد)انەیی مەرجهکانی دروستی تێدایە حوکم بەقبوڵبونی دەدرێت و، ئەوەشی کە هۆیک یا زیاتر لە هۆیکەکانی پەتکردنەوێ تێنایە پەتدەکرێتەو. زانستیکە گەورە بەرەکە بریتییە لە ناسینی فەرموودەکانی پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ بە (صحیح) و (ضعیف)، قبوڵکردن و پەتکردنەو، والله أعلم، بروانە: الدكتور عبدالله الفقیه، موقع الشبكة الإسلامية علی الإنترنت.

١٦٨ _ انظر ((تهذيب التهذيب)) (٥ / ١٧٤ _ ١٧٦) لابن حجر.

نه‌گەر راستیش بن، نابن به پالنه‌ری غه‌یه‌تکردن، بۆ نموونه ئەم گوته‌یه: ((أَتَرِعُونَ عَنْ ذِكْرِهِ؟ اذْكُرْهُ بِمَا فِيهِ "لِيَحْذَرَهُ النَّاسُ")) (١٦٩) واته: ((نایا ده‌ستبه‌رداری باسکردنی ده‌بن؟ به‌وه‌ی تیا‌یدایه‌ی باسی بکه‌ن؟ بۆ ئەوه‌ی خه‌لکی خۆیانی لی‌ی پیا‌ریزن)). نایته‌ پالنه‌ری غه‌یه‌تکردن. به‌لام نه‌گەر هه‌وا‌له‌که‌ راست و پا‌ری‌زا‌و بوو، ئەوا هیچ نا‌و زرا‌ندنی‌کی برا مو‌سل‌مانه‌که‌تی تیدا نایته‌ و، له‌و باره‌شه‌وه‌ هیچ پرسی‌اری‌کت لی‌ی نا‌کریت. به‌لام نه‌که‌ر که‌سی‌ک به‌ شو‌ین پاستیدا ده‌گه‌را‌و (١٧٠) پیتی گو‌تیت: ده‌مه‌وی کچه‌که‌م له‌ فلان که‌س ماره‌به‌که‌م، نایا هیچ بیدعه‌یه‌کت لی‌ی بینیه‌، یا جیی متمانه‌ نه‌بی له‌ سه‌ر پا‌ری‌زا‌وی مو‌سل‌مانان، ئەو کاته‌ تۆش

١٦٩ _ هو كما قال المصنف _ رحمه الله _ .

وقد أخرجه في ((العلل المتناهية)) (رقم ١٣٠٠)، ونقل كلام أئمة المرحم والتعديل في الطعن برواته، وبخاصة الجارود النيسابوري، فهو وضاع. وأخرجه من الطريق نفسه ابن حبان في ((المجروحين)) (١ / ٢١٥)، والبيهقي في ((السنن)) (١٠ / ٢١٥)، والمحطوب في ((التاريخ)) (١ / ٣٨٢ و ٣ / ١٨٨)، وغيرهم.

١٧٠ _ ئەوه بۆ نموونه‌یه، به‌لام شتی به‌و جو‌ره‌ زانا‌یان به‌ شی‌ا‌ویان دان‌اوه‌ له‌ چه‌ند جی‌گه‌یه‌که‌دا، که‌ هه‌ندی‌ له‌ شاع‌یران به‌شی‌وه‌ی شی‌عر رێکی‌ان خست‌وه‌ به‌م جو‌ره‌:

الْقَدْحُ لَيْسَ بِغَيْبَةٍ فِي سِتَّةٍ مُتَّظَلِّمْ وَمُعَرِّفٍ وَمُحَظَّرٍ
وَمُجَاهِرٍ فَسْقًا وَمُسْتَفْتٍ وَمَنْ طَلَبَ الْإِعَانَةَ فِي إِزَالَةِ مُنْكَرٍ

ولتراجع رسالة ((رفع الريبة عما يجوز وما لا يجوز من الغيبة)) للإمام الشوكاني _ رحمه الله _ .

واته: زه‌م‌کردن نایته‌ به‌ غه‌یه‌ت له‌ شه‌ش باردا:

مُتَّظَلِّمْ: واته‌ سته‌م لی‌کرا‌وت‌که‌ ده‌لیت فلان که‌س سته‌می لی‌ک‌ردو‌م.

مُعَرِّفٍ: واته‌ که‌سی‌کی‌ نا‌ش‌ک‌را‌کار پا‌وی‌زی پیده‌کریت بۆ زانی‌نی عه‌یی جه‌سته‌می که‌سانیت‌که‌ شه‌ویش ده‌لیت فلان چاو‌ک‌زو‌پ‌و‌پ‌و‌شا‌ویه‌ یا فلان که‌س شه‌له‌ و هتد...

مُحَظَّرٍ: واته‌ که‌سی‌کی‌ وری‌ای‌کار به‌ ها‌وه‌له‌که‌ی خۆی ده‌لیت فلان که‌س نا‌وه‌ها‌و نا‌وه‌های لیده‌وه‌شی‌ته‌وه‌ ها‌وه‌لی‌ی مه‌که‌.

مُجَاهِرٍ فَسْقًا: واته‌ نه‌گەر که‌سی‌ک شی‌وه‌یه‌که‌ له‌ شی‌وه‌کانی خرا‌په‌ی (فسق) تیدا بوو، نا‌سایه‌ تۆ با‌سی ئەو شی‌وه‌ خرا‌په‌ی بکه‌یت به‌ مه‌رجی‌ک مه‌به‌ستت ته‌نها قه‌ده‌غه‌کردنی بیته‌ نه‌گەر قسه‌کانی تۆی پی‌گه‌شت.

مُسْتَفْتٍ: واته‌ که‌سی‌ک دا‌وای فه‌ت‌وا‌یه‌کی شه‌رعی ده‌کات و ده‌لیت فلان که‌س ئەو کاره‌ی ک‌رد‌وه‌ نایا شی‌ا‌وه‌ ئەوه‌ بکات یا نه‌.

ومن طلب الإعانة في إزالة مُنْكَرٍ: واته‌ که‌سی‌ک ده‌لیت فلان ئەو کاره‌ خرا‌په‌ ده‌کات دا‌وای یا‌رمه‌تیت لیده‌که‌م بۆ لا‌دانی ئەو خرا‌په‌یه‌. برواته: أنواع البرق في أنواع الفروق. وه‌رگیز.

به شیوازیکی جوانی دوورخستنهوه پیاوه‌که‌ی لَ دوورده‌خه‌یته‌وه. یا پیاویکی تر دیت و، پیت ده‌لَ: ده‌مه‌وئ مال و سامانه‌که‌م نه‌سپارده‌ی ده‌ستی فلان که‌س بکه‌م. نه‌و پیاوه‌ش شیاویتی نه‌مانه‌ت لادانانی تیدا نییه، دیسان تۆش به جوانترین شیواز پیاوه‌که‌ی لَ دوورده‌خه‌یته‌وه. یا پیاویکی تر دیت و پیت ده‌لَ: ده‌مه‌وئ له‌ پشتی فلان که‌سه‌وه نوێژ بکه‌م، یا بیکه‌م به‌ پیشه‌وام له‌ زانستی‌کدا. تۆش به‌ جوانترین شیواز له‌و پیاوه‌ی دوورده‌خه‌یته‌وه، به‌ غه‌یبه‌تکردنیشی رِق و کینه‌ت به‌رامبه‌ری سارپژ ناکه‌یته‌وه.

به‌لام سه‌رچاوه‌ی غه‌یبه‌ت له‌ لایه‌ن خوێنه‌ران و خواپه‌رستانه‌وه نه‌وه‌یه که‌ له‌ رینگه‌ی پی سمرسام بوونه‌وه ناته‌واوی برا موسلمانه‌که‌ی ناشکرا ده‌کات و، پاشان خۆی واپیشان ده‌دات که‌ له‌ کاتی ناماده‌ نه‌بوونیدا نزاو دوعای بۆ ده‌کات. بۆیه سه‌ره‌تا به‌ده‌سته‌ینانی گۆشتی برا موسلمانه‌که‌ی مسۆگر ده‌کات و، پاشان خۆی ده‌رازینیته‌وه به‌وه‌ی که‌ گوايه نزاو دوعای بۆ ده‌کات.

به‌لام سه‌رچاوه‌ی هه‌ستان به‌ غه‌یبه‌تکردنی ده‌سته‌لاتداران و مامۆستایان، له‌ رینگه‌ی به‌ده‌رخستنی به‌زه‌یی و سۆزه‌ویه، تا ده‌لَیت: فلان که‌س به‌ده‌خته، توشی ئاوه‌هاو ئاوه‌ها بووه‌و، به‌ ئاوه‌هاو ئاوه‌ها تاقی ده‌کریته‌وه، په‌نا ده‌گرین به‌ خوا له‌ پيسوایی، نه‌جا خۆی واپیشان ده‌دات که‌ به‌زه‌یی و سۆز ده‌رده‌بریت به‌رامبه‌ر به‌ براکه‌ی و، هه‌روه‌ها خۆی واپیشان ده‌دات که‌ نزاو دوعای بۆ ده‌کات له‌ نێو براکانیداو، ده‌لَیت: نه‌وه‌م بۆ ده‌رپین تا ئیوه‌ش نزاو دوعای زۆری بۆ بکه‌ن.

په‌ناده‌گرین به‌ خوا له‌ غه‌یبه‌تکردن به‌ هێما بۆ کردن یا به‌ ناشکراکردن، خۆتان له‌ غه‌یبه‌ت پیا‌ریزن چونکه‌ قورئان (کراهه‌)تی (١٧١) ناشکرا کردووه‌و خوای تعالی ده‌فه‌رمیت:

﴿أُحِبُّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ﴾ (الحجرات: ١٢). واته‌ ﴿أُحِبُّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ﴾ که‌ گۆشتی برا (تایینه‌که‌ی)

بھوات؟ ﴿مَيْتًا﴾ به مردووی ﴿فَكَرِهْتُمُوهُ﴾ بیگومان قیژتان لی ی دیتهوهو پیتان ناخۆشه (۱۷۲).

لەم بارەشەو چەندین فەرموودە (صحیح) لە پیڤەمبەری خواوە _ صلی اللہ علیہ وسلم _ باس کراوە.

هەر وەها ئیبلیس سەر لە زانیانی فەرموودەناس دەشیۆینیت بەوێ فەرموودە (الموضوع) دەگێژنەو بەبێ ئەوێ (الموضوع) بپوێ فەرموودە کە پوون بکەنەو (۱۷۳)، ئەمە دەستدرێژێ کەو دیکەنە سەر شەرخ، مەبەستیشیان ئەوێ کە دەیانەوێت تەنھا بڕەو بە فەرموودەکانیان بەن، لە گەڵ زۆرکردنی (ریوایە) کانیا، بەلام پیڤەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرموویەتی:

((مَنْ رَوَى عَنِّي حَدِيثًا يُرَى أَنَّهُ كَذِبٌ " فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ)) (۱۷۴) واتە: ((هەر کەس فەرموودەیک لە منەو بگێژیتەووە بزانیت درۆیە، ئەوا کەسیکە لە درۆزان)).

لە چوارچێوەی ئەم زانستەشدا هەڵدەستن بە (تدلیس) کردن (۱۷۵) لە گێژانەو، بۆیە کەسانیک دەڵێن: (فلان عن فلان)، یا (قال فلان عن فلان). تۆ واتێدەگەیەنیت کە

۱۷۲ _ مەلا محمد مەلا صالح، پوختەیی تەفسیری قورئان.

۱۷۳ _ وللمصنف _ رحمه الله _ كتاب ((الموضوعات))، وهو فريدٌ في بابه " إلا أنه حكم على أحاديث صحيحة أو ضعيفة الضعف اليسير بالوضع، لذلك حكم الأئمة أنه متساهل في الحكم بالوضع. وانظر ((القول المسدّد في الذب عن المسند)) للحافظ ابن حجر _ رحمه الله _.

۱۷۴ _ رواه مسلم (۱ / ۹) في المقدمة، وأحمد (۵ / ۱۴) " عن سُمرة.

۱۷۵ _ التدليس: واتە ساختەکاری و شاردنەوێ عەبییک لە (سند)ی فەرموودەداو، هەستان بەچاککردنی پڕۆالەتی (إخفاء عيب في الإسناد، وتحسين لظاهرة) پڕوانە: الدكتور محمود الطحان، تیسیر مصطلح الحديث، ص ۷۸. وەرگێژ.

فەرمووده‌ی (منقطع‌ی) (۱۷۶) لیوه گوئیبیست بووه، کهچی نه‌شیبیستووه، نه‌مه‌ش ناشیرینه، چونکه فەرمووده‌ی (منقطع) ده‌خاته پله‌ی فەرمووده‌ی (المتصل) هوه (۱۷۷).

هه‌شیانه فەرمووده له کهسانی لاوازو درۆزنه‌وه ده‌گێڕێته‌وه، به‌لام ناوه‌که‌ی لاده‌بات و نکۆلی لێده‌کات، له‌وانه‌شه به ناویکی تره‌وه ناوی به‌ریت، له‌وانه‌شه نازناویکی بۆ دانیت، له‌وانه‌شه بێداته‌پال باپه‌ره‌ی، بۆ نه‌وه‌ی نه‌ناسریت، نه‌مه‌ش ده‌ستدرێژیکردنه بۆ سه‌ر شه‌رع، چونکه حوکم به‌شتی جیگیر ده‌کات که پیتی جیگیر ناکریت (۱۷۸)

به‌لام نه‌گه‌ر (المروئی عنه) باوه‌ڕپێکراو بوو، (الراوی) (۱۷۹) هه‌ستاو دایه‌پال باپه‌ره‌ی، یا تمنها نازناوی باس کرد، بۆ نه‌وه‌ی نه‌زانریت (ریوایه‌) تسی لیوه دووباره ده‌کاته‌وه، یاخود (المروئی عنه) له گه‌ل (الراوی) دا له یه‌ک پله‌دا بوون، (الراوی) یش شه‌رمی کرد ناوی به‌ریت، نه‌وا (مکروه) هه‌و نزیکه له دروستیه‌وه به دوور بیت، به مه‌رجیک (المروئی عنه) باوه‌ڕپێکراو بیت.

والله الموفق.

۱۷۶ _ مه‌به‌ست به فەرمووده‌ی (منقطع) نه‌وه‌یه که (سند)ی فەرمووده‌که به‌یه‌ک گه‌شتن و په‌یوه‌ندی تێدا به‌دینه‌هاتبیت، به‌هره‌ڕوویه‌ک بیت نه‌و به‌چرانه (مالم يتصل إسناده، على أي وجه كان إنقطاعه)، به‌روانه: الدكتور محمود الطحان، تیسیر مصطلح الحديث، ص ۷۶. وه‌رگێڕ.

۱۷۷ _ فەرمووده‌ی (المتصل) “نه‌و فەرمووده‌یه‌یه که (سند)ه‌که‌ی به‌یه‌ک گه‌شتن و په‌یوه‌ندی تێدا به‌دیه‌هاتبیت به‌یه‌که‌سانی نه‌گه‌ر (مرفوع) بیت یاخود (موقوف) بیت، به‌روانه: الدكتور محمود الطحان، تیسیر مصطلح الحديث، ص ۱۳۵. وه‌رگێڕ.

۱۷۸ _ نا نه‌مه (تدلیس) هه‌و، زۆریش زه‌م ده‌کریت، بۆیه پێشه‌وايان فەرموویانه: (تدلیس) به‌رای درۆیه. فەرمووشیانه: نه‌گه‌ر پیاو زیناو داوێن پیسی بکات به‌لامانه‌وه له ساخته‌کاری باشه‌ره.

ونظر ((مقدمة ابن الصلاح)) (ص ۶۶)، و((الشفا الفیاح من علوم ابن الصلاح)) (ق ۷۵) للبرهان لأبناسي _ بتحقیقی.

۱۷۹ _ الراوی: نه‌و که‌سه‌یه که فەرمووده‌که ده‌گێڕێته‌وه.

المروئى عنه: شیخی نه‌و که‌سه‌یه که فەرمووده‌که ده‌گێڕێته‌وه، بۆیه (الراوی) فەرمووده‌کان له شیخه‌که‌ی خۆیه‌وه ده‌گێڕێته‌وهو شیخیش له شیخه‌که‌ی خۆیه‌وه به‌و شیخه‌یه. وه‌رگێڕ.

★ باسی ههستانی ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنی فیه‌زانان:

نووسەر ده‌فرمیت:

فیه‌زانان له زه‌مانی دیریندا بریتی بوون له کهسانی شوێنکه‌وتووی قورئان و فهرمووده، به‌لام بهره‌وام نه‌و خه‌سله‌ته‌یان تیدا که‌م بوویه‌وه، تا نه‌و ناسته‌ی پاشینه‌کان ده‌یانگوت: ته‌نها ئایه‌ته‌کانی (الأحكام) له قورئاندا بزاین به‌سمانه، له‌ گه‌ل پشت به‌ستن به‌ کتێبه‌ به‌ناوبانگه‌کانی فهرمووده، وه‌کو (سنن أبي داود) و هاوشیوه‌کانی.

پاشان نه‌مه‌شیان به‌ چاوێکی نزم‌تر ته‌ماشاکردو، که‌سانیکیان تیدا په‌یدا بوو ئایه‌تیکی ده‌کرد به‌ به‌لگه‌ ماناکه‌ی نه‌ده‌زانی، یا پشتی به‌ فهرمووده‌یه‌ك ده‌به‌ست، نه‌یده‌زانی (صحیح)ه‌ یا نه‌؟ (۱۸۰)!

له‌وانه‌شه‌ پشت به‌ (القياس)ك به‌ستیت فهرمووده‌یه‌کی (صحیح) به‌ره‌هه‌لستی بکات و پیتی نه‌زانیت، له‌بهر که‌می ئاو‌ردانه‌وه‌ی بۆ فێربوونی زانستی فهرمووده، له‌ راستیدا فیه‌ بریتیه‌ له‌ ده‌ره‌ینانیک له‌ قورئان و فهرمووده، ئیتر چۆن له‌ شتیکه‌وه‌ ده‌ریده‌هینیت که‌ نایزانیت ؟

زۆر ناشیرینه‌ حوکمیکێ شرعی به‌ فهرمووده‌یه‌که‌وه‌ به‌ستیت نه‌زانیت ئایا (صحیح)ه‌ یا نه‌؟

زانینی شه‌وه‌ زۆر قورس بوو، پێویستی ده‌کرد مرۆڤ سه‌فه‌ریکی دووردریژو، ماندویه‌تیه‌کی زۆر بکیشیت، تا شه‌وه‌ بزانی، شه‌وه‌بوو کتێبه‌کان دانه‌ران و، سونه‌ته‌کان جێگیربوون و، (صحیح) و (ضعیف)ی فهرمووده‌کان ناسران، به‌لام ته‌مه‌لی به‌ یه‌که‌جار زان بۆه به‌ سهر خه‌لکانی پاشیندا و وای لێکردوون که‌ توانای خوێندنه‌ی زانستی فهرمووده‌یان نه‌ماوه، تا نه‌و ناسته‌ی که‌سانیکێ به‌رزم له‌ فیه‌زانان دیوه‌ له‌ کتێبه‌ دانراوه‌کانیدا سه‌باره‌ت

---

۱۸۰ _ نه‌مه‌ نه‌خۆشی نه‌م سه‌رده‌مه‌یه‌ که‌ که‌سانیکێ فه‌تواده‌رو، بانگه‌شه‌کارانی شیخیته‌ی پیتی هه‌لده‌ستن! بۆیه‌ سکاڵامان بۆ لای خوا‌ی په‌روه‌ردگار به‌رز ده‌که‌ینه‌وه‌.

به هندی وشی نیو (الصاح) ده‌لئت: شیاو نییه پیغه‌مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم
_ نهمی فرمودیئت. بینویشمه به‌لگه بۆ مه‌سه‌له‌یه‌ک ده‌هینیتیه‌وه، ده‌لئت: به‌لگه‌مان
نمویه که هندی کهس ده‌یگیرنمیه که پیغه‌مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ناوهای
فرموده. سه‌بارهت به فرموده‌یه‌کی (صحیح) یش‌ته‌نھا له بهر نهمی نه‌یاره‌که‌ی کردویه‌تی
به‌لگه ده‌لئت: نهم فرموده‌یه ناسرئت.

هه موو ئەمانەش دەست درێژیه بۆ سەر ئیسلام (١٨١)!

همدروها ئىبليس ههستاوه به سه رليشتواندنى فيقهزانان به وهى به شيكى زۆرى بيروهووشى
خويان ناراستهى به دهستهينانى مشتومرزانى (علم الجدل) كردووه، به بانگه شهى خويان
ديانه ويت ههستن به راست كردنه وه پياچوونه وهى به لگه كانى سر حوكمه كان و، هه لهينجان
بو ورده كاربه كانى شهرع و زه دهى (علل) پتياوه ره كان، به لام نه گهر بانگه شه كه يان راست
بيوايه، به تيكراى مه سه له كانه وه خويان خهريك ده كرد، كه چى خويان ته نها به مه سه له
گموره كانه وه خهريك ده كمن، بو نه وهى بوارى گفتوگوئى تيدا فراوان بيت و، له پيش چاوى
خه لكيدا كه سى مشتومرپ كار له مشتومرپى پايو چوندا پيشكه ويت، بويه ته نها په ژاره يه كى
نه مانه برى تيه له پتيكخستنى مشتومرپو گه پان به دواى مه سه له جياوازو دربه يه كه كاندا، بو
خوه لكيشان و شانازي كردن، كه چى له وانده حوكمى بچوكترين مه سه له نه زانيت كه به
نمزاني به لايه ك گشتانندن ده كات !

۱۸۱ _ وهكو نهوې داندر _ بېرهمه‌تې خوا بڼت _ دهنوسيت وړوله‌كاني نهم سهرده‌مدې له پيشدايه له كسانې هزليكارۍ كتيب دانان، كه بهي زانست دهنوسن و، بهي مهنه‌ج كتيب داده‌نيڼ، نه‌گمر بشمويستايه غرونه بؤ نه‌مه باس بكم، به‌دلتيايي هېرې قه‌لهم ته‌واو ده‌بوو پيش نه‌وې شتيكي كه‌م ته‌واو بكم له‌وې كه ده‌يزاتم، فلا حول ولا قوة الا بالله.

★ ئیبلیس سەریان لێدەشیوینیت و گوتهی فەیلەسوفان تیکەل بە مشتومرەکانیان دەکەن و، پشت بەو حال و بارانە دەبەستن:

لەم بارەو (القیاس)یان زۆر بەلاو پەسەندترە لە فەرموودەیەك کرابێت بە بەلگە لە
مەسەلەیەكدا، بۆ ئەوەی بواڕی تێپروانین و مشتومریان فراوانتر بێت، ئەگەر کەسیکیان
فەرموودەیەك بکات بە بەلگە، عەیبدار دەکرێت، کەچی پەوشت وایە بۆ بەلگە هێنانەو
فەرموودە پێش بخوێت (۱۸۲).

لەو بوارەدا تێپروانین و مشتومریان کردووە بە بەشی زۆری کارەکانیان و، هەلەستاون
بەتیکەل کردنی لەگەڵ ئەوانەدا کە دل نەرم دەکاتەو، وەکو خوێندنی قورشان و، بیستنی
فەرموودەو، ژيانەمە پێغەمبەر _ صلی الله علیه وسلم _ و هاوێلانی.

زانراوە کە دلکزی (خشوع) بە زۆر دووبارەکردنەوێ لایەردنی پێسی و، ئاوی گۆراو
بەدینایەت، بەلکو ئەو دلە پێوستی بە یادکردنەوێ مۆجیاری دەبێت، بۆ ئەوەی هەستێت بە
داواکردن و خۆنامادەکردن بۆ پۆزی دوا.

مەسەلەکانی جێی جیاوازی ئەگەچی لە زانستی شەرەن، بەلام هەموو داواکارەکان
جێبەجێ ناکەن، بۆیە هەرکەس ئاگاداری نەتییەکانی رێبازی پێشین و، باری ئەو کەسەش
نەبێت کە کردووەتی بە رێبازەری خۆی، هەرگیز توانای گرتنەبەری رێگەکەیانای نایێت.

پێوستە بزانیێت کە خوێ دزە، ئەگەر لە گەل خەلکی ئەم زەمەنەدا بەجێهێلرا خوێەکانیان
دەدزیێت و، وەکو ئەوانی لێدیت، وە ئەگەر تەماشای رێبازو ژيانامە پێشین بکات،
پێشپڕکییان دەکات و، پەپەرەوی خوێ و پەوشتی ئەوان دەکات.

---

۱۸۲ _ بەلکو بەدنیای (واجب)یشە، چەند جوانە گوشتاری ئەو شاعیرە فەرموویەتی:

الْعِلْمُ قَالَ اللَّهُ قَالَ رَسُولُهُ قَالَ الصَّاحِبَةُ لَيْسَ بِالْتَّمْوِيهِ
مَا الْعِلْمُ نَصَبَكَ لِلْخِلَافِ سَفَاهَةً بَيْنَ الرَّسُولِ وَبَيْنَ رَأْيِ فَقِيهِهِ

واتە: زانستی راست خوا فەرمووی پێغەمبەر فەرمووی، هاوێلان فەرموویان ئەك راستی نەتیی

زانست ئەو نی بەبێ هۆش جیاوازی دامەزرێنیت، لە نێوان پێغەمبەر و رای فەقیهێکدا

ئەوەبوو کەسانێکی پێشین دەیانفەرموو: فەرموودەیکە کە دَلَمی پێ نەرم بێت لە ڤەد کێشە لە کێشەکانی (شُرَیح) (۱۸۳) بەلامەوێ خۆشەویستەر.

لەم بارەوێ ئەمانە تەنھا مشتومڕیان دەکردو، پشتیان لە پاراستنی پێیاوێرو زانستە شەریعیەکانی دیکە هەڵکردبو، بۆیە کەسی فەقیهت دەبینی سەبارەت بە ئایەتیک لێیان دەپرسی، نەیدەزانی.

ئەمە سستییه، ئەو باشە شکۆمەندی و خۆبەدورگرتن لە کەمتەرخیەمی لە کۆنیه؟! لەم بارەوێ مشتومڕ دانراوێ بۆ ئەوێ پراستیەکان دەریکەوێت، مەبەستی پێشین نامۆژگاریکردنی یەکتەر بوو بۆ بەدەرخیستنی هەق، ئەوەبوو لە بەلگەیکەوێ دەچوونە سەر بەلگەیکەکی تر، ئەگەر شتیکیش لە کەسیکیان پەنھان و نادیار بووایە، ئەوێ تر ئاگاداری دەکردهوێ، چونکە مەبەست دەرخستنی هەق بوو، بەلام پاشان گەشتنە ئەو ئاستەیی ئەگەر کەسیکی فیهزانیان بە پێی بۆچونی خۆی (القیاس)ی (۱۸۴) لە سەر (أصل)یک بکردایە، کەسیکی دیکەش پێی بگوتبا: بەلگەت چی یە کە حوکم لە (أصل)ەکەدا لەبەر ئەم ھۆکارە دیاریکراوێ ؟ دەیگوت: وام بۆ دەرکەوتووە، ئەگەر شتیکی دیکەتان بۆ دەرکەوت لەوێ شیاوتر بوو، باسی بکەن، چونکە بەرھەڵستکار ناچارێ باسکردنی ئەوێ ناکات.

پراستی ش دەتێت کە گواہ ناچارێ ناکات، بەلام لەبەر ئەوێ مشتومڕی داھێناوێ ناچار دەبێ، ھەرھەو لە دەروازەیی نامۆژگاری و، ناشکراکردنی ھەقیشەوێ ناچار دەبێت.

---

۱۸۳ _ (شُرَیح): پیاویکە لە گەورە بەناویانگەکانی دادوێران، سالی (۷۸)ی کۆچی مردووە، بۆ زیاتر شارەزابوون پڕوانە ((أخبار القضاة)) (۲ / ۱۸۹ _ ۴۰۲).

۱۸۴ _ القیاس: واتە پێوەندکردنی لقیک بە بنەرەتوێ لەبەر ھۆکاریکی ھاوہەشی نێوانی ھەردوکیان بۆ نەوونە فەرماندان لە سەر ھەرامکردنی خواردنەوہیکە مەستکەر ئەمەش لە سەر مەو و بادە دەپێوریت بەھۆی ھاوہەشی بوونیانەوێ لە مەست و سەرخۆشکردندا، بۆ زیاتر شارەزابوون بگەرێتوێ بۆ الدکتور عبدالکریم زیدان، ((الوجیز فی أصول الفقه))، وەرگێڕ.

لەم بارەوێ کەسیکیان بۆی دەردەکەوت کە راستی لە گەڵ نەیارە کەیدایە، بەلام ناگەرێتەوێ و پەشیمان نابێتەوێ، زۆر ناپەرەت دەبێ کە چۆن ئەو هەقە لەلایەن نەیارە کەیدەوێ ناشرکرا بوو، لەوانەشە تێکۆشیت بۆ پەرپەرچدانەوێ، هەرچەند دەزانیت هەق بەوێ، ئەمەش زۆر ناشرینە، چونکە مشتومڕو گفتوگۆ بۆ ڕوونکردنەوێ هەق دانراوە.

پێشەوا (الشافعی) _ بەرپەرەمتی خوا بێت _ فەرموویەتی: ئەگەر مشتومڕو گفتوگۆم لە گەڵ کەسیکدا بکەردایەو، نەکۆلی لە بەلگەکان بکەردایە، لە بەرچاوم دەکەوت و، ئەگەر قبوڵیشی بکەردایە، پێزم لێدەگرت، ئەگەر مشتومڕو گفتوگۆم لە گەڵ کەسیکدا بکەردایە، گوێم بەوێ نەدەدا بەلگە بەکێیە، ئەگەر بەلگە پاست بەو بواوە، وەرم دەگرت.

وێ لەبەر ئەوێ مەبەستیان بە مشتومڕ بە دەستەینانی سەرگەوریە بۆیە ئەو مشتومڕی زیاتر سەرگەوری شاراوێ نیو دلیان دەورۆژنیت و، ئەگەر کەسیکیان لاوازیەک لە قسەکانی خۆیدا بەدیبات کە بێ بە ھۆکاری بەزاندنی لەلایەن نەیارە کەیدەوێ، خۆگەوری دەنوینیت و، ئەگەر نەیارە کەشی بەدیکرد بە وشەیک دەستدرێژی دەکاتە سەر، ھەلەشەیی خۆبەزێزانین دەیگریت و، بە جۆنەدان وەلامی دەداتەوێ، مشتومڕە کەش دەبێ بە پێسواکردن.

ھەر وەھا مۆلەتیان بە درۆکردن دادا بەو بەھانەیدەوێ کە گواوە باس و خواسی مشتومڕەکان دەگیرنەوێ، بۆیە کەسیان ھەبوو دەیگوت: لە گەڵ فلان کەسدا دووام، نەیتوانی ھیچ شتێک بلێت، بە شیوەیکیش دەدوا کە بێ بە ھۆکاری سارێژیوونی دلی بەرامبەر بە مەبەستی نەیارە کەشی بەو بەھانەیدەوێ.

لەم بارەشەوێ ئیبلیس سەری لێشێواندوون و وای تێگەیاندوون کە (فقە) بەتەنیا زانستی شەرعدو، ھیچتر، ئەگەر باسی فەرموودەناسیکیان بۆ بکری دەلێن: ئەوێ ھیچ تێناگات، بیریان دەچوو کە فەرموودە بنەرەتە.

ئەگەر قەسەیکیان بۆ بکری دلی پێ نەرم بێت، دەلێن ئەمە گوشتاری پیاوانی واعیزو نامۆزگاریکارە.

ههروهها دهچنه پێشهوه بۆ فهتوادان، کهچی هیشتا نهگهشتونهته ئهو پلهیه، پێدهچی له پروانگهی بارو پرووداوهکانی خۆیانوه که پێچهوانهی دهقهکانه فهتواش بدهن، نهگهر لهسهه کیشهکان بووهستنايه، شیاوتر دهبوو:

(عبدالرحمن)ی کورپی (أبي لیلی) فهرموویهتی: به سهه دو بیست کهس له هاوهلانی پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ گهشتم، سهبارهت به مهسهلهیهك له کهسیکیان پرسیار دهکرا، ئهو پرسیاره کهی وهلام نهدهدایهوهو بۆ ئهوی دهیگهراندهوهو، ئهو بۆ ئهو، تا بۆ یهکهه دهگهرايهوه.

به بێژهیهکی تریش هاتوو دهفهرمیّت: لهم مزگهوتهدا سهه دو بیست پیام له پشتیوانان چاوپێکهوت، له هاوهلانی پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ههر کهسیکیان فهرموودهیهکی باس بکردایه، ههزی دهکرد براکهی له جیاتی خۆی باسی بکردایه، نهگهر سهبارهت به فهتوایهکیش لێیان پرسیايه، ههزی دهکرد براکهی له جیاتی خۆی وهلامی بداتهوه.

له (إبراهيم النَّخَعِي) وه بۆمان باسکراوه کهوا پیاویك سهبارهت به مهسهلهیهك لێی پرسی؟ ئهویش فهرمووی: هیچ کهسیکت نهههزییهوه لێی پرسی جگه له من؟

(مالك)ی کورپی (أنس) _ خوای لێ پازی بیّت _ فهرموویهتی: فهتوام نهدا تا له بیست شێخم پرسی: نایا پیتان باشه فهتوا بدهم؟ فهرموویان: بهلێ.

به (مالك) گوترا: نهگهر قهدهغهیان بکردیتایه؟

فهرمووی: نهگهر قهدهغهیان بکردمایه، توخنی نهدهههرومهوه.

نوسهر دهفهرمیّت:

له راستیدا ئهمه خو و روشتی پێشینی چاك بوو، چونكه له خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ دهترسان، بۆیه ههر کهس تهماشای ژيانامه و رێبازیان بکات، چاویان لێدهکات و پهروه ده دهبیّت.

✱ خۆ نزیك كردنه وه له نه میرو سولتانه كان:

له سه رلیشتیواندنه كانی ئیبلیس بهرامبهر به فیههزانان: تیکه له به نه میرو سولتانه كان ده بن، مه رایان بو ده کهمن و، واز له نکۆلی و قه دهغه کردنیان دینن هه رچه ند توانای نه وهشیان تیدا یه، له وانه شه ریدانی شیاویتی به نه بام گه یاندنی هه ندی کاریان بو بکه ن که له بنچینه دا رێیان پینه درابیت بیکه ن، بو نه وهی له دونیادا شتیکیان ده سته که ویت، به وهش له سی رۆوه خراپه دروست ده بیت:

یه که م: نه میره که، ده لیت: نه گهر من راست نه بوو مایه، فیههزانه که نکۆلی لیده کردم، نهی چۆن نه م پیکابیت له کاتیکدا نه و له مالی من ده خوات ؟!

دووهم: که سی ئاسایی، ده لیت: نه م نه میرو، ماله که ی و، کرده وه کانی چاکن و هیچیان تیدا نییه، چونکه فلانی فیههزان به جی ناهیلیت و به رده وام له گه لیدایه.

سی یه م: فیههزان، به وه ئاینه که ی خۆی تیک ده ده ات !

ئیبلیس سه ری لیشتیواندن و هانی چوونیان ده ده ات بو دیدنه ی سولتان، بۆیه ده لیت: له راستیدا ده چینه دیدنه ی سولتان بو نه وهی تکاکاری بو موسلمانیک بکه من (۱۸۵).

نه م سه رلیشتیواندنه ی ئیبلیس به وه روون ده بیتته وه که نه گهر که سیکی تر به جیتته دیدنه ی سولتان بو تکاکاری، فیههزانه که نه وهی پی باش نابیت و، پیده چی زه می نه و که سه بکات، چونکه تاک بوته وه به سولتان وته نها خۆی دیدنه ی ده کات.

۱۸۵ _ له بهر نه وه له رێبازو ژیا نامه ی پتیشیدا نه هاتوه خۆیان له ده رگای سولتان نزیك بکه نه وه، نه وه بوو که سانیکیان ده یفه رموو: نه گهر زانات بی نی خۆی له ده رگای سولتان نزیك ده کاته وه، بزانه دزه . پیغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فه رمویه تی: ((ایاکم وأبواب السلطان، فإنه قد أصبح صعباً هبوطاً)). واته: ((هه رگیز نزیکی ده رگای سولتان مه بنه وه، چونکه نزیکی بو نه وهی قورس بو وه کرده وهش بووچ ده کاته وه پله و پایه ش داده به زینی لای خوی په ره ردگار)).

وهو حدیث حسن، انظر ترجمه في ((أربعين في الدعوة والدعاة)) (رقم ۳۱) بقلمی. وانظر ((نصيحة الملك الأشرف)) للضياء المقدسي _ بتحقيقی، ففيها تفصیل آخر.

ئىبلىس ھەستاۋە بەسەرلىشىۋاندىنى فىقھزانە كە بە ئاستىك ئەمىرە كە مال و سامانە كەيان دەبات و، ئەو دەلىت: مافى خۆتى تىدايە.

وہ زانراۋە كە ئەگەر ئەو مال و سامانە لە ھەرامدەۋە بىت، ھىچ شتىكى ھەلل نايىت و، ئەگەر لە گومانىشەۋە بىت، وازلىھىتەننى شياوترەو، ئەگەر لە (مُباح) یشەۋە بىت، شياۋە لىتى بەرىت بەو ئەندازەى كە شەرىع دىارى كەردوۋە، نەك زۆرى لى بەرىت و ھەستىت بە خەرج كەردنى بۆ جىگىر كەردنى ھەلەشەبى و ناژىرى.

پىدەچى دواتر خەلكى پەمەكىش شوئىنى كەردارى ئەمىرە كە بىكەون و، ئەۋەى ھەلل نىيە بە ھەللانى دانىن.

ئىبلىس سەرى لە كۆمەللىكى تى زانايانىش شىۋاندىۋە، دىدەنى سولتان ناكەن، بە پەرۋشەۋە پرويان لە پەرسىنى خۋاى تعالى و ئاين كەردوۋە، بۆيە لىرەدا ئىبلىس غەبىبە تەكرەنى ئەو زانايانەى بۆ پازاندونەتەۋە كە دىدەنى سولتان دەكەن، لە ئەنجامىشدا دوو بەللىيان بۆ كۆدەكاتەۋە: غەبىبە تەكرەنى خەلك و، ستايش كەردنى نەفسى خۆى.

بەگشتى، دىدەنى سولتان و كارىدەستان مەترسىەكى گەۋرەيە، چونكە پىدەچى سەرتا نىەت چاك بىت، بەللام پاشان دەگۆرپىت بەھۆى ئەو پىزگرتن و خەللانەى پىتى دەبەخشن، ياخود تەماع بەو كارىدەستانە دەكات و، خۆى پى ناگىرپىت و مەراييان بۆ دەكات و، واز لە نەكۆلىكەردن و قەدەغە كەردىيان دەھىتەت.

(سَفِيَانُ الثَّوْرِيُّ) _ خۋاى لى پازى بىت _ دەيفەرموو: ترسم نىيە سوكاىە تىم پىبەكەن، لە پاستىدا ترسم لە پىزگرتىيان ھەيەو، دلم نەرمونىيان بۆ بنوئىتەت.

زانايانى پىنشىن خۆيان بەدوۋر دەگرت لە ئەمىرەكان، لەبەر ئەو سستەم و بى دادىيەى لىيانەۋە بە دەرەكەوت، بەللام ئەمىرەكان بانگىيان دەكەردن چونكە بۆ كاروبارى ۋەرگرتنى فەتۋا ھەروەھا بۆ ئەۋەى بەرپرسىارتىيەكىيان پى بسپىرن پىۋىستىيان پىيان بوو، لىرەدا كۆمەلانىك پەيدا بوون وىست و داخۋازى دونىيانىيان تىدا بەھىز بوو، بۆيە ئەو زانستانە فىربوون

که بۆ ئەمیره‌کان ده‌شیاو چاک بوو، پاشان ئەو زانسته‌یان بۆ بردن بۆ ئەوه‌ی به‌شی خۆیان له‌ دونه‌یدا ده‌ست بکه‌ویت.

ئەوه‌ش که ده‌بی به‌ پێنیشاندەرت بۆ ئەوه‌ی بزانیته‌ مه‌به‌ستیانه‌وه‌ زانستانه‌ پایی کردنی کاروباری ئەمیره‌کان بوو ئەوه‌یه‌ که ئەمیره‌کانی پێش هه‌واداری مشتومر بوون له‌ ئوصول و بیروباوه‌ردا، ئەوه‌بوو خه‌لک قسه‌ناسیان (علم الکلام) داهێنا، پاشان هه‌ندی له‌ ئەمیره‌کان هه‌واداری مشتومر و گفتوگۆبوون له‌ فیه‌دا، ئەوه‌بوو خه‌لکیش هه‌واداری مشتومر بوون، پاشان هه‌ندی له‌ ئەمیره‌کان هه‌واداری مۆچیا و ئامۆژگاری ئایینی بوون، ئەوه‌بوو خه‌لکیکی زۆر له‌ خۆینده‌واران هه‌واداری بوون، وه‌ له‌به‌ر ئەوه‌ی که جه‌ماوه‌ری خه‌لکی ئاسایی هه‌واداری چیرۆکن، بۆیه‌ چیرۆک خوانان زۆریوون و، فیه‌هزانان که‌م بوونه‌وه‌.

له‌ سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌ فیه‌هزانان ئەوه‌یه‌ که که‌سی وایان تێدایه‌ له‌و مال و دارایه‌ ده‌خوات، که‌ کراوه‌ به‌ (وقف) بۆ ئەو قوتابخانه‌یه‌ی که بۆ فیه‌بوونی زانستی شه‌رعی دروستکراوه‌، به‌لام سالانی‌ک ده‌می‌نێته‌وه‌و خۆی به‌ زانسته‌وه‌ خه‌ریک ناکات و، پازی ده‌بیته‌ به‌وه‌ی که‌ فیه‌ری بووه‌، یا به‌یه‌کجاری واز له‌ فیه‌بوونی زانست ده‌هێنێته‌، بۆیه‌ هه‌یج به‌شیکی له‌و مال و دارایه‌ ته‌رخانه‌کراوه‌ (وقف) نامی‌نێته‌، چونکه‌ ئەو مال و دارایه‌ی که‌ کراوه‌ به‌ (وقف) بۆ ئەو که‌سانه‌یه‌ که‌ خواستی فیه‌بوونیان هه‌یه‌، مه‌گه‌ر ئەو که‌سه‌ مامۆستا بیته‌ یا یارمه‌تیده‌ری مامۆستا بیته‌، ئەو کاته‌ کاره‌که‌ی به‌رده‌وامه‌و ده‌توانیته‌ له‌و مال و دارایه‌ ته‌رخانه‌کراوه‌ به‌هوات.

له‌م باره‌شه‌وه‌ له‌ هه‌ندی که‌سانی تازه‌ شاره‌زابووی بنه‌ماو پێساکانی شه‌رع ده‌گێرنه‌وه‌ که‌ دڵخۆش به‌ هه‌ندی له‌ قه‌ده‌غه‌کراوه‌کان، وه‌کو پۆشینی ئاوریشم و، خۆ پازاندنه‌وه‌ به‌ زێر و، چه‌ندین سه‌رپێچی تریش.

هۆکاری دڵخۆشبوونی ئەمانه‌ش جیاوازه‌:

له‌وانه‌ که‌سانیکیان تێدایه‌ بیروباوه‌ریان بۆطقنه‌ به‌ ئەصلی دین، خواستی فیه‌بوونی شه‌رع ده‌که‌ن بۆ ئەوه‌ی خۆیان به‌شارنه‌وه‌، یا له‌ مال و دارایه‌ (وقف)ه‌کان به‌بن، یا بۆ سه‌رگه‌وره‌یی، یا بۆ مشتومرکردن.

کهسانیکیشیان تێدایه بیروباوه‌پێکی راستی ههیه، به‌لام خۆشیی هه‌واو ئاره‌زوو به‌ سه‌ریدا زالا ده‌بیته‌ و، هیچ شتیکیش نییه له‌وانه دوریخاته‌وه، چونکه خودی مشتومرو گفتوگۆ پالنه‌ری مرۆفه بوو خۆیه‌گه‌وره‌دانان و له‌ خۆباییبون، له‌ راستیدا مرۆف به‌ مه‌شق و پاره‌یتان و، خۆینه‌مه‌وی ژيانامه‌ی پێشین چاک ده‌بیته‌، به‌لام زۆرینه‌ی خه‌لك له‌مه‌وه به‌دور و، نه‌و شتانه‌ش که هه‌یه یارمه‌تیا ن ده‌دات بۆ لووتبه‌رز، بۆیه نه‌و کاته هه‌واو ئاره‌زوو به‌بێ هیچ توێشوه‌یه‌کی چاک به‌ره‌لایه‌وه دێته‌ و ده‌چێته‌.

کهسانیکیان تێدایه ئیبلیس سه‌ری لێشێواندوه‌و وای تێگه‌یاندوه‌و که زاناو موفتیه‌و، وای به‌خه‌یالدا دینێته‌ که زانسته‌ به‌رگری له‌ خاوه‌نه‌که‌ی ده‌کات.

به‌لام هه‌یه‌و زۆر دووره‌، چونکه به‌وه شایسته‌یه که زانسته به‌ره‌هه‌لسته‌ی بکات و، سزای دوو نه‌وه‌نده بکات.

(الحسن البصري) ده‌فه‌رمیته‌: له‌ راستیدا فیه‌هزان نه‌و که‌سه‌یه که له‌ خوا بترسیته‌.

(ابن عقيل) ده‌لێته‌: فیه‌هزانێکی (خراسان)یم بینه‌ی ناوڕێشم و نه‌مووستیه‌ی زێری پۆشیه‌بوو، پیم گوت: نه‌مه چی یه ؟ گوتی: بخششی سوڵتان و، خه‌فتباری دوژمنانه‌. پیم گوت: به‌لكو نه‌وه شادبوونی دوژمنانه به‌ به‌دی و ناویمیدی تۆ نه‌گه‌ر موسلمانیت، چونکه ئیبلیس دوژمنته‌، نه‌گه‌ر ده‌ستی لینگه‌ر کردی، نه‌وه‌ته له‌به‌ر ده‌کات که ده‌بیته‌ به‌هۆی تووڕه‌بوونی شه‌رع، به‌ خودی خۆت هه‌ستایت و به‌ به‌دی و ناویمیدی خۆت دلخۆشت کرد، ئینجا نایا به‌خششه‌کانی سوڵتان په‌واهه‌تی به‌ قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانی خوای په‌روه‌ردگار ده‌ده‌ن؟! نه‌ی به‌ده‌به‌خت! سوڵتان جلوه‌یه‌رگی پێ به‌خشیت، به‌لام بوو به‌هۆی له‌قبوونی ئیمانته‌، ده‌بوايه سوڵتان به‌رگی له‌ پێی راست لادانت (فسق) له‌به‌ر داكه‌نێته‌ و، به‌رگی له‌خوا ترسانته‌ له‌به‌رکات.

خوای ته‌الی سووک و پرسیواتان بکات، وه‌كو چۆن کاروباریتان ئابه‌م جۆره سووک کردوه‌، خۆزگه‌ بتگوتبا: نه‌مه هه‌له‌شه‌یه‌کانی خووه‌. ئیستا مه‌ینه‌تیه‌که‌ته به‌ ته‌واوی جینگه‌ر بوو، چونکه له‌ سنوور ده‌چونه‌ به‌لگه‌ی بۆگه‌نی ناخه‌.

له سەرلێشیتواندنه کانی دیکه‌ی شه‌یتان بۆ سەر خه‌لکی: به‌سووک ته‌ماشاکردنی واعیزانیان بۆ ده‌رازینیتسه‌وه، به‌ جوړیک قه‌ده‌غه‌یان ده‌کات لایان ناماده‌ بن و گوئیستی نامۆزگاریه‌کانیان بن، ئیتر خه‌لکه‌که‌ش به‌ چاوێکی سووکه‌وه ته‌ماشای واعیزان ده‌که‌ن و ده‌لێن: نه‌مانه‌ کی‌ن ؟ نه‌مانه‌ چیرۆک خوانن !

مه‌به‌ستی شه‌یتان نه‌وه‌یه‌ خه‌لکه‌که‌ دورخاته‌وه‌ له‌و شوێنانه‌ی که‌ دلنه‌رمی و دلکزیان (الخشوع) بۆ به‌دی بی‌نی.

چیرۆک خوانان له‌ باره‌ی ناوه‌که‌یانوه‌ زه‌م نا‌کړین، چونکه‌ خ‌وای ته‌عالی ده‌فه‌رمی‌ت: ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾ ﴿ یوسف: ۳ ﴾. واته‌ ﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ ﴾ ئیمه‌ ده‌گێڕینه‌وه‌ بۆ تو‌ ﴿ أَحْسَنَ الْقَصَصِ ﴾ جوانترین چیرۆک و به‌سه‌رهات (۱۸۶). هه‌روه‌ها خ‌وای ته‌عالی ده‌فه‌رمی‌ت: ﴿ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ ﴾ ﴿ الأعراف: ۱۷۶ ﴾ واته‌: ده‌ی نه‌و داستان و چیرۆکانه‌ باس بکه‌ (۱۸۷).

به‌لکو چیرۆک خوانان زه‌م کراون، چونکه‌ به‌زۆری فراوانی ده‌ده‌ن به‌ باسکردنی چیرۆک به‌بی‌ باسکردنی زانستی به‌ سوود، پاشانیش زۆربه‌یان هه‌لده‌ستن به‌ تێکه‌ڵ و پێکه‌ڵ کردنی نه‌وه‌ی که‌ ده‌یگێڕنه‌وه‌، پێده‌چی پشت به‌ شتانیکیش به‌سته‌یت که‌ زۆربه‌یان مه‌حالتن. به‌لام نه‌گه‌ر چیرۆکه‌کان راست بوون و، بوون به‌ ه‌ۆی مۆچیا‌ری و نامۆزگاری پێشکه‌ش کردنی‌ک، نه‌وه‌ هی‌چی تێدا نییه‌و ستایشکراوه‌.

پێشه‌وا (أحمدی کو‌ری (حنبل) ده‌یفه‌رموو: خه‌لکی چه‌ند پێ‌ویستی‌ان به‌ چیرۆک خوانی‌کی راستگۆیه‌.

۱۸۶ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۱۸۷ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی به‌رام‌به‌ر به واعیزان و چیرۆك خوانان:

نووسەر ده‌فهرمیت:

واعیزان له زه‌مه‌نی دێریندا زاناو فیه‌هزان بوون، بۆیه (عبداللّٰه)ی کۆری (عُمر) _ خوای لی‌ پازی بی‌ت _ ناماده‌ی کۆری (عُبید)ی کۆری (عُمیر) ده‌بوو.

هه‌روه‌ها (عُمر)ی کۆری (عبدالعزیز) ناماده‌ی کۆری چیرۆك خوان ده‌بوو.

پاشان ئه‌م پێشه‌یه‌ بێ‌ بایه‌خ بوو، چونکه‌ نه‌فامانی خه‌لك ده‌ستیان تێخست، بۆیه ژیران و وشیاران لی‌یان دوورکه‌وتنه‌وه‌و، ته‌نها په‌مه‌کی خه‌لك و ژنان دلبه‌ندی بوون، چیرۆك خوانان خۆیان به‌کارینکردنی زانسته‌وه‌ خه‌ریک نه‌ده‌کردو، به‌په‌رۆشه‌وه‌ پرویان کرده‌ چیرۆك و ئه‌وه‌ی ده‌بووه‌ هۆی سه‌رسامبوونی خه‌لك، وه‌ بیده‌عه‌کان له‌م بواره‌دا جۆربه‌جۆر بوون.

به‌لای چیرۆك خوانانم له‌ کتیبی (القُصاصِ والمُذکَرین)دا (١٨٨) باس کردووه‌، به‌لام لی‌ره‌شدا کۆمه‌لیکی باس ده‌که‌ین:

له‌م باره‌وه‌ کۆمه‌لیک له‌ چیرۆك خوانان و واعیزان هه‌ستاون به‌ دانانی فهرمووده‌ له‌ بواری (الترغیب والترهیب)دا واته‌ هاندان و ترساندنا، ئیبلیس سه‌ری لی‌شیتواندون و ده‌لین ئیمه‌ مه‌به‌ستمان هاندانی خه‌لكه‌ بۆ خه‌یرو، دوورخستنه‌وه‌یانه‌ له‌ شه‌ر.

به‌لام ئه‌مه‌ ده‌ستدرێژه‌که‌و ده‌یکه‌نه‌ سه‌ر شه‌رع، چونکه‌ به‌م کاره‌یان ئه‌وه‌ ده‌سه‌لمینن که‌ شه‌رع که‌موکورتی تێدایه‌و، پێویستی به‌ ته‌واوکردن هه‌یه‌، فهرمووده‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوایان _ صلی الله علیه وسلم _ بپه‌چۆته‌وه‌:

((مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ)) (١٨٩) واته‌: ((هه‌رکەس به‌ ئه‌نقه‌ست درۆیه‌ک به‌ده‌م منه‌وه‌ هه‌لبه‌ستیت، با جێگه‌یه‌ک له‌ ئاگردا بۆ خۆی دیاری بکات)).

١٨٨ _ وه‌و مطبوع بتحقیق صدیقنا الفاضل الدكتور محمد لطفي الصباغ _ حفظه الله _ .

١٨٩ _ وه‌و حدیث متواتر. وللإمام الطبرانی _ رحمه الله _ ((جُزء)) في جَمْعِ طَرُقِهِ، فرغت مِنْ تحقیقه وتخریجه قریباً، وه‌و تحت الطبع.

لەم بارەوێ سەرغیاندا چ شتێك نەفس بێزار دەكات و، چ شتێكیش شادومانی دەكات، هەستان قسەیان تێدا هەمەجۆر كرد، بۆیە تەماشای دەكەیت بە دەنگەوێ شیعری خۆشەویستی (غَزَل) سازگار دەخویننەوێ! ئیبلیس سەری لێشێواندوون و دەلێن ئێمە هەبەستمان ئامازەدانە بە خۆشەویستی خۆی _ عَزَّوَجَلَّ _.

زانراوێشە تێكڕای ئەوانە ئامادەیی كۆرەكانیان دەبن پەمەکی خەلكن لەو كەسانە ئاخیان لە خۆشەویستی هەواو ئارەزوو پەرە، بۆیە چیرۆكێ خۆش گومرا دەبێ و گومراش دەكات.

لەم بارەوێ كەسانێك لە چیرۆكێ خۆشان و واعیزان خۆشەویستی و دلکزیەکی (الخشوع) ئەوتۆ بەدەرەدەخەن زیاد لەوێ كە لە دلدایە، زۆر كۆکردنەوێش پێویستی بە زیادەییەکی كاروکردەوێە کاری پێبکریت، ئەوجا ئەگەر گریان و دلکزیشی خرایە سەر دڵ فراوان و بەخشنە دەبێت.

گومانی تێدا نییە ئەگەر كەسیکیان بە درۆوێ ئەوانە ئەنجامدایێت، ئەوێ بەدلتیای خەسارۆمەندی پۆژی دواوە، ئەگەر كەسیکیشیان پاستگۆ بوو، پزگاری نایێت و پاستگۆیەکی تێكەڵ بە روپامایی (ریاء) دەبێت.

كەسانێك لە چیرۆكێ خۆشان لە گەڵ خۆیندنی بە ئاوازەوێ چەند جۆلانەوێەك بە لەشیشی دەكات، بەلام ئەو ئاوازەوێ كە ئەمڕۆ دایانەهێناوێ لە گۆرانی دەچێت، بۆیە لە حەرامییتەوێ نزیكترە بە بەراردی (كراوە) ت، خوینەر بە ئاوازەوێ دەخوینێت، چیرۆكێ خۆشەویستی دەخوینێتەوێ لە گەڵ چەپڵەلێدان و، هاوكات بە جۆلانەوێ پێهەکانی، ئەمە لە سەرخۆشبوون دەچێت، دەرەنجامیش دەبێ بە هۆی وروژاندنی خووەكان و، هەژاندنی نەفسەكان و، هاوارکردنی پیاوان و ژنان و، دراندنی پۆشاك، بەهۆی ئەو هەواوئارەزووێ شاراوێ لە نەفسەكاندا كۆبۆتەوێ، كۆتاش دەچنە دەرەوێ، دەلێن: مەجلیسەكە خۆش بوو، ئامازە بە خۆشی شتانیك دەكەن كە شیوا نییە.

کهسانیکیشیان هه مان شتی باسکراومان ته نجام دهه ن، به لām شیعرى شیوه ن و زارى بۆ مردوان ده خویننه وه، وه سفى تهو کاره ساتانه ده که ن که به سه ریاندا دین، غه ریبه به یاد ده هیئنه وه، تهو که سانه ش که به غه ریبه مردوون، بۆیه ژنان ده گرین و، شوینه که ده بی به پر سه .

له راستیدا پیویسته نارامگرتن به یاد بهیئیرته وه بۆ له ده ستدانی خوشه ویستان، نه که نه وى ده بیته هو ی نارام نه گرتن.

کهسانیک له چیرۆك خوانان و واعیزان باس له ورده کاریه کانی زوهو، خوشه ویستی خوای تعالی ده کات، به لām ئیبلیس سه رى لی ده شیویئیت و ده ئیت: تۆش له کۆى وه سفکراوانى به و سیفه تانه، چونکه توانای وه سفکردنت نه بوو، تا زهدت کردو، پێگه راسته که ت گرت به ر.

ناشکرا کردنی تهو سه رلیشیوانده نه ش به وه یه که وه سفکردنی زوهو و خوشه ویستی خوای تعالی زانین و زانسته، به لām گرتنه به رى پێگا که شتیکی ت رهو نایا له نه نجامدانیدا پێگای پێشینی چاکى ته م ئومه ته ده گرت به ر یا پێگای تر.

کهسانیک له چیرۆك خوانان و واعیزان سه باره ت به به لāو نه هاهمه تیه کان ده دوین، له بواری شه رعیشدا قسه کانیا ن له مه به ستی راست دوورده که ویتته وه، له میانه یاندا ده قه کانی شیعرى خوشه ویستی وه کو به لگه ده هیئنه وه، چونکه مه به ستیا ن ته نها هاوارکردن و زۆرکردنی ژماره ی خه لگه له کۆره کانیا ندا، نه گه ر به هو ی قسه گه لیکی بۆگه نیشه وه بیت.

چهنده هاشیا ن ده سته واژه گه لیك ده رازیننه وه که هیچ مانایه کی نییه، وه نه مپۆ زۆرتیرین گوفتاره کانیا ن سه باره ت به موساو کتیه که و، زوله یغا و یوسفه، زۆر به که مى باسی فره زه کان ده که ن و، قه ده غه له تاوانیک نا که ن.

باشه که ی که سی زیناکارو، سوو خۆر ده سته لگرن و په شیما ن به وه، که ی ژن مافی پیا وه که ی بزانی ت و، نوێه که ی به جی بیئیت و بیپاری ت ؟
نه یهو زۆر دووره .

نەمانە شەرعیان خستۆتە پشت گوی، بۆیە هیچیان پی نەماو شەكەکیان زوو تەواو بوو، چونکە هەق قورسەو، پووچیش سووکه.

کەسانیک لە چیرۆک خوانان و واعیزان هانی خەلک دەدەن بۆ زوهدو، شەو نوێژی و، مەبەستی راستەقینەو بیروباوەری راست بۆ خەلکی پەمەکی پوون ناکەنەو، بۆیە پێدەچی پیاویکی ئەم کۆمەڵە تەویە بکات و، گۆشەگیری جینگەیک بیست، یا دەچیتە دەرەو بۆ چیاپەک و، خاوخیزانەکی دەمیننەو هیچ شتیکیان لە مالهەو نابێ (۱۹۰).

کەسانیکیش لە چیرۆک خوان و واعیزان سەبارەت بە هیواو ئومیدو ئارەزوو دەدوین، بەلام تیکەڵ بەوانەکی ناکەن کە ترس و وریایی دروست بکات، بۆیە خەلک زاتی تاوان و سەریچی کردنی زیاتر دەبیست، دواتریش ئەم کەسانە باسەکانیان بەهۆکارەکانی دل تێچوونی دنیا بەهێز دەکەن، وەکو هۆکاری گواستنەوی جوان و، پۆشاکێ بەنرخ، بۆیە دلەکان بە گوشتارو بە کرداری خۆی خراب دەکات.

---

۱۹۰ _ چەند دۆینی لە ئەمڕۆ دەچیت؟! هەندێ لە کۆمەڵە ئیسلامیە بانگخوازیەکانی ئەمڕۆ سەرەت و سامان و پالپشتی تێکۆشانیان لە سەر ئەم کارە، بە چوونە دەرەو بەجیهیتشتنی خاوخیزان و شتگەلیکی تری بەو هاوشتوانە! تیروانە!!

★ ره‌خنه‌گرتن له رښيازگه‌لی واعيزان و چيرۆك خوانان:

پښده‌چی واعيز راستگۆ بيت، مهبه‌ستی نامۆزگاری بيت، به‌لام له گه‌ل زهمه‌ندا کهسانیکيان سهرگه‌وره‌ی تیکه‌ل به دلّیان بووه، بۆیه هه‌زه‌کات به گه‌وره دابنریت، نیشانه‌ی نه‌ویه که نه‌گهر واعيزتکی دیکه ده‌رکه‌وت بۆ نه‌وه‌ی له جیاتی کاربکات، یا یارمه‌تی بدات بۆ نامۆزگاریکردنی خه‌لک، نه‌وه‌ی پێ ناخۆش ده‌بیّت، که‌چی نه‌گهر مهبه‌ستی راست بووایه، قایل ده‌بوو بۆ چاکردنی خو و ره‌وشتی خه‌لک یارمه‌تیده‌ری بیت.

کهسانیک له چیرۆک خوانان ژنان و پیاوان له کۆره‌که‌یدا کۆده‌کاته‌وه، بۆیه ته‌ماشای ده‌که‌یت ژنان هاواریکێ زۆر ده‌که‌ن به هۆی سۆزه‌وه به بانگه‌شه‌ی خۆیان، که‌چی قه‌ده‌غه‌ی نه‌ویه‌یان لی ناکات، ته‌نها له به‌ر کۆکردنه‌وه‌ی دلّان و راکیشانیان بۆ لای خۆی.

له زه‌مه‌نی خۆشاندا _ زه‌مه‌نی (ابن الجوزي) _ کهسانیک له چیرۆک خوانان په‌یدا بوون له چوارچۆیه‌ی سه‌رلیشتواندنه‌وه به دوورن، چونکه شتیکێ ناشکرایه چیرۆکیان کردوه به هۆکاری بۆیوی و به هۆیه‌وه به‌خشش و خه‌لات له شه‌میرو سه‌تمکاران و باج کۆکه‌ره‌وه‌ان وهرده‌گرن و، کردویانه به هۆکاری په‌یداکردنی بۆیوی به گه‌ران له وه‌لاتاندا، کهسانیکیشیان ناماده‌ی سه‌رقه‌بران ده‌بیّت و، باس له به‌لّاو کاره‌سات و، جیابوونه‌وه له خۆشه‌ویستان ده‌کات و، ژنان ده‌گریتیت و، باسی نارامگرتن ناکات.

پښده‌چی ئیبلیس سه‌ر له واعيزی تۆکه‌می باش تینگه‌شتووی حالّی بوو (الواعظ المحقق) بشیونیی و، پێی بلّیت: که‌سیکی وه‌کو تۆ مۆجیاری و نامۆزگاری ناکات، به‌لکو که‌سیکی هۆشیاری ناسایی مۆجیاری و نامۆزگاری ده‌کات، به‌وه‌ش هانی پچه‌ران و بښه‌نگبوونی ده‌دات!

نه‌وه‌ش به‌کینه‌که له پیلانگێره‌کانی ئیبلیس، چونکه رینگری له کاری خه‌یر ده‌کات و، به‌و واعیزه تۆکه‌میه ده‌لّیت: تۆ چۆ له باسه‌کانت وهرده‌گریّت و، هه‌ست به نارامی و هه‌وانه‌وه ده‌که‌یت، پښده‌چی به‌وه روویامایی (ریاء) تیکه‌ل به گوشتاره‌کانت بویت و، هه‌لبه‌ژاردنی رینگه‌ی ته‌نیایی چاکترو بیوه‌ی تهره، که‌چی مهبه‌ستی ته‌نها داخستنی ده‌روازه‌ی خه‌یره.

✱ باسی سەرلیشیواندنه کانیی به رامبه ربه زمانه وانان و نه ده ب دۆستان:

نووسەر ده فەرمیّت:

ئیبلیس سەری لەم جەماوەرە شتواندووە، سەرقالی کردوون بە زانستەکانی (النحو) زمانەوێ (۱۹۱)، دووری خستونەتەوێ لە فێربوونی شتە گەرنگە پێویستەکان کە (فرض عین) دەو دەبێ هەموو کەسێک بیزانێت و کاری پێ بکات، وەکو زانینی ئەو شتانە کە بە ناچاری لەبۆری پەرستەکاندا دەبێ بیزانن، لە گەڵ کردەوێ گەلیکی شایستە فێربوونی پەيوەست بە ئەدەبی نەفس و، چاکەکاری دڵان، هەروەها زانستە چاکەکانی تایبەت بە زانستەکانی تەفسیر و فەرموودە و فێقه، هەموو زەمەنی خۆیان بە زانستیکەوێ بەسەربرد کە بۆ خودی خۆی خواست ناکرێت، بەلکە بۆ فێربوونی زانستەکانی تر سوودی لێوەردەگیرێت، چونکە مەرۆف کە وشەیکە فێر دەبێ، پێویستە سەرکەوێت بۆ کارپێکردنی وشەیکە، چونکە لە بۆری دیکەدا خواستراوە، بۆیە مەرۆفی وایان دەبینیت هێندە نەماوە لە ئادابەکانی شەریعت هیچ نەزانیت جگە لە شتێکی کەمی نەبێت، سەرەرای نەزانینی فێقه، وە ئاوپ لە پاککردنەوێ نەفسی و، چاککردنی دڵی ناداتەوێ.

لە گەڵ ئەمەشدا، خۆبەزەزانینیکی گەوریان تێداوە، ئیبلیس وای بە خەیاڵدا هێناون کە ئێوە لە زانایانی ئیسلامن، چونکە (النحو) و زمان لە زانستەکانی ئیسلامن و، هۆکاری سەرەکی تێگەشتنی قورئانی پێرۆزن!

سوێند بە خوا نەکۆلی لەمە ناکرێت، بەلام ئەوێ پێویستە لە (النحو) بزانرێت بۆ چاککردنی زمانەو، ئەوێش کە مەرۆف پێویستی پێیهتی لە زمان بۆ تەفسیرکردنی قورئان و فەرموودە، کە کاریکی ناچاری و پێویستە، جگە ئەوێ زیادەیکەو پێویست نییە، بۆیە

---

۱۹۱ _ واتە: سەرقالی کردوون بە زۆر قولبۆنەوێ لە زانینی لێهەکانی و وردەکاریەکانیدا، وای لێکردوون هەولێ تەنها فێربوونی شتە پێویستەکان نەدەن کە زمانی پێ راست دەبیتهوێ.

به سه‌بردنی کات له فیربونی ئەم زیاده‌یه‌دا _ که پێویست نییه _ له گەڵ پشت گوێ خستنی پێویست: هەڵەیه، پەسەندترکردن و به چاکتردانانیشتی به‌سه‌ر شت‌گه‌لێکی دیکه‌ی به‌سوودترو پله به‌رزتری وه‌کو فیه‌مو فەرمووده: فێل و فەرەج و بێدادپەروریه.

نەگەر تەمەن ئەمەندە فراوان بوايه بۆ زانینی هەره‌ه‌مووی، کارێکی چاک بوو، بە‌لام تەمەن کورته، بۆیه پێویسته گ‌رنگ‌تر چاک‌تر پێش ب‌خ‌رێت و پەسەندتر ب‌ک‌رێت.

له‌به‌ر ئەوه‌ی کاریان به‌ گشتی بریتی یه له شیع‌ری (الجاهلی)، خوش هیچ به‌به‌رستێکی به‌دینه‌کرد ب‌یگه‌ڕێتێته‌وه بۆ خوێندنه‌وه‌ی فەرمووده‌کان و، فیربونی ژيانامه‌ی پێشینی چاک، ئەوه‌بوو ئەو خ‌وانه‌ی خ‌ۆیان بۆ نێو قولای تیاچوون و هه‌واو ئاره‌زووه‌هه‌ پاره‌وی کردن، بۆیه تەماشای ده‌ک‌میت ده‌ست‌وره‌کانی تەمبه‌لی و بێکاری راده‌په‌رێت و گ‌الته‌و سوکایه‌تی ده‌کات و، که‌م که‌سیان ده‌بینیت به‌ له‌ خ‌واترسانه‌وه‌ خه‌ریک بێت، یا بۆتۆیه‌ک په‌یدا ب‌کات، چونکه به‌ (النحو) خ‌ۆی له‌ کاربه‌ده‌ستان نزیک ده‌کاته‌وه‌و، به‌وه‌ش زمانه‌وانان له‌ ماله‌ حرامه‌کانی ئەوان ده‌خ‌ۆن، وه‌کو (أبو علي الفارسي) که له‌ سه‌رده‌می (عَصْدُ الدَّولَة) وه‌سه‌انی ت‌ریش پێی هه‌ڵده‌ستان.

زۆر جار واتێده‌گه‌ن که هه‌ندی شت شیاوه، که‌چی شیاویش نییه، به‌ ه‌ۆی که‌م تینگه‌شتنیانه‌وه، وه‌کو به‌ سه‌ره‌اته‌که‌ی (أبي إسحاق إبراهيم)ی کورپی (السَّري)، ده‌لێت: (القاسم)ی کورپی (عبداللّه)م فێری زانست و په‌وشتی جوان ده‌کردو، پێم ده‌گوت: نەگەر به‌و پله‌یه‌ی بابت گه‌شتی و، وه‌زاره‌ت پێ سپێردرا، چ چاکه‌یه‌کم له‌ گه‌ڵدا ده‌که‌ی؟ ئەوه‌یش ده‌یگوت: ئەوه‌ی خ‌ۆت هه‌زت پێته‌تی. منیش پێم ده‌گوت: حه‌زم به‌وه‌یه بیست هه‌زار دینارم به‌ده‌یتی. ئەوه ئەوه‌په‌ری هیواو ئاواقم بوو.

پاشان تەن‌ها چەند سالتیک تیپه‌رپوو، ئەوه‌بوو وه‌زاره‌ت به‌ (القاسم) سپێردراو، منیش هێشتا له‌ گه‌ڵیدا بووم و لێی جیا نه‌بوومه‌وه، بویوم به‌ هاوه‌لی، نه‌فسم هانی دام بۆ به‌یاده‌یتانه‌وه‌ی ئەو په‌یمانه‌ی پێی دابووم، به‌لام به‌ گه‌وره‌م داناو لێی ترسام، له‌ رۆژی سییه‌می وه‌زاره‌ته‌که‌یدا، پێی گوتم ئەی (أبا إسحاق)! ناتبینم په‌یمانه‌که‌م به‌یاده‌یتێته‌وه!

منیش گوتم: پشتم به چاودێری وهزیر بهست خوا بیپاریزی، چونکه پیتیستی به هیچ بهیادهیتانهوهیهك نابیت سبارهت بهو پهیمانهی داویهتی بهرامبهه به خزمهتکاریکی مافدار. پیتی گوتم: کیشهكه (المعتضد)ه، نهگهر نهو نهبوايه بهلامهوه قورس نهبوو ههموو پارهكهت به جاریك بدهمی، بهلام ترسم لهوهیه قسهیهك له نیوان من و نهودا پرویدات، بۆیه دلقراوانی بنوینه و بهش بهش وهربگره. گوتم: بهو جۆره کردار بکه. پیتی گوتم: بۆ خهلك دابنیشهو، نهو (رقاع)انهیانم (۱۹۲) بۆ بهینه كه پینداویستیه گهورهکانی نهوانی تیدایه، پهلهشی له سهر بکه، سلش له داواکردم نهکمیتموه سبارهت بهو شتانهی بۆیان هیتای، قسم له گهله بکهو بۆت جیبهجی دهکم، راست بیت یا مهحال بیت، تاوهکو نهو پارهی پهیمانم پینداوی دهستت دهکهویت، منیش نهوه بهجیدهگیاندو، ههموو پۆژیک (رقاع)یکم نیشان دهداو، نهویش نیمزای دهکردو، لهوانهش بوو پیتی بگوتایه: چهندت بۆ دهستهبههراوه له سهر نهمه ؟ منیش دههگوت: نهوهندهو نهوهنده، نهویش دههگوت: فیل و فرهجت لیکراوه، نهمه یهکسانه به نهوهندهو نهوهنده، بۆیه داواي زياد بکه، منیش دووباره دهگهرامهوه لای خهلکهکو، بهردهوام مامهلهم له گهله دهکردن و، بۆیان زياد دهکردم، تا دهگهشته نهو پادهیهی بۆی دیاری کردبووم.

(أبي إسحاق) دهلیت: نهوهبوو شتیکی زۆرم نیشاندا، تاوهکو بیست ههزار دینارهکهو زیاتریشم دهستکهوت له ماوهیهکی کهمدا، داوی چهند مانگیك پیتی گوتم: نهی (أبا إسحاق) ! نهو پاریهی پهیمانم پی دابووی دهستت کهوتهوه ؟ منیش گوتم: نهخیر. نهوهبوو بیدهنگ بوو، پاشان ههموو مانگیك یا نزیک به مانگیك لیتی دهپرسیم: نهو پاریهی پهیمانم پی دابووی دهستت کهوت ؟ منیش دههگوت: نهخیر، له ترسی پرانی نهو بژیویهدا، تا دوو نهوهندهی نهو پاریهی پهیمانی پی دابووم دهستم کهوت، پۆژیکی دیکهش لیتی پرسیمهوه ؟ بهلام شهرم له

---

۱۹۲ _ رقاع: پارچه پیستیکه یا ههر شتیکی تره بۆ له سهر نووسین بهکاردیت و داواکاری نهو خهلکهی تیدا دنوسرا بۆ نهوهی بهرزکریتمهوه بۆ وهزیرو نهویش له جیاتی ههستانی له بهرزکردنهوهیدا بریک پارهی وهکو بهرتیل لهو خهلکه وهردهگرت. (وههگێی).

درۆکردنی بهره‌وام ده‌کرد ! بۆیه گوتم: به خۆشی و به‌خشنده‌ی وه‌زیره‌وه ده‌ستم کهوت، نه‌ویش پیتی گوتم: سویند به خوا خهم و خه‌فته‌ت پرواندمه‌وه، چونکه بهره‌وام دلم له په‌ژاره‌دا بوو تا نه‌و پاره‌ته ده‌ستکه‌وت.

ده‌لێت: پاشان شووشه‌ مره‌که‌به‌که‌ی هه‌لگرت و، کتیبیکسی بۆ نیمزا کردم بۆ گه‌نجینه‌وانه‌که‌ی که سێ هه‌زار دینارم به‌یه‌کجار بداتی، نه‌وه‌بوو منیش وه‌رمگرتوو، ئیتەر هیچ شتیکم نیشان نه‌دایه‌وه، نه‌شه‌ه‌زانی وه‌زیر چۆن په‌فتارم له‌گه‌لدا ده‌کات، بۆ سبه‌ینی، دیده‌نیم کرده‌وه‌و، دانیشتم، ئاماژه‌ی بۆ کردم: نه‌وه‌ی پیتته‌ به‌ینه‌، بۆ نه‌وه‌ی نه‌و (رقاع)انه‌م پیتیه‌ لیم وه‌ریگریت. نه‌وه‌بوو گوتم: (رقاع)م له‌هیچ که‌س وه‌رنه‌گرتوه‌و، چونکه نه‌و پاره‌یه‌ی په‌یمانته‌ پێ دابوو ده‌ستم که‌وت، نه‌شمزانی وه‌زیر چیتەر چۆن په‌فتارم له‌گه‌لدا ده‌کات ؟ نه‌ویش گوتی: نه‌ی (سبحان الله) ! واتیده‌که‌ی شتیکت لیده‌برم که‌ بووه‌ به‌ نه‌ریتیک بۆ تو، خه‌لکیش پیتیان زانی، به‌و هۆیه‌شه‌وه‌ پله‌وپایه‌یه‌و شکۆمه‌ندیه‌کت لای نه‌وان په‌یداکردو، خه‌لکیش به‌یان و ئیواره‌ سهردانی ماله‌کت ده‌که‌ن و، نه‌شزانریت هۆکاری برینه‌که‌ی چ بوو، نه‌و کاته‌ واده‌زانریت نه‌وه‌ به‌ هۆی لاوازی شکۆمه‌ندیه‌وه‌ بووه‌ لای من، یا گۆپان به‌ سهر پله‌که‌تدا هاتوه‌ ! (رقاع)ه‌کانتم نیشان بده‌و، به‌بێ ژماردن بهره‌.

نه‌وه‌بوو منیش ده‌ستم ماچ کردو، سبه‌ینی زوو (رقاع)ه‌کانم بۆ برده‌وه‌، ئیتەر هه‌موو پۆژێک نیشانم ده‌دا تاوه‌کو مردو به‌و جۆره‌ مال و سه‌روه‌تم زۆر بوو.

نووسهر ده‌فه‌رمیت:

ته‌ماشاکه‌ن که‌م تیگه‌شتن له‌ فیه‌قدا چ ده‌کات ؟! چونکه‌ ته‌م پیاوه‌ پایه‌ به‌رزه‌ زانایه‌ له‌ زانسته‌کانی (النحو)و زماندا، نه‌گهر بیزانییا نه‌وه‌ی پیتی هه‌ستاه‌و له‌ پرووی شه‌رعه‌وه‌ شیاو نییه‌، باسی نه‌ده‌کردو ناشکرای نه‌ده‌کرد !

چونکه‌ گه‌یاندنی پێداویسته‌یه‌کانی خه‌لک به‌ کاربه‌ده‌ستان (واجب)ه‌، به‌لام شیاو نییه‌ هیچ به‌رتیلیه‌کی له‌ سهر وه‌ریگریت، هه‌روه‌ها نابیت هیچ شتیکی وه‌ریگریت له‌ سهر نه‌و کاروبارانیه‌ی ده‌وله‌ت که‌ خراوه‌ته‌ شه‌ستۆی وه‌زیر، به‌مه‌ زۆر به‌ ناشکرا پله‌به‌رزى فیه‌قه‌ به‌سه‌ر جگه‌ له‌ فیه‌قدا ده‌رده‌که‌ویت.

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانیی به‌رام‌به‌ر به شاعیران:

نووسەر ده‌فرمیت:

ئیبلیس سه‌ری لیشیواندۆن و، وای به خه‌یالدا هیتان که شه‌وان له چینی شه‌دیبان و، تایبه‌ت کراون به زرنگی و زیره‌کیه‌که‌وه که پیتی جیابونه‌ته‌وه له که‌سانی تر، نا لی‌ره‌دا له توانادایه بگوتریت هه‌ر که‌س تایبه‌تی کردۆن به‌و زرنگی و زیره‌کیه‌وه، پیده‌چی له گونا‌ه‌و تاوانه‌کانیشتان بورایی! بۆیه ته‌ماشاشا ده‌که‌یت ویتل و سه‌رلیشیوان له هه‌موو شیونکداو شیعر ده‌لین، وه‌کو درۆ، سووکردن، هه‌جوو، ئابروبردن و ته‌تک کردن، دان نان به هه‌ر خراپه‌و به‌دیه‌ه‌شتیه‌کدا، که‌مترین بارودۆخیشیان شاعیر هه‌لده‌ستیت به پیا‌هه‌ل‌دانی مرۆف و پاشان شه‌و مرۆفه له ترسی شه‌وی هه‌جووی نه‌کات، پارهی پیده‌دا بۆ خۆپاراستن له شه‌ری، یا له نیتو کۆمه‌لێکدا پیا‌هه‌ل‌ده‌داو ستایشی ده‌کات و، مرۆفیش شه‌رمی ئاماده‌بو‌ان ده‌یگریت و پیتی ده‌دا.

هه‌موو شه‌مانه له په‌گه‌زی ده‌ست به سه‌راگرتنی مالی خه‌لکه.

ته‌ماشای کۆمه‌لێکی شاعیران و شه‌دیبان ده‌که‌یت خۆیان به‌دوورناگرن له پۆشینی ئاوریشم و، له پیا‌هه‌ل‌دانا درۆ ده‌که‌ن و له سنوور ده‌چنه ده‌ره‌وه، کۆیونه‌وه‌شیان له سه‌ر کاری ناپه‌واو خراپه‌کردن و، خواردنه‌وه‌ی مه‌ی و، جگه له‌وانه‌شه، دوا‌ی شه‌وه که‌سانێکیان ده‌لین: من و کۆمه‌لێک له شه‌دیبان کۆیینه‌وه‌و، ئاوه‌هاو ئاوه‌هامان کرد!

شه‌یه‌و زۆر دووره، دلنایان هه‌یج شه‌ده‌یتک په‌وا نابێ مه‌گه‌ر بۆ خوا‌ی په‌روه‌ردگار بێ، شه‌وه‌ش به به‌کاره‌یتانی خۆپاراستن و لی‌ترسانی شه‌و زاته ده‌ییت، که‌سی زرنگ له کاروباری دونیادا شکۆمه‌ندیه‌کی شه‌وتۆی نابیت، هه‌یج ده‌سته‌واژه‌یه‌کی‌ش به‌لای خوا‌ی په‌روه‌ردگار هه‌و چاک نابێ شه‌گه‌ر خۆپاراستن و له خواترسانی له گه‌لدا نه‌بێ.

جه ماوه‌ری نه‌دیبان و شاعیران نه‌گهر رۆزی و به‌ده‌سته‌تایان که‌م بویه‌وه، بی‌زاری
ده‌نۆینو، کوفر ده‌که‌ن و، ده‌ست ده‌که‌ن به‌ سه‌رزه‌نشته‌کردنی چاره‌نوس، وه‌کو نه‌وه‌ی
هه‌ندیکیان گوتویه‌نه:

لَيْنَ سَمَتْ هِمَّتِي فِي الْفَضْلِ عَالِيَةً
فَإِنَّ حَظِّي بِبَطْنِ الْأَرْضِ مُلْتَصِقٌ
كَمْ يَفْعَلُ الدَّهْرُ بِي مَالًا أُسْرًا بِهِ
وَكَمْ يُسِيءُ زَمَانٌ جَائِرٌ حَقٌّ

واته: نه‌گهرچی هیمه‌تم له‌ فه‌زل و چاکه‌دا به‌رزبویه‌ته‌وه
به‌لام به‌ختم به‌سکی زه‌مینه‌وه نووساوه
پۆژگار چه‌ندم پی ده‌کات که‌ پی دله‌خۆش نابم
وه زه‌مه‌نیکی سته‌مکاری پ‌قاوی چه‌ند خراپه‌م له‌ گه‌ل ده‌کات.

به‌لام نه‌مانه‌ بیریان چوه‌ سه‌رپی‌چیه‌کانیان رۆزی و ده‌سته‌که‌وتیان که‌م ده‌کاته‌وه، نه‌فسی
خۆیان وابینیوه‌ شایسته‌ن به‌ هه‌موو خێرو خۆشیه‌ک، شایسته‌ن به‌ بی‌وه‌ی له‌ هه‌ر به‌لایه‌ک،
که‌چی سه‌ره‌نجی پی‌ویسته‌تی ملکه‌چه‌بوونی خۆیان نه‌داوه‌ به‌رامبه‌ر به‌ فه‌رمانه‌کانی شه‌رع،
چونکه‌ زرنگی و زیره‌کیان له‌ بی‌ئاگای و که‌م نه‌زموونیدا ونبوه‌.

★ باسی سەرلێشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبهه به زانایانی تۆکهه ی کامل:

نووسهر ده فهرمیت:

هیمه تی کۆمه ئانێک بهرز بۆوه، فێری زانسته کانی شهرع بوون، له قورئان و، فهرمووده و، فیهقه و، نه ده ب، به ئام ئیبلیس به سەرلێشیواندنیکی شاراووه بۆیان چوو، خودی خۆیانی به چاویکی گهروه پێشاندان، له بهر هه موو ئهو زانسته ی که فێری بوون و سوودیان به خه لک گه یاند، لێره دا که سانێکیان والیده کات بیزار بێ به هۆی دوروودریژی ماندووبوویه وه بۆ فێربوونی زانست و، خۆشیه کانی بۆ ده پازنێته وه، پێی ده لیت: ئهم ماندووبوونه ت تاوه کو که ی ؟ نه دنامه کانی له شت له نا په حه تیه کانی سه پاندن (التکالیف) به مۆینه وه، رێگه به نه فست به له بواری خواست و ئاره زووه کانیدا رابویریت، نه گهر تووشی تاوانێکیش بووی زانسته که ت تاوانه که ت له سه ر لاده بات ! وه فه زل چاکه ی زانایانی به یاد ده هینیته وه.

ئه گهر ئهم به نده به جێماو، ئهم سەرلێشیواندنه ی قبول کرد، ئه وا تیا ده چیت و ده فه وتیت.

به ئام ئه گهر سه رکه وت، پێویسته بلیت: ئه ی ئیبلیس به سی ڕوو وه لامت ده دریته وه:

یه که میان: له راستیدا زانایان به زاسته وه فه زل و چاکه یان بۆ ده سه ته بهرکرا، به ئام ئه گهر کاریان پێ نه کرد، ئه وا هیه مانایه کی نابێ، ئه گهر منیش کارم پێ نه کرد، وه کو ئه و که سه م لیدیت که نه زانیت مه به ستی سه ره کی فێربوونی ئه و زانسته چی یه، نمونه شم وه کو نمونه ی پیاویکی لیدیت که خۆراک کۆیکاته وه، ده رخواردی که سانی برسی بدات و، خۆی هیه چی لی نه خوات، بۆیه ئهم که سه هیه سوودێکی تیربوون به برسیته که ی خۆی نابه خشیت.

دووه م: به ره بهرچی بداته وه به و فهرموودانه ی سه به ره ت به زه مکردنی کارنه کردن به زانست

هاتوه، وه کو نه وه ی که پێغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ باس و خواسی پیاویکمان بۆ ده گێرتیه وه ده فهرمیت: ((رجل یلقى فی النار، فتندلقُ أقتابه، فیقول: کنتُ أمرُ

بالمعروف ولا آتیه، وأنهى عن المنكر وآتیه (۱۹۳). واته: ((پیاویك فری ده درتته ناگروهو، ریخۆله کانی به خیرایی ده چیتته دهروهو، ده لیت: فرمانم به چاکه ده کردو خۆم کارم پی نه ده کردو، قه ده غه شم له خراپه ده کردو خۆم پی هه لده ستام)).

وقول أبي الدرداء _ رضي الله عنه _ : ((وَيْلٌ لِّمَنْ لَا يَعْلَمُ "مَرَّةً، وَوَيْلٌ لِّمَنْ عِلْمٌ وَلَمْ يَعْمَلْ" سَبْعَ مَرَّاتٍ)) (۱۹۴) واته: ((وهیل بۆ نهو که سهی نازانیت، یهک جار، به لām وهیل بۆ نهو که سهی ده زانیت و کاری پیتناکات، جهوت جار)).

سییه م: با باسی سزای نهو زانایانه بکات که تیاچوون به هوێ وازهیتناپانهوه به کارکردن بهو زانستهی پیتان بوو، وه کو ئیبلیس و کهسانی تری جگه له نهویش، به سیشه بۆ زه مکردنی زانای کارنه کردوو به زانسته کهی، نهوهی که خوی تعالی فرموویه تی:

﴿ كَمَثَلِ الْهَمَارِ يَحْمِلُ أَثْقَارًا ﴾ ﴿ الجمعة: ٥ ﴾. واته: ﴿ كَمَثَلِ الْهَمَارِ ﴾ وهك گوێ درتتیکه ﴿ يَحْمِلُ أَثْقَارًا ﴾ که کتیبیکێ زۆری هه لگرتبێ (سوودی لی نایینی) (۱۹۵).

۱۹۳ _ رواه البخاري (۳۲۶۷)، ومسلم (۲۹۸۹)، عن أسامة بن زيد.

۱۹۴ _ وسنده صحيح.

انظر تحريجه في تعليقي على ((ذم من لا يعمل بعلمه)) (ص ۴۵ _ ۴۶) لأبن عساكر، طبع دار عمار.

۱۹۵ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی تهفسیری قورنان.

★ ره‌خه‌گرتن له رَپْیاژگه‌لی زانایان تۆکمه‌و کامل:

ئیبلیس له لایه‌کی تره‌وه‌ سه‌ری له کۆمه‌لانیکی تری زانایانی تۆکمه‌ی به‌ نه‌زمون له زانست و کرداردا شیواندوه‌وه، خۆیه‌زلزانیی بۆ رازاندونه‌ته‌وه له‌بهر نه‌و زانسته‌ی پێیانه، له گه‌ل ئیره‌یی بردن (الحسد) به‌ که‌سانی تری هاوتای خۆی و، رپویامایی کردن بۆ به‌ده‌سته‌ینانی سه‌رگه‌وره‌یی، جار به‌ جار وایان پیشان ده‌دا نه‌وه هه‌قیکی پتویستی نه‌وانه‌و، جار به‌ جاریش خۆشه‌ویستی نه‌وه‌یان له دڵدا زیاد ده‌کات، بۆیه‌ وازی لێناهیتن، نه‌گه‌رچی چاک ده‌زانن نه‌وه هه‌له‌یه.

چاره‌سه‌ری نه‌مه‌ بۆ که‌سی سه‌رکه‌وتوو بریتییه له‌ تپروانیینی به‌رده‌وام بۆ تاوانی خۆیه‌زلزانی و ئیره‌یی بردن و رپویامایی و، به‌یاده‌یتانه‌وه‌ی نه‌فسه‌ که‌ زانست شه‌ری نه‌و ده‌ستکه‌وتانه‌ی سه‌روه‌ لانا‌بات، به‌لکو سزاکی دوونه‌وه‌نده‌ ده‌کات، چونکه‌ به‌لگه‌ی سزادانه‌که‌ دوونه‌وه‌نده‌ بۆته‌وه، هه‌رکه‌س ته‌ماشای ژیا‌نامه‌ی پێشینی چاک له‌ زانایانی به‌ کردار بکات، له‌ ناستی نه‌واندا خودی خۆی به‌ که‌م و نزم دیته‌ پێش چا‌وو، ئیتر خوی به‌ زل نازانیت، وه هه‌رکه‌س خ‌وای په‌روه‌ردگار بنا‌سیت، ئیتر رپویامایی نا‌نوینیت و، هه‌رکه‌سیش ته‌مasha بکات که‌ چاره‌نووسی به‌ پێی ویت و خواستی خ‌وای ته‌عالی تیده‌په‌ریت، ئیره‌یی نا‌بات.

پیده‌چی ئیبلیس به‌ گومانیتیکی جوان پۆشه‌وه‌ بۆیان به‌جیت و، بلیت: داواکردنتان بۆ پله‌به‌رزی مانای خۆیه‌زلزانی نا‌به‌خشی، چونکه‌ ئی‌وه‌ نوینه‌ری شه‌رعن و، داواکاریه‌کانتان بریتی یه له‌ به‌هیزکردنی نا‌ین و، به‌درۆخسته‌نه‌وه‌ی ته‌هلی بیده‌ه، که‌ جله‌وی زمانیش‌تان شل کردوه‌ به‌رامبه‌ر به‌ ئیره‌یی به‌ران نه‌وه تو‌وره‌بوونه‌ بۆ شه‌رع، چونکه‌ ئیره‌یی به‌ران زه‌می نه‌و که‌سانه‌ ده‌که‌ن که‌ به‌وه هه‌ستاون، نه‌وه‌ش که‌ به‌ رپویامایی دایده‌نن، رپویامایی نییه‌، چونکه‌ نه‌و که‌سه‌ی له‌ ئی‌وه‌ دل‌کزی (مخاشع) ده‌نوینیت و، خۆی ده‌گرینیت، خه‌لکی شوینی ده‌که‌ون و په‌یره‌وی ده‌که‌ن، وه‌کو چۆن په‌یره‌وی پزیشک ده‌که‌ن نه‌گه‌ر به‌ کرداریی خۆی پاراست، زۆر زیاتر له‌وه‌ی که‌ نه‌گه‌ر ته‌نها وه‌سف بکات.

به ده رخستنی ئەم سەرلیشێواندنەش به وهیه که ئەگەر که سێکی تر ههستیت و خۆبه زلزانین به سەر هاوهێکی خۆیاندا بنوێنیت و ، له مهجلیسه کهدا به سهریدا سهرکهوت، یا که سێکی تیرهیی بهرامبەر به هاوهێکهیان شتێک بلیت، ئەم زانایه بۆ ئەوه توورپه نابیت و ههکو توورپه بوونی بۆ خودی خۆی، ئەگەرچی هاوهێکهی له نوێنه رانی شەرعیشت، لێره دا دهزانیت له راستیدا بۆ نهفسی توورپه نه بوو، به لکو بۆ زانسته که بوو.

به ئام پروپامایی، بۆ هیچ که سێک نابیت به هانه، شیاویش نییه بکریت به هۆکاریکی بانگه وازیکردنی خه لکی، بۆیه (أَيُوبُ السُّخْتِيَانِي) ئەگەر فەرمووده یه کی باسکردایه، دلنه رمی دهیگرت و، چاوه کانی فرمیسکی دهرشت و ئاو به لوتیدا دهاته خوار، به ئام له ترسی پروپامایدا دهیفرموو: ئای که ههلامه ته کهم تونده !

پاشان: کرده وه به نیهت و نیازهو، په خنه گریش زرنگ و کارامدیه، چه ندین کهس یێدنگه و غه یبه تی موسلمانان ناکات، به ئام ئەگەر له ئاماده بوونیدا غه یبه تیان کرا، دلخۆش ده بیت، به وهش له سی پۆوه تاوانبار ده بیت:

یه کهم: دلخۆشی، چونکه ئەو دلخۆشیه به هۆی ئەو سهرپیچیه وه بوو که له لایه ن که سی غه یبه تکاره وه ئەنجام درا.

دووه: شادوومان بوونی به قسه پیگوتن و تانه لێدانی موسلمانان.

سی یه م: نکۆلی ناکات.

ئیبلیس سهری له زانایانی کاملی تۆکه شێواندوه، شه ونخونی ده که ن و، به پۆژیشت به رده وام تێده گۆشن بۆ دانان و پێکخستن و کۆکردنه وه ی زانسته کان، ئیبلیس وای به خه یالدا هیناون که مه به ست بڵاو کردنه وه ی ناینه، به ئام مه به ستی ناوه کی شاراو ه یان بڵاویونه وه ی ناوداری و، به رزی ناوبانگی و، سهرگه وه ریه، بۆ ئەوه ی له هه موو لایه که وه خوێندکارانی زانست بۆ لای نووسەر سه فەر بکه ن.

ئەم سەرلێشیواندەش بەوێ ناشرکرا دەبیئت کە ئەگەر خەلکی سوود لە دانراوەکانی وەرگرن بەبێ ئەوەی نامشۆی خۆی بکەن، یا بە سەر کەسیکی دیکەیی هاوتای خۆی لە زانستدا خۆئندرایەو، بەوێ دلشاد دەبیئت، ئەگەر مەبەستی بڵاویوونەوی زانست بیئت.

کەسانێک لە پێشین (۱۹۶) فەرموویانە: هەر زانستیێک کە فیری بوومە حەزم کردووە خەلک سوودی لێوەرگرن بە بێ ئەوەی بدرێتە پال من.

هەشیانە بە زۆریتی شوێنکەوتووێ دڵخۆش دەبیئت و، ئیبلێسیش سەری لێدەشیوێنیئت و وای بەخەیاڵدا دینیئت کە ئەو دڵخۆشبوونە بۆ زۆریی خۆئندکارانی زانستە، بەلام لە راستیدا مەبەستی تەنها زۆرکردنی هاوێلان و، بڵاوکردنەوی ناویانگ و شوێتە.

لەو بوارەدا لە خۆیاییوونێکی زۆر بە وشەو زانستەکانی خۆیانەو پەیدا دەکەن، ئەم سەرلێشیواندەش بەوێ ناشرکرا دەبیئت کە ئەگەر هەندیک لەو کەسانەیی نامشۆی دەکەن وازیان هێناو چوونە خزمەتی کەسانی تری لە خۆی زاناتر، ئەوەی لا قورس دەبیئت و پیتی بیزار دەبیئت.

ئەمە خوێرپەشتی کەسی دڵسۆز نییە لە بوازی فیژکردندا، چونکە نمونەیی کەسی دڵسۆز وەکو نمونەیی ئەو پزیشکانەییە کە بۆ خوای تعالی تیماری نەخۆشەکان دەکەن، بۆیە ئەگەر هەندێ لەو نەخۆشەکانە لە سەر دەستی پزیشکیێکی هاوێلی خۆیان چاک بوویەو، ئەوانی تر دڵخۆش دەبن.

---

۱۹۶ _ ئەو کەسە پێشەوا (الشافعی)ە _ بەرپەرستی خوا بیئت _ انظر ((التعريف بأدب التالیف)) (ص ۱۷) للسیوطی _ بتعلیق، ومقدمتی الحافلة علی کتابه ((الفارق بین المصنف والسارق))، وکلاهما تحت الطبع.

✱ باسی هه ندی له سه‌رلیشیواندنه شاراوه‌کان:

نووسەر ده‌فهرمیّت:

پێده‌چی زانا‌یانی تۆکمهی کاملّ له سه‌رلیشیواندنه ناشکراکانی ئیبلیس رزگاریان بیّت، به‌لام ئیبلیس به سه‌رلیشیواندنێکی تری شاراوه‌وه بۆیان ده‌چیّت و، پێیان ده‌لێت: هه‌رگیز وه‌کو تۆم چاو پێ نه‌که‌توه، نای که زانای به‌ پێگه‌کانی چوونه ژووره‌وه هاتنه‌ ده‌ره‌وه‌م! بۆیه نه‌گه‌ر به‌وه دلخۆش بوو، به‌ له‌خۆیابوون تیا ده‌چیّت و، نه‌گه‌ر خۆی له‌ ملکه‌چبوونی قوتار کرد، نه‌وا سه‌رفه‌راز ده‌بیّت.

(السَّريُّ السَّقَطِيّ) ده‌لێت: نه‌گه‌ر پیاویک بجیته‌ نیو باخیکه‌وه هه‌موو جۆره‌کانی درخه‌تی تیا‌بیّت که خوای تعالی به‌ دیه‌یناوه‌وه، هه‌موو جۆره‌کانی بالنده‌شیان به‌ سه‌ره‌وه بیّت که خوای تعالی به‌ دیه‌یناون و، هه‌ر بالنده‌یه‌کیش به‌ زمانی خۆی دواو، بلێن: سلاوت لی بێ نه‌ی وه‌لی خوا! وه‌ نه‌فسی به‌وه دلخۆش بوو و نه‌ترسا، نه‌وا دیلی ده‌ستیان ده‌بیّت. چونکه وه‌لی خوا ده‌بی به‌رده‌وام بترسی بۆ نه‌وه‌ی تووشی سه‌رلیشیواندن نه‌بی.

والله‌ الهادي لا إله إلا هو.

بهشی جهوتهم

سه بارهت به سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبه ره به

کاربه دهست و فه رمانه واکان

نووسهر ده فهرمیت:

ئیبلیس له چهنده ها پرووه سه ری لیشیواندن، گرنگترینان باس ده کهین:

پرووی یه کهم: ئیبلیس وای به خه یالدا هینان که خوی _ عزوجل _ خوشی دهوین، چونکه نه گهر ناوه ها نه بویه، سولتانی خوی پی نه ده سپاردن و، له نیو بهنده کانیدا نهیده کردن به نوینه ری خوی !

نهم سه رلیشیواندنهش بهوه پروون ده بیتهوه که نه گهر به راستی نوینه ری خوی پهره ردارن، با حوکم به شهریه ته که ی بکه ن و، شوینی ره زامه ندیه کانی بکه ون، نه و جا خوشی دهوین چونکه گوپراهلی ده بن.

دنیابن خوی تعالی مولک و دهسته لات ده سپهریه ته دهستی کهسانیک که رقی لیانه، دونیاشی راخستوهه بۆ کهسانیک که ته ماشایان ناکات، کۆمه لیکیش لهو کهسانه ی به سهر خواپهرستان و دینداران و پیاوچاکاندا زال کرده، ده یانکوژن و، ملکه چیان ده کهن، بۆیه نهو مولک و دهسته لاتهی که پیسی دان بۆته به لکه یه که به سه ریانه وه نه که به لکه یه که بیت به دهسته تیانه وه، بهو کاره شیان ده چنه چوارچیویه گوشتاری خوی پهره رداره وه که ده فهرمیت: ﴿إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا﴾ ﴿آل عمران: ۱۷۸﴾ واته: ﴿إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ﴾ به راستی ئیمه مۆلته تی نهوان نه دهین ﴿لِيَزْدَادُوا إِثْمًا﴾ بۆ نهوه ی گوناھ زیاتر بکه ن (۱۷۷).

دووه: پێیان ده‌لێت: ده‌سته‌لات هه‌چ شکۆداریه‌کی نه‌ماوه، بۆیه ئه‌وانیش لووت به‌رزى له ناستى داواکردن و فێربوونی زانست و، کۆبوونه‌وه له گه‌ڵ زاناياندا ده‌نوێتن و، کار به‌ راي تايبه‌تى خۆيان ده‌کهن و، به‌وه‌ش زيان به‌ ناين ده‌گه‌یه‌نن.

ناشکرايه که خوى مرۆڤ خه‌سه‌له‌تى ئه‌و که‌سانه ده‌دزێت که تێکه‌لیان ده‌بێت، بۆیه ئه‌گه‌ر تێکه‌ڵ به‌ که‌سانى په‌سه‌ندکارانى دونیای نه‌قام به‌ شه‌رع بوو، خه‌سه‌له‌ته‌کانیان ده‌دزێت سه‌ربارى له‌و جوړه خه‌سه‌له‌تانه‌ی که خۆی هه‌لیگرتووه، هه‌چ شتیکیش به‌دیناکات بۆ ئه‌وه‌ی خۆی پێ چاک بکاته‌وه ، یاخود ئه‌و خه‌سه‌له‌ته خراپانه له خۆی دوورخاته‌وه، بۆیه ئه‌وه‌ش ده‌بێت به‌ هۆکارێکی گرنکی تیاچوون.

سێ یه‌م: به‌ دوژمنان ده‌یانترسینی و، فه‌رمانى ده‌رگاوانیی توندیان پێ ده‌کات، بۆ ئه‌وه‌ی خه‌لکانى خاوه‌ن پێداویستیه‌کان به‌ ئاسانى چاویان پێ نه‌که‌وێت.

وقد رَوَى أَبُو مَرْيَمَ الْأَسَدِيُّ عَنْ النَّبِيِّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ قَالَ: ((مَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ شَيْئاً مِنْ أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ، فَاحْتَجَبَ دُونَ حَاجَتِهِمْ وَخَلَّتِهِمْ وَفَقَرِهِمْ "احْتَجَبَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ دُونَ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَفَقَرِهِ")) (١٩٨). واته: (أَبُو مَرْيَمَ الْأَسَدِيُّ) له پێغه‌مبه‌رى خواوه _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ بۆمان ده‌گێڕێته‌وه ده‌فه‌رمی: ((ئه‌گه‌ر خواى تعالى شتێك له كاروبارى موسلمانانى به‌ هه‌ركه‌سێك سپاردو، نه‌هێلێت خاوه‌ن پێداویستیه‌كان و سكاڵاكاران و

١٩٨ _ رواه أبو داود (٢٩٤٨)، والحاكم (٤ / ٩٤)، الدولابي في ((الكنى)) (١ / ٥٣ و ٥٤)، والطبراني في ((الكبير)) (٢٢ / ٣٣١)، وفي ((مسند الشاميين)) (١٤٠٤) "من طريق يزيد بن أبي مريم عن القاسم بن عيمرة عن أبي مريم.

وسنده حسن إن شاء الله.

يزيد " لا بأس به.

وقال الحاكم:

((إسناده شامي صحيح)).

ووافقه الذهبي !

وتابعهما شيخنا - حفظه الله _ في ((الصحيحة)) (٢ / ٢٠٦).

داواکاران بگه نه لای و بۆیان جیبه جی نه کات، خوای پهروه رگاریش پێداویستی و سکالاو داواکانی نهو جیبه جی ناکات)).

چواره: فرمانه کان کهسانیک کارپێده کهن که چاک نین لهوانه ی هیچ زانست و له خوا ترسانیتکیان تیدا نه، بۆیه نه م کهسانه سته میکی زۆر له موسلمانان ده کهن و دهره بامیش ترا لیکردن و دوعالیکردنی خه لک بۆ فرمانه واکانیان دهسته بهر ده کهن، به کرداری فروشته پوچه کانیشیان هه رامیان دهرخوارد ده ده ن، سزا به سه ر کهسانیکدا ده سه پێن که پێوسته سزا نه درێن، دواتریش واده زانن له خوای _ عزوجل _ قوتاریان ده بیت چونکه نهو تاوانانه به گمرده نی فرمانه کانیانه وه ده کهن.

نهیهو زۆر دووره، چونکه کاربه دهستی سه ر زه کات نه گه ر که سیکی پیاو خراپی کرد به بریکاری دابه شکردنی زه کاته که، به لām ناپاکیان نواند، پێی ده بوێردریت (حَمَن).

پێنجهم: کارکردن به پای تایبه تی خۆیان یان بۆ ده رازنیتته وه، بۆیه دهستی کهسانیک ده به رن شیوا به به رین نییه و، کهسانیکیش ده کوژن که کوشتنی هه لال نییه، وایان پیشان ده دات که نه وه سیاسه ته^(۱۹۹)، نه م کاره یان نه وه ده گه یه نیت که شه رعه ت ته واو نییه و، پێوستی به ته واو کردنه و، ئیمه به پای خۆمان ته واوی ده که یین.

نه مه له خراپترین (التدلیس) ه کانه، چونکه شه رعه ت سیاسه تیکی خوا یه وه، مه حاله سیاسه تی خوایی که م وکو رتیه کی تیدا بیت پێوستی به سیاسه تی خه لک بیت، خوای ته عالی ده فمرمیت:

﴿ مَا فَرَطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ﴾ (الأنعام: ۳۸) واته: هیچ شتیکمان فمرامۆش نه کردوه له م کتێبه دا (لوح المحفوظ یا قورئان دا) (۲۰۰).

۱۹۹ _ سیاسه ت: واته به رتیه به ردنی خه لک و فرمان پێکردن و قه ده غه کردنیان، وه رگێز.

۲۰۰ _ مه لا محم د مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورئان.

ههروه‌ها ده‌فهرمیت: ﴿لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ﴾ [الرعد ۴۱] واته: کهس ناتوانی بریاری نهو (خوا) بگۆڕی (یا هه‌لیوه‌شینیته‌وه) (۲۰۱).

بۆیه بانگه‌شه‌کاری سیاسه‌ت بانگه‌شه‌کاری ناته‌واویه له شه‌ریعه‌تدا، نه‌مه‌ش نزیک به کوفره.

له (عَضِدِ الدَّوْلَةِ) وه باسمان بۆکراوه که هه‌واداری کچی‌ک بوو، بیروه‌وشی سه‌رقال کردبوو، نه‌وه‌بوو فه‌رمانیدا له ئاودا بجنکی‌نریتی، بۆ نه‌وه‌ی بیروه‌وشی خه‌ریک نه‌بی‌ت و بی‌ت به هۆکاری باش به‌پێوه‌نه‌بردنی مولکه‌که‌ی !

نه‌مه‌ش نه‌وه‌پری شی‌تی یه، چونکه کوشتنی موسلمان به‌بی‌تاوان هه‌لال نابی‌ت، بپروابوونیش به شی‌اویتی نه‌و په‌فتاره کوفره، وه نه‌گه‌ر بپروای به شی‌اویتی نه‌بوو، به‌لام وه‌کو به‌رژه‌وه‌ندی‌ک به‌دی‌کرد، نه‌وه هیچ به‌رژه‌وه‌ندی‌ک له‌و شتانه‌دا نییه که پێچه‌وانه‌کاری شه‌رع بن.

شه‌شم: فراوانکردنی سه‌روه‌ت و سامانیان بۆ ده‌پازینیته‌وه‌و، واگومان ده‌بن که‌وتۆته ژێر حوکمی خۆیانه‌وه‌و به‌ده‌ستی خۆیانه، نه‌م سه‌رلی‌شتی‌واندنه به‌وه ئاشکرا ده‌بی‌که‌وا هه‌رکه‌سی‌ک مال و سامانی تایبه‌تی خۆیان به‌فی‌ۆ بات له‌ پرووی شه‌رعه‌وه قه‌ده‌غه ده‌کری و پێگه‌ری لی‌ ده‌کری‌ت، ئیتر ده‌بی‌که‌سی به‌کری‌گه‌رت له‌ پاراستنی مال و سامانی خه‌لکدا چۆن په‌فتار بکات ؟ له‌ راستیدا به‌ نه‌ندازه‌ی کاره‌که‌ی مافی له‌و سامانه‌دا ده‌بی‌ت، بۆیه هیچ به‌هانه‌یه‌ک بۆ فراوانکردنی سامانه‌که‌ی نییه.

(ابن عقیل) ده‌فهرمیت: ده‌گێڕنه‌وه که (حماد الراویه) بۆ (الولید)ی کورپی (یزید) چه‌ند دێره شی‌عیریکی خوینده‌وه‌و نه‌ویش په‌نجا هه‌زارو دوو که‌نیزه‌کی پی به‌خشی ! ده‌لی‌ت: نه‌مه له‌ پرووی پیا‌هه‌ل‌دان و ستایشه‌وه بۆیان باسکراوه ! که‌چی نه‌مه نه‌وه‌پری زه‌م‌کردنه بۆیان، چونکه به‌ فی‌ۆدانه له‌ خه‌زینی (بیت المال) موسلمانان.

لهوانهیه ئیبلیس بۆ هەندێ له فەرمانڕه‌وایان قه‌ده‌غه‌کردنی سه‌روه‌ت و سامان بۆ كه‌سانی مافدار پرا‌زێنیتیه‌وه، نه‌مه‌ش هه‌ر هاو‌شی‌وه‌ی به‌فیرۆدانه.

حه‌و‌ته‌م: د‌ل‌خ‌ۆ‌ش‌بو‌ونیان بۆ ده‌پرا‌زێنیتیه‌وه سه‌باره‌ت به‌ فراوانبوون له سه‌رپێچه‌كاندا، سه‌ریان لێده‌شی‌وێنیت و وایان به‌ خه‌یاڵدا دیتیت كه‌ هه‌ستنتان به‌ پاراستنی پێگاویان و ده‌روازه‌و ئاسایشی وه‌لات سزاتان لێ قه‌ده‌غه‌ ده‌كات.

بۆ وه‌لامی نه‌مه ده‌لێن: له‌ راستیدا كراون به‌ كاریه‌ده‌ست بۆ پاراستنی وه‌لات و، د‌ل‌ت‌یا‌یی پێگاویان و، نه‌مه‌ش پێوستیه‌كه‌ی سه‌رشانی ئه‌وانه، د‌ل‌خ‌ۆ‌ش‌بو‌ونی‌شان به‌ فراوانبوون له سه‌رپێچیدا قه‌ده‌غه‌كراوه‌و، نه‌مه‌ سزای ئه‌و سه‌رپێچیا‌نه‌ لانا‌بات.

هه‌شته‌م: سه‌ر له‌ زۆریه‌یان ده‌شی‌وێنیت وایان به‌ خه‌یاڵدا دیتیت كه‌ هه‌ستا‌ون به‌ جێبه‌جێ‌کردنی پێوستیه‌كانی سه‌رشانیان، به‌ به‌ل‌گه‌ی ئه‌وه‌ی كه‌ پ‌وا‌له‌تی بارود‌ۆخ‌ راست و گون‌جا‌وه‌و كێشه‌ی تێدا نییه‌.

به‌لام نه‌گه‌ر تێپ‌روانی‌نێکی ورد به‌كاری‌نیت، جیا‌وا‌زیه‌کی زۆر به‌دی‌ده‌كات.

نۆیه‌م: ده‌سته‌كه‌وتن و په‌یدا‌کردنی سه‌روه‌ت و سامانیان بۆ ده‌پرا‌زێنیتیه‌وه به‌ هه‌موو شیوا‌زێکی سه‌خت و د‌ژ‌وار، وه‌ هانیان ده‌دا بۆ ده‌سته‌به‌سرا‌گرتنی هه‌موو ئه‌و ما‌ل و مو‌لكه‌ی كه‌ كه‌سی نا‌پاك و خیا‌نه‌ت‌كار هه‌یه‌تی له‌ گه‌ل سو‌تندا‌نیدا، به‌لام راست ئه‌وه‌یه‌ كه‌ به‌ل‌گه‌گه‌لێکی راست و دروست و یه‌ك‌لاكه‌ره‌وه له‌ سه‌ر نا‌پاکی ئه‌و كه‌سه‌ دامه‌زرینیت، نه‌ك به‌ شیوا‌زێکی نا‌سه‌رعی مامه‌له‌ی له‌ گه‌لدا ب‌ك‌ریت.

له‌ پێشه‌وا‌ی مو‌س‌لمانانه‌وه (عه‌مری كورێ (عه‌بد‌العزیز) بۆ‌مان با‌س‌كرا‌وه كه‌ گه‌نجێك بۆ‌ی نووسی: كه‌سانێك نا‌پاکیان له‌ ما‌لی خوا‌دا ك‌رد‌و‌وه‌و، نا‌توا‌م ئه‌وه‌ی به‌ ده‌ستیان كه‌وت‌وه‌و لێیان وه‌رگه‌رمه‌وه، مه‌گه‌ر سزا‌یان بده‌م. ئه‌ویش بۆ‌ی نووسی: حه‌ز ده‌كه‌م ئه‌وان به‌ خیا‌نه‌ت و

ناپاکیه که بیان بگه پێتموه بۆ لای خوای تعالی به لّام خۆم به خۆتێن پرشتنی نهوانهوه بۆ لای نه گه پێتموه (۲۰۲).

ده بيم: به خشین و خه یرو چاکه داری و سه ده قه بیان بۆ ده پازێتتهوه پاش به زۆر داگیرکردنی سهروهت و سامانی خه لکی، وایان پێشان ده دات که به خشین تاوانی داگیرکردنه که ده سپێتموه، ده لیت: دیره مه یکی به خشین تاوانی به زۆر داگیرکردنی ده دیره مه ده سپێتموه. نه مه مه حاله، چونکه تاوانی به زۆر داگیرکردنه که ماوه، به خشین دیره مه نه گه ره له پێگهی به زۆر داگیرکردنه مه به ده سه تهاتبوو به لای خواوه قبول نییه، هه ره مه نه گه ره به خشین که له سهروهت و سامانی هه لالیشهو بیت، دیسان تاوانی به زۆر داگیرکردنه که لانا بات، چونکه به خشین به هه ژاران په یوه سه تبهوونی نه ستۆی مرۆف به مافی که سه یکی تره وه پاک ناکاته مه به لکو تاوانه که ی له نه ستۆدا ده مه ییتتهوه.

یازده بيم: له گه ل سووریوون له سه ره تاوان و سه ره پێچه کهان دیدنه ی پیاو چاکانیان بۆ ده پازێتتهوه، داوا لهو پیاو چاکانه ده کهن نزای خهیریان بۆ بکهن و، وایان به خه یالدا دیتیت که نه مه دیدنه یه تاوانی سه ره پێچه کهان سووک ده کاته مه، به لّام هه رگیز نه مه خه یه نه مه شه ره لانا بات.

دوازه بيم: هه ندی له کار به ده سه تان بۆ سه رووتری خۆیان کار ده کهن، بۆیه که فه رمانی سه تم پێکردنی پێ ده دات، سه تم ده کات و، ئیبله سیس سه ریان لیده شه یۆتیت وایان به خه یالدا دیتیت که تاوانه که له سه ره نه مه یی سه ره وه ی خۆیه تی و ناکه ویتته نه ستۆی نه مه. به لّام نه مه په وچه، چونکه یارمه تیده ره بۆ جێبه جێکردنی سه تم و، هه ره که سه یک یارمه تیده ره بیت بۆ جێبه جێکردنی سه ره پێچه کهانی کهسانی تر نه وه خۆشی به سه ره پێچه کارو یاخی ده ژمه ردریت، چونکه پێغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له مه ی خواردنه وه دا

---

۲۰۲ _ نه مه: نه مه یی دا په ره وه یه، هه ره وه لوتکه ی له خواترسان و خوا په رستی و دوور که وته وه یه له تاوان.

نه فرینی له ده کەس کردوو (٢٠٣)، ههروهها ((لَعَنَ أَكْلَ الرِّبَا، وَمَوَكَّلَهُ، وَكَاتِبَهُ، وَ شَاهِدِيهِ)) (٢٠٤) واتە: ((نه فرینی له سوو خۆرو، کەسی سوودەرو، نووسەرو، هەردوو شایەتەکە ی کردوو)).

ههروهها لهم بواره دا کار به دهست ههژده ستیت به وه گرگرتنی باجی سهروەت و سامان بو کەسی سهرووتری خۆی، نه گەرچی ده زانیئت فه مانپه واکه ی نهو مال و سامانه به فیڕۆ ده دات و، خیانهت و ناپاکی ده کات، بۆیه نه مهش دیسان یارمه تیده ری سه ر سته مکر نه.

(مالك) ی کورپی (دینار) ده یفه رموو: به سه بو کەسیك به خیانهتکارو ناپاک له قه لەم بدریت که ده بیئت به سه رپاستی ناپاکان.

خوا ی تهالی پینمویکاره بو ڕینگه ی پاست.

٢٠٣ _ أخرجه أبوداود (٣٦٧٤)، وأحمد (٧١ / ٢)، والطحاوي (١٩٥٧)، والطحاوي في ((مشكل

الآثار)) (٣٠٦ / ٤)، والبيهقي (٢٨٧ / ٨) " من طرق عن ابن عمر. وهو صحيح.

٢٠٤ _ رواه مسلم (٩٥٥) _ مختصره عن جابر.

بهشی هه شته م

باسی سه‌لێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به خواپه‌رستان له‌ په‌رسته‌کاندا

نوسهر ده‌فه‌رمیت:

بزانه‌ ئهو ده‌روازه‌ گه‌وره‌یه‌ی که ئیبلیس پیایدا ده‌چیته‌ ژووره‌وه‌ بۆ سه‌رلێشیواندنی خه‌لک نه‌فامیه‌، ئیبلیس زۆر به‌ ئارامی پیایدا ده‌چیته‌ ژووره‌وه‌ بۆ سه‌رلێشیواندنی نه‌فامان، به‌لام زانا، ئیبلیس توانای چوونه‌ ژووره‌وه‌ی نییه‌ بۆ سه‌رلێشیواندنی، مه‌گه‌ر به‌دزیه‌وه‌، ئیبلیس که‌می زانستی زۆرێک له‌ نه‌فامانی به‌کارهێناوه‌ بۆ سه‌رلێشیواندنیان، چونکه‌ تێکڕایان کار به‌ جوهره‌کانی په‌رستنه‌ ده‌که‌ن و، به‌ته‌واوه‌تی خۆیان له‌ فێربوونی زانستدا چاک و تۆکمه‌ نه‌کردوه‌.

سه‌ره‌تای سه‌رلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌م کۆمه‌له‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌وا په‌رسته‌کان له‌ فێربوونی زانست په‌سه‌ندتر ده‌که‌ن و به‌چاکتری داده‌نێن، به‌لام گومانی تێدا نییه‌ که‌ فێربوونی زانست له‌ نه‌ه‌جامدانی (النافلة) کان _ هه‌ر په‌رستنی که‌ نه‌ه‌جام بدریت زیاد له‌ (واجب)ی بنه‌رته‌ _ چاکتره‌، وای به‌ خه‌یاڵدا هێتاون که‌ مه‌به‌ست به‌ زانست کارو کرده‌وه‌ نه‌ه‌جامدانه‌، له‌ کرده‌وه‌کانیش ته‌نها ئهو کرده‌وانه‌ تێگه‌شتوون که‌ به‌ نه‌ندامه‌کانی له‌ش نه‌ه‌جام ده‌دریت، نه‌یانزانیه‌ که‌ کرده‌وه‌ کرده‌وه‌ی دڵه‌و، کرده‌وه‌ی دڵیش له‌و کرده‌وانه‌ چاکتره‌ که‌ به‌ نه‌ندامه‌کانی له‌ش نه‌ه‌جام ده‌دریت.

(مُطَرَّف)ی کوری (عبدالله) فرموویهتی: فهزلی فیزیوونی زانست له فهزلی عیبادهت و په‌رستن خه‌یرتره (۲۰۵).

(یوسف)ی کوری (أسباط) فرموویهتی: ده‌وازه‌یه‌کی زانست که فیزی ده‌بی له هفتا غه‌زا چاکتره.

(المُعافى)ی کوری (عمران) فرموویهتی: نووسینی یه‌ک فرمووده له شه‌و نویتیک به‌لامه‌وه خو‌شه‌ویستره.

نوسه‌ر ده‌فرمیت:

کاتی ئیبلیس توانی به‌م سه‌رلیشتی‌واندنه‌وه به‌سه‌ردایاندا تیپه‌ری و، ئەوانیش هه‌ستان به‌ په‌سندترکردنی ئەو په‌رستنه‌ی که به‌ ئەندامه‌کانی له‌ش نه‌نجام ده‌دریت به‌سه‌ر فیزیوونی زانستدا، ئەوجا ئیبلیس به‌ توانابوو زۆر به‌ سانایی له‌ هه‌موو جو‌ره‌کانی په‌رستندا سه‌ریان لی‌بشی‌وتییت.

۲۰۵ _ رواه عنه أبوخيثمة في ((العلم)) (رقم ۱۳).

وقد صحح مرفوعاً: أخرجه البزار (رقم ۱۳۹)، والحاكم (۱ / ۹۲ _ ۹۳)، والطبراني في ((الأوسط)) (ق ۲۰ _ مجمع البحرين)، وأبونعيم في ((حلية الأولياء)) (۲ / ۲۱۱ _ ۲۱۲)، والبيهقي في ((المدخل)) (رقم

٤٥٥) “ من طريق عبدالله بن عبدالقدوس عن الأعمش عن مُطَرَّف عن حذيفة.

وسنده محتمل التحسين.

وله طريق أخرى:

أخرجها الحاكم (۱ / ۹۲)، والبيهقي في ((المدخل)) (رقم ٤٥٤)، وفي ((الزهد)) (رقم ۲۰۳) “ من طريق حمزة الزيات عن الأعمش عن الحكم بن عتبة عن مصعب بن سعد عن أبيه.

وسنده حسن.

*** باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به‌م کۆمه‌له‌ له
خۆپاک‌کردنه‌وه‌داو ئه‌و شتانه‌ی که له پێش و پاشی مرۆقه‌وه
ده‌رده‌چیت (الاستطابة والحداث)؛**

له‌م باره‌وه: فه‌رمانیان پێده‌دا زۆر له‌ ئاوده‌ستخانه‌دا بێننه‌وه ، ئه‌وه‌ش زیان به‌ جگه‌ر ده‌گه‌یه‌نیت، له‌ راستیدا پتویسته مانه‌وه تا ئه‌ندازه‌یه‌ك بیت.

پاشان که‌سانیک هه‌لده‌ستن و، پێده‌که‌ن و، ده‌کۆکن و، پێیه‌کی به‌رز ده‌کاته‌وه‌و ئه‌وێتر داده‌نیتته‌وه، به‌ لایه‌وه به‌م شتیه‌ خۆی پاک ده‌کاته‌وه له‌ پاشاوه‌ی ئه‌و میزه‌ی له‌ ئه‌ندامی نێرینه‌یدا ماوه‌ته‌وه ، به‌لام چه‌ند ئه‌م کرداره زیاتر نه‌جام بدات، میزه‌که به‌رده‌وام داده‌به‌زیت!! بۆ ڕوونکردنه‌وه‌ی ئه‌م شته ده‌لێن: ئاو ده‌پالتیورته نێو میزله‌دان و، تیایدا کۆ ده‌بیتته‌وه، ئه‌گه‌ر مرۆف بۆ میزکردن ئاماده‌بوو، ئه‌وه‌ی کۆیۆته‌وه ده‌رده‌چیت، بۆیه ئه‌گه‌ر ڕێبکات و بکۆکیت و به‌ه‌ستیت، به‌رده‌وام هێندی تری میز ده‌پالتیورته نێو میزله‌دان، چونکه پالتاوتنه‌که ناوه‌ستیت، له‌ راستیدا به‌سه بۆ مرۆف له‌ نێوان دوو په‌نجیدا ئه‌ندامی نێرینه‌ی خۆی بدۆشیت، دوا‌ی ئه‌وه‌ش به‌ ئاو بیشوات.

ئیبلیس بۆ که‌سانیکێ تر به‌کارهێنانی ئاوێکی زۆریان بۆ ده‌رازیتیتته‌وه، که‌چی له‌ راستیدا پاش نه‌مانی سه‌رچاوه‌ی پێسیه‌که هه‌وت جار ئاو به‌ سه‌راکردنی به‌سه به‌ پێی توندترین ڕێباوه‌ره‌کان! ئه‌گه‌ر به‌ردیشی به‌کارهێنا بۆ جێگه‌یه‌ك له‌ ده‌ره‌چه‌ی مرۆف تیپه‌ر نه‌بیت، سێ به‌ردی به‌سه ئه‌گه‌ر خۆی پێ پاک کرده‌وه، هه‌رکه‌سیش ڕازی نه‌بیت به‌وه‌ی شه‌رع پێی ڕازی بوو، له‌ ڕووی شه‌رعه‌وه بێده‌چه‌یه‌و شۆتکه‌وته‌کاری خواو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی نییه‌.

والله‌ الموفق.

✱ باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبه ر به مرقف له

بوازی دهستنویژ شتندا:

ئیبلیس له بوازی نیت هیناندا سەر له کهسانیک دهشیوینیت، بویه ته ماشا ده کهیت نهو کهسه دهلیت: (أرفعُ الحدث) واته: تارات دهشوم، پاشان دهلیت: (أستبیح الصلاة) واته: نویژ هئال دهکم، پاشان دوباره ی دهکاتهوهو دهلیت: (أرفعُ الحدث)!

هۆکاری ئەم سەرلیشیواندنهش نه فامبوونه به شهرع، چونکه نیهت به دلّه نهك به گوتن، بویه جیبه جیکردنی به گوتن شتیکی پیویست نییه، پاشان دوباره کردنهوهی دهستهواژه که هیچ مانایه کی نییه.

سەر له کهسانیکیش دهشیوینیت به تیروانی نی ناوی دهستنویژه کهو، دهلیت: چۆن دهزانیت ئەم ئاوه پاکه و ؟ بهو جوړه هه موو ئیحمالیکی دووری به خه یالدا دینیت، کهچی به سیه تی ته ماشای فهتوای شهرعی بکات که وای داناوه بنه پرت له ئاودا پاکیتیوه، به ئیحمال واز له بنه پرت ناهینریت.

سەر له کهسانیکیش دهشیوینیت به به کارهینانی ناوی زۆر، ئەم شته چوار شتی (مکروه) کۆده کاتهوه:

به فیروانی ناو.

به سهربردنی ته مهنی به نرخ له شتی کدا که نه (واجب) و نه سوننه ته.

چوونه دهره وه له سنووری شهریعت، چونکه پازی نه بوو بهوهی شهریعت پیتی پازی بووه سه بارهت به به کارهینانی ناوی کهم.

دهچیتته نیو شتانی کهوه که شهریعت قه ده غهی کردووه وه کو زیاد له سی جار ئاو به کارهینان.

پیده چی دهستنویژه که دریز بکاتهوهو، کاتی نویژه کهش تیپه ریت، یا سه ره تای نویژه که ی دهست بجیت، که چاکه ی زیاتری تیدایه، یا نویژه به کۆمه له که ی له دهست بجیت.

ئیبلیس بهوه سه‌ری لی ده‌شیۆنیتت که پیتی ده‌لێت تۆ بهوه ده‌ستنۆژ شتنه له په‌رستنی‌کدای نه‌که‌ر دروست نه‌بی‌ت نوێه‌که‌ت دروست نابیت.

به‌لام نه‌گه‌ر به‌ وردی سه‌ره‌نجی کاروباری خۆی بدایه، ده‌یزانی له سه‌ره‌پچی و که‌مه‌تر خه‌مه‌یدایه، که‌سانیکیشمان بینی به‌ وردی دیقه‌تی شه‌م دوودلی و نه‌ندیشه‌ خراپانه ده‌دات به‌لام به‌ ته‌نگی خواردن و خواردنه‌وه‌که‌یه‌وه‌ نایه‌ت و، زمانیشی له‌ غه‌یبه‌تکردن ناپاریزیت، به‌لام خۆزگه‌ کاره‌که‌ی پێچه‌وانه‌ بکردایه‌ته‌وه، له‌ فه‌رمووده‌دا هاتوه‌:

عن عبدالله بن عمرو بن العاص أن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ مرَّ بسعدٍ وهو يتوضأ، فقال:

((ما هذا السرفُ يا سعدُ؟)).

قال: أفي الوضوء سرفُ؟

قال: ((نعم، وإن كُنْتَ على نهرٍ جارٍ)) (٢٠٦). واته: (عبدالله‌ی کورپی (عمرو‌ی کورپی (العاص) فه‌رموویه‌تی: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ به‌لای (سعد) دا تیپه‌ر بوو که ده‌ستنۆژی ده‌شت و، فه‌رمووی:

((ثم به‌ فیرۆدانه‌ چیه‌ نه‌ی (سعد) ؟)).

ته‌ویش فه‌رمووی: ده‌ستنۆژ شتنیش به‌فیرۆدانی تێدایه‌ ؟

فه‌رمووی: ((به‌لێ، نه‌گه‌ر به‌ سه‌ر ده‌ریایه‌کی له‌ به‌ر رۆشتوشه‌وه‌ بیت)).

٢٠٦ _ رواه ابن ماجه (٤٢٥)، وأحمد (٧٠٦٥) “من طريق قُتَيْبَةَ بن سعيد عن ابن لهيعة عن حُيَيِّ المعافري عن عبدالرحمن الحبلي عن ابن عمرو به. وسنده حسن “ لما قيل في حُيَيِّ.

وقد ذكرتُ في غير هذا الموضع أن رواية قُتَيْبَةَ عن أبْنِ لهيعة منتقاة، فهو صحيحة إن شاء الله. وبهذا أخذ شيخنا أخيراً _ والله الحمد.

وعن أبي نعامَةَ أَنَّ عبدَ الله بنَ مُغْفَلٍ سمع ابنه يقول: اللهمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْفِرْدَوْسَ، وَأَسْأَلُكَ الْقَصْرَ الْأَبْيَضَ عَنْ يَمِينِ الْجَنَّةِ إِذَا دَخَلْتُهَا ! فَقَالَ عبدُ اللَّهِ: سَلِ اللَّهَ الْجَنَّةَ، وَتَعَوَّذْ بِهِ مِنَ النَّارِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:

((سَيَكُونُ فِي هَذِهِ الْأَمَةِ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الدُّعَاءِ وَالطَّهْوَرِ)) (٢٠٧). واته: (أبي نعامَة) ده فهرمیت: (عبدالله)ی کوری (مُغْفَل) گوییستی کوره کهی خوی بوو دهی فهرموو: پهروه ردگارا داوای فیرده وست لی ده کهم، داوای ته لاریکی سپیت لی ده کهم به لای راستی به هه شتهو بیته نه گهر چوومه به هه شتهو! (عبدالله)ش فهرمووی: له خوا داوای به هه شت بکهو، په ناشی پی بگره له ناگر، چونکه گوییستی پیغه مبهری خوا بووم _ صلی الله علیه وسلم _ دهی فهرموو:

((كُؤْمَلَيْتِكَ لَهُ ثُومُهُ تَهْ كَهْمْ پَهیدا ده بن له تزاكردن و خویا كردهو دا سنوور ده به زینن)). له (ابن شَوَّاب) هوه ده لیت: (الحسن) تانهی له که سانیك ده داو دهی گوت: که سانیك به مهشکه یه ك ناو ده ستویژ ده شون، به شه لته یه كیش خویان ده شون، ناو به خویاندا ده کهن و ناو به خویاندا ده کهن و، ده ست به خویاندا ده هینن و ده ست به خویاندا ده هینن، نهشکه نهی خویان ده دن و پیچه وانهی سوننه تی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ كرده کهن. (أبو الوفاء)ی کوری (عقیل) ده لیت: چا کترین ده ستکهوت به لای ژیرانه وه کاته (٢٠٨) که مترین شتی کیش په رستنی پیوه بکریته ناوه. له خوو ره فتاری پیغه مبهری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ نه زانراوه په رستنی به زوری به کارهینانی ناوه وه کرد بیته.

٢٠٧ _ رواه أبو داود (رقم ٩٦)، وابن ماجه (٣٨٦٤)، وأحمد (٤ / ٨٦).

وسنده صحیح.

وفي الباب عن سعد بن أبي وقاص:

رواه الطيالسي (ص ٢٨)، وأحمد (١٤٨٣)، وأبو داود (١٤٨٠)، والدورقي في ((مسند سعد)) (٩١)، وفيه جهالة.

٢٠٨ _ ولي رسالة لطيفة فيها جلاء هذه المسألة المهمة، وبيان مدى قيمتها في حياة المسلم، اسمها: ((المؤتمن في بيان قيمة الزمن))، يسر الله إتمامها ونشرها.

✱ باسی سەرلێشیواندنه کانی ئیبلیس له بواری بانگداندا:

لهو سەرلێشیواندنه لهرانهوهی دهنگه له بانگداندا.

نهمهش (مکروه) بووه به لای پێشهوا (مالک)ی کورپی (أنس) و زانیانی دیکهوه به
کمرههتێکی توند، چونکه بانگه که له جێگهی قهדרی پێزهوه دهردهچێتی بۆ چواندنی به
گۆزانی.

لهم بارهشوه بانگی بهیان تیکهڵ به زیکرو (سبحان الله) و وههز دهکهن (۲۰۹)، به
جۆرێک بانگه که دهخه نه ناوهراستهوه، تیکهڵ دهبیته، به لای زانیانهوه (مکروه) بووه ههر
شتێکی زیاد بخرێته سهر بانگ (۲۱۰).

کهسانێکیشمان بینیه شهوان به زۆری له سهر منارهی مزگهوتهکان دهووستیت و،
وههزوو نامۆژگاری پێشکهش دهکات و، خواپهرستی بیری خهڵک دهخاتهوه، کهسانێکیش
لهوانه سورهتێکی قورئان به دهنگێکی بهرز دهخوێنیتهوه، نووستن له خهڵک قهدهغه
دهکات و، خوێندنهوه له کهسانی شهو نوێژیشت تیک دهکات، ههموو ئهمانه ناپهسهندهو خوای
تعالی نایهوێت.

---

۲۰۹ _ وهکو باروحوالی وهلاتی خۆمان، بۆیه سکاڵای خۆمان بۆ لای خوای تعالی بهرز دهکینهوه
سهبارته به خراپبوونی باروحوال.

۲۱۰ _ له نامیلکهیه کهدا به ناوی ((الایذان بهمات مسائل الاذان)) وردکاری و درێژه پێدانێکی زۆرم داوه
بهو شتانهی که نووسهر لیڤه دا به پوختی و به کورتی لێی دواوه.

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌مرؤف له

پاکی و خاوینیدا:

له‌م باره‌وه ئیبلیس سه‌ریان لی‌ده‌شیوتیتت سه‌باره‌ت به‌و پۆشاکه‌ی که بۆ خۆداپۆشین به‌کارده‌هیتیت، بۆیه که‌سانیکیان به‌دیده‌که‌یت جلی پاک چهند جاریک ده‌شواته‌وه‌و، په‌نگه‌ موسلمانیک ده‌ستی لی‌بات جله‌که‌ی بشواته‌وه‌.

هه‌شیانه جله‌کانی له‌ پرویاری دیجله‌دا ده‌شوات، چونکه به‌بۆچونی خۆی شتنی له‌ ماله‌وه جینگه‌ی شه‌وه ناگریتته‌وه‌.

هه‌شیانه جله‌کانی بۆ نی‌و بیره‌که شۆپ ده‌کاته‌وه‌، به‌ هاوشیوه‌ی په‌فتاری جوله‌که !
هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه‌وسلم _ شه‌م په‌فتاریان شه‌نجام نه‌ده‌دا، به‌لکه‌و کاتی وه‌لاتی فارسیان پزگارکرد به‌ پۆشاکه‌ی شه‌وانه‌وه نویژیان ده‌کرد، هه‌روه‌ها پاخه‌رو نوی‌ن و جله‌کانی شه‌وانیان به‌کارده‌هیتا.

که‌سانیکه‌ی دودل و به‌گومان که‌ دل‌زیکی ناوی به‌ سه‌ردا ده‌کتیت، هه‌موو پۆشاکه‌که‌ی ده‌شوات و، په‌نگه به‌ هۆی شه‌وه‌وه له‌ نویژی به‌ کۆمه‌لێش دواکه‌ویت.

له‌وانه که‌سانیک واز له‌ نویژی به‌ کۆمه‌ل ده‌هیتن به‌هۆی بارانیکی که‌مه‌وه‌، له‌وه ده‌ترسن ناوبرژنیان بکات.

با هیچ که‌سیک گومانی وانه‌بات من قه‌ده‌غه‌ی پاکیتی و خۆپاراستن ده‌که‌م ! به‌لام زی‌ده‌پۆیی زیاد که‌ له‌ سنووری شه‌رع ده‌چیتته‌ ده‌روه‌وه کات به‌فیرۆ ده‌دات شه‌ویه که‌ قه‌ده‌غه‌ی خه‌لکی لی‌ده‌که‌ین.

هه‌روه‌ها له‌ نیتی نویژدا ئیبلیس سه‌ریان لی‌ده‌شیوتیتت، که‌سانیکیان ده‌لێت: فلان نویژ ده‌که‌م، پاشان شه‌مه‌ دووباره‌ ده‌کاته‌وه‌، چونکه به‌بۆچونی خۆی نیتته‌که‌ی به‌تال کردۆته‌وه‌، نیتیش به‌تال نابیتته‌وه‌، شه‌گه‌رچی هیچ قایلبنوتیک له‌ نی‌وان زانایاندا به‌دیناکریتت سه‌باره‌ت به‌ زمان گوتنی نیت.

ههشیانه (الله أكبر) دهکات، پاشان ههڵیدهوهشییتتهوه، پاشان (الله أكبر) دهکات، پاشانیش ههڵی دهوهشییتتهوه، ئینجا که ئیمام چوووه پکوع، کهسی دودل و بهگومان (الله أكبر) دهکات و، له گهڵیدا دهچیتته پکوع !

باشه خۆزگه بزانیا نمو کاتهی له گهڵ پێشهوا دا چوووه پکوع چ شتیک نیتته کهی بۆ هیناو چهپاندی؟! بهلام با بزانی نهوه ههچ شتیک نییه تهنها نهوه نهبی که ئیبلیس ویستویهتی چاکهو فزیله ته کهی له کیس بات.

کهسانیک له دودل و بهگومانهکان سویند دهخوات: که جگه لهم جاره (الله أكبر) ناکهم، تا نمو ناسته کهسانیکیان سویند بهخوا دهخوات که نهگهر (الله أكبر)ی دووباره کردهوه واز له سهروهت و سامانه کهی دههینی، یا خێزانه کهی تهلاق دهوات !
ههموو نهمانه له سهرلێشیواندنهکانی ئیبلیس وهیه.

شه ریعه تیش نه رمونیان و ئاسان و سانایه، لهم بهلایانهوه بهدوره، پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و هاوهلانی شتیک له مانهیان تووش نهبووه.

له (أبي حازم) وه بۆمان دهگێر نهوه که جارێکیان چوووه مزگهوتتهوه، ئیبلیس دودلی و گومانی بۆ دروست کرد، کهوا بهبی دهستوێ نوێ دهکهیت، نهویش گوتی: نامۆزگاریت بهم ناسته نهگهشتوه !

بۆ بهدهرخستنی ئهم جۆره سهرلێشیواندنه به کهسی دودل و بهگومان دهگوتریت: نهگهر دهتهوێت نیت بینی، نیت هینراوه، چونکه ههستای نوێزه فهززه که بکهیت، نه مه خوی نیتتهوه، جیگه کهشی دلّه (٢١١) نهک به گوتن، وه نهگهر دهتهوێت گوتنه کهت راست بکهیتتهوه، گوتنی پتووست نییه، پاشانیش به دروستی گوتوته، ئیت بۆ دووباره ی دهکهیتتهوه ؟

---

٢١١ _ زۆرێک له کهسانی ئاسایی و، کهسانی ((ههنگری پروانامهش)) دهبینین پیتش (تکبیرة الاحرام) دهوستیت کۆشی نیت هینان دهکات و، به پهله پهله و منگه منگ قسه به ههندی وشه نادیار دهکات، و.... و....، ههموو نهمانه له ئایندا ههچ بنهڕهتیکیان نییه، وهکو نهوهی نووسهر ناماژهی پتداوه.

نوسەر دهفهرمیت:

هەندێ له شێخه‌كان باسیکی سەر سۆرمینیان له (ابن عقیل) هه‌و بۆ گێڕامه‌وه که‌وا پیاوێک چاوی پێ که‌وت و، گوتی: من نه‌ندامی‌کم ده‌شۆم و ده‌لێم: نه‌مشتوه‌، (الله اکبر) ده‌که‌م و، ده‌لێم: (الله اکبر) م نه‌کردوه‌. (ابن عقیل) یش پیتی فهرموو: که‌وابوو واز له‌ نوێژ بێنه‌، له‌ سەر تو (واجب) نیه‌!

کۆمه‌ڵیکیش به‌ (ابن عقیل) یان گوت: چۆن نه‌وه‌ ده‌لێی؟ نه‌ویش پیتی فهرموون: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم ده‌فهرمیت:

((رُفِعَ الْقَلَمُ عَنِ الْمُنُونِ حَتَّى يَفِيقَ)) (٢١٢) واته‌: ((پیتوو سی سه‌پاندن (التکلیف) و سهرزه‌نشتکردن له‌ سەر شیت هه‌لگیراوه‌ تا به‌ هۆش خۆی دیته‌وه‌)). بۆیه هه‌ر که‌س (الله اکبر) بکات و، بلیت: (الله اکبر) م نه‌کردوه‌، ناقل و ژیر نییه‌، شیتیش نوێژی له‌ سەر (واجب) نییه‌.

نوسەر ده‌فهرمیت:

بزانه‌ که‌ هۆکاری دودلێی و به‌ گومانی له‌ نیتدا ته‌نها خه‌م و خه‌فه‌تیکه‌ (حَبْلٌ) له‌ بیروهۆشی مرۆڤدا ده‌خولیته‌وه‌، نه‌فامیه‌ کیشه‌ به‌ شمرع، به‌ لای هه‌مووانه‌وه‌ زانراوه‌ نه‌ گهر زانایه‌ک هاته‌ دیدنه‌ی که‌سیک و، نه‌ویش له‌ پیتشیدا هه‌ستاو (٢١٣)، گوتی: نیتمه‌ هه‌لده‌ستم وه‌کو رێزگرتنیک بۆ هاتنه‌ ژووره‌وه‌ی ئەم زانایه‌و له‌ به‌ر نه‌و زانسته‌ی پییه‌تی و به‌ده‌م و چاوم

٢١٢ _ رواه أبوداود (٤٣٩٨)، والنسائي (٣ / ١٠٠)، والدارمي (٢ / ١٧١)، وابن ماجه (٢٠٤١)، وأحمد (٦ / ١٠٠ _ ١٠١ و ١٤٤) "من طريق الأسود عن عائشة، بالفاظ قريبة. وسنده صحيح. وفي الباب عن عدة من الصحابة، ينظر له ((نصب الراية)) (٤ / ١٦٢).

٢١٣ _ مه‌سه‌له‌ی هه‌ستان له‌ پیتی که‌سیکدا که‌ دیته‌ ژووره‌وه‌ _ نوسەر غوونه‌یه‌کی بۆ هیناوه‌ته‌وه‌ _ له‌ کۆنه‌وه‌ زانایان جیاوازیان له‌ سەر ئەم مه‌سه‌له‌ هه‌بووه‌. رای پاستیش به‌ لای نیتمه‌وه‌ (مکروه‌) هه‌، به‌ده‌ر له‌ پیتشوازیکرنی رێبوارێک، یا چاوپێکه‌وتنی میوانێک بۆ نه‌وه‌ی له‌ شوێنی خۆیدا داینیشیتیت و، هتد، که‌ هه‌ج په‌یونديه‌کی به‌و بوارانه‌وه‌ نه‌ییت که‌ به‌ هۆیه‌وه‌ خه‌لکی هه‌لده‌ستن به‌ شیره‌یه‌کی ناسایی.

پرووی تیده کم، دلبابن نمو کهسه به گیل و گه مژه له قه لثم ده دریت، چونکه نه مهی له بروهوشدا بژ دروست بوو لهو کاته وهی زاناکهی به دیکرد.

بۆیه ههستانی مرۆف بۆ به جیهینانی فهرزیکهی نوێژ کاریکه له نهفسی مرۆفدا دروست دهییت، له یهك بارو حالداو، زه مه نه کهشی درێوه ناکیشیت، به لام زه مه نی ریکخستنی دهسته واژهی گوftarه کانی نیت هینان درێوه ده کیشیت، به گوftar نیت هینانیش پیوست نیمو، دودلی و به گومانیش نه فامیه کی په تیه.

کهسی دودل و به گومان خۆی ماندوو ده کات بۆ نه وهی له دلیدا روپامایی و، به جیهینانو، فهرزیهتی نیت که له یهك باری وردی درێژی فراوان له ناخاوتندا ناماده بکاتو، له دلی خوشیوه ده یلێته وهو، نه وهش مه حاله، نه گهر خۆی ماندوو بکردایه و نه وهی بۆ ههستان له پیشی زاناکه دا بگوتایه، به لایه وه قورس ده بوو!

بۆیه هه کهس نه مه بزانییت، نیتیش ده زانییت.

پاشانیش شیاه نیت پیشی (الله اکبر) بهریت به زه مه نیکهی کم، به مه رجیک هه لی نه وه شینیت وه.

نیت بزچی مرۆف خۆی ماندوو بکات و نیت که به (الله اکبر) ده که وه بلکینیت، چونکه نه گهر بيشتر نیتی هیناو، هه لینه وه شان وه، با دلبابییت که به (الله اکبر) ده که وه لکا وه.

وعن مسعر قال: أخرج إليّ معن بن عبد الرحمن كتاباً، وحلف بالله إنه خط أبيه، وإذا فيه: قال عبّ الله: والذي لا إله غيره ما رأيت أحداً أشدّ على المتنّين من رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _، ولا رأيت بعده أشدّ خوفاً عليهم من أبي بكر، وإني لأظنّ عمرَ كان أشدّ أهل الأرض خوفاً عليهم (٢١٤).

٢١٤ _ رواه الطبراني في ((الكبير)) (١٠٣٦٧)، والدارمي في ((سننه)) (١ / ٥٣).

وقال الهيثمي في ((مجمع الزوائد)) (١٠ / ٢٥١):

((ورجاله ثقات)).

قلت: وسنده صحيح.

له (مِسْعَر) هوه ده لَيت: (مَعْن) ی کورێ (عبدالرحمن) کتییکی بۆ ده رهینام و، سویندی
 خوارد که به ده ست و خه تی بابی نووسراوه، تیایدا نووسرابوو: (عبداللّه) ده لَيت: سویند بهو
 خوایهی که هیچ هاوه لَيتکی نییه هیچ که سیکم نه بینوووه نه وهندهی پیغه مبهری خوا _ صلی
 الله علیه وسلم _ توند بی بهرام بهر بهو که سانهی زۆر له خۆیان ده کهن و له سنوور ده ده چن
 له قسه و رهوان بیژی ده پریندا، پاش تهویش هیچ که سیکم نه بینوووه نه وهندهی تیمامی (أبي
 بکر) بۆیان ترسابی، واش ده زانم تیمامی (عمر) له هه موو خه لکی سه ر زهوی زیاتر بۆیان
 ده ترسا نه وه کا به هۆی نه وه وه تووشی شتیکی نه و یستراو بن.

★ ئیبلیس له نوێژدا سه‌ریان لی ده‌شیوینیت:

کهسانێکی دوو دل و به‌گومان نه‌گهر نیته‌که‌شی دروست بیت و، (الله اکبر) بکات، بیروه‌ۆشی به‌لای نوێژه‌که‌یه‌وه نابێ، وه‌کو نه‌وه‌ی مه‌به‌ست به‌ نوێژکردن ته‌نها (الله اکبر) بیت. نه‌مه سه‌رلێشێواندنیکه به‌وه ناشکرا ده‌بیت که (الله اکبر) ده‌یستریت بۆ چوونه نیو په‌رسته‌که‌وه، نیت چۆن په‌رسته‌که‌ پشت گوی بخریت که وه‌کو مالێکه‌وه، مرۆف ته‌نها خۆی به‌ پاراستنی ده‌رگا که‌وه خه‌ریک بکات !؟

کهسانیک له دودل و به‌گومانه‌کان (الله اکبر)ی بۆ دروست ده‌بیت له پشته‌ی پیشه‌وای نوێژه‌وه، به‌لام پکاتی یه‌که‌م که‌می ماوه‌و نه‌ویش هه‌تا وه‌کو (دعاء الاستفتاح)و، (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ده‌خوینیت، پیشه‌وا ده‌چیته پکوع.

نه‌مه‌ش دیسان سه‌رلێشێواندنه، چونکه که ده‌ستیکرد به‌ خویندنی (دعاء الاستفتاح) و (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ده‌ستیکرد به‌ به‌جیهێنانی دوو سوننه‌ت، به‌لام وازی له یه‌که‌سه‌ر خویندنی سوره‌تی (الفاتحة)ی هینا که کارێکی پێسته بۆ نوێژخوین به‌لای زۆربه‌ی زانایانه‌وه، بۆیه ده‌بی سوننه‌تی پیش نه‌خریت نه‌گهر ماوه‌ی پکاتی یه‌که‌م که‌می ماوو.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

له زه‌مه‌نی منداڵیدا له پشته‌ی شێخمانه‌وه (أبو بكر الدینوری) فیه‌ه‌زانه‌وه نوێژم ده‌کرد، جارێکیان به‌دیگرم نه‌وه‌م ده‌کرد، نه‌وه‌بوو پیتی فه‌رمووم: کوڤم ! زانایان رایان جیاوازی بوو سه‌باره‌ت به‌ (واجب)یتی خویندنی سوره‌تی (الفاتحة) له پشته‌ی پیشه‌واوه، به‌لام جیاوازیان له نیتواندا نه‌بووه سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که (دعاء الاستفتاح) سوننه‌ته، بۆیه کار به‌ (واجب)کان بکه‌وه، واز له سوننه‌ته‌کان بینه (٢١٥).

✱ وازهینان له سوننه ته کان:

تیبلیس سهری له کۆمه‌لانیك شیواندوهو، وای لینگردوون واز له زۆریك له سوننه‌ته‌کان بێنن له بهر چهند هۆکاریك له بیروهۆشیاندا دروست بووه:

بۆیه کهسانیك له ریزی یه‌که‌می نوێی به کۆمه‌ل دوا‌ده‌که‌وێت و، ده‌لیت: له راستیدا مه‌به‌ست ته‌نها نزیکیبونه‌وه‌ی دلانه.

که‌سانیکیك له نوێژدا ده‌ست له سهر ده‌ست دانانی‌ت و، ده‌لیت: حه‌زم به‌وه نییه دل‌کزیه‌کی (الخشوع) نه‌وتۆ ده‌رپم له دل‌مدا نه‌بی‌ت.

ئهم دوو په‌فتاره‌مان له هه‌ندی گه‌وره پیاوچا‌کانه‌وه بۆ باس‌کراوه !

ئهمه کاریکه که‌می زانستی شهرعی دروستی ده‌کات، ففی ((الصحيحين)) من حديث أبي هريرة _ رضي الله عنه _ عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال: ((لو يعلمُ الناسُ ما لهم في النداءِ والصفِّ الأوَّلِ، ثم لم يجدوا إلا أن يستهموا عليه لا سَهموا)) (٢١٦) واته: له (أبي هريرة) هوه _ خواي لى پازى بی‌ت _ فهرمویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمووی: ((نه‌گه‌ر خه‌لکی بیان‌زانیا با‌نگ و ریزی یه‌که‌می نوێ چیان تی‌دایه، پاشان شه‌وه‌یان ده‌ستیان نه‌که‌وتایه مه‌گه‌ر به‌تروپشک، دل‌نیا‌بن تیروپشکیان بۆ ده‌کرد)).

وفي أفرادٍ مسلم من حديثه عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال:

((خيرُ صفوفِ الرجالِ أوَّلُها، وشرُّها آخِرُها)) (٢١٧) واته: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمووی: ((چاک‌ترین ریزی پیاوان یه‌که‌م ریزه‌و، خراپ‌ترینیشیان دوا ریزه)).

٢١٦ _ رواه البخاري (٢ / ١١٦)، ومسلم (١٩١٤).

٢١٧ _ رواه مسلم (٤٤٠).

به‌لām ده‌ست له سەر ده‌ست دانان له نوێژدا، سوننه‌ته، روى أبوداود في ((سننه)) أَنَّ ابن الزبير قال: وضع اليد على اليد من السنّة (٢١٨) واته: نيمامى (أبوداود) له ((سنن)) ه‌كه‌يدا له (ابن الزبير) ه‌وه ده‌گيرِيتَه‌وه فهرموويه‌تى: ده‌ست له سەر ده‌ست دانان له نوێژدا سوننه‌ته.

وإنَّ ابنَ مسعودٍ كَانَ يُصَلِّي، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى الْيَمْنَى، فَرَأَاهُ النَّبِيُّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _، فَوَضَعَ يَدَهُ الْيَمْنَى عَلَى الْيُسْرَى (٢١٩) واته: (ابن مسعود) نوێژى ده‌کردو، ده‌ستى چه‌پى له سەر ده‌ستى راستى دانابوو، پيغه‌مبه‌رى خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ کرده‌وه‌كه‌ى (ابن مسعود) ى به‌ديکرد، بۆيه هه‌ستاو ده‌ستى راستى له سەر ده‌ستى چه‌پى دانا.

نووسەر ده‌فهرميّت:

با به‌لاته‌وه گران نه‌بيّت کاتى نكوّلى لهو كه‌سانه ده‌كه‌ين كه ده‌لّين: مده‌ست نزيكه‌بونه‌وى دلّانه، يا ده‌ست له سەر ده‌ست دانانيم له نوێژدا، با له كه‌سه گه‌وره‌كانيش بيت ! چونكه شهرع نكوّليكاره نك ئيمه.

به پيشه‌وا (أحمد) ى كورى (حنبل) يان گوت _ به‌ره‌مه‌تى خوا بيت _ (ابن المبارك) ناوه‌هاو ناوه‌ها ده‌فهرميّت: ئه‌ويش فهرمووى: (ابن المبارك) له ئاسمان نه‌هاتۆته خوارى !

هه‌روه‌ها پييان گوت: (إبراهيم) ى كورى (أدهم) ده‌لّيت. ئه‌ويش فهرمووى: باسى پياوه بچوکه‌كانم بۆ ده‌كه‌ن ؟ كار به‌بنه‌ره‌ته‌كه به‌كه‌ن !

---

٢١٨ _ رواه أبوداود (٧٥٤)، والمِزِّي في ((تهذيب الكمال)) (٩ / ٣٥٠) " من طريق العلاء بن صالح عن زرعة عنه.

وسنده حسن في الشواهد.

٢١٩ _ رواه أبوداود (٧٥٥)، والنسائي (٢ / ١٢٦) بسند حسن.

بۆیه پێویسته واز له شرع نههێنریت له بهر گوشتاری کهسیکی بهرێز له دلتا، چونکه شرع بهرێزو گهورهتره، ههلهکردنی مرۆفیش له لێکدانهوهدا (تاویل) ههر پروودهات، چونکه لهوانهیه ئهو کهسه فهرموودهکانی پێ نهگهشتییت^(۲۲۰).

یبلیس سهری له کهسانیکه نوێژخوێن شیواندوه سهبارهت به (مخارج الحروف) واته چۆنیهتی دهرهینانی پێتهکان له شوێن و دهرهچهی راستی خۆی له زارهوه، بۆیه ئهو کهسه بهدیدهکهیت دهلێت: الحمد... الحمد... به دووبارهکردنهوهی وشهکهش له یاسای ئهدهبی نوێژ دهچێته دهرهوه.

جار به جاریش سهریان لێدهشیۆنییت کاتیك جهپاندنی پێتهکان (التشديد) به جێدههینین.

جار به جاریش له کاتی گۆکردنی پیتی (ضاد)ی وشهی (المَغْضُوب)دا. دلتیابن کهسانیکم بینویه به جۆریك وشهی ﴿ الْمَغْضُوب... ﴾ دهخوینێتهوه که تفسی نیو زاری له گهڵ گۆکردنی پیتی (الضاد)دا دهکاته دهرهوه به هۆی زیاد جهپاندنی پێتهکهوه، کهچی له راستیدا تهنها بهجیهینانی خویندنهوهی پێتهکهیهو هیچی تر. ئیبلیس ئهم کهسانه له سنوری شرعی خویندنهوهی قورئان دهباته دهرهوه، بهزێدهپۆیی کردن له گۆکردنی پێتهکاندا خهریکیان دهکات، بۆ ئهوهی له خویندنهوهکه به باشی تینهگن، ههموو ئهم دودلێ و به گومانیهش له ئیبلیسهوهیه.

---

۲۲۰ _ ئهمه داواي لیبوردنیته که لایهن نووسهرهوه _ بهرچهتهی خوا ییت _ بۆ ئهو کهسانهی که به ههلهیان داناوه. ناشکراشه که بهههلهدانانی کهسی بهرامبهر مانای ئهوه نی یه کهسی بهرامبهر نیتر تووشی تاوان دهییت، وهکو ئهوهی که مهسهلهکه بهلای خهڵکهوه تیکهڵ و پیکهڵ بووه، سهریان لێ شیواوه، بۆیه دهبی باش بیر بکهیتهوه.

پروانه پێشهکی کتێبهکه (توفیق الباری فی حکم الصلاة بین السواری) طبع دار ابن القیم _ الدمام.

وفي أفرادٍ مسلمٍ من حديثِ عثمانَ بن أبي العاصِ قال: قلتُ لرسولِ اللهِ _ صلى الله عليه وسلم _ إِنَّ الشَّيْطَانَ قد حالَ بَيْنِي وبينَ صلاتي وقراءتي يَلْبَسُها عليَّ، فقالَ رسولُ اللهِ _ صلى الله عليه وسلم _:

((ذاكَ شيطانٌ يُقالُ لَهُ: خِنْزَبٌ، فإذا أَحْسَسْتَهُ “فتعوذُ باللهِ مِنْهُ ثلاثاً، واثْمُلْ عَنْ يساركِ”)) (۲۲۱) واته: (عثمانی کوری (أبي العاص) فەرمووی: به پیڤه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ گوت: شهیتان قه ده غه ی نیوان من و نوێزه کهم و خویندنه وه که ی کردووم سەرم لێده شیوینیت و گومانم بو دروست ده کات، پیڤه مبهری خواش _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی:

((ئه وه شهیتانی که به خینزب ناو ده بریت، بۆیه نه گەر هه ست پێ کرد، سێ جار _ أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ _ بلی و، به لا ته نیشتی چه پی خۆتا تف بکه)).

ئه و کرده و به جیهینا، خوی تعالی لێ دورخسته وه.

ئیبلیس سه ری له خه لکیکی زۆری خوا په رسته نه فامه کان شیواندوه، بۆیه وایان به خه یالدا دیت که په رست هه ستان و دانیشه نه به ته نها و هیچی تر، بۆیه له و بواره دا به رده وام خۆیان ماندوو ده کهن، که چی هه ندی له (واجب) هکانی سه ر شانیان به جی ناهینن و، به خۆیان نازانن.

له کۆمه لیک وردبوومه ته وه ده بینم سلاوی نوێزه ده ده نه وه له گه ل سلاودانه وه ی پیشه وادا، نه گه رچی هیشتا (التحیات) ی نوێزه که یان وه کو پێو یستی سه رشانیان نه خویندوه وه هه ندیکی ماوه ته واوی بکه ن، ئه وه ش کاری که پیشه و له جیاتی ئه وان تاوانی هه لێناگریت.

سه ری له که سانیکی تریش شیواندوه، نوێزه درێژ درێژ ده که نه وه، قورسانی زۆری تیدا ده خوینن، به لām واز له سونه ته کانی نوێزه ده هینن و، کارگه لیک (مکروه) و نه ویستراوی تیدا نه نجام ده دن.

دیده‌نی که سانیکی خواپهرستم کرد ته‌ماشا ده‌که‌م به‌پۆژ نوێژی سوننه‌ت ده‌کات، له
 خۆیندنه‌وه‌که‌یدا ده‌نگ به‌رز ده‌کاته‌وه، پێم گوت: به‌پۆژ به‌رزکردنه‌وه‌ی ده‌نگ له خۆیندندا
 (مَکروه) و نه‌ویستراوه^(۲۲)، پێی گوتم: به‌ به‌رزکردنه‌وه‌ی ده‌نگ نووستن له خۆم
 دوورده‌خه‌مه‌وه. ئه‌وه‌بوو پێم گوت: واز له سوننه‌ته‌کان ناهێنیت له به‌ر نه‌نووستنی تۆ، بۆیه
 هه‌رکات نووستنت به‌سه‌ردا زال بوو، بنوو، چونکه نه‌فسی خۆت هه‌قی به‌ سه‌رتنه‌وه‌یه.

---

۲۲۲ _ هه‌روه‌ها له شه‌ویشدا، چونکه بنه‌رته‌ له زیکرو نزاو خۆیندندا خۆیندنیتی به‌ نه‌ینسی نه‌ک به
 ناشکرا. له کۆنیشه‌وه نامیلکه‌یه‌که‌یم له‌و باره‌وه نووسیه‌وه، به‌لکو خۆی ته‌الی کاتی چاو پیاخشانده‌وه‌یه‌م
 بۆ به‌خسینیت بۆ ئه‌وه‌ی بتوانام بلاوی بکه‌مه‌وه.

✱ زۆر شهو نوێژ کردن:

ئیبلیس سەر له کۆمه‌لانیکی خواپه‌رست ده‌شیوێت و، شهو نوێژیکی زۆر ده‌که‌ن، که‌سی وایان تێدایه هه‌موو شه‌وه‌که‌ ناوێ، به شه‌و نوێژو نوێژی چێشته‌نگاو زۆر شادومانه زیاتر له شادومانه‌که‌ی بۆ به جیهانی فەرزه‌کان، دواتر پێش سه‌رله‌به‌یان ڤاده‌کشیت و، نوێژه فەرزه‌که‌ی به‌یانی له ده‌ست ده‌چیت، یا هه‌لده‌ستیت و، تاوه‌کو خۆی بۆ ناماده ده‌کات، نوێژی به کۆمه‌لی له ده‌ست ده‌چیت، یا له به‌ر زۆر نه‌نووستنی ته‌مه‌بل ده‌بیت و، توانای په‌یدا کردنی بۆیوی بۆ خێزانه‌که‌ی نابیت.

شیخیکی خواپه‌رستم بینی، به (حسین القزويني) ناوده‌برا، به پۆژ له مزگه‌وتی مه‌نصوردا زۆر ڤتی ده‌کرد، سه‌باره‌ت به هۆکاری ڤتکردنی نه‌و شیخه له خه‌لکم پرسی، پێیان گوتم: بۆ نه‌وه‌ی نه‌نویت! نه‌وه‌بوو گوتم: نه‌مه نه‌فامیه به‌وه‌ی شرع و نه‌قل پێوستی ده‌کات:

له ڤرووی شه‌رعه‌وه، فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

((إِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، فَقُمْ وَتَمَّ)) (٢١٣) واته: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _

فه‌رموویه‌تی: ((نه‌فسی خۆت هه‌قی به سه‌رته‌وه‌یه، که‌وا بوو شه‌و نوێژ بکه‌و بشخه‌وه)).

وكان يقول:

((عَلَيْكُمْ هَذَا قَاصِدًا “ فَإِنَّهُ مَنْ يَشَاءَ هَذَا الدِّينَ يَغْلِبْهُ)) (٢٢٤) واته: پێغه‌مبه‌ری خوا _

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ده‌یفه‌رموو: ((له سه‌ر ڤتگه‌یه‌کی میان‌ڤه‌وین که سه‌ختی و نا‌رحه‌تی تێدا نه‌بیت، چونکه هه‌ر که‌س په‌رستنیکی زیاد به‌جیهانی که له سه‌رووی توانای خۆیه‌وه

٢٢٣ _ رواه أبوداود (١٣٦٩) عن عائشة “ بسند فيه ضعف.

لكن له شاهدًا في ((الصحيحين)) عن ابن عمرو، فيصح به، وسيأتي بعد صفحات عند المصنف.

٢٢٤ _ رواه أحمد (٥ / ٣٥٠)، والحاكم (١ / ٣١٢)، والبيهقي (٣ / ١٨)، وابن أبي عاصم (رقم ٩٥) “ عن بُريدة.

وسنده صحيح.

بیت دهره نجام ده بیته هۆی که مته رخه می له به جیهێنانی کرده وه کاندای واز له پێویستییه کانی سهر شانی دینیت)).

وعن أنسِ بنِ مالكٍ قالَ: دَخَلَ رسولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ المسجدَ، وحبلٌ ممدودٌ بينَ ساريتينِ، فقالَ: ((وما هذا؟)) قالوا: لزينبَ "تُصَلِّي، فإذا كسلتْ أو فترتْ" أمسكتُ به. فقالَ: ((حُلُوهُ)). ثم قالَ:

((لِيُصَلَّ أَحَدُكُمْ نشاطه، فإذا كسلَ أو فترَ "فَلْيَقْعُدْ)) (٢٢٥) واته: له (أنس)ی کوری (مالك) وه ده فهرمیت: پێغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ چووه مزگه وته وه، حبلیکی به دیکرد له نیوان دوو کۆله کهدا درێژ کرابوو، فهرمووی: ((نه مه چی یه؟)) گوتیان: هی زهینه به، نوێژ ده کات، ههرکات ههستی به سستی یا به لهش قورسی کرد، دهستی پێوه ده گرت. فهرمووی: ((بیکه نه وه)). پاشان فهرمووی:

((با که سیکتان له کاتی چالاکیدا نوێژ بکات، نه گهر ههستی به سستی یا لهش قورسی کرد، با دانیشیت))

وعن عائشةَ قالتُ: قالَ رسولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ : ((إذا نَعَسَ أَحَدُكُمْ "فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَوْمُ، فَإِنَّهُ إِذَا صَلَّى وَهُوَ يَنْعَسُ" لَعَلَّهُ يَذْهَبُ لِيَسْتَغْفِرَ، فَيَذْهَبُ فَيَسْبَغُ نَفْسَهُ)) (٢٢٦) واته: له خاتوو (عائشة) وه ده فهرمیت: پێغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمووی: ((نه گهر که سیکتان خهوی هات، با پاکشیت تا خهوه کهی ده چیت، چونکه نه گهر به خوالویی نوێژ بکات پهنگه لسه جیاتی نه وهی داوای لیخۆشبوون بکات جوین به خۆی بدات)).

له پرووی نهقلیشه وه: نووستن نهو هیزانهی که به شهوینداری (سَهَر) شه کهت بووه، نوێ ده کاته وه، بۆیه نه گهر مرۆف نووستن له خۆی دوور خاته وه، لهو کاته دا که پێویستی پێیه تی، کاریگهریه کی خراپ له سهر جهسته وه نهقلی دروست ده کات.

٢٢٥ _ رواه البخاري (٣ / ٢٧٨).

٢٢٦ _ رواه البخاري (١ / ٢٧١)، ومسلم (٧٨٦).

پهنا ده گرین به خوا له نه فامی.

نه گهر که سێک بلێت: بۆمان باسکراوه که کۆمه لێک له پیشینی چاک هه موو شه وه که یان زیندوو ده کرده وه ؟!

وه لاما مه که ی: نه وان پله به پله له فیژکردنی نه فسدا سه رکه وتن تا وه کو توانای شه نجام دانی نه وه یان بۆ دروست بوو، برپاو متمانه یه کی ته واویشیان به خۆیان بوو که وا توانای پاراستنی نوژی به یانیان به کۆمه ل ده بیّت، هه روه ها خۆیان به پشوو ی نیوه پۆ (٢٢٧) پشت نه ستوو ده کرد، له گه ل که می خۆراک خواردندا، بۆیه نه وه یان بۆ دروست بوو، پاشان پێمان نه گه شتوو پێغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ شه ویژداریه کی کرد بیّت تیایدا نه نووست بیّت، بۆیه سوخته ته که ی پێغه مبه ری خواجه _ صلی الله علیه وسلم _ که په یه وه ده کریت.

نیبلیس سه ری له که سانیکی شه ونوژیژان شیواندوو، وای لیژکروون به پۆژ باسی بکه ن، پێنگه که سانیکیش له وانه بلێت: ئه م به یانیه فلان که سی بانگ بیژ له کاتی خۆیدا بانگی فەرموو ! بۆ نه وه ی خه لکی بزانی که به خه به ر بووه !!

بۆیه که مترین نه و شتانه ی که تووشی ده بی _ نه گهر له پروپامایی پزگاری بوو _ نه وه یه که په رسته نه که ی له دیوانی نه یینی وه بۆ دیوانی ناشکرای ده گوازیته وه، به وه ش پاداشته که ی کم ده بیته وه.

★ له قورئاندا سهريان لیده شیوینیت:

ئیبلیس سهری له کهسانیکى تر شیواندوه، که تاك بوونه تهوه له مزگه وته کاندای نوێژو خواپهرستی، تا نهو ناسته ی بهوه وه ناسران و، خه لکیکیشیان له ده ورپهر کۆیۆ تهوه، له پشتیانوه نوێژ ده کهن، تا نه م بارو حاله یان به نیو خه لکیدای بلاو بۆ تهوه، نه وهش له پیلانەکانی ئیبلیسه، که به هۆی نه وه نه فس به هیژ ده بیّت بۆ زیاتر خوا پهرستی، چونکه ده زانیّت هه والی به نیو خه لکیدای بلاو ده بیته وه پیا هه لدان و ستایش کردنی زیاتر به ده ست دینیت.

وعن زيد بن ثابتٍ أنَّ النَّبِيَّ ﷺ قالَ:

((إِنَّ أَفْضَلَ صَلَاةِ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ "إِلَّا الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ")) (٢٢٨) واته: له (زید)ی کورپی

(ثابت) وه ده فهرمیّت: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی:

((چاکترین نوێژی که سیك نهو نوێژه یه که له ماله که ی خۆیدا ده یکات، جگه له نوێژه

فهرزه کان)).

(عامر)ی کورپی (عبد القیس) به لایه وه ناپه سه ند بوو خه لکی بیبینن نوێژ ده کات، له

مزگه وتیشدا نوێژه سونه ته کانی نه ده کرد.

(ابن أبي لیلی) نه گهر نوێژی بکردایه و که سیك دیده نی بکردایه، راده کشا.

ئیبلیس سهری له کۆمه لکی تری خواپهرستان شیواند، که ده گریان و، خه لکیان

به ده ورپهردا بوو، پیده چی نه مه یان تووش بی و، نه توانیّت دوور بخری ته وه، به لام هه رکه س

توانای شاردنه وه ی هه بیّت و، ناشکرای بکات، نهوا تووشی روپامایی بووه.

له (عاصم) وه ده لیت: نه گهر (أبو وائل) له ماله که ی خۆیدا نوێژی بکردایه، به

هه نسکدان هه نسکی ده دا، نه گهر دنیای پیدرایه بۆ نه وه ی نه وه بکات و یه کیک بیبینیت،

هه رگیز نه یده کرد.

(أَيُّوبُ السُّخْتِيَانِيُّ) نه گهر گریان به سهریدا زال بوايه، هه لدهستا.

ئيبيليس سهرى له كۆمهلتىكى ترى خواپهرستان شيواندوه، ته ماشايان ده كهيت به شهو
پۆژ نوێ ده كه، كه چى ئاورپك له چاكردنى عهيبىكى ناوهكى خويان ناده نهوه، به دواى
پهيدا كردنى خۆراك و بۆتيویدا ناگه پێن، كه چى ئاورپدانهوه له چاك كردنى عهيب و بۆتيوى
پهيدا كردن له زۆرىتى نوێژ كردنى سوننهت له پيشته.

★ ئىبلىس له خویندنى قورئاندا سەریان لیدەشیوینیت:

ئىبلىس سەرى له كەسانىك شتواندووه به زۆر خویندنى قورئان، بۆیه تەماشە دەكەیت به خویندنىكى خىراو بەبى تىگەشتن قورئان دەخوینن، بەبى (تَرتیل) و بەبى دَلْیابوون، ئەمەش بارىكى ستایشكراو نییه.

نووسەر دەفەرمیت:

ئىبلىس سەرى له كەسانىكى قورئان خوین شتواندووه، واى لىكردوون به شو له منارەى مزگەوتەكانەوه قورئان بخوینن، به دەنگىكى بەرزى به كۆمەل، (جُزء) ياكى دوو (جُزء)، ئەمە خۆى بۆ خۆى كۆكردنەوهیەكە له نىوان ئازاردانى خەلك بەوهى نووستىيان لى قەدەغە دەكەن و، له نىوان تووشبوون به روپامایى.

كەسانىكىشيان له مزگەوتەكەى خۆیداو له كاتى بانگداندا قورئان دەخوینیت، چونكە كاتى كۆبوونەوهى خەلكە له مزگەوتەكە.

نووسەر دەفەرمیت:

له سەرسۆرمىنترىن ئەو شتانەى كە بينىيىتم، پیاویك هەبوو كە نوێزى بەیانى پۆزى هەينى به خەلكەكە دەكرد، ئاوپى دەدايهوه، (المعوذتين) دەخویندو، پاشان به نزاى خەقى قورئان نزاى دەكرد، بۆ ئەوهى به خەلكەكە راگەیهىت من خەتمەكەم تەواو كردووه.

ئەمە پىيازى پىشىنى چاك نەبوو، چونكە پىشىنى چاك پەرستنه كانیان دەشاردەوه.

ئەوه بوو كاروكردەوهى (الربیع) كۆپى (خُثیم) هەرهمەمووى به نهیتى بوو، كاتى وادەبوو قورئانى دەخویند بەلام لەو كاتەدا كەسیك دەهاتە دیدەنى، یەكسەر بەپۆشاكەكەى قورئانەكەى دادەپۆشى.

پیشەوا (أحمد)ى كۆپى (حنبل) زۆر قورئانى دەخویندو، نەیدەزانى كەى خەقى دەكات.

★ باسی سه‌ریشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به خه‌ئک له

چۆنیه‌تی به‌پۆژووبوونیا‌ندا:

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

ئیبلیس سه‌ری له که‌سانێک شتواندوه‌و، پۆژوو‌گرتنیکی به‌رده‌وامیی بۆ پازاندونه‌ته‌وه، نه‌مه‌ شیاوه نه‌گه‌ر مرۆف نه‌و پۆژانه به‌ پۆژوو نه‌بی‌ت که پۆژوو‌گرتنی تیدا هه‌رامه، به‌لام به‌ئاکه‌ی له دوو پروه ده‌ستنی‌شان ده‌کریت:

یه‌که‌م: پێده‌چی تووشی بیه‌یزی بی‌ت و، کارێک به‌ مرۆف بکات توانای په‌یدا‌کردنی بژێوی بۆ ماله‌وه نه‌بی‌ت و، واشی لیبکات که توانای پاگرتنی داوین پاکی خیزانه‌که‌ی نه‌می‌نی‌ت، و فی ((الص‌حیحین)) عن رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _:

((إِنَّ لَزَوْجَكَ عَلَيْكَ حَقًّا)) (۲۲۹) واته: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فه‌رموویه‌تی: ((خیزانه‌که‌ت هه‌قی به‌ سه‌رته‌وه‌یه)).

بۆیه به‌م سونه‌ته چه‌ندین فه‌رز ده‌فه‌وتی‌ت.

دووه‌م: به‌و کرده‌وه سونه‌ته‌ی چاک‌ترو به‌ فه‌زیله‌ت‌تر ده‌فه‌وتی‌ت، فَإِنَّهُ قَدْ صَحَّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ _ صلی الله علیه وسلم _ أَنَّهُ قَالَ:

((أَفْضَلُ الصَّيَامِ صِيَامُ دَاوُدَ _ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ _ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا)) (۲۳۰) واته: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فه‌رموویه‌تی:

((چاک‌ترین به‌پۆژووبوون به‌ پۆژوو‌بوونی (داود) پێغه‌مبه‌ره _ علیه الص‌لاة والس‌لام _ پۆژێک به‌پۆژوو ده‌بوو و پۆژێکی‌ش ده‌یشکاند)).

وعن عبد الله بن عمرو قال: لقيني رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _، فقال: ((أَلَمْ أُحَدِّثْ عَنْكَ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ ؟ وَأَنْتَ الَّذِي تَقُولُ: لَا قَوْمَ اللَّيْلِ وَلَا صَوْمَ النَّهَارِ !)).

۲۲۹ _ تقدم تفریجه.

۲۳۰ _ رواه البخاري (۴ / ۱۹۱)، ومسلم (۱۱۵۹).

قال: نعم يا رسول الله! قد قلتُ ذلك.

فقال: ((فَقُمْ وَنَمْ، وَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَصُمْ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَلَكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ))

قال: قلتُ: يا رسول الله! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ.

قال: ((فَصُمْ يَوْمًا، وَأَفْطِرْ يَوْمًا، فَإِنَّهُ أَعْدَلُ الصَّوْمِ، وَهُوَ صِيَامُ دَاوُدَ _ عَلَيْهِ السَّلَام _))

قلتُ: إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ.

فقال رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ : ((لَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ)).

أخرجاه في ((الصحيحين)) (٢٣١).

واته: له (عبدالله)ی کۆپی (عمرو)هوه ده‌فه‌رمیّت: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه

وسلم _ چاوی پێکه‌وتم و، فه‌رموی:

((نایا باسی تۆیان بۆ نه‌کردم که شه‌و نوێۆ ده‌که‌یت؟ تۆشی که ده‌لێیت: به‌ دُنیا‌یی شه‌و

نوێۆ ده‌که‌م و به‌ پۆژیش به‌ پۆژوو ده‌م!)).

فه‌رموی: به‌لێ نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا! نه‌وه‌م گوته‌وه‌.

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه‌رموی: ((شه‌و نوێۆ بکه‌و بشنوو، به‌ پۆژوو

به‌و بیشیشکیته‌، هه‌موو مانگی‌ک سی پۆژ به‌ پۆژوو به‌و، به‌ هاوشیوه‌ی پادا‌شتی

به‌ پۆژوو گرتنی سالتیک ده‌بی)).

فه‌رموی: گوتم: نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا! من توانای له‌وه زیارم هه‌یه‌.

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه‌رموی: ((باشه‌ پۆژیک به‌ پۆژووبه‌و،

پۆژیکیش بیشکیته‌، چونکه‌ چاکترین به‌ پۆژووبوونه‌، که به‌ پۆژووبوونی (داود) پێغه‌مبه‌ره _

عليه السلام _)).

گوتم: من توانای له‌وه زیاترم هه‌یه‌.

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه‌رموی: ((هه‌یج شتی‌ک له‌وه چاکتر نییه‌)).

★ ئېلیس سەریان لیدەشیۆینیت لە نیتی بەرۆژووبووندا :

پێدەچی هەوالی کەسیکی خواپەرست بڵاویتەوه کەوا بە درێژای سالا بەرۆژووه، ئەو خواپەرسته بەو بڵاویوونەوهیە دەزانیت و، نیتەر هیچ پۆژتیک نایشکینیت، ئەگەر بێشیشکینیت شکاندەکە دەشاریتەوه، بۆ ئەوەی شەرافەت و پێژداریی نەپۆچی، ئەو لە پروپامایە شاراوەکانە، چونکە ئەگەر دڵسۆزی و، داپۆشینی باروحوالی دەویست، لە نامادەبوونی کەسانیکدا دەیشکەند کە دەزانن بەردەوام خەیکی پۆژوو گرتنە، پاشان دەگەڕایەوه بۆ پۆژوو گرتن و، کەسیش پێ نەدەزانی.

کەسانیکیش بەرۆژووبوونەوه کە یاس دەکات و، دەلیت: ئەمە پۆژ بیست سالا نەمشکەندوو، ئېلیس سەری لیدەشیۆینیت و پێی دەلیت تۆ باسی بەرۆژووبوونەکە دەکە ی بۆ ئەوەی خەلکی چاوت لێبکەن و شوێنی کردارەکە بکەون. خواش بە مەبەسەتەکان زاناترە.

پێشەوا (سُفیانُ الثوري) _ خۆی لێ پازی بیت _ فەرموویەتی: بەندە کردەوه کانی بە نەیتی نەهجام دەدات، بەلام شەیتان وازی لێناهییت تاوهکو باسی دەکات، بە باسکردنیشی لە دیوانی نەیتیەوه بۆ دیوانی ناشکرای دەیگوازیتەوه.

کەسانیکیش خۆی بە پۆژووگرتنی پۆژانی دووشەم و پێنج شەمەوه گرتوو، ئەگەر بانگهێشتی خواردنیک کرا، دەلیت: ئەمە پۆژ پێنج شەمە. ئەگەر بیگوتبا: من بەرۆژووم، تەنها مەینەتیک دەبوو، بەلام کە گوتی: ئەمە پۆژ پێنج شەمە، مانای وایە من هەموو پێنج شەمەتیک بەرۆژووم.

کەسانیکیش بە چاویکی سووکەوه تەماشای خەلک دەکات، هەر لەبەر ئەوەی خۆی بەرۆژووهو ئەوان بەرۆژوو نین !

کەسانیکیش دەست لە پۆژوو هەلناگرن، بەلام گۆی بەوه نادەن لە سەر چ شتیک دەیشکینیت، لە کاتی بەرۆژووبوونیشدا خۆی لە غەیبەت و، تەماشای حرام و، قسە ی بێسوود دوور ناخاتەوه، ئېلیس وای بە خەیاڵدا هێناوه کە بەرۆژووبوونەکە تاوانەکە لە سەر لادەبات، بەلام هەموو ئەمانە لە سەرلێشێواندەکانی ئېلیسە.

★ ئیبلیس له بواری هه جدا سه‌ریان لیده‌شیوینیت:

نووسەر ده‌فرمیت:

پێده‌چی مرۆڤ یه‌ك جار فهرزی هه‌ج به‌جێبێنیت، به‌لام جاریکی تر به‌بی پازیبوونی دایه‌ك و باب ده‌گه‌ڕێته‌وه‌و، نه‌مه‌ش هه‌له‌یه‌.

له‌وانه‌یه‌ ده‌رچوینت بۆ هه‌ج به‌لام قه‌رزو مافی خه‌لكی هێشتا به‌سه‌ره‌وه‌ بیت، وه‌ له‌وانه‌یه‌ بۆ گه‌شت و سه‌ریان ده‌رچوینت، وه‌ له‌وانه‌شه‌ به‌ مال و سامانیکی به‌ گومانابه‌وه‌ ده‌رچوینت. كه‌سی واشی تێدایه‌ هه‌زی به‌وه‌یه‌ پێشوازی لێبکری و (۲۳۲) پیتی بگوترت: حاجی. هه‌ماه‌وه‌ ریشیان له‌ رێگه‌ی هه‌جدا فه‌رزه‌كانی پاك و خاوتینی و نوێژ پشت گوێ ده‌خه‌ن و، به‌ دلانیکی پیس و ناخیکی ناپاكه‌وه‌ له‌ ده‌وری كه‌عبه‌ كۆده‌بنه‌وه‌.

ئیبلیس شیوه‌ی هه‌جیان پێشان ده‌داو، فریویان ده‌دا، به‌لام له‌ پاستیدا مه‌به‌ست به‌ هه‌ج نزیکبوونه‌وه‌یه‌ به‌دل نه‌ك ته‌نها به‌ جه‌سته‌، نه‌وه‌ش له‌ گه‌ل خواپه‌رستی و له‌ خواترساندا به‌دیدیت.

كه‌سی وایان تێدایه‌ كه‌ بۆ هه‌ج ده‌چیت، هیمه‌تی خۆی ته‌نها بۆ ژماردنی هه‌جه‌كانی ئا‌راسته‌كردوه‌و، بۆیه‌ ده‌لێت: بیست وه‌ستام هه‌یه‌.

چه‌ندین كه‌سی هاوته‌نیشتی (مجاور) كه‌عبه‌ مانه‌وه‌یان درێژه‌ی كێشاو، ده‌ستیان نه‌دایه‌ پاكبوونه‌وه‌ی ناخی خۆیان، په‌نگه‌ هیمه‌تی خۆی ئا‌راسته‌ كرده‌بی بۆ (فتوح) بلك (۲۳۳) پیتی بگات.

۲۳۲ _ نزیک به‌مه‌و پێش رۆشتیان فه‌رمان ده‌که‌ن به‌پازاندنه‌وه‌ی مال و، دانانی دره‌خت له‌سه‌ر ده‌رگای ماله‌وه‌ کاتی گه‌رانه‌وه‌یان.

۲۳۳ _ به‌زۆری نه‌م (فتوح) شه‌یتانی ده‌بیت، وه‌ك نه‌وه‌ی خاوه‌نی کتێبی (الفتوحات المکیه‌)، كه‌سانی تری نه‌زان و گێل و گومرا تووشی بوونه‌.

وانظر رسالة ((حياة ابن العربي وعقيدته)) للشيخ تقي الدين الفاسي _ بتعليقي، نشر دار ابن الجوزي _ الدمام _.

لهوانهیه بلیت: ئەمڕۆ بیست سائە هاوتەنیشتی (مجاور) کەعبەم.
 چەندین کەسیشم لە ڕێگەی مەکە دیوە، کە دەچن بۆ حەج، لە سەر ئاو لە هاوێ و
 ڕەفیقەکانی دەداو، لە ڕێگەدا بێزاریان دەکات.
 ئیبلیس سەری لە کەسانێک شتواندوو کە دەچن بۆ حەج، نوێژەکان پشت گوێ دەخەن و،
 لە فەرۆشتنیشدا ترازوو بازی دەکەن، واگومان دەبن حەجە کە تاوانەکیان لە سەر لادەبات.
 ئیبلیس سەری لە کەسانێکیان شتواندوو، بۆیە لە ڕێ و ڕەسمەکانی حەجدا بیدە دروست
 دەکەن، کۆمەڵێکم بینی لە ئیحرام بەستندا شتی نوێ دروست دەکەن و، تەنها شانێکیان
 بەدەردەخەن (۲۳۴)، چەندین ڕۆژ لە بەر هەتاو دەمێننەوهو، پیستی لەشیان دادەمالێت و،
 سەریان دەئاوسێت، خۆیانی پێ دەپازێننەوه لە پیش چاوی خەڵکدا.
 وعن ابن عباس _ رضي الله عنهما _ أنَّ النَّبِيَّ _ صلى الله عليه وسلم _ رأى رجلاً
 يطوفُ بالكعبةِ بزِمَامٍ أو غيرِهِ، فَقَطَعَهُ (۲۳۵) واتە: لە (ئەبن عباس) هەو فەرموویەتی:
 پیغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ پیاویکی بینی بە دەوری کەعبەدا دەسوڕێتەوهو
 دەستیشی بەستوو بە دەستی پیاویکی ترههه بە حەبلیک لە پیست یا پەتیک یا هەر شتیکی
 تر، ئەوهههه پیغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ لەت لەتی کرد.
 نووسەر دەفەرمێت:
 ئەم فەرمووده قەدەغەیی داھێنانی شتی نوێ لە نایندا دەکات، ئەگەرچی مەبەست بەهه
 خواپەرستی و گوێڕایەڵی پەرورەدگاریش بێت.

۲۳۴ _ ئەمەش لە هەڵە خراپەکانە کە تاوهکو ئەمڕۆ زۆریک لە حاجیەکان ئەنجامی دەدەن.

۲۳۵ _ چونکە هاوشتیەو سنور تێپەراندنە لە پەرستندا.

والحديث رواه البخاري (۳ / ۳۸۶).

★ ئیبلیس له بواری پشت به ستندا سهریان لیده شیوینیّت:

ئیبلیس سهری له کهسانیک شیواندوو لهوانه ی بانگه شه ی پشت به ستن ده کهن، بۆیه به بی تویشووی ریگا چوونه دهره وه، وایان ده زانی شه وه پشت به ستنه، به لام له و په ری هه له دان.

پیاویک به پیشه وا (أحمد) ی کورپی (حنبل) ی گوت _ خوای لی رازی بیّت _ : ده مه وی به بی تویشووی ریگا بچه دهره وه بۆ مه ککه، نیمامی (أحمد) یش پی فرموو: که واته به بی یاوه ری کاروانی خه لک بچۆ دهره وه. گوتی: نه خیر، تنها له گه ل شه واندا ده چمه دهره وه. بۆیه نه ویش فرمووی: که واته پشتت به کیسه و هه گبه ی خه لکه که به ستووہ !
داوا له خوای پهروه ردگار ده کهین سهرکه وتوومان بکات.

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به

غه‌زاکاران:

نووسهر ده‌فهرمیت:

ئیبلیس سه‌ری له خه‌لکیکی زۆر شیواندوه، چونکه چوونه ده‌ره‌وه بۆ تیکۆشان له پیتناوی خواداو نیه‌تیان شانازیکردن و پروپامایی بوو، بۆ ئه‌وه‌ی بگوتریت: فلان که‌س غه‌زاکاره، له‌وانه‌یه مه‌به‌ستی ئه‌وه بی که بگوتریت: نازایه. یاخود ده‌ستکه‌وته‌کانی جه‌نگی ده‌ستکه‌ویت.

به‌لام له‌راستیدا کاروکرده‌وه ته‌نها به‌به‌نیه‌ته.

وعن أبي موسى قال: جاء رجل الى النبي _ صلى الله عليه وسلم _، فقال: يا رسول الله! أرايت الرجل يقاتل شجاعاً، ويقاتل حميماً، ويقاتل رياءً. فأبي ذلك في سبيل الله؟ فقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم -: ((من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا، فهو في سبيل الله)). أخرجاه في الصحيحين (٢٣٦) واته: له (أبي موسى) وه _ خواي لى پازى بيت _ فەرموویەتی: پیاویک هاته خزمەتی پیغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ و فەرمووی: ئەی پیغەمبەری خوا! ئەگەر پیاویک بێهەنگیت بۆ ئه‌وه‌ی له نێو خه‌لکیدا به‌نازایه‌تی به‌ناویانگ بیت و، پیاویکیش بێهەنگیت بۆ سه‌رخستنی قه‌وم و نیه‌شتمانه‌که‌ی و، پیاویکیش بۆ پروپامایی. کامیان له پیتناوی خوادان، پیغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی: ((هه‌رکەس بێهەنگیت بۆ ئه‌وه‌ی وشە‌ی خواي گه‌وره به‌رزو بلند بیت، ئه‌وه له پیتناوی خوادایه)).

وَعَنْ بَنِ مَسْعُودٍ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ قَالَ:

إِيَّاكُمْ أَنْ تَقُولُوا: مَاتَ فُلَانٌ شَهِيدًا ، أَوْ قُتِلَ فُلَانٌ شَهِيدًا ، فَإِنَّ الرَّجُلَ يُقَاتِلُ لِيَغْنَمَ ، وَيُقَاتِلُ لِيُذَكَّرَ ، وَيُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ (۲۳۷) واته: له (ابن مسعود) هوه _ خوای لی پازی بیت _
فەرموویه تی: نه کهن بلێن: فلان کهس شههیده، یاخود فلان کهس به شههیدی کوژرا، چونکه
بهراستی پیاو ههیه ده جهنگیت بۆ نهوهی له دهستکهوته کانی جهنگی پێبدریت، ده جهنگیت
بۆ نهوهی باس بکړیت، ده جهنگیت شوینه کهی ببینریت.

وعن أبي هريرة _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى فِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ:
رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ، فَأُتِيَ بِهِ، فَعَرَفَهُ نَعَمُهُ، فَعَرَفَهَا، فَقَالَ: وَمَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ
حَتَّى قُتِلْتُ. قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ، لِيُقَالَ: هُوَ جَرِيءٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ، فَسُحِبَ عَلَى
وَجْهِهِ، حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ، وَعَلَّمَهُ، وَقَرَأَ الْقُرْآنَ، فَأُتِيَ بِهِ، فَعَرَفَهُ نَعَمُهُ،
فَعَرَفَهَا، فَقَالَ: مَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ فِيكَ الْعِلْمَ، وَعَلَّمْتُهُ، وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، فَقَالَ:
كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ، لِيُقَالَ: هُوَ عَالِمٌ، فَقَدْ قِيلَ، وَقَرَأْتُ الْقُرْآنَ، لِيُقَالَ: هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ.
ثُمَّ أُمِرَ بِهِ، فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ.

وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ، فَأُتِيَ بِهِ، فَعَرَفَهُ نَعَمُهُ، فَعَرَفَهَا،
فَقَالَ: مَا عَمِلْتَ فِيهَا ؟ قَالَ: مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ. قَالَ:

۲۳۷ _ نه مه په ندو، نامۆژگاری و، قهدهغه کردنی تێدایه بۆ نهو کهسانه ی وشه ی شههید به کارده هینن بۆ
هه رکه سیک ئاره زوویان لیبیت و خوشیان بویت به بی هیچ خۆیاراستن و ترسیک له خوای _ سبحانه وتعالی
_. بنه رته ی راستیش نهویه کهوا هه رکه سیک ویستی شتیک له مانه بلیت با داویدا بلیت: ((نخسه کذلک،
ولا نرکي علی الله احدا)) واته: ((ئاوه های ده زانین و، له جیاتنی خوای تعالی بۆ هیچ که سیک پا کانه
ناکهین)). پێشهوا (البخاري) له (صحيح) هکهیدا به شیکێ ناوناوه به (بهشی: ناگوتریت: فلان کهس
شههیده). براشمان (جزاع الشمری) نامێلکهیه کی ههیه به ناو نیشانێ (الرأي السديد في أنه لا يُقال: فلان
شهيد)، واته (رای به جی سه بارهت بهوهی ناگوتریت: فلان کهس شههیده) له کویت چاپکراوه، به سووده له
ده روزه کهیدا، با ته ماشا بکړیت.

كَذَّبَتْ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ، لِيُقَالَ: هُوَ جَوَادٌّ، فَقَدْ قِيلَ. ثُمَّ أَمَرَ بِهِ، فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. انفرادَ باخواجه مسلم (۲۳۸) واته: له (أبي هريرة) وه _ خَوای لى پازى بىست _
فەرمووێهەتى: یەكەم كەسانىك فەرمانیان بەسەردا دەدریست سیانن:

پیاویك شههید بوو، هینراو، خَوای تعالی نیعمه‌ته‌کانی خۆی بۆ باسکرد که پیتی به‌خشی بوو، نه‌ویش دانی پێدانا، خَوای تعالی پیتی فەرموو: چ کارىکت پێکرد ؟ گوتى: له پیناوى تۆدا جه‌نگام تا کوژرام. خَوای تعالی فەرموو: درۆت گوت، به‌لكو جه‌نگای، بۆ نه‌وه‌ی بلێن: بوێرو نازایه، دلنیا به گوترا، پاشان فەرمانی پێکراو، به‌سەر پروویدا پاکیشرا، تا فرێدرايه دۆزه‌خه‌وه.

پیاویكیش زانست فیروبوو و، فیتری خەلکیشی دەکردو، قورئانی دەخویند، هینراو، خَوای تعالی نیعمه‌ته‌کانی خۆی بۆ باسکرد که پیتی به‌خشی بوو، نه‌ویش دانی پێدانا، خَوای تعالی پیتی فەرموو: چ کارىکت پێکرد ؟ گوتى: له پیناوى تۆدا زانست فیرووم و، خەلکیشم فیترکردو، له پیناوى تۆدا قورئانم خویند. خَوای تعالی فەرموو: درۆت گوت، به‌لكو فیروبوو، بۆ نه‌وه‌ی بگوتریت: زانایه، دلنیا به گوترا، قورئانیشت خویند، بۆ نه‌وه‌ی بگوتریت: قورئان دەخوینیت، دلنیا به گوترا، پاشان فەرمانی پێکراو، به‌سەر پروویدا پاکیشرا، تا فرێدرايه دۆزه‌خه‌وه.

پیاویكیش خَوای تعالی رزق و رۆزی به‌سەردا رشتبوو، هەموو جۆره‌کانی مال و سامانی پێبه‌خشیبوو، هینراو، خَوای تعالی نیعمه‌ته‌کانی خۆی بۆ باسکرد که پیتی به‌خشی بوو، نه‌ویش دانی پێدانا، خَوای تعالی پیتی فەرموو: چ کارىکت پێکرد ؟ گوتى: هیچ رینگه‌یه‌كم

۲۳۸ _ برقم (۱۹۰۵).

بەراستی نه‌و سێ كەسه‌و هاوشێوه‌کانیان جێگهی سەرسۆرمانن، له دنیادا له‌گه‌ڵ خەلكدا درۆ ده‌كەن، به‌خواستی به‌ده‌سته‌یتانی پێشه‌وايه‌تی و، شان و شه‌وه‌كە و به‌چاكه باسکردن، پاشان له رۆژی قیامه‌تیشدا ناترسن و له‌ گه‌ڵ خَوای گه‌وره‌دا درۆ ده‌كەن، به‌لام خَوای گه‌وره ناپرویان ده‌بات و، كاروباریان ناشكرا ده‌كات.

نهه‌یشتووه که تۆ هەزەت بکەیت تیایدا ببەخشریت مەگەر لە پیتناوی تۆدا بەخشیومە. خوای
 تەعالی فەرمووی: درۆت گوت، بەلکو بەخشیت، بۆ ئەوەی بگوتریت: بەخشندەیه، دڵنیابە
 گوترا، پاشان فەرمانی پێکراو، بەسەر پوویدا پاکیشرا، تا فریدرایە دۆزەخەوه.

✱ ئِیبلِیس له دهستکهوته کانی جه نگدا سهریان لی دهشیوئینیت:

بهراستی ئیبلِیس سهر له تیکۆشهر دهشیوئینیت نه گهر دهستکهوته کانی جهنگی به دهستهئینا، چونکه له وانهیه شتانیک له دهستکهوته که بهریت بهبی نهوهی مافی بردنی ههبی، نه مهش بۆ چهند هۆکاریک ده گه پتهوه:

پێدهچی نهو کهسه کهم زانست بی و، و ابزانیت مال و دارایی بیتاوه پان هه ئال و رینگه پێدراوه (المباح) بۆ نهو کهسهی که ده بیات، وه نازانیت (غلول) واته ناپاکی وشت بردن له دهستکهوته کانی جهنگ سهری پتیه.

وفي ((الصحيحين)) من حديث أبي هريرة قال:

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- إِلَى خَيْبَرَ، فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْنَا، فَلَمْ نَغْنَمْ ذَهَبًا وَلَا وَرِقًا، غَنِمْنَا الْمَتَاعَ وَالطَّعَامَ وَالثِّيَابَ، ثُمَّ انْطَلَقْنَا إِلَى الْوَادِي، وَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- عَبْدٌ لَهُ، فَلَمَّا نَزَلْنَا، قَامَ عَبْدُ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَحُلُّ، فَرُمِيَ بِهِمْ، فَكَانَ فِيهِ حَتْفُهُ، فَلَمَّا قُلْنَا لَهُ: هِنِيئًا لَهُ الشَّهَادَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَقَالَ ((كَلَّا، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الشَّمْلَةَ لَتَلْتَهُبُ عَلَيْهِ نَارًا، أَحَدَهَا مِنَ الْغَنَائِمِ يَوْمَ خَيْبَرَ، لَمْ تُصِبْهَا انْمَقَاسٌ)). قَالَ: فَفَزَعَ النَّاسُ، فَجَاءَ رَجُلٌ بِشِرَاكِ أَوْ شِرَاكَيْنِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَبْتُهُ يَوْمَ خَيْبَرَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- ((شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ، أَوْ شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ)).

واته: له (أبي هريرة) وه _ خوای لی رازی بیت _ فهرموویه تی:

له گه ل پێغه مبهری خوادا _ صلى الله عليه وسلم _ چینه دهر وه بۆ خهیههر، نه وه بوو خوای تعالی سهر کهوتنی پێ به خشین و، زیرو زیومان دهست نه کهوت، به لکو شتومهک و خواردن و پۆشاکمان دهستکهوت، پاشان کهوتینه پێ به رهو چه مه که، پێغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ بهندهیه کی خزی له گه لدا بوو، بهنده که ی پێغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ چوو بارو یار که که داگریت، تیریکی بۆ هاویشتر او، بویه هوی مردنی، کاتی که بیتان گوت: شهیدیکه ی پیرۆز بی نه ی پێغه مبهری خوا ! فهرمووی ((نه خیر، بهو زاته ی نهفسی محمدی به دهسته (الشَّمْلَةُ) که _ بهرگیکی فراوانه بۆ خۆ پێچانه وهو دا پۆشین به کاردیت _

به سه‌ریه‌وه گرده‌گریت و ده‌بی به‌ئاگر، رۆژی خه‌یبه‌ر له ده‌ستکه‌وته‌کانی جه‌نگ بردی، که به‌ری دابه‌شکره‌کان نه‌که‌وتبوو)).

(أبوهريرة) فەرمووی: خەڵکەکە زەنەقیان چوو، ئەوەبوو پیاویک قەیتانیک (شِراک) یاخود دوو قەیتانی هیناو، گوتی: له رۆژی خه‌یبه‌ردا ده‌ستم که‌وت، پیغه‌مبه‌ری خواش __ صلی الله علیه وسلم __ فەرمووی:

((قەیتانیک له ئاگر، یاخود دوو قەیتان له ئاگر)).

هه‌ره‌وه‌ها پێده‌چی کەسی غه‌زاکار به‌حه‌رامکردنه‌که بزانی‌ت، به‌ئام شتومه‌کی زۆر ده‌بینی‌ت و، ناتوانی‌ت ئارام بگری‌ت و له‌و شتانه‌ نه‌بات، له‌وانه‌شه‌ واتیب‌گات تیکۆشانی له‌ پیناوی خوادا تاوانی ئەو کاره‌ی له‌ سه‌ر لاده‌بات.
ئالیه‌دا رۆلی ئیمان و زانستی مڕۆڤ ده‌رده‌که‌وی‌ت.

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌فرمانکاران

به‌چاکه‌و‌قه‌ده‌غه‌کاران له‌خراپه:

ئه‌مانه‌ دوو‌ جوړن: زاناو‌ نه‌فام:

ئیبلیس به‌دوو‌ پێگه‌ سه‌ر له‌ زانا ده‌شیوێنیت:

پێگه‌ی یه‌که‌م: خۆ‌ پازاندنه‌وه‌ به‌و‌ زانسته‌و، هه‌ول‌دان‌ بۆ‌ ناویانگ‌ ده‌رکردن‌ و، خۆ‌به‌زلزانی له‌ ئه‌نجامی به‌جێهێنانی ئه‌و‌ کاره‌وه‌.

به‌ (اسناد) يَك بۆمان باسکراوه‌ که‌وا (أحمدی کورپی (أبي الحواري)، گوتیه‌تی: گوێبیستی (أبا سليمان) بووم ده‌یگوت: گوێبیستی (أبا جعفر المنصور) بووم له‌ وتاری پۆژی هه‌ینیدا ده‌گریا، منیش توو‌په‌بوون‌ پوی تێکردم‌ و، نیتیکم‌ بۆ‌ دروست‌ بوو که‌ هه‌ستم‌ و، به‌و‌ ناسته‌ زانسته‌ی هه‌مه‌ ده‌ریاره‌ی ئه‌و‌ په‌فتاره‌ی که‌ ئه‌نجامی دا، نامۆژگاریه‌کی بکه‌م، نه‌گه‌ر له‌ سه‌ر مینه‌به‌ره‌که‌ دابه‌زی.

گوتی: به‌لام‌ به‌چاکم‌ نه‌زانی هه‌ستم‌ بۆ‌ لای خه‌لیفه‌یه‌ک‌ و، نامۆژگاری بکه‌م‌ و، خه‌لکی دانێشتن‌ و، چاویان‌ تێپه‌ییتم‌ و، به‌و‌ هۆیه‌وه‌ خۆ‌پازاندنه‌وه‌یکم‌ تووش‌ بێ و، ئه‌و‌یش‌ فه‌رمانم‌ پێکات‌ و، به‌هه‌له‌ بکوژیم، بۆیه‌ دانێشتم‌ و‌ بێده‌نگ‌ بووم.

پێگه‌ی دووه‌م: توو‌په‌بوون‌ بۆ‌ خودی خۆی، پێده‌چێ ئه‌مه‌ هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ رووبدات، له‌وانه‌شه‌ له‌ بارو‌حالی ئه‌و‌ که‌سه‌دا رووبدات که‌ فه‌رمان‌ به‌چاکه‌ ده‌کات، به‌هۆی ئه‌و‌ سووکایه‌تی و‌ گالته‌پێکردنه‌ی که‌ پووبه‌پووی که‌سی قه‌ده‌غه‌کار ده‌کرێته‌وه‌و، به‌وه‌ش‌ ده‌بێ به‌ناکوکی و‌ دوژمنایه‌تیه‌ک‌ بۆ‌ خودی خۆی، وه‌کو‌ ئه‌وه‌ی پێشه‌وا (عمری کورپی (عبدالعزیز به‌ پیاوێکی فه‌رموو: ئه‌گه‌ر توو‌په‌ نه‌بوايم‌ سزام‌ ده‌دا.

له‌راستیدا مه‌به‌ستی ئه‌وه‌بوو که‌ تۆ توو‌په‌ت‌ کردوم‌، بۆیه‌ ترسام‌ سزادان‌ له‌به‌ر توو‌په‌بون‌ بۆ‌ خواو‌ و‌ تو‌په‌بون‌ له‌به‌ر خودی خۆم‌ تێکه‌ڵ‌ به‌یه‌ک‌تر بن.

وه ئه گهر كهسى فەرمانكار به چاكه نه فام بوو، ئهوا شهيتان يارى پى ده كات، له راستيدا كاروباره كهى خۆى زياتر خراب ده كات به بهراوردى چا كردنى، چونكه پىده چى قهده غه له شتيك بكات، كه چى ئه و شته به كۆرايى شياو (جائز) بيت، پىده چى نكۆلىي له وانه بكات كه ره فېقه كهى ليكده انه وهى تىدا كردوو (تَأْوَلَّ فِيهِ) تيايدا په پره وهى هه ندئ رېسا وه پى كردوو (۲۳۹)، له وانه يه ده رگا بشكيتيت و، به ديواردا هه لگه ريت و، ليدانى ئه و كه سانه بكات كه خراپه ده كه ن و، ناويان بزريتيت و قسه ي خراپيشيان پى بليت، به لام ئه گهر ئه وان به وشه يه كه وه لامي به نه وه به لايه وه قورس ده بى، بۆه واي ليديت تووره بونه كهى بۆ خودى خۆى ده بى نه ك بۆ ناين.

له سه رليشيوانده كانى ئيبليس به رامبه ر به كهسى قهده غه كار ئه وه يه كه ئه گهر قهده غه ي شتيك بكات، پاشان له نيو كۆمه لتيكى خه لكدا داده نيشيت و وه سفى كرده وه كانى خۆى ده كات و، شانازى پيو ده كات و، جوين به كه سانى خاوه ن كرده وه خراپه كان ده دات به شيوه ي جويندانى كه سيكى زۆر تووره بوو ليتان و، نه فرينيان ليده كات، به لام پىده چى ئه و كه سانه ته به شيان كردبى و، له وانه يه له نه ويش چا كترين، له به ر په شيان بونه وهى ئه و كه سانه خۆيه زلزانينى كهسى قهده غه كار، له ميانه ي باسه كشيدا عه و ره تى موسلمانان ئاشكرا ده كات، چونكه كه سانتيك له و شتانه تيده گه يه نيت كه نازانن، كه چى داپوشين و پاراستى موسلمان واجبه چهند له توانادا بيت.

بيستومه كه سانتيك كه به كارى قهده غه كردن نه فامن، په لامارى قه ومي ك ده دهن پاش ئه وهى دلتياده بن له و خراپانه ي كه تيا ياندا يه، ليدانيان ده كه ن به ليدانتيكى توندوتيزو، قاپ وقا چاغ ده شكيتن و، هۆكارى هه موو ئه مانه ش ده گه رپته وه بۆ نه فامى.

به لام ئه گهر زانا قهده غه و نكۆلىي بكات، تۆ هيچ ترسيكت لى نابى.

۲۳۹ _ به مەرجێك ئه و كارى روويه كى له زانستدا هه بى، ياخود گوماني به لگه يه كه له نارادا بيت، نه ك

رېگه پيدانى فقه يه ك، ياخود زه له لى زانايه ك.

دریژه پیدانی ئەمەش جێگەیه کی تری هەیه .

پیشینی چاک میهره بان بوون و به به زهیی بوون له نکۆلیکردندا.

(صَلَةُ) کۆری (أَشِيم) پیاویکی به دیکرد له گهڵ ژنیکدا قسه ده کات، نهوه بوو فهرمووی:

دُنیا بن خَوای تَعالی ده تانبینیت، خوا ئیمه و ئیوه ش داپۆشیت و بمانپاریتیت.

ههروهها به لای قهومیکیدا تێپه ده بوو یاریان ده کرد، ده یفه رموو: نهی برایانم! چ ده لێن

سه بارهت بهو که سهی به نیازی سه فه ریکه، به لām به درێژای شهو نووست و، به درێژایی پۆژ یاری کرد، کهی سه فه ره کهی تهواو بکات.

نهوه بوو پیاویکیان وریا بویه وهو، گوتی: نهی قهومه کهم! له راستیدا نه مه فیرمان

ده کات، بۆیه خۆی و په فیه کانی په شیمان بونه وهو تهویه یان کرد.

نهو تنها که سه ش که له هه موو خه لک شایسته تره بۆ نهوهی به میهره بانی و به سۆزه وه

نکۆلی و قه ده غه ی خراپه ی لی بکریت نه میرو کار به ده ستانه، جیگه ی خۆیه تی پێیان

بگوتریت: به راستی خَوای تَعالی ئیوه ی بهرز کردۆته وه، بۆیه پێزی نیعمه ته کانی بزانه، چونکه

به راستی نیعمه ت به سوپاسکوزاری بهردهوام ده بی و، جوان نییه نیعمه ته کانی خَوای تَعالی

به سه ریپێچیکردن به ره نگار بکریته وه.

ئیبلیس سه ری له هه ندی دیندار شیواندوه، چونکه شتی خراپ به دیده کات، که چی

قه ده غه و نکۆلی لی ناکات و، ده لیت: له راستیدا نهوه ی فه رمان به چاکه و قه ده غه ی خراپه

ده کات که سیکێ کارچاکه، منیش کارچاک نیم، که وابوو چۆن فه رمانی چاکه به که سی تر

بکه م!؟

نه مه ش هه لیه، چونکه پیوسته فه رمان بکات و قه ده غه بکات نه گه چی نهو سه ریپێچه

له خودی خۆشیدا بیت، به لām هه رکاتی که نکۆلی و قه ده غه بکات و نه فسی خۆی

به دوور گرت بیت له خراپه و کاری نابه جی، فه رمان کردن و قه ده غه کردنه که ی گاری گه رتر ده بی،

نه گه ر نه فسی خۆشی به دوور نه گرت بیت له خراپه و کاری نابه جی، هێنده ی نامینیت نکۆلی و

قه ده غه کردنه که ی کار نه کات، بۆیه پیوسته که سی قه ده غه کارو نکۆلیکار نه فسی خۆی

به دوور بگریت له خراپه و کاری نابهجی، بۆ شهوهی نکۆلیی و قهدهغه کردنه که ی گاریگه رتر بیت.

(ابن عقیل) ده لیت: له زهمه نی ئیمه داو له پۆژانی فرمانپه وایه تی (القائم) دا، (أبا بکر الأقفالی) م بینی، نه گهر بۆ نکۆلی کردن و قهدهغه کردن شتیکی خراپ هه ستایه، به شیخانێکی ده گوت شوینم که وه که ته نها له بهری کاری دهستی خۆیان ده خوارد، وه کو (أبي بکر الخباز)، کۆمه لێک که وا که سیکیان تیدا نه بوو سه ده قه و خیر وه رگرن، یا خود له که دار کرابن به قبول کردن به خشینیک، پۆژ به رۆژوو بوون و، شه وانیش شه ونوێژیان ده کرد، ده گریان، بۆیه نه گهر که سیکی تیکه لکاری شوین بکه وتایه، ده یگه رانه وه، ده یگوت: هه رکات به یا وهی که سیکی تیکه لکار به رهنگاری سوپاکه بوینه وه، سوپاکه هه ل دیت !

به شی نویه م

باسی سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبه ربه

زاهیدان و خوا په رستان:

پێده چی کەسی ئاسایی گوئیستی ئه وه بێت که له قورئانی پیرۆزو فرموده دا دنیا زهم کراوه، ئیتر وای به خه یالدا بێت که پێگهی رزگار یون وازهینانه له دنیا، که چی نه یزانیوه دنیای زه مکر و مانای چی یه، بۆیه ئیبلیس سه ری لێ ده شیوینیت وای به خه یالدا دینیت کهوا تۆ له پۆزی قیامه تدا پزگار یوننت مه حاله مه گهر واز له دنیا بینیت، بۆیه پووی خۆی هه لده گریت و به ره و چیا و کیوه کان ده چیته ده ره وه، به وهش له نوێژی ههینی و، کۆمه ل و، زانست فیروون دوده که ویتته وه و، وه کو گیاندارکی کیوی لیدیت و، ئیبلیس وای به خه یالدا دینیت که ئه وه زوه دی راسته ! بۆ ئه م کاره نه کات له کاتی کهدا بیستویه تی فلان کس پووی خۆی هه لگرتوه و، فلان که سیش له چیا به کدا خوا په رستی ده کرد ! په نگه ئه وه که سه خیزانی هه بی و، تیا به چن، یا خود دایکی هه بی و، بۆ پۆشتنی بگری ! په نگه وه کو پێویست پایه کانی نوێژ نه زانیت ! په نگه مافی خه لکی به لا وه بی و نهیدا بیتته وه و لێی ده رنه چوینیت !

له راستیدا ئیبلیس ده توانیت سه ر له م که سه به شیوینیت، چونکه زانستی که مه، یه کی که له نه فامیه کانی شی ئه وه یه له نه فسی خۆی رازه، سه باره ت به و نه ندازه زانسته ی که پێیه تی، به ئام نه گهر ها وه لیتی زانا و فه قیه یکی بۆ بره خسایه، فیتری ده کرد کهوا دنیا وه کو خودی خۆی زه م نا کریت، چۆن ئه وه شته ی که خوا ی تهالی به خشیویه تی زه م ده کریت و، بۆ مانه وه ی نه وه ی ئاده م زه روره، هۆکارێکی سه رکیشه بۆ به ده سه تهینانی زانست و به جه یینانی په مرسته کان، له خۆراک و خواردنه وه مزگه وتیک نوێژی تیدا بکات، له راستیدا زه مکر و ئه وه یه که شته کان پێگه یه کی هه رام و ناحه لال به کار به یتریت، یا خود به شیوازیکی به فیرو دان به کار به یتریت، نه ک به پێی نه ندازه ی پێویست، وه نه فس ته صرو فی پێوه بکات به هه لده شه بی و

ناژی، نهك به پیتی ئیزنی شرع، دلتیان چونه دهرهوه بۆ چیاو کیتوان به ته نیایی قه دهغه کراوه، فَإِنَّ النَّبِيَّ (صلی الله علیه وسلم): نَهَى أَنْ يَبِيتَ الرَّجُلُ وَحْدَهُ^(۲۴۰) واته: پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قه دهغه ی کردوهه پیاو به شهوان به ته نهها بیئته وه، بۆیه وازه ئیان له کۆمهل و نوژی هینی خسارۆمه ندیه و قازانج نیه، دورکه وتنه وه له زانست و زانایان سولتانی نه فامی به هیز دهکات، به جیهیشتنی دایک و باب لهم باره دا ده بیته هژی ره فغانی دلیان و ره فغانی دلیشیان له تاوانه گه وره کانه.

به لام نهو که سانه ی هه والیان بیستراوه که چۆنه ته دهرهوه بۆ چیا به ک، ده گو فبی بارو حالیان واییت که خاوخیزانیان و، دایک و، بابیان نه بی، بۆیه چۆنه ته دهرهوه بۆ شوینی ک بۆ نه وه ی هه موویان پیکه وه خوا به رستی بکه ن، وه هه رکه سیکیش هۆکاریکی راست و دروستی نه بی بۆ چۆنه دهره وه، نهوا له سه ر هه له یه هه رکه سی ک بی ت.

که سانی ک له پیشینی چاک فه رموویانه: چۆنه دهره وه بۆ چیا به ک خوا به رستی بکه ن، (سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ) هاته لامان و، گه راندینی هه .

✱ ئِيبِلِيسْ سەر له زاهیدان دهشیوئینیت:

لهو سەرلِیشِیواندنانه‌ی که ئِيبِلِيسْ بهرامبەر به زاهیدان دهیکات: وایان لێدهکات پروو له فیریوونی زانست وه‌رگێڤن و خۆیان به زوه‌و دونیانه‌ویستیه‌وه خه‌ریک بکه‌ن، به‌راستی داوای شتیکی نزمتر ده‌که‌ن له جیاتی شتیکی به‌رزتر و خیرتر، چونکه سوودو که‌لکی که‌سی زاهید له به‌رده‌رگای ماله‌که‌ی خۆی تیپه‌ر نابیت، به‌لام سوودی که‌سی زانا ته‌نها په‌یوه‌ست نییه به‌خۆیه‌وه به‌لکو تیپه‌ر ده‌بی و خه‌لکی تریش ده‌گریته‌وه‌و، چه‌ندها که‌سی خواپه‌رستی گه‌راندۆته‌وه بۆ پێگهی راست و دروست.

له سەرلِیشِیواندنه‌کانی تری ئِيبِلِيسْ بهرامبەر به‌م کۆمه‌له‌: وایان به‌خه‌یاڵدا دینیت که زوه‌و وازلِیه‌ینانی شته پێیدراوه‌کانه (المباحات)، بۆیه که‌سانێکیان له نانی جو‌ زیاتر ناخۆن، که‌سانێکیان تامی میوه‌ ناکه‌ن، که‌سانێکیان خۆراک که‌م ده‌که‌نه‌وه تا جه‌سته‌یان وشک ده‌بیته‌وه‌و، سزای نه‌فسی خۆشیان ده‌دن به‌پۆشینی خوری و، ناوی ساردیش له خۆیان قه‌ده‌غه ده‌که‌ن.

به‌لام ئەمه پێبازی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نییه‌و، پێبازی هاوه‌لانی و شوینکه‌وتوانی هاوه‌لانی نییه‌، له‌راستیدا برسیان ده‌بوو نه‌گه‌ر هیچ شتیکیان ده‌ستنه‌که‌وتایه، به‌لام که‌ ده‌ستیان که‌وتایه ؟ ده‌یاغوارد.

به‌راستی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ گزشتی ده‌خواردو، هه‌زی لێبوو، مریشکی ده‌خواردو، هه‌زی له هه‌لوا بوو، وه‌ ناوی ساردیشی بۆ ده‌هێنرا (٢٤١).

پیاویك ده‌یگوت: من (الحَبِیص) (٢٤٢) ناخۆم، چونکه ناتوانم به‌چاکی سوپاسی خوا بکه‌م! پێشه‌وا (الحسنُ البصريُّ) یش فه‌رمووی:

ئەمه پیاویکی گێله، ئایا توانیویه‌تی سوپاسی خوا بکات له‌سه‌ر ئاوه‌ سارده‌که ؟!

٢٤١ _ وهذا كله صحيح ثابت، ولولا خشية الإطالة لخرّجتها بالتفصيل.

٢٤٢ _ الحَبِیص: ئەو هه‌لوايه‌یه که له خورماو پۆن و ئارد دروست ده‌کریته، پڕوانه: الجامع الکبیر للسيوطي، ص ٨٤٨. وه‌رگێڤ.

پیشەوا (سفیانُ الثوری) ئەگەر سەفەری بکردایە، گۆشتی برژاو و (الفالوذج)ی (۲۴۳) لە گەڵ خۆیدا دەبرد.

پێویستە مرۆڤ بزانیٓت کەوا نەفسی ھۆکاری گواستنەوێت، بۆیە پێویستە بەسۆزو بەنەرمی مامەڵە ی لەگەڵدا بکات، تا بەجێگە ی مەبەستی دەگەیەنێت، بە ئەو شتانە ی بۆ بەریت کە چاک ی دەکات و، ئەو شتانە بەجێبەجێت کە زیانی پێدەگەیەنێت، وەکو تیرسوون و پۆچون لە بەکارھێنانی شەھەوات و ئارەزوودا، چونکە ئەو شتانە زیان بە جەستە و ئایینیش دەگەیەنێت.

پاشان خەڵک لە داب و نەرتییاندا جیاوازن، بۆیە ئەگەر دەشتەکیەکان خوری بپۆشن و تەنھا شیر بخۆنەو، سەرزنەشتیان ناکەین، چونکە جەستەیان ئەو هەڵدەگرێت، وە خەڵکی دەورووبەری شار ئەگەر خوری بپۆشن و، (کوامخ) (۲۴۴) بخۆن، دیسان سەرزنەشتیان ناکەین و، ناشلێن لە نێو ئەمانەدا کەسانێک ھەن زۆریان لە نەفسی خۆیان کردوو و خۆیان تووش کردوو، چونکە ئەمە داب و نەرتیی قەومەکیە.

بەلام ئەگەر جەستە ئاسوودە بوو، وە لەسەر خۆشگوزەران ی پەرور دە بویو، ئێمە قەدەغە ی خواوەنەکی دەکەین کە زۆری لی بکات و خۆی تووش بکات و شتانێکی لەسەر هەلگرێت کە زیانی پێگەیەنێت، بەلام ئەگەر زوھدی ھەلبژاردو وازلێھێنانی شەھەوات و ئارەزوای بەچاکتر دانا: ھۆکاری ئەمە دەگەرێتەو بۆ ئەو ی کەوا شتی ھەڵاڵ دەست بئای و زیدەپۆیی و سنورشان ھەلناگرێت، یاخود خۆراکی بەلەزەت واپێویست دەکات زۆری لی بخورێت و، دەرەنجام مرۆڤە کە نووستن و تەمبەلی زۆر دەبی، لێرەدا ئەم کەسە پێویستە بزانیٓت

---

۲۴۳ _ الفالوذج: ھەلوا یە کە لە ئاردو ئاو ھەنگوین دروست دەکرا، بروانە: سنن ابن ماجە، باب الفالوذج. وەرگێتر.

۲۴۴ _ کوامخ: واتە پێخۆر، یاخود ترشیات و زەلەتەو شتی وا کە نیشتیھای خواردن بکاتەو، بروانە: المعجم الوسیط، وەرگێتر.

کەوا وازلێهێنانی چ شتێک زیانی پێدەگەیەنێت و چ شتێکیش زیانی پێناگەیەنێت، ئینجا ئەندازەیهک بە کاردێنی بەشی بکات بەبێ ئەوەی زیان بە خۆی خۆی بگەیەنێت.

ناوڕیش نادریتمووە لە قسەکانی (الحارث المحاسبي) و (أبي طالب المكي) کە باسی کەمکردنەوهی خۆراک و، کۆشش دەکەن بەرامبەر بەنفەس بەوهی واز لە شتە پێشدراوەکان (المباحات) بهێنرێت؛ چونکە پەڕپەروکردنی دانەری شەرع (الشارع) و هاوێڵانی شایستەترە.

(ابن عقیل) دەیفەرموو: ئای کە کردەوێتان لە خواپەرستیدا سەسۆرمێنە! یا شوێنکەوتنی هەواواتارەزوویەکە، یا گۆشەنشینیەکی داھینراو، لە نیوان شادومانبوون بەهەلەشمیی لاوتی و یاریکردن و، لە نیوان پشت گوێ خستنی مافەکان و، دستلێهەلگرتنی خاووخیزان، ئەوەبۆ بەگۆڕەری ئەقل و شەرع خواپەرستی ناکەن.

لە سەرلێشێواندەکانی تریشی: وایان بەخەیاڵدا دێنێت کە زوھد بریتییە لە پازی بوون بە نزمترین و بێ بەهاترین خۆراک و پۆشاک و هیچتر، ئەوان بەمە پازین و، دلێشیان ئارەزووی سەرۆکایەتی و پیشەنگیتی و، شان و شووکت و شکۆمەندی دەکات، چاوەڕێ دەکەن ئەمێرو سەرکردەکان دیدەنیان بکەن، وە ریزی دەوڵەتمەندان دەگرن بەبێ هەژاران، وە ملیان کەچ دەکەن لە کاتی چاوپێکەوتنی خەڵکدا، وەکو ئەوەی لە (مُشاهد) یەکەموە (٢٤٥) دەرچووین، پەنگە کەسی واشیان تێدابی مال و دارایی بگەڕێنیتەو، بۆ ئەوەی نەگوتریت: لە زوھدەو بەوی دەرکەوتوو، لە بواری نامشۆکردنی خەڵک بۆ لایان و، ماچکردنی دەستیان، ئەمانە لە نێو فراوانترین دەروازەکانی دۆستایەتی و پشتگیریەکانی دنیادان، چونکە مەبەستی دنیا سەرۆکایەتی و پیشەنگیتی بەدەستھێنانە.

★ ئیبلیس سەر له خوا په رستان ده شیوینیټ:

پروپامایی شاراهه (خفی الریاء) زۆرترین شتیكه كه ئیبلیس به کاریده هیتی بۆ سەرلێشیتواندنی زاهدان و خواپه رستان، به لّام پروپامایی ناشکرا، وه کو به ده رخستنی لاوازی و، پروو زهردبوونه وه، خوڤاوی بوون و بژیوونی پرچ، بۆ شه وهی زوهدی پی بزانیټ، ههروه ها نزمکردنه وهی دهنگ بۆ به ده رخستنی دلکزی (خشوع)، ههروه ها پروپامایی کردن به نویژو سه دهقه، ناچه بواری سەرلێشیتواندنه وه، چونکه شتگه لیکی وه کو نهم دیاردانه شاراهه نابن. له پاستیدا ته نه نا مازه بۆ پروپامایی شاراهه ده کهین، پیغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرمویه تی: ((اَتْمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ)) (۲۴۶). واته: ((له پاستیدا کاروکرده وه ته نه نا به نیټه)).

وه هه رکاتیك کرده وه له بهر خوی تعالی نه بجام نه درا، قبول نابی. (مالک)ی کوری (دینار) فرمویه تی: به و که سه ی پاستگۆ نییه بلیټن: خوټ ماندوو مه که !

بزانه مروټی ئیماندار کرده وه کانی ته نه نا بۆ خوی تعالی نه بجام ده دات، به لّام پروپامایی شاره وهی تیکه ل ده بی و، کاره که ی لی تیك ده دات و، نیټه پرزگاریوونی له و پروپامایه شاراهه قورس ده بی.

له (یسار) وه ده لیټ: (یوسف)ی کوری (أسباط) پیټی گوټم: پاست و دروستی کرده وه له خراپیه که ی جیا بکه ونه وه فیټری بن، چونکه من له ماوه ی بیست و دوو سالدا فیټری بووم. پیاوچاکان له ترسی پروپامایدا کرده وه کانیان ده شارده وه بۆ شه وهی پارێزراو بیټ، ده شیان پرازانده وه به دژه کانی، وه کو (ابن سیرین) که به رۆژ پیده که نی و، به شه و ده گریا. ههروه ها (ابن اُدهم) نه گهر نه خوټ بکه وتایه، شه و خوټراکانه ی به لاهه ده بینرا که ته ندروستان ده یاغوارد.

(بَکَّارِ) ی کورپی (عبداللَّهِ) گوئیستی (وهب) ی کورپی (مُنْبَه) سوو دهیگوت: پیاویک هه‌بوو چاکترینی خه‌لکی زه‌مه‌نه‌که‌ی خۆی بوو، خه‌لکی دیده‌نیان ده‌کردو، نه‌ویش نامۆزگاری ده‌کردن، پۆژتیک لای کۆبونه‌وه‌و، نه‌ویش گوتی: ئیمه له دنیا چوینه ده‌ره‌وه‌و، خاووختزان و مال و سه‌ره‌وه‌تمان به‌جیه‌یشت له ترسی بێدادی و سته‌می بی سنور. به‌لام له‌م بارو‌حاله‌ته‌شماندا بێدادی و سته‌میکی بی سنورمان تیکه‌ل بوه زیاتر له‌وه‌ی که تیکه‌ل به‌خاوه‌ن مال و سه‌روه‌تان ده‌بی‌ت، له مال و سه‌روه‌ته‌کانیاندا، واده‌بینم که سی‌کمان هه‌زی به‌وه‌یه پتو‌یستیه‌کانی بۆ جیه‌جی بکری‌ت و، نه‌گهر چاوشیان پتکه‌وت سلاوی لی بکری‌ت و، به‌ویقارو ریزه‌وه ته‌ماشای بکری‌ت، له‌به‌ر پایه‌ نایینه‌که‌ی.

ئه‌و گو‌فتاران به‌لا‌وبویه‌وه تا به‌پاشا گه‌شت، زۆر پتی سه‌رسام بوو، بۆیه سواری‌بوو تا دیدنه‌ی بکات و، سلاوی لی بکات و، ته‌ماشای بکات، که پیاویک پاشای بینی، پتی گوت: نه‌مه پاشایه هاتووه بۆ لات بۆ نه‌وه‌ی سلاوت لی بکات! نه‌ویش گوتی: نه‌ی له به‌ر چ شتی‌ک هاتووه؟ پیاوه‌که‌ش گوتی: له به‌ر ئه‌و گو‌فتاران‌ه‌ی که له وه‌زو نامۆزگاریه‌که‌تدا با‌ست کرد. بۆیه له خزه‌تکاره‌که‌ی خۆی پرسى: ئایا هیچ خۆراکی‌کت هه‌یه؟ گوتی: شتی‌ک له به‌ری ئه‌و دره‌خته‌ی که که پۆژووت پی ده‌شکان، فره‌مانیدا بیهینن، خۆشی له‌سه‌ر به‌ره‌یه‌ک دانیه‌شت و، خۆراکه‌که‌ی خرایه پیش ده‌ست و، ده‌ستی به‌خواردنی کرد، پتیشتریش به‌رده‌وام به‌پۆژوو بوو و، نه‌شیده‌شکاند، پاشا له‌سه‌ر سه‌ری وه‌ستاو، سلاوی لی‌کرد، به‌وه‌لامدان‌ه‌وه‌یه‌کی کز وه‌لامی دایه‌وه‌و، دیسان ده‌ستی کرده‌وه به‌ خۆراک خواردنه‌که‌ی، پاشاکه گوتی: پیاوه‌که له کوی یه، پتی گوترا: نه‌مه خۆیه‌تی! گوتی: نه‌مه‌ی که ده‌خوات؟! گوتیان: به‌لی. گوتی: هیچ خه‌یرتیک به‌لای نه‌مه‌وه نییه؟ نه‌وه‌بوو پشتی هه‌ل‌کردو پۆشت، پیاوه‌که گوتی: سوپاست بۆ ئه‌و خوایه‌ی لی دورخستیه‌وه.

(ری‌وايه) تیکی دیکه له (وهب) وه هاتووه که‌وا کاتیک پاشاکه هات، خزه‌تکاره‌که هه‌ستاو خۆراکه‌که‌ی خسته پیش ده‌ستی، نه‌ویش سه‌وزه‌واته‌که‌ی له پارویه‌کی گه‌وره‌دا کۆده‌کرده‌وه‌و، دیکرد به‌ زه‌یته‌که‌داو، به‌توندی و به‌بی‌ په‌روا ده‌بخوارد، پاشاکه پتی گوت: نه‌ی

فلان تۆ چونیت ؟ گوتی: وه کو خه لک. نه وه بوو پاشاکه جه له وی وه لاهه که ی گه پرانده وه، گوتی: هیچ خیرێک له مه ده نیه. بۆیه گوتی: سوپاست بۆ خوا که لێی دورخسته وه له کاتی که لۆمه ی ده کردم.

که سانی که له زاهیدان هه ن زوه د له ناوه وه ده ره وه ش به کار ده هێنن، به لām نه وه ش ده زانن که نه گه ر زوه دو وازه ی نه کانی خۆیان له دنیا بۆ هاوه لانیان یاخود بۆ خیرانه کانیان باس بکه ن، نه و ئارامگرتنیان به لاهه ئاسانه ده بی.

به لām نه گه ر ده یانویست به راستی له زوه ده کانیاندا دلسۆز بن، نه و له گه ل خاوه خیرانه کانی خۆیاندا ده یاغوارد به و نه ندازه یی که شکۆمه ندی نه فسیان له سه ر نه ده ماو، قسه ی خه لکیان له سه ر خۆیان ده بی.

(داو د) ی کور ی (أبي هند) بیست سال به رۆژوو بوو، که چی خاوه خیرانه که ی پێیان نه ده زانی، چونکه خۆراکه که ی خۆی هه لده گرت و، بۆ بازار ده چوو، له رێگه ش به خیر و سه ده قه ی ده کرد، بۆیه خه لکی بازار وایان ده زانی له ماله وه خواردویه تی و، ماله وه ش وایان ده زانی له بازار خواردویه تی.

ئا ئاوه ها بوون خه لکی (۲۴۷).

✱ ره‌خه‌گرتن له رښیازی زاهیدان:

زاهیدان که‌سی وایان تښدایه نه‌وپه‌ړې هټزې بریتیه له دابران و مانه‌وه له مزگه‌وتیکدا یاخود له خه‌لوه‌تگه‌یکدا (رباط) یاخود له چیاپه‌کدا، چونکه حه‌زو له‌زه‌تی له‌وه‌دایه که خه‌لک به ته‌نیاپه‌که‌ی بزائن، پښه‌چی بۆ دابرانه‌که‌شی به‌هانه به‌نیت‌ه‌وه به‌وه‌ی که ده‌ترسم له کاتی چوونه ده‌ره‌وه‌مدا خراپه ببینم.

له وړه‌فتاره‌یدا مبه‌ستگه‌لیکی هه‌یه: له‌وانه خۆیه‌زلزاین و به‌سووک سه‌یرکردنی خه‌لک، هه‌روه‌ها ده‌ترسیټ خه‌لک که‌مته‌رخه‌مبن له خزمه‌تکردنیدا، هه‌روه‌ها پاراستنی ناموس و سه‌رکرده‌یی و پښه‌نگیتیه‌که‌ی، چونکه تیکه‌لېوونی خه‌لک نه‌وانه لاده‌بات، نه‌ویش ده‌یه‌ویت هه‌لنان و ستایش‌کردن و ناویانگی بمینیت، له‌وانه‌شه مبه‌ستی نه‌وه بیت که عه‌یب و خراپه‌و نه‌فامیه‌کانی به‌زانست داپۆشیت، بۆچونی ناوه‌هایه‌و، حه‌زیشی به‌وه‌یه دیدنه‌ی بکریټ و دیدنه‌ی نه‌کات، وه شادومان ده‌بی به‌هاتنی نه‌میرو سه‌رکرده‌کان بۆ لای و، خه‌لکی ناسایی لمبه‌ر ده‌رگا‌که‌یدا کۆینه‌وه‌و، ده‌ستی ماچ بکه‌ن، سه‌ردانی نه‌خۆش و، ناماده‌بونی ناشتنی تهرمی مردووان واز لیده‌هینیت و، به‌هاوه‌لانی ده‌لټ: گللی له‌سه‌ر شیخ لابه‌رن، چونکه نه‌مه عاده‌تی نه‌وه !

نه‌خیر عاده‌تیکه‌و پښه‌وانه‌ی شه‌ریعه‌ته.

نهم مرۆفه نه‌گه‌ر پښویستی به‌خۆراک بی و، هیچ که‌سینکی به‌دینه‌کرد بۆی بکریټ، له سه‌ر برسیټی نارام ده‌گریت، بۆ نه‌وه‌ی به‌خودی خۆی نه‌چیتته ده‌ره‌وه بۆ کرپینیی و، شان و شه‌وکه‌تی نه‌مینیت به‌هۆی رښکردنیه‌وه له نیوان خه‌لکی ناسایدا، وه نه‌گه‌ر بچواپه‌ته ده‌ره‌وه‌و، پښداویستیه‌کانی بکریپا، ناویانگی لی ده‌بپراو، له ناخی خۆیه‌وه نه‌فره‌تی له پاراستنی رازو فرت و فیلله‌کانی ده‌کرد.

به‌لام پښه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ده‌چووه ده‌ره‌وه بۆ بازار، پښداویستیه‌که‌ی ده‌کړی و، خۆشی هه‌لیده‌گرت، نیعامی (أبویکر) _ خوی لی رازی بیت _ به‌شانه‌کانی پۆشاکي هه‌لده‌گرت، ده‌یکړی و، ده‌یفرۆشت.

له (عبداللّهِ)ی کورپی (حنظلة)هوه دهلیت: (عبداللّهِ)ی کورپی (سَلام) تیپه‌ریوو و گورزه‌یه‌کی داروچیلکه‌ی به‌سهری هه‌لگرتبوو، خه‌لکی پییان گوت: چ هانی داوی نه‌مه بکه‌یت له کاتی‌کدا خوای تعالی ده‌وله‌مندی کردووی ؟ فه‌رمووی: ویستم به‌م کاره خۆیه‌زلزانی له خۆم دورخه‌مه‌وه، چونکه گوئیستی پیغه‌مبه‌ری خوا بووم _ صلی الله علیه وسلم _ ده‌یفه‌رموو: ((لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَبْدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنَ الْكِبْرِ)) (۲۴۸) واته: ((هه‌ر به‌نده‌یه‌ک به‌ئه‌ندازی کیشی گه‌ردیله‌یه‌ک خۆیه‌زلزانی له دلیدا بی‌ت ناچیت به‌هه‌شته‌وه)).

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

ئه‌مه‌ی که باسم کرد سه‌باره‌ت به‌چوونه ده‌روه بو کپینی پێداویستی و ده‌ستبه‌رداری‌بوونی شه‌رم و خۆپاریزی، په‌وشت و عاده‌تی پێشیننه‌ چاکه‌ دێرینه‌کان بوو، به‌راستی شه‌و په‌وشت و عاده‌ته‌ گۆرا وه‌کو چۆن بارو‌حال و جل و به‌رگیش گۆرا، نه‌م‌پۆ به‌باشی دانانیم زانا به‌چیته‌ ده‌روه بو کپینی پێداویستیه‌کانی (۲۴۹)، چونکه شه‌وه‌ نورو پوناکی زانست بو نه‌فامان ده‌خاته‌پوو، به‌لایانه‌وه‌ پێزلی‌نانیشی په‌وايه، راگرتنی دل‌یشیان له شتیکی وه‌کو نه‌مه‌دا مرۆڤ تووشی پوو‌پامایی ده‌کات، له تواناشدا نییه‌ قه‌ده‌غه‌ی به‌کاره‌یتانی شه‌و شتانه‌ بکری‌ت که هه‌بیه‌ت و پێز له دل‌اندا دروست ده‌که‌ن.

---

۲۴۸ _ قال المنذري في ((الترغيب والترهيب)) (۵ / ۱۸۷):

((رواه الطبراني بإسناد حسن)).

وکذا قال الهيثمي في ((مجمع الزوائد)) (۱ / ۹۹).

وانظر ((صحيح الجامع الصغير وزيادته)) (رقم ۷۶۷۴) لشيخنا الألباني.

وللمفروع منه طرق عدة صحيحة.

۲۴۹ _ به‌تاییه‌ت له‌و بازارانه‌ی که هه‌ندی شتی نابه‌جی تیدا بلأویۆته‌وه وه‌کو خراپه‌کاری و، دوربوون له‌

زیکری خواو، تیکه‌لبوونی پیاوان و ژنان و، جگه‌ له‌وه‌ش له‌ به‌د په‌وشتیه‌کانی دیکه‌.

به‌لام نه‌گه‌ر جینگه‌یه‌ک هه‌بی و کپین و فرۆشتنی تیدا نه‌نجام به‌دری‌ت و، هێچ شتی‌ک له‌وانه‌ی تیدا نه‌بی که

ناماژه‌م پێدا، شه‌وا هێچ پێگرت‌ک نی یه‌ بو چونه‌ده‌ره‌و کپینی و، هتد...

هه موو ئه و شتانهش که پیشینی چاک دهیانکردو، ئه و پۆزه دلانی خه لکی پی نهده گۆردرا
پتوسته نه مپۆ نه کریت.

پیشهوا (الأوزاعي) فەرموویه تی: پێده که نین و شوخی و گالته و گه پمان ده رکرد، به لام
نه گه ر و امان لیها تبتت خه لکی شوینمان بکه ون، واده زانم چیتر ئه وه مان پی ناکریت.
له (إبراهيم) ی کوپی (أدْهَم) وه بو مان ده گێر نه وه که وا پۆژیک هاوه لانی شوخی و
گالته و گه بیان ده کرد، له و کاته دا پیاوێک له ده رگای دا، ئه وه بوو فەرمانی پی کردن بێده نگ و
کپ بن، ئه وانیش گوئیان: فیری پروپامایان ده که ی؟! فەرمووی: من حه زم به وه نییه به هۆی
نیوه وه سه ریچی خوی تعالی بکریت.

نووسه ر ده فهرمیت:

له راستیدا له وه ده ترسا که سانی نه فام بلین: ته ماشای ئه م زاهیدانه بکه ن چ ده که ن ؟
چونکه که سانی ناسایی پیشینی نا که ن خوا به رستان شتانیکی وه کو ئه وه نه نجام به ن.

★ ئیبلیس سه‌ریان لیده‌شیوینیّت سه‌باره‌ت به‌خووگرتن

به‌ئه‌نجامدانی شتانیکه‌وه‌ که پیویست نیه :

لهم کۆمه‌له‌ کهسانیک هه‌ن نه‌گهر داواى لیبکریّت پۆشاکه نهرمونیه‌کانی پیوشتیّت، نه‌نجامی نادات، نه‌وه‌کا شان وشه‌وه‌کتی له‌ زوه‌دا که‌م بیته‌وه، نه‌گهر روحی ده‌رچیت خۆراک ناخوات و خه‌لکی بیینن، نه‌فسی خۆی ده‌پاریزیّت له‌ زهرده‌خه‌نه سه‌ره‌پای پیکه‌نین، چونکه ئیبلیس وای به‌خه‌یالدا دینیّت نه‌مه‌ بۆ چاکردنی خه‌لکه‌، که‌چی له‌راستیدا نه‌و ته‌نها پووایامیه‌که‌و، یاسای پازو فیله‌کانی خۆی پیّ ده‌پاریزیّت، ده‌بینیت سه‌ری دانانده‌وه، ناسه‌واری خه‌فتباری به‌پوخساریه‌وه‌ دیاره‌، نه‌گهر ته‌نیاش بیته‌وه، ده‌بی به‌ شیّری (شّری)(٢٥٠).

پیشینی چاک خۆیان له‌ هه‌موو نه‌و شتانه‌ دۆرده‌خسته‌وه‌ که‌ ده‌بویه‌ هۆکاری ناماژه‌ بۆکردنیان، وه‌ هه‌لده‌هاتن له‌و شوینه‌ی تیايدا ناماژه‌یان بۆ ده‌کرا.

(یوسف)ی کورپی (أَسْبَاطُ) ده‌لیّت: به‌پیّ له‌ (سَبَّحْ)ه‌وه‌ ده‌رچووم، تا گه‌شته‌ (المُصِیصَة)و(٢٥١) توره‌که‌که‌م به‌ملمه‌وه‌ بوو، نه‌م که‌سه‌ له‌ نیتو فرۆشگاکیه‌وه‌ هه‌ستاو سلاوی لیده‌کردم و، نه‌و که‌سه‌ش سلاوی ده‌کرد، دواتر که‌ توره‌که‌که‌م فریّداو، چوومه‌ مزگه‌وته‌وه‌ دوو ریکات نوێژ بکه‌م، هه‌موویان چاویان تیبریم و، پیاوێکیش له‌ پیشمدا هه‌ستاو منی گرته‌نه‌ستۆ! له‌ دلّی خۆمه‌وه‌ گوتم: تا چه‌ند به‌رامبه‌ر به‌م ره‌فتارانه‌ دلّی خۆم پراگرم؟! بۆیه‌ توره‌که‌که‌م هه‌لگرت و، به‌ماندویه‌تی و ئارقى خۆمه‌وه‌ گه‌رامه‌وه‌ بۆ (سَبَّحْ)، نیت نه‌گه‌رامه‌وه‌ بۆ دلّم تاوه‌کو دوو سال.

٢٥٠ _ شّری: ناوی شوینیکه‌، پخوانه‌: لسان العرب. وه‌رگێژ.

٢٥١ _ سَبَّحْ، المُصِیصَة: ناوی دوو شوینن.

زاهیدان کهسی وایان تێدایه پۆشاکێ شپۆ کون کون دهپۆشیت و نایدوریتتهوه، واز له چاککردنی میژهره کهشی دینێ و، ریشیشی شانه ناکات، بۆ نهوهی واببینریت که به ته مای هینچ خیرتکی دونیایی نیه !

نهم پفتاره یه کیکه له دهروازه کانی پروپامای، بۆیه نه گهر نهم زاهیده راستگۆیه و واز لهو شتانه دینێ _ وه کو نهوهی به (داود الطائي) گوترا: نایا ریشته شانه ناکهیت ؟ گوتی: دلنابن من سهرقالم _ بادلتیا بیت رینگهیه کی دیکه ی گرتوته بهر، چونکه نهمه ریبازی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و هاوه لانی نییه، پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ریشی شانه ده کردو، چه وری ده کردو، بۆنی خوشیشی به کارده هیناو (۲۰۲)، سهرقاترین خه لکیش بوو به پۆژی دوايه وه.

همردوو پیشه وایان (أبویکر) و (عمر) _ خویان لی رازی بیت _ به خه نهو (الکثم) (۲۰۳) پرچی سهریان رهنگ ده کردو، له هه موو هاوه لانی ش زیاتر له خوا ده ترسان و، له هه مووشیان زاهیدتر بوون.

بۆیه هه رکهس بانگه شهی پلهیه ک بکات له سوننهت و کرده وهی گه و ره کان زیاتر بیت، ناووی لێنادریتته وه. له زاهیداندا کهسی وا به دیده کریت که به رده وام ده بی له سه ر بیده نگێ و، تحیا ده بیته وهو، تیکه لاوی خاوو خیزانی نابیت، بۆیه به رپه وشتی ناشیرینی نازاریان ده دات و، فرمایشته که ی پیغه مبهری خوی _ صلی الله علیه وسلم _ بۆ ده چیتته وه: ((إِنَّ لَأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا)) (۲۰۴) واته: ((به رپه ستی خاوو خیزانه کهت هه قیان به سه رته وه هه یه)).

---

۲۴۲ _ وهذا كله صحيح ثابت " كما تراه في ((شمائل الترمذي))، و ((أخلاق النبي)) لأبي الشيخ، وغيرها.

۲۴۳ _ الکثم: پروه کیکه تیکه له وه سمه ده کریت و بۆ رهنگکردنی پرچ به کاردیت، به روانه: الطب النبوی، بن القيم. وه رگێ.

۲۴۴ _ تقدم تحريجه.

پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ شوخی و گالتهوگهپی ده کرد، نهوه بوو له گهل مندا لندا یاری ده کردو، له گهل خیزانه کانیدا ده دواو، له گهل خاتوو (عائشة) شدا _ خوی لی _ پازی بیت _ پیشپرکیتی ده کرد (۲۰۰) ... وه چەندین رهوشتی جوانی نهرم و نیانی دیکهش. نا نهم که سدی که خوی کردوه به زاهیدو، هاوسه ره کهی کردوه به بیوه ژن و، مندا له کهی کردوه به هه تیو و، لییان تاك بۆته وهو، رهوشتی ناشیرینه، وای به خه یالدا دیت نهو شتانه سه رقالتی ده کات و ناهیلایت به قیامه ته وه خه ریک بیت، به لām نازانیت _ له بهر که می زانستی _ که شادی و که یفخوشی له گهل خاووخیژاندا یارمه تیده ره بۆ نه هجامدانی نهو کرده وانهی که پوژی دواپی پی مسوگر ده کریت.

وفي ((الصحيحين)) أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) قال لجابر: ((هَلَّا تَزَوَّجْتَ بَكْرًا تُلَاعِبُهَا وَ تُلَاعِبُكَ)) (۲۰۱).

واته: پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به (جابر)ی فهرموو: ((بۆ کچیکت نه خواست گه مهت له گهلدا بکات و گه مدی له گهلدا بکهی)).

پیده چی زاهید قه ده غه کردنی نه فسی خوی به سهردا زال بیت و، واز له جووتبوونی خیزانی بینیت و، فهرزیک به کرده و به کی ناستایشکراو به فوتینیت.

زاهیدان که سی وایان تیدایه کرده وکانی خوی ده بینیت و، پیی سه رسام ده بیت، نه گهر پیی گوترا: تۆ له کۆله کهکانی زه مینیت (أوتاد الأرض) (۲۰۷) “ وای به خه یالدا دیت نهو هه رسته ! که سی واش هه به چاوه پئی ده رکوتنی کهراماتی _ کارئ ناسروشتی بیت و له غهیری پیغه مبهرا نه وه ببینریت _ خوی ده کات، وای به خه یالدا دیت که نه گهر نزیکي ناو بکه ویته وه ده توانیت به سه ریدا پئی بکات، نه گهر شتیکی تووش بی و، دهستی به نزا کردن کردو، وه لاسی نه درایه وه، له ناخه وه پینگه پینگ ده کات و بیژاری ده ره بریت، وه کو نه وهی کریکار بیت و

۲۵۵ _ وهو صحيح أيضاً، وانظر التعليق قبل السابق.

۲۵۶ _ رواه البخاري (۹ / ۱۰۴)، ومسلم (۷۱۵).

۲۵۷ _ أوتاد الأرض: دهسته واژه به کی صوفیه کانه و هیچ به نه پیتیکی له قورنان و سونه تدا نییه.

داوای کرپی کاره که ی خۆی بکات، به لّام نه گهر تیگه شتنی پیدرایه، ده یزانی بهنده یه و مولکی به کیکی تره، بهندهش منهت به کاره که یه وه ناکات، نه گهر ته ماشای بکردایه که خوای تعالی پینومایی کردوه بۆ کارکردن، ده یزانی پیویسته سوپاسگوزاری بکات، نه و کاتهش ده ترسا که مته رخه می تیدا بکات، وه پیویست بوو نه مهنده به تنگی کرده وه کانی خۆیه وه بهاتایه بۆ نه و ی هیچ که مته رخه میه کی تیدا نه کردایه، به گه شتایه ته نه و ناسته ی سه رقایی بکردایه و، چتر چاوه پێ نه بویه تا به هۆیه وه خوای تعالی له دونیادا که رامات و شتی تری بۆ بره خسینیت، هه وه کو نه و ی له پیشینی چاکدا که سی وابوو ده یگوت: له خوای تعالی داوای نیخۆشبوون ده کهم سه بارهت به که می راستگۆیم له گوftarه کاغدا. پیشی گوترا: نایا هیچ کرده وه یه کت نه بنجام داوه و ایزانیت لیت قبول ده کریت ؟ گوتی: نه گهر بشبیت، ترسم له وه یه به رته وه به سه رما.

له و سه رلیش و انداننه ی که ئیبلیس به رامبه ر به کۆمه لیک له زاهیدانی ده کات و، له ده روزه ی که می زانسته وه بۆیان ده چیته ژوره وه نه و یه که به واقعیاتی خۆیان کارده کهن و، نه گوftاری زاناو فه قیهان ناوړنده وه.

(ابن عقیل) ده فهرمیت: (أبو إسحاق الحَزَّاز) پیاوړیکی کارچاک بوو، یه کهم کهس بوو که کتیبی خوای تیگه یاندم و حالی کردم، په وشت و عاده تی وابوو له مانگی په مه زاندا وازی له قسه کردن ده هیناو، ته نها به نایه ته کانی قورنان ده دوا، سه بارهت به و پیداو یستیانه ی پروو به پروو ده بویه وه، نه و به و کاتی مۆله تی هاتنه ژوره وه ی که سینی بدایه ده یگوت: ﴿ اَدْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ﴾ المائدة: ۲۳ ﴿ واته: له ده رگاوه بچه ژوره وه بۆ لایان، له نیواره ی به رۆژو بو نیشا به کوره که ی خۆی ده گوت: ﴿ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّانِهَا ﴾ البقرة: ۶۱ ﴿ واته: فرمانی پیده کرد که و سه وزه وات و خه یارو ترۆزی بۆ بکریت ! منیش پیم گوت: نه مه ی که به مرستنی داده نیی له راستیدا سه ریچییه. به لایه وه قورس بوو، گوتم: نه م قورنانه پیروژه بۆ

پروونکرده‌وهی حوکمه شهرعیه‌کان دابه‌زینراوه، بۆ نه‌نجامدانی شت و مه‌به‌ستی دونیایی به‌کارناهیتریت، نه‌وه‌بوو هه‌جری کردم و، گوئی له به‌لگه‌کاتم نه‌گرت (٢٥٨).
 پیشینی چاک قه‌ده‌غهی زاهیدیان ده‌کرد فه‌توا بدات نه‌گهرچی زانستیکی زۆریشی بزانیبا، چونکه مه‌رجه‌کانی فه‌توای تیدا کۆنه‌بوووه، نه‌ی نه‌گهر نه‌و بی‌سه‌رویه‌ریه‌ی کهسانی نه‌مڕۆیان ببینیایه چیان ده‌گوت که خۆیان کردوه به‌زاهیدو به‌واقیعات فه‌توا ده‌دهن؟!
 له (إسماعیل)ی کورپی (شَبَّة) وه ده‌لێت: چوومه دیدنه‌ی (أحمد)ی کورپی (حنبل) — (أحمد)ی کورپی (حرب)یش له مه‌که‌وه هاتبووه دیدنه‌ی _، نه‌وه‌بوو (أحمد)ی کورپی (حنبل) پیی فهرمووم: کێ یه نه‌و خوراسانییه‌ی که هات ؟ منیش گوتم: زوه‌دی ئاوهاو ئاوه‌هایه‌و، وه‌ره‌ع و دورکه‌وتنه‌وه‌ی له گوناو تاوان ئاوهاو ئاوه‌هایه ! فهرمووی: نه‌و کهسه‌ی بانگه‌شه‌ی نه‌و شتانه بۆ خۆی ده‌کات پیتیسته خۆی نه‌خاته بواری فه‌تواداناوه (٢٥٩).

---

٢٥٨ _ هاوشیوه‌ی نه‌م پیاوه له‌م چهرخه‌دا زۆرن له‌و کهسانه‌ی خۆیان به‌شیخ کردوه، نه‌ئاوړ له به‌هانه ده‌دنه‌وه، نه‌ گوئی له به‌لگه ده‌گرن، ته‌نها پازیبوونه به‌وه‌ی له باب و باپیران و شیخه‌کانیا نه‌وه بۆیان به‌جی ماوه، یاخود له وه‌لاته‌کانی خۆیاندا له‌سه‌ری راهاتوون، بۆ راگرتنی دلی په‌مه‌کی خه‌لک و، مه‌رایی کردن بۆ خه‌لکی نا‌ژاوه‌گیر و هه‌رچی و به‌رچی.

٢٥٩ _ مه‌سه‌له‌ی فه‌توادان مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر گرنگه، به‌لای زۆریک له خه‌لکه‌وه تیگه‌شتنی تیکم و پیکم ده‌ییت، بۆیه پیتیسته به‌وردی لیتی بکۆلریتسه‌وه هه‌لبسه‌نگیتریت و، به‌شیته‌می و په‌له‌نه‌کردن کاری پیبکریت.

وَلْتَنْظُرْ رِسَالَةَ ((صَلَاحِ الْعَالَمِ بِإِفْتَاءِ الْعَالِمِ)) لِلشَّيْخِ حَامِدِ الْعَمَادِي، بِتَحْقِيقِي وَتَعْلِيلِي، طَبْعُ دَارِ عَمَار، عَمَانَ.

★ له نیوان زاهیدان و خواپه‌رستاندا:

لهو سه‌رلیش‌یواندنانه‌ی که ئیبلیس به‌رام‌بهر به‌زاهیدانی ده‌کات: به‌سووک سه‌یرکردن و زه‌مکردنی زانایانه، نه‌مانه ده‌لێن: مه‌به‌ست کرده‌یه، به‌لام نه‌یان‌زانیه زانست نورو پوناکی دلّه، نه‌گهر جی‌گه‌وپایه‌ی زانایانان له‌ بواری پاراستنی شه‌ریعه‌تدا بزانیبا، که وه‌کو جی‌گه‌وپایه‌ی پی‌غه‌م‌به‌رانه (٢٦٠)، نه‌وجا له‌ ئاستی ره‌وانی‌زاندا خۆیان به‌لالّ داده‌ناو، له‌ ئاستی بیناو زیره‌کانیشدا خۆیان به‌کوێر داده‌نا، زانایان نیشاندهری پێ‌گه‌ن و، خه‌لکیش به‌دوایانه‌وه‌ن، که‌چی ساغ و ته‌واوی نه‌وان به‌ته‌نیا پێ ده‌کات.

وفي ((الصحيحين)) من حديث سهل بن سعد أن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ قال لعليّ ابن أبي طالب _ رضي الله عنه _ :

((والله لأن يهدي الله بك رجلاً واحداً خير لك من حُمُر النّعم)) (٢٦١) واته: له (سه‌ل)ی کوپی (سه‌د)هوه فه‌رموویه‌تی: پی‌غه‌م‌به‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ به (علي) کوپی (أبي طالب)ی فه‌رموو:

((سوێند به‌خوا نه‌گهر خۆای ته‌الی تۆ بکا به‌هۆکاری پێ‌نیشاندانی یه‌ک پی‌ساو بو پێ‌گه‌ی راست له‌ وشته‌ سووره‌کان بو تۆ چاک‌تره)).

لهو عه‌یب و ناتمه‌واویانه‌ی ده‌یده‌نه پالّ زانایان: زانایان به‌فراوانی هه‌ندێ له‌ پێ‌تێدراوه‌کان (المباحات) به‌کار‌دێنن که خۆیانی پێ به‌هێژ ده‌که‌ن بو خۆتێندنی زانست، هه‌روه‌ها عه‌یب و ناتمه‌واوی ده‌ده‌نه پالّ نه‌وانه‌ی مالّ و دارایی کۆده‌که‌نه‌وه !

---

٢٦٠ _ چونکه زانایان میراتگری پی‌غه‌م‌به‌رانن “ وه‌کو نه‌وه‌ی به (صحیح)ی له پی‌غه‌م‌به‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتوه.

فرواه أبوداود (٣٦٤١)، وابن ماجه (٢٢٣)، وابن حبان (٨٨)، وأحمد (٥ / ١٩٦)، وفي سنده ضعف. وله طریق آخری في ((سنن أبي داود)) (٣٦٤٢) يتقوى بها.

٢٦١ _ رواه البخاري (٧ / ٥٨)، ومسلم (٢٤٠٦).

به‌لام نه‌گهر له مانای پێپێندراو (مُبَاح) تیگه‌شتنایه، ده‌یانزانی نه‌و که‌سه‌ی کاری
پێده‌کات زهم ناکرێت و، نه‌په‌ری شته‌که نه‌وه‌یه که شتی تر هه‌یه له سامان کۆکردنه‌وه
شایسته‌تره، نایا چاکه نه‌و که‌سه‌ی که شه‌ونویژ ده‌کات عه‌یب و ناتسه‌واوی بداته پال نه‌و
که‌سه‌ی که نویژه فه‌رزه‌که‌ی کردو نووست؟!!

وه‌ی بۆ زانایان له که‌سه‌ی زاهیدی نه‌فام که به‌زانستی نه‌و زاهیده قایل ده‌بێ و، واده‌بینیت
که زیاده فه‌رزه.

له (مالک)ی کورپی (دینار)ه‌وه _ خوای لی پازی بیت _ فه‌رموویه‌تی: دلنیا بن شه‌یتان به
(الْقُرْأء) واته: خوێنه‌ران یاری ده‌کات، وه‌کو چۆن مندالان یاری به‌گوتێ ده‌کهن.
لی‌ره‌دا مه‌به‌ست به (الْقُرْأء) زاهیدانه، نه‌مه‌ش ناویکی ناسراوی کۆنی نه‌وانه.
والله‌ الموفق للصواب، وإليه المرجعُ والمآبُ.

بهشی دهیه م

سه بارهت به سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبه ر به صوفیه کان له کۆمه ئی زاهیدان:

نووسهر ده فهرمیت:

صوفیه کان له کۆمه ئی زاهیدان (٢٦٢)، پێشتر باسی سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیسمان بوکردن بهرامبه ر به زاهیدان، به ئام صوفیه کان له زاهیدان تاك بونه تهوه به هه ندی سیفات و بارو حال، نیشانه ش کراون به هه ندی نیشانه، بۆیه پتوستان به وه بوو له باسکردندا تاکیان بکهینه وه.

ته صوف پێبازێکه به زوه دیککی په تی دهستی پێکرد، پاشان تایه فه که مۆله تی بیستن و سه ما کردنیان به نه فسی خویان دا، شه وه بوو داواکارانی پۆژی دوا یی له خه لکانی ناسایی هه واداریان بوون، له بهر شه زوه ده ی ده ریانه به ری، که سانی داواکاری دونیاش هه واداریان بوون، له بهر شه هه سانه وه بی قره و مشه و یاری کردنه ی که به لایانه وه بوو.

بۆیه پتوستان سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبه ر به م تایه فه ناشکرا بکهین، به تایبهت له رێگه و پێبازی کۆمه له که دا، شه وه ش ناشکرا ناییت مه گه ر به باس کردن و ناشکرا کردنی به نه په تی رێگه و پێبازو لقه کانی شه هلی ته صوف و، باسکردنی کاروباریان. والله الموفق للصواب.

نووسهر ده فهرمیت:

له زه مه نی پێغه مبه ری خوادا _ صلی الله علیه وسلم _ وابه سته گی و هاوگریی (النسبة) مرۆف بۆ ئیمان و ئیسلام بوو، ده گوترا: موسلمان و ئیماندار (مؤمن)، پاشان ناوی زاهیدو خوا به رست (عابد) هاته ئاراوه، پاشان کۆمه لانیکی ش پهیدا بوون به زوه دو به

خواپهرستییهوه (التَّعَبُّدُ) پابه‌ندبوون، له دنیا وازیان هیناو، خَویان بۆ خواپهرستی (العبادة) ته‌رخانکرد، بۆ به‌جیه‌ینانی ته‌و خواپهرستییه ره‌وش و شتِوازیکیشیان پیاده‌کرد پیتی تاکبوونه‌وه، ره‌وش و ئاکاریکیشیان پیاده‌کرد نیت‌ر بویه ره‌وش و ئاکاریان، گوتراوه به‌که‌م که‌سیک تاک بویه‌وه ته‌و ره‌وش و شتِوازو ره‌وشته‌ی به‌کاره‌ینابی بۆ خزمه‌تی خوی ته‌الی و له مائه‌ پرۆزه‌که‌یدا، پیاویک بسو پیتی ده‌گوترا: (صُوفَة) و ناویشی (الغوث)ی کوری (مُسرّ) (۲۶۳) بو، بۆیه نیسبه‌تیان دراوته پال ته‌و که‌سه، چونکه خَویان به‌و که‌سه ده‌چواند، سه‌باره‌ت به‌ داپرانیان بۆ خوی ته‌الی، نیت‌ر به‌ (الصُوفِیَة) ناوئران!

(أبو محمد عبدالغني) کوری (سعيد الحافظ) ده‌لیت: له (الوليد)ی کوری (القاسم)م پرسى: نیسبه‌تی صوفی ده‌دریته‌پال چ شتیک؟ گوتی: له‌سه‌رده‌می نه‌قامیدا قه‌ومیک هه‌بوون، پیتیان ده‌گوترا: صوفه، بۆ خوی ته‌الی داپران و، له که‌عبه‌دا مانه‌وه‌و سه‌قامگیربوون، هه‌رکه‌سیک خۆی به‌وان به‌چوینیت، به‌صوفی ناوده‌بریت.

۲۶۳ _ به‌راوردی بکه‌ له‌ گه‌ل ((تاج العروس)) و (۶ / ۱۶۹)، ((سيرة ابن هشام)) دا (۱ / ۴۰).

به‌لام ته‌وان (!) شله‌زاون له‌م دانه‌پاله‌دا (النسبة) به‌شله‌ژنیکی گه‌وره، وه‌کو ته‌وه‌ی نووسه‌ر دواتر باسی ده‌کات.

★ ڕوونکردنه‌وه‌ی تێکچون و شه‌له‌ژان و هاودژبونیان به‌یه‌کتر

سه‌باره‌ت به ڕوونکردنه‌وه‌ی نېسه‌تی خۆیان :

نووسهر ده‌فه‌رمیّت:

كهسانێك وای بۆ ده‌چن كه ته‌صوف ده‌گه‌رێته‌وه بۆ (أَهْلِ الصُّفَةِ)، له‌پاستیدا نه‌و بۆچونیان بۆ دروست بوو، چونكه (أَهْلِ الصُّفَةِ) بیان به‌دیكرد له‌سه‌ر سیفه‌تی نه‌و (صوفه) بوون كه پێشتر باسمان كرد، له‌بوارى دا‌بران بۆ خ‌واى ت‌عالی و، خو‌بیته‌گرتنى هه‌ژاریدا، چونكه (أَهْلِ الصُّفَةِ) هه‌ژار بوون، ده‌هاتنه‌ خ‌زمه‌تى پێغه‌مبه‌رى خ‌وا _ صلى الله عليه وسلم _ و، ماڵ و خا‌ووخ‌یزانیان نه‌بوو، بۆیه (الصُّفَةُ) واته سه‌یوانی‌کیان له‌ مزگه‌وتی پێغه‌مبه‌رى خ‌وادا _ صلى الله عليه وسلم _ بۆ دروست کرا، نیت ناونران به (أَهْلِ الصُّفَةِ) واته خه‌لكى سه‌یوانه‌كه. له (الحسن) ه‌وه ده‌لێت: (الصُّفَةُ) یه‌ك واته سه‌یوانی‌ك بۆ هه‌ژارانی مو‌سلمانان دروست کراو، مو‌سلمانانیش چه‌ند له‌ توانایاندا ب‌وایه خ‌یرو سه‌ده‌قه‌و یارمه‌تیان ده‌گه‌یاند ه‌وى.

نووسهر ده‌فه‌رمیّت:

نهم كۆمه‌له‌ له‌ به‌ر زه‌روره‌ت له‌ مزگه‌وتدا دانیشتن، له‌ خ‌یرو سه‌ده‌قه‌شیان خ‌وارد له‌به‌ر زه‌روره‌ت، كاتیك خ‌واى ت‌عالی ده‌روى خ‌یری له‌ مو‌سلمانان كرده‌وه، له‌و بارو‌حاله‌ وازیان ه‌یناو، چ‌وونه‌ ده‌روه.

بۆیه گه‌راندنه‌وه‌ی صوفی بۆ (أَهْلِ الصُّفَةِ) هه‌له‌یه، چونكه نه‌گه‌ر وابه‌ییه، ده‌گوترا (صُفَى).

كهسانێك وای بۆ ده‌چن كه نېسه‌تی صوفی ده‌گه‌رێته‌وه بۆ (الصوفانه)، كه سه‌ه‌وزه‌یه‌كى توكنی كورته‌و، بۆ نه‌و سه‌ه‌وزه‌یه گه‌رێت‌راونه‌ته‌وه، چونكه به‌ ڕ‌ووه‌كه‌كانى بیابان قایل بو‌ونه، نه‌مه‌ش دیسان هه‌له‌یه ؛ چونكه نه‌گه‌ر بۆ نه‌و ڕ‌ووه‌كه بگه‌رێت‌رایه‌نه‌وه، ده‌گوترا: صوفانى. كهسانێكیش نېسه‌تیان بۆ (صوفه‌ القفا) واته تو‌كه ورده‌كانى پشته‌مل ده‌گه‌رێنێته‌وه. كهسانێكى دیکه‌ش گوتیان: به‌لكو نېسه‌تیان بۆ (الصُوف) واته خورى ده‌گه‌رێته‌وه.

نهمه نه‌گه‌رى ڕ‌وودانى ده‌كریت !

به لّام بۆچونی راست یه که مه.

پیش سالی دووسه دی کۆچی نهم ناوه بۆ قهومه که ده رکهوت، که پیشانیان ناوه که یان به ده رخست، تیایدا دووان و، به چەندین دهسته واژه سیفه ته کانیان ده رپری، پوخته که ی نه وه بوو که به لایانه وه ته صوف پاک کردنه وه ی نه فسه، کۆشش کردنه بهرامبەر به سروشتی مرۆفـ بۆ دورخستنه وه ی له رهوشته خراپه کان، وه هاندانیتی بۆ پیاده کردنی رهوشته چاکه کان که له دونیادا ستایش و پیاوه لّدان دهسته بهر بکات و، له قیامه تیشدا پاداشت دهسته بهر بکات.

پیشینیانی قهومه که له سەر ئه مه بوون، به لّام ئیبلیس له چەند شتیکدا سەری لیشیواندن، پاشان سەری له شوێنکه وتوانیشیان شتواند که له پاش ئهوانه وه هاتن، هەر سه ده یه که تیپه ر بوايه، ئیبلیس ته ماحی له سه ده ی دووه مدا زیاتر ده بوو، به و جۆره سەرلیشتیواندنه کانی بهرامبەر به صوفیه کان زیاتر بوو، تاوه کو به سەر پاشینیانیاندا زالّ بوو به ئه و پەری زالّ بوون.

به نه رەتی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان نه وه بوو که دوری خستنه وه له زانست و، وای به خه یالدا هێنان که مه به ست ته نها کاروکرده وه یه، وه کاتی که چرای زانستی لی کوژاندنه وه، له تاریکی وه فامیدا نقوم بوون، وای به خه یالی که سانیکیاندا هینا که مه به ست وازلێهێنانی دونیایه به گشتی، بۆیه ره تی نه و شتانه یان کرده وه که جهسته ی چاک ده کردنه وه، مالّ و سه ره وه تیان به دوو پشک ده چواند، دهشیان گوت بۆ به ره وه ندیه کان خولقێنراوه، سنوریان تیپه راندو باریکی زیاتریان ده خسته سەر نه فسی خوێان، تا نه و ناسته ی که سانیکیان تیدا بوو پانه ده کشا.

ئه مانه مه به ست و نیازیان چاک بوو، به لّام له سەر رێگه ی راست نه بوون، که سانیکیان تیدا بوو _ له بهر که می زانستی _ کاری به و فه رمووده هه لّبه ستره وانه (موضوع) ده کرد که به دیده کردو نه شیده زانی !

پاشان کۆمه لانیکی دیکه هاتن و سه باره ت به برسیتی و، هه ژاری و، وه سواس و دوودلی و، نه ندیشه کان قسه یان بۆ کردن و، چەندین کتیبیان بۆ دانان، وه کو (الحارث المحاسبی)، ههروه ها که سانی دیکه ش هاتن و پتیاوه ری (مذهب) ته صوفیان رێکوپێک

کرده‌وهو، به‌سیفاتگه‌لیکی تایبەت تاکیان کرده‌وه، ئیتر به‌و سیفاتانە لە شتی دیکە
جیادە کرانە‌وه، وە‌کو تایبەتە‌ندوبون بە‌پۆشینی (المرقعة) واتە جله‌پینه‌کراوە‌که‌و، بیستن و،
سۆزی بە‌تین و، سە‌ماکردن و، چە‌پله‌پێزان، وە‌ جیاشبونه‌وه بە‌زیادی له‌ پا‌کو خا‌وێنیدا.

پاشان شتە‌که‌ گە‌شە‌ی دە‌کردو، شێخە‌کان شی‌وه‌و باری دیکە‌یان بۆ دادە‌نان و، بە‌واقیعاتی
خۆیان قە‌سیان دە‌کردو، له‌ زانایان دوردە‌که‌وتنه‌وه، هە‌روه‌ها دیدو بۆ‌چونیشیان سە‌بارەت به‌و
بارو‌حاله‌ی که‌ تیایدا‌بون یا‌خود سە‌بارەت به‌ زانسته‌کان جیادە‌بۆ‌وه تا‌وه‌کو نا‌وی (علم
الباطن)(۲۶۴) واتە زانستی دە‌رونی یا‌خود نا‌وه‌ویی یان لی‌تئاو، زانستی شە‌ریعە‌تیشیان به‌
(علم الظاهر) واتە زانستی دە‌ره‌کی دانا.

کە‌سانێکی‌شیان برسی‌تی دە‌ریه‌تێنان بە‌ره‌و ئە‌ندێ‌شه‌و خیالاتیکی بۆ‌گە‌ن، ئە‌وه‌بوو بانگە‌شە‌ی
عیشقی خ‌وای ه‌دق و خۆ‌شه‌ویستی و شە‌یدا‌بونیان دە‌کرد، وە‌کو ئە‌وه‌ی خە‌یالی کە‌سیکی
شی‌وه‌ جوانیان کرد‌بی و خۆ‌شیان ویستی، ئە‌مانە‌ له‌ نێ‌وان کوف‌رو بیدە‌دان.

پاشان چە‌نده‌ها رێ‌گە‌و رێ‌بازگە‌لی جیا‌واز پە‌لی بە‌م تایە‌فە‌ ها‌وێشت، بی‌روبا‌وه‌ریان بۆ‌گە‌ن
بوون؛ ئە‌وه‌بوو کە‌سانێکیان با‌وه‌ریان به‌ (الحلول)(۲۶۵) هە‌بوو، کە‌سانێکی تری‌شیان با‌وه‌ریان به‌
(الإح‌اد)(۲۶۶) هە‌بوو.

ئێ‌بلیس بە‌رده‌وام له‌ گە‌ل جۆ‌ره‌کانی بیدە‌دا تی‌که‌لی دە‌کردن، تا ئە‌و ناستە‌ی چە‌ندین
سوننە‌تی پو‌جیان بۆ‌ خۆیان دانا.

۲۶۴ _ علم الباطن: له‌ هە‌ندێ‌ زانای ئە‌هلی تە‌صوفیان پرسی (علم الباطن) چی یە‌ ؟ گوتی: ((نە‌یتیه‌ که‌
خ‌وای تە‌الی دە‌یخاته‌ د‌لی بە‌نده‌کانیه‌وه، که‌ پێ‌شتر پێ‌شانی هیچ پە‌ریه‌ک یا‌خود ئادە‌میزادیکی نە‌داوه‌، ئە‌و
نە‌یتیه‌ش پە‌یوه‌ندی به‌ هە‌موو زانست و زانیاریه‌کی د‌نیایی و رۆ‌ژی قیامە‌تە‌وه هە‌یه‌. داوا‌کارین خ‌وای
تە‌الی له‌ با‌وه‌ری پ‌روپو‌چ بە‌د‌ورمان بگ‌رێ‌ت. ب‌روانه‌: محمد حامد الناصر، بدع الاعتقاد وأخطارها على
المجتمعات، وه‌رگێ‌ر.

۲۶۵ _ واتە بوونی خ‌وای _ سب‌حانه‌ و تە‌الی _ له‌ نێ‌و خ‌ولقێ‌نرا‌وه‌کان و دا‌هێنرا‌وانی خ‌زیدا ! عیاذاً بالله.

۲۶۶ _ واتە یە‌ک‌گرتنی خ‌ولقێ‌نرا‌وان له‌ گە‌ل خ‌وای _ عَزَّوَجَلَّ _ دا ! وح‌شاه.

(أبو عبد الرحمن السُّلَمِيُّ) یش هات و، کتیبی ((السُّنَنُ)) ی بۆ دانان، ((حَقَائِقُ التَّفْسِيرِ)) یشی (۲۶۷) بۆ کۆکردنه وه، شتانیکى سهرسورمیتنى له صوفیه کانه وه باسکردوه سهبارهت به تهفسیرکردنى قورنان، بۆ ئه وه مه بهسته پشتیان به هه موو شتیک به ستوه که کهوتۆته دهستیان به بی (اسناد) کردنى بۆ بنه پره تیک له بنه پره ته کانی زانست، له راستیدا به پیتی بۆچونى ریبازو ریباهه پره کانی خویان تهفسیریان کردوه.

سهرسورمان له وه دایه که له بواری خۆراکدا وه ره ع و خۆیه دورگرتن له هه له وتاوان به کاردیتن، که چی له بواری تهفسیریکردنى قورناندا شادو که یفخۆشن (۲۶۸).

---

۲۶۷ _ پێشهوا (الذهبي) له ((سير أعلام النبلاء)) دا (۱۷ / ۲۵۲) ده فرمیت:

شتانیک له ((حَقَائِقُ التَّفْسِيرِ)) کهیدا ههیه له بنه پره ته وه شیاو و گوڤاو نین، هه ندی له پێشه وایان به به زه ندیقه ته و خوانه ناسی کۆمه لێی (الباطنية) یان داناوه، هه ندیکیشیان به (عرفان) و (الحقیقه) دایده نین (!) په نا ده گرین به خوی تهالی له نه فامی و قسه کردن به پیتی هه واو ناره زوو، چونکه هه موو چاکه یه که له شوێنکه وتنى سوننه ت و، ده ستگرتن به رێگه و ریبازی هاوه لان و (التابعین) وه یه _ خویان لێ رازی بیت.

۲۶۸ _ واته له ناستی قورناندا وه ره ع و خۆیه دورگرتن له گوناوه تاوان به کارناهیئن و قسه له تهفسیرکردنیدا ده کهن به بی زانست و به بی به لگه.

★ له کتیبه گۆراو و نووسینه گومراکانیان:

نووسەر ده‌فهرمیّت:

(أَبُونَصْر السَّرَّاج) کتیبکی بۆ دانان به‌ناوی ((لُمَعُ الصُّوفِيَّة)) چهنده‌ها بیروباوه‌ری ناشرین و گوشتاری سووک و پيسواکراوی تیدا باس کردوه _ إن شاء الله _ کۆمه‌لیکی باس ده‌که‌ین.

هه‌روه‌ها (أَبُو طَالِبِ الْمَكِّي) کتیبی ((قُوتُ الْقُلُوبِ)) ی بۆ دانان و، چهنده‌ها فه‌رموده‌ی پوچی تیدا باس کرد، له‌گه‌ڵ چهنده‌ها نویزی شه‌و و پۆژ که بۆ هیچ به‌ره‌تیکی شه‌ری (اسناد) ی ناکات، له‌ گه‌ڵ چهن‌دین شتی تری هه‌له‌ستراو (موضوع)، وه‌ تیايدا چهنده‌ها بیروباوه‌ری پوچ باس ده‌کات و، به‌زۆری ده‌سته‌واژه‌ی: ((قَالَ بَعْضُ الْمُكَاشِفِينَ)) ی (٢٦٩) تیدا به‌کارده‌هینیّت، نه‌مه‌ش قسه‌یه‌کی پوچه، هه‌ر له‌م کتیبه‌شدا له‌ که‌سانێکی صوفیه‌وه باس ده‌کات که‌وا له‌ دونیادا خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ بۆ هه‌ندی له‌ وه‌لیه‌کانی خۆی به‌ده‌رده‌که‌ویّت (یتجلی لبعض أولیائه) !

(أَبُو طَاهِرٍ عَمْدُی کُورِی (الْعَلَّافِ) ده‌لیت: (أَبُو طَالِبِ الْمَكِّي) پاش مردنی (أَبِي الْحَسَنِ) ی کورِی (سالم) چوه به‌صره، نه‌وه‌بوو سه‌رپیتبونی خۆی بۆ گوشتاره‌کانی ده‌ربری، پاشان چوه به‌غداو، له‌ کۆرپکی وه‌عزو نامۆژگاریدا خه‌لکی لی کۆیۆوه، قسه‌کانی تیکه‌ڵ و پیکه‌ڵ کردو، نه‌وه‌ی لیۆه‌ی پارێزراوه‌ گوته‌بوی: هیچ شتیک نه‌وه‌ندی خوای خولقیته‌ر بۆ خولقیته‌راو به‌زیان نییه‌ ! بۆیه‌ خه‌ڵک به‌که‌سه‌یکی بیدعه‌چیان داناو، هه‌جریان کردو، نه‌ویش چیت و تاری بۆ خه‌ڵک نه‌ده‌دا.

---

٢٦٩ _ المکاشفة: به‌پیتی بیروباوه‌ری صوفیه‌کان هه‌موو غه‌یب و نادیاره‌کان بۆ مرۆف ده‌رده‌که‌ویّت و به‌و هه‌یه‌شموه‌ تیکرای زاست و زانیایه‌کان ده‌زانێ به‌بی هیچ بیرکردنه‌وه‌و تیروانینیک. بۆ دلتیابوون بگه‌ڕێه‌وه بۆ سایتی: www.dorar.net. وه‌رگێڕ.

(الخطیب) ده‌لَیت: (أبو طالب المكي) کتیبیکی داناوه به‌ناوی ((قوت القلوب)) له سه‌ر زمانی صوفیه‌کان، تیایدا شتانیکی ناپه‌سه‌ندو ناشرین و به‌دزیو دانراوی له بواری سیفاتدا باسکردووه.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

(أبو نعيم الأصبهاني) یش هات و کتیبی ((الحلیة)) ی (۲۷۰) بو دانان و، له سنوری ته‌صودا شتانیکی ناپه‌سه‌ندو خراپی باس کردوه، تا نه‌و ئاسته‌ی شه‌رم نه‌یگرتووه و که‌سانیکی پایه‌ریزی وه‌کو (أبابکر) و (عمر) و (عثمان) و (علي) و گه‌وره هاوه‌لان _ خویان لی‌ پازی بی‌ت _ له‌ پیزی صوفیه‌کاندا باس ده‌کات، تیایدا شتانیکی سه‌رسوپمیت له‌و

۲۷۰ _ الحلیة: کتیبیکه به‌بی لیکۆلینه‌وه به‌بی (تخریج) کردن چاپ کراوه !

بۆیان گێراومه‌ته‌وه که‌وا که‌سانیکی سه‌ریه هه‌ندیک زانست له‌و که‌سانه‌ی که‌ فه‌رمووده پێشه‌یان نی یه (خۆی و پێره‌که‌ی) هه‌لساون به (تخریج) کردنی ! وه‌ قسه‌ له‌سه‌ر کردنی ! نه‌مه‌ش زۆر سه‌رسوپمینه ! که‌وابوو نه‌فسوس بو زانست و هه‌لگرانی، په‌جمه‌تی خوا له‌ پێشه‌وا (الذهبي) بی‌ت که‌ له‌ کتیبی (تذكرة الحفاظ) دا (۱ / ۴) ده‌فه‌رمیت:

((...)) له‌ کوێ یه‌ فه‌رمووده‌ناسی و، له‌ کوێ یه‌ فه‌رمووده‌ناسان، هێنده‌ی نه‌ماوه نه‌یانبینم مه‌گه‌ر له‌ نێو کتیبیکدا، یاخود له‌ ژێر خاکدا...))

ده‌لیم _ شیخ علی حسن _ نه‌مه‌ له‌سه‌ر ده‌می شه‌ودا، که‌ فه‌رمووده‌ناسان و، زانایان و، شکۆمه‌ندی نی‌سلام و موسلمانان له‌ ئارادا بوو، نه‌ی نه‌مه‌رۆ نه‌وانه‌ له‌ کوێن !

با که‌سانیک که‌ زانست نازانن مه‌گه‌ر چه‌ند پیتیک له‌ خوا بترسن، خه‌ریکی ده‌ره‌په‌راندنی سنگن پێش پێگه‌شتن، به‌پراستی شتانیکی سه‌رسوپمیتیان هێناوه‌ته‌ کایه‌وه، دلنایان شته‌که‌ش به‌و جو‌ره‌یه‌ که‌ خوای تعالی ده‌فه‌رمیت: ﴿ فَأَمَّا الزُّبْدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ﴾ (الرعد: ۱۷) واته: ﴿ فَأَمَّا الزُّبْدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ﴾ جا که‌فه‌که‌ ده‌روات و له‌ناوده‌چی ﴿ وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ ﴾ به‌لام نه‌وه‌ی که‌ سوود ده‌گه‌یه‌نی به‌خه‌لکی ﴿ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ﴾ له‌ زه‌ویدا ده‌میتیتسه‌وه، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

هاوێژانهوه باس دهکات، ههروهها کهسانیکى دیکهى وهکو (شُرَیح القاضی) و (الحسن البَصْرِيّ) و (سُفیان الثَّوْرِيّ) و (أحمدی کورِی) (حنبل)یش دهخاته پێزی صوفیهکانهوه !!

ههروهها (السُّلَمِيّ) له کتیبى (طبقات الصوفية)دا: (الْفُضَيْل) و (إبراهيم)ى کورِی (أدهم)و (معروف الکَرْخِيّ) له صوفیهکاندا باس دهکات، بهوهى ناماژهى پێداوه که له زاهیدانن(۲۷۱).

تهصوف پێباوهپێکی ناسراوهو سنوورى زوهد تێدهپهڕیت، نهو شتهى که پهنجه پادهکیشت بۆ جیاوازی نیتوانیان نهوهیه که هیچ کهسێک زه‌مى زوهدى نهکردوه، کهچی زه‌مى تهصوفیان کردوه به‌پێی نهوهى که دواتر باس دهکرت.

ههروهها (عبدالکریم)ى کورِی (هُوزان الْقَشِيرِيّ) کتیبى ((الرُّسَالَة))ى(۲۷۲) بۆ دانان و تیایدا گوتارگه‌لیکی سه‌رسوپمێنى سه‌بارهت به ((الفناء والبقاء، والقبض والبسط، والوقت والحال، والوجد والوجود، والجمع والفرقة، والصحو والسکر، والثَّوْق والشرب، والحو والإثبات، والتجلی والمُحاضرة، والمکاشفة واللوائح، والطوالع واللوامع، والتکوین والتَمکین، والشریعة والحقیقة)) (۲۷۳) باس کردوه...

وه چه‌ندین تێکه‌ڵ و پێکه‌ڵ کردنى دیکه‌ش که هیچ بایه‌خینکى نییه‌و، پافه‌کردنیشى له خودى وشه‌کان سه‌رسوپمێنره!

۲۷۱ _ ته‌صوف شتیکى تهره‌ زوهد نى یه، چونکه چه‌نده‌ها به‌رویاوه‌رو هزره‌ فلسه‌فه‌و شتى تریش تێکه‌ڵ به‌ته‌صوف بووه، تازه‌ داهینراوه‌و زوهد هیچ په‌یوه‌ندیه‌کى به‌وانه‌وه‌ نى یه، نه‌و که‌سانى نیه‌به‌تى زاهیدان ده‌گه‌ڕێننه‌وه‌ بۆ ته‌صوف به‌ره‌هایى “بى‌ دادى ده‌که‌ن و نه‌یانپێکاوه‌، به‌لکو شته‌که‌ ورده‌کارى تێدايه‌ له‌ژێر پۆشنایى نه‌وه‌دا که‌ نووسه‌ر _ به‌ره‌مه‌تى خوا بێت _ باسى ده‌کات.

۲۷۲ _ که‌ ناویانگه‌ به‌ ((الرُّسَالَة الْقَشِيرِيَّة))، به‌ناوى دانهره‌که‌یه‌وه‌.

۲۷۳ _ هه‌موو ئهم وشانه‌ش هیچ به‌ره‌تێکیان نییه‌و تازهن و به‌دییه‌تیراون !!

ههروه‌ها (محمدی کورپی (طاهر المقدسی) هات و کتیبی ((صفوة التصوف))ی (۲۷۴) بۆ دانان و، شتانیکی تیدا باس ده‌کات به‌راستی مرۆفی ناقل و ژیر شهرم ده‌یگری و ناتوانی باسی بکات، چهند شتیك که بۆ باس کردن بشیت لهو کتیبه له شوینه‌کانی خۆیدا باس ده‌که‌ین _ إن شاء الله _.

شیخمان (أبو الفضل)ی کورپی (ناصر الحافظ) ده‌یفرموو: (ابن طاهر) باوه‌پی به‌ پێبازی ره‌وادیتن و بئی شهرمی (الإباحة) هه‌بوو.

فرموی: کتیبیکی دانابوو سه‌باره‌ت به‌ شیاویتی ته‌ماشاکردنی مندالی جوانی لووسکه‌ی تووک ده‌رنه‌هاتوو، تیایدا چیرۆکیك له (یحیی)ی کورپی (معین)وه باس ده‌کات که گوايه گوتیه‌تی: له مصر کچیکی جوانم بینی، صلواتی خواي له‌سهر بئی! پیتی گوترا: صلواتی له‌سهر ده‌ده‌ی؟ گوتی: صلواتی خوا له‌سهر نه‌و و له‌سهر هه‌موو جوانیك بیٔ.

شیخمان (ابن ناصر) ده‌یفرموو: (ابن طاهر) له‌و که‌سانه‌ نییه‌ گوftarه‌کانی بکریٔ به‌به‌لگه‌.

هه‌روه‌ها (أبو حامد الغزالي) هات و، له‌ سهر پێبازی ته‌صوف کتیبی ((الإحياء))ی بۆ دانان، له‌ فرمووده‌ی پوچ پرێکرد، له‌ کاتی‌کدا به‌پوچیتی نه‌و فرموودانه‌ی نه‌ده‌زانی، تا نه‌و ناسته‌ی له‌ (علم المکاشفة)دا قسه‌ی کردو، له‌ یاسای (الفقه) چوه‌ ده‌ره‌وه‌و گوتی:

۲۷۴ _ نووسهر له‌ کتیبی ((المنتظم))دا (۹ / ۱۷۸) ده‌فرمیٔ:

((کتیبیکی داناهو ناوی ناوه‌)) ((صفوة التصوف)) نه‌و که‌سه‌ی ته‌ماشای بکات پیتی پێده‌که‌نی و، سه‌ری سوڤده‌میٔی که‌ چۆن به‌لگه‌ بۆ پێباهه‌رکانی ته‌صوف ده‌هینیتمه‌وه به‌ فرمووده‌گه‌لیك که‌ گونجای نی یه‌)).
گوftarه‌کانی نووسهر که‌زه‌اکه‌ی خۆشی (سبطه) له‌ کتیبی ((مرآة الزمان))دا (۸ / ۳۰) ناماژه‌ی پێداوه‌.
ده‌لیم _ شیخ علی حسن _ نووسه‌رانی دیکه‌ له‌ کتیبه‌کانی خۆیاندا چه‌ندین پرگه‌ی نه‌و کتیبه‌یان وه‌کرو
نمونه‌ نووسیوه‌، به‌ ته‌ماشاکردنی نه‌و برگانه‌ بۆمان ڤوون ده‌بیتمه‌وه که‌ نه‌و کتیبه‌ هه‌چ پایه‌یه‌کی له‌ هه‌قدا
نی یه‌، خوا له‌ نووسه‌ره‌که‌ی خۆش بیٔ.

مه‌به‌ست بهو هه‌سارهو خۆرو مانگه‌ی که پێغه‌مبه‌ر (إبراهيم) _ صلوات الله عليه _
 بیهینی نورو پرووناکیه‌لیک بوون و بریتی بوون له پهرده‌کانی خوی (حُبُّ الله) _ عَزَّوَجَلَّ _،
 وه مه‌به‌ست نهم هه‌سارهو خۆرو مانگه زانراوه نه‌بوو !

نهم گوفتاره له هه‌مان ره‌گه‌زی گوفتاری کۆمه‌لی (الباطنیة)یه‌کانه !
 له کتیبی (المُفَصِّحُ بِالْأَحْوَالِ)یشدا (الغَزَالِي) دیسان ده‌ییت: صوفیه‌کان له کاتی
 به‌ناگابونیدا فریشته‌کان و، روحی پێغه‌مبه‌ران ده‌بین و، ده‌نگ گه‌لیکیشیان لێوه ده‌بیستن،
 سوودو گه‌لیکیشیان لێوه‌رده‌گرن، پاشان بارو‌حاله‌که له ته‌ماشاکردنی وێنه‌وه سه‌رده‌که‌ویت و
 بلند ده‌بیته‌وه به‌رهو په‌له‌گه‌لیک که سنوری قسه‌کردن ته‌سک ده‌بیته‌وهو توانای وه‌سفی نه‌و
 بارو‌حاله‌نه‌ی نامییت.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمییت:

هۆکاری هه‌ستانی نهم که‌سانه به‌نوسینی شتانیکی ناوه‌ها که‌می زانییان بوو به
 سوننه‌ت و ئیسلام و (آثار)، وه‌رگرته‌ی هه‌ندێ شتیش بوو که له پێگه‌و پێبازی ته‌صوفدا
 به‌مه‌سندیان داده‌نا، له‌پاستیدا نه‌و شتانه‌شیان په‌سه‌ند کرد، چونکه به‌چاک دانان و
 ستایشکردنی زوهد له نه‌فسه‌کاندا جێگیر بووه، هه‌روه‌ها بارو‌حاله‌تیکیشیان به‌دینه‌کرد له
 بارو‌حاله‌تی نهم قه‌ومه‌ چاکتر بیته‌، هیچ گو‌فتاریکیشیان به‌دینه‌کرد له گو‌فتاری نه‌وانه
 ناسکتر بیته‌ (۲۷۵)، ژیا‌نامه‌ی پێشینی چاکیش جو‌ریک له زیریتی تێدا‌یه، دوا‌ی نه‌وه‌ش مه‌یلی
 خه‌لک بۆ لای صوفیه‌کان توندتره‌، چونکه وه‌کو پێشتر ئاماژه‌مان پێدا پێگه‌و پێبازیکه‌ پرووی
 ده‌ره‌وه‌ی پاکیتی و خواپه‌رستیه‌، ناوه‌وه‌شی هه‌وانه‌وه‌و بیستنه‌و، سروشتی مرۆفیش مه‌یلی
 ده‌کات.

---

۲۷۶ _ با شوێنکه‌وتوانی سوننه‌ت و بانگ‌خوازانی ناگاداری نه‌مه‌بن، چونکه نه‌مه‌ زۆر ورده‌، نه‌وه‌یه که
 هه‌گه‌یه‌ بیدعه‌چیانی پرکردوه‌، نه‌وانه زانستیانی پێ‌نی یه‌، بۆیه گو‌فتاریان نه‌رم کرده‌وه‌و، شتیا‌زو
 ره‌فتاریان جوان کرده‌وه‌و، توانیان به‌م سه‌رلێشێواندنه‌ خه‌لک کۆکه‌نمه‌!

پیشینیانی ته صوف له سولتان و نه میره کان دوردده که وتنه وه، پاشان بون به هاوړی (۲۷۶).
 کوی نهو کتیبانه ی که دانراوه ن به هیچ بنه رته ټکی شرعی پالېشت نه کراون، له راستیدا
 تنه نا واقعایتیکه وه هندیه کیان له هندیکیانه وه قوزتویانه ته وه، نویویانه وه، ناویان ناوه به
 زانستی دهرونی و ناوه وه یی (علم الباطن).

(إسحاق) ی کورپی (حیة) ده لیت: گوئیستی پېشهوا (أحمد) ی کورپی (حنبل) بووم که
 سه باره ت به بیرو یادو نه ندیشه پرسپاری لیکرا ؟ فهرمووی: نه هاوه لئان و نه تابعین تیایدا
 نه دواون (۲۷۷).

نووسه ده فهرمیت:

له پېشهوا (أحمد) ی کورپی (حنبل) وه باسیان بو کردوین کهوا گوئیستی قسه کانی
 (الحارث المحاسبي) بو، بویه به هاوه لیکي خوی فهرموو: وام پی باشه تو له گه لئاندا
 دانه نیشیت.

له (سعید) ی کورپی (عمر البرذعي) وه ده لیت: من ناماده بووم که (أبازرعة) سه باره ت به
 (الحارث المحاسبي) و کتیبه کانی پرسپاری لیکرا ؟ به که سی پرسپارکاری فهرموو: له م
 کتیبانه دور که وه ره وه، نه م کتیبانه کتیبی بیدعو گومرایین، شوینی (أثر) بکه وه، چونکه
 شتانیکی تیدا ده بینیت که چیر پیوستت بهو کتیبانه ناییت.

پیی گوترا: نه م کتیبانه په ندو ناموژگاری تیدایه !

فهرمووی: نهو که سه ی په ندو ناموژگاری له کتیبی خوا ورنه گریت، نهوا په ندو
 ناموژگاری له م کتیبانه ورنه گریت، نایا پیتان گه شتوه که (مالك) ی کورپی (أنس) و، (سفيان
 الثوري) و، (الأوزاعي) و، پېشه وایانی پېشین کتیبه کانی خویان له سر بیرو یادو نه ندیشه ی
 خراب و نه م شتانه داناییت ؟! نه م قهوه مه پیچه وانه ی نه هلی زانست بونه ته وه، جاریکیان

۲۷۶ _ چونکه مەرایان بۆ ده کەن و کاسە لێسیان بۆ ده کەن و، بەرامبەر بە سەری پێچە کانیان بێ ده نگ دە بن.

۲۷۷ _ هەموو شتیکی بهو جۆره ش، پوچه و رەت کراوه ته وه.

(الحارث المحاسبي) مان بۆ دههینن و، جارێکیان (عبدالرحیم الدیبلی) و، جارێکیان (حاتم الأصم) و، جارێکیان (شقیق).

پاشان فەرمووی: ئای که خەلکی بۆ بیدعه خێران !

نوسەر دهفەرمیت:

(أبو بكر الخلال) له ((كتاب السنة)) دا له پێشهوا (أحمد) ی کۆپی (حنبل) وه باس دهکات
 کما فەرموویهتی: وریای خەلک له (الحارث) بکەنوه بهتوندترین وریایی، (الحارث) بنهپهتی
 بهلکایه، فلان و فلان له گهڵ (الحارث) دا دانیشتن، ئهوهبوو بهرهو بیرواری (جَهَنم) دهیهێنان،
 بمردهوام پهناگی قسهزانانه (أصحاب الكلام)، (الحارث) وهکو شیریکه و خۆی ههشارداوه،
 تهماشای بکه چ پۆژتیک پهلاماری خەلک دههات !

★ پێشینانی ته‌صوف دانی پێدا ده‌نێن كه‌وا پشت به‌ستن

به‌قورئان و سوننه‌ته‌:

پێشنانی ته‌صوف دانیان به‌وه‌دا ده‌نا كه‌وا ده‌بی ته‌نها پشت به‌قورئان و سوننه‌ت به‌ستری‌ت، به‌لام شه‌یتان سه‌ری لێشێواندن، چونكه‌ زانستیان كه‌م بوو !

(أبو سليمان الدَّراني) ده‌لێت: پێده‌چی خالێك له‌ خاله‌كانی قه‌ومه‌كه‌ چهند رۆژێك له‌ نه‌فسدا جیگیربێ، به‌لام ته‌نها به‌دوو شایه‌تی به‌داد نه‌بی قبولی ناكه‌م: قورئان و سوننه‌ت.

له‌ (عبد الحميد الحُلبي) ه‌وه‌ ده‌لێت: گوێبیستی (سَری) بووم ده‌یگوت: هه‌ركه‌س بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ بكات كه‌ به‌ (علم الباطن) شتێك ده‌زانێ و، پێچه‌وانه‌ی ر‌واڵه‌تی حوكمه‌ شه‌رعیه‌كان بێت، ئه‌وا به‌هه‌له‌دا چوه‌.

له‌ (الْمُجَنِّدِ) ه‌وه‌ ده‌لێت: ئه‌م ر‌یباوه‌ر‌ه‌مان به‌ هه‌ردوو به‌بنچینه‌كانه‌وه‌ پابه‌نده‌: قورئان و سوننه‌ت.

هه‌روه‌ها ده‌لێت: زانیمنان وابه‌سته‌كراوه‌ به‌قورئان و سوننه‌ته‌وه‌، هه‌ركه‌س قورئان له‌به‌ر نه‌كات و، فه‌رموده‌ نه‌نوسی‌ت و، خۆی له‌ فیه‌قه‌دا شاره‌زا نه‌كات، په‌ی‌ره‌وی ناكری‌ت.

هه‌روه‌ها ده‌لێت: ته‌صوفمان له‌ قسه‌ی ده‌ماو‌ده‌م و گو‌تی گو‌تیه‌وه‌ وه‌رنه‌گرتوه‌، به‌لكو له‌ برسی‌تی، وازه‌یتان له‌ دنیا، دا‌بر‌ان له‌ شته‌ باو و په‌سه‌ندكراوه‌كانه‌وه‌ (المالوفات والمستحسنات) وه‌رگرتوه‌، چونكه‌ ته‌صوف واته‌ به‌پاك و بێگه‌ردی مامه‌له‌كردن له‌ گه‌ل خ‌وای _ سبحانه‌ و ته‌عالی _ دا، بنچینه‌كه‌شی جیا‌ب‌و‌نه‌وه‌یه‌ له‌ دنیا.

(أبو الحُسَيْن النُّوري) به‌كه‌سانێك له‌ هاوه‌لانی خۆی گوت: هه‌ركه‌سی‌تک بینێ له‌ گه‌ل خ‌وای _ عَزَّوَجَلَّ _ دا بانگه‌شه‌ی بارو‌حاله‌تێك ده‌كات و، ئه‌و بارو‌حاله‌ته‌ له‌ سنووری زانستی شه‌رع ده‌ی‌باته‌ ده‌ره‌وه‌، نزیکێ مه‌به‌ره‌وه‌، وه‌هه‌ركه‌سی‌تک بینێ بانگه‌شه‌ی بارو‌حاله‌تێك ده‌كات و هه‌یج به‌لگه‌یه‌ك په‌نجه‌ی بۆ پانا‌کێ‌شێ‌ت و، شتێکی ناشکرا شایه‌تی بۆ نادات، ئه‌وا له‌ دینه‌كه‌یدا تاوان‌باری بکه‌.

له (أبي جعفر) هوه ده لیت: هه رکهس گوفتارو کردهوه و بارو حالێ به ته رازووی قورشان و سوننهت نه کیشیت و، بیرو یادو نه ندیشه کانی تاوانبار نه کات، له دیوانی پیاواندا حیسابی بۆ مه که.

نووسهر ده فهرمیت:

هه چهند ئه و گوفتاران هێ سه ره وه له شیخه کانیانه وه جیگیر بووه، به لām چه ندين هه له له هه ندی شیخی دیکه یانه وه به ده رکه و ت، چونکه له زانسته وه دوربوون، بۆیه ته گهر نه مه یان به راست و دروستی لیوه باسکرایت، ئه و پتویسته به ره بهر چیان بدرتیه وه، چونکه خۆشویستو لایه نگرتن له هه قدا نییه (۲۷۸)، ته گهر نه وه شیان به راست و دروستی لیوه باس نه کرایت، ئه و هه ستاوین به وریا کردنه وهی جه ماوه ری خه لک له هاوشیوه ی ئه و گوفتاران ه، ئه و رپاوه ره له هه ر که سیکه وه ده رچو ییت.

به لām ئه و که سانه ی خۆیان چواندوه به م قه ومه و، له مانیش نین، هه له یان زۆره، ئیمه هه ندی له و هه لانه ی پیمان گه شتوه باس ده که یین، خۆای ته الی ده زانی ئیمه که هه له ی هه له کاران به ده رده خه یین مه به ستمان ته نها پاک راگرتنی شه ریعه ته، خه مخۆریه به رامبه ر به شه ریعه ت له هه ر ناته واوی و که م و کورپه ک، په یوه ندیمان به بیژه رو بکه ره وه نییه، له راستیدا مه به ستمان به وه ته نها به جه یه تانی ته مانه تی زانسته، به ده وام هه ر یه کیش له زانایان هه له ی هاوه له که ی به ده رده خات، به مه به سستی روونکردنه وهی هه ق، نه ک له به ر ناشکر کردنی نه نگ و ناته واوی که سی هه له کار.

هیچ بایه خیکیش به قسه ی که سانیکی نه فام نادریت که ده لیت: چۆن به ره بهرچی فلان که سی زا هید ده داته وه که داوای بهر که ت و به خت باشی پی ده کړیت، چونکه له راستیدا گو ی رایه لێ کردن ته نها بۆ ئه و شتانه ده ییت که شه ریعه ت هیناویه تی، نه ک بۆ که سه کان، ره نگه پیاو له

---

۲۷۸ _ نه مه ش بنه رپه تیکی گرنگه له بنه رپه ته کانی بانگه واز کردن بۆ خۆای ته الی، که بریتیه له به ره بهر چدانه وهی که سی پیچه وانه کاری هه ق به به لگه کانی هه ق.

وه‌لیه‌کان و له کهسانی به‌هشت بیت و، چهنده‌ها هه‌له‌شی هه‌بیت، بۆیه پله‌وپایه‌که‌ی قه‌ده‌غهی به‌ده‌رخستنی زه‌له‌له‌کانی ناکات.

بزانه نه‌و که‌سه‌ی ته‌نها ته‌ماشای به‌گه‌وره‌دانانی که‌سێک ده‌کات و به‌به‌لگه‌وه ته‌ماشای نه‌و شتانه ناکات که لێی وه‌شاوه‌ته‌وه (۲۷۹)، وه‌کو نه‌و که‌سه‌ی لێدیت که ته‌نها ته‌ماشای نه‌و مو‌عجیزاته ئاسابه‌ده‌ران‌ه‌ی ده‌کرد که له‌سه‌ر ده‌ستی عیسی‌ی مه‌سیح به‌دی‌ده‌هات _ صلواتُ اللهِ علیه _ وه ته‌ماشای خودی عیسی‌ی نه‌ده‌کرد، بۆیه بانگه‌شه‌ی خوايه‌تی بۆ کرد، به‌لام نه‌گه‌ر ته‌ماشای خودی خۆی بک‌ردایه، که‌به‌خواردن نه‌بوايه هه‌له‌نه‌ه‌ستا، له شایسته‌یی خۆی زیاتری پێنه‌ده‌دا.

له (یحیی‌)ی کورپی (سعید) وه ده‌لێت: له پێشه‌وايان (شُعْبَة) و (سَفِیان)ی کورپی (سعید) و (سَفِیان)ی کورپی (عُیْنَة) و (مَالْک)ی کورپی (أَنَس)م پرسى سه‌باره‌ت به‌ پیاوێک که فەرمووده له‌به‌رناکات یاخود له فەرمووده‌دا تۆمه‌تبار ده‌کریت ؟ هه‌موویان گوتیان: کاروباری پوون ده‌کریت‌ه‌وه‌و ئاشکرا ده‌کریت.

پێشه‌وا (أَحْمَد)ی کورپی (حَنْبَل) به‌پیاو‌دا هه‌لێ ده‌داو ستایشی ده‌کردو، پۆده‌چوو، پاشان هه‌له‌له‌کانی له شته‌کاندا یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک باس ده‌کرد، وه فەرمووی: فلان که‌س پیاوێکی چاکه، نه‌گه‌ر نه‌و خه‌سه‌له‌ته‌ی تێدا نه‌بوايه.

سه‌باره‌ت به‌ (سَرِي السَّقَطِي) فەرمووی: شیخ، به‌خواردنی پاک وچاک ناسراوه. پاشان بۆی باسکرا که‌وا (سَرِي السَّقَطِي) گوتیه‌تی: خا‌ی _ عَزَّوَجَلَّ _ کاتێک پیت‌ه‌کانی خولقاند پیتی (باء) سوژده‌ی برد. نه‌وه‌بوو فەرمووی: خه‌لکی لێ دوورخه‌نه‌وه !

---

۲۷۹ _ چونکه به‌لگه نه‌و بنه‌ره‌ته‌یه که بینای له‌سه‌ر ده‌کریت، بۆیه هه‌رک‌س پێچه‌وانه‌ی به‌لگه کار بکات، ته‌نها زیان به‌خودی خۆی ده‌گه‌یه‌نیت، بۆیه ته‌ماشاکردن بۆ به‌لگه‌یه، نه‌ک بۆ خودی که‌سه‌که

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس له بواری بیرویاوهردا:

له (أبي عبدالله الرَّمْلِي) وه ده‌لێت: (أبو حمزة) (٢٨٠) له مزگه‌وتی (طرسوس) دا قسه‌ی کرد، نه‌وه‌بوو کوشتیان، پۆژتیکیش قسه‌ی ده‌کرد، قه‌له‌په‌شتیک له‌سه‌ربانی مزگه‌وته‌که‌وه قهراندنی، (أبو حمزة) هاواری کردو، گوتی: گویم له‌ فەرمانته‌ گویم له‌ فەرمانته‌. بۆیه‌ درایه‌ پال زه‌ندقیه‌ت و، گوتیان حلویه‌کی زیندیقه‌و، نه‌سپه‌که‌شی له‌پیش ده‌رگای مزگه‌وته‌که‌دا فرۆشرا به‌بانگه‌وازکردن: نه‌مه‌ نه‌سپی زه‌ندقیه‌که‌.

له (أبي بكر الفرغاني) وه ده‌لێت: (أبو حمزة) نه‌گه‌ر گوئیستی شتیک بوايه، ده‌یگوت: گویم له‌ فەرمانته‌ گویم له‌ فەرمانته‌، بۆیه‌ پێیان ده‌گوت: حه‌لولی. (السَّراج) ده‌لێت: پێم گه‌شتوه‌ که‌ کۆمه‌لێک له‌ حلویه‌کان واپاده‌گه‌یه‌نن که‌ خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ جه‌سته‌گه‌لێکی هه‌لبژاردوه‌و (حَلَّ فِيهَا) به‌مانا‌کانی په‌روه‌ردگاریتی چۆته‌ نێوانه‌وه‌و، مانا‌کانی که‌سێتی له‌سه‌ریان لابرده‌وه‌و، که‌سانێکی‌شیان ده‌یانگوت: چۆته‌ نێو شته‌ په‌سه‌ندکراوه‌کانه‌وه‌ (حَالٌ فِي الْمُسْتَحْسَنَاتِ).

ده‌لێت: پێم گه‌شتوه‌ که‌وا کۆمه‌له‌ خه‌لکێکی (الشَّام) بانگه‌شه‌ی بینینی خوای ته‌عالی ده‌که‌ن به‌دل له‌ دونیادا، هه‌روه‌کو چۆن له‌ پۆژی دوایدا به‌چاوه‌کان ده‌بینی. (السَّراج) ده‌لێت: پێم گه‌شتوه‌ که‌وا خزمه‌تکاره‌که‌ی (خليل) شایه‌تی داوه‌ که‌وا گوئیستی (أبو الحسن النُّوري) بووه‌ گوتیه‌تی: من عیشقی خوام و نه‌ویش عیشقی منه‌. (النُّوري) ده‌یگوت: گوئیستی خوا بووم ده‌یفه‌رموو ﴿يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ﴾ (المائدة: ٥٤) واته‌: خۆشی ده‌وێن و خۆشیان ده‌وی (٢٨١)، عیشقیش له‌ خۆشه‌ویستی زیاتر نییه‌.

---

٢٨٠ _ أبو حمزة: (عمد)ی کوری (إبراهيم البغدادي) صوفیه، سالی دووسه‌دو شه‌صت و نۆ مردوه‌و، هه‌والی له ((حلیه‌ الاولیاء)) دایه (١٠ / ٣٢١).

پیشه‌وا (الذهبي) له (سير أعلام النبلاء) دا (١٣ / ١٦٦) له ژيانامه‌که‌یدا فەرموویه‌تی:

((أبي حمزة چه‌وتیه‌وی و له‌ مه‌به‌ست لادانی تێدایه‌)).

٢٨١ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

(القاضي أبريغلي) ده یگوت: حلویه کان وای بۆ ده چوون کهوا خواى تعالى عیشق ده کړیت.

نووسەر ده فهرمیت:

ئه مه نه فامیه که له سى پۆوه:

یه کهم: له روانگهی ناوه، چونکه به لای زمانه وانانه وه عیشق به تهنهها له بواری خواستندا (النکاح) به کاردیت.

دووه: سیفاتى خواى تعالى هاتووه و گواستراوه ته وه (منقوله)، که له زمانى عه ره بیدا وشه (يُحِبُّ) بۆ کاردیت، نهك عیشق.

سى یه: چۆن زانیویه تی خواى تعالى خۆش ده وى، بۆیه ئه مه تهنهها بانگه شه یه کهو به بى بونی هیچ به لگه یهك.

له (أبي عبد الرحمن السلمي) وه ده ئیت: له (عَمْرُو المَكِّي) وه ده گێر نه وه گوتیه تی: له کۆلانه کانی مه که کهدا له گه (الحسين) ی کورپی (منصور) دا (۲۸۲) پیم ده کردو، قورشانم ده خوینده وه، گوپیستی خویندنه کهم بوو، گوتی: له توانامدایه وه کو ئه م قورشانه بلیم، بۆیه لی جیا بوومه وه به جیم هیشت.

به (إسناد) يك له (أبي القاسم الرازي) وه ده ئیت: (أبو بكر) ی کورپی (مَشَاذ) گوتی: له (الدَّيْنَوْر) پیاویك دیدنه ی کردین، توره که یه کی به لاوه بوو، شهو و پۆژ به جی نه ده هیشت، توره که که یان پشکنی، نامه یه کی (حلاج) یان تیدا دۆزه وه ناو نیشانه که ی ئاوه ها بوو: له (الرحمن الرحيم) وه بۆ فلان که سی کورپی فلان کهس.

ئه وه بوو نامه که ی بۆ (بغداد) ی پایتهخت نێردراو، (حلاج) یشیان له وى ناماده کرد. نامه که یان پیشاندا، گوتی: ئه مه ده ست و خه تی منهو، من نویومه.

گوتیان: بانگه شه ی پتغه مبه رایه تیت ده کرد، گه شتیه نهو ناسته ی بانگه شه ی پهروه رد گاریتی بکه ی!

گوئی: بانگه‌شده‌ی په‌روه‌ردگارِ یتى ناکهم، به‌لگو ئه‌مه به‌لامانه‌وه (عين الجمع)ه(۲۸۳)، ئایا نووسەر ته‌نها خۆای تعالی نییه، ده‌ستیش تیايدا نامێژێکه !

پێی گوئرا: ئایا که‌سی دیکه‌ت له‌ گه‌لدایه ؟

گوئی: به‌لێ، (ابن عَطَاء)و، (أبو محمد الجُرَیري)و، (أبو بكر الشَّبلي). (أبو محمد الجُرَیري) په‌نهان ده‌كات، (الشَّبلي) په‌نهان ده‌كات، بۆیه ئه‌گه‌ر كه‌سێك هه‌بێت ئه‌م گوفتاران به‌ناشكرا بلیت (ابن عَطَاء)ه.

ئه‌وه‌بوو (الجُرَیري) هێنراو، لییان پرسى، گوئی: بێژهرى ئه‌مه كاهه‌و، هه‌ركه‌س ئه‌مه بلیت ده‌كوژریت.

له (الشَّبلي)یشیان پرسى، گوئی: هه‌ركه‌س ئه‌مه بلیت قه‌ده‌غه ده‌كریت.

سه‌باره‌ت به‌گوفته‌ره‌كه‌ی (حلاج) له (ابن عَطَاء)یان پرسى، ئه‌ویش هه‌مان بیروپراى (حلاج)ی هه‌بوو، بۆیه ئه‌وه بوو به‌هۆكارى كوشتنى.

سه‌باره‌ت به‌ مانای ئه‌م دێره شیعرانه له (أبو عبدالله)ی کوپى (خفيف)یان پرسى:
سبحان من اظهر ناسوته

سَر سنا لاهوته الثاقب

ثم بدا في خلقه ظاهراً

في صورة الأكل والشارب

حتى لقد عَاينَهُ خَلْقُهُ

كلحظة الحاجب بالحاجب

واته: پاك و بێگه‌ردى بۆ خوا كه سروشته مرۆڤیه‌كه‌ی خۆی به‌ده‌رخست و، ئه‌و سروشته مرۆڤیه نه‌ینیه‌كى تێدایه، كه ده‌بێته هۆی رۆشنكردنه‌وه‌ی سروشته خوایه كاریگه‌ره به‌ده‌سته‌لاته فەرمان به‌جێهێنهره‌كه‌ی.

۲۸۳ _ عين الجمع: ده‌سته‌واژه‌یه‌كى صوفیه‌و ناویكه له ناوه‌كانی یه‌كبوون (واته یه‌كگرتن و یه‌ك خستنى خۆای خولقێنهره‌و به‌نده‌ی خولقێنراو له یه‌ك یه‌كه‌دا (وحدة واحدة). داواكارین خۆای تعالی له بیروپراوه‌ی پوچ به‌دورمان بگریت. پڕوانه: <http://www.saaaid.net/book/index.php> _ وه‌رگێڕ.

له دێری دووهم و سێ یه میشدا بهناشکرا بانگه‌شهی نهوه ده‌کات که خوای تعالی له مه‌خلوقاتى خۆیدا به‌ده‌رده‌که‌وێت و ته‌نانه‌ت له‌و کردارو په‌فتاره سروشتیانه‌شدا به‌ده‌رده‌که‌وێت که له‌سه‌ری به‌دییه‌تراون وه‌کو خواردن و خواردنه‌وه‌و، خو و په‌فتارى دیکه‌ش که خوای تعالی مروّفى له‌سه‌ر به‌دییه‌تناوه، به‌بانگه‌شهی ئهم پیاوه زاتى خوا دابه‌زیوه‌ته نیو هه‌موو شتیک.

له دێری چواره‌میشدا بانگه‌شهی نهوه ده‌کات که هه‌موو مه‌خلوقات ده‌یبینن وه‌کو چۆن دوو چاو یه‌کتر ده‌بینن.

نه‌وه‌بوو شیخ گوتی: نه‌فرینی خوا له‌ بیژهری ئهم دێره‌ شیعرا نه‌ییت.
(عیسی) ی کورپی (فُورک) ده‌لێت: ئه‌مه‌ شیعرى (الحسین) ی کورپی (منصور)ه.
ده‌شلێت: ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ بیروباوه‌ری بیّت، کافره، به‌لام له‌وانه‌یه‌ بۆی هه‌لبه‌سترایبێت.
نووسه‌ر ده‌فه‌رمیّت:

زانایانى هاوچه‌رخ له‌سه‌ر هه‌ڵاڵکردنى خوێنى (الحلاج) پێکهاتن ویه‌ک ده‌نگ بوون، یه‌که‌م که‌س که‌ گوتی: خوێنى هه‌ڵاڵه: (أبو عمرو القاضی) بوو، زانایانى دیکه‌ش هاو‌ده‌نگی بوون، به‌لام (أبو العباس) ی کورپی (سُرُنج) به‌رامبه‌ری بێده‌نگ بوو، وه‌ گوتی: نازانم چ ده‌لێت.
یه‌ک ده‌نگیش (إجماع) به‌لگه‌یه‌کی له‌ هه‌له‌ پارێزراوه.
عن أبي هريرةَ قال: قال رسولُ اللهِ ﷺ صلى الله عليه وسلم _ :
(إِنَّ اللَّهَ أَجَارَكُمْ أَنْ تَجْتَمِعُوا عَلَى ضَلَالَةٍ كُلكُمْ) (٢٨٤).

٢٨٤ _ كذا هنا، عن أبي هريرة، ولم أره عنه.

فقد خرّجه السخاوي في ((المقاصد الحسنة)) (رقم ١٢٨٨) عن أبي بصرة، وعن أبي مالك الأشعري، وابن عمر، وأنس، وابن عباس، وغيرهم.

ورواه الطبراني في ((الكبير)) (١٣٦٢٣ و ١٣٦٢٤) من طريقين عن عمرو بن دينار عن ابن عمر به.
وقال الهيثمي في ((مجمع الزوائد)) (٥ / ٢١٨):

((رواه الطبراني بإسنادين رجال أحدهما ثقات، خلا مرزوق مولى آل طلحة، وهو ثقة)).
فهو حديثٌ صحيحٌ.

واته: له (أبي هريرة) هوه، فرموویه تی: پێغه مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _
فرمووی:

((به‌راستی خوای تعالی پاراستوونی له‌وهی هه‌ره‌مووتان به‌یه‌که‌وه له‌سه‌ر گوم‌پ‌ایه‌ک
کۆینه‌وه)).

له (أبي بكر محمدی کورپی (داود الفقيه الأصبهاني) وه ده‌ئیت: نه‌گه‌ر نه‌و په‌یامه‌ هه‌ق بی
که‌ خوای _ عزوجل _ بۆ پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی دا‌یبه‌زاندووه، به‌راستی نه‌وه‌ی که (الحلاج) ده‌ی‌ئیت
په‌وچه‌.

زۆر توندیش بوو به‌رامبه‌ری.

نووسه‌ر ده‌فرمیت:

کۆمه‌ئیک له‌ صوفیه‌کان بوون به‌لاینگری (الحلاج)، به‌هۆی نه‌قامی و، به‌ته‌نگه‌وه‌نه‌هاتن و،
کۆینه‌دانیان به‌یه‌که‌ ده‌نگی زانایان.

نه‌وه‌بوو (ابراهیم)ی کورپی (محمد النضراباذي) ده‌یگوت: نه‌گه‌ر پاش پێغه‌مبه‌ران و
پاستگۆیان یه‌که‌خواپه‌رستیک هه‌بی، نه‌وه (الحلاج)ه‌.

ده‌ئیم _ ابن الجوزي _ زۆریه‌ی چیرۆک خوانان و، صوفیه‌کانی زه‌مه‌نی ئیمه‌ له‌سه‌ر شه‌م
پێبازهن، چونکه‌ هه‌ر هه‌موویان به‌شه‌رع نه‌قامن و، له‌ زانستی گێپ‌رانه‌وه‌ی فرموده‌شه‌وه
(النقل) به‌دوورن.

له‌ باس وخواسه‌کانی (الحلاج) دا کتیییکم کۆکردۆته‌وه، فروفیل و، پێشیلکاریه‌کانیم تیدا
په‌وون کردۆته‌وه، له‌ گه‌ڵ نه‌و گوشتارانیه‌ی که‌ زانایان سه‌باره‌ت به‌م پیاوه‌ گوتویه‌نه‌.
خواش یارمه‌تیده‌ره‌ له‌ سه‌رکو‌تکردنی نه‌قاماندا.

* باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان له

بواری پاکردنه‌وه‌دا (الگه‌اره):

نووسه‌ر ده‌فرمیت:

پیشتر باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیسمان بۆ کردن به‌رامبه‌ر به‌خواپه‌رستان له بواری پاکردنه‌وه‌دا، به‌لام له صوفیه‌کاندا سنوری تیپه‌پاند، نه‌ندیشه‌ی خراپی به‌لاوه به‌هێزکردن بۆ به‌کارهێنانی ئاوی زۆر، تا ئه‌و ئاسته‌ی پێم گه‌شتوه که‌وا (ابن عقیل)(۲۸۵) چووه خه‌لوه‌تگه‌یه‌کی (ریباط) صوفیه‌کانه‌وه، ده‌ستنۆژی شت، صوفیه‌کان پێی پێکه‌نین چونکه ئاوێکی که‌می به‌کارهێنا، که‌چی نه‌یانده‌زانی ئه‌و که‌سه‌ی به‌چاکی ده‌ستنۆژ بشوات یه‌ك (رطل)(۲۸۶) ئاوی به‌سه.

پێم گه‌شتوه که‌وا (أبي حامد الشَّيرَازي) به‌هه‌زارێکی صوفی گوت: له‌ کوی ده‌ستنۆژ ده‌شوی؟ گوتی: له‌ رووبار، له‌ خۆپاککردنه‌وه‌دا دودلیم هه‌یه. ئه‌ویش گوتی: پیشتر صوفیه‌کان گالته‌یان به‌شه‌یتان ده‌کرد، ئیستا شه‌یتان گالته‌یان پێ ده‌کات.

۲۸۵ _ ابن عقیل: شیخی پێشه‌وا _ ابن الجوزي _ یه.

۲۸۶ _ رطل: (ابن قتیبة) له (غریب‌الحديث) دا فرموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به‌(الُدُّ) واته به‌ گوێلێك ئاو ده‌ستنۆژی ده‌شت، (الُدُّ)یش (رطل) یك و سێ یه‌کی (رطل) یكه.

یاخود به‌ کێشی سه‌رده‌م الرطل = ۴۵۰ گرام. ب‌روانه: <http://ar.wikipedia.org/wiki/> وه‌رگێژ.

✱ باسی سەرلێشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبهر به صوفیه کان له

نوێژدا:

نووسهر دهفرمیت:

پێشتر باسی سەرلێشیواندنه کانی ئیبلیسمان بۆ کردن به رامبهر به خواپهرستان له نوێژدا،
همروه ها سهر له صوفیه کانیش دهشیویتیت و، زیادیشی دهکات.

(محمدی کوری (طاهر المقدسی) باس دهکات کهوا لهو سوننه تانهی تیايدا تاک دهبنه وهو
پمیهسته گی خۆیانی بۆ دهرده برن دوو رکات نوێژکردنه پاش پۆشینی (المُرْقَعَة) و (٢٨٧)
تمویه کردن، به لگهشی بۆ هیناوه تهوه به فرموده کهی (ثُمَامَة) ی کوری (أُثَال) ((أَنَّ النَّبِيَّ _
صلى الله عليه وسلم _ أَمَرَهُ حِينَ أَسْلَمَ أَنْ يَغْتَسِلَ)) (٢٨٨). واته: ((کاتی موسلمان بوو
پێغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فرمانی دایه خۆی بشوات)).

نووسهر دهفرمیت:

چهند ناشیرینه نهفام خۆی له شتی کدا ههلقورتیتیت که په یوهندی به وهوه نه بی! چونکه
(ثُمَامَة) کافر بوو، پاشان موسلمان بوو، نه گهر کافر موسلمان بوو، پتویسته خۆی بشوات
بمینی پتیاوه ری کۆمه لێ له فیههزانان، له وانه پێشهوا (أحمدی کوری (حنبل) ه.
به لām سه بارهت به دوو رکات نوێژکردن، هیچ یه کیک له زانایان فرمانی نوێژکردنی نه داوه
بمو که سانهی که موسلمان ده بن، فرموده کهی (ثُمَامَة) ش باسی نوێژکردنی تیدا نییه، بۆ
ئهو ی قیاسی له سهر بکریت، ئایا له واقیعدا نه مه ته نها بیدعه یه ک نییه و ناویان ناوه
سوننه ت؟!

٢٨٧ _ جۆزیکه له پۆشاکێ صوفیه کان و، ئهو ناوهی لیتراوه چونکه پینهی پتیهیه.

٢٨٨ _ رواه البیهقی فی ((السنن الکبری)) (١ / ١٧١) عن أبي هريرة.

وسنده صحیح.

وأصل القصة فی ((الصحيحين)) دون هذا الشاهد.

پاشان ناشیرینترین گوشتاری ئەوەیە کە دەتێ: بەراستی صوفیەکان بەسوننەتگەلیک تاک دەبنەو، چونکە ئەو سوننەتە ئەگەر پەیوەستەگی بەشەرعمووە هەبێ، ئەوا موسلمانان تیایدا یەكسانن و، فێقهزانانی زۆر بەچاکی دەیانزانن، نیتەر لە چ پرووێه‌کەو صوفیەکان بەو سوننەتە تاک دەبنەو، ئەگەر بەپیتی بیروپرای خوشیان بێت، بەراستی لە ئەنجامدانی ئەو سوننەتەدا تاک بونەتەو، تەنها لەبەر ئەوەی خۆیان دایانەپێناو.

✱ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان له شوینی نیشته‌جی بووندا:

نووسهر ده‌فه‌رمیت:

به‌لام بونیادنانی خه‌لوه‌تگه (ریاط)، کۆمه‌لێك له‌ خواپه‌رستانی دێرین ئهم شوینه‌یان هه‌لده‌بژارد بۆ ئه‌وه‌ی له‌ خه‌لک تاك بنه‌وه‌و خواپه‌رستی تێدا بکه‌ن، نیازو مه‌به‌ستی ئهم که‌سانه‌ ئه‌گه‌ر راستیش بێ، ئه‌وا له‌ شەش ڕووه‌ به‌هه‌له‌دا چوونه‌:
یه‌که‌میان: ئه‌وان ئهم بینایه‌یان به‌دییه‌ناوه‌، که‌چی بینای کۆمه‌لی موسلمانان ته‌نها مرگه‌وته.

دووه‌م: ئه‌وان بینایه‌کی هاوشیوه‌یان بۆ مرگه‌وت داناوه‌ که‌ ده‌بیته‌ هۆی که‌مک‌رنه‌وه‌ی موسلمانان له‌ مرگه‌وته‌کاندا.

سێ‌یه‌م: پاداشتی هه‌نگاونانیان بۆ مرگه‌وت له‌ کیس خۆیان برده‌وه‌.

چواره‌م: خۆیان چواندوه‌ به‌گاoran که‌ تاك بونه‌ته‌وه‌ به‌دیرو که‌نیه‌کان.

پێنجه‌م: ژنیان نه‌هی‌ناوه‌ که‌چی لاon و، زۆریه‌شیان پێوستیان به‌ژن هێنانه‌.

شه‌شه‌م: ئالایه‌کیان بۆ خۆیان داناوه‌ ده‌لی ئه‌مانه‌ زاهیدن و، پێوسته‌ دیده‌نیان بکریته‌و،

فرویه‌ره‌که‌تیان لی وه‌رگیریت.

وه‌ ئه‌گه‌ر مه‌به‌ستیشیان راست ودروست نه‌بێ، ئه‌وا به‌راستی دوکان و جینگه‌گه‌لیکیان بۆ

یاری کردن به‌ (الکویه) (٢٨٩) دروستکردوه‌وه‌، جه‌ویکی له‌بار بۆ بیکاری، هێمایه‌ك بۆ زوهد

به‌ده‌رخستن.

جه‌ماوه‌ری پاشیانی ته‌صوفمان بینیه‌وه‌ له‌ خه‌لوه‌تگه‌کاندا (ریاط) خۆیان له‌ ماندوویه‌تی

په‌یداکردنی پژیوی هه‌وانۆته‌وه‌وه‌، سه‌رقالێ به‌خواردن و خواردنه‌وه‌و گۆرانی و سه‌ماکردنه‌وه‌،

---

٢٨٩ _ الکویه: جۆریکه‌ له‌و نامیرانه‌ی که‌ بۆ رابواردن و کات به‌سه‌ربردن به‌کارده‌یت، که‌ یا یاری زاره

یاخود ته‌پله‌.

لههه موو سته مکارێك داواى دونیا دهكهن، لهوه رگرتنى بهخشینی ئهو كهسانه خۆيان ناپاریزن كه بهناهق مالى خهلك وهرده گرن.

زۆریه خهلهو تهگه كانیان (ریاط) له لایهن سته مکارانهوه دروست کراوهو، مال و دارایی پیسیشیان بۆ تهرخان کردوه.

ئیبلیس سهری لیشیواندوون و وای به خهیاڵدا هیناون كه ئهو ماله تان پیده گات پۆزی ئیوهیهو، کیشهی وهرهع و خۆیه دورگرتن له ههلهو تاوان له سهه نهفسی خۆتان لابهرن، بۆیه ئهركی ناره حه تیان سوپخواردنه به دهووری چیشتهخانهو، خواردن و، ئاوی سارد کراودا، ئهی باشه برسیتی (بشر) له کوئی یه، وهرهع و خۆیه دورگرتن له ههلهو تاوانی (سَری) له کوئی یه، جدیدیاتی (الجُنْد) له کوئی یه ؟

زۆریه کاتی ئه مانه به پابواردن و لهزهت له قسه کردن، یاخود دیدهنی كهسانی دونیاویستانهوه به سهرده چیت، ئه گهر یه کیکیشیان سهه رکهویت، ئهوا سهری به نیو (زُرمانق) هکهیهوه (۲۹۰) دهکات و، (السوداء) ی (۲۹۱) به سهردا زال دهبی و، دهلیت: دلم له پهروه ردگارمهوه بۆی باس کردم !

پیم گهشتوه کهوا پیاویك له خهلهو تهگهیه کدا (ریاط) قورئانی خویند، قهده غهیان کرد، کۆمه لیکیش له خهلهو تهگهیه کدا (ریاط) فهرمووده یان خویند، پێیان گوتن: ئه مه شوینی ئهو کاره نییه.

والله الموفق.

۲۹۰ _ زُرمانق: جووبهیه که له خوری، معریه. ((قاموس)) (ص ۱۱۴۹).

۲۹۱ _ السوداء: له نه خۆشیه کانی نه قله.

✱ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌بهر به‌صوفیه‌کان سه‌بارەت وازه‌ینانیان له مال و سه‌روه‌ت و سامانیان و خۆزگارکردن لیی:

ئیبلیس سه‌ری له پیشانی ته‌صوف ده‌شیواند، چونکه له زوهدا پاستگۆیون، عه‌یبی مال و سه‌روه‌تی پیشانده‌دان، له‌شه‌ری ده‌یت‌ساندن، بۆیه له‌و مال و سه‌روه‌ته‌ خۆیان پزگار ده‌کردو، له‌سه‌ر پاخه‌ری هه‌ژاری داده‌نیشتن، مه‌به‌ستیان چاک بوو، به‌لام ره‌فتاریان له‌و باره‌وه هه‌له‌ بوو، چونکه زانستیان که‌م بوو.

به‌لام ئیستا، ئیبلیس شه‌و باره‌ی له‌سه‌ر سووک کراوه‌ته‌وه، چونکه نه‌گه‌ر که‌سیکیان مال و سه‌روه‌تی هه‌بێ، هه‌له‌ده‌ستی و به‌فیڕۆدان وله‌ناوێردن خه‌رجی ده‌کات.

خاوه‌نی شه‌م ره‌فتاره سه‌رزه‌نشست ناکه‌م نه‌گه‌ر ده‌ست به‌ری بۆ زیاده مالتیک که‌ بۆ خۆی پاشه‌که‌وتی کردبێ، یاخود پیشه‌سازیه‌کی هه‌بێ و پتویستی به‌خه‌لک نه‌بێ، یاخود مال و سامانه‌که‌ی گومانیککی تیدا بێ، و، بیکابه به‌خه‌یرو سه‌ده‌قه.

به‌لام نه‌گه‌ر هه‌ستی و سه‌راپای مال و سه‌روه‌ته‌ هه‌له‌که‌ی ده‌ره‌ینێ و، پاشان چاوه‌پێی ده‌ستی خه‌لکی بکات و، خاوه‌نێزانه‌که‌ی هه‌ژار بکات، شه‌وا خۆی تووشی منه‌تی برایان یاخود خه‌یرو سه‌ده‌قه‌که‌نیان ده‌کات، یاخود له‌ سه‌مه‌کاران و که‌سه به‌گومانه‌کان ده‌بات، ئا نه‌مه‌یه کرداری زه‌مه‌کراوی قه‌ده‌غه‌لیکراو.

سه‌رم سوپنامینێ له‌و زاهیدانه‌ی له‌به‌ر که‌می زانستیان به‌م کاره هه‌ستان، به‌لام به‌رام‌بهر به‌که‌سانیک سه‌رم سوپده‌مینێ نه‌قل و زانستیان پێیه، چۆن هانی خه‌لک ده‌ده‌ن بۆ نه‌م کاره‌و، فه‌رمانی پێده‌که‌ن، له‌گه‌ڵ شه‌وه‌ی که‌ دژایه‌تی نه‌قل و شه‌رع ده‌کات؟!

(الحارث المحاسبي) (۲۹۲) گفتاریکی زۆری لهم بارهوه باسکردوه، (أبو حامد الغزالي) یش (۲۹۳) ههستا به بونیادنانی و سه رخستنی.

به لای منهوه (الحارث) له (أبو حامد) به هانه دارتره، چونکه (أبو حامد) زاناترو فهقیه تر بوو، به ئام که خۆی خسته نیتو چوارچیوهی ته صوفه وه، وای له سه ر پیویست ده کرد ههستی به سه رخستنی.

---

۲۹۲ _ فی ((رسالة المسترشدين)) !

۲۹۳ _ فی ((إحيائه)) !

★ ره‌خه‌گرتن له ریازی صوفیه‌کان سه‌بارت به‌وازه‌ینانیان له سه‌ره‌وت و سامانه‌کانیان:

به‌چهند پێگه‌یه‌ك وه‌لامی ئەم گو‌فتاره‌ ده‌ده‌ینه‌وه:

بۆ پێزی مāl و سامان، خوای _ عزوجلّ _ پێزێکی گه‌وره‌ی بۆ داناوه‌، فه‌رمانی به‌ پاراستنی داوه‌، چونکه‌ کردویه‌تی به‌کۆله‌که‌و پالپشتی مرۆفی پێزدار، که‌ به‌پاستی پێزداره‌، خوای تعالی ده‌فه‌رمیت:

﴿ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا ﴾ (النساء: ۵) واته‌: ﴿ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ ﴾ مه‌یده‌ن به‌گێل و نه‌فامتان ﴿ أَمْوَالَكُم ﴾ ماله‌كانتان ﴿ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ ﴾ نه‌ باریکدا خوای تعالی ئەو مالانه‌ی بۆ کردون ﴿ قِيَامًا ﴾ به‌هۆی پراوه‌ستانی ژیا‌نتان (۲۹۴).
خوای تعالی قه‌ده‌غه‌ی کردووه‌ مāl و سامان بدریته‌ ده‌ستی که‌سانی بێ ته‌قل و نا‌زیر، ده‌فه‌رمیت:

﴿ فَإِنْ أَنْسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ﴾ (النساء: ۶) واته‌: ﴿ فَإِنْ أَنْسْتُمْ ﴾ نینجا نه‌گه‌ر هه‌ستان کرد ﴿ مِنْهُمْ رُشْدًا ﴾ له‌واندا ژیری (وپیگه‌یشتن) ﴿ فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ﴾ ئەوه‌ سامان و ماله‌کانیان پێی بده‌نه‌وه‌ (۲۹۵).

وقد صحَّ عن رسولِ الله أَنَّهُ نَهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ (۲۹۶) واته‌: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قه‌ده‌غه‌ی کردووه‌ مāl و سامان به‌فیرو بردیت.

وقال رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _ لسعد: ((لَأَنْ تَتْرَكَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَتْرُكَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ)) (۲۹۷) واته‌ پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به‌

۲۹۴ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۲۹۵ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۲۹۶ _ رواه البخاري (۱۴۷۷)، ومسلم (۵۹۳ / ۱۲ / ۵۹۳). عن المغيرة.

۲۹۷ _ رواه البخاري (۳۶۳ / ۵)، ومسلم (۱۶۲۸) "عن سعد.

(سعدی فەرموو: ((نەگەر واریسە کانت بە دەوڵە مەندی بە جیپیلێت زۆر چاکترە لەوێ کە بەهەژاری بە جیپان بێت و دەست لە خەڵک پان بکەنەو)).

وقال رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _:

((ما نَفَعَنِي مَالُ كَمَالِ أَبِي بَكْرٍ)) (٢٩٨) واتە پیغه مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _

فەرمووی: ((هیچ مال و سامانیکی سودی پێنەگەیاندم بە ئەندازەی مال و سامانەکی (أبي بکر))).

وعن عمرو بن العاص قال: بعثَ إليَّ رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ فقال:

((خُذْ عَلَيْكَ ثِيَابَكَ وسلاحك، ثم ائتني))

فأتيتُهُ، فقال:

((إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَبْعَثَكَ عَلَى جَيْشٍ فَيُسَلِّمَكَ اللهُ وَيُغْنِمَكَ، وَأَرْغَبُ لَكَ فِي الْمَالِ رَغْبَةً

صَالِحَةً)).

فقلتُ: يا رسولَ الله! ما أسَلَّمْتُ مِنْ أَجْلِ الْمَالِ، وَلَكِنِّي أَسَلَّمْتُ رَغْبَةً فِي الْإِسْلَامِ! فقال:

((يا عمرو! نِعَمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ)) (٢٩٩).

واتە: لە (عمرو)ی کوپری (العاص)ووە _ خۆی لێ پازێ بێت _ فەرموویەتی: پیغه مبه‌ری

خوا _ صلى الله عليه وسلم _ ناردی بە شوێنمداو فەرمووی:

((جە کانت بپۆشەو چە کە کەت هەلگرەو، پاشان وەرە بۆ لام))

منیش چوومە خزمەتی، ئەو بوو فەرمووی:

٢٩٨ _ رواه ابن ماجه (٩٤)، وأحمد (٢ / ١٥٣) "عن أبي هريرة.

وسنده صحيح.

٢٩٩ _ رواه أحمد (٤ / ١٩٧ و ٢٠٢)، والحاكم (٢ / ٢)، وابن حبان (١٨٩) "عنه.

وسنده حسن.

((من ده مهوئ تۆ بکهه به سه رکردهی سوپایهک و بتنیترم و، خوای تعالی پروو سوورت بکات و، ده سته که وته کانی جهنگت بداتی، وه ههزم بهویه مال و سامانت ده سته که ویت به هه زین کردنیکی چاک)).

منیش گوتم: نهی پیغه مبهری خوا ! له بهر مال و سامان مو سلمان نه بووم، به لکو مو سلمان بووم له بهر نهوهی ههزم به نیسلا مه ! فهرمووی:
 ((نهی (عمرو) ! چهند باشه مال و سامانی چاک بۆ پیاوی چاک)).
 نووسه ده فهرمیت:

ئه م فهرموودانه (صحیح) و، پیچه وانهی بیرویا وه پری صوفیه کانه که گوایه زۆر کردنی مال و سامان په رژین و سزایه و، راگیر کردنی سهروهت و سامان پیچه وانهی پشت به ستنه.
 نکۆلیی له وه ناکریت که ترس له فیتنه و ناشویی مال و سامان ده کریت و، له ترسی نهوه دا، خه لکیکی زۆر خۆیان لی دور خستۆته وه، بۆیه له و په وه کۆکردنه وهی سهروهت و سامان قورس و گران ده بی، دوریشه دل بیوهی بی و ههزی پی نه بی، له گه ل بونی مال و سامانی شدا زۆر ده گم نه دل خۆی به یاد کردنه وهی پۆژی دوا به وه سه رقان بکات، ناله بهر نه مه یه کهوا له فیتنه و ناشویی ترسا ون.

به لām سه بهارهت به کۆکردنه وهی مال و سامان، نه و که سه ی به هه لالی ته نه ا نه وه نه ده کۆیکاته وه که پیو یستیه کانی جی به جی بکات و پیی قایل بی، نه وه ده بی هه ر بکریت، به لām نه و که سه ی خوازیاری کۆکردنه وه و زۆر کردنی مال و سامانه، ته ماشای مه به سته که ی ده که یین، بۆیه نه گه ر مه به سستی خودی خۆه لکیشان و شانازی کردن بوو، نه و مه به سته که ی خراپه، وه نه گه ر مه به سستی نه وه بی که خۆی و خاوخیزانه که ی له کاری ناره واه و حه رام به دورین، بۆ بوودا و نه هاهمه تی پۆژگاره کانی خۆی و نه وانیش پاشه که وت بکات، له راده ی پیو یست زیاتر بۆ دۆست و براییانی خه رج بکات، ده وله مه ند کردنی هه ژاران بی، نه هجامدانی به ره ژه وه ندییه کان بی، نه واه بۆ نه و مه به ستانه ی پاداشت ده دریتته وه و، کۆکردنه وه شی به پیی ئه م نیتته له زۆر په رستنه کان چاکه ره.

نیتی که سانیکی زۆری هاوه‌لان _ خوا له هه‌موویان پازی بیت _ سه‌باره‌ت به‌کۆکردنه‌وه‌ی ماڵ و سامان پاک بوو، چونکه مه‌به‌ستیان له کۆکردنه‌وه‌یدا چاک بوو، بۆیه سووریوون له‌سه‌ری و، داوای زیادکردنیشیان ده‌کرد.

نووسهر ده‌فه‌رمیت:

له‌مه‌ش ته‌واوتر نه‌وه‌بوو که (يعقوب) پيغه‌مبه‌ر _ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ _ که کۆره‌کانی پييان گوت: ﴿ وَزَادَ كَيْلَ بَعِيرٍ ﴾ يوسف: ٦٥ واته: وباری وشتریکیش دانه‌ویله‌ی زیاد ده‌هینن^(٣٠٠)، ئاره‌زووی کردو، (بِنْيَامِينَ) له‌گه‌لدا ناردن.

(شُعَيْب)یش به‌ته‌مای زیادکردنی نه‌وه‌بوو که به‌ده‌ستی ده‌هینن، بۆیه فه‌رمووی: ﴿ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ﴾ القصص: ٢٧ واته: نه‌گهر ده‌سالت ته‌واو کرد شه‌وه له پیاوه‌تی خۆته‌وه‌یه^(٣٠٢).

وَأَنَّ أَيُّوبَ _ عَلَيْهِ السَّلَامُ _ لَمَّا عُوْفِيَ "خَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَأَخَذَ يَخْشُو فِي ثَوْبِهِ، يَسْتَكْثِرُ مِنْهُ، فَقِيلَ لَهُ: أَمَا شَبَعْتُ؟ قَالَ: يَارَبُّ! مَنْ يَشْبَعُ مِنْ فَضْلِكَ" (أَيُّوب) واته: (أَيُّوب) _ عَلَيْهِ السَّلَامُ _ که چاک بویه‌وه، کوله‌یه‌کی زۆری زیرینی به‌سه‌ردا باری، نه‌ویش ده‌ستیکرد به‌پرکردنی پۆشاکه‌کی خۆی، ده‌یه‌ویست ماڵ و سامانه‌کی پی زیاد بکات، پیی گوترا: نایا تیر نه‌بووی؟ نه‌ویش فه‌رمووی: نه‌ی په‌روه‌ردگارم! کێ له‌ فه‌زل و چاکه‌ی تۆ تیر ده‌بی.

نه‌مه‌ شتیکه له‌ خووی مروڤدا چه‌سشپوه، بۆیه نه‌گهر بۆ مه‌به‌ستی چاک ئاراسته‌کرا، نه‌وا ده‌بی به‌خه‌یریکێ پوخت.

به‌لام گوفتاره‌کانی (المحاسبي)، هه‌له‌یه‌و په‌نجه‌پاده‌کیشیت بۆ نه‌فامبوون به‌زانست، وه که ده‌لێت: ((خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ قه‌ده‌غه‌ی به‌نده‌کانی خۆی کردووه ماڵ و سامان کۆکه‌نه‌وه‌و،

٣٠٠ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٣٠١ _ له‌و ناوانه‌یه که‌له هه‌واله ئیسرائیلیه‌کاندا هاتووه.

٣٠٢ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٣٠٣ _ رواه البخاري (٣٣٩١) عن أبي هريرة.

پێغه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قەدەغەیی ئومەتەکەیی خۆی کردووە ماڵ و سامان کۆکەنەو،)) نەمە شتیکی مەحالە، بەلکو لەپراستیدا قەدەغەکردنەکە بۆ خراپی مەبەستە لە کۆکردنەو، یاخود لەسەرچاوەی ناحەڵالەو کۆیکریتەو.

وە کە دە‌ئێت: ((وازهێتان لە ماڵ و سامانی حە‌ل‌ال لە کۆکردنەو، چاکترە))، ئاوە‌ها نییە، بەلکو هە‌رکات مە‌بە‌ست لە کۆکردنەو، سەر‌و‌ەت و سامان دروست بوو، ئە‌وا کۆکردنەو، چاکترە بە‌بێ هیچ جیا‌وازیە‌ک لە‌نی‌وان زانا‌ی‌اندا.

نە‌مە پێ‌یا‌و‌ە‌ری فە‌قی‌ه‌ک‌انە، وە سە‌رم سو‌ر‌دە‌م‌یت‌نی لە پێ‌دە‌نگ بوونی (أبی حامد)، بە‌ل‌کو ب‌م‌و‌ە‌ش‌م‌و‌ە نە‌و‌ە‌ست‌ا‌و‌ە هە‌ست‌ا‌و‌ە بە‌سەر‌خ‌ست‌نی ئە‌و گو‌ف‌تا‌رانە، باشە چ‌ۆ‌ن دە‌ئێت: ((نە‌بوونی ماڵ و سامان لە بوونی چاکترە، ئە‌گەرچی لە‌‌رو‌و‌ە خێ‌ره‌کان‌یش‌دا خ‌رج ب‌ک‌ر‌یت))؟! وە ئە‌گەر بان‌گە‌ش‌ی (الإجماع)ی لە‌سەر پێ‌چە‌وانە‌ی ئە‌مە ب‌ک‌را‌ی‌ە، بە‌د‌ئ‌ن‌ی‌ایی پ‌است د‌ه‌بوو، بە‌لام تە‌ص‌و‌ف‌ە‌ک‌ە شتیکی ت‌ر‌ەو فە‌ت‌واکە‌شی شتیکی ت‌ر‌ە.

و‌ە سە‌ب‌ارە‌ت بە‌و گو‌ف‌تا‌رە‌ی کە دە‌ئێت: ((پێ‌و‌ی‌ستە م‌و‌ر‌ید واز لە‌ ماڵ و سامانە‌ک‌ە ب‌ه‌ی‌ت‌یت و ل‌ی ب‌ج‌یت‌ە د‌ەر‌و‌ە))، پ‌ی‌ش‌تر پ‌و‌و‌غان ک‌ر‌د‌و‌ە کە ئە‌گەر ماڵ و سامانە‌کە حە‌رام ب‌یت، یاخود گ‌و‌مان‌ی ت‌ی‌دا ب‌یت، یاخود ئە‌و کە‌سە بە‌کە‌م ق‌ای‌ل ب‌یت، یاخود بە‌‌ب‌ۆ‌ی‌ی پ‌ە‌ی‌دا‌ک‌رد‌ن پا‌زی ب‌یت، پ‌ە‌وا‌یە وازی ل‌ی ب‌ه‌ی‌ت‌یت و لە‌ماڵ و سامانە‌ک‌ە ب‌ج‌یت‌ە د‌ەر‌و‌ە، بە‌پ‌ی‌چە‌وانە‌ش‌م‌و‌ە هیچ پ‌و‌و‌یە‌ک نییە بۆ واز‌ه‌ی‌تان لە‌ ماڵ و سامان.

سە‌ب‌ارە‌ت بە‌ پێ‌غه‌م‌ب‌ەر‌ان‌یش، (إبراهیم) پێ‌غه‌م‌ب‌ەر _ علیه الصلاة والسلام _ ک‌شت و‌کا‌ل‌ و ماڵ و سامانی هە‌بوو، هە‌رو‌ە‌ها (ش‌عی‌ب) و، ج‌گە لە‌و‌یش.

(س‌ع‌ی‌د)ی ک‌و‌ری (الم‌سی‌ب) _ خ‌و‌ای ل‌ی پا‌زی ب‌یت _ د‌ە‌ی‌ف‌ە‌رم‌و‌و: ئە‌و کە‌س‌ە‌ی بە‌د‌و‌ای ماڵ و سامان پ‌ە‌ی‌دا‌ک‌رد‌ندا ئە‌گەر‌یت، هیچ خ‌ە‌ی‌ر‌ێ‌کی ت‌ی‌دا نییە، بۆ ئە‌و‌ە‌ی ق‌ە‌رزە‌کان‌ی پ‌ی‌ بدات‌ە‌و، ئا‌پ‌رو و نام‌وس‌ی پ‌ی‌ ب‌پ‌ار‌یز‌ی، پ‌ە‌ی‌و‌ە‌ندی خ‌زما‌یە‌تی پ‌ی‌ بە‌ج‌ی‌ئ‌ی، کە م‌ر‌د‌یش، بۆ واری‌سە‌کان‌ی بە‌ج‌ی‌ی ب‌ئ‌یت.

(ابن الم‌سی‌ب) لە‌پ‌اش م‌رد‌نی چ‌وار‌سە‌د د‌ین‌اری بە‌ج‌ی‌ئ‌شت.

پیشتریش نهوه مان بۆ باسکردن که هاوه لان له پاش خۆیان به جییان هیلّا.
 (سفیانُ الشوری) _ خوای لیّ رازی بیّت _ پاش مردنی دووسه دی به جیهیشت،
 ده شیفه رموو: مالّ و سامان له م زه مه ندا چه که.

به رده وام پیشینی چاک ستایشی مالّ و سامانیان ده کردو، بۆ کاره سات و رووداره
 دژواره کان و، یارمه تیدانی هه ژاران کۆیان ده کرده وه، له راستیدا کۆمه لیک خۆیان لیّ
 دورد ده خسته وه چونکه به لایانه وه په سه ندریو خۆیان به په رسته وه سه رقāl بکه ن و، هیمه تیان
 کۆکه نه وه، بۆیه به کهم قایل بوون، که وابوو نه گهر گوشتا بیژێ سه ره وه بیگوتبا: کهم
 کۆکردنه وه ی له پیشتره، شته که شیاو ترو ماقولتر ده بوو، به لām شه نزیکی پله ی تاوانی
 کردۆته وه !

✱ نارامگرتن له سه ره ژاری و نه خوشی؛

بزانه هه ژاری نه خوشییه، بۆیه هه رکهس گرفتاری بوو و نارامی گرت، له سه ره نهو نارامگرتنه ی پاداشتی ده درێتهوه، پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویهتی: ((يَدْخُلُ الْفَقْرَاءُ الْجَنَّةَ قَبْلَ الْأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِ مِائَةِ عَامٍ)) (۳۰۴) واته: هه ژاران پێشی دهوله مەندان به پێنج سهد سال ده چنه به ههشتهوه.

له بهر پله بهرزی نهو نارامی و خۆپاگریه ی که له سه ره نه هه مەتیه کان ده یگرن. مال و سامان نیعمه تهو، نیعمه تیش پێویستی به سوپاسگوزاریه، وه دهوله مەندیش نه گهرچی ماندوویی و خۆی بخته مه ترسیه وه هه ره وه کو موفتی و تیکۆشه ره له پیناوی خوادا، هه ژاریش وه کو گوشه گیریکه.

(أبو عبد الرحمن السُّلَمِيُّ) (۳۰۵) له کتیبی ((سُنَنِ الصُّوفِيَّةِ)) داو له بهشی: (كِرَاهِيَةُ أَنْ يُخْلَفَ الْفَقِيرُ شَيْئًا)، واته: (نهو یستراوه هه ژار شتیک به جی بیلێت)، نهو فەرمووده یه ی باسکردووه کهوا پیاویک له (أَهْلِ الصُّفَّةِ) مردو دوو دیناری به جیهیشت، پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی:

((كَيْتَانِ)) (۳۰۶) واته: دوو داخ کردنه.

نووسه ره فەرمیوت:

که سی نه مه ده کاته به لگه له بارودۆخه که تینه گه شتبیوت، چونکه نهو هه ژاره له بهردنی خێرو سه ده ده قه دا تهنگی به هه ژاره کانی تر هه لده چنی و، پاره که ی خۆی ده گرتووه و بو خۆی خه رجی نه ده کرد، بۆیه پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((كَيْتَانِ))،

۳۰۴ _ كما رواه أحمد (۲ / ۵۱۳)، وابن ماجه (۴۱۲۲)، والترمذي (۲۳۵۳) " من طرق عن أبي هريرة. وسنده صحيح.

۳۰۵ _ انظر أقوال العلماء فيه في مقدمتي لكتاب ((تخريج الأربعين السلمية)) (ص ۱۳) للسخاوي.

۳۰۶ _ رواه أحمد (۷۸۸) عن علي، وفي سنده جهالة " كما جزم به الشيخ أحمد شاكر، وله شواهد عدة تصحّحه، انظرها في ((الإتمام لتخريج أحاديث المسند الإمام)) (رقم ۹۵۳۴).

نه‌گەر خودی ده‌ست به‌رداریوونی مال و سامان نه‌ویستراو و مه‌کروه نه‌بوایه، پی‌غه‌مبه‌ری خوا
 _ صلی الله علیه وسلم _ به (سعدی نه‌ده‌فرموو:

((إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ)) (۳۰۷) واته:
 ((نه‌گەر واریسه‌کانت به‌ده‌وله‌مه‌ندی به‌جی‌تلیت زۆر چاک‌تره له‌وهی که به‌هه‌زاری به‌جی‌تان
 بی‌تلیت و ده‌ست له‌خه‌لک پان بکه‌نه‌وه)).

وه هاوه‌لانیس له‌پاش خۆیان هیچ شتیکیان به‌جی‌نه‌ده‌هیل.

وقد قالَ عمرُ بنُ الخطابِ _ رضي الله عنه _ : حَتَّ رسولُ الله _ صلی الله علیه وسلم _
 على الصدقةِ، فجثتُ بنصفِ مالي، فقالَ رسولُ الله _ صلی الله علیه وسلم _ :
 ((وما أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ ؟)) (۳۰۸).
 فقلتُ: مثلهُ.

فلم يُنْكِرْ عليهِ رسولُ الله _ صلی الله علیه وسلم _.

واته: پێشه‌وا (عمری کوری (الخطاب) _ خوای لی‌پازی بی‌ت _ فرموویه‌تی:
 پی‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هانی خه‌لکی ده‌دا بۆ خێرو سه‌ده‌قه‌کردن، منیش
 نیوهی ماله‌که‌م هیتا، پی‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرمووی:
 ((بۆ خاوخیزانت چیت به‌جی‌هیتاوه؟)).

گوتم: نه‌وه‌نده‌ی نه‌وه‌ی که هیتاومه.

بۆیه پی‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نکۆلی لی‌نه‌کرد.

(ابن جریر الطبری) ده‌لێت: نه‌م فرمووده به‌لگهی پوچبوونه‌وه‌ی گوشتاری صوفیه
 نه‌فامه‌کانی تێدا‌یه: که گوایه مرووف نابی هیچ شتیکی نه‌مپۆی بۆ سه‌به‌ینی پاشکه‌وت
 بکات، هه‌رکه‌سی‌کیش سه‌روه‌ت و سامان کۆیکاته‌وه که‌سی‌کی به‌گومان و که‌مباوه‌ره
 به‌رامبه‌ر به‌په‌روه‌ردگاری و، به‌هه‌قی پشتبه‌ستنیس پشتی پی‌نه‌به‌ستوه.

۳۰۷ _ تقدم تخريجه.

۳۰۸ _ حديثٌ صحيحٌ. انظر تخريجه في ((تخريج الأربعين السليمة)) (رقم ٤).

(ابن جریر) ده‌لێت: هه‌روه‌ها فەرمامایشتی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم: ((اتَّخِذُوا الْغَنَمَ "فَإِنَّهَا بَرَكَةٌ" (۳۰۹) واته‌ ((مه‌ر به‌خێوکه‌ن، چونکه‌ فرویه‌ره‌ که‌تی تێدایه‌)). به‌لگه‌ی پوچیتتی گوفتاری نه‌و صوفیانه‌یه‌ که‌ ده‌لێن به‌نده‌ی خوا پشت به‌ستنی ته‌واو نابیت مه‌گه‌ر پۆژ بکاته‌وه‌و هیچ شتیکی نه‌بیت، هه‌روه‌ها ئیواره‌ش بکاته‌وه‌و هیچی نه‌بیت، نه‌ی بۆ ته‌ماشای نه‌م فەرمووده‌یه‌ ناکه‌ن: ((ادَّخَرَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلی الله علیه وسلم _ لَأَزْوَاجَهُ قَوْتَ سَنَةٍ؟)) (۳۱۰) واته‌: ((پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ بژێوی سالتیکی بۆ خێزانه‌کانی پاشه‌که‌وت ده‌کرد)).

---

۳۰۹ _ رواه الخطيب (۷ / ۱۱) عن عائشة " بسند صحيح.

وله طريق آخر في ((سنن ابن ماجه)) (۲۳۰۴)، وهو صحيح أيضاً.

۳۱۰ _ رواه البخاري (۵۳۵۷)، ومسلم (۱۷۵۷) (۵۰) " عن عمر _ رضي الله عنه _ .

★ ره‌خه‌گرتن له‌و‌رِڤِگیانه‌ی صوفیه‌کان له‌ بواری پشتبه‌ستندا

به‌کاریدینن:

که‌سانێک وازیان له‌ سه‌ره‌وت و سامانه‌ پاکه‌کانیان هینا، پاشان گه‌رانه‌وه‌و ناچاری شتی پیس بوون و، داوایان له‌ خه‌لک ده‌کرد، چونکه‌ پتووستیتی مرۆف کۆتای نایه‌ت، ئاقلیش نه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ خۆی بۆ ئاینده‌ ئاماده‌ ده‌کات، غمونه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی که‌ سه‌ره‌تا ده‌ستیان به‌زوه‌د کردو وازیان له‌ سه‌ره‌وت و سامانه‌کانیان هینا، وه‌کو غمونه‌ی که‌سێکه‌ کاتێ که‌ رِڤِگه‌ی مه‌که‌که‌ی گرت به‌رو تینویه‌تیه‌که‌ی شکا، هستا به‌ پرژو ب‌ل‌او کردنه‌وه‌ی نه‌و ئاوه‌ی که‌ به‌لایه‌وه‌بوو !

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

له‌ ده‌ست وخه‌تی (أبي الوفاء) ی کورپی (عقیل) وه‌وهرم گرتوه‌و، ده‌لێت: (ابن شاذان) ده‌لێت: کۆمه‌لێک له‌ صوفیه‌کان چوونه‌ دیدنه‌ی (الشُّبلي)، شه‌ویش پیاوێکی ره‌وانه‌ی لای که‌سێکی ده‌وله‌مه‌ند کردو داوای پاره‌ی لێده‌کرد بۆ نه‌وه‌ی بیکات به‌خه‌رجی بژێوی بۆیان، به‌لام ده‌وله‌مه‌نده‌که‌ پیاوه‌که‌ی گه‌رانه‌وه‌و، گوته‌ی: نه‌ی (أبابکر) ! تۆ هه‌ق ده‌ناسی، ده‌ی داوات له‌و بکر دایه‌ ! (الشُّبلي) دیسان پیاوه‌که‌ی خۆی بۆ لای گه‌رانه‌وه‌و، پیتی گوت: پیتی بلی: دنیا سووک و رِپِسوايه‌و، له‌ سووک و رِپِسوايه‌کی وه‌کو تۆ داوای ده‌که‌م، هه‌قیش له‌ هه‌ق داوا ده‌که‌م. نه‌وه‌بوو سه‌د دیناری بۆ نارد !

(ابن عقیل) ده‌لێت: نه‌گه‌رچی پیاوه‌که‌ سه‌د دیناره‌که‌ی بۆ نارد بۆ رِزگاربوون له‌و قسه‌ ناشرینه‌و هاوشیوه‌کانی، به‌لام (الشُّبلي) چه‌په‌ل له‌ پاره‌که‌ی خواردو، کردی به‌خوارکی میوانه‌کانیشی.

که‌سانێکیان کال‌اوشه‌مکه‌ی هه‌بوو، له‌ناوی بردو، گوته‌ی: ده‌مه‌وی متمانه‌م ته‌نها به‌خوا بێ ! نه‌مه‌ که‌م تیگه‌شته‌، چونکه‌ واتیده‌گه‌ن پشتبه‌ستن به‌کارنه‌هینانی هۆیه‌کانه‌و، وازه‌ینانه‌ له‌ ماڵ و سامان، نه‌م جوژه‌ که‌سانه‌ نه‌گه‌ر له‌ مانای راستی پشتبه‌ستن تیگه‌شته‌نایه‌ _

بەپراستی پشتبەستن متمانەى دڵە بەخوای _ عزوجلّ _ ، نەك وازەیتنان لە شیۆهکانى مالّ و سامان _ نەم قسانەیان نەدەگوت، بەلام تێگەشتنیان کەم بوو.

دلتیان گەورە هاوەلان و (تابعین) بازرگانیان دەکردو، مالّ و سامانیان کۆدەکردەوهو، هیچ کەسێکیشیان ناوهایان نەدەفەرموو.

لە پێشەوا (أبي بكر الصديق) هوه _ خوای لى پازى بیت _ بۆیان باسکردوین کەوا پێى گوترا واز لە بۆیوى پەیداکردن بەیئەت لەبەر ئەوهى سەرقالە بەخیلافەتەوه، ئەویش فەرمووی: نەى چۆن خۆراکى خاوخێزانە کەم بەدەم ؟

نا ئەمە گوفتاریکی نەویستراو و نادروستە بولای صوفیەکانەوه، بیژەرى نەم گوفتارە لە پشتبەستن دەکەنە درەوه.

هەر وهە نەکوئێى لەو کەسەش دەکەن کە دەلێت: نەم خۆراکە زیانم پێدەگەیهێت !

★ زوهدی صوفیه‌کان له مال و ساماندا :

نووسەر ده‌فرمیت:

پیشتر ئاماژه‌مان پێدا که‌وا پیشینیانی ته‌صوف وازیان له‌مال و سامانه‌کانیان ده‌هێنا و ه‌کو زوه‌دیک، به‌یادیشمان ه‌ینانه‌وه که مه‌به‌ستیان له‌و باره‌وه خه‌یر بوو، به‌لام له‌م کرده‌وه‌یدا هه‌له‌بوون، چونکه به‌یادمان ه‌ینانه‌وه که به‌و کاره‌یان پێچه‌وانه‌کاری شه‌رع و نه‌قل ده‌بوونه‌وه.

به‌لام پاشینیان، هه‌واداری دونیاو، کۆکردنه‌وی مال و سامان بوون، له‌هه‌ر پوویه‌که‌وه بیت، نه‌وه‌یان به‌په‌سه‌ند داده‌نا بۆ به‌ده‌سته‌یه‌تانی هه‌سانه‌وه‌یه‌کی بێ قه‌ره‌و مشه‌و، و ه‌کو هه‌زکردنیکیش له‌ هه‌واو ئاره‌زووات:

که‌سانیکیان توانای بژێوی په‌یداکردنی هه‌یه‌و، کارناکات و، له‌ خه‌له‌تگه‌یه‌که‌دا (رباط) یاخود له‌ مزگه‌وتیکدا داده‌نیشیت و، پشت به‌ خه‌یره‌وه‌ده‌قه‌ی خه‌له‌ک ده‌به‌ستی و، دلی به‌لیدانی ده‌رگا‌کانه‌وه به‌ستراوه !

ومعلومٌ أَنَّ الصَّدَقَةَ ((لا تَحُلُّ لَغْنِيَّ، وَلَا لَذِي مِرَّةٍ سَوِيَّ)) (۳۱۱) واته: زانراوه ((خه‌یره‌وه‌ده‌قه بۆ ده‌وله‌مه‌ندو، که‌سی به‌هه‌یز، که نه‌ندامه‌کانی جه‌سته‌ی پاست و ته‌ندروست بن، هه‌للان نییه)).

گوی ناده‌ن به‌و که‌سه‌ی بۆیان ده‌نیرت، بۆیه پێده‌چی که‌سانی سته‌مکارو باجگری زۆردار بۆیان بنیرن و، په‌تی نه‌که‌نه‌وه.

له‌و باره‌وه بۆ خۆیان چه‌ند وشه‌یه‌کیان داناوه:

له‌وانه: نه‌وه‌یان ناوناوه به (الفتوح) (۳۱۲).

وه له‌وانه: رۆزیمان هه‌ر ده‌بی پیمان بگات.

۳۱۱ _ كما صحَّ عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _، ورواه عنه جماعة من أصحابه.

انظر ترجمه في: ((نصب الراية)) (۲ / ۴۰۰ _ ۴۰۱)، و ((ارواء الغليل)) (رقم ۸۷۷).

۳۱۲ _ وهي فتوح شيطانية " كما سبق بيانه تعليقا. ته‌ماشای په‌راویزی (۲۲۸) بکه.

وه لهوانه: ئه‌مه له خواوهیه، بۆی ڕه‌ت ناکرێته‌وه‌و، جگه له‌و سوپاسگوزاری هیچ که‌سی تر نابین.

هه‌موو ئه‌مانه ناسازی شه‌ریعه‌تن و، نه‌فامیشه به‌رامبه‌ر به‌ شه‌رع، پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌شه که پێشینی چاک له‌سه‌ری ده‌چوون، پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه‌تی: ((الْحَلَالُ بَيْنَ، وَالْحَرَامُ بَيْنَ، وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ، لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ “ فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ “ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ)) (۲۱۳) واته: ((حه‌ڵاڵ ناشکرایه‌و، حه‌رامیشه ناشکرایه، به‌لام له‌ نێوانیاندا کاروباری گومانای هه‌یه‌و ؛ به‌لای زۆرێک له‌ خه‌لکه‌وه‌ هه‌ڵاڵ و حه‌رامیتی نه‌زانراوه، بۆیه هه‌رکه‌سه‌یک خۆی له‌و کاروباره گومانایانه پیاڕیزێ، به‌راستی سه‌ره‌رازیتی بۆ ئاین و ئابرووی به‌ده‌ست هێناوه)).

پێشه‌وا (أبو بکر الصديق) _ خوای لی‌ پازی بی‌ت _ خۆی ڕشانه‌وه به‌هۆی خواردنی شتیکی گومانایه‌وه.

پیاوچاکان به‌خشینی سه‌ته‌مکارو، نه‌و که‌سانه‌ی که گومان له‌ مال و سامانیاندا بوو وهرنه‌ده‌گرت.

زۆرێک له‌ پێشینی چاک به‌خشین و دیاری و توێشویی براییان وهرنه‌ده‌گرت، بۆ پاکیتی و راستی و خۆدوورخستنه‌وه له‌ خراپ.

له (أبي بکر المرزوي) وه‌ ده‌لێت: باسی پیاویک له‌ فەرمووده‌ناسانم بۆ (أبي عبد الله) (۳۱۴) کرد، نه‌ویش _ به‌ره‌حه‌تی خوا بی‌ت _ فەرمووی: ئای چ پیاویک بوو، نه‌گه‌ر سیفه‌تیکی تێدا نه‌بوايه.

پاشان بێده‌نگ بوو، پاشان فەرمووی: پیاو ناتوانی‌ت هه‌موو سیفاته‌کان ته‌واو بکات.

منیش پێم گوت: ئه‌ی خاوه‌نی سونه‌ت نه‌بوو ؟

۳۱۳ _ رواه البخاري (۱ / ۱۱۷)، ومسلم (۱۵۹۹) “ عن النعمان بن بشير.

۳۱۴ _ مهبه‌ستی پێشه‌وا (أحمدی کورپی (حنبل) بوو.

ئەوەبوو فەرمووی: بەدلتیایی، لێشمەو نووسیوە، بەلام یەك سیفەت: گوێ نەدەدایەو لە
هەموو کەسیکەو دەبێرد.

نووسەر دەفەرمیێت:

پێمان گەشتوو کەوا کەسێک لەصوفیەکان چوو دیدەنییەکیک لە ئەمیرە سستەمکارەکان،
نامۆزگاری و مۆچپاری کردو، ئەویش شتیکی دایە، صوفیە کە وەرگرت و، ئەمیرە کەش
گوێ: هەموومان پאוچین، بەلام تۆرەکان جیاوازه.

پاشان سەربریزی و شکۆ و خۆپاراستن بەرامبەر بەمەیل نەکردنی دنیا لە کوێ یە ؟
پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویەتی: ((الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ
السُّفْلَى)) (٣١٥) واتە: ((دەستیکی بەرزتر لە دەستیکی خوارو چاکترە)).

مەبەست بەدەستیکی بەرزتر واتە دەستیکی بەخشەر، زانیان ناوہا پاشەیان
کردوو (٣١٦)، ئەمە بۆچونی راستی و ھەقیقەتە، کەسانێکی دیکەش (تأویل)ی (٣١٧) دەکەن
بەوێ کە گواہ مەبەست بەدەستیکی بەرزتر دەستیکی داواکارە!

بۆیە (ابن قُتَيْبَةَ) دەلێت: واتیدەگەم ئەمە (تأویل)ی کەسانێکە کە بەلایانەو خۆشە لە
خەلک داوا بکەن.

نووسەر دەفەرمیێت:

پیشینانی تەصوف تەماشای بەدەستھێنانی مال و سامانیان دەکرد کە لە چ پرویەکەو
دەستیان کەوتوو، وە بەدوای خۆراکی خۆیاندا دەگەران.

سەبارەت بە (السَّريِّ السَّقَطِيّ) لە پێشەوا (أحمد)ی کوپی (حنبل)یان پرسی ؟ _ وەکو
پێشتر نامازە پێدرا _ ئەوەبوو فەرمووی: شێخیکی ناوسراو بەخۆراکی پاک و چاک.

٣١٥ _ رواه البخاري (٣ / ٢٦٥)، ومسلم (١٠٤٢) "عن أبي هريرة.

٣١٦ _ وقد ورد هذا مرفوعاً في الحديث نفسه، لكنه مُنْرج "كما قال السخاوي في ((تخريج الأربعين
السلمية)) (ص ١٠٧).

٣١٧ _ تأويل: واتە پاشەکردن، پوون کردنەوێ مانا. وەرگێر.

(السَّريُّ) ده‌لێت: بۆ غەزا هاو‌ه‌لێتی کۆمه‌لێکم کرد، مائێکمان به‌کری گرت و، ته‌نورێکم تێدا دانا، به‌لام خۆیان له‌ خواردنی نانی نه‌و ته‌نوره‌ش ده‌پاراست.

به‌لام هه‌رکه‌سێک ته‌ماشای نه‌و شته‌ نوێ یانه‌ بکات که‌ له‌ صوفیه‌کانی زه‌مه‌نی خۆماندا دیته‌ کایه‌وه‌ __ وه‌کو نه‌وه‌ی گوی ناده‌ن سه‌ره‌وه‌ت و سامانیان له‌ چ جێگه‌یه‌که‌وه‌ ده‌ستیان ده‌که‌وی __ سه‌ری سوڤده‌میته‌ (٣١٨)!

چومه‌ ژووره‌وه‌ بۆ دیده‌نی خه‌لو‌ه‌تگه‌یه‌ک (رباط)، هه‌والی شیخه‌که‌یه‌م پرسی ؟ پێم گوته‌: چوه‌ بۆ دیده‌نی فلان ته‌میر بۆ پیرۆزیای لێکردنی نه‌و جل و به‌رگه‌ی که‌ به‌دیاری پێی به‌خشراوه‌، نه‌و ته‌میره‌ له‌ گه‌وره‌ سته‌مکارانیش بوو، نه‌وه‌بوو گوتم: تیا بچن، نه‌وه‌تان به‌س نه‌بوو که‌ دوکانێکتان کرده‌وه‌، هه‌تا شه‌ک و کالاکانیش ده‌خه‌نه‌ سه‌ر سه‌رتان و ده‌یگه‌پرێن ! کمبێکتان داده‌نیشی و کاسبی ناکات له‌ گه‌ل نه‌وه‌ی که‌ توانا‌داره‌ بیکات ، پشت به‌ خێرو سه‌ده‌قه‌و به‌خشش و دیاری ده‌به‌ستی، پاشان ته‌مه‌ش تیری ناکات و به‌سه‌ر سته‌مکاراندا ده‌گه‌رێ و، داوایان لێده‌کات پێی بدن و، پیرۆزیای جل و به‌رگیکیان لێده‌کات که‌ هه‌للان نیو، ده‌سته‌لاتێک که‌ دادپه‌روه‌ری تێدا نییه‌، سوێند به‌خوا ئێوه‌ زیان به‌ئێسه‌لام ده‌گه‌یه‌ن زیاد له‌هه‌موو زیانه‌خشیکی تر.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیته‌:

کۆمه‌لێک له‌ شیخه‌کانیان مال و سامان له‌ کاروباری گومانایه‌وه‌ کۆ ده‌که‌نه‌وه‌و، پاشان دابه‌ش ده‌بن:

له‌وانه‌ که‌سانێکیان بانگه‌شه‌ی زوهد ده‌که‌ن له‌ گه‌ل فره‌یی مال و سامانداو، سووربونی نه‌سه‌ر کۆکردنه‌وه‌ی __ ته‌م بانگه‌شه‌یه‌ دژایه‌تی بارو‌حال ده‌کات __.

که‌سانێکیشیان هه‌ژاری به‌ده‌رده‌خات له‌ گه‌ل کۆکردنه‌وه‌ی مال و ساماندا.

وه‌ زۆریه‌ی ته‌م که‌سانه‌ له‌بردنی زه‌کاتیشدا ته‌نگ به‌هه‌ژان هه‌لده‌چن، ته‌مه‌شیان بۆ شیوا نییه‌.

---

٣١٨ __ سه‌رسوڤمان زیاتر ده‌بی ته‌گه‌ر بیر له‌ کرده‌وه‌ی صوفیه‌کانی زه‌مه‌نی ئێمه‌ بکه‌یته‌وه‌، پاش زه‌مه‌نی پێشه‌وا __ ابن‌ المجوزي __ دانهری ته‌م کتێبه‌ به‌نزیکه‌ی هه‌زار ساڵ.

★ باسی سه‌لێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان له

پۆشاکیاندا:

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیّت:

کاتی پێشینانی ته‌صوف گوئیست بوون که‌وا پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ پۆشاکه‌کی پینه‌ ده‌کات (۲۱۹)، وه‌ پێشه‌وا (عمری کوری (الخطاب) _ خوی لی‌ پازی بیّت _ به‌پۆشاکه‌که‌یه‌وه‌ پینه‌ هه‌بوو، وه‌ (أَوَسُ الْقَرْنِي) له‌ شوێنی خۆل و پێسی پینه‌ی هه‌لده‌گرتو، له‌ ئاوی پرویاری فورات ده‌یشت و، ده‌یدوریه‌وه‌، پاشان ده‌پۆشی، نه‌وانیش پۆشاکێ پینه‌کراویان هه‌لبژارد!

به‌لام له‌ (القیاس) کردندا دورکه‌وتنه‌وه‌، چونکه‌ پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هاوه‌لانی پۆشاکێ کۆنیان په‌سه‌ند ده‌کردو، بۆ زوه‌دیتی پرویان له‌ دنیا و ده‌ده‌گیراو، زۆربه‌شیان به‌هۆی هه‌ژاریه‌وه‌ نه‌وانه‌ی ده‌پۆشی، وه‌کو نه‌وه‌ی له‌ (مَسْلَمَة) ی کوری (عبدالمَلِك) وه‌ باسیان بۆ کردوین که‌وا چوه‌ دیدنه‌ی پێشه‌وا (عُمَر) ی کوری (عبدالعزیز) ته‌ماشای کرد کراسیکی پێسی له‌به‌ردایه‌، بۆیه‌ به‌ (فاطمه) ی خێزانی (عُمَر) ی کوری (عبدالعزیز) گوت: کراسه‌که‌ی نه‌میری موسلمانان بشۆ. نه‌ویش گوتی:

سوێند به‌خوا له‌وه‌ زیاتر کراسی دیکه‌ی نییه‌.

لێره‌دا نه‌گه‌ر نه‌مه‌ له‌به‌ر هه‌ژاری و مه‌به‌ستی زوه‌دیتی نه‌بی؟ هیچ مانایه‌کی نییه‌!

۳۱۹ _ رواه أحمد (۶ / ۱۰۶ و ۱۲۱ و ۱۶۷ و ۲۴۱ و ۲۴۲ و ۲۶۰) من طرق عن عائشة.

وهو صحيح.

وفي الباب عن غيرها.

★ زوهد له پۆشاکدا:

نووسەر دهفهرمیّت:

بهلام صوفیهکانی زهمهنی ئیمه، دهچن دوو یاخود سی پۆشاک دههینن و، ههر دانهیهکیان پهنگیکی ههیه، پارچه پارچهی دهکهن و، بهیهکهوه دهیدورنهوه، بۆیه شهو پۆشاکانه دوو وهسف کۆدهکهنهوه: ناویانگی و، چێژو لهزته وهرگرتن، چونکه پۆشینی شهم جۆره پۆشاکه پینهکراوانه بهلای خهڵکیکی زۆرهوه له دیسای ئاوریشم بهناویانگتره، بهوهش خاوهنهکی بمزاهید ناویانگ دهبی، تهماشای دهکهنی خۆیان دهکهنه شیویهکی پیناوی وهکو پێشینی چاک، ئاوهها بیردهکهنهوه، بهلام ئیبلیس سهری لێشێواندن و، پێی گوتن: ئێوه صوفین، چونکه صوفیهکان پینهکراویان دهپۆشی و، ئێوهش ئاوههان، تۆ بلتی نهیانزانیبی که تهصوف مانایه نەک شیوه؟!

ئهمانه خۆچواندنیان له شیوهو مانادا لهدهست چوو:

له شیوهدا، پێشینیان لهبهر زهرورهت پینهیان دهکرد، مهبهستیان بهو پینهکراوانه خۆچاکردن نهبوو، پۆشاکگهلی رهنگ جیاوازیان نهدهبردو، لهههر پۆشاکیک پارچهیهک بهپن و، پاشان بیاندورنهوه بهشیوهکی جوان و، به (المُرَقَعَات)ی ناویهرن!

بهلام پێشهوا (عُمُرُ)ی کورپی (خطاب) _ خوای لی پازی بیّت _ که هاته (بیت المقدس) نهو کاتهی که قهشهو راهیبهکان پرسایاری شهمیری موسلمانانیان کردو، موسلمانانیش سهرکردهی سوپاکیانیان پیشان دان؛ وهکو (أَبِي عُبَيْدَةَ)و، (خالد)ی کورپی (الولید)و، کهسانی دیکه، ئایا شهمیرتان ههیه یاخود نه؟ گوتیان: جگه لهمانه شهمیریکی دیکهمان ههیه. گوتیان: شهو کهسه شهمیری نهمانیه؟ گوتیان: بهلێ، (عُمُرُ)ی کورپی (خطاب)ه _ خوای لی پازی بیّت _ . گوتیان: بنێرن بابیّت و چاومان پێ بکهوێت، نهگهر هات، بهبی جهنگ خۆمان بدهستانهوه دهدهین، نهگهر شهویش نهبوو، شهو نهخێر، نهگهر گهمارۆشمان بهن دهرهقهتمان نایمن، بۆیه موسلمانان پیاویکیان بۆ لای (عُمُرُ)ی کورپی (خطاب) _ خوای لی پازی بیّت _ ناردوو ههوالی شهوهیان پێدا، شهوهبوو تهشریفی هێناو پۆشاکیک پۆشیبوو که ههقده پینهی

۳۲۰ _ الفوطه: پښاکينکي کورتي نه ستور و زير بوو که له (السند) هوه دههيتراو وه کو (الإزار) ټک واته بڼ بهشی خوار وهی جهسته به کار دهات، همدروها گوتراوه پښاکينک بووه له خوري، بپوانه: لسان العرب. وهرگيتر.

نیشانەشیان هاوەڵیتی ئەمیران و، دۆرکەوتنەوێه لێ هەژاران، چونکە خۆیان بەزل و بەگەورە دادەنێن.

پێغه مەبر (عیسی) _ صلوات الله وسلامه عليه _ دەیفەرموو:

((ئەو ئەوێ (إسرائيل) ئەو چیتانە کە دێن بۆ لام پۆشاکێ ڕاھبانتان پۆشیوە، دڵەکانیشتان دڵی گورگە درێندەکانن، جلی پاشایان بپۆشن و، دڵەکانیشتان بەترس نەرم و نیان کەمنەو)).

لە (مالك)ی کورپی (دینار)ەو (۲۲۱) فەرموویەتی: لەم خەڵکە کەسانێک هەن ئەگەر چاویان بەخۆتەرەن و پیاوچاکان بکەوێت، لەگەڵ ئەواندا بەشیکی دەبن، وە ئەگەر چاویان بەزۆردارەکان و دونیایوستانیش بکەوێت لەگەڵ ئەوانیشدا بەشیکی دەبن، بۆیە ئێو لە خۆتەرانی ڕەحمان بن، خوا پەشتیوانتان بێت.

هەرۆهە فەرموویەتی: ئێو لە زەمەنێکی دێزەوێ ناپەخت و قورسەدان، کەس زەمەنەکتان نابینی مەگەر کەسیکی بینای زڕنگ، ئێو لە زەمەنێکدا خراپەکار زۆرە، زمانیان لە دەمیاندا ئاوساوە، بەکردهوێ پۆژی داوی داوای دنیا دەکەن، بۆیە بۆ پارێزگاری نەفسی خۆتان و ڕایان بن، ئەو کە بکەونە داویانەو.

لە (محمد)ی کورپی (خَفِيف)ەو دەڵێت: بە (رُؤِیم)م (۲۲۲) گوت: ئامۆژگاریم بکە. ئەویش فەرمووی: کەمترین شتیکی لەم کارەدا بەخشینی ڕوحە، ئەگینا کاربە گوتە پرۆپۆچەکانی تەصرف مەکە.

---

۳۲۱ _ سالتی (۱۲۷ک) مردووە، یەکیکە لە باوەڕپێکراوانی (التابعين) و پیاوماقوڵانیان، ژانامەێ لە (سیر أعلام النبلاء) دایە (۵ / ۳۶۲).

۳۲۲ _ ناوی (رُؤِیم)ی کورپی (أحمد)ە، سالتی (۳۰۳ک) مردووە، ژانامەێ لە (المنتظم) دایە (۶ / ۱۳۶) کە پێشەوا _ ابن الجوزی _ نووسیویەتی.

پیاویک به (الشَّيْطَانِ) گوت _ که له مزگهوت دانیشتبوو _ کۆمه لێک له هاوه لانت هاتن،
 نهویش که چوو، پۆشاک (المِرْقَعَات) و (الفوطَة) ی له بهردا بینین، نهوه بوو ئهم شیعهری
 خویندهوه:

أَمَّا الْحِيَامُ فَإِنَّهَا كَخِيَامِهِمْ وَأَرَى نِسَاءَ الْحَيِّ غَيْرَ نِسَائِهِ

واته: به لām چادره کان وه کو چادره کانی نهوانه... وه ژنانی گهره که که ده بینم ژنانیکی
 دیکهن.

نووسهر ده فهرمیّت:

بزانه خۆچواندن و له مه بهست لادانی ئهم صوفیانهی زه مه نی ئیمه بهوانه ی پیشتر شاراه
 نییه مه گهر به لای هدر نادان و گه مژه یه که وه، به لām کهسانی زرنگ و هۆشیار، ده زانن ئهمه
 سه رلیشیواندنیکی سارده.

★ پۆشینى (الْفُوطَة) و (الْمَرْقَعَات)؛

نووسەر ده‌فه‌رمیّت:

((له‌پاستیدا حەزم به پۆشینى (الْفُوطَة) و (الْمَرْقَعَات) نییه له‌چوار پوهوه:

یه‌که‌میان: ئەوانه له‌پۆشاکى پێشینى چاک نین، به‌لکو پێشینى چاک له‌بەر زەروره‌ت
پینه‌ی پۆشاکه‌کانیان ده‌کرد.

دووه‌م: خۆ واپیشاندانى هه‌ژارى له‌خۆ ده‌گرێت، که‌چى مرۆڤ فه‌رمانى پێکراوه‌ نه‌و
نیعمه‌تانه‌ی خوا به‌ده‌ر بڤات که‌ پێى به‌خشیوه‌ (۳۲۳).

سێ یه‌م: له‌پاستیدا پۆشینى ئەوانه به‌ده‌رخستنى زوه‌ده، که‌چى فه‌رمانى شارده‌نه‌وى
زوه‌دمان پێکراوه.

چواره‌م: به‌پاستى خۆچواندنه‌ به‌وانه‌ی له‌ شه‌ریعه‌ت لایانداوه، وه‌هه‌رکه‌سیش خۆى
به‌قه‌ومێک بچوینێت، یه‌کێکه‌ له‌ ئەوان.

عن ابن عمر قال: قال رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _:

((مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ)) (۳۲۴) واته: له (ابن عمر) وه‌و فه‌رموویه‌تى: پێغه‌مبه‌رى

خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه‌رمووى: ((هه‌رکه‌سێ خۆى به‌قه‌ومێک بچوینێت، نه‌وا له
گونا و خێر به‌رکه‌وتندا وه‌کو یه‌کێک ده‌بێ له‌ ئەوان)).

له (محمد)ى کورپى (طاهر) وه‌و ده‌لێت: له‌ گه‌شتى دووه‌مدا چوومه (بغداد)، چوومه
خزمه‌تى شیخ (أبا محمد عبد الله)ى کورپى (أحمد السُّكْرِي) بۆ نه‌وه‌ی زانستى فه‌رمووده‌ی لێوه
فێرم _ که‌ یه‌کێک بوو له‌ نکۆلیکارانى ئەم تابه‌فه _ ده‌ستم به‌خویندنه‌وه‌ کرد. شیخ پێى

۳۲۳ _ رواه الترمذي (۲۸۱۹)، وقال:

((حديث حسن))، وهو كما قال.

وله طرق أخرى عذّة، فانظر ((الشكر)) (ص ۳۲ _ ۳۴) لابن أبي الدنيا والتعليق عليه.

۳۲۴ _ وهو حديث صحيح، خرجته بتوسع في أوائل كتاب ((الحكم الجديرة بالإذاعة)) (ص ۸ _ ۹) لابن
رجب الحنبلي، وهو تحت الطبع.

گوتم: ئەى شىخ! تۆ ئەگەر لەم صوفیە نەفامانە بوايەى، گلەيم لى نەدە کردى، تۆ پىاویکی لە ئەهلى عیلم، بەفەرموودەى پیغەمبەرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ کردەو دەکەى و، کۆششى فیربوونی دەکەى. منیش گوتم: ئەى شىخ! نکۆلیى چ شتیکم لیدەکەى، با تەماشای بکەم، ئەگەر بنەرەتیکى لە شەریعەتدا هەبى، دەستى پیو دەگرم، ئەگەر هیچ بنەرەتیکیشى لە شەریعەتدا نەبوو، وازی لیدینم. پىی گوتم: ئەم (الشوازيك) (۳۲۵) چى یە بە

پۆشاکە (مرقعة) کەتەو؟ منیش گوتم: ئەى شىخ! ئەمە (أسماء)ى کچى (أبي بکر)ە _ خواى لى پازى بێت _ لە فەرموودەى کەدا هەوالى پىداوین ((أَنْ رَسُولَ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ كَانَ لَهُ جُبَّةٌ مَكْفُوفَةٌ الْجَيْبِ ، وَالْكُمَيْنِ ، وَالْفَرْجَيْنِ بِالدِّيْبَاجِ)) (۳۲۶) واتە: ((پیغەمبەرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ جوپەیه کى هەبوو کە یەخەو سەردەستەکانى و، هەردوو لای بەرۆکەکانى بە دیبای ناوڕیشم پەراویزچین کرابوو))، لەراستیدا نکۆلیى لیکرا چونکە ئەو (الشوازيك)انە لە پەگەزى پۆشاکە کە نەبوو و تەنها بۆ جوانى بەدەرختن بوو، بەلام ناوڕیشمى دیباجى لە پەگەزى پۆشاکە کە نیە، وە ناوڕیشمى دیباج لە جوپە کە نییە، بۆیە بەمە بۆمان ساخ دەبیتهو کە ئەو بنەرەتیکى لە شەریعەتدا هەبەو، هاوشتەو شیاو.

نووسەر دەفەرمییت:

(السُّكْرِيُّ) لە نکۆلیى کردنە کەیدا پتەکای و، فیه و تیگەشتنى (ابن طاهر) لە وەلامدانەویدا کەم بوو، چونکە هەموو جوپەویەك یەخەو، سەردەستەکانى و هەردوو لای بەرۆکەکەى پەراویزچین کراو و نەپیت وایە ناوہا بپۆشریت، بۆیە هیچ ناوبانگىەك لە پۆشینیدا نییە، بەلام بەکارهێنانى (الشوازيك)، ناودارى شتو، ناودارى بانگەشە کردنى زوهد کۆدە کاتەو.

پیشتر هەوالم پىدای ئەوانە دەچن پۆشاکى ساغ دەپرن، بۆ ئەوێ بیکەن بە (الشوازيك)، نەك لەبەر زەرورەت، بەلکو مەبەستیان ناوداریە، چونکە شتیکی چاک و جوانە،

۳۲۵ _ الشوازيك: جۆرە کوتاڵیکە بە شتوێ شریتهو لە ناوڕیشم دروستکراو.

۳۲۶ _ رواه مسلم (رقم ۲۰۶۹) عنها.

وه مه به ستیشیان ناو ده رکردنه به زوهد، بۆیه (کراهه) تی جیگیر بووه، شه وه بوو کۆمه لێک له شیخه کانی خۆشیان هه زیان پی نه بوو، وه کو پیشتر پرووغان کرده وه.

له (جعفر الحداء) وه ده لیت: کاتی صوفیه کان سووده کانیان له دڵاندا ون کرد، خۆیان به پوالتی دهره وه وه، پازاندنی وه خه ریک کرد _ مه به ستی نه وانه یه که پۆشاکێ پهن گاوره نگو (الفوطه) ده پۆشن _.

له (أبي الحسن المُنْظَلِيّ) وه، ده لیت: (عُمْدُی کورپی (عُمْدُی کورپی (علي الكُتّاني) ته ماشایه کی نه وه که سانه ی کرد که (المُرَقَّعات) بیان پۆشی وه، گوتی: برا کائم! نه گهر پۆشاکه کانتان سازیارو پێکی نیازو نیتان بیت، نه و به راستی هه زتان به وه یه خه لکی پیتان بزائن و لیتان به ناگابن، وه نه گهر پێچه وانه ی نیازو نیتان بیت، سویند به خوای که عبه تیاچوون.

له (نَصْرُی کورپی (أبي نصر) وه ده لیت: (أبو عبد الله محمدی کورپی (عبد الخالق الدینوری) به که سانیك له ها وه لانی خۆی گوت:

سه رسام مه به بهم پۆشاکه ی له به ریاندا دیاره، چونکه پوالتی دهره وه بیان نه پازاند وه، تا وه کو دینداریان له نا وه پۆکدا گهنده ل بوو.

✱ زۆر پینه کردنی پۆشاک:

نووسەر دهفهرمیت:

له صوفیه کاندا کهسانیک ههمن پۆشاکه (المُرْقَعَة) که بیان زۆر پینه ده کهن تاوه کو چر دهبی و له سنوور دهچیته دهروه.

وابریاریشیان داوه که نهم پۆشاکه (المُرْقَعَة) به دهستی شیخ نهبی ناپۆشریت، بۆ رهوابه خشین بهو کارهیان (اسناد)یکی پتوهنداریشیان بۆ داناوه، ههره مووی درۆو مهحاله.

(محمدی کورپی (طاهر) له ((کتیبه کهیدا)) دهلیت: به شیک سه بارهت به سوننه تیتی پۆشینی جل و بهرگه کۆنه که (الخرقة) به دهستی شیخ.

ئه مهی به سوننهت داناوه، فهرمووده کهی (أُمُّ خَالِدٍ)ی کردوته به لگه: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِثِيَابٍ فِيهَا خَمِيصَةٌ سَوْدَاءُ ، فَقَالَ: ((مَنْ تَرَوْنَ أَكْسُو هَذِهِ؟)) فَسَكَتَ الْقَوْمُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((اَنْتُونِي بِأُمِّ خَالِدٍ)) ، قَالَ: فَأَتَيْتَنِي فَأَلْبَسَنِيهَا بِيَدِهِ ، وَقَالَ: ((أَبْلِي وَأَخْلَقِي)) (۳۲۷) واته: پتغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ پۆشاکى بۆ هیتراو (خَمِيصَةٌ)یه کی رهشی تیدا بوو، فهرمووی: ((مه زنده ی چ که سیک ده کهن ئه مهی له بهر بکه م؟)) خه لکه که بیده نگ بوون، پتغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمووی: ((أُمُّ خَالِدٍ م بۆ بیتن)). فهرمووی: هیتامیان، ئه وه بوو پتغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ به دهسته کانی خۆی پۆشاکه کهی له بهر کردم و، فهرمووی: ((ته مهن دریژ بیت تا ئه مهت له بهر دا کۆن و شر دهبی)).

نووسەر دهفهرمیت:

له راستیدا پتغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ به دهستی خۆی پۆشاکه کهی له بهر کرد چونکه کچیکى منداڵ بوو، بابی کچه که (خالد)ی کورپی (سعید)ی کورپی (ابن

۳۲۷ _ رواه البخاري (۳۰۷۱).

الخميصة: پۆشاکیکى رهش یاخود سووره و پتتهی چیاو شاخ و شتی تری تیدایه، پروانه: لسان العرب، وهرگیت.

العاصي) بوو، دايكيشي (هُمَيْنَة)ی(۳۲۸) کچی (خَلْف)ی بوو، بۆ (الْحَبْشَة) کۆچيان کردو، لهوَيّ (أُمّ خَالِد)يان بوو، پاشان گهړانهوه، پيغه مبهري خواش _ صلى الله عليه وسلم _ ريزي گرت چونکه منداډ بوو، همرچهند شته که ناوه ها رتيکهوت بوو، بهلام نه مه به سوننهت نابي! وه نمرتي پيغه مبهري خوا _ صلى الله عليه وسلم _ نهوه نه بوو به دهستي خوي جل بۆ خه لکي يووشی، وه هيچ که سيک له هاوه لان و، (تابعين)يش ناوه هايان نه کردووه.

پاشان به لای صوفیه کانه وه سوننهت نییه مندالّه کان پپوشرین به بی گه وره کان، وه سوننهتیش نییه جله کۆنه که (الخِرقة) رهش بی، به لکو ده بی (مَرَقَّةَ بَیْ یاخود (فوطَة)) !! دهی باشر و ابوو پویشینی جلی کۆنی (الخِرقة) رهشیان بگردایه به سوننهت، وه کو نه وهی له فرموده که (أُمّ خَالِدٍ) دا (۳۲۹) هاتووه.

(محمدى كوپرى (طاھرى) لہ ((كتیبہ كەیدا)) دەلئیت: بەشىك دەرسارەى سوننەتئىتى مەرچ دانانى شىخ بۆ مورید كەوا دەبى (المُرَقَعَة) بېيوشىت.

فهرموده‌امی (عُبادَه)ی کردوته به‌لگه که فرمودیه‌تی: ((بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ)) (۳۲۰) واته: ((پیغه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ په‌یانی له‌گه‌لدا به‌ستین له‌سهر گوئی‌دیری و گوئی‌ایه‌لی کردن له‌کاته‌کانی تمنگانه‌و خوشی و گوشادیشدا)).

٣٢٨ _ راجع ((تجريد أسماء الصحابة)) (٢ / ٣٠٩) للذهبي.

۳۲۹ _ (السخاوي) له (المقاصد الحسنة) دا (رقم ۸۵۲) سهاره ته به جله كُونى (الحِرَقَة) صوفيه كان ده لیت: ((ابن دحية وابن الصلاح ده لیتن: نه مه شتيكى پوچه. (ابن حجر) يش ده لیت: له رتيكه كانيدا شتيك نى به جينگر بوييت، له هيچ فرموده به كى (صحيح) ياخود (حسن) ياخود (ضعيف) يشدا نه هاتوه كه وا پيغه مبهري خوا _ صلى الله عليه وسلم _ له سر نو شيويه دى كه له نيتوان صوفيه كاندا باوه _ جلى كُونى (الحِرَقَة) بز يه كيك له هاوه لاني پيوشيت، وه فرمانى به هيچ يه كيك له هاوه لاني خوى نه كړدوه نموه يو شن)).

۳۳۰ _ رواه البخاری (۱۳ / ۱۶۷)، ومسلم (۱۷۰۹).

نووسەر ده‌فهرمیت:

بروانه نهم فیه و تیگه‌شته ورده! باشه مهرجه‌که‌ی شیخ بۆ مورید له‌ج ناستیکی مهرج‌دانانه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوادایه _ صلی الله علیه وسلم _ که (واجب) یتیی گوتیدی و گوێپرایلیکردنی داناوه سه‌بارهت به‌په‌یمان به‌ستنی ئیسلامی پێویست (۳۳۱).

به‌لام هه‌ستانیان به‌پۆشینی جلی ره‌نگاوه‌نگ، نه‌گهر شین بیټ، نه‌وا چاکه‌و پایه‌به‌رزى سپیان له‌ ده‌ست ده‌دات، نه‌گهر (الفُوطَة) ش بیټ، نه‌وه پۆشاکى ناوداریه‌و، ناوداریه‌که‌شى له‌ ناودارى شین زیاتره، نه‌گهر (المُرْقَعَة) ش بیټ، ناوداریه‌که‌ی زۆر زیاتره.

شهرع فهرمانی به‌پۆشینی پۆشاکى سپی کردوه‌و، پۆشینی پۆشاکى ناودارى قه‌ده‌غه کردوه.

سه‌بارهت به‌پۆشینی پۆشاکى سپی:

عن ابن عباسٍ _ رضي الله عنهما _ قال: قال رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ : ((الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيْضَ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ، وَكَفْنَا فِيهَا مَوْتَاكُم)) (۳۳۲) واته: له (ابن عباس) هوه _ خوا له خۆی وباییشی پازى بیټ _ فهرموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فهرمووی:

((سپی پۆشاکه‌کانتان پۆشن، چونکه یه‌کیکه له خیردارترین پۆشاکه‌کانتان و، کفنی مردوه‌کانیشتانی تیدا بکه‌ن)).

(محمدی کورێ (طاهر) له ((کتیبه‌که‌یدا)) ده‌لێت: به‌شیک سه‌بارهت به سوننه‌تی پۆشینی جل و به‌رگی ره‌نگاوه‌نگ.

۳۳۱ _ هاوشیوه‌ی نه‌مه به‌ته‌واوی _ له‌گه‌ڵ جیاوازییون له‌ شێوه‌ مانادا _ کۆمه‌له ئیسلامیه‌کان له‌م چه‌رخه‌دا نه‌نجامی ده‌ده‌ن، سه‌بارهت به‌هرگرته‌ی په‌یمان و نیشانه‌و به‌و هاوشیوانه، که به‌دلتیایی شتیکی پوچه.

۳۳۲ _ أخرجه أبو داود (۲ / ۱۷۶)، والترمذي (۹۹۴)، وابن ماجه (۳۵۶۶)، وأحمد (۳۴۲۶).

وسنده صحیح.

نەم فەرموودانەشی کردۆتە بەلگە:

أَنَّ النَّبِيَّ _ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ _ لَبِسَ حُلَّةً جَمْرَاءَ (۲۳۳) واتە: پێغه مبه‌ری خوا _
صلی الله علیه وسلم _ قاتیکی سووری پۆشی.

أَنَّهُ دَخَلَ يَوْمَ الْفَتْحِ، وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سُودَاءُ (۲۳۴) واتە: پێغه مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه
وسلم _ که چوو هه‌که‌وه له‌پۆژی پزگار کردنیدا، می‌زهرێکی ره‌شی به‌سه‌ره‌وه بوو.
نووسەر ده‌فه‌رمی‌ت:

نکۆلی ناکرێت که پێغه مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نه‌مه‌ی پۆشی، نکۆلی
له‌وه‌ش ناکرێت که پۆشینی نه‌م جو‌ره پۆشاکانه شیوا نه‌بی، وقد رُوِيَ أَنَّهُ كَانَ يَعْبُجُهُ
الْخَبْرَةُ (۲۳۵) واتە: (ریوایه) ت کراوه که‌وا پێغه مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هه‌زی
بمپۆشینی (الْخَبْرَةُ) بوو، له‌پاستیدا سوننه‌ت نه‌مه‌یه که فەرمانی پێکراوه ده‌بی مرۆف
له‌سه‌ری به‌رده‌وام بی‌ت، نه‌وان ره‌ش و سووریشیان ده‌پۆشی، به‌لام (فوطَة) و (مَرَقَعَة) ؛
پۆشاکێ ناویانگین.

۳۳۳ _ رواه البخاري (۵۸۴۸) عن البراء.

وفي الباب عدة أحاديث.

۳۳۴ _ رواه مسلم (۱۳۵۸) عن جابر.

۳۳۵ _ رواه البخاري (۵۸۱۲)، ومسلم (۲۰۷۹) “ عن أنس.

تنبيه:

تصدير المصنف _ رحمه الله _ للحديث بصيغة التمريض ليس دقيقاً، فالحديث صحيح “ إلا إذا أراد
الاختصار “ كما يقول بعض أهل العلم.

الْخَبْرَةُ: پۆشاکێکی میللداری یه‌مه‌نی بوو له‌ لۆکه یاخود که‌تان دروست ده‌کرا، ب‌روانه: لسان العرب،
وهه‌رگیز.

* قهدهغه کردنی پۆشاکی ناوداری و که راهه تبوونی :

سه بارت به پۆشاکی ناوداری و که راهه تبوونی، فعن أبي ذر عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال: ((مَنْ لَبَسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ " أَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى يَضَعَهُ)) (۳۳۶) واته: له (أبي ذر) وه له پیغه مبهری خواه _ صلى الله عليه وسلم _ فمرمویه تی: ((هه رکه سی پۆشاکیک بیوشیت مبهستی بهوه ناویانگ ده رکردن بی؛ خوی تعالی ته ماشای ناکات به ته ماشا کردنی په حمت و به زهیی تاوه کو دایده که نیئت)).

وعن ابن عمر قال: قال رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ : ((مَنْ لَبَسَ ثَوْبَ شُهْرَةٍ " أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبَ الْمَذَلَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)) (۳۳۷) واته: له (ابن عمر) وه فمرمویه تی: پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فمرموی: ((هه رکه سی پۆشاکیک بیوشیت و مبهستی بهوه ناویانگ ده رکردن بی، خوی تعالی له پۆژی قیامه تدا پۆشاکی سووکی و پیسوی له بهر ده کات)).

نووسهر ده فرمیت:

بۆیان باسکردوین کهوا (ابن عمر) _ خوا له خۆی و بابیشی پازی بیت _ پۆشاکیکی ناشیرینی له بهر کورپه کهیدا بینی، نه وه بوو فمرموی: کورپ نه مه مه پۆشه، نه مه پۆشاکی ناویانگ ده رکردنه.

۳۳۶ _ رواه ابن ماجه (۱۲۵۸ _ زوانده).

وحسنه البصري.

قلت: وليس كما قال، ففي الإسناد ضعف، لكنه يتقوى بشواهد، فانظر ((مجمع الزوائد)) (۵ / ۱۳۵) للهيثمي.

ثم رأيت أحمد في ((الزهد)) (۲ / ۷۹) يروي نحوه عن أبي ذر موقوفاً، وفي سنده ضعف أيضاً. ويشهد له أيضاً ما بعده.

۳۳۷ _ رواه أحمد (۵۶۶۴)، وأبو داود (۴۰۲۹)، وابن ماجه (۳۶۰۶).

وفي سنده ضعف، لكنه يتقوى بما قبله.

★ پۆشینى خورى:

نووسەر ده‌فه‌رمیّت:

كهسانىك له صوفيه‌كان خورى ده‌پۆشن و، به‌هانه‌ش ده‌يئنه‌وه كه‌وا پيغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ خورى پۆشيوه، به‌وه‌ش كه سه‌باره‌ت به‌ فه‌زل و چاكيتى پۆشينى خورى هاتوه.

أما لبسُ رسولِ الله _ صلى الله عليه وسلم _ الصوف (٣٣٨) واته: پيغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ خورى پۆشيوه، به‌لام پيغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ له هه‌ندى كاتدا ده‌پۆشى و، پۆشينيشى به‌لاى عه‌ره‌به‌وه هه‌چ ناويانگه‌كى تيدا نه‌بوو. وه نه‌وى سه‌باره‌ت به‌فه‌زل و چاكيتى پۆشينى خورى گي‌ر دراوه‌ته‌وه، (موضوع) وه هه‌چ شتيكى جي‌گير نه‌بووه.

كه‌سى پۆشه‌رى خوريش له‌دوو بارو‌حاله‌ت به‌ده‌ر نيه‌يه:

يا راهاتوه له‌سه‌ر پۆشينى خورى و نه‌و پۆشاكه نه‌ستوو زيرانه‌ى له‌گه‌ل خوريدا چوون يه‌كن، ليه‌دا نه‌وه بۆ نه‌و كه‌سه (مكه‌روه) نابى، چونكه به‌وه ناويانگ نابى. ياخود كه‌سيكى خۆشگوزه‌رانه‌و پيى رانه‌هاتوه، بۆيه پيويسته نه‌م كه‌سه نه‌پۆشيت له دوو رۆوه:

يه‌كه‌ميان: شتيكى به‌سه‌ر نه‌فسى خۆيدا سه‌پاندوو كه‌ تواناي به‌رگه‌كرتنى نيه‌يه، بۆيه نه‌مه‌ى بۆ شياو نيه‌.

دووه‌م: به‌م پۆشينه‌ى ني‌وان دوو شت كۆده‌كاتوه كه‌ بريتن له ناويانگى و به‌ده‌رخستنى زوه‌د.

٣٣٨ _ رواه البخاري (٥٧٩٩)، ومسلم (٢٧٤) (٧٩) "عن المغيرة.

ويؤب له البخاري: (باب: لبس جبة الصوف في الغزو).

له (خالد)ی کورپی (شَوَذَب)هوه ده‌لێت: (الحَسَن)م بیینی، کاتێ (فَرَقْدُ) هاته دیدەنی، ئەوه‌بوو (الحَسَن) پۆشاکەکی گرت و، بۆ لای خۆی رایکیشا، گوتی: ئەه (فَرِیْقْدُ) ! ئەه کۆپە‌که‌ی دایکی (فَرِیْقْدُ) ! چاکیتی لێم پۆشاکەدا نییه، لێراستیدا چاکیتی ئەوه‌یه که له دڵدا دڵدا جێگیر ده‌بێ و، به‌کرده‌وه‌ش پشت راستی ده‌کاته‌وه.

پیاویک له‌وانه‌ی خوریان ده‌پۆشی چووه دیدەنی (الحَسَن)، جوبه‌یه‌کی خوری و، عه‌باهه‌کی خوری پۆشیبوو، وه‌ می‌زه‌ریکی خوری به‌سه‌ره‌وه‌بوو، ئەوه‌بوو دانیشته‌ و، چاوه‌کانی به‌ره‌و زه‌وی دانانده‌بوو، سه‌ری به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه، وه‌کو ئەوه‌ی (الحَسَن) سه‌ری سوپ بمی‌نیته‌ به‌رامبه‌ری، بۆیه (الحَسَن) گوتی:

که‌سانێک خۆیه‌زێزانینیان خستۆته‌ سنگیانه‌وه، سوینده‌ به‌خوا به‌م خوری پۆشینه‌ ئاینه‌که‌یان ناشیرین کردوه‌.

(ابن عقیل) ده‌لێت: ئەمه‌ گو‌فتاری پیاویکه‌ خه‌لکی ناسیبی و، پۆشاک فریوی نه‌دابی، که‌سانێکم له‌مانه‌ بینیه‌ جوبه‌یه‌کی خوری ده‌پۆشی، ئەگه‌ر که‌سیک پیتی بلێت: ئەه (أبا فلان) ! یه‌کسه‌ر له‌خۆی و که‌سانی په‌ست و نیگه‌رانی ده‌وروه‌یه‌وه‌ هه‌زنه‌کردن و نکۆلی کردن به‌ده‌رده‌که‌ویته‌، ئیتر ده‌زانرێت که‌وا خوری به‌لای ئەمانه‌وه‌ کارێکی نه‌وتۆی کردوه‌ که‌ دیبای ئاوریشم به‌لای خه‌لکی په‌ست و نیگه‌رانه‌که‌وه‌ نه‌یکردوه‌.

له (أحمد)ی کورپی (عمر)ی کورپی (یونس)هوه ده‌لێت: (الثوري) پیاویکی صوفی به‌دی‌کردو، پیتی گوت: ئەم پۆشاکه‌ت بیده‌یه‌(۳۳۹).

۳۳۹ _ ئەمه‌ راگه‌یانده‌نیکی ناشکرایه‌ لێم پێشه‌وا پێشینه‌ چاکه‌وه‌ که‌وا پۆشاک شتیکی گرنکه‌ له‌ژایانی موس‌لماناندا، وه‌ سونه‌ت فره‌امۆشی نه‌کردوه‌ وازی لێ نه‌هێناوه‌ به‌بێ روونکردنه‌وه‌.

بۆیه هه‌رکه‌س _ دوا‌ی ئەمه‌ _ بانگه‌شه‌ی ئەوه‌ بکات که‌ موس‌لمانان پۆشاکێکی زانراویان نی یه، ئەوه‌ له‌ راستی لایداوه‌.

بۆ زانیینی ورده‌کاری زیاتر سه‌باره‌ت به‌م مه‌سه‌له‌یه‌ بگه‌ڕێه‌وه‌ بۆ نامیلکه‌که‌م ((تبصیر الناس بأحكام اللباس)).

له (الحسن)ی کورپی (الربیع)هوه ده‌لێت: گوئیستی (عبد الله)ی کورپی (المبارك) بووم به‌پیاویکی ده‌گوت که پۆشاکێکی خوری ناویانگی پۆشیبوو: هه‌زم به‌مه‌ نییه، هه‌زم به‌مه‌ نییه.

له (یزید السقا)وه هه‌وهرپی (محمد)ی کورپی (ادريس الانباري)، ده‌لێت: لاویکم بینی پۆشاکێکی (مُسوح)ی (٢٤٠) پۆشیبوو. ده‌لێت: پێم گوت: چ که‌سیک له‌ زانایان نه‌مه‌یان پۆشیبوو ؟ چ که‌سیک له‌ زانایان نه‌مه‌یان کردوو ؟ لاوه‌که‌ش گوتی: (بشر)ی کورپی (الحارث) بینی، به‌لام نکۆلی لی نه‌کردم. گوتی: چووم بۆ دیده‌نی (بشر)و، پێم گوت: نه‌ی (أبانصر)! فلان که‌سم بینی جوبه‌یه‌کی (مُسوح)ی پۆشیبوو، نکۆلم لیکرد، نه‌ویش گوتی: (أبونصر) بینی و، نکۆلی لی نه‌کردم. گوتی: (بشر) پێی گوتم: نه‌ی (أباخالد) راویزی پێنه‌کردم ! نه‌گه‌ر پێم به‌گوتایه، پێی ده‌گوتم فلان پۆشیویه‌تی و، فلان پۆشیویه‌تی.

(أبي سليمان الداراني) به‌پیاویکی گوت که خوری پۆشیبوو: تۆ شامیری زاهیدانت به‌ده‌رخستوو، نه‌م خوریه‌ چ بۆ کردوی ؟ پیاوه‌که‌ بێده‌نگ بوو، پێی گوت: پڕواله‌تی ده‌ره‌وه‌ت لۆکه‌بی ده‌بی و، ناوه‌پۆکت صوفی.

له (النضر)ی کورپی (شمیل)هوه ده‌لێت: به‌که‌سیکی صوفیم گوت: جوبه‌ خوریه‌ که‌ت ده‌فرۆشی ؟ نه‌ویش گوتی: نه‌گه‌ر راوچی تۆره‌که‌ی به‌فرۆشی، به‌چ راو به‌کات.

(أبو جعفر الطبري) ده‌لێت: نه‌و که‌سه به‌هه‌له‌دا چوو که پۆشاکێ خوری و موو له‌ پۆشاکێ نۆکه‌و که‌تان په‌سه‌ندتر ده‌کات، له‌گه‌ڵ بوونی رینگه‌ی گونجاو بۆ ده‌ستکه‌وتنی به‌حه‌لّالی، هه‌روه‌ها نه‌و که‌سه‌ش که‌ سه‌زه‌وات و نيسك ده‌خوات و، به‌سه‌ر نانی که‌غدا هه‌لێده‌بژێریت، وه نه‌و که‌سه‌ش که‌ له‌ خواردنی گوشت وازی هه‌یناوه له‌ترسی ئاره‌زووکردنی ژنان.

نووسەر ده‌فهرمیت:

پیشینی چاک پۆشاکى نیتوهندیان ده‌پۆشى، نه‌به‌رزو، نه‌له‌نیه‌ند که‌متر، چاکترین پۆشاکیان بۆ نوێژه‌کانى هه‌ینی و، هه‌ردوو جه‌ژنه‌که‌و، چاوپێکه‌وتنى برایان ده‌پۆشى، به‌ده‌ر له‌ چاکه‌کانیشیان به‌لاوه‌ ناشیرین نه‌بوو.

وقد أخرج مسلم في ((صحيحه)) (٣٤١) من حديثِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ أَنَّهُ رَأَى حُلَّةَ سَيَرَاءَ (٣٤٢) تُبَاعُ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: لِرَسُولِ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ لَوْ اشْتَرَيْتَهَا لَيَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ :

((إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَّا خَلْقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ)).

واته: (عُمَرَ)ى كوپى (الْخَطَّابِ) _ خاوى لى پازى بیټ _ (حُلَّةَ سَيَرَاءَ)ىكى به‌دی‌کرد له‌ به‌ر ده‌رگای مزگه‌وتدا خرابووه‌ پوو بۆ فروشتن، نه‌وه‌بوو به‌پێغه‌مبه‌رى خاوى _ صلى الله عليه وسلم _ فهرموو: نه‌گه‌ر بتکریباو بۆ نوێژى هه‌ینی و بۆ نه‌و شاندا نه‌ی دینه‌ خزمه‌ت بتپۆشیا ؟ پێغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرموو:

((له‌پاستیدا که‌سێک نه‌مه‌ ده‌پۆشى که‌ له‌پۆژى داویدا به‌شى نه‌بى)).

پێغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ نکۆڵی له‌وه‌ نه‌کرد که‌وا نه‌و پۆشاکه‌ بۆ خۆجوانکردنه‌وه‌ به‌کاربیت، به‌لکو نکۆڵی لى کرد چونکه‌ له‌ ناوڕێشم بوو.

نووسەر ده‌فهرمیت:

له‌ (أبي العالیه) وه‌ ده‌لێت: نه‌گه‌ر موسلمانان بجوابه‌نه‌ دیده‌نى یه‌کتر، خۆیان ده‌پازانه‌وه‌. له‌ (ابن عون) وه‌وه‌ له‌ (عمر) وه‌ ده‌لێت: کۆچکردوان و پشتیوانان پۆشاکى به‌رزو به‌هاداریان ده‌پۆشى.

٣٤١ _ (رقم ٢٩٦٨).

وأصله في ((صحيح البخاري)) (١٠ / ٢٤٤).

٣٤٢ _ حُلَّةَ سَيَرَاءَ: پۆشاکێکه‌ خه‌تى زه‌رد تێدا یه‌، یاخود ناوڕێشمی تێکه‌له‌.

(تَمِيمُ الدَّارِي) قاتیلکی بههزار کړیوو، بهلام نوژی پیوه دهکرد.

دهلیم _ ابن الجوزي _ (ابن مسعود) _ خوی لی رازی بیت _ پۆشاکهکی له هه موو کهسان چاکتر بوو، لههه موو کهسان بۆنی خۆشتر بوو، ههروهها (الحسن البصري) چاکترین پۆشاکي دهپۆشی.

(مالك)ی کورپی (أنس) پۆشاکي (العَدْنِيَّة)ی (۳۴۳) چاکي دهپۆشی.

پۆشاکي پيشهوا (أحمد)ی کورپی (حنبل) بهنزيکهی دیناریک دهکردرا.

تا ناستیک زوهديان پهسهند دهکرد، پیدهچی له مالهکانی خویاندا پۆشاکي کۆنیشیان پیوشيايه، بهلام که بجوايه نهته دهروهه، خویان دهپازانهوهو، دور دهکهوتنهوه له پۆشینی پۆشاکي خراپ و پۆشاکي بهرزی بههادر که پۆشینهکی ناوبانگی تیدا بوو.

له (عيسى)ی کورپی (حازم)هوه دهلیت: پۆشاکي (إبراهيم)ی کورپی (أدهم) کهتان، لۆکه، فمرو بوو، هیچ پۆشاکيکی خوری یاخود، ناوبانگیم لهبهريدا نهبینیوه.

له (الربيع)ی کورپی (يونس)هوه دهلیت: (أبو جعفر المنصور) دهلیت: پروتبوننهوهی لمراده بهدەر له پۆشاکي ناوژپین چاکتره.

۳۴۳ _ پۆشاکي (العَدْنِيَّة): جۆره پۆشاکيکی چاک بوو له نهيسابور دروست دهکرا، پروانه: المرتضى الزبيدي، تاج العروس من جواهر القاموس. وەرگير.

همروهها گوتراوه جۆره پۆشاکيکه له (عدن) له يه مهن دروست دهکرا، پروانه: ابن سيدة، المخصص، وەرگير.

★ ئەو پۆشاکەى زوهد بەدەردەخات:

نوسەر دەفەرمیّت:

بزانه ئەو پۆشاکەى خاوەنەکەى عەیبدار دەکات، ئەوەیە کە بەدەرخستنى زوهدو، بەدەرخستنى هەژارى لەخۆ دەگریت، وەکو ئەوەى زمانیکى سکاڵاکار بێ بەرامبەر بەخوای _ عزوجل _، هەروەها هۆکاریکە بۆ ئەوەى خاوەنەکەى بەسووک تەماشای بکریّت.

هەموو ئەمانە (مکروه)ەو قەدەغەى لێکراوە.

عن مالک بن نضلة قال: أتيت رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ وأنا قشيف الهيئة ، فقال:

((هَلْ لَكَ مَالٌ؟)).

قُلْتُ: نَعَمْ.

قَالَ: ((مِنْ أَيِّ الْمَالِ؟)).

قُلْتُ: مِنْ كُلِّ الْمَالِ قَدْ آتَانِي اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: الْإِبِلَ، وَالْخَيْلَ، وَالرَّقِيقَ، وَالْغَنَمَ.

قَالَ: ((فَإِذَا أَتَاكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَالًا، فَلْيَرَّ عَلَيْكَ)) (٣٤٤).

---

٣٤٤ _ رواه أحمد (٣ / ٤٧٣)، والحاكم (٤ / ١٨١)، والطبراني في ((الكبير)) (١٩ / ٢٤١) " من طريق شعبة عن أبي إسحاق عن أبي الأحوص عن أبيه. وهذا سند صحيح.

فرواية شعبة عن أبي إسحاق جليلة.

وترويع أبو إسحاق:

أخرجه أحمد (٣ / ٤٧٣ _ ٤٧٤)، والطبراني في ((الكبير)) (١٩ / ٢٤٦) و ((الصغير)) (رقم ٤٨٩) " من طريق عبد الملك بن عمير عن أبي الأحوص به.

وله طرق أخرى في ((السنن))، وهي من طريق أبي إسحاق عن غير شعبة عنه.

واته: له (مالِك) ی کورپی (نَضْلَةً) هوه فەرمووێهتی: چوومه خزمهتی پیغه مبه‌ری خوا _
صلی الله علیه وسلم _ له کاتی کدا که په‌رپوتی و جل و به‌رگ شپۆلی و گوزهران خراپی
به‌پروخسارمه‌وه دیاربوو، پیتی فەرمووم:

((تایا ماڵ و سامانت هه‌یه ؟)).

گوتم: به‌ئێ.

فەرمووی: ((له‌ چ جوړه ماڵ و سامانیك ؟)).

گوتم: خوای تعالی له هه‌موو جوړه ماڵ و سامانیکی پیتی به‌خشیوم: له وشترو، نه‌سپو،
کۆیله‌و، مه‌ر.

ئه‌وه‌به‌و فەرمووی: ((له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خوای تعالی ماڵ و سامانی پیتی به‌خشیوی، با پیته‌وه

دیار بی)).

* چاك بوونی پۆشاك:

ئەگەر كەسنىڭ بلىت: چاك كىردى پۆشاك ھەوا ئارەزووى نەفسە، فەرمانمان پىكرارە
ئاگادارى بىن، ھەرۈھە خۇپازاندنەۋىيە بۆ خەلگى، كەچى فەرمانمان پىكرارە بەۋەى
كردەۋە كانمان بۆ خوا بىت نەك بۆ خەلگ ؟!

وئامەكەى: ھەموو ئەۋەى نەفس ئارەزووى دەكات زەم ناكىت، ھەموو خۇپازاندنەۋىيەك
بۆ خەلگىش (مىكرە) نابى، لەپاستىدا قەدەغەى ئەۋە دەكرىت كە شەرع قەدەغەى كىردى،
ياخۇد بۆ پروپامای (رىاء) بى لە بواری دىنەۋە، مەۋف ھەزى بەۋەى بەجوانى بىنرىت، ئەۋە
بەشى نەفسە، لەم بارەۋە لۆمەى ناكىت، بۆيە پرچى دادەھىنى و، لە ئاۋىنەدا تەماشای
خۇى دەكات و، مەزەرەكەى پىك دەكاتەۋە، بەرى نەرمى جل و بەرگى زىر بەناۋدا _ واتە
دەپتاتە پرووى پىستى _ دەپۇشى و، پۈللەتى دەرەۋى جوانىشى بەدەرەۋەدا.

ئەمانە ھىچ شىتكى تىدا نىيە (مىكرە) بى يا زەم بكىت.

نوسەر دەفرمىت:

ئەگەر گوترا: چ دەلئىن سەبارەت بەۋەى كە (سَرِي السَّقَطِي) گوتىيەتى: ئەگەر ھەستەم بەۋە
كرد مەۋقەك دىتە ژورەۋە بۆ دىدەنىم، ئاۋەھا بەرپىش دەكەم _ دەستى ھىتا بەسەر پىشىدا
ۋەكو ئەۋەى بىەۋى پىكى كاتەۋە لەبەر ئەۋ كەسەى دىتە ژورەۋە بۆ دىدەنىكىردى _ بەپاستى
ئاۋەھا دەكە كەچى لەۋەش دەترسىم خۋى تەالى بەئاگر سزام بدات !

وئامەكەى: لىرەدا (سَرِي) شتەكەى ھەلگرتۆتە سەر لاىەنى پروپامایى لە پروانگەى
دىنەۋە، ۋەكو بەدەرخستنى دلگىزى (التخشع) و شتى دىكە لەبەرەمبەر ئەۋ كەسەدا كە دىتە
دىدەنى، بەلام ئەگەر مەبەستى چاككىردى شتەۋە پوخسارى خۇى بى، ئەۋەكو بەشىۋازىكى
ناشىرىن بىنرىت، ئەمە زەم ناكىت، بۆيە ئەگەر ھەركەسىك باۋەپى وابى ئەۋ كارەى
زەمىكراۋە، ئەۋە ھەرگىز پروپامایى نەزانىۋە، لە زەمىكراۋىش تىنەگەشتەۋە.

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
 ((لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ))
 فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ أَحَدَنَا يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَتَعْلُهُ حَسَنَةً.
 قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ، الْكِبَرُ: بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ
 انفراد به مسلم (۳۴۵).

واته: له (ابن مسعود) وه له پیتغه مبهری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویەتی:
 ((ئەو کەسە ی کە بە ئەندازە ی کیشی گەردێک خۆیە زلزانینی لە دڵدا بێ ناچیتە
 بەهەشتەوه))

پیاوی کیش فەرمووی: هەر یەکیک لە ئیمە حەزی بەو یە پۆشاکە کە ی چاک بێ و
 نەملە کانی چاک بێ.

ئەو بوو پیتغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((خوا جوانەو حەزی
 بە جوانیە، خۆیە زلزانین بریتیه لە نکۆلی کردنی هەق و بە نزم و سووک تەماشاکردنی خەلک)).
 وه مانای (کِبَرُ): واتە خۆیە زلزانینی ئەو کەسە ی نکۆلی لە هەق دەکات.
 وه (غَمَطَ): واتە: گالتە پێکردن و، بە سووک تەماشاکردن.
 نووسەر دەفەریت:

صوفیه کان کەسانیکیان تیدا بوو پۆشاک ی بەرزو بە هاداریان دەپۆشی.
 (أبو عبد الله أحمد) ی کوری (عطاء) دەئیت:
 (أبو العباس) ی کوری (عطاء) پۆشاک ی بەرزو بە هاداری لۆکەو کەتانی دەپۆشی و، بە
 تمزییحی (۲۴۶) (لؤلؤ) (تسبیحات) ی دەکردو، پۆشاک ی درێژی پەسەندتر دەکرد.

ده‌لێم _ ابن المجوزي _ نه‌وه‌ی که نه‌و پیاوه پۆشیویه‌تی وه‌کو پۆشاک‌ی (المرقعات) ه‌ له پروی ناویانگیه‌وه، بۆیه پۆشاک‌ی نه‌هلی خێر ده‌بی نێوه‌ند بی، ته‌ماشاکه شه‌یتان چۆن یاری به‌م که‌سانه ده‌کات له دوولاهه که پێک ناگهن.

نووسهر ده‌فه‌رمیّت:

له صوفیه‌کاندا که‌سانێک هه‌بوون نه‌گهر پۆشاک‌ینکی بپۆشیایه، هه‌ندینکی کون ده‌کرد، وه بێده‌چی پۆشاک‌ی به‌هاده‌اریشی خراب کردایه.

له (عیسی)ی کورپی (علیّ الوزیر) ه‌وه، ده‌لێت: رَوَّزْک (ابنُ مجاهدٍ) لای باهم بوو، له ده‌رگا درا، به‌باهم گوترا: (الشُّبْلِيُّ) یه. گوتی: با بیته ژووره‌وه. نه‌وه‌بوو (ابنُ مجاهدٍ) گوتی: نا ئیستا له پێش ده‌ستی تۆدا بێده‌نگی ده‌که‌م. نه‌ریتی (الشُّبْلِيُّ) وابوو که نه‌گهر پۆشاک‌ینکی بپۆشیایه جیگه‌یه‌کی کون ده‌کرد، که دانیشته، (ابنُ مجاهدٍ) پیتی گوت: نه‌ی (أبابکر) ! له کوئی زانستدا بینیوته نه‌و شته خراب بکریته که سوودی لی وهرده‌گیریت ؟ (الشُّبْلِيُّ) یش پیتی گوت: له کوئی زانستدا ؟ گۆی له‌م نایه‌ته بگه‌: ﴿فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ﴾ ﴿ص: ۳۳﴾ ؟

گوتی: (ابنُ مجاهدٍ) بێده‌نگ بوو. بابیشم پیتی گوت: ویستت بێده‌نگی بکه‌ی به‌لام بێده‌نگی کردی. پاشان (الشُّبْلِيُّ) به (ابنُ مجاهدٍ) ی گوت: خه‌لکی کۆران تۆ خوینه‌ری نه‌م کاته‌ی، باشه له چ نایه‌تیکی قورئاندایه که‌وا خۆشه‌ویست سزای خۆشه‌ویسته‌که‌ی نادات ؟ گوتی: (ابنُ مجاهدٍ) بێده‌نگ بوو، باهم پیتی گوت: به‌لگه‌گه‌ت بلی نه‌ی (أبابکر) ! نه‌وه‌بوو گوتی: خوای تعالی ده‌فه‌رمیّت: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى: نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُمْ﴾ المائدة: ۱۸ ﴿واته: ﴿وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى﴾ جووله‌که‌و گاواره‌کان ده‌یان وت ﴿نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ﴾ ئیمه کوران و خۆشه‌ویستانی خواین ﴿قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم﴾

بَذْنُوكُمْ ﴿ بَلَى دَهی بۆچی سزاتان ده دات به هۆی گوناوه کانتانه وه (۳۴۷). (ابن مجاهد) گوتی:
وه کو نه وهی هه رگیز نه مبیستی !

ده لیم _ ابن الجوزي _ نه مه باسی که من به گومانم سه بارهت به راستی و دروستیه کهی،
چونکه (الحسن)ی کوپی (غالب) (۳۴۸) باوه پی نه ده کرا: له (أبي بكر الخطيب) وه (۳۴۹)،
گوویه تی: (الحسن)ی کوپی (غالب) بانگه شهی شتانیکی ده کرد که چی پاشان درۆ و
هه له ستینمان بۆ ده رکوت.

نه گهر باسه که راست بی، به راستی کهم تیگه شتنی (الشَّيْبَلِيُّ) به ده رده خات کاتی نهو
نایه تهی به به لگه داناهه، وه کهم تیگه شتنی (ابن مجاهد) یش به ده رده خات که له
وه لامدانه وهیدا بیده نگی نوانده، کاتی نه مه نایه تهی به به لگه دانا ﴿ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْأَعْتَاقِ ﴾ ؛ چونکه شیوا نییه نه نجامدانی کاری خراپ بدریته پال پیغه مبه ریکی پارێزراو له
هه له و تاوان (معصوم).

رافه کارانی (۳۵۰) قورئانیش بۆچونی جیاوازیان هه بووه سه بارهت به مانای نه مه نایه ته،
نموه بوو که سانیکیان ده یگوت: دهستی هینا به سه ر ده ست و قاچ و مل و یالی نهو
نمسانه داو، گوتی: تۆ له پیناوی خوادای.

بۆیه نه مه نیصلاح و چاک کردنه.

که سانیکیشیان گوتوو یانه: سه ری برین.

وه سه ر برینی نه سپ و خواردنی گۆشته کهی شیواوه، بۆیه شتیکی نه کردووه تاوانی تیدا
بی.

۳۴۷ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فسیری قورئان.

۳۴۸ _ یه کیکه لهو که سانهی ده یگێژ نه وه.

۳۴۹ _ في ((تاریخ بغداد)) (۷ / ۴۰۰).

۳۵۰ _ انظر ((زاد المسیر)) (۷ / ۱۳۰) للمصنف.

به لّام خراب کردن و کونکردنی پۆشاکى دروست، نهك له پیناو مه بهستیكى راست و دروستدا، به راستى شیاو نییه، دهشی له شهریهتی (سلیمان) پیغه مبهردا شیاویتی نهوهی تیدا بى که نه بجامى داو، له شهریهتی خۆماندا نه بى.

(أبو عبدالله أحمدی کورپی (عطاء) ده لیت: پېساوه پری (أبی عليّ الروذباري) نهوه بوو سه ر قۆله کانی کون ده کردو، کراسه که شی هه لده ته قان.

گوتی: پۆشاکى به نرخ و به هاداری ده کرد به دوو به شهوه، به نیوه یه کی سه ره وهی جهسته ی خۆی ده پۆشی و، نیوه که ی تریشی ده کرد به (الازار)و نیوه ی خواره وهی جهسته ی پى ده پۆشی، تا نهو ناسته ی رۆژێك چوه گه رماو، پۆشاکى کی له بهردا بوو، په فیه کانی شتیکیان پى نه بوو بیهکن به (الازار)و خواره وهی جهسته یان دا پۆشن، نهوه بوو به گویره ی ژماره یان پۆشاکه که ی خۆی پارچه پارچه کردو، نهوانیش کردیانه (الازار)و خواره وهی جهسته یان پى دا پۆشی، پېشنیازیشى کرد که وا نه گه ر چوونه ده ره وه پارچه کان به خاوهن گه رماو ده که بهن.

(ابن عطاء) گوتی: (أبوسعید الکازرونی) پى گوتم: نهو پۆژه من له گه لیدا بووم و، نهو پۆشاکه ی که پارچه پارچه ی کرد به نزیکه ی سی دینار ده نرخینرا.

له (أبی الحسن البوشنجي) وه ده لیت: (قَبَجَة) واته پۆرتیکم هه بوو به سه د دیره م داواکرا، شهوێك دوو که سی غه ریب بوون بوون به میوام، به دایکم گوت: شتیکت هیه بۆ میوانه کام.

گوتی: نه خیر، جگه له نان هیهی ترمان نییه، پۆره که م سه ربیری و، بۆم بردن.

نووسه ر _ به ره جه ته ی خوا بیّت _ ده فهرمیّت:

له توانایدا بوو قه رز بکات و، پاشان پۆره که به رۆشیت و، قه رزه که بداته وه، به راستی که مه تر خه می نواندوه.

(أحمد الغزالي) (۲۰۱) له (بغداد) بوو، جاريك چوو بۆ (المَحْوَل) (۲۰۲)، گهشته ناعوريك (۲۰۳) دهنگيكي كزی لیوه دهبيسترا، بۆيه (طَيْلَسَانَه) هكهی (۲۰۴) فری دایه سهري، نهوهبوو ناعوره كه سوپی خواردو، (طَيْلَسَانَه) هكهی درا.

نووسهر _ بهرهمهتی خوا بیټ _ دهفرمیت:

ته ماشای نهم نه قامی و خراپ به کارهیتان و که مته رخه می و دووریبون له زانسته وه بکه، فَإِنَّهُ قَدْ صَحَّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ أَنَّهُ نَهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ (۲۰۰) واته: پیغه مبهري خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ له فرموده یه کی (صحیح) دا: قه ده غهی فەوتاندنی مال و سامانی کردوه.

نه گهر پیاویك دیناریکی ساغی لهت و کوت بکردایه و، بیبه خشیا یه، به لای فیههزانه کانه وه به که سیکی که مته رخم داده نرا، نهی نهم به فیههزانه ههرا مکراره ده بی چون بی ؟ !
هاوتای نهمه دراندنی پۆشاکیا نه له کاتی سۆزی به تیندا وه کو نه وهی دواتر باس ده کری _
إِنْ شَاءَ اللَّهُ _، پاشان واره ده گه یه نن نه مه (حاله) تیکه و، دلنیا بن هیچ خیریک له
(حاله) تیکه دا نییه که دژیه شهرع بی.

۳۵۱ _ أحمد الغزالي؛ برای (أبي حامد الغزالي) یه و، سالی (۵۲۰ هـ) مردوه.

۳۵۲ _ المَحْوَل: دیکه بوو نزیکه ی (فرسخ) یک واته (۵ - ۶) کیلومتر له (بغداد) وه دوور بوو. ((معجم یاقوت)) (۵ / ۶۶).

۳۵۳ _ ناعور: چهرخیکه ناو سهرده خات، خودی ناوه که ناعوره که سوپی ده دات و، دهنگیشی لیوه ده بیستریټ، به (ناعور) یش ناو نرا وه له بهر نهو دهنگه ی لیوه ده بیستریټ له کاتی سوپی خواردنیدا، چونکه له زمانی عهده پیدا ده گوتریټ (نهر الرجل) واته پیاوه که هاواری کرد، ههروه ها ده گوتریټ (أمرأة نعارة) واته ژنیکی هاوارو قیژه کار، پروانه: أبو منصور الجواليقي، شرح أدب الكاتب، ج ۱، ص ۲۸. وهر گیت.

۳۵۴ _ طَيْلَسَانَه: پۆشاکیکه ده کریتته شان و دهووری جهسته ده دات و، به تاییهت ده چنریټ بۆ پۆشین و هیچ بهرین و دورینه وه یه کی تیدا نی یه، پروانه: الحکيب البغدادي، الجامع لأخلاق الرواي وأدب السامع، ج ۴، ص ۱۴۸، وهر گیت.

۳۵۵ - رواه البخاري (۲۴۰۸)، ومسلم (۵۹۳) "عن المغيرة.

ئایا پیت وایه کویلهی نهفسی خۆیان بن ؟ یاخود فهرمانیان پیکرابی به بیرو پای خۆیان
 کاریکهن ؟ نه گهر زانیبیئتیان بهم کرده وانهیان سه ریچی شهرع ده کهن و، به لام له نه بامدنیدا
 ههر بهرده وام بوون، به راستی که للهه رقیه، وه نه گهر نه شانن، سویند به خوا نه وه نه فامیه کی
 تونده.

★ زیدەرۆیی له پۆشاک کورتکردنهوهدا:

نووسەر ده‌فه‌رمی‌ت:

کەسانێک له‌صوفیه‌کان له‌ پۆشاک کورتکردنه‌وه‌دا زیدەرۆیی ده‌که‌ن، نه‌مه‌ش دیسان ناویانگه‌یه‌.

عن أبي سعيدٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْإِزَارِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ:

((إِذَا زَارَ الْمُسْلِمُ إِلَى أَتْصَافِ السَّاقَيْنِ، لَا جُنَاحَ - أَوْ لَا حَرَجَ - عَلَيْهِ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ، مَا كَانَ أَسْفَلَ مِنْ ذَلِكَ "فَهُوَ فِي النَّارِ")) (٣٥٦).

واته: سه‌باره‌ت به‌ (الإزار) له‌ (أبي سعيد) بیان پرسی، نه‌ویش فه‌رمووی: گوئیستی بی‌تغه‌مبه‌ری خوا بووم - صلی الله علیه وسلم - ده‌یفه‌رموو:

((الإزار)ی موسلمان تا نیوه‌ی لاقه‌کانه‌، تاوانی نابیت، نه‌گه‌ر له‌ نێوان نیوه‌ی لاقه‌کان و قاپه‌کاندا بن، نه‌گه‌ر له‌وه‌ خوارتر بوو، له‌ ناگرده‌یه‌)).

له‌ (معمر) وه‌ ده‌لیت: کراسه‌که‌ی (أیوب) که‌مێک درێژی و والا‌کردنی په‌راویزی تیدا بسو، له‌و باره‌وه‌ پێی گوترا: نه‌ویش فه‌رمووی: قه‌ینا‌کا ناویانگی نه‌م‌پۆ له‌ کورتکردنه‌وه‌دا یه‌.

(إسحاق)ی کورپی (إبراهیم)ی کورپی (هانی) ده‌گه‌ی‌تته‌وه‌وه‌ ده‌لیت: پۆژێک چوومه‌ ژووره‌وه‌ بۆ دیدنه‌ی پێشه‌وا (أبي عبدالله أحمد)ی کورپی (حنبل) کراسی‌کم پۆشی‌بوو له‌خوار نه‌ژۆ و سه‌ره‌وه‌ی لاقمدا بوو، نه‌وه‌بوو فه‌رمووی: نه‌مه‌ چی یه‌ ؟ وه‌ نکۆلیی لی‌کردو، فه‌رمووی: نه‌مه‌ به‌یه‌ کجاری نابیت (٣٥٧).

٣٥٦ _ رواه مالك في ((الموطأ)) (٢ / ٩١٤)، وأحمد في ((مسنده)) (٣ / ٥) "عن أبي سعيد.

وسنده صحيح.

ورواه مختصراً: أبوداود (٤٠٩٣)، وابن ماجه (٣٥٧٣).

وفي الباب عن عدة من الصحابة.

٣٥٧ _ چونکه له‌ بنه‌ره‌تدا سوننه‌ت نه‌وه‌یه‌ به‌بێ له‌ سنور ده‌رچوون یاخود که‌مته‌رخه‌می بێ، زیاده‌ره‌وی یاخود فه‌رامۆش‌کردن بیت.

* که سانیک له صوفیه کان پارچه په پړویه ک (خِرَقَة) له جینگه ی میژمر بو سهریان به کار دینن:

نووسه ده فهرمیټ:

صوفیه کان که سی وایان تیدایه پارچه په پړویه ک (خِرَقَة) له جینگه ی میژمر بو سهری به کار دهیټی، نه مه ش دیسان ناویانگ ده رکړنه، چونکه پیچ هوانه ی پو شاکی نه هلی ولاته که یه (۳۵۸) وه هه موو شتیک ناویانگی تیدا بی، (مکروه) ۰۰.

(پشړی کوړی (الحارث) ده لیت: (ابن المبارك) پوژی ههینی چوو ه مزگه وته وه، کلاویکی (قلنسوة) به سه ره وه بوو، ته ماشایه کی خه لکه که ی کرد کلاویان به سه ره وه نه بوو، بویه کلاوه که ی له سه ری کرد وهو، خسته ی نیو قو له که یه وه.

★ يەك پۆشاكى :

نووسەر دەفەرمىت:

كەسانىكىيان تېدا بوو جگە لە يەك پۆشاك ھىچى ترى نەبوو، وەكو زوھدەك لە دۇنيادا، نەمە چاكە، بەلام ئەگەر لە توانايدا بى پۆشاكىكى دىكەى بۆ رۆژانى ھەينى و جەژنەكان ھەبى شياوترو چاكتە.

عن عبدالله بن سلام قال: حَظَبْنَا رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ في يومِ جمعةٍ، فقال: ((مَا عَلَى أَحَدِكُمْ لَوْ اشْتَرَى ثَوْبَيْنِ لِيَوْمِ جُمُعَتِهِ سِوَى ثَوْبٍ مَهْنَتِهِ)) (۲۰۹).

واتە: لە (عبدالله)ى كۆپى (سلام) ەو دەرموویەتى: پێغەمبەرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ لە رۆژى ھەینیە کدا وتارى بۆ خۆیندینەو دەرمووی: ((کەستان تاوانى نابى ئەگەر دوو پۆشاك بۆ رۆژانى ھەينى بکړیت، جگە لە پۆشاکی پېشمو کارەکەى)).

★ باسى سە ئیشیواندەکانى ئېیلېس بەرامبەر بە صوفیەکان لە

خۆراك و خواردنەو ەياندا :

نووسەر دەفەرمىت:

ئېیلېس لە سەرلێشتیواندەکانیدا بەرامبەر بە صوفیە پێشینەکان زێدەپۆی کردووە، فەرمانى کەمکردنەو ەى خۆراك و، زېرى و، سەختی و، کەمکردنەو ەى خواردنەو ەى ئاوى ساردی پێکردن، بەلام ئېیلېس کە بە پاشینانى صوفیەکان گەشت، لە ماندوون ھەوایەو ەو، خۆى بەسەر سامبوون بەزۆرى خواردنیان و خۆشگوزەرانیا ەو ە خەریک کرد !!

۲۵۹ _ رواه أبو داود (۱۰۷۸)، وابن ماجه (۱۰۹۵).

وسندە صحیح.

وله شاهد عن عائشة.

★ باسی چه مکیک له وهی پیشینانیان نه نجامیان داوه:

نووسەر _ بهر چه متی خوا بیّت _ ده فەرمیّت:

کەسانیک لەم قەومە پۆژانیك دەمایهوه خۆراکی نه ده خوارد، تا هیزی لاواز ده بوو، کەسانیکیشیان هەموو پۆژی شتیکی زۆر کەمی ده خوارد کەوا جهستهی پی هه لئه دهستا.

له (سهل) ی کۆری (عبدالله) وه بۆیان باسکردوین کەوا له سه ره تایی به صۆفی بونیدا به دیره مه میك دۆشای خورمای ده کپی و، به دوو دیره مه میش پۆنی ده کپی و، به دیره مه میکیش ئاردی برنجی ده کپی، تیکه لئی ده کردن و، پاشان ده یکرد به سی سه دو شه صت تۆپه له وه، هەر شه ویك به دانەیه کیان فتاری ده کرد.

(أبو حامد الغزالي) سه باره ت به (سهل) ده لیّت: ماوه یه ک به گه لای دره ختی نه بک ده ژیا، سی سالیش ها پاره ی کای ده خوارد، سی سالیش به سی دیره مه ژیا نی گۆزه راند.

له (أبي جعفر الحداد) وه ده لیّت: پۆژی (أبو تراب) نزیکم بۆوه له و کاته دا من به سه ر گۆمیك ئاوه وه بووم، که شازده پۆژبوو هیچ شتیکم نه خواردبوو، له و ماوه یه دا ئاویشم نه خواردبوو، پی گۆتم: ئالی ره دا بۆ دانیشتووی ؟ گۆتم: من له نیوان زانی و دنیایی دام (العلم والیقین)، وه چاوه رتی سه رکه وتنی یه کیکیانم، تا له گه لیدا بم ! نه وه بوو گۆتی: پله و پایه ی خۆت ده بی.

له (أبي عبدالله) ی کۆری (زید) وه ده لیّت: چل ساله خۆراکم به نه فسی خۆم نه داوه مه گەر نه و کاتانه ی که خوی تعالی گۆشتی مرداره وه بووی بۆ هه لال کردبی !!

له (عيسى) ی کۆری (آدم) وه ده لیّت: پیاوێك هاته دیده نی (أبي یزید)، گۆتی: ده مه وی له مزگه وته که ت دانیشم که تۆی تیدای. گۆتی: تۆ به رگه ی نه وه ناگری. گۆتی: هه ز ده که م له و باره وه بوام بۆ بهر خسینی. نه وه بوو مۆله تی دایه، پیاره که پۆژی دانیشته هیچی نه خواردو، نارامی گرت، بۆ پۆژی دووه م، پی گۆت: مامۆستا ! پیۆیستمان به وه یه که پیۆیستمان پییه تی. گۆتی: نه ی لاو ! پیۆیستمان به خوایه ! گۆتی: نه ی مامۆستا ! خۆراکم ده وی. گۆتی: نه ی لاو ! خۆراکمان گۆت پاره لئی و په رستنی خوایه. گۆتی: نه ی مامۆستا ! شتیکم

دهوێ جهستهه پراگرت بۆ گوێپایه‌لی و په‌رستنی خوای تعالی. گوتی: نه‌ی لاو! جهسته‌کان به‌بێ خوای تعالی پاناوه‌ستن!!

له (إبراهيمَ الخوَّاصِ) وه ده‌لێت: براهه‌کم که هاوه‌لێتی (أباترابی) ده‌کرد بۆی باسکردم، کهوا پۆژێک صوفیه‌کی به‌دیکرد ده‌ستی پاکێشا بۆ توێکله کاله‌کیک و، سێ پۆژ بوو به‌برستی مابۆوه، پێی گوت: تۆ چیت به‌که‌لکی ته‌صوف نایه‌یه‌ت، به‌چۆ بۆ بازارو کاسبی بکه، واته به‌بۆچونی نه‌و نابێ ده‌ست بۆ نه‌وه‌ش به‌ریت.

له (أبي عليّ الرُّوذُبّاري) وه ده‌لێت: نه‌گه‌ر صوفی پاش پینچ پۆژ گوتی: برسیمه، نه‌وا ناچاری بازاپی بکه‌ن و، فه‌رمان به‌ن با کاسبی بکات.

له (أبي أحمد الصَّغِيرِ) وه ده‌لێت: (أبو عبدِاللهِ) ی کورپی (خَفِيفِ) فه‌رمانی پێکردم هه‌موو شه‌ویک ده‌نه‌ک میوژی به‌ده‌می بۆ نه‌وه‌ی فتاری پێ بکات، شه‌ویک به‌زه‌یم پێدا هاته‌وه‌و، پاژه ده‌نکه‌م بۆ برد، نه‌وه‌بوو ته‌ماشای کردم و، گوتی: کێ فه‌رمانی نه‌مه‌ی پێ کردیت؟ نه‌وه‌بوو ده‌نه‌کی خواردو، وازی له‌وانی تر هێنا!

✱ وازهینان له گوشت خواردن:

نووسەر ده‌فهرمیت:

قەومێکیان تێدا بوو گۆشتیان نەدەخوارد، تا ئەو ناستەمی کەسانێکیان تێدا بوو دەیگوت:

بای دیره‌مێک گۆشت خواردن چل پۆژ دڵ رەق دەکات!

کەسانێکیشیان تێدا بوو وازی لە خواردنی هەموو خۆراکیکی پاک و چاک هێنا، ئەو
 فەرموودەیهی دەکردە بەلگە کە خاتوو (عائشە) _ خوای لی رازی بێت _ دەیگێرێتەوه و
 دەفهرمیت: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ : ((اَحْرِمُوا أَنْفُسَكُمْ طَيِّبَ الطَّعَامِ، فَإِنَّمَا
 قُوِيَ الشَّيْطَانُ أَنْ يَجْرِيَ فِي الْعُرُوقِ بِهَا)) (٣٦٠).

واته: پێغه‌مبەری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ فەرموویه‌تی:

((خواردنی خۆش و چاک لە خۆتان قەدەغە بکەن، لەراستیدا شەیتان توانیویه‌تی بەنیو
 پەگەکاندا تێی پەڕێنێت)).

کەسانێکیشیان دەستی هەڵدەگرت لە خواردنەوهی ئاوی پروون و پاک.

کەسانێکیشیان دەستی هەڵدەگرت لە خواردنەوهی ئاوی ساردو، ئاوی گەرمی
 دەخواردەوه.

٣٦٠ _ رواه المصنف في ((الموضوعات)) (٣ / ٣٠)، ثم قال:

((هذا حديث موضوع على رسول الله _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _، والمتهم به بزيغ. قال أحمد: أحاديثه
 مناكير، لا يتابعه عليها أحد. قال الدارقطني: هو متروك)).

وانظر ((تنزيه الشريعة)) (٢ / ٢٤٠) لأبن عراق.

وسيبين المصنف وضعه بعد.

کهسانێکیشیان ئاوه‌که‌ی ده‌کرده‌ نێو ده‌فرێکه‌وه‌و ده‌بخسته‌ نێو کونیکه‌وه‌ له‌ زه‌ویدا، بۆیه‌ گهرم ده‌بوو.

کهسانێکیشیان سزای نه‌فسی خۆی ده‌دا به‌وه‌ی ماوه‌یه‌ک وازی له‌ ئاوخواردنه‌وه‌ ده‌هێنا:

(أَبِي حَامِدٍ الْغَزَّالِيُّ) له‌ (أَبِي يَزِيدَ) وه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌وا گوتویه‌تی: بانگی نه‌فسی خۆم کرد بۆ لای خوای _ عَزَّوَجَلَّ _، به‌لام سواری هه‌وه‌س و ئاره‌زووی خۆی بوو، بۆیه‌ بریارم دا یه‌ک سال ئاو نه‌خواته‌وه‌و، سالێکیش چێژی نووستن نه‌کات، شه‌وه‌بوو گوێرایه‌لبوونی پهره‌ردگاری بۆ به‌جێهێنم !!

نووسهر ده‌فرمیت:

(أَبُو طَالِبٍ الْمَكِّيُّ) (٣٦١) رێکخستنێکی تایبه‌تی دانابوو بۆ ئەم قه‌ومه‌ له‌ خۆراك خواردندا، نه‌وه‌بوو ده‌یگوت: به‌باشی داده‌نێم مۆرید له‌شه‌و پۆژێکدا له‌ دوو نان زیاتر بخوات.

ده‌لێت: کهسانێک کاری له‌ خۆراکه‌کی خۆی ده‌کردو، که‌می ده‌کرده‌وه‌، که‌سانێکیشیان خۆراکه‌کی به‌ بنکی لقی داره‌خورما ده‌پێوا، وه‌ له‌به‌ر شه‌وی هه‌موو پۆژێک که‌مێک وشک ده‌بیته‌وه‌، بۆیه‌ ئەندازه‌ی خۆراکه‌که‌شی به‌گوێره‌ی شه‌وه‌ که‌م ده‌بویه‌وه‌.

ده‌لێت: کهسانێک کاری له‌ خۆراکه‌کی ده‌کردو، سه‌ره‌تا هه‌موو پۆژێک ده‌بخواردو، پاشان پله‌ پله‌ سه‌رده‌که‌وت و دوو پۆژ جارێک خۆراکی ده‌خوارد، پاشان سێ پۆژ جارێک و به‌و جۆره‌.

ده‌لێت: برسیته‌ی خوێنی دڵ که‌م ده‌کاته‌وه‌و، به‌وه‌ش سپی ده‌بیته‌وه‌و، سپێتیه‌که‌شی نورو پوناکیه‌تی، وه‌ به‌زو پێوه‌که‌ی ده‌توێنێته‌وه‌و، به‌و توانه‌وه‌ش نه‌رمونیان ده‌بیته‌وه‌، نه‌رمونیانیه‌که‌شی کلیل (المکاشفة) به‌ (٣٦٢).

٣٦١ _ أBOU TALIB AL-MAKKI: دانه‌ری کتێبی (قوت القلوب) وه‌، سالی (٣٨٦ک) مردوه‌و، ژيانامه‌ی له‌ کتێبی (البدایه‌ والنهایه‌) دایه‌ (١١ / ٣١٩).

خه‌لکی (بغداد) لێی دورکه‌وتنه‌وه‌و به‌نه‌هلی بیدعه‌یان دانا “ وه‌کو شه‌وی له‌ کتێبی (تاریخ بغداد) دا (٨٩/٣) هاتوه‌.

٣٦٢ _ هه‌موو ئەمانه‌ش به‌هۆی سه‌رلێشێواندنه‌کانی شه‌یتان و، هه‌لخه‌له‌تاندنه‌کانی ئیبلێسه‌ویه‌.

نوسەر ده‌فهرمیت:

(أبو عبد الله محمد بن كوري (علي الترمذي) (٣١٢) كَتَبَ كِتَابَ بَيْتِ دَانَانَ بَه‌نَاوِ (رياضة النفوس)، لهو كَتَبَهُ دَا دَه‌لَيْت:

پێویسته کهسی ده‌ستپێککاری ئەم رێبازه دوو مانگی یەک له‌دوای یەک به‌پۆژوو بێ و ه‌کو ته‌ویه و په‌شیمان بونه‌وه‌یه‌ک بۆ خوای تعالی، پاشان بیه‌شکینیت و، شتیکی که‌م ب‌خوات و، پارچه پارچه نان ب‌خوات و، واز له‌ پێخۆره‌کان و، میوه‌و، چیژو له‌زه‌ت و، دانیشتن له‌ گه‌ژ برایانداو، ته‌ماشاکردنی کتیب به‌ینیت، وه‌ هه‌موو نه‌مانه د‌ل‌خۆشکاری نه‌فسن، بۆیه نه‌فس نه‌و چیژه‌ی لی قه‌ده‌غه ده‌کریت، تا له‌ خه‌م و خه‌فت پ‌ر بێت.

۳۶۳ _ أبو عبد الله محمد بن علي الترمذي؛ ناسراوه به (الحكيم الترمذي)، ئەم پیاوه (أبو عيسى الترمذي) خاوه‌نی ((السنن)) نی یه، (الحكيم الترمذي) سالی (۳۲۰ ک) مردووه.

له (ترمذ) خه‌لک ئەم پیاوه‌یان هه‌جرکردو لێی دورکه‌وتنه‌وه له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌ستا به‌دانانی کتیبی (ختم الولاية).

(كمال الدين) كوري (القديم) له‌و به‌شه‌یدا که نویسوتی به‌ناوی ((الملحة في الرد على أبي طلحة)) ده‌لێت: ((...)) ئەم (الحكيم الترمذي) له‌ نه‌ه‌لی فەرمووده‌ناسان نه‌بوو، هه‌یج گێڕانه‌وه‌یه‌کی نی یه، وه‌ هه‌یج زانستیکێ ده‌رباره‌ی رینگه‌و پێشه‌که‌ی نی یه، به‌ل‌کو گوته‌و قسه‌ هه‌یه سه‌باره‌ت به‌وه‌ی هه‌ستاه به‌ ناماژه‌دان به‌ته‌صوف و رینگه‌کانی و، بانگه‌شی (کشف) و به‌ده‌رخستنی کاروباره نادیارو پاستیه‌کانی ده‌کرد، تا ئەو ئاسته‌ی له‌ پ‌تساو یاسای فیه‌قه‌زانه‌کان چوه‌ ده‌روه‌و، شایسته‌ی تانه‌لێدان و گالته‌پێکردن بوو، وه‌ پێشه‌وا‌یانی فیه‌قه‌زانان و ته‌صوفیش تانه‌یان لێداو، به‌وه‌ش له‌رێبازی جێی په‌زانه‌ندی ده‌ریان‌هێناو، گوتیان: به‌راستی شتانیکی خستۆته‌ نێو زانستی شه‌ریعه‌ته‌وه که به‌هه‌یه‌وه له‌ کۆمه‌لی موسلمانان جیا‌ده‌بێته‌وه، کتیبه‌ ترسانه‌که‌کانیشی به‌فەرمووده‌ی (موضوع) و به‌هه‌والی نه‌یسه‌تراو (ریوايه‌)ت نه‌کراو پ‌رکردووه، هه‌موو کاروباره شه‌ریعه‌کانیشی لێکداوه‌ته‌وه به‌لێک‌دانه‌وه‌یه‌کی لاواز که نه‌قل وهری ناگریت)).

به‌م جۆره پێشه‌وا (ابن حجر) له‌ کتیبی (لسان المیزان) دا (۵ / ۳۰۹) وه‌ریگرته‌وه‌و، پاشان گه‌توگۆو قسه‌شی له‌سه‌ری کردووه چاکتر وایه ب‌خوێند‌رته‌وه !

نوسەر دهفهرمیت:

كهسانىك له پاشينان (الأربعينية)يان بۆ داهىنانون: واته كهسيكيان چل پۆژ ده مينيتهوه
 نان ناخوات، به لّام زهيتەكان دهخوات و، ميوهيه كى زۆرى بهلهزهت دهخوات.
 ئەمه كورتهيه كى بهيادهيتانهوهى ئەو پەفتارانەيه كه پەپرەوى دەكەن له خۆراك
 خواردنه كانياندا، ئەوهى باسكراوه پەنجە راڤەه كيشيت بۆ ئەوهش كه باس نهكراوه.

* ئاشکراکردنی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان له‌م کردوانه‌دا و پوونکردنه‌وه‌ی هه‌له‌کان تیایدا:

نووسهر ده‌فهرمیت:

ئهو‌هی له (سَهْل) هوه باسکراوه، کرده‌وه‌یه‌کی شیاو نییه، چونکه نه‌فس له لایه‌ن خوای
تعالاوه ناچاری شتێک کراوه که ناتوانی‌ت به‌رگهی بگریت، سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ش خوای _ عَزَّوَجَلَّ
_ به‌پێدانی گه‌م رێزی بۆ نه‌وه‌ی ئاده‌م داناوه، توێکله‌که‌شی بۆ ئاژه‌له‌کانیان داناوه، بۆیه
نابی کێپرکی ئاژه‌له‌کان بکریت له‌ کا خواردندا، پاشان ده‌بی چ خۆراکی‌ک له‌ کا خواردندا
هه‌بی؟!

شتانیکی وه‌کو ئه‌مه زۆر له‌وه به‌ناویانگه‌ره که پێویست به‌رپه‌رچدانه‌وه بکات.

(أبو حامد) ده‌لێت: (سَهْل) وای بۆ ده‌چوو که نوێژی که‌سی برسی که‌وا برسی‌تی لاوازی
کردوه‌و، به‌دانیشتنه‌وه نوێژ ده‌کات، زۆر له‌وه چاکه‌ره که خۆراک خواردن به‌هێزی بکات و، به
پاوه‌ستانه‌وه نوێژ بکات.

نووسهر ده‌فهرمیت:

ده‌لێم ئه‌مه هه‌له‌یه، به‌لکو ئه‌گه‌ر خۆی به‌هێز بکات بۆ ئه‌وه‌ی بتوانی هه‌ستیت،
خواردنه‌که‌ی ده‌بیته په‌رستن، چونکه یارمه‌تیده‌ری ده‌بی بۆ به‌جیهێنانی په‌رستنه‌کان، وه
ئه‌گه‌ر خۆی برسی کرد تا ئه‌و ناسته‌ی به‌دانیشتنه‌وه نوێژ بکات، ئه‌وا ده‌بیته هۆی وازه‌ینان
له‌ فه‌رزه‌کان و، ئه‌وه‌ی بۆ شیاو نابی.

ئه‌گه‌ر خۆراک خواردنه‌که مرداره‌وه بووش بی‌ت، شیاو نیسه وازی لی بی‌نی‌ت، ئیتر چۆن
شیاو بی که خۆراکه‌که هه‌للای بی؟!

پاشان ئه‌م برسی‌تییه که په‌که‌خه‌ری هۆیه‌کانی په‌رستنه ده‌بی چ نزیکه‌بوونه‌وه‌یه‌کی تێدابی له
خوای په‌روه‌ردگاره‌وه؟!

به‌لām گوفتاره‌که‌ی (الهداد): ((من چاهه‌ری ده‌که‌م تا زانست (العلم) یاخود دلتیایی
(اليقين) سه‌رده‌که‌وی))، ئه‌وه‌یه‌ری نه‌فامیه، چونکه هیچ دژ به‌یه‌ک بوونیک له‌ نێوان زانست و

دَلْنیایدا (العلم والیقین) نییه، له‌پاستیدا دَلْنیایی (الیقین) به‌رزترین پله‌کانی زانسته (العلم)، وه له چ شوئینیکی زانست و دَلْنیایدا هه‌یه (العلم والیقین) واز لهو شتانه بهیتریت که‌وا نه‌فس پیوستی پییه‌تی وه‌کو خواردن و خواردنه‌وه؟!

له‌پاستیدا کاتی ناماژه‌ی بۆ زانست (العلم) کردووه، مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه که شرع فەرمانی پیتکردووه، وه کاتی ناماژه‌ی بۆ دَلْنیایی (الیقین) کردووه مه‌به‌ستی هیزی نارامگرتنه! واته یا فەرمانی شرع سهرده‌که‌وی و ده‌خوات یا هیزی نارامگرتن سهرده‌که‌وی و له‌سهر نه‌خواردن به‌رده‌وام ده‌بی.

نه‌مه تیکه‌لکردنیکی ناشیرینه.

هه‌روه‌ها گوشتاری نه‌و که‌سه‌ی گوتویه‌تی: ((نه‌خواردووه تا نه‌و کاته‌ی خواردنی گۆشتی مرداره‌وه‌بووی بۆ هه‌لّال ده‌بوو))، به‌پاستی کاری به‌بیروپا بی‌بایه‌خ و نه‌ویستراوه‌که‌ی خۆی کردووه، زۆری له نه‌فسی خۆی کردووه له‌گه‌ل هه‌بوونی هه‌لّالدا.

گوفتاره‌که‌ی (أبى یزید): ((خُوراک به‌لامانه‌وه گوتپایه‌لیی و په‌رستنی خواجه))، گوفتاریکی لاوازو بی‌هیزه، چونکه جهسته وایپکه‌هینراوه که پیوستی به‌خواردن هه‌بی، تا نه‌و ناسته‌ی خه‌لکی ناگریش پیوستیان به‌خۆراکه.

نووسهر ده‌فرمیت:

به‌لام که‌مکردنه‌وه‌که‌ی (ابن خفیف)، کرده‌وه‌یه‌کی ناشیرینه‌و، به‌چاک دانانریت، وه هه‌یچ که‌سینک نه‌م هه‌والانه له‌و که‌سانه‌وه ناگیتپته‌وه به‌شیه‌یه‌ک که کرده‌وه‌کانیان به‌چاک دابنی، مه‌گه‌ر که‌سینکی نه‌فام به‌به‌ره‌ته‌کانی شرع، به‌لام که‌سی زانای به‌توانای لیته‌اتوو، ترسی گوفتاری که‌سی به‌گه‌وره‌دانراوی نییه، نه‌ی ده‌بی کرده‌وه‌ی که‌سی نه‌فامی تووشبووی به‌نه‌خۆشی (البرسام) (۳۶۴) ی به‌لاوه چۆن بی.

۳۶۴ _ البرسام: واته نه‌خۆشی (ذات الجنب)، که هه‌وکردنی په‌رده‌ی چوارده‌وری سی یه‌کانه. ((المعجم

الوجیز)) (ص ۴۵).

به‌لام سه‌بار ده‌ه‌وی گۆشت ناخۆن، ئەمه پێیاوه‌ری تایه‌فه‌ی (البراهمة) یه (۳۱۵) که وای بۆ ده‌چن نابێ ئاژه‌ڵ سه‌رپر دێت، به‌لام خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ به‌به‌رژه‌وه‌ندی جه‌سته‌کان زاناته‌هه، بۆیه پێی داوه گۆشت بخوریت، بۆ نه‌وه‌ی جه‌سته به‌هێز بیت، چونکه خواردنی گۆشت هێزه‌کان به‌هێزتر ده‌کات و، وازلیه‌ینانیشی لاوازی ده‌کات و، په‌ه‌شت خراپ ده‌کات.

وقد كان رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ يأكلُ اللحمَ، ويحبُّ الدُّرَّاعَ مِنَ الشَّاةِ (۳۱۶) واته: به‌پراستی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ گۆشتی ده‌خواردو، هه‌زی به‌گۆشتی ده‌ستی مه‌ر بوو.

(الحَسَنُ البَصْرِيُّ) هه‌موو پَوژێك گۆشتی ده‌کپی.

پێشینی چاکیش له‌سه‌ر ئەم پێبازه‌ بوون، مه‌گه‌ر که‌سیکیان هه‌زارو ده‌ستکورت بوايه، ماوه‌ی گۆشت خواردنی دور ده‌که‌وته‌وه، له‌به‌ر ئەو هه‌زاریه.

به‌لام ئەو که‌سه‌ی هه‌زو ئاره‌زووه‌کانی له‌ نه‌فسی خۆی قه‌ده‌غه‌ کردووه، ئەگه‌ر به‌ته‌واوی و به‌ره‌هایی بوو ئەوا کاریکی چاک نیه، چونکه خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ نه‌وه‌ی ئاده‌می له‌سه‌ر گه‌رمی و ساردی و، وشکیتی و ته‌پیتی خولقاندووه، ته‌ندروستی‌شی به‌یه‌کسانبوونی خه‌لته‌کانه‌وه‌ پێوه‌ند کردووه: خوین، به‌لغهم، (المِرَّةُ الصفراء)، (المِرَّةُ السوداء)، بۆیه جار به‌ جار هه‌ندێ له‌م خه‌لتانه زیاد ده‌کهن، سروشتی مرۆڤ مه‌یلی ئەو شته‌ ده‌کات که‌ که‌می بکاته‌وه، وه‌کو نه‌وه‌ی جار به‌ جار که (المِرَّةُ الصفراء) زیاد ده‌کات سروشت و خووی مرۆڤ مه‌یلی ترشی‌تی ده‌کات، یاخود که‌ به‌لغهم که‌م ده‌بیته‌وه، نه‌فس هه‌ز به‌ ته‌راتیه‌کان ده‌کات.

سروشت و خووی مرۆڤ به‌جۆری پێکه‌یتراوه مه‌یلی ئەو شتانه بکات که‌ سازیارو گونجاوی نه‌فسه، بۆیه ئەگه‌ر نه‌فس مه‌یلی ئەو شتانه بکات که‌ چاکی ده‌کاته‌وه، به‌لام لێی قه‌ده‌غه‌

۳۱۵ _ البراهمة: تایه‌فه‌یه‌کن له‌ وه‌لاتی (هند) ده‌رکه‌وتن ده‌گه‌رێنه‌وه بۆ سه‌رگه‌وره‌که‌یان که‌ ناوی

(براهم)ه، پڕوانه: الشهرستاني، الملل والنحل، بتحقيق: محمد سيد كيلاني، ج ۲، ص ۲۴۹. وه‌رگێڕ.

۳۱۶ _ رواه البخاري (۳۳۴۰)، ومسلم (۱۹۴) عن أبي هريرة.

کرا، ئەوا بەره‌نگاری دانایی خوای تعالی به‌شتیک کراوه که پەتی بکاتموه، پاشان ئەو پەفتاره کار له جەسته دەکات و، ئیتر ئەو کاره دژیە شەرع و ئەقل دەبێ.

زانراوه که جەسته وه‌لایە ئەوەی ئادەمه، وه هەر کاتیک له‌گەڵ وه‌لایە که‌دا به‌نەرمی و به‌به‌زیه‌وه مامەڵه نەکریت، به‌جێ ناگات.

له‌پراستیدا زانستی ئەم که‌سانه که‌م بوو، بۆیه به‌پیتی بیروپا بۆگه‌نه‌کانی خۆیان ده‌دوان، نه‌گەر به‌لگه‌ش به‌یئنه‌وه، فەرمووده‌یه‌کی (ضعیف) یاخود (موضوع) ده‌که‌نه به‌لگه، یاخود به‌خراب لێی تیده‌گەن!

به‌پراستی سەرم سوپما له‌وهی که چۆن (أبي حامد الغزالي) فیه‌هزان له پله‌ی فیه‌هزانیه‌وه دابه‌زیه‌ته سەر رێباوه‌پری ئەمانه؟! تا ئەو ناسته‌ی گوتیه‌تی:

نه‌گەر نه‌فسی مورید ئاره‌زووی جووتبوونی کرد پتویسته هەردوو کرداری خواردن و جووتبوون پیکه‌وه نه‌بجای نه‌دات، دوو شه‌هوت و ئاره‌زوو به‌نه‌فسی خۆی بدات و، ده‌ره‌نجام به‌سەریدا زال بیت.

ئەمه ئەوه‌پری ناشرینه‌ی، چونکه پێخۆر هەزو ئاره‌زوویه‌که به‌سەر خۆراکه‌وه، جووتبوونیش هەزو ئاره‌زوویه‌کی تهره‌و باسیکی تهره‌و....

نایا له فەرمووده‌ی (صحیح)دا (۳۶۷) نه‌هاتوه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ طَافَ عَلَى نِسَائِهِ بِغُسْلٍ وَاحِدٍ. واته: پتیه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ به‌سەر هەموو خێزانه‌کانیدا گه‌پاو له گه‌لیاندا جووت بوو و پاشان یه‌ک غوسلی کرد.

نایا له (الصحيحين)دا (۳۶۸) نه‌هاتوه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ كَانَ يَأْكُلُ الْقِثَاءَ بِالرُّطْبِ ؟ واته: پتیه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ کالیاری به‌خورمای ته‌پری تازه‌پیکه‌یوه ده‌خوارد. هەردوکیشیان شه‌هوت ئاره‌زوون.

۳۶۷ _ رواه البخاري (۵۲۱۵) عن أنس.

۳۶۸ _ رواه البخاري (۵۴۴۰)، ومسلم (۲۰۴۳) "عن عبدالله بن جعفر.

أَوْ مَا أَكَلَ عِنْدَ أَبِي الْهِثَمِ بْنِ التَّيَّهَانِ خُبْرًا، وَشَوَاءً، وَيُسْرًا، وَشَرِبَ مَاءً بَارِدًا (۳۶۹) واتە:
 ئایا پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له مالتی (أبي الهيثم) ی کورپی (التَّيَّهَان)
 نان، برژاو و، نمو خورمایه ی تازه شیرینی تیکه وتوو (البُس) نه خواردو، ناوی ساردی
 نه خواردوه.

ئایا (الشوري) گوشت و، ترئ و، (الفالوذج) ی نه ده خواردو، پاشان هه لده ستاو نوژی
 ده کرد؟!

ئایا جۆو، کاو، (الْقَتَّ) (۳۷۰) وه کو ئالف به نه سپ نادریت، وه ئایا گه لای دارو له وه پ به می
 وشر نادری؟!

له راستیدا هه ندئ له پیشینانی دیرین قه ده غه ی خواردنی دوو پیخوریان کردوه، نه گهر به
 بهرده وامی خورا، نه وه کا بیته عاده تیک به لایانه وه، پیویست به پاره تیچونیک زیاتر
 بکات، له راستیدا مرؤف هاندراوه له زیده شه هوات و ئاره زوات دور که ویتته وه، نه وه کا بیته
 هۆکاریک بۆ زۆر خواردن و، نووستن و، ئیتر مرؤف ئارمگرتنی بهرام بهریان کهم بیته وه،
 بهرده وام حه ز به خواردنیان بکات و، واپیویست بکات هه موو ته مه نی به وه ویتیت بۆ
 به ده سه ته یانیان و، په نگه هه وه لای به ده ست هینانیشیان بدات، نه گهر له ریگه یه کی
 حه رامیشه وه بیته.

ئا نه مه ریازی پیشینی چاکه سه باره ت به وازه ینان له زیده شه هوات و ئاره زوات.

ئهو فهرمووده یه ش که کردویانه ته به لگه: ((اٰخِرْمُوا اَنْفُسَكُمْ طَيِّبَ الطَّعَامِ...))
 فهرمووده یه کی (موضوع) هو، ده سه کانی (بزيع الراوي) هه لیه ستوو (۳۷۱).

۳۶۹ _ رواه الترمذي في ((الشمائل)) (رقم ۱۱۳ مختصره)، وانظر تعليق شيخنا عليه.

۳۷۰ _ جۆریکه له دانه ویتله، ده شته کیه کان ده یخۆن.

۳۷۱ _ تقدم الكلام عليه.

به‌لّام نه‌گهر مرۆف خۆراکی خۆی سنوردار بکات و نانی جۆ و، خۆی زبرو بئێ تام بخوات،
نموا میزاجی خراب ده‌بێ، چونکه نانی جۆ وشك و وشكه‌ره‌وه‌یه‌و، خۆیش وشك و قه‌ه‌زکاره‌،
زیان به‌میشك و چاو ده‌گه‌یه‌نیت.

وه كه‌مكردنه‌وه‌ی خۆراك ده‌بیته هۆی وشكردنه‌وه‌ی گه‌ده‌و ته‌سكبونه‌وه‌ی.

بزانه جۆری خواردنی زه‌مكراو له‌پراستیدا ته‌نها تیریوونی له‌پراده‌به‌ده‌ره‌.

چاكترین ئه‌ده‌ب كه‌ شایسته‌ی په‌یڤه‌و كردن بیته له‌ خواردندا ئه‌ده‌بی شه‌رع

دانمه‌ (۲۷۲) _ صلی الله علیه وسلم _ :

عن المقدم بن معدي كرب قال: سمعت رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _ قال:
((ما ملأ آدمي وعاء شراً من بطنه، حسب ابن آدم أكلات يُقمن صلبه، فإن كان لأبد،
فثلث طعام، وثلث شراب، وثلث لنفسه)) (۲۷۳) واته: له (المقدم) ی کورپی (معدي كرب) وه _
خوای لی پازی بیته _ فه‌رموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فه‌رمووی:
((نموی ئاده‌م هیچ تووره‌که‌یه‌کی پر نه‌کردوه له سک خراپتر بیته، چهند پاروویه‌ک به‌سه‌ بۆ
نموی ئاده‌م پشتی پی راست بکاته‌وه، به‌لّام نه‌گهر هه‌زی به‌ خۆراکی زیاتر بوو، با سئ یه‌کی

۳۷۲ _ كه‌سانێك له نه‌هلی زانست قه‌ده‌غه‌ی به‌كاره‌یتانی وشه‌ی شه‌رع دانهر (الشارع) ده‌كه‌ن بۆ خودی
پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _، چونكه خوای _ سبعانه‌ و تعالی _ شه‌رع دانهره‌، وه‌كو
نموی ده‌فه‌رمیت: ﴿ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ... ﴾ (الشورى: ۱۳) ﴿
واته: ﴿ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ ﴾ نمو ئاینه‌ی بۆ داناو ﴿ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا ﴾ كه‌ فه‌رمانی داوه به‌ نوح و
﴿وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ﴾ نمو‌هش نیگامان کردوه بۆ تو.

پیغه‌مبه‌ره‌که‌شی راگه‌ین و په‌یامبه‌ری سروشه‌که‌یه‌تی بۆ مرۆفایه‌تی.

پروانه: ((معجم المناهي اللفظية)) (ص ۳۰۴) للشيخ بكر أبو زيد.

۳۷۳ _ رواه الترمذي (۲۳۸۱)، وابن ماجه (۳۳۴۹)، والحاكم (۴ / ۱۲۱)، وابن حبان (۱۳۴۸) “ من

طرق عنه.

وسنده صحیح.

سکی بۆ خواردنه‌مه‌نی بیّت و، سى یه‌کیشى بۆ خواردنه‌وه‌ی بیّت و، سى یه‌کیشى بۆ هه‌ناسه‌دانى بیّت)).

ده‌لیم _ ابن المجوزي _ شەرع فەرمانى به‌ئوه‌نده‌ خواردن کردووه، که نه‌فسى پى‌ بژی، پاست بیته‌وه، پاراستنى راگریت، بتوانیت له‌پیناو به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیدا کۆشش بکات، نه‌گەر (أبقراط) (۳۷۴) گوئیستی ئەم دابه‌شکردنه‌ بوایه له‌ فەرمايشتى پیغه‌مبەری خوادا _ صلى الله عليه وسلم _ که ده‌فهرمیت: ((سى یه‌کی... وه سى یه‌کی... وه سى یه‌کی...))، به‌دلتیایی سه‌باره‌ت به‌م حیکمه‌ت و داناییه‌ سه‌رسام ده‌بوو، چونکه‌ خواردن و خواردنه‌وه‌ قه‌باره‌یان له‌ گه‌ده‌دا گه‌وره‌ ده‌بی و، له‌ پرپوون نزیک ده‌بیته‌وه‌و، بۆ نه‌فه‌سدان نزیک به‌سى یه‌کی ده‌مینیتیه‌وه‌، ئەمه‌ش نیه‌و‌نجیترین شته‌کانه‌، بۆیه‌ نه‌گەر تۆزیک که‌م بویه‌وه‌ زیانى نییه‌، به‌لام نه‌گەر که‌م بوونه‌وه‌که‌ زیاتر بوو، هی‌ز لاواز ده‌کات و، پیره‌وکان به‌رامبەر به‌خۆراکه‌کان ته‌سک ده‌کاته‌وه‌.

✱ ته صوف و برسییتی:

نووسەر ده فەرمییت:

ئەو بزانە کە صوفیەکان فەرمانی خۆراک کە مەکردنەو بە لاوان و کەسانی تریش دەدەن
لەوانە ی کە پەڕەویان دەکەن:

و لەو شانە ی کە زۆر زیانەندە بۆ لاو برسیتییە، چونکە کەسانی بەتەمەن بەرامبەر بە
برسیتی نارام دەگرن، هەروەها پەکەوتەکانیش، بەلام لاوان، هیچ نارامگرتنێکیان بەرامبەر
بەبرسیتی نییە.

هۆکاری ئەو دەگەریتەو بۆ ئەو ی کە گەرمی لاو زۆرە، بۆیە هەرسکردنی چاک دەبێ و،
شیی بوونەو ی جەستەشی زۆر دەبێ، کەوابوو پیتیستی بەخواردنێکی زۆر دەبێ، وەکو چۆن
چرای نوێ نەوتیکی زۆری دەوێ، بۆیە ئەگەر لاو لە کاتی گەورەبوون و گەشەکردنیدا
بەرامبەر بەبرسیتی نارامگرتنی بەکارهێنا، گەشەکردنی نەفسی خۆی دەوێستیت، بۆیە
نەوونە ی وەکو کەسیکی لی دیت کە بنەرەتی دیوار پرۆخینیت، لە پاشدا گەدە _ لەبەر نەبوونی
خۆراک _ دەستی رادەکیشت بۆ زیدە خۆراکە کۆبۆوەکانی نیو لاکانی جەستەو، لاکانی
جەستەش خەڵتە خۆراکی پێ دەبەخشی، دەرەنجام بیرو زەین و جەستە خراب دەبێ.

ئەمە بنەرەتیکی گەورەو یەو پیتیستی بەتێوردبوونەو یە.

نووسەر ده فەرمییت:

زانایان باسی ئەو خۆراک کە مەکردنەوانەیان کردووە کە جەستە لاواز دەکات:

(عقبَةُ) ی کورپی (مُکْرِم) لە پیشەوا (أحمد) ی کورپی (حنبل) ی پرسى و گوتی: ئەو کەسانە ی
کەم دەخۆن و، خۆراکیان کەم دەکەنەو ؟ پیشەوا (أحمد) ی کورپی (حنبل) یش فەرمووی: ئەوەم
پێ باش نییە، چونکە گوئیستی (عبدالرحمن) ی کورپی (مَهْدِي) سووم دەیفەرموو: قەومێک
نەویان کردو، لە ئەنجامدانی فەرزەکان دایرین.

لە (داود) ی کورپی (صُبْحِيح) هەو دەلیت: بە (عبدالرحمن) ی کورپی (مَهْدِي) م گوت: ئە ی
(أبوسعید) ! شارەکە ی ئێمە قەومێک لەو صوفیانە ی تێدایە ! ئەویش فەرمووی: نزیک ی ئەوانە

مه‌به‌روه، ئیمه کهسانیکمان لهو قه‌ومه بینیه‌وه ئهو ره‌فتاره به‌روه شیتی ده‌ریه‌تانه، کهسانیکیش له‌وانه‌ی به‌روه زندیقیت ده‌ره‌یتا.

له (المروزی) وه ده‌لێت: پیاوێک له (أبا عبد الله أحمد) ی کوری (حنبل) ی پرسى و گوتی: یازده ساله ئیبلیس زۆر هۆگرم بوه وه‌له‌ره‌که‌به‌رایه‌تیمدا پێداگره‌وه، سووره له‌سه‌ر ئازاردانم وه، ره‌نگه‌ گومان وه‌ندێشه‌ی خراپیشم بۆ دروست بکات وه، بیر له‌ خ‌وای تعالی ده‌که‌مه‌وه، نه‌ویش له‌ وه‌لامیدا فەرمووی: تۆ له‌وانه‌یه به‌رده‌وام به‌رۆژوو بیت، بیشکینه‌وه، چه‌وری به‌خۆ وه، له‌گه‌ڵ چیرۆک‌خواناندا دانیشه.

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئهم قه‌ومه که‌سى وایان تی‌دایه‌ خۆراکی خراپ ده‌خوات وه، له‌ خۆراکی چه‌ور به‌ته‌واوی دورکه‌وتۆته‌وه، بۆیه له‌ گه‌ده‌یدا خه‌لته‌گه‌لیکی نه‌گه‌یه‌و کۆده‌بیته‌وه، گه‌ده‌ش ماوه‌یه‌ک به‌کاریده‌هینی، چونکه‌ ده‌بی شتیک هه‌بی هه‌رسی بکات، بۆیه نه‌گه‌ر هه‌رس کردنی ئهو خۆراکه‌ی که‌ تی‌دایه‌ ته‌واو بکات وه، هیچی تری ده‌ست نه‌که‌وێت، ناچار خه‌لته‌کان وه‌رده‌گری‌وه، هه‌رسی ده‌کات وه، به‌خۆراکی ده‌کات، ده‌ره‌فجام ئهو خۆراکه‌ خراپه‌ ده‌بیته‌ هۆکاری دروستبوونی گومان وه‌ندێشه‌ی خراپ وه، شیتی وه، به‌دپه‌وشتی. ئهم که‌سانه‌ی که‌ خۆراک که‌م ده‌که‌نه‌وه له‌گه‌ڵ ئهو که‌مکردنه‌ویه‌دا خراپترین خۆراک ده‌خۆن، بۆیه خه‌لته‌کانیان زۆر ده‌بی‌وه، گه‌ده‌ش به‌هه‌رسکردنی ئهو خه‌لته‌نه‌وه سه‌رقاڵ ده‌بی‌وه، پله‌ به‌ پله‌ له‌ گه‌ڵ ئهو که‌مکردنه‌ویه‌دا را‌دی‌وه، گه‌ده‌یان ته‌سک ده‌بیته‌وه، به‌و جو‌ره ده‌توانن چه‌ندین رۆژ له‌سه‌ر خۆراک نه‌خواردن ئارام بگرن، ئه‌وه‌ش که‌ یارمه‌تیان ده‌دات ته‌نها هی‌زی لا‌وێتیه، ده‌ره‌فجامیش له‌و با‌وه‌رده‌دا ده‌بن که‌ توانای ئارامگرتن له‌سه‌ر برسی‌تی وه‌ خۆراک نه‌خ‌وادن که‌رامه‌ته‌!

له‌راستیدا هۆکاره‌که‌شی ته‌نها ئه‌وه‌بوو که‌ پێم ناشنا کردی.

نووسەر ده‌فهرمیت:

نه‌گه‌ر گو‌تر: چۆن قه‌ده‌غه‌ی که‌مکردنه‌وه‌ی خ‌واردن ده‌که‌ن، له‌ کاتی‌که‌دا (ری‌وايه‌)ت کراوه‌ که‌وا (عمر) _ خ‌وای لی‌ پازی بیت _ هه‌موو رۆژێک یازده‌ پارووی ده‌خوارد ؟!

(ابن الزُّبَيْر) ههفتهیهك ده‌مایه‌وه به‌بێ خواردن !

(إبراهيمَ التَّيْمِيّ) یش دوو مانگ مایه‌وه !

ده‌لێن _ ابن المجوزي _ په‌نگه‌ مرۆڤ هه‌ندێ کات توانای نه‌نجامدانی نه‌و شته‌ی هه‌بێ، به‌لام له‌سه‌ری به‌رده‌وام نابێ و، مه‌به‌ستیشیان خۆیه‌رزکردنه‌وه‌ نییه‌ بۆ زیاتر.

پیشینی چاك كه‌سی وایان تیدا بوو له‌به‌ر ده‌ستكورتی به‌رسیتی ده‌کیشا، هه‌شیانبوو له‌ سه‌ر ئارامگرتن پاهاتبوو، بۆیه‌ به‌رسیتی زیانی به‌جه‌سته‌ی نه‌ده‌گه‌یاند.

له‌ عه‌ره‌بدا كه‌سانێك هه‌ن چه‌ندین پۆژ له‌ شیر زیاتر ناخۆنه‌وه‌.

ئیمه‌ فه‌رمان به‌تێربوون ناکه‌ین، له‌پاستیدا قه‌ده‌غه‌ی به‌رسیتییه‌ك ده‌که‌ین هێز لاواز بکات و، زیان به‌جه‌سته‌ بگه‌یه‌نێت، وه‌ نه‌گه‌ر جه‌سته‌ لاواز بوو، په‌رستنیش که‌م ده‌بێت، چونکه‌ نه‌گه‌ر له‌م باره‌دا هێزی لاوێتی یارمه‌تی جه‌سته‌ بات بۆ نه‌وه‌ی کاره‌کانی هه‌لسۆرێنێت، دلنیا بن پۆژێکیش پیری دیت و جه‌سته‌ داده‌نیشینێت .

له‌ (أنس) هه‌ _ خوی لێ پازی بێت _ فه‌رموویه‌تی: چوار گوێل (الصاع) خورما بۆ ینشه‌وا (عمر)ی کوپی (الخطاب) داده‌نرا، هه‌مووی ده‌خوارد، هه‌تا خراپه‌کانیشی ده‌خوارد.

له‌ (إبراهيم)ی کوپی (أدهم) هه‌ ده‌گێر نه‌وه‌ که‌وا که‌ری و، هه‌نگوین و، نانی که‌ری، پێی گوترا: هه‌موو نه‌مانه‌ ده‌خۆی؟! گوتی: هه‌رکات ده‌سپۆ بێن، پیاوانه‌ ده‌بخوین و، هه‌رکاتیش ده‌ستکورت بێن، پیاوانه‌ ئارام ده‌گرین.

* ئاوی خواردنهوه:

نووسەر دهفهرمیّت:

بهلام خواردنهوه له ئاوی پروونی پاک، بهراستی نهو کردهوه چاکه بوو که پیغه مبهری خوا
 _ صلی الله علیه وسلم _ هه لیده بژارد:
 عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى قَوْمًا مِنَ الْأَنْصَارِ يَعُودُ
 مَرِيضًا، فَاسْتَسْقَى _ وَجَدُوهُ قَرِيبٌ مِنْهُ _ فَقَالَ:
 ((إِنْ كَانَ عِنْدَكُمْ مَاءٌ بَاتَ فِي شَنٍّ، وَإِلَّا كَرَعْنَا))
 أخرجه البخاري (۳۷۵).

واته: له (جَابِرِ) ی کورێ (عَبْدِ اللَّهِ) وه _ خوا ی لی رازی بیّت _ فهرموویه تی: پیغه مبهری
 خوا _ صلی الله علیه وسلم _ چوو دهی دهنی قومیک له پشتیوانان به مه بهستی سهردانی
 نه خوشیک، داوای ئاوی خواردنهوه ی کرد _ جۆگه یه کیش نزیک ی بوو _ فهرمووی:
 ((نه گهر ناتان هه یه وه له کونه یه کی کۆندا ماوه ته وه بۆمان بیته، نه گینا به ده مان ئاو له
 جۆگه که ده خوینه وه)).

وعن عائشة _ رضي الله عنها _ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ _ صلی الله علیه وسلم _ كَانَ يَسْتَقَى لَهُ
 الْعَذْبُ مِنْ بئرِ السُّقْيَا (۳۷۶).

واته: له خاتوو (عائشة) وه _ خوا ی لی رازی بیّت _ فهرموویه تی: پیغه مبهری خوا _
 صلی الله علیه وسلم _ ئاوی شیرینی خوشی له (بئر السُّقْيَا) وه بۆ ده هینرا.
 نووسەر دهفهرمیّت:

۳۷۵ _ (۶۷ / ۱۰).

۳۷۶ _ رواه أحمد (۶ / ۱۰۰)، وأبو داود (۳۷۳۵).

وسنده حسن.

بئر السُّقْيَا: بیریك بوو ئاوه که ی شیرین و خوش بوو، ماوه ی دوو رۆژ له مه دینه وه دوور بوو، له نیتوان
 مه دینه وه مه که دا، برپاوه: جلال الدین السیوطی، الشمانل الشریفة، ص ۳۱۳. وه رگێر.

پێویسته بزانرێت كهوا ئاوی لێل بەردی گورچیلەو، كونیەلی داخراو (السَّدَد) لێ جگەردا دروست دەكات.

بەلام ئاوی سارد، ئەگەر ساردیەكەى مامناوەند بێت، گەدە پتەو و مەحكەم دەكات، شەهەوت و ئارەزوو بەهێز دەكات، پەنگ و پۆ چاك و جوان دەكاتەو، پێگە لێ بۆگەنبوونی خۆین (عَفَنَ الدَّم) دەگرێت، ناھێڵێت بۆخ و ھەلماتكەكان بەرھەو مێشك بەرزینەو، تەندروستی دەپارێزێت.

و ئەگەر ئاوەكە گەرم بوو، بەدەھەرسى و، لەش خاویونەو، سێسبوونی جەستە دروست دەكات، نەخۆشیەكانى (الإستسقاء) و (الدَّق) (۳۷۷) دروست دەكات، و ئەگەر بەھەتاو گەرم بکریت، ترسى ئەوێ لێدەكرێت كە نەخۆشى بەلەكی دروست بكات (۳۷۹).

كەسانێكى زاھید ھەبوون دەیانگوت: ئەگەر خۆراكى خۆش بخوێت و، ئاوی سارد بخوێتەو، ئێتر چ كاتى ھەزبە مردن دەكەى؟!

ھەرھەھا (أبو حامد الغزالي) دەلێت: ئەگەر مەرۆف ئەو شتانە بخوات كە بەلایەو خۆشە، دلى رەق دەبى و، ھەز بەمردن ناكات، و ئەگەر پێگەى ئارەزووات لێ نەفسى خۆى بگرێت و، قەدەغەى خۆشى و چێژەكانى لى بكات، ئێتر نەفسى ھەز بەو دەكات كە بەمردن لێ دونیا قوتار بێت.

۳۷۷ _ الإستسقاء: ناوێ بۆ كۆبونەوێ شەمەنیەكى تاییبەت لێ بۆشایی بریتۆنى جەستەداو ئەم نەخۆشیە چاكبونەوێ كەمە، بڕوانە: مەلا عەمودى گەلەلی، قاموسى پستە. وەرگێڕ.

۳۷۸ _ الدَّق: بەلەرزوتایەك دەگوترى پۆژانە دوبارە بێتەو، بڕوانە: مەلا عەمودى گەلەلی، قاموسى پستە. وەرگێڕ.

۳۷۹ _ ئەمە لەپرووی پزێشكیى كۆنەو، بەلام ھیچ فەرموودەیکى (صحیح) لەم بارەو نەھاتووە، وەكو ئەوێ پێشەوا (الزيعلي) لێ كتیبى ((نصب الراية)) دا (۱ / ۱۰۱ _ ۱۰۳) بەدرێژى باسى كردووە.

نووسەر ده‌فهرمیت:

به‌راستی سهرسوپمانه ! چۆن نهم گوفتاره له که‌سیکی فیه‌زانموه ده‌رده‌چیت ! نایا ده‌زانی نه‌فسی مرۆف نه‌گهر له ههموو جوهره‌کانی سزاداندا بتلیته‌وه حمز به‌مردن ناکات ! پاشان چۆن سزادانی جهسته شیاو ده‌بی له کاتی‌کدا خوای تعالی ده‌فهرمیت ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ النساء: ۲۹ ﴿ واته: خۆتان مه‌کوژن (یان خۆتان مه‌فهوتینن به‌تاوان) (۳۸۰)، وه خوای تعالی پازی بووه ئیمه له سه‌فهردا به‌پۆزوو نه‌بین چونکه به‌زه‌ی به‌ ئیمه‌دا هاتۆسه‌وه، ده‌فهرمیت: ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ البقرة: ۱۸۵ ﴿ واته: ﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ ﴾ خوا ئاسانی شه‌وی بۆ ئیه‌وه ﴿ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ وه گرانی ناویت بۆ ئیه‌وه (۳۸۱). نایا گویدرێژه‌که‌ی ئیمه شه‌وه نییه که پتویسته به‌جی‌گه‌که‌مان بگه‌یه‌نیت ؟!

وَكَيْفَ لَا نَأْوِي لَهَا وَهِيَ التِّي... بِهَا قَطَعْنَا السَّهْلَ وَالْحُزُونَ.

واته: چۆن دلمان بۆ نه‌سوتی له کاتی‌کدا به‌هۆی... شه‌وه‌وه ههموو ده‌شت و جی‌گه‌ ده‌واره‌کانمان بپری.

به‌لام شه‌وه سزادانه‌ی که (أبي يزيد) بۆ نه‌فسی خۆی به‌کاریده‌هیتاوه، یه‌ك سال ناوی لی قه‌ده‌غه ده‌کرد، شه‌وه بارو‌حاله‌تیکی زه‌مکراوه‌وه، هیچ که‌س به‌چاکی دانانیت مه‌گهر که‌سانی نه‌فام.

پرووی زه‌مکردنیشی ده‌گه‌پته‌وه بۆ شه‌وه‌ی که نه‌فس هه‌قی به‌سه‌رمانه‌وه هه‌یه‌وه، پێ‌گری کردن له‌وه‌ی که خاوه‌ن هه‌ق هه‌قه‌که‌ی خۆی ده‌سته‌کووتیه‌وه سه‌مه‌وه، جه‌لال نییه بۆ مرۆف زیان به‌نه‌فسی خۆی بگه‌یه‌نیت، بۆیه نابێ مرۆف به‌هاوینان له‌بهر هه‌تاوه‌که دانیشیت، تا شه‌وه پاده‌یه‌ی زیانی پی ده‌گات و، به‌هه‌مان شیوه نابێ له‌ نێو به‌فری زستانیشدا بمی‌نیه‌وه.

وه ئاو ته‌راتیه به‌نه‌په‌تیه‌کانی جه‌سته ده‌پاریتیت و، گوژه‌ر به‌خۆراکه‌کان ده‌کات بۆ نیه‌وه به‌شه‌کانی جه‌سته، وه نه‌فسی مرۆف به‌هۆی خۆراکه‌کانه‌وه پاده‌وه‌ستیت، بۆیه شه‌گه‌ر خۆراکی

۳۸۰ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۳۸۱ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

ئادەمیەکانی لێ قەدەغە بکریت و، ئاویشی لێ قەدەغە کرا، ئەوا خودی خۆی یارمەتیدەر بوو بۆ تێکشکانیی و، ئەمەش هەلەیهکی ناشرینه.

هەروەها ئەگەر نووستنیشی لێ قەدەغە کرا.

(ابن عقیل) دەلێت:

شیاو نیە جەماوەری خەلک نە سزاکان بەسەر نەفسی خۆیاندا بسەپێنن و، نەوەرشیگر نەو، ئەمە پێتوێنیمان دەکات کە هەستانی مرۆف بەسەپاندنی سزا بەسەر نەفسی خۆیدا شیاو نییە، ئەگەر ئەنجامیشتی بدات، پێشەوا دووبارە دەکاتەو (۳۸۲)، ئەم نەفسانە بە نێمە بەخشرەو ئەسپاردەوی خوا بە، تا ئەو ئاستەیی مافی تەصرف کردن بەمولک و سامانەو بەتەواوی بەخواوەنەکانی نەدراو، مەگەر بۆ چەند روویەکی تایبەت (۳۸۳)

بەلام ئەو (أبو طالب المكي) پێکیخستوو، ئەو بارکردنی نەفسە بەشتیک کە لاوازی دەکات، لەراستیدا برسییتی ستایش دەکریت ئەگەر بەئەندازەیهکی گونجاو بیت.

۳۸۲ _ ئەمە دەقیکی باشە لە تێو ئەو دەقە زۆرانەدا کە سەپاندنی سزا شەریعیەکان بەتەنها دەخاتە نەستی پێشەوای موسلمانەو کە جێبەجێکاریەتی، بەلام کە کسانیک وا لە گوشتاری (امام الحرمین) تێگەشتوون شیاییتی داو بەشتیکی تر، ئەو بەئاراستەیهکی تردا چوو، هەروەها هەموو ئەو کە نوسیویەتی سەبارەت بەبەرچەدانەو نامیلکەکم ((البیعة...)) لاوازه.

منیش وەلامیکی وردم بۆ بەرچەدانەو کە نوسیوو، بەلام خوا _ سبحانە و تعالی _ بە وەتەکی برای چاکەکار شیخ (بکر أبوزید) وەلامی دا یەو، کاتی وەسفی بەبەرچەدانەو کە دەکات و دەلێت: ((کلام متهافت)) واتە گوشتاریکی داوخواه یەک لە دوا یەک، وەکو ئەو کە کتیبە کە پێرژە کەیدا ((حکم الإلتماء)) نووسیوەتی (ص ۱۳۴)، خواي تعالی پاداشتی خیری بداتەو.

۳۸۳ _ لە توانادایە گوشتاری نووسەر ئالێردا بکریت بەپێتوێن و بەلگە بۆ پروداوتیک ئەمە قەسە نەبارەو زۆر بوو، بریتیە لە بەخشینی ئەندامەکانی جەستە، مەسەلەیه کە زانیانی هاوچەرخان جیاوازیان تێکەوتوو لە نێوان شیاییتی و قەدەغە کردنیدا، لێردا ئەم گوشتاری (ابن عقیل) گوشتاری قەدەغە کاران پشت ئەستور دەکات، والله _ تعالی _ أعلم.

وهباس کردنی به دیهاتنی (المکاشفة) له ویدا پوچه.
وه نهو کتیبهی (الحکیمُ الترمذی) دایناوه، له نایندا بیدعهیهو، بهرای بژگه نی خزی قسه ی کردوه.

به چ پرویه ک شیاوه مرؤف دوو مانگ بهرؤزوو بیت له کاتی تهویه کردندا؟!
وه سوودی نه خواردنی میوه پئی پئدراوه کان چی یه؟!
وه نه گهر ته ماشای کتیب نه کریت، چ رینگه ورپبازیک پهیره و بکریت؟!
(الأربعینیة) ش فەرمووده یه کی پووچه، پشتبهستن به فەرمووده یه کی پووچ ریکیان
خستوه:

((مَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً " لَمْ يَجِبْ إِلَّا خُلَاصَ أَوَّلِهِ)) (٣٨٤) واته: ((نهو کهسه ی چل
پۆژ دلسۆزی بۆ خوی تعالی بنوینیت، نیر ههرگیز دلسۆزیه کی نابچرینیت)).
باشه هۆی چیه که به چل پۆژ مه زهنده کراوه!؟

---

٣٨٤ _ رِوَاهُ الْمُصَنِّفِ فِي ((الموضوعات)) (٣ / ١٤٤ _ ١٤٥) من طرق واهية بلفظ:
((من أخلص لله أربعين صباحاً " ظهرت ينباع الحكمة من قلبه)). واته: نهم فەرمووده یه (موضوع) هو
نوسهر له ((الموضوعات)) دا دهیگیرتهوه بهم بیژهیه: ((ههرکه سیک چل پۆژ دلسۆزی بۆ خوی تعالی
بنوینیت، سهرچاوه کانی دانایی له دلپهوه به دهرده کهوینت)).

پاشان نووسهر له سهر (اسناد) ی فەرمووده که دهووی و، دواتریش فەرموویه تی:
((کۆمه لیک له صوفی و زاهدان کاریان بهم فەرمووده یه کرد، که فەرمووده یه کی جیگیر نی یه، بزیه چل
پۆژ به ته نهها له خه لوه تخانه داده نیشتن و، دهستیان له نان خواردن هه لده گرت، که ساتیکیشیان میوه و، نهر
شانه ی ده خوارد که به هاکی دوو نه ونده ی به های نان بوو، دوا ی چل پۆژه که ده چوونه ده ره وه و، بی هوده
قسه یان ده کردو، وایان به خه یالدا ده هات که قسه کانیان داناییه!
نه گهر فەرمووده که (صحیح) یش بیت، دلسۆزی ههر په یهسته به مه به سته بونی دلپهوه، نه ک به کرده ی
جهسته. زانستی چاکیش له لایهن خواوه یه)).

پاشان نه گهر مه زنده شمان بهو جوړه بڼی، نهوا د لَسَوَزیی کاری دلّه ! نهی خَوْرَاک خواردن
په ميوه ندى به ميوه چى به ؟ پاشان چ شتیک قه ده غه کړدى ميوه قه ده غه کړدى ناننى بؤ
پازاندنوه ؟!

نایا هه موو نه مانه تنهها نه فامی نییه ؟!

له (عبدالکریم القشیری) وه (۳۸۵) ؛ ده لیت: به لگه ی صوفیه کان له به لگه ی هه موو
که سیکی تر ناشکراتره، بناغه ی پړباوه پړه کیشیان له بناغه ی هه موو پړباوه پړیکى تر
به هیتره، چونکه خه لک یا خاوه ن زانایانى (النقل والاثَر) (۲۸۶) ، وه یا خاوه ن زانایانى
(العقل والفکر) (۳۸۷)، به لَام شیخانى نهم تایه فه لَم کُومه لانه زیاتر به رزبونه وه و سهرکه و تن،
نه وه ی بؤ خه لک نادیارو غه یبه، بؤ نهوان ناشکراو ده رکه و توه (۳۸۸)، نهوان (أهل

۳۸۵ _ عبدالکریم القشیری: خاوه نی ((الرسالة القشيرية))، و، سالی (۱۴۶۵ هـ) مردووه، ((الرسالة))، ده کی
داهینان و سهرپیچی و فهرموده ی لاوازی تیدایه، له گه ل نه وه شدا به (سند) ی خوی له (أبي سليمان
الداراني) وه ده گیت ته وه که گوتیه تی: ((په ننگه په لیه که له په لیه کانی قوم که چه ند پوژیک بکه ویت ته
دلهموه، به لَام لئی وهرناگرم تنهها به دوو شایه تی به داد نه بی که قورنان و سونه تن)).

كما في ((سير أعلام النبلاء)) (۱۸ / ۲۳۱)، وقد نقله المصنف في أواخر هذا الكتاب.

۳۸۶ _ مه به ستی شونکه و توه ی فهرموده ناسانه، پروانه: عبدالرحمن عبدالحالق، الفكر الصوفي في ضوء
الكتاب والسنة، ص ۱۰۳. وهرگیت.

۳۸۷ _ مه به ستی فه یله سوفان و قسه ناسانی وه کو (المعتزلة) و (الأشعرية) ن، پروانه: عبدالرحمن عبدالحالق،
الفكر الصوفي في ضوء الكتاب والسنة، ص ۱۰۳. وهرگیت.

۳۸۸ _ مه به ستی نه وه یه که نه وه ی به لای خه لکه وه نادیارو غه یبه صوفیه کان ده بیینن و ته ماشای ده کمن
واته ته ماشای خوی تعالی و به هشت و ناگر ده کمن به چاو بویه پیوستیان به به لکه کانی قورنان و سونه تن
نییه وه کو زانایانى (الاثَر)، وه پیوستیشیان به به لکه نه قلیه کان نی یه وه کو فه یله سوفان و زانایانى
قسه ناس، پروانه: عبدالرحمن عبدالحالق، الفكر الصوفي في ضوء الكتاب والسنة، ص ۱۰۳. وهرگیت.

الوصال)ن(٣٨٩)، به ئام خه لک نه هلی به لگهن، بۆیه پتویسته موریدانی نهم تایهفه واز له ههموو په یوه ندیه دونیایه کانیان بهیتن، سه رهتای نهوانهش وازهیتانه له مال و سامان، وازهیتانه له شان و شهوکهوت، نه نویت مه گهر نوستنی به سهردا زال بی، پله به پله واز له خۆراکیش بهیئت(٣٩٠).

ده لیم _ ابن المجوزي _ نهو که سهی که مترین تیگه شتنی هه بی ده زانی نهم قسانه پوچ و تیکه ل و پیکه له، چونکه نهو که سهی واز له به لگه کانی قورئان و سوننهت و رپیازو ژیا نامه ی هاوه لان بهیتن، بهیه کیک له خه لک ناژمیردری، ههموو که سیکیش کار به به لگه ده کات، باسکردنی (الوصال)یش قسه یه کی پوچه.

بۆیه داواکارین خوای تعالی بانه پاریزی له پوچی و تیکه ل و پیکه لئێ موریدان و شیخه کان.
والله الموفق.

---

٣٨٩ _ أهل الوصال: به بانگه شهی خویان واته: له گه ل خوادان. پروانه: عبدالرحمن عبدالخالق، الفكر الصوفي في ضوء الكتاب والسنة، ص ١٠٣. وه رگتیر.

٣٩٠ _ نهمه گوفتاره کانم پشت راست ده کاته وه که له په راویزی پيشودا نووسیم.

✱ هاوڤژبوونیان به یه کتر:

نووسەر ده فەر میت:

وقد رُوينا في حديث آخر عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال:

((إنَّ الله _ عزَّ وجلَّ _ يحبُّ أن يرى آثارَ نِعْمَتِهِ على عبده)) (٣٩١).

واته: له فەر مووده یه کی ترډا بو یان باسکردوین کهوا پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه

وسلم _ فەر موویه تی:

((به پراستی خوی _ عزَّ وجلَّ _ هزی به ویه ئاسه واری نيعمه ته کانی به سەر بنده که یه وه

بی نیئت)).

(بکړی کورې (عبدالله) ده لیت: هه رکه سی شتیکی خیری له خاوخیزان و مال و سامانی

پیداو، پتوه بینرا، نهوا به خو شه ویستی خواو، سوپاسگوزاری نيعمه ته کانی خوا ناو ده بریت،

وه هه رکه سیش خیریکی پیداو، پتوه نه بینرا، نهوا به ناخو شه ویستی خواو، دوزمنی

نيعمه ته کانی خوی _ عزَّ وجلَّ _ ناو ده بریت.

نهو خۆراك که مکر دنه وه له پرا ده به ده ری که شرع قه ده غهی لی تگردوین، له صوفیه کانی

زهمه نی خۆماندا پیچه وانه بو ته وه، بۆیه هه موو هیمه تیان بو خواردن ئا راسته کردووه، وه کو

چۆن هیمه تی پیشانیان به رهو برستی ئا راسته کرابوو.

ژهمی به یانیان و ئیواران حه لوایان هه یه و، هه موو نه وانه یاخود زۆریه یان به هۆی مال

و سامانیکی پیسه وه به ده ست هی ناوه.

وازیان له که سابه تی دنیا هی ناوه و، پرویان له په رسته کانی ش وه رگێ پراوه، نوینی بی کاریان

پاخسته وه، زۆریه یان هیمه تیان بو هیچ شتیکی ئا راسته نه کردووه، مه گه ر بو خواردن و یاری

کردن.

٣٩١ _ رواه الترمذي (٢٨٢٠) عن عبدالله بن عمرو، وقال:

((حديث حسن)).

وهو كما قال.

که سانیکیانم بینیه که نه گهر نامادهی زیافهتیک ببی، زیده پۆیی له خواردندا دهکات و،
پاشان له خواردنهکان ههڵدهبژیڕی، پهنگه بهبی مۆلتهی خاوهن مال سهرقۆله کانیشی پر
بکات، به کۆپایی زانایان نهم پهفتاره ههرامه.

شیخیکیانم بینی که میك خواردنی برد، بۆ تهوهی بۆ مالهوهی ههلگریت، بهلام خاوهن
ماله که پاپهری و لیتی سهندهوه.

✱ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان له

بواری گۆیگرتن و سه‌ماکردن و سۆزدا:

نووسهر ده‌فرمییّت:

بزانه گۆیگرتن له گۆزانی دوو شت کۆده‌کاتهوه:

یه‌که‌میان: دَلْ خەریک ده‌کات و، ناهێلتیت بیر له‌ گه‌وره‌یی خۆای تعالی بکاته‌وه، په‌رسته‌کانی بۆ نه‌بجام بات.

دووه‌م: مه‌یلی به‌ره‌و ئاره‌زوواتی هه‌نوکه‌یی ئا‌راسته‌ ده‌کات، که‌ بانگی ده‌کات بۆ نه‌وه‌ی له‌ سه‌راپایی شه‌هوت و ئاره‌زووه‌ هه‌سته‌یه‌کانه‌وه‌ به‌ده‌ستی بێنیّت، که‌ زۆریه‌ی جووتبوونه‌، ته‌ماوی چێژه‌که‌شی ته‌نها له‌ نوێبوونه‌وه‌کاندا به‌ (المُتَجَدِّدَات)، هه‌یج رێگه‌یه‌کیش نییه‌ بۆ به‌ده‌سته‌ینانی زۆری نوێبوونه‌وه‌کان (المُتَجَدِّدَات) به‌حه‌لایی، بۆیه‌ هانی داوێن پیسی ده‌دات. گۆزانی و داوێن پیسی سازان و گونجانیان له‌ نێواندا به‌، له‌و ڕووه‌وه‌ که‌ گۆزانی چێژی ڕووه‌وه‌، داوێن پیسی گه‌وره‌ترین چێژی نه‌فسه‌، هۆی نه‌مه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بۆ نه‌وه‌ی که‌ چێژه‌رگرتن له‌ شتی‌ک هانی مرۆف ده‌دات بۆ چێژه‌رگرتن له‌ شتیکی تری جگه‌ له‌ خۆی، به‌تایبه‌ت نه‌و شته‌ی له‌ گه‌لیدا ده‌سازیت و ده‌گونجیت.

کاتی ئیبلیس نا‌ئومێدبوو له‌ خواپه‌رستانه‌وه‌ گۆیبه‌ستی شتی‌ک له‌ ده‌نگی هه‌رام بیّت وه‌کو نامێری عود، ته‌ماشای نه‌و مانایه‌ی کرد که‌ به‌هۆی نامێری عوده‌وه‌ ده‌ستگیر ده‌بێ، بۆیه‌ له‌ چوارچێوه‌ی نه‌و گۆزانیانه‌دا بۆی تۆمارکردن که‌ به‌بێ نامێری عود ده‌گوتری و، بۆشی پازاندنه‌وه‌.

له‌راستیدا مه‌به‌ستی ئیبلیس ته‌نها نه‌وه‌یه‌ پله‌ به‌ پله‌ هه‌رامه‌کانیان بۆ پرازنیته‌وه‌، وه‌ فیه‌ق‌زان نه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ ته‌ماشای هۆیه‌کان و نه‌بجامه‌کان ده‌کات و، بیر له‌ مه‌به‌سته‌کان ده‌کاته‌وه‌ (٣٩٢).

وه‌کو نه‌وه‌ی که ته‌ماشاگردنی لاوی نهرینه‌ی لووسکه رپیتدراوه، به مهرجیک مرۆف له نه‌هه‌ژینی شه‌هوت و ناره‌زوو دلتیابی، به‌لام نه‌گهر دلتیانه‌بوو، ته‌ماشاگردنی جایز نییه.

وه‌ماچگردنی کچی مندالی ته‌مه‌ن سی سال جایزه، چونکه به‌زوری شه‌هوت و ناره‌زووی تیدا نابی، به‌لام نه‌گهر هه‌ستی به‌شه‌هوت ناره‌زوو کرد، حه‌رام ده‌بی.

هه‌روه‌ها تاك بوونه‌وه له گه‌ل ژنانی مه‌هرمدا، نه‌گهر ترسی نه‌وانه‌ی تیدا بوو، حه‌رام ده‌بی.

بۆیه بیر له‌م بناغه (قاعده) بکه‌روه.

✱ رای صوفیه‌کان سه‌بارەت به‌گۆرانی:

نووسەر دەفەرمیّت:

خەلک سه‌بارەت به‌گۆرانی رای جیاوازیان گوتوو، بەدریژی لەو بارەیه‌وه دواون :

کەسانێکیان به‌هەرامیان داناو.

کەسانێکیان پێیان پێداوه، بەبێ کەراوەت.

کەسانێکیشیان به‌مەکروهیان داناو لەگەڵ پێپێدراویدا.

بەلام بۆ گوفتاری جیاکەرەوه دەلێن: پێویستە تەماشای بنچینه‌ی شتەکه بکریّت، پاشان

حوکمی هەرامیّتی یاخود مەکروهی یا شتی تری بەسەردا دەدریّت.

گۆرانیش ناویکەو بۆ چەند شتێک به‌کاردریّت:

لەوانە گۆرانی حاجیه‌کانە لە پێگاوێانەکاندا، چونکە خەلکیکی عەجەم بۆ حەج دین و،

لەپێگەوێانەکاندا دەنگ بەرز دەکەنەوه، لە وه‌سفی کەعبەو زەمزم و مەقامدا شیعر

دەخوێننەوه ، گۆیسیستبونی ئەو شیعرانە پێپێدراوه، دەنگ بەرزکردنەوه‌یان بەو شیعرانە

هیچ هەژان و خروشانیکێ نەفس دروست ناکات، بەجۆریک لە نێوه‌نجیّتی بجیّتە دەرەوه.

ئەوانە‌ی هەمان حوکم دەیانگریّتەوه: غەزاکارەکانن، ئەمانە بەدەنگی بەرز شیعر

دەخوێننەوه، هانی خەلکی پێ دەدەن بۆ غەزا.

هەر‌وه‌ها ئەو زۆران‌بازو شمشیربازانە‌ی کە بۆ جەنگان بەدەنگی بەرز شیعر دەخوێننەوه، لە

کاتی دەستەوبە‌خە بووندا.

هەر‌وه‌ها شیعرێ و شتە‌وانان لە پێگە‌ی مەککەدا، وه‌کو ئەوه‌ی کە کەسیکیان گوتویه‌تی:

بَشْرَهَا دَلِيلُهَا وَقَالَا

غَدَا تَرَيْنِ الطَّلَحَ وَالْجَبَالَ.

واتە: پێنیشان‌دەرە‌که‌ی مژدە‌ی دایه‌و گوتی

سە‌به‌ینی دره‌ختی (الطَّلَح)ی گە‌وره‌ی دەر‌کاوی و چیا دە‌بینی.

نهم جۆره شیعر خویندنهوهیه وشترو نادهمیش دهجولتینی، بهلام ئەو جولاندنه هیچ ههژان و خروشانیکی نهفسی له گهڵدا نابێ، به ناستیک له نێوهنجیتی بجیتته دهرهوه.

نووسەر دهفهرمیت:

پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ وشته وانیکی ههبوو پیتی دهگوترا: (أَنْجَشَةُ)، که شیعر دهخویندنهوه وشته کان له پوشتندا خیرا دهبوونهوه، بۆیه پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فهرمووی: ((نَهَى (أَنْجَشَةُ) ! لَه سهرخو وشتی شووشه کان لیبخوره)) (۲۹۳).

وفي حديث سلمة بن الأكوع قال: خرجنا مع رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _ إلى خيبر فسرنا ليلاً، فقال رجلٌ من القوم لعامر بن الأكوع: أَلَا تَسْمِعُنَا مِنْ هُنَيَّاتِكَ ؟ وكان عامرٌ رجلاً شاعراً، فنزلَ يحدو بالقولِ “ يقولُ:

لَاهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا

وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا

فَالْقَيْنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا

وَكَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَا قَيْنَا

فقال رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _ : ((مَنْ هَذَا السَّائِقُ ؟))

قالوا: عامرُ بنُ الأكوع.

فقالَ: ((يَرْحَمُهُ اللهُ)) (۲۹۴).

۳۹۳ _ وشتی شووشه کان: واته وشتی نافره ته کان چونکه پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ چواندونیتهی به شووشه له بهر لاوازی نارامگرتن و خۆراگریان بهرامبهر بهرووداوه کان، یاخود مه بهستی نهوه بوو که نهوه کا شیعره ناسک و گۆزانیه کهی (أَنْجَشَةُ) کاریان تیبکات، ههروه ها گوتراوه چونکه وشت نهگهر شیعره گۆزانی وشتراونی بیست ریکردنی خیرا دهبیته وهو، دهبیته هۆی ماندووکردنی ئەو که سهی سواری بووه، بپوانه: لسان العرب. وهرگێڕ.

۳۹۴ _ رواه البخاري (۶۱۴۸) عن سلمة بن الأكوع.

واته: له فەرمووده‌که‌ی (سلمه‌ی کورپی (الاکوع) دا هاتوو ده‌فهرمیت: له‌خزمه‌تی
 پیغه‌مبه‌ری خوادا _ صلی الله علیه وسلم _ چووینه ده‌روه بۆ (خیر)و به‌شهو ڕێمان کرد،
 نه‌وه‌بوو پیاویک له‌ قه‌ومه‌که‌ به‌ (عامر)ی کورپی (الاکوع)ی فەرموو: نه‌وه‌بۆ گوئیستی
 هه‌ندی له‌ گوشتارو شیعه‌ره‌کانی خۆتمان ناکه‌ی؟ (عامر)یش شاعیر بوو، بۆیه‌ دابه‌زی و
 به‌ده‌نگیکی به‌رزی خوش شیعی و شت‌ه‌وانیی ده‌خوینده‌وه‌و، ده‌یفه‌رموو:
 په‌وه‌ردگارا نه‌گه‌ر تۆ نه‌بوایه‌ی ڕینوینیی ڕینگه‌ی ڕاست نه‌ده‌کراین
 وه‌ نه‌خێرو سه‌ده‌قه‌مان ده‌کردو نه‌نوێژیشمان ده‌کرد
 که‌وابوو دلتارا میمان پی‌ به‌خشه‌و

پیمان جینگیر بکه‌ نه‌گه‌ر ڕوو به‌ ڕووی دوژمن بوینه‌وه
 پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((نهم که‌سه‌ کئ یه‌ که‌ وشته‌کان
 لیده‌خوړیت؟))
 فەرموویان: (عامر)ی کورپی (الاکوع)ه‌.
 فەرمووی: ((خوا ڕه‌حمی پی‌ بکات)).
 له‌ پێشه‌وا (الشافعی)وه‌ _ خوای لی‌ ڕازی بی‌ت _ باسیان بۆ کردوین که‌ فەرموویه‌تی:
 به‌لام گوئیستیستبوونی شیعی و شت‌ه‌وانان و شیعی ده‌شته‌کیه‌کان به‌ده‌نگی به‌رزی خوش،
 هیچی تیدا نییه‌.
 هه‌ر له‌ چوارچی‌وه‌ی نهم ڕه‌گه‌زه‌وه‌ شیعیان به‌ده‌نگی به‌رزی خوش له‌ مه‌دینه
 ده‌خوینده‌وه‌و، پیده‌چی (٣٩٥) له‌ گه‌لیدا ده‌فیشیان لیده‌یه‌.

٣٩٥ _ به‌دوو مه‌رج: أ _ بۆ ژنان بی‌. ب _ له‌ بۆنه‌کانی هاوسه‌رگیری یاخود جه‌ژنه‌کاندا بی‌.
 به‌شیک کورتیشم سه‌باره‌ت به‌لیدانی (الدُّف) نووسی له‌ ژێر ناوینیشانی: ((تیسیر العزیز الحمید فی حکم
 الدُّف المستعمل مع الاناشید))، که‌ له‌ گوشتاری زاتکۆی سه‌له‌فی له‌ هندو، له‌ گوشتاری (المجتمع)ی کویتی
 بلاوکرایه‌وه‌.

پاشان فراوانم کردو، به‌دریژی باسم لێوه‌ کرد له‌ به‌شیک تاکدا به‌ناوینیشانی: ((الجواب السدید لمن سأل عن
 حکم الدفوف والانشید))، خوای تعالی‌ تمواوکردن و بلاوکردنه‌ویم بۆ ئاسان بکات.

وانظر تعليقي على جزء ((تنوير العينين في طرق حديث أسماء في كشف الوجه والكفين)) (ق ١١) بقمي،
ففيه زيادة.

ههروه‌ها نهو شیعرانه‌ی که زاهدان به‌ده‌نگی به‌رزی خوش ده‌ه‌وێنه‌وه، هانی د‌ل‌ان ده‌دات
بۆ به‌یاده‌یتانه‌وه‌ی پ‌ر‌و‌ژی د‌و‌ای و، به‌زوهدیاتی ناو ده‌به‌ن، وه‌کو نه‌وه‌ی که‌سانێکیان ده‌ل‌ێن:

يَا غَادِيَا فِي غَفْلَةٍ وَرَائِحَا

إِلَى مَتَى تَسْتَحْسِنُ الْقَبَائِحَا

وَكَمْ إِلَى كَمْ لَا تَخَافُ مَوْقِفَا

يَسْتَنْطِقُ اللَّهُ بِهِ الْجَوَارِحَا

يَا عَجَبًا مِنْكَ وَأَنْتَ مُبْصِرٌ

كَيْفَ تَجَنَّبْتَ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَا

واته:

ئه‌ی نه‌و که‌سه‌ی به‌ب‌ی نا‌گا د‌ئ‌یت و ده‌چی

تاوه‌کو که‌ی کرده‌وه نا‌ش‌یر‌ینه‌کان به‌چاک داده‌ن‌یی

وه تاوه‌کو چه‌ند له بارو هه‌ل‌و‌ست نات‌ر‌س‌یی

کاتی خ‌و‌ای ت‌ع‌الی نه‌ندامه‌کانی له‌شت لی ده‌ه‌ی‌ن‌یه‌ته قسه‌کردن

نای که‌ ج‌ینگ‌ه‌ی سه‌ر‌س‌و‌ر‌مان‌یت که‌ ده‌بینی و

چ‌و‌ن له پ‌ینگ‌ای نا‌ش‌ک‌را د‌ور‌ده‌که‌و‌یت‌ه‌وه

پ‌یشه‌وا (أحمدُ)ی ک‌و‌ری (حن‌ب‌ل) ناما‌ژه‌ی ب‌ۆ پ‌ی‌ی‌د‌راو‌یت‌ی ش‌ت‌یک‌ی وه‌کو نه‌وه کرد‌وه،

(ع‌ب‌د‌و‌س) ده‌ل‌ی: گو‌ی‌ی‌ستی (أباحامدُ الخُلُقاني) بووم به‌ پ‌یشه‌وا (أحمدُ)ی ک‌و‌ری (حن‌ب‌ل)ی

ده‌گوت: ئه‌ی (أبا‌ع‌ب‌د‌الله)! ئه‌م ش‌ی‌عه‌ر نا‌س‌ک‌انه‌ی که‌ ده‌رباره‌ی به‌یاده‌یتانه‌وه‌ی به‌ه‌ه‌شت و

نا‌گ‌ر ده‌گوت‌رت، چ ش‌ت‌یک‌ی له‌باره‌وه ده‌ل‌تی؟ فه‌رم‌و‌وی: وه‌کو چ ش‌ی‌عه‌رێک؟ گوتی: ده‌ل‌ێن:

إِذَا مَا قَالَ لِي رَبِّي أَمَا اسْتَحْيَيْتَ تَغْصِنِي

وَتُخْفِي الذَّنْبَ مَنْ خَلَقَنِي وَبِالْعِصْيَانِ تَأْتِينِي

واته: نه‌گ‌ر په‌روه‌رد‌کارم پ‌یی گوتم نایا شه‌رم نات‌گ‌ری که‌ سه‌ر‌پ‌ی‌چ‌م ده‌که‌ی

تاوان له به‌دی‌ه‌یت‌راوانم ده‌شار‌یت‌ه‌وه‌و به‌سه‌ر‌پ‌ی‌چ‌یه‌وه ب‌ۆ لام د‌ئی.

فهرمووی: دوباره بۆم بیخوینهرهوه. منیش دوباره بۆم خویندهوه، نهوهبوو ههستاو، چووه ماله که ی خۆیهوهو، ده رگاکهی پتیه داو، گوئیستی بووم به دهنگی بهرز له مالهوه دهگریاو دهیفرموو:

إِذَا مَا قَالَ لِي رَبِّي   أَمَا اسْتَحْيَيْتَ تَعَصِي
وَتُخْفِي الذَّنْبَ مَنْ خَلَقِي   وَبِالْعَصِيانِ تَأْتِينِي

بهلام نهو شیعرانهی کهسانی شیوهن و گریانکه دهیلین و، خهم وخهفەت و گریان ی پی دهجولینین، قهدهغهی لی دهکریت، له بهر حهرامیتی شیوهن و گریان و، له بهر نهو وشهوه دهستهواژه حهرامانهی بهکاریدیئن.

جۆریکی دیکهی شیعر گوتن: شیعر ی گۆزانی نهو گۆزانی بیژانهیه که یه کلابونهتهوه بۆ گۆزانی گوتن و، وهسفی شته پهسەندکراوه کان و، مهی و، شتی دیکهی تیدا دهکن، ههستی مروڤ دهجولین و، له نیوهنجیتی دهیباته دهروهوه، ناوهپۆکی مروڤ بۆ ههزییکردنی ئارهزوو و پابواردن دههژین و، بریتیه لهو گۆزانیه ناسراوانه ی نهه زه مه نه، وهکو نهه شاعیره که دهلیت:

ذَهَبِيُّ اللّٰوْنِ تَحَسَّبُ مِنْ
وَجَنَّتِيهِ النَّارُ تَقْتَدِحُ
خَوْفُونِي مِنْ فَضِيحَتِهِ
لَيْتَهُ وَافِي وَأُفْتَضِّحُ

واته: پهنگی زیڕینه وادهزانی

گۆناکانی ناگر دهکاتهوه

له نابروچوون ترساندمیان

خۆزگه بهاتباو ناشکرا بوايم

بۆ ئەم گۆرانیانە چەندین ئاوازی جۆراوجۆریان داناوە، هەر هەمووی بیسەر لە بواری نێوەنجیتی دەباتە دەرەوە، ناوەرۆکی بەرەو ئارەزوو و رابواردن دەههژێنێ (۳۹۸). شتێکیان هەبە ناویان ناو (البسیط) (۳۹۹)، بەشێنەیی دلان بێزار دەکات، پاشان بەدەنگی بەرز شیعر و سروود دەلێنەو، دەنگە دەنگ و هەرایەک دروست دەکەن، کە دلانی پێ ناخەوێتەو.

لێدانی (القضيب)یشیان (۴۰۰) بۆ زیاد کردو، کە بە ئیقاعیکی تایبەت بە گۆرەیی شیعر خۆتێندەو و گۆرانیە کە لێ دەدرێ، هەروەها دەفی زۆرەدارو، شمشال لە جێگەیی زووناش لێ دەدەن، ئەمە گۆرانی ناسراوی ئەمەریه.

نووسەر دەفەرمیت:

پێش ئەوێ سەبارەت بەرپێندراویتی، یاخود حەرامییتی، یاخود کەراوەتی ئەم جۆرە گۆرانیە بدوێن، دەلێن:

پێویستە کەسی وشیاوی ئاقل نامۆزگاریی خۆی و براکانیشی بکات و، وریای سەرلێشێواندەکانی ئیبلیس بێت، بەوێ ئەم جۆرە گۆرانیە خۆشیتەرە بەرپەرەیی بەشە رێندراوەکانی پێشەویدا تێنەپەرێنێت کە گۆرانیان پێ دەلێن، هەمووی بەیەک شێوە لێک ئەداتەو، بلێت: فلان کەس پێی پێداوە، فلان کەس بە مەکروھی داناوە.

باسە کەمان بە نامۆزگاریی ئەفس و برايان دەست پێ دەکەین:

زانراوە خویی ئادەمیەکان لەیەکترەو نزیکن و، بەکەمی جیاوازن، بۆیە ئەگەر لاویکی جەستە ساغ، میزاج تەندروست بانگەشەیی ئەو بکات کە شتە پەسەندکراوەکان بیزاری

۳۹۸ _ نووسەر _ بەرەجمەتی خوا بێت _ ئەگەر گۆرانیەکانی زەمەنی ئێمەیی گۆتییست بوايە، کە وەسفی گۆناو، باسی قەدی تێدا دەکرێت، دلنایان بۆ پۆلەیی باپیران پەجمەتی دەنارد ؟!

۳۹۹ _ جۆرێک بوو لە گۆرانیەکانی ئەو سەردەمە.

۴۰۰ _ القضيب: دوو دەرە لە دەرەختی ئەبنوس دروست دەکرێت درێژی هەر یەکیکیان دوو بال و نیو بەلێدانی یەکیکیان بەوی تردا دەنگیان دەبێستێت، پروانە: المشتولي، سلوة الأحران للاجتنا ب عن مجالسة الأحداث والنسوان، ص ۳۵۰ وەرگێڕ.

ناکات و، به لایه وه هیچ کارتیکه ریه ک دروست ناکات و، بۆ تاینه که ی هیچ زیانیکی نابیی، به درۆی ده خهینه وه، چونکه ده زانین خووی رێک و به رانبهر نه وه یه که نه و شتانه کاری تیده کات.

نه گهر بۆشمان پروون بویه وه گوفتاره که ی راسته، یه کسهر ده زانین نه خۆشیه کی هه یه وه له نیوه نجیتی چۆته ده ره وه.

نه گهر بیانووی هینایه وه، گوتی: له راستیدا ته ماشای شته په سه ندکراوه کان ده که م ته نها بۆ په ند وه رگرتن، چونکه سه رم سوپده مینی له چاکیتی و جوانیتی دروست کردنی گهره یی و ره شیتی چاو و، باریکی و ته نکي لووت و، سپیتی پوخت!

پیی ده لێین: شته رپێدراوه هه مه چه شه نه کان به سه بۆ په ند وه رگرتن، نالێره دا مه یلی خوو میزاجت خه ریکت ده کات و ناهیلێت بیر بکه یته وه، وه بۆ نه وه ی به شه هوه ت و ئاره زووه کانت بتگه یه نی، ناهیلێت بیر کردنه وه بوونی هه بی، چونکه مه یلی خوو و میزاج ده قه له تینی و چه واشته ده کات.

هه ره ها نه وه که سه ی ده لێت: نه م گۆزانیه هه ژنه ره بیزارکاره ی خوو و میزاج، که هۆکاری جوڵاندنی خوو و میزاجه بۆ عیشق و خۆشه ویستنی دنیا، کارم تیناکات و، ئاوڕ به دلم ناداته وه بۆ خۆشه ویستنی نه و دنیا یه ی تیایدا وه سف کراوه.

به درۆی ده خهینه وه، له بهر هاویه شایه تی و هاو شیوا یه تی خوو و میزاجه کان، پاشان نه گهر چی نه و دلّه شی که پرّه له ترسانی خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ له هه واو ئاره زووه دوریی، به دلنیا یی بیستنی نه و شتانه خوو و میزاجی راکیشتی لای خۆی ده کات، با دوور که وتنه وه ی له سه فه ری ترسانی خوادا درێزه شی کیشابی.

وه ناشیرینی ناشیرینه کان پووچی و درۆ کردنه.

پاشان پووچی و درۆ کردن چۆن به سه ر زاتیکدا تیده په رپێت که نه یتنی و شاراوه کان ده زانی؟!

پاشان نه گهر شته که بهو جوړهش بڼی که نهم صۆفیه بانگه‌شهی بۆ ده‌کات، پتویسته پتیی
پتیی نه‌ده‌ین مه‌گهر بۆ نهو که‌سانه‌ی که نه‌مه سیفه‌تیانه، به‌لام قه‌ومه‌که به‌ره‌هایی پتییان پتیی
داوه بۆ لاوی ده‌ستپیکارو، مندالتی نه‌فام، تا نهو ناسته‌ی (أبو حامد الغزالی) ده‌لێت:

به‌راستی هۆنراوه‌ی خۆشه‌ویستی که وه‌سفی گۆناو، چه‌ناکه‌و، جوانی قه‌دو بالار، هه‌موو
وه‌سفه‌کانی دیکه‌ی ژنانی تێدایه، راست نه‌وه‌یه که حه‌رام نییه !!

نوسهر ده‌فه‌رمیت:

به‌لام نهو که‌سه‌ی ده‌لێت: من بۆ دنیا گوئیستی گۆرانی نابم، له‌راستیدا ته‌نها چه‌ند
ناماژه‌یه‌کی لێ وهرده‌گرم، نهم که‌سه له دوو پۆوه به‌هه‌له‌دا چووه:

یه‌که‌میان: خو و میزاج ده‌ستپیشکه‌ر ده‌بڼی و بۆ مه‌به‌سته‌کانی ده‌چی پێش وهرگرتنی
نهو ناماژانه، بۆیه نه‌وونه‌ی وه‌کو نهو که‌سه ده‌بڼی که ده‌لێت: من ته‌ماشای نهم ژنه جوانه
ده‌که‌م، بۆ نه‌وه‌ی بیر له جوانی دروستکردنی بکه‌مه‌وه.

دووه‌م: نهو شتانه‌ی تێدا ده‌گه‌مه‌نه بۆ نه‌وه‌ی ناماژه‌ی پتیی بکریت بۆ خوای خولقیته‌ر،
به‌راستی خوای تعالی زۆر له‌وه گه‌وره‌ترو شکۆمه‌ندتره که پتیی بگوتریت: عیشقی ده‌کریت و،
له‌و عیشقه‌دا مرۆف شه‌یداو سه‌رگه‌ردان ده‌بڼی، له‌راستیدا به‌شی ئیمه له ناسینی خوای
په‌روه‌رگه‌ردا ته‌نها ترس و هه‌یه‌ت و به‌گه‌وره‌دانانه.

لێره‌دا نامۆزگاریه‌که ته‌واو بوو، ئینجا باسی نه‌وه ده‌که‌ین که ده‌ریاره‌ی گۆرانی گوتراوه:

به‌لام رێباوه‌ری پیشه‌وا (أحمد) _ به‌ره‌مه‌تی خوا بیت _:

گۆرانی له زه‌مه‌نی نه‌ودا خویندنه‌وه‌ی شیعی زوهد بوو، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌ناوازه‌وه
دماخوینده‌وه، نهو (ریوايه‌) تانه‌ی له‌وه‌وه باسکراون جیاوازی‌بون:

(عبدالله) ی کورپی لێوه‌ی ده‌گێرپتیه‌وه که‌وا فه‌رموویه‌تی: گۆرانی نیفاق و دوورپی له دلدا
ده‌چینیت، هه‌زی لێ ناکه‌م.

(إسماعیل)ی کورپی (إسحاق الثَّقَفِي) ده گێڕێتهوه کهوا سه بارهت به گوێبیستی بونی قه سیده لییان پرسی ؟ نهویش فهرمووی:

حهزم لی ناکهم، نهوه بیدعهیه، دانیشتیان له گه لدا ناکریت.

(أبو الحارث) لیوهی ده گێڕێتهوه کهوا فهرموویهتی: (التَّغْبِيرُ) (٤:١): بیدعهیهو، داهینراوه.

(يعقوب)ی کورپی (بُخْتَان) لیوهی ده گێڕێتهوه کهوا فهرموویهتی: ههزم به (التَّغْبِيرُ) نییه، وه قه ده غه ی کردوه مرۆف گوێبیستی بیت. نووسهر ده فهرمیت:

هه موو نهو (ریوايه) تانه به لگه ی (کراهه) ت و نهو یستراویتی گۆرانیه.

(أبو بكر الخلال) ده لیت: پێشهوا (أحمد) ههزی به هۆنراوه نه بوو که به ناوازهو به خوێندریت، چونکه پیتی گوترا: نهو که سانه گوێ به هیچ نادهن و هه موو گوفتارو کرداریت ده کهن. پاشان هه ندی گوفتاریان لیوه گێراوه تهوه په نجه راده کیشیت بۆ نهوه ی که ئاسایه و هیچی تیدا نییه.

(المروزي) ده لیت: سه بارهت به هۆنراوه که به ناوازهو به خوێندریت له (أبا عبد الله) م پرسی ؟ نهوه بوو فهرمووی: بیدعهیه. پێم گوت: هه جریان بکهین ولییان دور کهوینهوه ؟ فهرمووی: نایانگه یه نیت بهو ئاسته ی هه موو نهوانه یان به راصهر بکریت (٤:٢). نووسهر ده فهرمیت:

باسیان بۆ کردوین کهوا پێشهوا (أحمد) گوێبیستی گۆرانی بیژیک بوو لای (صالح)ی کورپی، به لām نکۆلی لینه کرد، بۆیه (صالح) یش پیتی فهرموو: بابه ! پێشتر نکۆلیت له مه ده کرد ؟ فهرمووی: له راستیدا پێیان گۆتم: گوفتارو کرداری ناپه سه ندی تیدا به کاردیتن، بۆیه به (مکروه) م دانا، به لām نه مه، به (مکروه) دانانیم.

٤٠١ _ التَّغْبِيرُ: (لا إله إلا الله) کردن و خوێندنهوه ی شتی تر به دهنگی به رزی به ناوازهو. ((القاموس)). (٥٧٦).

٤٠٢ _ انظر جزء ((أَبَاحِ السُّنَنِ وَاجْتِنَابِ الْبِدَعِ)) (ص ٧٣ و ٨٩) للضياء المقدسي.

دهلیم _ ابن الجوزي _ : هاوهلا ئامان له (أبویکر الخلال) و (عبدالعزیز)ی هاوهلیسهوه ریتیدراویتی (إباحة) گۆرانی دهگێرتهوه، لهراستیدا ههردوکیان پهنجهیان پاکیشاوه بۆ نهو هۆنراوه زوهدیانهی که بهئاوازهوه له زه مهنی ئهواندا دهخوێندرایهوه، شهوهش که پیشهوا (أحمد) به (مکروه) نهو یستراوی دانهناوه دیسان لهو بوارهدا بووه.

بهلگه بۆ نهو گوشتارهه شهوهیه که له پیشهوا (أحمد)ی کوپی (حنبل)یان پرسى سهبارهت به میاویک مردو و کورتیک و کهنیزه کیکی گۆرانی بیژی له پاش خۆی به جیهیلا، کۆره که بیستی بوو کهنیزه که به فروشیته؟ شهوه بوو فهرمووی: نافروشریت بهوهی که گۆرانی بیژه. پیتی گوترا: نهگهر وهکو گۆرانی بیژه بفروشریت نرخى سى ههزار دیرههههوه، نهگهر وهکو گۆرانی بیژیش نهفروشریت پهنگه بیست دینار بکات. فهرمووی: نافروشریت بهوهی که گۆرانی بیژه.

نووسهر دهفهرمیت:

لهراستیدا شهوهی فهرموو چونکه کهنیزه که که بههۆنراوهی زوهدیات گۆرانی نهدهگوت، بهلکو بهشيعرى ههژنهر گۆرانی دهگوت که خوی مروفی بهرهو عیشق دهووروان، نه مه بهلگهیه لهسهه شهوهی که گۆرانی قهدهغهیه، چونکه نهگهر قهدهغه نهبویه، مۆلهتی نهدهدا بهوهی مال و سامانه که لهدهست ههتیوه که بجیت.

(المروزي) له پیشهوا (أحمد)ی کوپی (حنبل)هوه دهگێرتهوه، فهرموویهتی: دهستکهوتی کسی نیره مووک (المُخْنَث) پیسه، بههۆی گۆرانیهوه پهیدای دهکات.

نه مه لهبهه شهوهیه که کهسی نیره مووک بههۆنراوهی زوهدی گۆرانی نالیت، بهلکو بههۆنراوهی خۆشهویستی، یاخود شیوهن گۆرانی دهلّیت، کهوابوو له کۆی هه موو نهمانهوه دهرکهوت که هه دوو (ریویه) ته که له پیشهوا (أحمد)هوه سهبارهت به (کراهه) تی و نا (کراهه) تی په یه ونده به زوهدیاتی ئاوازارهوه، بهلام گۆرانی ناسراوی نه مپۆی بهلاوه قهدهغه بووه.

نهی نهگهر نهو زیادانهی بزانییا که خه لکی دایانهیناوه هه لۆیستی چ ده بوو !?

به‌لّام رَیباوه‌ری پیشه‌وا (مالک)ی کورپی (أنس) _ به‌ره‌جمه‌تی خوا بیّت _ :
 له (إسحاق)ی کورپی (عیسی الطَّبَّاع)هوه ده‌لّیت: له پیشه‌وا (مالک)ی کورپی (أنس)م
 پرسی ده‌ریاره‌ی نهو گۆزانیانه‌ی که خه‌لکی مه‌دینه‌ی رَی پیّ ده‌دهن ؟ نه‌وه‌بوو فهرمووی:
 له‌راستیدا ته‌نها ده‌رچووان له‌رَیگه‌ی هه‌ق و راستی (الفساق) نه‌نجامی ده‌دهن.
 له (أبي الطَّيِّبِ الطَّبْرِيّ)هوه، ده‌لّیت: به‌لّام (مالک)ی کورپی (أنس)، رَیگریسی له‌ گۆزانی
 گوتن و گوئیستبوونی کردووهو، ده‌لّیت: نه‌گهر مرؤف که‌نیزه‌کیکی کپی و، ته‌ماشای کرد
 گۆزانی بیژه، بۆی هه‌یه بیگه‌رَینیتته‌وه، به‌و عه‌یه‌ی که‌ تییدا‌یه. نه‌مه‌ رَیباوه‌ری هه‌موو
 خه‌لکی مه‌دینه‌یه، جگه‌ له (إبراهيم)ی کورپی (سعد) به‌ته‌نها، چونکه (زكريّا الساجي)
 ده‌گَیژیتته‌وه که‌وا لای وابوو ناسایمو هه‌چی تَیدا نییه.

به‌لّام رَیباوه‌ری پیشه‌وا (أبي حنيفة) _ خَواي لَی پازی بیّت _ :
 له (أبي الطَّيِّبِ الطَّبْرِيّ)هوه، ده‌لّیت: (أبو حنيفة) گۆزانی به‌لاوه (مکروه)و نه‌ویستراو بووه
 له‌گه‌ل رَیدانی به‌خواردنه‌وه‌ی (النبيذ)(٤٠٣)، گوئیستبوونی گۆزانی به‌تاوان داده‌نا.
 ده‌لّیت: رَیباوه‌ری هه‌موو خه‌لکی کوفه‌ وه‌کو (إبراهيم)و، (الشَّعْبِيّ)و، (حمّاد)و، (سُفْيَانُ
 الثَّوْرِيّ)و، که‌سانی تری جگه‌ له‌وانه‌ش هه‌ر به‌و جۆره‌یه‌و، له‌و باره‌وه هه‌یج جیاوازیه‌کیان له
 نیتواندا نییه.

ده‌لّیت: نه‌زانراوه خه‌لکی به‌صره جیاوازیان تَیدا بیّ سه‌باره‌ت به (مکروه)و نه‌ویستراویتی
 نه‌و شته‌و، قه‌ده‌غه‌کردنی، به‌ده‌ر له‌وه‌ی که‌ له (عُبَيْدِ اللَّهِ)ی کورپی (الحسن العنبري)وه
 گَیژدراوه‌ته‌وه که‌وا به‌لایه‌وه ناسایی بووهو هه‌چی تَیدا نه‌بووه.
 به‌لّام رَیباوه‌ری پیشه‌وا (الشافعي) _ به‌ره‌جمه‌تی خوا بیّت _ :

---

٤٠٣ _ النبيذ: بریتیه له‌ خورما یاخود تری و ناو له‌ نَبُو ده‌فریکدا تَیکه‌ل ده‌کریت، بۆنه‌وه‌ی بَیّ به‌
 شه‌ر به‌ت، سو‌دیکی زۆری هه‌یه بۆ زیادکردنی هه‌یزو پاراستنی ته‌ندروستی، پَیغه‌مه‌ری خوا _ صلی الله
 علیه وسلم _ پاش سَی نه‌یده‌خواردوه نه‌وه‌کا گۆزایی و سه‌رخۆش بکات. ب‌روانه: علي بن نايف الشحوذ،
 موسوعة الدفاع عن رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _ وه‌رگَیژ.

له (الحسن) ی کورپی (عبدالعزیز الجروی) وه ده لیت: گوئیستی (عمدی) کورپی (إدریس الشافعی) بووم ده یفه رموو:

له عیراق شتیکم به جیهیشت زیندیق و خوانه نه ساکان دایانهینابوو، ناویان نابوو (التغیر)، خه لکیان پی خهریک ده کرد بو نه وهی ناو له قورئان نه ده نه وه (۴۰۴).
نووسه ده فهرمیت:

(أبو منصور الأزهري) به یادمان ده هیئتیه وه کهوا: نه هلی (التغیر) قه ومیتک برون به ده نگی به رزی به ناوازه وه نزاو پارانه وه یان ده کرد، نهو شیعرهش که بو یاد کردنه وهی خوی _ عزوجل _ به ده نگی به رزی به ناوازه وه تیایدا ده یاغخوینده وه به (التغیر) ناویان نابوو، وه نه گه به ناوازه وه بیان بیستبا نه فسیان ده هژاو ده خرۆشاو، سه مایان ده کرد، بۆیه به (المغبرة) ناویران. واته نهو خه لکهی به ناوازه وه یادی خوا ده که نه وه یا شتی تر ده خویننه وه.

(الزجاج) ده لیت: به (المغبرة) ناویران، له بهر هه ستانیان به دورخستننه وهی خه لک له دونیاو، هاندانیان به رهو پۆژی دواپی.

پیشهوا (الشافعی) فره موویه تی: گۆرانی بو رابواردن و خو خهریک کردنه بۆیه (مکروه) و نهو یستراوه، له شتی پوچ ده چی و، هه رکهس زۆر گۆئی لی بگریت یا خود بیلیت، به نادان و هه مرزه ده ژمیردری و، شایه تیه کهی رته ده کریتیه وه.

(الطبري) ده لیت: زانایانی هه موو وه لاتان کۆران له سه ر (کراهه) ت وه نهو یستراویتی گۆرانی و، خه لک لی قه ده غه کردنی، له راستیدا ته نها (إبراهيم) ی کورپی (سعدی و)، (عُبيدالله الغنبري) له کۆمه ل جیا بوونه وهو پای جیاوازیان هه بووه.

ده لیم _ ابن الجوزي _ : گه وره هاوه لانی (الشافعی) _ خویان لی رازی بیت _ نکوئی له بیستنی ده کهن، به لām پیشانانیان، نه زانراوه جیاوازیان له نیتواندا هه بی، وه گه وره پاشینانیان، نکوئی لی ده کهن، له وانه (أبي الطيب الطبري) یه، که سه به رته به گۆرانی و زه مکردنی کتیبیکی دانراوی هه یه.

دهلێت: گۆرانی و، گوئیستبونی و، لێدانی (القضیب) جایز نییه.

دهلێت: ههركهسێ شیاویتی نه مه بداته پاڵ (الشافعی)، درۆی به ده میوه ههلبهستوه.

له کتیبی (أدب القضاء) دا پیشهوا (الشافعی) پریاری داوه کهوا نه گهر پیاو له سه

گوئیستبونی گۆرانی بهردهوام بوو، شایهتیکهی ڤهت ده کرێتهوه، دادپهروه ریشی پوچ ده بیتهوه.

دهلێم _ ابن المجوزي _ : نه مه گوفتاری زانایانی (الشافعی) و خواپهرستانیانه، له پاستیدا

تهنها پاشینانیان ڤێیان بهوه داوه، به تایبهت شو که سانهی زانستیان کهم بووه، ههواو ئارهزوواتیان به سهردا زال بووه.

وه فیهزانی هاوه ئانمان دهلێن: شایهتی گۆرانی بیژو سه ما کهر قبول ناکریت.

★ باسکردنی نه و به لگانه‌ی که سه باره‌ت به (کراهه) تبوونی

گۆرانی و شیوه‌ن و قه‌ده‌غه‌کردنی هاتوون:

نووسەر ده‌فرمیّت:

هاوه‌لانغان پشتیان به به‌لگه‌کانی قورنان و سوننه‌ت و مانا به‌ست:

به‌لگه‌کان له قورناندا، سیّ نایه‌ته:

نایه‌تی به‌که‌م: خَوایِ تعالی ده‌فرمیّت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾

﴿لَقمان: ۶﴾. واته: هه‌ندی له خه‌لکی هه‌یه قسه‌و باسی بی‌هه‌ده ده‌کریّ (وه‌ک نه‌فسانه‌و

گۆرانی و موسیقا) (۴۰۵).

عن أبي الصهباء قال: سألت ابن مسعود عن قول الله عز وجل: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ

يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾ قال: هو والله الغناء (۴۰۶).

واته: له (أبي الصهباء) وه ده‌لێت: سه‌باره‌ت به نایه‌تی ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ

الْحَدِيثِ﴾، له (ابن مسعود) م‌پرسی، فهرمووی:

سویند به‌خوا مه‌به‌ست به نه‌وه گۆرانی به.

وعن ابن عباس: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾؛ قال:

هو الغناء وأشباهه (۴۰۷).

واته: (ابن عباس) سه‌باره‌ت به نایه‌تی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾،

فهرموویه‌تی:

نه‌وه گۆرانی و هاوشیوه‌کانیتی.

۴۰۵ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

۴۰۶ _ رواه ابن جریر (۲۱ / ۶۲)، والحاكم (۲ / ۴۱۱).

وسنده حسن.

۴۰۷ _ رواه ابن جریر (۲۱ / ۶۱)، وابن أبي شيبة (۶ / ۳۱۰).

وفي سنده ضعف، ولكن له طريقاً أخرى عند ابن جریر (۲۱ / ۶۱ - ۶۲) يتقوى بها.

له (سعید)ی کوری (یسار)وه ده‌لێت: سه‌باره‌ت به ﴿لَهُوَ الْحَدِيثُ﴾ له (عِکْرَمَة)م پرسی،
 فهرمووی:

گۆرانیه.

هه‌روه‌ها (الحسن)و، (سعید)ی کوری (جُبَيْر)و، (قَتَادَة)و، (النَّخَعِي) ناوه‌هایان فهرمووه.

نایه‌تی دووه‌م: خوای تعالی ده‌فهرمی‌ت: ﴿وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ﴾ النجم: ۶۱.

(ابن عباس) سه‌باره‌ت به نایه‌تی: ﴿وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ﴾؛ فهرموویه‌تی:

ووشه‌ی (سامیدون) به‌شیوه‌ زاری (الحَمِيرِيَّة) (۴:۸) واته: گۆرانی. نه‌وان ده‌لێن: (سَمَدَ لَنَا):

واته: گۆرانی بۆ گوتین.

(مجاهد) ده‌لێت: مه‌به‌ستی گۆرانییه، خه‌لکی یه‌مه‌ن ده‌لێن: (سَمَدَ فَلَانٍ) واته فلان کەس

گۆرانی گوت.

نایه‌تی سێ یه‌م: خوای تعالی ده‌فهرمی‌ت: ﴿وَأَسْتَفْزِرُ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ

عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ﴾ الإسراء: ۶۴ واته: ﴿وَأَسْتَفْزِرُ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ﴾ وه‌هه‌رکەس له‌وانه

ده‌توانی گومرای بکه ﴿بِصَوْتِكَ﴾ به‌ده‌نگت (به‌گۆرانی) ﴿وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ﴾ و به‌ده

به‌سه‌ریانداو تی یان خوړه ﴿بِخَيْلِكَ﴾ به‌سواری (۴:۹).

له (مجاهد)وه ده‌لێت: نایه‌تی: ﴿وَأَسْتَفْزِرُ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ﴾ مه‌به‌ستی:

گۆرانی و شمشاله.

به‌لگه‌کان له سوننه‌تدا:

عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ أَنَّهُ سَمِعَ صَوْتَ زَمَّارَةٍ رَاحٍ، فَوَضَعَ أُصْبُعَهُ فِي

أُذُنَيْهِ، وَعَدَلَ رَاحِلَتَهُ عَنِ الطَّرِيقِ، وَهُوَ يَقُولُ: يَا نَافِعُ! أَتَسْمَعُ؟ فَأَقُولُ: نَعَمْ. فَيَمْضِي، حَتَّى

قُلْتُ: لَا. فَوَضَعَ يَدَيْهِ، وَأَعَادَ رَاحِلَتَهُ إِلَى الطَّرِيقِ، وَقَالَ:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ سَمِعَ صَوْتَ زَمَّارَةٍ رَاحٍ، فَصَنَعَ مِثْلَ هَذَا (۴:۱۰).

۴۰۸ _ أخرجه ابن جرير (۲۷ / ۸۲)، والبيهقي (۱۰ / ۲۲۳). وسنده صحيح.

۴۰۹ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۴۱۰ _ رواه أبو داود (۴۹۲۵)، والبيهقي (۱۰ / ۲۲۲) “بسند حسن.

وانظر تعلیقي على (اتباع السنن) (رقم ۴۵).

واته: له (نَافِعِ) هوه فەرموویەتی: (ابْنُ عُمَرَ) _ خۆی لێ پازی بیت _ گوێبیستی دەنگی شمشالێ شوانێک بوو، هەردوو پەنجەیی خستە سەر هەدوو گوێی و، وشترەکەیی لەو پێگەییە لاداو، فەرمووی: ئەی (نَافِعِ) ! ئایا هەر دەبیستی ؟ دەمگوت: بەئێ. بۆیە دەپۆشت، تا گوتم: نەخێر. دەستی دانایەو، وشترەکەیی بۆ پێگەکەیی خۆی گەپاندەو، فەرمووی: پێغەمبەری خوام _ صلی اللہ علیہ وسلم _ بینی گوێبیستی دەنگی شمشالێ شوانێک بوو، وەکو ئەمەیی کرد.

نوسەر دەفەرمی:ت

ئەگەر ئاوەها پەفتاریان کردبێ بەرامبەر بە دەنگێک کە مەژۆ - لە نێو نەبەتە دەروە، ئەی دەبێ گۆزانی خەلکی ئەم زەمەنە و شمشالێ لێدانیان چۆن بێ (٤١١).
وروی عبدُ الرحمن بن عَوْفٍ عن النبیِّ _ صلی اللہ علیہ وسلم _ أَنَّهُ قَالَ:
(إِنَّمَا نَهَيْتُ عَنْ صَوْتَيْنِ أَحْمَقَيْنِ فَاجِرَيْنِ: صَوْتُ مِزْمَارٍ عِنْدَ نِعْمَةٍ، وَصَوْتُ رَنَّةٍ عِنْدَ مُصِيبَةٍ)) (٤١٢).

واته: (عبدُ الرحمن) ی کۆری (عَوْفٍ) له پێغەمبەری خواوه _ صلی اللہ علیہ وسلم _ دەگێڕێتەو کەوا فەرموویەتی:
(لەپاستیدا قەدەغەیی دوو دەنگی بێ ئەقڵی خراپەکارم لێکراوه: دەنگی شمشالێ لەکاتی نیعمەتدا، وە دەنگی هاوارکردنێکی خەماوی لە کاتی بەلأو کارەساتدا)).

٤١١ _ پروانه ((مجموع فتاوى شيخ الإسلام ابن تيمية)) (٣٠ / ٢١٢) بۆ وەرگرتنی باسی تەواو دەربارەی ئەم بابەتەو، بەرپەرچاندەو، ئەو کەسانەیی کە دەیکەن بەبەلگە بۆ شیاوێتی گوێبیستی بونی ئامێرە موسیقیەکان (المعازف).

٤١٢ _ رواه ابن سعد (١ / ١٣٨)، والترمذي (١٠٠٥)، والطياي (١٦٨٣) "بسنند ضعیف.

وله شواهد تُقَوِّيه، ذكرتها في التعليق على ((أربعين الأجرى)) (رقم ٣٦)، فلتنظر.

فهو حسن إن شاء الله.

وعن ابن عمر قال: دخلتُ مع رسولِ الله _ صلى الله عليه وسلم _ فإذا ابنُه إبراهيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ، فأخذه رسولُ الله فَوَضَعَهُ فِي حِجْرِهِ، فَقَاضَتْ عَيْنَاهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَتَبْكِي وَتَنْهَانَا عَنِ الْبُكَاءِ ؟ ! فَقَالَ:

((لستُ أَنهى عَنِ الْبُكَاءِ ، إِنَّمَا نَهَيْتُ عَنْ صَوْتَيْنِ أَحْمَقَيْنِ فَاجِرَيْنِ: صَوْتُ عِنْدَ نِعْمَةٍ لَعِبٍ وَلَهْوٍ وَمَزَامِيرِ الشَّيْطَانِ ، وَصَوْتُ عِنْدَ مُصِيبَةٍ: ضَرْبُ وَجْهِ ، وَشَقُّ جُيُوبٍ ، وَرَنَّةُ شَيْطَانٍ)) (٤١٣).

واته: له (ابن عمر) وهه فهرمویه تی: بهیاوه ری پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ چوومه ژووره وهو، هاوکات (إبراهیم) ی کور ی له سه ره مهرگدا بوو، نه وه بوو پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ هه لیگرت و له باوه شی خۆی دایناو، چاوه کانی فرمیسکی رشت، منیش گوتم: نه ی پیغه مبهری خوا ! نایا خو ت ده گریسی و قه ده غه ی گریانمان لیده که ی؟! فهرمو ی:

((قه ده غه ی گریان ناکه م، له راستیدا قه ده غه ی دوو دهنگی بی نه قلی خراپه کار ده که م: دهنگیک له کاتی نیعمه تدا وه کو یاریکردن و رابواردن و شمشالی شهیتان، وه دهنگیک له کاتی به لاو کاره ستدا: لیدانی پروومه ت و، یه خه درین و، هاواری خه ماوی شهیتانیانه)).

به لām (أثر) هکان:

(ابن مسعود) فهرمویه تی: گۆرانی دوو پرووی (النفاق) له دلدا ده پرویتیت، وه کو چۆن ناو سهوزه ده پرویتیت.

وَقَالَ: إِذَا رَكِبَ الرَّجُلُ الدَّابَّةَ، وَلَمْ يُسَمِّ " رَدِّفَهُ الشَّيْطَانُ، وَقَالَ تَغْنَّه. فَإِنْ لَمْ يُحْسِنْ " قَالَ لَهُ: تَمَنَّه (٤١٤).

٤١٣ _ انظر ((الأربعين الآجریه)) (رقم ٣٦)، فیه تحریرها مستوفی.

٤١٤ _ أخرجه عبدالرزاق في ((المصنف)) (١٠ / ٣٩٧) " بسند صحيح.

واته: ههروه‌ها فەرمووێهتی: هەركاتێك پیاو سواری چوارپێكه‌ی بوو، یادی خوای نه‌كرده‌وه، شه‌یتان له‌ پشتیه‌وه سوار ده‌بی و، ده‌لێت گۆرانی بلی. نه‌گەر نه‌یزانی، ئینجا پیتی ده‌لێت: ئاره‌زووت به‌ره‌و قسه‌ی هیچ و پوچ بکه‌ره‌وه.

(ابن عمر) _ خوای لی پازی بیت _ به‌لای قه‌ومێکدا تێپه‌ر بوو ئیحرامیان به‌ستبوو، پیاوێکیان له‌گه‌ڵدا بوو گۆرانی ده‌گوت، فەرمووی: نه‌ی خوا گوێیستان نه‌بی.

وه به‌لای کچۆڵه‌یه‌کدا تێپه‌ریو گۆرانی ده‌گوت، فەرمووی:

نه‌گەر شه‌یتان وازی له‌ که‌سێک به‌یئینبا، وازی له‌مه‌ ده‌هێنا.

پیاوێک سه‌باره‌ت به‌گۆرانی له‌ (القاسم) ی کوپی (عمر) پرسى، ئه‌ویش فەرمووی: قه‌ده‌غه‌ت ده‌که‌م و، به‌ (مکروه) ی داده‌نیم بۆت. پیاوه‌که‌ گوتی: ئایا هه‌رامه‌ ؟ فەرمووی: نه‌ی به‌را‌زام ته‌ماشاکه‌ ! نه‌گەر خوای ته‌عالی هه‌ق و پووجی لێک جیاکاته‌وه‌ (١٥) گۆرانی ده‌خاته‌ لای کامیانه‌وه‌؟

له‌ (الشعی) وه‌ ده‌لێت: نه‌فهرت کراوه‌ له‌ گۆرانی بیژو نه‌و که‌سه‌ی که‌ گۆرانی بۆ ده‌لێت.

(عمر) ی کوپی (عبدالعزیز) بۆ مامۆستاو ئه‌ده‌ب ده‌ری کوپه‌که‌ی ده‌نوسی و ده‌لێت:

با یه‌که‌م شتێک له‌ ئه‌ده‌به‌که‌ته‌وه‌ فێری بن و به‌روای پێ بکه‌ن، رق لیبونه‌وه‌ی رابواردن و ئاره‌زووات بی، که‌ سه‌ره‌تای دروستبوونی له‌لایه‌ن شه‌یتانه‌وه‌یه‌و، ده‌ره‌نجامه‌که‌شی تووڕه‌بوونی خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ه، چونکه‌ له‌ زانایانی باوه‌رپێکراوه‌وه‌ پێم گه‌شتووه‌، که‌ هێنانی ئامێره‌ مۆسیقیه‌کان (المعازف) و، گوێبیستبوونی گۆرانی و، هه‌ز پێکردن و، پێ سه‌رسامبوونی، دوورپوویی (النفاق) له‌ دڵدا ده‌پوێنی، وه‌کو چۆن ئاو گژوگیاکان ده‌پوێنی، سوێند به‌خوا خۆپاراستن له‌و شتانه‌و، وازه‌ینان له‌ ئاماده‌بوونی ئه‌و شوێنانه‌، بۆ که‌سی ژیه‌رو ئاقل زۆر چاکتره‌ له‌ به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر دوورپوویی (النفاق) له‌ دڵدا.

(فضیل) ی کوپی (عیاض) ده‌لێت: گۆرانی نرای داوێن پیسی و زیناکردنه‌.

(الضَّحَّاكُ) ده‌لێت: گۆرانی دَل بۆگهن ده‌كات و، په‌روه‌ردگاریش تووڤه ده‌كات.
 (یزید)ی کوری (الولید) ده‌لێت: ئەمى (بنى أُمیَّة) ! دورکه‌ونه‌وه له گۆرانی، چونکه شه‌هوت و ئاره‌زوو زیاد ده‌كات و، پیاوه‌تى و جوانمەردیی ده‌پۆخینی‌ت، به‌راستی نوێنه‌رى مەى وشە‌رابه‌و، ئەوه ده‌كات که سه‌رخۆش‌بوون ده‌یکات، نه‌گه‌ر چار نییه‌و ده‌بی هه‌ر گۆڤیستی بن(٤١٦)، ئەوا ژنانی لی دوورخه‌نه‌وه، چونکه گۆرانی بانگ‌خوازی داوێن پسیه.
 ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : ده‌نگی گۆرانی چه‌نده‌ها خواره‌ست و زاهیدانی سه‌رلیشی‌تواند، کۆمه‌لی له هه‌والی ئەوانان له‌و کتێبه‌ماندا باس‌کردوه، که ناومان ناوه به (ذم‌ال‌هوی)(٤١٧).
 نووسه‌ر ده‌فه‌می‌ت:

به‌لام له‌پرووی ماناوه، پێشتر پوو‌غان کرده‌وه که گۆرانی م‌رۆڤ له‌ نیوه‌نجیتی ده‌باته ده‌ره‌وه، وه‌ نه‌قل و ژیری ده‌گۆڤیت.

ئه‌مه به‌وه پ‌وون ده‌بیته‌وه که م‌رۆڤ نه‌گه‌ر هه‌ژاو نه‌فسی خ‌رۆشا، کرده‌وانێک نه‌نجام ده‌دات که له‌کاتی ته‌ندروستی‌دا خودی خ‌وی به‌ ناشیرینی داده‌نیت، وه‌کو جو‌لان‌دنی سه‌رو، چه‌پله‌لی‌دان و، لی‌دانی زه‌وی به‌پێیه‌کانی... وه‌ چه‌ندین په‌فتاری دیکه‌ش که که‌سانی بی نه‌قل و بی نه‌رزش نه‌نجامی ده‌دن، گۆرانی ئەوه پ‌تویست ده‌كات، به‌ل‌کو کاریگه‌ریه‌که‌ی نزیک به‌کاریگه‌ری مەى وشە‌رابه سه‌باره‌ت به‌ داپۆشینی نه‌قل، بۆیه پ‌تویسته قه‌ده‌غه‌ی بک‌ریت.

له (أبي سعيد الخ‌راز) وه‌ ده‌لێت: لای (محمد)ی ک‌وری (منصور) باسی نه‌هلی قه‌سیده ک‌را، گوتی: ئەوانه هه‌له‌هات‌وان له‌ خ‌وای _ ع‌زوجل _، نه‌گه‌ر ملکه‌چی فه‌رمانه‌کانی خ‌واو پ‌یغه‌مبه‌ره‌که‌ی بونايه‌و، باوه‌ریان پ‌یکردنايه‌، خ‌وای ته‌الی نیازو نی‌تی چاک ده‌کردن و، چ‌یت‌ر ئەو شتانه کاری تی‌نه‌ده‌کردن.

(أبو‌عبدالله)ی ک‌وری (بطَّة العُک‌بري) ده‌لێت: که‌سیک سه‌باره‌ت به‌ گۆرانی پرس‌یاری لی‌کردم، منیش قه‌ده‌غه‌ی ئەوه‌م لی‌کردو، پ‌یم راگه‌يان‌د له‌و شتانه‌یه که زانا‌یان نکۆلیان

لینکردووو، ههزره نادانه کان به چاکیان داناوه، له راستیدا تهنها تایه فیههك نه نجامی دهدهن که به صۆفی ناوده برین و، زانایانیش به (الْجَبْرِیَّة) یان ناویان دهبن: خه لکیکن خاوهن هیمتیکی سووکن، خاوهن شه رعیتی بیدعیه تن، زوهده دهده خه ن و، هه موو هۆیه کانیان گومرپیه، بانگه شهی نه شق و خۆشه ویستی دهکن، به وازهینانی ترس و ئومیدبوون (الخوف والرجاء)، که له لاو و ژنانه وه گوئیستی دهبن، دهه ژین و ده خروشین و، له هۆشی خۆیان دهچنه وه، خۆیان ده بورینه وه، خۆیان واده دهده خه ن که مردوون، بانگه شهی نه وه دهکن که هه موو نه وانه به هۆی زۆری خۆشویستیانه وه به بۆ پهروه دگاریان و، ئاره زوو کردنیانه بۆی، بهرزی وبلندی بۆ خوی تعالی سه بارهت به وهی که دهیلین.

★ باسی نهو گومانانهی که که سانیک به کاریان هیناوه بو ږیدان

به گوئی گرتن له گورانی:

لهوانه فەرمووده کە ی خاتوو (عائشە) به _ خوای لی پازی بیت _ که دوو که نیزه که که له لایدا دوو ده فیان لیده دا. له هەندێ بیژەکانیدا هاتوو:

دَخَلَ عَلَيَّ أَبُو بَكْرٍ وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ مِنْ جَوَارِي الْأَنْصَارِ تُغْنِيَانِ بِمَا تَقَاوَلَتِ بِهِ الْأَنْصَارُ يَوْمَ بُعَاثٍ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَمَزَمُورُ الشَّيْطَانِ فِي بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _

((دَعَهُمَا يَا أَبَا بَكْرٍ! إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا، وَهَذَا عِيدُنَا))

وقد سَبَقَ ذَكَرُ الْحَدِيثِ (٤١٨).

واته: خاتوو (عائشە) _ خوای لی پازی بیت _ فەرموویه تی: (أَبُو بَكْرٍ) هاته دیدە نیم، که هاوکات دوو که نیزه که له که نیزه که کانی پیشتیوانانم لایوو گۆرانیان ده گوت به وهی پشتیوانان ده ماو ده م دیانگوته وه له پۆژی (بُعَاث) دا، بۆیه (أَبُو بَكْرٍ) فەرمووی: شمشالی شهیتان له مالی پیغه مبهری خوادایه _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _، نه وه بوو پیغه مبهری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ فەرمووی:

((نهی (أَبَا بَكْرٍ) وازیان لی بیته ! چونکه هەر قومێک جهژنیکی ههیهو، نه مهش جهژنی نیمهیه)).

ومنها حديث فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ أَنَّهُ قَالَ:

لَلَّهِ أَشَدُّ أَدْنًا إِلَى الرَّجُلِ الْحَسَنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ مِنْ صَاحِبِ الْقَيْنَةِ إِلَى قَيْنَتِهِ (٤١٩).

واته: لهوانه فەرمووده کە ی (فَضَالَةَ) ی کۆری (عُبَيْد) ه که له پیغه مبهری خواوه _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ده گیژیته وهو فەرموویه تی:

دلتیان به که خوای تعالی زۆر زۆر گوێیستره بو پیاویک که به دهنگی بهرزی خوش قورسان ده خوێنیت له خاوهن که نیزه کیکی گۆرانی بیژ بو گۆرانی که نیزه که کە ی.

(ابن طاهر) ده‌لَیْت: رووی بیانوو ده‌کە ی ئه‌وه‌یه که ده‌لَیْتی گوئیستبوونی گۆرانی سه‌ماندوو، به‌لام جایز نییه به‌شتیکی هه‌رام (القیاس) بکریت.

ومنها حديثُ أبي هريرة - رضي الله عنه - عن النبي - صلى الله عليه وسلم - أنه قال:

((ما أذن الله - عز وجل - لشيءٍ ما أذنَ لنبيٍّ أن يتغنَّى بالقرآن)) (۳۲۰).

واته: له‌وانه فهرمووده‌کە ی (أبي هريرة) به - خوای لی پازی بیټ - له پیغه‌مبه‌ری خواوه - صلى الله عليه وسلم - که فهرموویه‌تی:

((خوای - عز وجل - گوئیستی هیچ شتیک نه‌بووه به‌ئەندازە ی گوئیستبوونی بۆ ئه‌و پیغه‌مبه‌ری که به چاک و جوانی و به‌ناوازه‌وه قورئان ده‌خوینتیه‌وه)).

ومنها حديث محمد بن حاطب عن النبي - صلى الله عليه وسلم - أنه قال: ((فصل ما بين الحلال والحرام الضرب بالدف)) (۳۲۱).

واته: له‌وانه فهرمووده‌کە ی (محمد) کۆری (حاطب) ه له پیغه‌مبه‌ری خواوه - صلى الله عليه وسلم - که فهرموویه‌تی:

((جیاکه‌وه‌ی نیتان ده‌لال و هه‌رام ده‌ف لی‌دانه)).

وه‌لامه‌کانی: به‌لام فهرمووده‌کە ی خاتوو (عائشة) - خوای لی پازی بیټ - پیشتەر ده‌رباره‌ی دواين و، پووغان کرده‌وه ئه‌وان شیعیان به‌ده‌نگی به‌رزی خو‌ش ده‌خوینده‌وه، له به‌ر ئه‌وه‌ی به‌و شتوازه ده‌خویندرايه‌وه، بۆیه به‌ گۆرانی ناوئرا، له‌به‌ر جو‌ره جیگه‌یه‌ک له خویندنه‌وه‌ی شیعه‌که‌و، له‌رانه‌وه‌و ده‌نگدانه‌وه‌و، شتی وه‌کو ئه‌وه خوو و میزاج له نیتوه‌نجی‌تی ناباته ده‌ره‌وه.

۳۲۰ - رواه البخاري (۶ / ۲۳۶)، ومسلم (۷۹۲).

۳۲۱ - رواه الترمذي (۱ / ۲۰۲)، والنسائي (۲ / ۹۱)، وأحمد (۳ / ۴۱۸) "بسند حسن".

نہمہ ہیچ نہ یدو تہنہا بہدہلہ تیگہشتنہ !

لو رأى رسولُ الله -صلى الله عليه وسلم- ما أحدثَ النساءُ ، لمُنعهنَّ المساجدَ^(٤٢٢).

۴۲۲ _ رواه البخاری (۲ / ۲۹۰)، ومسلم (۴۴۵).

هیچ که سیك ناتوانی بانگه‌شهی نه‌وه بکات که هه‌ست به‌و له‌زه‌ت و ئاره‌زوواته ناکات، مه‌گه‌ر که سیکی درۆزن، یا که سیکی به‌ده‌ر له سنووری مرۆفایه‌تی.

هه‌ر که سینکیش بانگه‌شهی نه‌وه بکات که له‌و شته ئاماژه‌یه‌ک و هه‌رده‌گریت بۆ خوای خولقینه‌ر، به‌راستی شت‌گه‌لیکی به‌رامبه‌ر به‌خوای تعالی به‌کاره‌یناوه که شایسته‌ی نییه، چونکه خوو و میزاجی پیشی ده‌که‌وێت و ده‌چیت بۆ لای نه‌و هه‌واو ئاره‌زوواته‌ی به‌میده‌کات، توانای وه‌رگرتنی هیچ ئاماژه‌یه‌کی نابێ.

(أبو الطَّيِّبِ الطَّبْرِيّ) به‌وه‌لامیکی دیکه وه‌لامی نهم فهرمووده‌یه‌ی داوه‌ته‌وه، ده‌لێت:

نهم فهرمووده به‌لگه‌یه بۆ ئێمه، چونکه (أَبَا بَكْرٍ) نه‌وه‌ی به‌ شمشالی شه‌یتان ناوناوه، پیغه‌مبه‌ری خواش _ صلی الله علیه وسلم _ نکۆلی له فهرمایشته‌که‌ی (أَبِي بَكْرٍ) نه‌کرد، نه‌راستیدا ته‌نها قه‌ده‌غه‌ی کرد له نکۆلی کردندا توندونیژ بی‌ت، له‌به‌ر چاکیتی پله‌و پایه‌و بلندیه‌که‌ی خۆی، به‌تایبه‌ت له‌ رۆژی جه‌ژندا.

خاتوو (عائِشَة) _ خوای لی‌ پازی بی‌ت _ له‌و کاته‌دا منداڵ بوو، به‌لام پاش بالفبونی و وهرگرتنی زانست جگه‌ له‌ زه‌مه‌کردنی گۆرانی، هیچ که‌س شتیکی تری لێوه نه‌گێراوه‌ته‌وه. (القاسمُ)ی کوپی (عمدُ)ی برازاشی که زانستی له‌وه‌وه وهرگرتبوو، زه‌می گۆرانی ده‌کردو، پێگه‌ری له‌ گوییستبونی ده‌کرد.

نووسه‌ر ده‌فهرمی‌ت:

وه‌ نه‌و راباردنه‌ی (الله‌ر) که له‌ فهرمووده‌که‌ی تردا باس کراوه، به‌راشکاوی باسی گۆرانی نه‌کردووه، بۆیه ده‌شی مه‌به‌ستی شیعر خویتندنه‌وه یاخود شتی تر بی‌ به‌ده‌نگی به‌رزی خوش.

به لّام چواندنی به گویتگرتن له که نیزه کی گوزانی بِيژ (الْقَيْنَةُ) (۴۲۳)، هیچ پیتگریک نییه که لیچوو حه رام بیت، چونکه مرۆف نه گهر گوتی: ههستم به له زه تی ههنگوتین کرد زیاتر له له زه تی مه ی وشه رام، گوفتاره کی راست ده بی، له راستیدا چواندنه که به گویتگرتن بوو له هه ردوو باره که دا، بۆیه نه گهر یه کیکیان هه لّال بِي یاخود حه رام بِي پیتگری له چواندنه که ناکات، ته ماشاکه پیغه مبهری خوا _ علیه الصلاة والسلام _ فهرموویه تی:

((إِنَّكُمْ لَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ الْقَمَرَ)) (۴۲۴).

واته: ((دلنیا بِن ئیوه پهروه ردگارتان ده بینن وه کو چۆن مانگ ده بینن)).

لیره دا دیسان بینینی چواندوو به بینینیکی ناشکراو پروو، چونکه جیاوازیه کی نیتوانیان له وه دایه که بینهر توانای بینینی مانگی ههیه، به لّام خوی ههق پاک ویتگه رده و دووره له و شته وه (۴۲۵).

فیقه زانان سه باره ت به ناوی ده ستنوژ ده لّین: نه ندامه کانی جهسته ی ته پرپوو به ناوی ده ستنوژ وشک ناکریتنه وه، چونکه ناسه واری په رسته، بۆیه سوننه ت نییه بسپردرین (۴۲۶)،

۴۲۳ _ ولم یصحّ الحديث أصلاً، وكما يقول العلماء:

((التأويل فرع التصحيح)).

فقد رواه أحمد (۶ / ۱۹)، والحاكم (۱ / ۵۷۰) " بسند منقطع.

ووصله أحمد (۶ / ۲۰) أيضاً، وابن ماجة (۱۳۴۰) " بذكر راوٍ ضعيف!

فلا يصح!

۴۲۴ _ أخرجه البخاري (۵۵۴)، ومسلم (۶۳۳) " عن جرير بن عبد الله.

۴۲۵ _ هو _ سبحانه _ منزّه عن أن يُحيط به أحدٌ من خلقه، أما أنه هل يرى في جهة، أو لا جهة " ففيه تفصيل، كما تراه في ((شرح الطحاوية)) (۱ / ۲۲۰)، والأصل: الإيمان بالغيب إيماناً مطلقاً، سائلين الله أن ينعم علينا بالنظر إلى وجهه الكريم، إنه جواد كريم.

۴۲۶ _ نه مه به دوا داچوونی بۆ ده کريت، چونکه به (صحیح) له پیغه مبهری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ باسکراوه کهوا پارچه په رۆیه کی هه بوو پاش ده ستنوژگرتن خۆی بِي وشک ده کرده وه.

وهو حديث صحيح " كما تراه في تعليقي على ((التأويل على أبواب البخاري)) (ص ۸۱) لابن المنير _ طبع دار عمار _ عمان.

وه‌کو چۆن خوینی شه‌هید ناسپردریت و پاک ناکریتته‌وه، لی‌ره‌دا هه‌ستاون به‌کۆکردنه‌وه‌ی نیتوان نهم دوانه، له‌رووی رێکه‌وتنیه‌وه که هه‌ردووکیان په‌رستن، نه‌گه‌رچی هه‌ردووکیان له پاکیتی و پیستییدا جیا‌ده‌بنه‌وه.

(ابن طاهر)یش که ده‌لّیت (القیاس) ته‌نها به‌پیتی شتیکی رێپێندراو (مباح) ده‌کریت: نه‌وه فیه‌قی صوفیه‌کانه، نه‌ک زانستی زانایان. به‌لام فه‌رمایشتی: ((يَتَغَنَّيُ بِالْقُرْآنِ))، (سفیان)ی کورپی (عُيُنَّةَ) راڤه‌ی کردوه‌و، فه‌رموویه‌تی:

واته: (یستغنی به): واته قورنانی به‌سه‌و پیوستی به‌هیچی تر نابێ. پێشه‌وا (الشافعی) راڤه‌ی کردوه‌و، فه‌رموویه‌تی: واته: (يَتَحَزَنُ وَيَتَرَنَّمُ) واته نرم کردنه‌وه‌و باریک کردنه‌وه‌و له‌راندنه‌وه‌و ده‌نگی خۆش.

که‌سانی تری جگه له‌وانیش گوتویه‌نه: (يَعْلُمُ مَكَانَ غِنَاءِ الرُّكْبَانِ إِذَا سَارُوا) واته له جیاتی (غناء الركبان) (۴۲۷) ده‌یلتته‌وه کاتی که پێ ده‌کهن.

به‌لام سه‌باره‌ت به‌لیدانی ده‌ف، کۆمه‌لێک له (تابعین) ده‌فه‌کانیان ده‌شکاند، که‌چی نه‌وه ده‌فانه به‌م جو‌زه‌ی ته‌مه‌رۆش نه‌بوو، نه‌ی ده‌بی هه‌لوێستیان چ بوايه نه‌گه‌ر ته‌مانه‌ی ته‌مه‌رۆیان به‌دی‌کردایه ؟!

(الحسن البصري) ده‌یگوت: ده‌ف له سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ران نییه. به‌لام فه‌رمایشتی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ((فَصَلُّ مَا بَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ...))

(أبو عبيد القاسم)ی کورپی (سَلام) ده‌لّیت: هه‌رکەس بر دویه‌تی بۆ لای صوفیه‌کان، به‌راستی فه‌رمایشته‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوی _ صلی الله علیه وسلم _ به‌هه‌له‌ لێکدا‌وه‌ته‌وه، چونکه

---

۴۲۷ _ غناو الركبان: جو‌زێکه له‌ گۆزانی وشته‌وانان (الهداء) ده‌چیت، به‌لام له‌و ناسکته‌و درێژکردنه‌وه‌شی تێدا‌یه، پروانه: النور الکاشف فی بیان حکم الغناء والمعازف، ص ۴۲. وه‌رگیز.

له‌پراستیدا به‌لای ئیمه‌وه مه‌به‌ست به‌فرمووده‌که ته‌ن‌ها ناشکراکردنی هاوسه‌رگیریه به‌لیدانی ده‌ف و، جه‌ت‌جالبوون و، شله‌ژانی ده‌نگ و، زی‌ک‌ره له‌نیو خه‌ل‌گدا له‌کاتی ناشکراکردنه‌که‌دا. ده‌لێم _ ابن‌المجوزي _ : نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی فرمووده‌که هه‌لب‌گیریت‌ه سه‌ر ده‌ف لیدان به‌هه‌قیقه‌ت، به‌د‌ل‌نیایی پراست و شی‌او ده‌بی، چون‌که پێشه‌وا (أحمدُی کورپی (حن‌ب‌ل) فرموویه‌تی: ئومیده‌وارم ده‌ف لیدان له‌ناهه‌نگی ژن گواسته‌وه‌و به‌و هاوشی‌وانه ئاسایی بی و هی‌چی تیدا نه‌بی (٤٢٨)، وه‌ ته‌پ‌ل به‌(م‌ک‌روه) و نه‌و‌ی‌ست‌راو دا‌ده‌نی‌م.

وعن عامر بن سعد البجلي قال: طلبتُ ثابتَ بنَ سعدٍ، وكانَ بدرياً، فوجدتهُ في عرسٍ له. قال: وإذا جوارٍ يغتني ويضربنَ بالدُّفوفِ. فقلتُ: ألا تنهى عن هذا؟! قال: لا، إنَّ رسولَ الله _ صلى الله عليه وسلم _ رخصَ لنا في هذا (٤٢٩).

واته له (عامر)ی کورپی (سَعْدُ البَجَلِي) وه ده‌لێت: به‌د‌وا‌ی (ثابت)ی کورپی (سعد) ده‌گه‌پام، که یه‌کی‌ک بوو له به‌شداربووانی شه‌ری به‌در، له‌نیو ناهه‌نگی‌کی ژن گواسته‌وه‌ی خ‌و‌یدا بینیمه‌وه. (عامر) ده‌لێت: بینیم چه‌ندین که‌نیزه‌ک گ‌ز‌رانی ده‌لێن و ده‌ف لیده‌ده‌ن. پێم گوت: ئایا قه‌ده‌غه‌ی نه‌وه ناکه‌ی؟! فرمووی: نه‌خێر، به‌پراستی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ م‌و‌ل‌تی نه‌مه‌ی پێداوێن.

نووسه‌ر ده‌فرمیت:

هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که کردویانه‌ته به‌ل‌گه شی‌او نییه بک‌ریت به‌پ‌ر‌ت‌ن‌وێن بۆ جای‌زبوونی نه‌م گ‌ز‌رانیه ناسراوه کارتی‌که‌ره‌ی سه‌ر خووی مر‌و‌ف.

٤٢٨ _ وه هه‌ردوو جه‌ژنه‌که‌و، هی‌چی تر، چون‌که ده‌قه‌کانی ر‌ت‌ب‌ت‌دان ده‌ریاره‌ی نه‌م بارو‌حاله‌تانه هاتوون، وه‌کو پێشتر ئاماژه‌ی بۆ کرا.

٤٢٩ _ رواه الطبراني في ((الكبير)) (١٧ / ٢٤٧)، والبيهقي (٧ / ٢٨٩)، والطيالسي (١٢٢١)، والحاكم (٢ / ١٨٤).

وسنده صحیح.

کەسانێکی شەیدای تەصوف شتانیکیان بۆ کردوون بە بەلگە کە هیچ بەلگە یەکێ تێدا نییه، لەو کەسانە (أَبُو نَعِيمٍ الْأَصْفَهَانِيُّ) ه، دەلێت:

(البراءُ) ی کۆری (مالك) مەیلی گۆبیستنی دەکردو، چێژی لە ئاوازی چاك و خوش وەر دەگرت (الترنم).

نووسەر دەفەرمیت:

لە راستیدا (أَبُو نَعِيمٍ) ئەمە ی لە (البراءُ) هەوە باس کردو، چونکە لێوێ دەگێرێتەو (۴۰) کەوا پۆزێك پاكشاو، بە دەنگێکی خوش شتیکی گوت (ترنم) !

تەماشای ئەم بەلگە هێنانەو ساردە بکە، چونکە مەرۆف بەدەر نابێ لەوێ کە بە دەنگی خوش شتێك بلێت (یترنم)، باشە گووتنی شتێك بە دەنگی خوش (الترنم) لە چ ناستیکی گۆبیستبوونی گۆرانی هەژینەری خرۆشیاردایە !?

(عَمْدُ) ی کۆری (طاهر) شتانیکێ بۆ کردوون بە بەلگە، ئەگەر لەبەر ئەوە نەبێ کە پەنگە کەسیکی نەفام شتێك وەکو ئەوە بدۆزێتەو، فریو بخوات و، پێی بھەلەتیت، شایستە ی باسکردن نییه، چونکە شتیکی ئەوتۆ نییه:

لەوانە: لە کتێبە کەیدا دەلێت: بەشی داواکردن لە گۆرانی بیژو سوننەتبوونی.

لێرەدا داواکردنی لە گۆرانی بیژو کردووە بە سوننەت و، ئەوەشی کردووە بەلگە کە (عَمْرُو) ی کۆری (الشريد) لە بابیەو دەگێرێتەو دەلێت: اسْتَنْشَدَنِي رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ مِنْ شَعْرِ أُمِّيَّةٍ، فَأَخَذَ يَقُولُ: ((هِيَ، هِيَ))، حَتَّى أَنْشَدْتُهُ مِثْلَ قَافِيَةٍ (۴۱).

واتە پێغەمبەری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ داوای لێکردم شیعی (أُمِّيَّة) ی بۆ بخوێنمەو، ئەوەبوو دەیفەرموو (هیتیش، هیتیش)، تاووەکو صد دێرم بە دەنگی بەرزی خوش بۆ خوێندەو.

۴۰ _ فِي ((حَلِية الأولياء)) (۱ / ۳۵۰).

۴۱ _ رَوَاهُ مُسْلِم (۲۲۵۵) (۱).

نووسەر ده‌فهرمیت:

ته‌ماشای به‌لگه هینانه‌وه‌که‌ی (ابن طاهر) بکه چهند سەر‌سورمینه ! که به‌لگه بۆ جایزبوونی گۆرانی گوتن ده‌هینیتته‌وه به‌خویندنه‌وه‌ی شیعر به‌ده‌نگی به‌رزی خو‌ش ؟! لی‌ره‌دا نموونه‌ی وه‌کو نموونه‌ی که‌سی‌که بلت: شیاوه به‌بهر له‌پ به‌سەر پشته نامیری عودا بدری، بۆیه شیاوه به‌زۆی به‌کانیشی (أوتار) لی‌بدریت ! یاخود بلت: شیاوه تری بگوشریت و له هه‌مان پۆژه‌دا بخوریتته‌وه، بۆیه شیاوه پاش چهند رۆژێک لی بخوریتته‌وه ! به‌راستی بیری چووه که خویندنه‌وه‌ی شیعر به‌ده‌نگی به‌رزی خو‌ش ئه‌و هه‌ژان و خرۆشانه‌ی تیدا نابێ که گۆرانی دروستی ده‌کات.

له‌راستیدا ئه‌مهم باس کرد، ته‌نها له‌بهر ئه‌وه‌ی ئه‌ندازه‌ی فیه‌قی ئه‌م پیا‌وه هه‌له‌ینجانه‌که‌ی (استنباطه) بزانریت، ته‌گینا زه‌مه‌ن زۆر له‌وه شکۆدارتره به‌م شته تیکه‌ل و پیکه‌لانه له‌ناو‌بچیت.

له (أبي الطَّيِّبِ الطُّبْرِي) وه‌ ده‌لت: به‌لام گو‌ییبستبوونی گۆرانی له ژنانی نامه‌هره‌مه‌وه، هاوه‌لانی (الشافعي) فهرموویانه: جایز نییه، نه‌گهر ئازاد بێ یاخود کو‌تله‌ بێ. ده‌لت: (الشافعي) فهرموویه‌تی: نه‌گهر خاوه‌نی که‌نیزه‌که‌که‌ خه‌لك بۆ گو‌ییبستبوونی گۆرانیه‌که‌ی کۆکاته‌وه، ئه‌وا بێ ئه‌قل و نادانه‌و، شایه‌تیه‌که‌ی ر‌ه‌ت ده‌کریتته‌وه. پاشان گو‌فتاره‌کانی توندوتیژ ده‌کاته‌وه، ده‌لت: گه‌واده (دی‌اثة).

له‌راستیدا خاوه‌نه‌که‌ی به‌که‌سی‌کی نادان و، خراپه‌کارو، بێ ئاین ناوزه‌ند کردووه، چونکه‌ خه‌لكه‌که‌ی بۆ پوو‌چیتتی بانگ کردووه، وه هه‌رکه‌سی‌یکیش بۆ پوو‌چی بانگه‌واز بکات، که‌سی‌کی نادان و، خراپه‌کارو، بێ ئاینه.

نووسەر ده‌فهرمیت:

له (أبي عبد الرحمن السَّلْمِي) وه‌ ده‌لت: (سعدُی کورِی) (عبدالله الدمشقي) که‌نیزه‌کی‌کی گۆرانی بیژی کرێ، که بۆ صوفیه هه‌ژاره‌کان به‌ده‌نگی خو‌ش هۆنراوه‌ی بۆ ده‌گوتنه‌وه.

نووسەر ده‌فهرمیت:

(أبو طالب المكي) له كتيبه كيدا (٤٣٢) باس ده‌كات و ده‌لئت: به (مروان القاضي) گهشتين، كه چەندین كەنیزەکی هەبوو ئاوازی خوشیان (التلحين) ده‌گوتەوهو، بۆ صوفیه‌كان ئاماده‌ی كردبوون.

ده‌لئت: (عطاء) دوو كەنیزەکی هەبوو ئاوازی خوشیان ده‌گوت (تَلْحُنَان)، وه براكانیشی ئاوازی خوشیان له هەردووکیانهوه ده‌بیست.

نووسەر ده‌فهرمیت:

به‌لام (سعد الدمشقي)، پیاویکی نه‌فامه، ئهو باسه‌ی ده‌رباره‌ی (عطاء) یش گوتراوه مه‌حال و درۆیه، وه ئهو باسه‌ی ده‌رباره‌ی (مروان) گوتراوه ئه‌گەر راستیش بێ، ئه‌وا پیاویکی خراپه‌کاره‌و له گوتراوێ پەرهردگار لایداوه (فاسق)، به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی گومان ئه‌ویه كه له پێشه‌وا (الشافعي) وه _ خۆی لێ پازی بیت _ گێرامانه‌وه، وه ئهم قه‌ومه به‌زانست نه‌فام بوون، بۆیه هه‌واداری ئاره‌زووات بوون!

ئەگەر گوترا: چ ده‌لئێ سه‌باره‌ت به‌وه‌ی له (المغيرة) وه ده‌یگێر نه‌وه كه گوتیه‌تی: (عَوْن) ی كورێ (عبدالله) چیرۆکی ده‌گێراییه‌وه (يَقْصُ)، ئه‌گەر ده‌ستی خاڵی بوايه، فهرمانی به‌كه‌نیزه‌كێك ده‌كرد چیرۆکی بگێراییه‌ته‌وه‌و، گۆرانی بگوتاییه‌و، شادومانی بكردنايه‌و، وای لێكردنايه كه بێنه جۆش و خروش . (المغيرة) ده‌لئت: كه‌سیكم بۆ لای نارد _ یاخود وێستم كه‌سیکی بۆ لا بنێرم _ تۆ له مائێکی نه‌هلی راستگۆیت، خۆی _ عزوجل _ پێغه‌مبه‌ره‌کی _ صلى الله عليه وسلم _ بۆ خراپه‌کاری و بێ شه‌قلێتی نه‌ناردووه، وه ئهم كرده‌ره‌ت كرداری كه‌سیکی خراپه‌کاری بێ شه‌قله‌.

وه‌لامه‌كه‌ی: ئێمه گومانی وانا به‌ین (عَوْن) فهرمانی به‌كه‌نیزه‌كه‌ی كردبێ چیرۆك بۆ پیاوان بگێرێته‌وه، به‌لكو هه‌زی به‌وه بوو خۆی به‌ته‌نها گوییستی بیت، كه‌نیزه‌كه‌ش مولکی خۆی بوو، (المغيرة) ی فیه‌هزانیش ئهو گوته‌ری پێ گوت و، به‌(مكروه) دانا

كه نيزه كه كه گۆرانی بۆ بلیت و بیهیتته جۆش و خرۆش، كه وابوو لیڤه دا چ گومانیتكت ده بی سەبارەت به كه نيزه كێك پیاوان گۆبیستیان بن و، سەمایان پی بکەن و، بیانیهیننه جۆش و خرۆش.

(أبو طالب المكي) بۆ جایزبوونی گۆبیستبوونی گۆرانی خەونی (منامات) بۆ کردونه ته به لگه، گۆبیستبوونیشی کردوۆته چەند جۆرێکهوه، به لām ئەمه دابشکردنیکی صوفیه و هیچ بنه پەتیکی نییه.

پیشتر به یادمان هینانهوه كه ئەو كه سهی واپاده گهیه نیت كه گۆبیستی گۆرانی ده بی و، به لایهوه کاری تی ناکات به ناستیک نه فسی به ره و ناره زوات بچولینیت، ئەوه درۆزنه. له (أبي الطيب الطبري) وه ده لیت: كه سانیکیان ده لیت: ئیمه به و سروشت و خووه گۆبیستی گۆرانی نابین كه تایبه تمەندان و خەلکی ناسای گۆبیستی ده بن ! ده لیت: ئەمه نه فامیه کی زۆر گه ورهیه له م كه سانهوه له بهر دوو شت:

یه كه میان: به پی ئەو قسانه ی خۆی بی ده بی نامیرەکانی عود و سه متور و هه موو نامیرەکانی دیکه ی رابواردن به حه لال دابنی، چونکه به سروشت و خوویه گۆبیستی ده بی كه هێچ مرۆفیک هاره به شی له گه لدا ناکات، لیڤه دا نه گهر ئەو نامیرانه به حه لال دانه نیت، ئەوا هه ستاوه به درکاری و هه لوه شانده وه ی قسه کانی خۆی و، نه گهر به حه لالیشیان دابنی، ئەوا خراپه کاره وه له گۆرپایه لی پەرورده کار لایداوه.

دووه م: ئەم كه سه له لایه کی تره وه بانگه شه ی ئەوه ده کات كه له سروشت و خووی ناده میزاد جیا بۆته وه، گه شتۆته پله ی فریشته کان !

نه گهر ئەم كه سه بانگه شه کاره ئەمه بلیت، ئەوا دروی به ده م سروشت و خووی خۆیه وه هه لبه ستووه، هه موو ژیرو ناقلیکیش نه گهر بگه رپته وه بۆ نه فسی خۆی درۆی ئەو كه سه ده زانی، وه ده بی ئەو كه سه چیر تیکۆشەر نه بی به رامبه ر به نه فسی خۆی و، پیچه وانه کاری ناره زووه کانی خۆی نه بی و، هێچ پاداشتیکیشی نه بی له به رامبه ر وازهینانی له شه هه وات و ناره زووات چونکه گه شتۆته پله ی فریشته کان، ئەمه ش هێچ كه سینکی ژیرو ناقل نایلیت.

وه نه گهر بلێت: من له سه‌ر سروشت و خووی ئاده‌میزاد که داپژراوه له سه‌ر شه‌هوت و تاره‌زوو. پێی ده‌لێن: که‌وابوو چۆن گوێبیستی گۆرانی هه‌ژینه‌ری خرۆشینهر ده‌بێ به‌سروشت و خوویه‌کی دیکه، یاخود ده‌هه‌ژێی و ده‌خرۆشێی و، شتیکی دیکه له نه‌فستا چێنراوه.

له (أبوعلی الرُّوذُبَارِی) یان پرسى سه‌باره‌ت به‌و که‌سه‌ی گوێبیستی گۆرانی و ئامێره موسیقیه‌کان (الملاه‌ی) بووه ده‌لێت: ئه‌مه بۆ من ده‌لێته، چونکه گه‌شتومه‌ته پله‌یه‌ک جیاوازی بارو‌حاله‌کان کارم تێناکات، ئه‌وه‌بوو گوته:

به‌لێ، سوێند به‌خوا گه‌شتوه ! به‌لام گه‌شتوته سه‌قه‌ره‌ی دۆزه‌خ.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیته:

ده‌لێن _ ابن الجوزي _ : نكوْلِي له‌وه ناکریت که پیده‌چی مرۆفـ گوێبیستی دیره شیعریک، یاخود قسه‌یه‌کی نه‌سته‌ق بێ و، وه‌کو ئاماژه وه‌ریگریت و، ماناکه‌ی بێزاری بکات، نه‌ک له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌نگێکی هه‌ژینه‌ره، وه‌کو نه‌و موریده‌ی که گوێبیستی ژنه گۆرانی بێژێک بوو ده‌یگوت:

كُلُّ يَوْمٍ تَتَلَوْنَ... غَيْرُ هَذَا بِكَ أَجْمَلُ

واته: هه‌موو رۆژی ره‌وشت و بارو‌حالت ده‌گۆریت... به‌لام ئه‌مه‌ت پێوه‌ جوانه.

ئه‌وه‌بوو هاواریکی کردو مرد.

ئه‌م موریده مه‌به‌ستی نه‌بوو گوێبیستی ژنه گۆرانی بێژه‌که بێ و، ئاوپی له ئاوازه‌که‌ش نه‌دایه‌وه، به‌لکو له راستیدا ته‌نها ماناکه کوشتی.

پاشان گوێبیستبوونی وشه‌یه‌ک یاخود دێژێک شیعری که له بنه‌ره‌تدا مه‌به‌ستی بیستنی نه‌بێ، هه‌رگیز وه‌کو بیستنی ئه‌و دێژه شیعره زۆره جۆش و خرۆشکاره نابێ، که لێدانی (القضیب) و، چه‌پله‌لێدان و، شتی تریشی ده‌چێته‌پال.

پاشان ئه‌و که‌سه بیسه‌ره مه‌به‌ستی نه‌بوو گوێبیست بێ، ئه‌گه‌ر پرسیا‌ریشی لێکردینه‌یه:

نایا بۆ من جایزه مه‌به‌ستم بیستنی ئه‌وه بێت ؟ قه‌ده‌غه‌مان ده‌کرد.

نووسەر ده‌فهرمیت:

(أبو حامد الطوسي) (٤٣٣) شتانیکی بۆ کردوونه‌ته به‌لگه، که تیایدا له‌پلهو پایه‌ی به‌رزى تیگه‌شتنى خۆى دابه‌زیوه، کۆى گوftarه‌کانى ده‌لێت:

هیچ ده‌ق و (القیاس) ێك نییه‌ په‌نجه‌ پراکیشت بۆ حه‌رامیتى گۆبیستبوون.

وه‌لامى ئەم گوftarه‌ی نه‌وه‌بوو که پێشتر باسمان کرد.

هه‌روه‌ها ده‌لێت: هیچ ڤوو و به‌هانه‌یه‌ك نییه‌ بۆ حه‌رامکردنى ده‌نگێكى خۆش، وه‌ نه‌گه‌ر هاوکیشیش (موزون) بوو، دیسان حه‌رام نابێ، وه‌ نه‌گه‌ر تاك حه‌رام نه‌بێ، نه‌وا کۆش حه‌رام نابێ، چونکه‌ نه‌گه‌ر تاكى پێتێدراوه‌كان (المباحات) کۆبوونه‌وه، به‌کۆ هه‌لال ده‌بن.

ده‌لێت: به‌لام ته‌ماشای چۆنیه‌تى لێ تیگه‌شتنى شته‌که ده‌کریت، بۆیه‌ نه‌گه‌ر شتیکی قه‌ده‌غه‌کراوى تێدا بێ، نه‌وا داڤشتن و هه‌لبه‌ستنى حه‌رام ده‌بێ و، گوتنیشى حه‌رام ده‌بێ.

ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : من سهرم سوڤده‌میڤى له‌ قسانێكى وه‌كو نه‌مه، چونکه‌ نه‌گه‌ر ژى (الوتر) به‌ته‌نها به‌بێ عود یاخود عود به‌ته‌نها به‌بێ ژى لێدریت، حه‌رام نابێ و، هیچ خۆشى و جۆش و خرۆشێك دروست ناکات، به‌لام نه‌گه‌ر کۆبوونه‌وه‌و بوون به‌عودیکی ته‌واو و پێکه‌وه لێدران به‌شیوازیکی تایبه‌ت، نه‌وجا حه‌رام ده‌بێ و، بێزاریش ده‌کات.

هه‌روه‌ها خواردنه‌وه‌ی ناوی تری جایزه، به‌لام نه‌گه‌ر توندیه‌کی جۆش و خرۆشکاری تێدا به‌دیها، حه‌رام ده‌بێ.

هه‌روه‌ها نه‌و کۆبوونه‌وه‌یه‌ی که باسی ده‌کات، جۆش و خرۆشێك دروست ده‌کات، خووی مرۆف له‌ نێوه‌نجیته‌ی ده‌باته‌ ده‌ره‌وه، له‌به‌ر نه‌وه‌ پێگرێ لێ ده‌کریت.

(ابن عقیل) ده‌لێت: ده‌نگه‌کان سی جۆرن: حه‌رام، (مکروه)، پێییدراو (مباح):
 حه‌رام: شمشال، نای، (السُّرْنَا) (٤٣٤)، سه‌متور، عود، په‌بابه‌و، شتی دیکه‌ی به‌و شیوانه،
 پێشه‌وا (أحمدی کورپی (حنبل) بریاری له‌سه‌ر حه‌رامیتیان داوه، هه‌روه‌ها (الجرأفة)
 (والجَنَك) (٤٣٥) یشیان ده‌خړیته پال، چونکه نه‌مانه جۆش و خړۆش هێنه‌رن و، مرۆف له
 نێوه‌نجیته‌ی ده‌به‌نه‌ ده‌ره‌وه‌و، کار له‌ سه‌رووشت و خوی زۆریه‌ی خه‌لک ده‌کات، به‌هاوشیوه‌ی نه‌و
 کاره‌ی که ماده‌ی سه‌رخۆشکه‌ر به‌ مرۆفی ده‌کات، نه‌مانه حه‌رامن نه‌گه‌ر له‌کاتی خه‌م و
 خه‌فه‌تی‌کدا به‌کار ییت که بی‌وڕۆژنیته‌ی، یاخود له‌کاتی خوشیدا، چونکه پێغه‌مبه‌ری خوا _
 صلی الله علیه وسلم _ قه‌ده‌غه‌ی دوو ده‌نگی بی نه‌قلی خراپه‌کاری کردووه: ده‌نگیک له‌کاتی
 نیعه‌تدا، وه ده‌نگیک له‌ کاتی به‌لّاو کاره‌ساتدا.

(المکروه): (القضیب)ه، به‌لام خودی خۆی جۆش و خړۆشکار نییه، به‌لکو جۆش و خړۆشی
 دروست ده‌کات، کاتی له‌ گه‌ل گۆزانی و شتی ترده‌دریته‌ی، که‌وابوو نه‌م سه‌ر به‌ گۆزانیه،
 گۆزانیش (المکروه)ه. که‌سانیک له‌ هاوه‌لّانمان (القضیب) به‌ حه‌رام داده‌نین، وه‌کو چۆن
 نامێده‌کانی تری پابواردن به‌حه‌رام داده‌نین (٤٣٦)، بۆیه‌ هوکمه‌که‌ی دوو پووی ده‌بی ؛ وه‌کو
 خودی گۆزانی.

پێییدراو (مباح): ده‌فه، پێشته‌ر له‌ پێشه‌وا (أحمدی کورپی (حنبل)وه‌ باسما‌ن بۆ کردن که‌وا
 فه‌رموویه‌تی: ئومیده‌وارم ده‌ف لێدان له‌ ئاهه‌نگی بووک گواسته‌نه‌وه‌و به‌و هاوشیوانه‌ ئاسایی
 بی و هیچی تیدا نه‌بی، وه‌ ته‌پل به‌ (المکروه) داده‌نیم (٤٣٧).

---

٤٣٤ _ السُّرْنَا: نامێرێکه‌ له‌ شمشال ده‌چی و له‌ دار یاخود کانا‌زا دروست ده‌کریت، لایه‌کی ته‌سکه‌و
 گونجاوه‌ بۆ فووبیاکردن، به‌لام لا‌که‌ی دیکه‌ی پانه‌. سه‌رچاوه‌ له‌سه‌ر ئینتهرنێت:
www.shorufat.com. وه‌رگێته‌.

٤٣٥ _ _ الجَنَك: گیتار، چه‌نک، ته‌موره‌. پڕوانه: فه‌رهمنگی شیرینی نوی. وه‌رگێته‌.

٤٣٦ _ وهذا أرجع.

٤٣٧ _ پێشته‌ر نه‌وه‌مان پوون کردووه‌ که‌ ده‌ف لێدان په‌یوه‌سته‌ به‌ ئاهه‌نگی بووک گواسته‌نه‌وه‌و هه‌ردوو
 جه‌ژنه‌که‌وه‌و، هیچیت.

(أبو حامد) دهیگوت: ههركهس خوای خۆشبویت و، ناشقی بێ و، تامه زړۆی چاوپیکهوتنی بێ، ئەوا بۆ ئەو کهسه گوئیستی زیاتر نیشقهکهی بهرامبهر به خوای تعالی دهچهسپینیت. نووسهر دهفرمیت:

زۆر ناشیرینه سهبارهت به خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ بگوتیت: نیشقی دهکریت، پیشت ههلهی ئەم گوفتاره مان پوون کردهوه.

باشه ئەبێ گوفتاری ئەم گۆرانی بێژه چ چهسپانیک بۆ نیشقهکهی دروست بکات:

ذَهَبِيُّ اللَّوْنِ تَحَسَّبُ مِنْ
وَجَنَّتِيهِ النَّارُ تَقْتَدِحُ

واته: پهنگی زیرینه وادهزانی

گۆناکانی ناگر دهکاتهوه

(ابن عقیل) گوئیستی کهسیکی صوفی بوو دهیگوت: ههركات شیخانی ئەم تایهفه سروشت و خوویان بیزار بیت، کهسیک به گۆرانی و هۆنراوه گوتنهوه بۆ لای خوا دهیانگه پینیتهوه.

ئەوه بوو (ابن عقیل) یش گوتی: ئەم بێژههه بێ نابرووه، لهراستیدا دڵان تهنها به پهیمانی خواو ههپهشهکانی له قورئان و، بهسوننهتی پیغه مبههه کهی _ صلی الله علیه وسلم _ دهگه پینیتهوه بۆ لای خوای تعالی، چونکه دهفرمیت: ﴿وَإِذَا تُلِيتَ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ (الأنفال: ۲) ﴿وَإِذَا تُلِيتَ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ﴾ کاتیکیش نایهتهکانی خوا بخوینیتهوه بهسهریاندا ﴿زَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ بروایان زیاد دهبیت (۴۳۸)، نهیفرمووه: ئەگهر هۆنراوهو گۆرانی بۆ گوترا، جۆش و خرۆشی پوی تی دهکات.

وه ههركهس نهفسی فریویدا بۆ پهندو عیبهت وهرگرتن لهو شتانهی که ئادهه میزاد بهچاکی دادهنی، وهکو خۆشی دهنگ، ئەوا گرفتار بووه، بهلکو پیوسته بۆ پهندو عیبهت وهرگرتن

تەماشای ئەو شتانه بکەین کە خوای تەعالی بەرەو ڕووی کردوینەتەو: وشتەر، نەسپ، بایەکان، شتی دیکە بەو جۆرە، چونکە شتانێکی بینراون و سروشت و خوری مرۆف ناهێنێتە جۆش و خرۆش، بەلکو دلی مرۆف والێدەکات دروستکاری بەدیھێنەر بەگەرە دابنیت و، پەندو عیبرەتی لی وەرگریت.

لەپراستیدا تەنھا شەیتان ھەلیخەلەتاندن، بۆیە بوون بەکوێلە شەھەوت و ئارەزوواتی نەفسی خۆتان، بەو شەھووە نەوستان تاوێکو گوتیان: ئەمە راستی و ھەقیقەتە، نەخێر ئێوە زیندیقن لە پۆشاکی خواپەرستاندا، چلێس و بەھەلپەن لە پۆشاکی زاھیدان و دونیانەویستاندا، (مُشَبَّهٌ) ن پڕواتان وایە کە خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ نیشق دەکریت و ئارەزووی دەکریت و، خوری پێوە دەگریت و دل سوکنایی پێ دیت !

ئەمە خراپترین تیگەشتنە، چونکە خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ شتەکانی ھاوچەشن و ھاوشێوە (مشاکلە) دروست کردووە، بۆیە خو بەیەکتەرەو دەگرن و، ھەست بەئازار دەکەن بەپیتی ڕەگەزە توخمەکانیان و، بەپیتی پیکھاتە لەیەک چووێکیان لە شێوە نوێ یەکاندا.

ئالێرەو سەرزنەشت و ھەواداری و نیشقی یەکتەر کردنیان بۆ دروست بوو، بۆیە بەئەندازەی نزیکبونەویان لە شێوەدا، ئەوا خو پێوەگرتن و، دل سوکنایان بەیەکتەر زیاتر دەچەسپیت.

تۆ تەماشاکە ھەر یەکیەک لە ئێمە بەناو دلی سوکنایی دیت، چونکە لەشی ناوی تێدا یە، بەپرووک و گژوگیا دلی سوکنایە، لەبەر نزیکیی مرۆف لە زیندەوەریتی وەو لەبەواری ھیزی پەرەو گەشەکردنی ھەردوکیانەو، بە ئاژەلان دلی سوکنایە، چونکە تاییبەترین جۆرە کە ھاوبەشی دەکات، یاخود نزیکترین شتی کە لێیەو، باشە ھاوبەشی لە نێوان خوای خولقینەر و مرۆفی خولقینراو لە کوێ دایە، بۆ ئەوێ ھەواداریبون و نیشق و ئارەزووبوونی خوا ڕوودات؟! وە ئەو سازیاربون و گونجانی نێوان قورپو ئار و خوای ئاسمانەکان لە کوێ دایە !?

لەپراستیدا ئەمانە خەیاڵی شێوەیەکیان بۆ خوای _ سبحانە و تەعالی _ کردووە، کە لە دلاندا دەچەسپیت، بەلام ئەو شێوەی خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ نییە، بەلکو بێتیکە سروشت و خوو شەیتان وینەو شێوەیان کێشاو، وە خوای تەعالی وەسفێکی نییە سروشت و خوری ئادەمیزاد

مهیلی بکات، یاخود نهفسه‌کان ناره‌زووی بکه‌ن، به‌لکو له‌پاستیدا تهنه‌ها لی‌کترازان و لی‌ک جوئ بوونه‌وهو جیاوازی په‌روه‌ردگاریتی له خولقی‌نراوی به‌دی‌هینراو، له نه‌فسی مرۆفه‌کاندا هه‌یه‌ت و شکۆمه‌ندی به‌رامبه‌ر به په‌روه‌ردگاریان دروست ده‌کات، بۆیه نه‌و خۆشه‌ویستی خوایه‌ی که صوفیه‌کان بانگه‌شه‌ی ده‌که‌ن له‌پاستیدا تهنه‌ها خه‌یالاتی پوچن.

بۆیه په‌نا ده‌گرین به‌خوا له نه‌ندیشه‌و خه‌یالاتی خراپ و، کۆسپ و به‌ره‌ه‌لستکارو رینگه‌ه سروشتیه‌کان که پی‌ویسته به‌حوکمی شهرع له دل‌اندا بسپ‌رته‌وه، وه‌کو چۆن پی‌ویسته به‌ته‌کان بشکی‌نریت.

★ ره‌خه‌گرتن له ډیازگه‌لی صوفیه‌کان له بواړی گوی گرتندا:

نووسەر ده‌فرمیت:

کۆمه‌لێک له پیشینانی ته‌صوف نکۆلیان ده‌کرد که‌سانێک که تازه دینه‌ پرسی صوفیه‌کانه‌وه گوتیبستی گۆرانی بن، چونکه ده‌یانزانی چ شتێک دلایان ده‌وروژینی:

له (عبداللهی کورپی (صالح) وه ده‌لێت: (الجُنیدُ) پیی گوتم: نه‌گەر موریدت بینی گوتیبستی گۆرانی و شتی تر (السماع) ده‌بی، بزانه پاشاوه‌ی هه‌ندی یاری تیدا ماوه.

له (أحمدی کورپی (عمر البرذعی) وه ده‌لێت: گوتیبستی (أباالحسن الثوري) سووم به که‌سانێک له هاوه‌لانی خۆی ده‌گوت: نه‌گەر موریدت بینی گوتیبستی هۆنراوه ده‌بی و، هه‌واداری خۆشگوزه‌رانیه، به‌ئومیدی خه‌یری مه‌به.

ده‌لیم _ ابن الجوزي _ : نه‌مه‌ گوفتاری شیخانی ئهم قه‌وه‌مه‌ن، له‌پاستیدا ته‌نها پاشینانیان پێی هه‌زیتکردنی رابواردنیان به‌نه‌فسی خۆیان داوه، بۆیه شه‌ریان له خۆیان تێپه‌رپوو بۆ ده‌وروهر، له دوو پۆوه:

یه‌که‌میان: به‌دگومانی خه‌لکی ئاسایی به‌رامبه‌ر به‌ پیشینانیان، چونکه واتیده‌گه‌ن هه‌موویان ئاوه‌ها بوون.

دووهم: بۆ خه‌لکی ئاسایی بویری و زاتکردنیان دروست کرد، بۆ یاریی کردن، چونکه که‌سانی په‌مه‌ک و ئاسایی هه‌یج به‌لگه‌یه‌کیان نییه بۆ ئهو یاریانه‌ی که ده‌یکه‌ن، ته‌نها ئه‌وه نه‌بی که ده‌لێن: فلان که‌س ئاوه‌ها ده‌کات و ئاوه‌ها ده‌کات (۴۳۹).

نووسەر ده‌فرمیت:

گویتگرتن به‌دلی که‌سانێکیانه‌وه لکاوه، بۆیه په‌سه‌ندیتیان داوه به‌سه‌ر خویندنی قورئانداو، له کاتی گویتگرتندا دلایان ناسک ده‌بیته‌وه، به‌ئاستێک له خویندنی قورئاندا ئه‌و نه‌ندازه دل

---

۴۳۹ _ له نێو زۆریک له خه‌لکی ئاسایی و هاوشتیه‌ی خه‌لکی ئاسایی ئهم سه‌رده‌مه هه‌مان قسه‌ بئاوه، نه‌گەر فره‌مانی کاریکیان پێی بکه‌ی، یاخود قه‌ده‌غه‌ی شتیکیان لێ بکه‌ی.

ناسکیه‌یان بۆ دروست نابێ (۴۴۰)، ئەمە دەگەرێتەوه بۆ هەواو ئارەزوویەکی ناوەکی که به‌سەریاندا زال بووه، دەگەرێتەوه بۆ سروشت و خوویەکی خراپ، بەلام ئەم کەسانە تیگەشتنێکی دیکەیان هەیە!

له (أبي عبد الرحمن السُّلَمِيّ) وه ده‌لیت: له ژبانی مامۆستا (أبي سهل الصُّغْلوكي) دا پەوانە کرام بۆ (مَرو)، پێش دەرچوونم له پۆژانی هەینیدا به‌یانیان مامۆستا کۆری خۆیندنی قورئان و خەتمی هەبوو، کاتی دەرچوونم تەماشام کرد کۆرەکەمی لاداوه، بۆ (ابن الفرغاني) له‌همان کاتدا نیشته‌گه‌یه‌کی گۆرانی گوتنی داناوه، به‌هۆی ئەوه‌وه شتێک چوووه دڵمەوه‌وه، ده‌مگوت: به‌پاستی کۆری دهرسی قورئان و خەتمی به‌ نیشته‌گه‌ی گۆرانی گوتن گۆرپوه! ئەوه‌بوو پۆژتێک پێی گوتم: خەلێک چ ده‌لێن؟ منیش گوتم: ده‌لێن: کۆری دهرسی قورئان و خەتمی هەلگرتوه‌وه، نیشته‌گه‌ی گۆرانی گوتنی داناوه. ئەویش گوتی: هەرکەس به‌ مامۆستا که‌می بلێت: بۆچی، سەرکه‌وتوو نابێ (۴۴۱).

ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : ئەمانە بانگخوازانی تەصوفن، ده‌لێن: شێخ باروحوالی خۆی ده‌درێته‌ ده‌ستی خۆی، به‌لام ئێمه‌ که‌سمان نییه‌ باروحوالی خۆی بدرێته‌ ده‌ستی خۆی، چونکه‌ ئاده‌میزاد به‌شەرع و ئەقل له‌ مه‌به‌ست و نیازه‌کانی دۆرده‌خرێته‌وه‌وه، ئاره‌ئانیش به‌ قامچی!!

۴۴۰ _ ئەمە لای زۆریک له‌ لاوان پووه‌ده‌ات، به‌تایبه‌ت ئەوانه‌ی سروود به‌ده‌ف لێدانه‌وه‌ گوتی پر کردوون، بۆیه‌ ئەوانیش هەموو کاته‌کانی خۆیانیان بۆ تهرخان کردووه! زانستیان بیر چۆته‌وه‌وه، وازیان له‌ زانیان هێناوه! خۆی ته‌عالی پێنۆینی پێگه‌ی راستیان بکات.

جا ئایا که‌سیک هەیه‌ پەندو عیبه‌ت وەرگرێ.

۴۴۱ _ له‌ کتێبی ((سیر أعلام النبلاء)) دا گو‌فتاریکی پێشه‌وا (الذهبي) م له‌سەر ئەم باسه‌ خۆیندۆته‌وه‌، که‌ ده‌لێت: ((به‌لێ سویند به‌خوا سەرکه‌وتوو ده‌بێ))!

✱ حوکمی گۆرانی به لای صوفیه کانه وه:

کۆمه لێک له صوفیه کان لهو برۆایه دان نهم گۆرانییهی که پیشتر له قهومیکه وه باسی
حه رامیتیمان بۆ باسکردن و، له کهسانی دیکه شه وه (کراهه) ت و ناپه سه ندیتیمان بۆ
گیرانه وه، بۆ که سانیکی تر (مُسْتَحَب) و په سه نده:

له (أبي عليّ الدَّقَاقُ) وه ده لیت: گوێ گرتن بۆ خه لکی په مه ک و ناسایی هه رامه، چونکه
نه فس و ئاره زوواتیان تیدا ماوه، بۆ زاهیدان (مُباح) و پێگه دراوه، چونکه تیده کوشن و
نه فسیان له شه هه وه ت و ئاره زووات ده گه پێننه وه، بۆ هاوه ئانیشتان (مُسْتَحَب) و په سه نده،
چونکه دلایان زیندووه !!

نووسهر ده فره میت:

له پێنج رۆه نهمه هه له یه:

یه که میان: نێمه پیشتر له (أبي حامد الغزالي) وه گیرامانه وه کهوا گوێ گرتن (مُباح) و
پێگه دراوه بۆ هه موو که سیک، (أبي حامد) یش لهم که سه زاناره.

دووه م: سرووشت و خووی نه فس گۆرانی به سه ردا نایه ت و، له راستیدا تێکۆشان به رامبه ر
به نه فس ته نها به کاتی کاری ده وه ستینیت، بۆیه هه رکه س بانگه شه ی گۆرینی سرووشت و خوو
بکات، بانگه شه ی مه حال ده کات، وه هه رکاتیک شتیک هات و سرووشت و خووی وروژاندو،
نه وش نه ما که نه فسی خۆی لی دۆرده خاته وه، خوو ونه ریتیشی بۆ هه واو ئاره زواتی جاران
ده گه پێته وه.

سی یه م: زانایان سه بهاره ت به هه رامکردن و پێگه پێدانی گۆرانی جیاوازیان
تێکه وتووه (٤٤٢)، هیچ که سیکیشیان ته ماشای که سی گوێ گری نه کردووه، چونکه ده یانزانی
سرووشت و خووی هه موو ئاده میزاد یه کسانن، بۆیه هه رکه س بانگه شه ی نه وه بکات که

سروشت و خوویه کی تایبه تی ههیهو له سروشت و خووی ئاده میزاد به ده ره، بانگه شهی بۆ شتیکی مه حال کردوه.

چواره م: کۆپایی دروست بووه له سه رهوهی که (مُسْتَحَبُّو) په سه ند نییه، له راستیدا نه وه پری حوکمی (الإباحة) و ڕینگه دراوتیه (۴۴)، بۆیه بانگه شه کردن بۆ (استحباب) و په سه ند بوونی گۆرانی، چونه ده ره وهیه له کۆپایی زانیان .

پینجه م: به م قسه بی پتویسته گوئیستبوونی نامیری عود (مُباح) و ڕینگه دراو بی یاخود (مُسْتَحَبُّو) و په سه ند بی بۆ ئه وه که سانهی که سروشت و خوویان ناگۆریت، چونکه له راستیدا گۆرانی حرام کرا له بهر نه وهی کارده کاته سه ره سروشت و خووی مرۆف، وه بۆ ههوا و ئاره زووات بانگی ده کات، بۆیه نه گهر مرۆف دلتیا بوو بۆ ئه وه بانگی ناکات، پتویسته ڕینگه ی پیدریت !

نووسه ده فره میت:

که سانیکیان وایان پاده گه یاند ئه م گوی گرتنه کرده وهیه کی چاکه و هۆکاری نزیک بوونه وهیه له خوا ی _ عزوجل _ وه:

(أبو طالب المكي) ده ئیت: شیخیکیان له (الحنید) وه بۆی باس کردم و گوتی: له سی جیگه دا په حمت و به زه یی به سه ره ئه م تایه فهدا داده به زی: له کاتی خواردندا، چونکه ناخۆن مه گهر له کاتی برسیتی و پتویستیه کی زۆردا، له کاتی ده رس خویندندا، چونکه به نپو پله و پایه ی راستگۆیان و بارو حال پیغه مبه راندا تیده په رن، له کاتی گوئیگرتندا، چونکه به سۆزه وه گوی ده گرن و، هه ق ده بین !

ده ئیم _ ابن الجوزي _ : له کاتیکیدا نه گهر نه مه به (صحيح) ی له (الحنید) وه هاتبیت و، ئیمه ش به را مبه ره و پیاوه نیت پاک و بی گومان بین، ئه و هه لده گیریت سه ره ئه و هۆنراوه زوه دیانه ی که نه وان گوئیستی ده بوون، چونکه دل ناسکی و گریان ی بۆ دروست ده کردن،

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به صوفیه‌کان له

بواری سۆزدا:

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

ئهم تایه‌فه نه‌گه‌ر گوئیستی گۆرانی بن سۆز به‌خۆیان دینن، چه‌پله‌لیده‌دن و، هاوار ده‌که‌ن و، پۆشاکه‌کانیان ده‌درن.

به‌پاستی له‌وه‌دا ئیبلیس سه‌ری لیشتیواندوون و، سنوری تیپه‌پاندوه.

ئه‌وه‌یان کردۆته‌ به‌لگه‌ که‌ گوايه‌ کاتێ ئهم نایه‌ته‌ دابه‌زیترا: ﴿وَإِنْ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ﴿الحجر: ۴۳﴾ واته‌: وه‌ بێگومان دۆزه‌خ جیگای هه‌موایانه‌(۴۴). (سلمان الفارسی) هاوارێکی کردو، به‌سه‌ر سه‌ریدا که‌وت و، پاشان چوه‌ ده‌ره‌وه‌و سی پۆژ هه‌لها‌ت.

ئه‌وه‌شیان کردۆته‌ به‌لگه‌ که‌ (أبو وائل) ده‌یگێرتیه‌وه‌و ده‌لێت: به‌یاوه‌ری (عبدالله) چوینه‌ ده‌ره‌وه‌و (الریع)ی کوپی (خُثَیم)یشیمان له‌ گه‌لدا بوو، به‌لای ئاسنکه‌ریکدا تیپه‌په‌یوین، (عبدالله) هه‌ستاو ته‌ماشای ئاسنیکی کرد، که‌ له‌نیۆ ناگره‌که‌دا بوو، (الریع)یش ته‌ماشای کرد، ئه‌وه‌بوو به‌لادا لاریویه‌وه‌و، خه‌ریک بوو بکه‌ویت.

پاشان (عبدالله) به‌پێی که‌وت تاوه‌کو به‌ ناگرخانێک گه‌شتین، له‌سه‌ر پۆخی پواری فورات، کاتێ (عبدالله) ناگره‌که‌ی له‌ نیویدا به‌دیکرد، که‌ ده‌گرا، ئهم نایه‌تی خوینده‌وه‌: ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْطًا وَزَفِيرًا، وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقْرِنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا، لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا﴾ ﴿الفرقان: ۱۲- ۱۴﴾ واته‌ ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ کاتێ (ئهم ناگره‌) له‌ دوره‌وه‌ نه‌وان ده‌بینیت ﴿سَمِعُوا لَهَا تَغِيْطًا وَزَفِيرًا﴾ نرکه‌و ناڵه‌ی گرو بلیسه‌ی ده‌بیسن (که‌نیشانه‌ی رق و قینسی زۆریه‌تی لییان) ﴿وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا﴾ وه‌کاتێ فری ده‌درینه‌ جیگایه‌کی ته‌نگ له‌ دۆزه‌خدا ﴿مُقْرِنِينَ﴾ به‌جوت کرای ده‌ست و قاچ و ملیان له‌ کۆت و زنجیردا (یا له‌شیان به‌کۆت و زنجیر پێکه‌وه‌

بەسراوه ﴿ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴾ لهویدا داوای تیاچوون و مردن ده‌کەن ﴿ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا ﴾ ئەمڕۆ داوای تەنیا مردنێک مە‌کەن ﴿ وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴾ بە‌لکو داوای مردنی زۆر بکەن (٤٤٥)، ئەوه‌بوو (الربيع) بۆرایه‌وه، بۆ لای کەسوکاری هە‌لمانگرت و، (عبداللّٰه) بە‌لایه‌وه دانیشت تا نوێژی نیوه‌ڕۆ بکات، بە‌لام بە‌هۆش خۆی نه‌هاته‌وه، پاشان بە‌لایه‌وه دانیشت تاوه‌کو کاتی عەسر، بە‌لام بە‌هۆش خۆی نه‌هاته‌وه، پاشان بە‌لایه‌وه دانیشت تاوه‌کو مغرب، ئەوه‌بوو خەبری بویه‌وه، (عبداللّٰه)ش گە‌رایه‌وه لای کەسوکاری.

نەم تاقمە ده‌لێن: بە‌پراستی له‌ خە‌لکیکی زۆری خواپەرستانه‌وه ب‌لاو‌بو‌ته‌وه، کە‌وا ئە‌گەر گۆ‌بیستی قورئان ب‌وایەن، کە‌سانێکیان ده‌مردن، کە‌سانێکیان ده‌بورانه‌وه، کە‌سانێکیان هاواریان ده‌کرد.

نەمه له کتێبه زوهديه‌کاندا زۆره.

وه‌لام‌ه‌کە‌ی: ئە‌وه‌ی له‌ (سلمان الفارسي) وه‌ ده‌گێ‌رت‌ته‌وه، مە‌حال و‌درویه، پاشان هێچ (اسناد)‌یکی نیه، ئایه‌ته‌که‌ش له‌ مە‌که‌ دابه‌زی و، له‌پراستیدا (سلمان الفارسي) له‌ مە‌دینه‌ موسلمان بوو، وه‌ له‌ هێچ یه‌کیک له‌ هاوه‌لانه‌وه شتیکی به‌م جۆره باس نه‌کراوه.

بە‌لام باسه‌کە‌ی (الربيع)‌ی کۆ‌ری (خُثَيم)، (راوي)‌ه‌کانی جینگە‌ی متمانه‌پێ‌کردن نین !
پێ‌شه‌وا (أحمد)‌ی کۆ‌ری (حنبل) ده‌یفه‌رموو: (عیسی)‌ی کۆ‌ری (سُلَيم) له‌ (أبي وائل)‌ه‌وه،
(لا أعرفه) واته‌ نایناسم.

(حمزة الزيات) به‌ (سفيان)‌ی گوتبوو: ده‌گێ‌رت‌ته‌وه کە‌وا (الربيع)‌ی کۆ‌ری (خُثَيم) ب‌وراوه‌ته‌وه.
گوتی: کێ‌ نە‌مه ده‌گێ‌رت‌ته‌وه؟! له‌پراستیدا تە‌نها ئە‌و چیرۆک‌ خاوه‌ ده‌گێ‌رت‌ته‌وه _ مە‌به‌ستی
(عیسی)‌ی کۆ‌ری (سُلَيم) بوو _ ئە‌وه‌بوو چاوم پێ‌که‌وت و، گوتم: تۆ له‌ کێ‌ وه‌ ده‌گێ‌رت‌ته‌وه?!
نەم گوفتاره‌ی به‌ (عیسی) گوت و مە‌به‌ستی ئە‌وه‌بوو نکۆ‌لیی لی بکات !

نووسەر ده‌فه‌رمیّت:

ئەمە (سَفِیانُ الثَّوْرِيّ) ئە نكۆلێی لەو دەكات كەوا (الرَّيِّعُ)ی كۆری (خُثَيم) شتی وای بەسەر هاتبی، چونكە پیاوێكە لەسەر پارەوی یەكەمینان بوو، هیچ كەسێك لە هاوێلان و (تابعین)یش شتی وایان بەسەر نەدەهات.

لە پروانگەیی وادانانی راستیشتی شتەكەوێ دەلێتین _ ابن الجوزي _ : پەنگە مەژۆف بەهۆی ترسەوێ بپوریتەوێ، ترسەكە بێدەنگ و خامۆشی بكات و، جوولەیی تێدا نەمیشت، وەكو مردووی لیبت، لێرەدا نیشانەیی كەسی راستگۆ ئەوێهە كە ئەگەر لەو كاتەدا بەسەر دیواریكەوێ بێ، دەكەوتتە خوارەوێ، چونكە هۆشی نەماوێ، بەلام كەسانێك بانگەشەیی سۆز بکەن و، خۆیان بپاریژن بۆ ئەوێ پێیان هەلنەخەسکیّت و، پاشان ئەو سنوورەش تێپەڕێتن بۆ دراندنی پۆشاك و، هەموو كاریكێ ناشرین و ناپەسەند لە شەرعدا ئەنجام بەدریت، بێگومان دەزانین ئەو كەسە شەیتان یاری پێ دەكات.

نووسەر ده‌فه‌رمیّت:

بزانه _ خوا سەرکەوتوت بكات _ بەدلتیایی دلتی هاوێلان پاك و بێگەردترین دلتان بوون، لەكاتی سۆزیشدا لە گریان و دلکزی (خشوع) زیاتر سنوریان نەدەبەزاند.

وهذا حديثُ العَرِيَّاضِ بْنِ سَارِيَةَ: ((وَعَظَّنَا رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ، ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ ، وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ)) (٤٤٦).

واتە ئەمە فەرموودەكەیی (العَرِيَّاضِ)ی كۆری (سَارِيَةَ)یە كە دەفه‌رمیّت: ((بێغەمبەری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ئامۆژگاری کردین بە ئامۆژگاریەکی زۆر پەوان، بەهۆیە چاوەکان فرمیسکیان دەپرشت و، دلەکانیش دەترسان)).

٤٤٦ _ رواه أحمد (٤ / ١٢٦ و ١٢٧)، وأبوداود (٤٦٠٧)، والترمذي (٢٧٦)، وابن ماجه (٤٢ و ٤٣ و ٤٤).

وصحَّحه الضياء المقدسي في ((اتباع السنن)) (رقم ٢).
وانظر لزيادة التخریج تعلیقي عليه.

(أَبُو بَكْرٍ الْاَجْرِيُّ) ده‌لێت: (العَرَبِيّاضِي) نه‌یفه‌رموو: هاوارمان کرد ! له سنگی خۆمانمان دا !
 وه‌کو زۆرێک له نه‌فامان ده‌یکهن، که‌وا شه‌یتان یاریان پێده‌کات !
 له (حُصَيْنِ)ی کورپی (عبدالرحمن) وه‌ ده‌لێت: به‌ (أَسْمَاءُ)ی کچی (أَبِي بَكْرٍ)م گوت:
 باروحوالی هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و خاوخیزانی له‌کاتی خۆیندنی
 قورناندا چۆن بوو ؟ فه‌رمووی: به‌جۆره‌ بوون که‌ خوا باسیان ده‌کات _ یاخود به‌و شیوه‌ بوون
 که‌ خوای تعالی وه‌سفیان ده‌کات _ چاوانیان فرمێسکی ده‌پرشت و، پێستیان ته‌زروی پێدا
 ده‌هات، پێم گوت: ئالێره‌ پیاوانێک هه‌ن نه‌گه‌ر قورئان به‌سه‌ر هه‌رکه‌سیکیاندا بھۆنێرتنه‌وه‌،
 ده‌بوریته‌وه‌، نه‌وه‌بوو فه‌رمووی: په‌نا ده‌گرم خوا له‌ شه‌یتانی نه‌فرت لێکراو !
 له (عِكْرِمَةَ) وه‌ ده‌لێت: له (أَسْمَاءُ)ی کچی (أَبِي بَكْرٍ)م پرسى: ئایا هه‌یج که‌سی له‌
 پێشینی چاک له‌ ترساندا ده‌بورا به‌وه‌ ؟ فه‌رمووی: نه‌خێر، به‌لکو ده‌گریان.
 له (أَبِي حَازِمٍ) وه‌ ده‌لێت: (ابْنُ عُمَرَ) _ خوای لی‌ پازی بیت _ به‌لای پیاویکی عێراقیدا
 تێپه‌رپوو که‌وتبوو، فه‌رمووی: نه‌مه‌ چێتی ؟ گوتیان نه‌گه‌ر قورئانی به‌سه‌ردا بھۆنێرتنه‌وه‌
 نه‌مه‌ی ترووش ده‌بی ! فه‌رمووی: ئێمه‌ به‌دنیایی له‌ خوای تعالی ده‌ترسین و ناشکه‌وین !!
 له (قَتَادَةَ) وه‌ ده‌لێت: به‌ (أَنَسِ)ی کورپی (مَالِكِ)یان گوت: که‌سانێک نه‌گه‌ر قورئانیان
 به‌سه‌ردا بھۆنێرتنه‌وه‌ ده‌تۆقن و ده‌بوریته‌وه‌ ! فه‌رمووی: نه‌مه‌ له‌ کرده‌وه‌کانی (الْخَوَارِجِ).
 له (أَحْمَدَ)ی کورپی (سَعِيدِ الدَّمَشْقِيِّ) وه‌ ده‌لێت: (عَبْدَ اللَّهِ)ی کورپی (الزُّبَيْرِ) هه‌والی
 بێگه‌شت که‌وا (عَامِرِ)ی کورپی هاوپرێته‌ی کۆمه‌لێکی کردووه‌، که‌ له‌کاتی خۆیندنی قورناندا
 ده‌تۆقن و ده‌بوریته‌وه‌، نه‌وه‌بوو پێی گوت: نه‌ی (عَامِرُ) ! نه‌گه‌ر بزانه‌م هاوپرێته‌ی نه‌وانه‌
 ده‌که‌ی که‌ له‌ کاتی خۆیندنی قورناندا ده‌بوریته‌وه‌، دنیابه‌ فه‌لأقعت ده‌که‌م.
 له (عَامِرِ)ی کورپی (عَبْدَ اللَّهِ)ی کورپی (الزُّبَيْرِ) وه‌ ده‌لێت: هاتم بۆ لای بابه‌م، پێی گوتم: له‌
 کوێ بروی ؟ گوتم: کۆمه‌لانی‌یکم دۆزیوه‌ته‌وه‌ له‌وان چاکترم چاو پی نه‌که‌وتووه‌ یادو زیکری
 خوای _ عَزَّجَلَّ _ ده‌که‌ن، که‌سانێکیان ده‌له‌رزین تا ده‌بوریته‌وه‌، له‌ترسی خوای _ عَزَّجَلَّ _ دا،
 منیش له‌ گه‌لێاندا دانیشتم.

بایم فەرمووی: چیتەر له گەڵاندا دامەنیشە.

بایم تەماشای کردم وەکو ئەوێ قسەکانی کاری تێنەکردیتم، ئەوەبوو فەرمووی: پێغه مەبری خوام بینی _ صلی الله علیه وسلم _ قورئانی دەخوێندەو، (أَبَابَكِر) و (عُمَر) یشم بینی قورئانیان دەخوێندەو، ئەمەیان تووش نەدەبوو، ئایا بەبۆچۆنی تۆ ئەمانە له (أَبَابَكِر) و (عُمَر) دلکەزترن (أَخْشَع) بۆ خوای تعالی؟!

تەماشام کرد ئەو ئەو ئەو هەیه، بۆیە وازم لێ هێنان (۴۴۷).

له (عمرو)ی کۆری (مالك) هەو دەلێت: له کاتێکدا ئیمە لای (أَبِي الْجَوَازِ) دانیشتبوین و، قسە بۆ دەکردین، له پەر پیاویک کەوتە خواری و، تێکچوو، (أَبُو الْجَوَازِ) یش بەبازدان هەوێدا بگاتە لای، پیتی گوترا: ئەو (أَبَا الْجَوَازِ)! ئەم پیاو نەخۆشی (المُوتَةُ) (۴۴۸) هەیه، گوتی: بەراستی وامدەزانی لەو کەسانەیه کە سۆز بەخۆیان دێنن و خۆیان وەکو مردوو لێ دەکەن، ئەگەر لەوان بوایه فەرمانم دەکرد، له مزگەوت بکریتە دەرەو (۴۴۹)، چونکە خوای تعالی دەفەرمیت: ﴿ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ ﴾ المائدة: ۸۳ ﴿ واته ﴿ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ ﴾ دەبینی چاوەکانیان ﴿ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ ﴾ له فرمیسک (پرده بێ) و دەپژێ (۴۵۰)، یا فەرموویەتی: ﴿ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ﴾ الزمر: ۲۳ ﴿ واته ئەو کەسانە له

۴۴۷ _ ئەمە پەوانترین پەندو عیڕەتی تێدا یە بۆ زۆریک لەو لاوانە ی فریو دەخۆن بە کەسانی ئەهلی بیدعەت بەهۆی پەوانەتی ئەو چاکی تێی بە ئەهلی بیدعەتەو دەردە کەوێت، کەچی له گومرایدا نقوم بوونە، ئەوانە له باری حوکمدا سوننەتیان نەکردۆتە پێشەنگ ، بە لکو سۆزو ئارەزوواتی خۆیانیان کردۆتە پێشەنگ !

۴۴۸ _ الْمُوتَةُ: جۆریکە له فێ و پەرکەم.

۴۴۹ _ أوردته الضياء في ((اتباع السنن)) (ص ۸۸)، فانظره بتعليقي.

۴۵۰ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختە ی تەفسیری قورئان.

پهروه‌رگاریان ده‌ترسن پټستیان ته‌زووی پیادی (به‌بیستنی قورئان) (۴۰۱)، بۆیه ده‌بی ره‌فتاریان به‌گویره‌ی فهرمانی خوا بی، نه‌ک به‌ خو بوراندنه‌وه.

(جریری) کورپی (حازم)، (محمدی) کورپی (سیرین) ی بینی پټی ده‌گوترا: ئالیره‌ پیاوانیک هه‌ن نه‌گهر قورئان به‌سه‌ر که‌سیکیاندا بخویندریتسه‌وه ده‌بوریتسه‌وه، نه‌وه‌بوو (محمدی) کورپی (سیرین) یش فهرمووی: که‌وابوو که‌سیکیان له‌سه‌ر دیواریک داده‌نیشینریت، پاشان قورئانی به‌سه‌ردا ده‌خویندریتسه‌وه، له‌ سه‌رتاوه تا کوئایی، نه‌گهر که‌وته خواری، نه‌وه پاستگۆیه !
چونکه (محمدی) کورپی (سیرین) وای بۆ ده‌چوو نه‌و کاریان خو‌ده‌رخست و خووانیشاندان زۆر له‌خۆکردنه‌و، نه‌و کاره به‌راست و به‌هه‌ق له‌ دل‌ه‌وه نه‌نجام ناده‌ن.

پۆژتیک (الحسن) وه‌عزو ئامۆژگاری ده‌کرد، پیاوتیک له‌ نیشته‌گه‌که‌یدا نه‌فه‌سیکی به‌رزى دا، نه‌وه‌بوو پټی گوت: نه‌گهر نه‌وه‌ت بۆ خوا نه‌نجام دابیت، دل‌نیا به‌ شوهره‌ت و ئاوبانگی خۆت ده‌رکرد، نه‌گهر بۆ شتیکی تری جگه له‌ خواش بی، به‌راستی تیاچویت.

له (عبدالکریم) ی کورپی (رُشید) وه‌ ده‌لټ: له‌ نه‌لقه‌که‌ی (الحسن) دا بووم، پیاوتیک ده‌ستیکرد به‌گریان و، ده‌نگی به‌رز بویه‌وه، (الحسن) یش فهرمووی: به‌راستی شه‌یتانه که‌ نه‌م پیاوه‌ی هیناوه‌ته‌ گریان نیستا.

له (أبي صفوان) وه‌ ده‌لټ: (الفضیل) ی کورپی (عیاض) به‌کوپه‌که‌ی خۆی گوت که‌ که‌وتبوو: کوپم ! نه‌گهر راست ده‌که‌یت، دل‌نیا به‌ خۆت ئاشکرا کردوو، نه‌گهر درۆش بکه‌یت، به‌راستی تیاچووی و نه‌فسی خۆت فه‌وتاندوو.

له (محمدی) کورپی (أحمد النجار المرتعش) وه‌ ده‌لټ: (أباعثمان سعید) ی کورپی (ابن عثمان) ی واعیزم بینی، که‌مرۆڤتیک له‌ پیش ده‌ستیدا سۆزی به‌خۆی هینابوو، پټی گوت: کوپم! نه‌گهر پاستگۆ بیت، به‌راستی هه‌رچیت هه‌بوو ئاشکرات کرد، نه‌گهر درۆش بکه‌ی، به‌راستی هاویه‌شت بۆ خوا بریار داوه.

★ ره‌خنه‌گرتن له پیا‌زگه‌لی صوفیه‌کان له بواری سۆزدا:

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئه‌گەر که‌سی‌ک بلیت: له‌راستیدا به‌رامبەر به‌پاس‌گۆیان ئهم قسانه ده‌کری، نه‌ک به‌رامبەر به‌ئه‌هلی رۆپامای (الریاء)، ئه‌ی چ ده‌لێی سه‌باره‌ت به‌که‌سی‌ک سۆزی پێ‌گه‌شتبێ و، توانای له‌خۆ دور‌خستنه‌وه‌ی نه‌بێ!

وه‌لامه‌که‌ی: سه‌ره‌تای سۆز بێ‌زاریه‌که له‌ ناوه‌پۆکدا، ئه‌گەر مرۆف توانی واز به‌نه‌فسی خۆی بێ‌نی، بۆ ئه‌وه‌ی که‌س به‌بارو‌حالی نه‌زانی، شه‌یتان لێی نا‌ئومێد ده‌بی و، لێی دورده‌که‌وتنه‌وه، وه‌کو (اَيُّوبُ السُّخْتِيَانِيُّ) کاتی فەرمووده‌ی باس کردایه ده‌ترساو، ئاو به‌ چاوو لوتیدا ده‌هاته خواری، بۆیه لوتی ده‌سپری و، ده‌یگوت: ئای که هه‌لامه‌ته‌که‌م تونده!

به‌لام ئه‌گەر مرۆف نه‌فسی خۆی پشت گوێ خست و، گوێی به‌ناشکرا‌بوونی سۆزه‌که‌ی نه‌دا، یاخود هه‌زی به‌وه‌بوو خه‌لک پێی بزانه، شه‌یتان لوتبه‌رزی ده‌یگری و، ئه‌میش بێ‌زار ده‌بی، به‌ئه‌ندازه‌ی لوتبه‌رزیه‌که‌ی شه‌یتان.

★ دورخستنه وهی سۆز:

نه گهر که سێک بلیت: واداده نین باسه که مان سه بارهت بهو که سهیه که تیکۆشاهه بۆ لادانی سۆزه کهی، به لām توانای نه وهی نه بوو، وه شته کهی به سهردا زال بوو، که وابوو له کوی وه شهیتان ده چیته ژوره وه.

وه لām کهی: ئیمه نکۆلی له لاوازی سروشت و خوی هندی کهس ناکهین بهرام بهر به لادانی سۆز، که چی نیشانهی کهسی راستگۆ نه وهیه که توانای لادانی سۆزه کهی نابیت و، ناشانیت چ به سهر هاتوه، بۆیه ئهم بارو حاله ی له په گزی ئهو فهرمايشتهی خوی تعالایه که ده فهرمیت: ﴿وَحَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا﴾ (الاعراف: ۱۴۳) واته موساش به بی هۆشی کهوت به پروودا (۴۵۲).

له (خالد)ی کورپی (خداش) وه ده لیت: (عبدالله)ی کورپی (وهی) کتیبی ((أهوال القيامة)) واته مهترسیه کانی قیامهتی بۆ خوتنرایه وه، نه وه بوو کهوت و له هۆش خۆی چۆه، نیتر یهک وشه قسهی نه کرد تا وه کو پاش چهند رۆژیک مرد.

نووسهر ده فهرمیت:

به راستی خه لکیکی زۆر به هۆی گوپیستبوونی وه عزه وه مردوون و، که سانیکیش له هۆشی خۆیان چونه ته وه.

به لām ئهم سۆز به خۆ هینانه وه ئهو جولانه وانیه که که سه سۆزیه خۆهینه ره کان ده یکه نه و، نه و هاوارکردن و، تیکچوون و، بی سه رویهر کردارکردنه، پوالهتی واده رده که ویت که مرۆڤ خۆی به خۆی ده یکات و، شهیتانیش یارمه تیده ریه تی.

نه گهر گوترا: نایا که سی دلسۆز تووشی که موکورپی ده بی به هۆی ئهم بارو حاله سۆزه وه که کوتوپر تووشی بووه ؟

ده گوتريت: به لئی: له دوو لاره:

یه که میان: به راستی نه گهر زانستی به هیژ بوایه، وازده هینا.

دووه م: سه ریچی ریازی هاوه لآن و (التابعین) ره فتاری کردووهو، نه مهش به سه وه کو

که م و کو پیه ک.

له (خَلْف) ی کوپی (خَوْشَب) وه ده لئی: (خَوَات) له کاتی زی کردا ده له رزا، نه وه بوو

(إبراهيم) پیتی گوت: نه گهر خۆت بو ده گیری، گوئی به وه ناده م که بایه خت پی نه ده م! نه گهر

توانای خۆگرتنیش نه، به راستی پیچه واندهی نهوانی پیش خۆت نه بجام داوه.

له (ریوایه) تیکیشدا: سه ریچی کهسانی له خۆت چاکتر نه بجام داوه.

ده لیم _ ابن الجوزي _ : مه به ست به (إبراهيم): (إبراهيمُ النَّحْعِي) ه، پیاویک بوو دهستی

به سونه ته وه گرتبوو، به توندی په پروی (الأثر) و پیشینی چاکی پیش خۆی ده کرد.

(خَوَات) یش له پیاوچاکان بوو، له خۆ وانیشاندان و خۆ واده رخستنه وه (التَّصْنُعُ)

به دوو ربوو، که چی (إبراهيم) گو فتاری وای پی ده لئی، نهی نه بی نهو که سانهی بارو حاله یان له

خۆ وانیشاندان و خۆ واده رخستنه وه (التَّصْنُعُ) به دور نییه چۆن بی؟!

★ ئه هلی ته صوف ئه گهر جۆش و خرۆشی گرتنی چه پله لیده ده ن:

له (أبي عليّ الكاتب) هوه ده ئیت: (ابن بنان) سۆزی به خۆی ده هیتا، (أبوسعیلک زان) یش چه پله ی بۆ لیده دا !

نوسهر ده فهرمیت:

چه پله لیدان کاریکی ناشیرین و ناپه سه نده، جۆش و خرۆش هینه ره، مرۆف له نیه و نه جیتی ده با ته ده ره وه، ژيرو ناقلانیش خۆیان لی به دور ده گرن، بکه رانی خۆیان ده چوینن به و هاو به ش په رستانه ی که له مائی خوادا چه پله یان لیده دا، نه وه بوو خوی _ عزوجل _ زه می نه و کرده و ی کردن و، فهرمووی: ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصَدِيَةً﴾ (الأنفال: ۳۵) واته ﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ﴾ وه نوژی نه وان (بت په رستان) له مائی خوادا هیچ نییه ﴿إِلَّا مُكَاءً﴾ جگه له فیکه کردن ﴿وَتَصَدِيَةً﴾ وه چه پله لیدان نه بیت (۴۵۳).

هه ره ها چواندنێ تیدایه به ژنان، بۆیه ژيرو ناقل خۆی به دور ده گرت که له ناستی نارامیی و هیهبت و پیزی خۆی دابه زی و کرده و ی کافران و ژنان نه نجام بدات.

★ نه‌گهر جو‌ش و خرۆشیه‌که‌یان به‌هیز بوو سه‌ما ده‌که‌ن:

نه‌گهر جو‌ش و خرۆشیان به‌هیزبوو سه‌ما ده‌که‌ن.

که‌سانێکیان گوشتاری خوای تعالی سه‌باره‌ت به (أیوب) پیغه‌مبهر ده‌که‌نه به‌لگه: ﴿أَرَكُنْ بِرِجْلِكَ﴾ ﴿ص: ٤٢﴾ واته پیت بده به‌زه‌ویدا (٤٠٤).

ده‌لیم _ ابن الجوزي _ : نه‌مه به‌لگه هینانه‌وه‌یه‌کی سارده، چونکه نه‌گهر فه‌رمانی پیکردایه له خۆشیاندا پیتی به‌زه‌ویدا بدات، ده‌بووه به‌انه‌یه‌که بۆ نه‌وان، به‌لام له‌پراستی‌دا فه‌رمانی پیکرد پیتی به‌زه‌ویدا بدات، بۆ نه‌وه‌ی ناوه‌که هه‌لقولیت.

(أَبْنُ عَقِيلٍ) ده‌لیم: که‌سێک تاقیکراوه‌ته‌وه و پاشان بۆ لادانی نه‌و به‌لایه فه‌رمانی پیکراوه پیتی به‌زه‌ویدا بدات بۆ _ هه‌لقولینی ناوه‌که وه‌کو موعجیزه _ باشه باری نه‌م که‌سه چ به‌لگه‌یه‌کی تێدایه بۆ ڕێدان به سه‌ماکردن !?

نه‌گهر جولانده‌وه‌ی قاجیک که چڕوجانه‌وه‌ر لاوازی کردووه، جایز بی‌ت بکری‌ت به‌به‌لگه بی‌ بۆ شیاوی‌تی سه‌ماکردن له نیسلا‌مدا، نه‌وا جایزه فه‌رمایش‌تی خوای تعالی سه‌باره‌ت به (موسی) پیغه‌مبهر: ﴿اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ﴾ ﴿البقرة: ٦٠﴾ واته گۆچانه‌که‌ت بده به‌و (تاشه) به‌رده‌دا (٤٠٠)، به‌لگه بی‌ بۆ نه‌وه‌ی بی‌ ڕو‌حه وشکه‌کان (جماد) به‌دار لی‌یان دریت.

په‌ناده‌گرین به‌خوا له یاری‌کردن به‌شمرع.

که‌سانێک له پشت‌گیرانیان نه‌وه‌ی بۆ کردوون به‌به‌لگه که‌وا پیغه‌مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به (علي) فه‌رموو: ((تَوَّ لَه مَنی و مَنیش له تَوَم))، نه‌وه‌بوو (علي) له خۆشیدا له‌سه‌ر یه‌ك قاج هه‌لبه‌زی، به (جعفر) یشی فه‌رموو: ((تَوَّ خُلُقْ) ت واته شیوه‌ی ده‌روه‌ت وه‌کو سپیتی و درێژی وه‌تد، وه (خُلُقْ) ت واته شیوه‌ی ناوه‌کی‌ت وه‌کو میهریانی و

٤٥٤ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

٤٥٥ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

زانین و هتد له من دهچی))، ئهوهبوو (جعفر)یش له خوشیدا له سمر یهك قاج ههلبهزی، وقال زید: ((أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا))، فحجَلَ (٤٥٦)، واته به (زید)یشی فهرموو: ((تَوَّ بَرَايَ ثِيْمَانِي ثِيْمَهُو نَازَاد كِرَاوِي ثِيْمَهُ))، ئهوهبوو (زید)یش له خوشیدا له سمر یهك قاج ههلبهزی.

وَمِنْهُمْ مَنْ احْتَجَّ بِأَنَّ الْحَبْشَةَ زَفَنَتْ وَالنَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ (٤٥٧).
واته كهسانێكیشیان ئهوهیان كردۆته بهلگه كهوا حهشهیهكان سه مایان ده كردو،
پیتغه مبهری خواش — صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ — ته ماشای ده كردن.
وهلامه كهی: (الحَجَل)، جوړیکه له پێكردن و ههلبهزین، له کاتی خوشیدا ده کریت، نیت
نهمه كهی له سه ماکردن ده چی.

ههروهها (زَفَنُ الْحَبْشَةِ) جوړیکه له پێكردن له گهڵ خوێندنهوهی شیعی ناسك، له کاتی
پرووبه پرووبونهوهی دوژمندا نه بجام ده دریت (٤٥٨).

ههروهها (أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِي) بهلگهی بۆ هیناونه تهوه له سه ر شیاویتی سه ماکردن
بهوهی له (سعيد)ی کورپی (المسيب) هوه ده گێڕێتهوه: كه گوايه به ههندی کۆلانی مهككه دا
تێپهر بوو، گوێبیستی (الاحْضَرُ الْهَدَاءُ) بوو له مالتی (العاصي)ی کورپی (واثل) دا به مه
گۆزانی ده گوت:

تَضَوَّعَ مِسْكَاً بَطْنُ نَعْمَانَ أَنْ مَشَتْ   بـه زَيْنَبٍ فِي نِسْوَةِ عَطْرَاتِ
وَلَمَّا رَأَتْ رَكْبَ النَّمِيرِيَّ أَعْرَضَتْ   وَكُنَّ مِنْ أَنْ يَلْقَيْنَهُ حَذِرَاتِ.

٤٥٦ _ رواه البيهقي في ((السنن الكبرى)) (١٠ / ٢٢٦).

وفي سنده هانيء بن هانيء، منكر الحديث.

وذكر الحَجَلُ فيه منكر، فقد تفرَّغَ به، وورد من طرق كثيرة صحيحة دونه.

وانظر تعليقي على ((تخريج الأربعين السلمية في التصوف)) (ص ١٤٩) للسخاوي، ففيه زيادة بيان.

٤٥٧ _ رواه مسلم (٨٩٢) (٢٠).

٤٥٨ _ ببشوا (النوي) فهرموويه تي:

((زانایان ئهوهیان لێكداوه تهوه بهوهی به چه كه كه نیا نهوه هه لده پهرین و، به حهربه كه نیا ن یاریان ده كرد،
به شێوازیكی نزیک به سه ماکردن، چونكه هه موو (ریوايه) ته كان باسی یاریکردنی نهوان ده كه ن
به حهربه كانیا نهوه، بۆیه ئهم وشهیه لێكده دریت تهوه به گوێرهی گۆغانی له گهڵ هه موو (ریوايه) ته كاندا)).

واته: بۆنی میسک له (بَطْنُ نَعْمَانَ) دا بلاوده بیتمهوه نه گهر

زهینه ب له نێو ژن گه‌لیکی بۆن خۆشدا له نێویدا ری بکات

کاتی زهینه ب کاروانی (النمیری) به‌دی کرد پرووی وه‌رگیرا

که‌چی پیش ئیستا به‌پاریزه‌وه چاویان پی ده‌که‌وت.

ده‌لێت: ماوه‌یه‌ک پیتی به‌زه‌ویدا کیشاو، گوتی: نه‌مه له‌وانه‌یه که گوتیبیستبوونی به‌له‌زه‌ته.

ئه‌وان شیعیان بۆ (سعید) ی کورپی (المسیب) ده‌گیراوه‌وه.

نووسهر ده‌فه‌رمیت:

(إسناد) ی نه‌م باسه (مقطوع) و تاریکه (٤٠٩) به‌ (صحيح) ی له (ابن المسيب) وه‌وه

نه‌گیر دراوه‌ته‌وه، نه‌مه شیعی نه‌و نییه‌و، (ابن المسيب) زۆر له‌وه به‌رێزتر بوو، ناویانگی نه‌م

دێره شیعرانه ده‌گه‌رێته‌وه بۆ (محمد) ی کورپی (عبدالله) ی کورپی (نُمَيْرِ النُمَيْرِي) شاعیر!

پاشان گریمان (ابن المسيب) پێیه‌کانی به‌زه‌ویدا کیشابی، نه‌وه هێچ به‌هانه‌یه‌کی تێدا نییه

بۆ شیاییتی سه‌ماکردن، چونکه پێده‌چی مرۆڤ پێه‌کانی به‌زه‌ویدا بکیشی، یاخود به‌ده‌ستی

له‌ شتیکی زه‌وی بدات و گوتیبیستی بی و، به‌سه‌ما ناونا بریت.

چهند ناشیرینه نه‌م خۆپێوه‌ندکردنه! وه‌ جارێک یا دووجار لێدانی پی به‌زه‌ویدا له‌ چ

ناستیکی سه‌ماکردنی نه‌واندایه، که به‌هۆیه‌وه له‌ پارێهی ژێرو ناقلان ده‌چنه‌وه‌وه!

پاشان با وازی پێ له‌ به‌لگه هێنانه‌وه، وه‌رن با پێکه‌وه نه‌قل بکه‌مین به‌دادوه‌ر: سه‌ماکردن چ

مانایه‌کی تێدایه به‌ده‌ر له‌ یاریکردن، که له‌ بنه‌ره‌تا ته‌نها بۆ منداڵان سازیارو گونجاوه‌؟!

وه‌ چ تێدایه تاوه‌کو دڵان به‌ره‌وه‌وه‌ پۆژی دواپی بچوێنیته‌؟!

سوێند به‌خوا نه‌مه ته‌نها که‌للهره‌قیه‌کی سارده.

شیخیک له‌ (الغزالي) وه‌ بۆی باسکردم که‌وا گوتیه‌تی: سه‌ماکردن گه‌مه‌یه‌که له‌ نێوان

هه‌ردوو شاندا مه‌گه‌ر به‌ماندوو بون لاجیت.

(أَبُو الْوَفَاءِ) ی کورپی (عَقِيلٌ) ده لیت: قورنان له سهر قه ده غه ی سه ما کردن بریاری داوه، خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ده فهرمیت: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾ ﴿لَقَمَان: ١٨﴾ واته وه به که شخه و به فیزه وه مه پۆ به زه ویدا (٥٦٠). وه زه می نه و که سه شی کردوه که شانازی ده کات و گهره بی ده نوینی و، ده فهرمیت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾ ﴿لَقَمَان: ١٨﴾ واته چونکه به راستی هیچ خۆ به زلزانیک شانا زیکه ریک خۆش ناوی (٤٦١)، سه ما کردنیش توندترین خۆشی و له خۆ بایبون و لووت به رزیه.

نایا ئیمه نه بوین که (النَّبِیْذ) مان به پی می و شراب (القیاس) کرد چونکه هه ردوکیان نه بواری جۆش و خرۆش کردن و، سه خرۆش کردن سازیارن؟! که و ابو بۆ نامیری (القضیب) و به ناوازه وه شیعر خۆیندنه وه به پی سه متورو شمشال و ته پل (القیاس) نه کهین، چونکه هه ردو لا وه کو یه ک جۆش و خرۆشکارن!؟

نایا شتیک هه یه نه قل و شکۆداری سووک بکات و، مرۆڤ له پاره وی هه وسه له و خۆپاگرتن و نه ده ب به ریته ده ره وه، له که سیکی ریشدار ناشیرینتر بی که سه ما ده کات؟! نه می نه گهر کهسانی به ته مه ن بن سه ما بکه ن و چه پله لیبه ن له سهر ئیقاعی ناوازو لیدانی (القضیب) ده بی جۆن بی، به تاییه ت نه گهر ده نگه ژنان و لووسکه ی بی تووکی تیدا بی!؟

نایا باشه که سین مردن و پرسیارو (الحشر) و (الصراط) ی له پیشه وه بی و، پاشان به دلنایی یا بۆ به ههشت یاخود بۆ دۆزه ده چیت، یاخی بی و به له سه بی و، به سه ما کردنه وه هه لبه زین و دابه زین بکات، وه کو چۆن ناژله به له سه ده بی و هه لده تیزینیت و، وه کو ژنانیش چه پله لیدات.

سویند به خوا شتخانی زه مه نی خۆم بینوه ددانیکیان ده رنه که وتوه و نه بینراوه له کاتی زه رده خه نه یه کدا سه ره رای پیکه نین، له گه ل نه وه ی به رده وام تیکه لیان بووم، وه کو شیخ (أَبِي الْقَاسِمِ) ی کورپی (زَيْدَان) و، (عَبْدُ الْمَلِكِ) ی کورپی (بِشْرَان) و، (أَبِي طَاهِرٍ) ی کورپی (الْعَلْفَانِ) و، (الْجَنَيْدِ) و، (الدَّيْنُورِيَّ).

٥٦٠ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورنان.

٤٦١ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورنان.

★ باره‌کانی جۆش و خرۆشه تونده‌کان به‌لای صوفیه‌کانه‌وه:

نه‌گەر له‌کاتی سه‌ماکردندا جۆش و خرۆشی به‌سه‌ر صوفیه‌کاندا زال بوو، نه‌وا یه‌کیک له‌ دانیش‌توان ده‌ورو به‌ری خۆی راده‌کیشی، بۆ نه‌وه‌ی له‌گه‌ڵیدا هه‌ستیت، ئینجا که هه‌ستا، هه‌موویان به‌دوای یه‌کدا هه‌لده‌ستن، نه‌گەر که‌سیکیان می‌زهره‌که‌ی لابه‌ری و سه‌ری پرووت بکات، هه‌موویان سه‌ریان پرووت ده‌کهن وه‌کو قایلبونیک بۆ نه‌و که‌سه !

به‌لای ژيرو ئاقله‌وه شاراهه نیه که سه‌ر پرووتکردن به‌ناشیرین داده‌نری (٤٦٢)، وه نه‌مانی پیاوه‌تی و جواهردی تێدایه (٤٦٣)، ده‌بی به‌هۆکاری وازه‌ینان له‌ نه‌ده‌بیک، له‌راستیدا ته‌نها له‌ رپوره‌سه‌م‌کانی هه‌جدا (المناسک) سه‌ر پرووت ده‌کریت، وه‌کو به‌جیه‌ینانی په‌رستنیک و وه‌کو سه‌رشۆرکردنیک بۆ خوای ته‌الی.

نه‌گەر جۆش و خرۆشیه‌که‌یان توند بوو، پۆشاکه‌کانیان به‌سه‌ر گۆرانی بیژه‌که‌دا فڕی ده‌ده‌ن، که‌سانیکیان به‌ساغی فڕی ده‌دات و، که‌سانیکیشیان کونی ده‌کات و پاشان فڕی ده‌دات. که‌سانیکێ نه‌فام به‌لگه‌ی بۆ هه‌تاونه‌ته‌وه‌و، ده‌لێن: نه‌مانه له‌ بی ناگایدان، بۆیه لۆمه‌و سه‌ره‌نشت نا‌کرین، چونکه کاتی (موسی) _ علیه السلام _ خه‌می به‌سه‌ردا زال بوو، به‌هۆی نه‌وه‌وه که قه‌ومه‌که‌ی گوێره‌که‌که‌یان په‌رست، پارچه ته‌خته‌کانی (الالواح) فڕیدا، شکاندی و، به‌خۆی نه‌زانی چ کردوه !

بۆ وه‌لامه‌که‌ی ده‌لێن _ ابن الجوزي _ : کێ له (موسی) وه _ علیه السلام _ ده‌گه‌ڕێته‌وه که‌وا پارچه ته‌خته‌کانی فڕیدا به‌فڕێدانیکی شکێنه‌ر، چونکه نه‌وه‌ی قورئان باسی ده‌کات ته‌نها دانانی، که‌وابوو چۆن بزاین شکاوه ؟!

پاشان نه‌گەر گوته‌را: پارچه ته‌خته‌کان شکان، باشه چۆن بزاین که‌وا مه‌به‌ستی (موسی) _ علیه السلام _ نه‌وه‌بوو بیشکینیت.

٤٦٢ _ چونکه پێچه‌وانه‌ی سونه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و پێبازه‌که‌یه‌تی.

٤٦٣ _ نه‌مه بۆ داب و نه‌رته‌کانی خه‌لک ده‌گه‌ڕێته‌وه، له‌ زه‌مه‌نه جیاوازه‌کاندا، والله اعلم.

پاشان نه گهر ههستین به (تصحیح) کردنی گوشتاری نهو که سه ، ده لَین: (موسی) له باروحوالی بی ناگایدا بوو، ههتا نه گهر لهو کاته دا ده ریا به کی ناگرینی له پیشدا بوا به، خۆی ده خسته نیوی، به لام چ که سێک توانای پشت راست کرد نه وهی بی ناگایی (غیبتهم) نه م صوفیا نهی ده بی، له کاتی کدا ماناکان له هیت ده ناسنه وهو، پارێز له بیره ناوێک ده که نه گهر لایان بی !

پاشان چۆن باروحوالی پیغه مبه ران به پیتی باروحوالی نهو که سه بی نه قل و نادانانه (القیاس) بکریت.

لاوێکی صوفیم بینی له بازه ره کاندای پتی ده کردو، هاواری ده کردو، منالانیش به دوایه وه ریان ده کرد، زۆر قسه ی ده کردو به زمانی ژاوه ژاو هه راو هوریا ی دروست ده کردو، ده چوه ده وه به نوێه ههینی، چه ندین هاواری ده کرد لهو کاته دا که نوێی ههینی ده کرد، سه باره ت به نوێی نهو پیاوه لیان پرسم ؟ منیش گوتم: نه گهر له کاتی هاوار کردیدا بی ناگایی، به راستی ده ستوێه که ی شکاوه (١٦٤)، نه گهر ناگاشی له خۆی بی نهوا، به دلنیا یی نهو ره فتاره ی ته نها به خۆ وانیشان دان و خۆ واده ر خسته.

نهو لاوه پیاوێکی تۆکه وه به هیت بوو، هیچ کارێکی نه ده کرد، به لکو هه موو پۆزی زه مبیله به کی به نیو خه لکیدا به ده گه ر پتر او، هه ندی شتی به کو ده کرایه وه، که خۆی و هاوه لانی ده یاغوارد.

دلنیا بن نه مه باروحوالی بخۆرانه نه ک پشت به ستوان !

پاشان گریمان نه م تایه فه به هۆی بی ناگابونه وه هاوار ده که نه، نهوا خۆ تووش کردن به وهی نه قلیان دا پۆشی و بی ناگایان بکات، وه کو له گۆرانی گو یگرتن و، شتی تری جۆش و خروش هینه ر، قه ده غه ی لی کراوه، به هاوشی وهی خۆ تووش کردن به هه مووش تیک که زیانی زیاتر بی.

سه بارهت بهوهی سۆز به خۆیان دههینن و پۆشاکه کانیاان دههینن له (ابن عقیل) بیان پرسى (٤٦٥)، بهلام پیش (ابن عقیل) پیاویك وهلامى دایهوهو گوتى: نهوان ناگیاان له کردهوهکانى خۆیان نییه (٤٦٦)!

پاشان (ابن عقیل) فهرمووی: نهگهر لهو شوینانه نامادهبن و، پیشتر زانییتیان که گۆرانى و شتى جۆش و خرۆش هینهر بهسهر نهو شوینهدا زالمو، بهو هۆیهوه بى ناگادهبن و نهقلیان نامینیت، تاوانبار دهبن، بههۆى نهو خهلهفان و نهقل تیکچون و شتى ترهوه که تووشیان دهبی و خرابیاان دهکات، خیتابی شهرعیشیاان له سهر دهمینى، چونکه پیش نهوهی لهو جینگیه نامادهبن شهرع فهرمانى پیکردوون که لهو جینگیاانهی تووشى نهوهیاان دهکات دوورکهونهوه، وهکو چۆن قهدهغهى ههموو خواردنهوهیهکی سهرخۆشکهریان لیکراوه، بهلام نهگهر سهرخۆش بوون و، مال و سامانى خۆیان بهفیرۆدا، فهرمانى شهرعیان بهرامبهر دهمینى و تاوانبار دهبن.

ههروهها نهو جۆش و خرۆشهى که نههلی تهصوف بهسۆزى ناودههبن، نهگهر تیایدا راست بکهن، نهوا تهنها سهرخۆش بویتکی سروشت و خووی مرۆقه، نهگهر درۆش بکهن، نهوا (النبيذ)ه، نهگهر بههۆش و بهناگاش بن، نهوا بینهوهی نابن و یهکێك لهو دوو باروحوالهتیهان تووش دهبی، بۆیه دوورکهوتنهوه له شوینی گوماناوی (واجب)ه.

سه بارهت به ههستانیاان به دپین و کونکردنى پۆشاکه کانیاان (ابن طاهر) فهرموودهکى خاتوو (عائشه)ى _ خواى لى پازى بیت _ بو کردون بهبهلگه که فهرموویهتى: نَصَبْتُ حَجَلَةً لِي فِيهَا رَقْمٌ، فَمَدَّهَا النَّبِيُّ _ صلى الله عليه وسلم _ فَشَقَّهَا (٤٦٧). واته فهرموویهتى:

٤٦٥ _ حديث النهي عن إضاعة المال تقدم تحريمه.

وأما النهي عن شقّ الجيوب فقد رواه البخاري (٣ / ١٣٣)، ومسلم (١٠٣) "عن ابن مسعود، بلفظ: ((ليس منّا مَنْ ضَرَبَ الحدود، وشقّ الجيوب)). واته: پیتغهمبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرموویهتى: ((له نيمه نى يه نهو كهسەى له پروومهتى خۆى دهداو يهخەى خۆى دادهپيت)).

٤٦٦ _ كهوابوو شيتن !!

٤٦٧ _ رواه البخاري (٢١٠٥)، ومسلم (١٠ / ١٣٥)، وانظر لشرح الحديث والاستنباط الفقهي منه كتاب ((آداب الزفاف)) (ص١٨٦) لشيخنا الألباني _ رحمه الله _.

پەردەیه‌کم دامەزراندبوو بەشیوەی گومەز، وێنەو نیگاری نەخشیترای تێدا بوو، ئەوەبوو
پێغه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ رایکیشاو دراندی.

نووسەر دەفەرمیّت:

تەماشای ئەندازەی فێقەیی ئەم پیاوێ دەمێ، چۆن باروحوالی کەسێک کە پۆشاکەکی
دەدرێنێت و خراپی دەکات _ پێغه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قەدەغە
بەفێرودانی مال و سامانی کردووە _ (القیاس) دەکاتە سەر پراکێشانی پەردەیه‌ک، بۆ ئەوەی
دابه‌زێنێت بەلام بەبێ مەبەست درا، یاخود بەقەستەوێ دراندی لەبەر ئەو وێنەو نیگارە
تیایدا بوو.

ئەمە توندی و پێداگری دانەری شەرعی سەبارەت بە قەدەغەکراوەکان، کما أَمَرَ بَكْسِرِ
الدُّنَانِ فِي الْخُمُورِ (٤٦٨) واتە وەک چۆن فەرمانیدا دەفەرمانی مەمی و شەراب بەشکێنێت.
ئەگەر کەسێک پۆشاکەکی خۆی بدرێنێت و، پاشان وای پراگەیاندا کە بێ ناگاوی بێ هۆش
بوو، پێی دەلێن: شەیتان بێ ناگاوی بێ هۆشی کردووت، چونکە ئەگەر لە گەڵ هەقدا بوایە،
بەدلتیایی دەپیاراستی، چونکە هەق خراپ نابێ.

٤٦٨ _ رواه الترمذي (١٢٩٣) عن أبي طلحة، وفي سنده ضعف، وقال الترمذي: ((وفي الباب عن جابر،

وعائشة، وأبي سعيد، وابن مسعود، وابن عمر، وأنس)).

فهو صحيح.

★ ره‌خه‌گرتن له رڤيازگه‌لی صوفیه‌کان سه‌بارت به دراندنی

پۆشاکه‌کانیان و پارچه‌ پارچه‌ کردنی:

شیخه صوفیه‌کان ده‌ریاره‌ی پارچه‌ پۆشاکه‌ دراوه‌ فرێدراوه‌کان (الْحَرَقُ المَرْمِیة) دواون و ده‌لێن:

(محمدی کوری (طاهر) ده‌لێت: به‌لگه‌مان له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که پارچه‌ پۆشاک نه‌گه‌ر فرێدرا ده‌بی به‌مولکی نه‌و که‌سه‌ی به‌هۆیه‌وه‌ فرێدراوه‌ فەرمووده‌که‌ی (جریر)ه‌(٤٦٩) که فەرموویه‌تی: جاءَ قَوْمٌ مُّجْتَابِي النَّمَارِ ، فَحَضَّ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ عَلَى الصَّدَقَةِ ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بَصْرَةً ، فَتَتَابَعَ النَّاسُ ، حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ ثِيَابٍ وَطَعَامٍ . وَاتَهَ خَدْلَكِيكِي هَهُؤَا كَهَ عَدْبَاكَانِيَانِ كُونَ كَرْدَبُو وَ سَهْرِيَانِ لِيَوَهْ دَه‌ره‌یتناووه‌ هاتنه‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ، نه‌ویش هانی خێرو سه‌ده‌قه‌ی دا، پیاوێك له‌ پشتیوانان هات و کیسه‌یه‌کی هینا، نه‌وه‌بوو خه‌لكی به‌دوایه‌كدا هاتن، تا دوو كۆمه‌لی گه‌وره‌ خۆراك و پۆشاکم بینی.

ده‌لێت: به‌لگه‌مان له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که نه‌گه‌ر كۆمه‌لی كه‌س له‌ كاتی دابه‌شکردنی پارچه‌ پۆشاکه‌کاندا (الْحَرَقَةُ) هاتن به‌شیان بۆ دیاری ده‌کریت فەرمووده‌که‌ی (أَبِي مُوسَى)یه‌(٤٧٠) که فەرموویه‌تی: قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ بَغْنِيمَةً وَسَلْبٍ ، فَأُسْهِمَ لَنَا . وَاتَهَ پیغه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ده‌ستکه‌وت و غه‌نیمه‌تی بۆ هینراو، به‌شی بۆ ئیمه‌ش دیاری کرد.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

به‌راستی نه‌م پیاوه‌ یاری به‌شه‌ریعت کردووه‌، به‌ تێگه‌شته‌ خراپه‌که‌ی خۆی شتانیکێ ده‌ره‌یتناوه‌، که واتێگه‌شتووه‌ سازیا‌ری رڤیاوه‌ری پیشینانه‌ له‌ صوفیه‌کان، به‌لام ئیمه‌ شتی واما‌ن له‌ پیشینانیاندا نه‌بینیوه‌.

٤٦٩ _ رواه مسلم (٥٣٣ _ مختصره).

٤٧٠ _ رواه البخاري (٣١٣٦)، ومسلم (٢٥٠٢).

خراپی دهرهینانه‌که‌ی به‌وه‌ی ڕوون ده‌بیته‌وه که نه‌و که‌سه‌ی پۆشاکه‌که‌ی کون کردو، فرییدا، نه‌گهر به‌هۆش و به‌ئاگابێ، شیاو نابێ هه‌ستیت به‌ کونکردنی و، نه‌گهر ئاگاشی له‌ خۆی نه‌بێ، نه‌وا له‌ ڕوانگه‌ی شه‌رعه‌وه ناتوانی هیچ ته‌صروفی‌کی شیاو (جائز) بکات، نه‌ به‌خه‌لاتکردن و نه‌ به‌کردنه‌ی مولکیش.

هه‌روه‌ها بانگه‌شه‌ی نه‌وه ده‌کهن که نه‌و پۆشاکه‌ی فرییدا ده‌دا وه‌کو هه‌ر شتیکی تره که له‌ مڕۆف بکه‌ویته‌ خواره‌وه‌، پیتی نه‌زانی، که‌وابوو لی‌ره‌دا بۆ هیچ که‌سیک شیاو نابێ بیکات به‌مولکی خۆی، وه‌ نه‌گهر له‌ کاتی به‌ئاگابونیشیدا فرییدا دابی، به‌لام نه‌ک بۆ که‌سیک، نه‌وا هیچ ڕوویه‌ک نییه‌ پشتی پێ به‌ستری‌ت بۆ نه‌وه‌ی بکری‌ت به‌مولک.

نه‌گهر به‌سه‌ر گۆرانی بی‌ژه‌که‌شدا فرییدا بدات، ناتوانی بیکات به‌مولکی خۆی، چونکه‌ هیچ شتی‌ک ناکری به‌مولک مه‌گهر به‌گری‌به‌ستی شه‌رعی، فرییدانیش گری‌به‌ست نییه‌.

پاشان گری‌مان پۆشاکه‌ی فرییداوه‌ که‌ مولکی گۆرانی بی‌ژه‌که‌یه‌، به‌چ ڕوویه‌ک که‌سانی تر ده‌توانن ته‌صروفي پێوه بکه‌ن.

پاشان نه‌گهر ته‌صروفی‌شی پێوه بکه‌ن، کون کونی ده‌کهن، نه‌وه‌ش له‌ دوو ڕۆوه شیاو نییه‌: یه‌که‌میان: ته‌صروف به‌شتی‌که‌وه ده‌کهن که‌ هی خۆیان نییه‌.

دووه‌م: به‌فریودانی مال و سامانه

پاشان له‌چ ڕوویه‌که‌وه به‌شی نه‌و که‌سانه ده‌دری‌ت که له‌وی ناماده‌نه‌بوونه ؟

به‌لام فه‌رموده‌که‌ی (أبي موسى)، زانایان ده‌فه‌رمن به‌تایبه‌ت (الخطابي): ده‌شی پی‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به‌ره‌زابوونی خۆی به‌شی نه‌وانه‌ی دابی که ناماده‌ی ڕووداوه‌که‌ بوون، یاخود به‌شی دابی‌تن له‌و پی‌نج یه‌که‌ی (الْحُمْسِ) که هه‌قی خۆیه‌تی.

به‌پیتی ڕی‌باوه‌ری صوفیه‌کان پارچه‌ پۆشاکا که (الْحِرْقَة) ده‌دری به‌هه‌ر که‌سیکی هاتوو، نه‌مه‌ش ڕی‌باوه‌ری‌که له‌ کۆپایی موسلمانان به‌ده‌ره‌.

ئەوێ ئەمان بەبیرورا خراپەکانیان هەستان بەدانانی ناچۆتیم بەهیچ شتێک مەگەر بەوێ
کە خەڵکانی سەردەمی ئەفامی داینابوو سەبارەت بە حوکمەکانی (الْبَحِيرَةُ وَالسَّائِبَةُ
وَالْوَصِيلَةُ وَالْحَامُ) (٤٧١).

(ابن طاهر) _ کە یەکیەکە لە گەورەکانیان _ دەلێت: شیخەکاغان کۆپان لەسەر ئەوێ
پارچە پۆشاکی دراو (الْحَرَقَةُ الْمُخَرَّقَةُ)، وە ئەوێ لە پارچە ساغەکان بڵاویۆتەووە و گونجای
خۆیەتی، هەموو ئەوانە بەحوکمی کۆکردنەوە دەبێ، با بەو جۆرە تەصروفی پیۆه بکەن کە
شیخەکان رایان لەسەریەتی! ئەوەشیان کردۆتە بەلگە کە ئیمامی (عُمَر) _ خوای لێ پازی
بێت _ فەرموویەتی: دەستکەوتی جەنگ بۆ ئەوانەیە کە نامادەیی پروداوە کە بوونە، بەلام
شیخمان (أَبُو إِسْمَاعِيلَ الْأَنْصَارِي) بەپیچەوانەیی ئەوانەو پارچە پۆشاکی کە کردۆتە دوو
جۆرەو:

ئەوێ دراو، بەسەر هەموواندا دا بەش دەکریت.

ئەوێشی ساغ، بەگۆرانی بیۆه کە دەدری!

فەرموودەکە (سَلَمَةُ) کردۆتە بەلگە: ((مَنْ قَتَلَ الرَّجُلَ ؟)). قالوا: سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ.
قال: ((لَهُ سَلْبُهُ أَجْمَعُ)) (٤٧٢). واتە: ((کێ پیاوێکە کۆشتوو؟)). گوتیان: (سَلَمَةُ) کۆپی
(الْأَكْوَعِ). فەرمووی: (هەموو شتی کۆژراوە کە دەبات).

کەوابوو کۆشتن لەلایەن گۆرانی بیۆه کەوێ هاتۆتە کایەو، بۆیە دەبێ شتەکان بەریت.

نوو سەر دەفەرمی:ت:

براکانم _ خوای تعالی من و ئێوێش لەسەرلێشتیان و دانەکانی ئیبلێس پارێزراو بکات _
تەنها تەماشای یاریکردنی ئەم ئەفامانە بەشەریعدت و، کۆپایی شیخەکانیان بکەن _
ئەوانەیی کۆپاییان پشقلێک ناهێنێت _، چونکە شیخانێ فێقهزان کۆپان سەبارەت بەوێ کە

٤٧١ _ لە سەردەتای کتێبه کەدا باس کران.

٤٧٢ _ رِوَاهُ مُسْلِم (١٧٥٤)، وَأَبُو دَاوُد (٢٦٥٤).

وَأَصْلُهُ فِي صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ.

شتی به خشیئناو بۆ ئەو کەسە یە کە پیتی بە خشراو، بە یە کسانێ ئە گەر دراپویتی یاخود ساغ بێ، بۆ هیچ کەسیکی تر نییە تەصروفی پێوە بکات.

پاشان کۆژراو هەموو شتەکانی دەبردیت، باشە ئەوان بۆ سنورداریان کردووە بەوەی کە فری دەدریت !

پاشان پێویستە شتە کە بە پێچەوانەی گوشتارەکانی (الأنصاري) ١٥ بێ، چونکە درانی پۆشاکە کە بەهۆی سۆزەو بوو، بۆیە پێویستە پۆشاکە دراپووەکان بۆ گۆزانی بێژە کە بیت نە ک ساغەکان !

و هەموو گوشتارەکانیان لەم بارەو مەحال و بێ ھودە قسە کردنە.

(أبو عبد الله التكريتي الصوفي) باسی (أبي الفتوح الإسفراييني) بۆ کردم _ بە مەندالێ ئەم پیاوێم بینیبو _ کە لە خەڵوەتە گەیه کداو (رباط) لە نێو کۆمەڵێکی زۆر خەڵکدا ئامادە بوو، کە لەوێدا سەڕین و، (قضیب)و، دەفی زەرپەر دار ھەبە، ئەویش ھەستاو سەمای کرد، تا مێژەرە کە ی کەوتە خواری و، بە سەر پرووتی مایەو !

(التكريتي) گوتی: پۆژی بە سۆلەو (خُف) سەمای کرد، پاشان بیری کەوتەو کە بەلای تايەفە کەو سەماکردن بە سۆلەو ھەلەمە، بۆیە لە خەڵکە کە تا ک بویەو، دایکەندن و، پاشان عەبابەکی ئاوریشمی بە سەر شانەو بوو دایکەندو، خستبە بەردەستیان بۆ کە فارەت و سەپنەو ی ئەو تاوانە، ئەوانیش پارچە پارچەیان کردو لە نێوان خۆیاندا دابەشیان کرد.

بەلām ھەستانیان بە دراندنی پۆشاکە فریدراو کەو پارچە پارچە کردنی، پێشتر پروغان کردەو کە خاوەنی پۆشاکە کە ئە گەر بۆ گۆزانی بێژە کە ی فری دابی، نابێ بە مۆلکی خۆی بەخودی فرێدانە کە، تا خاوەنە کە ی ھەلەدەستی و دەیکات بە مۆلکی گۆزانی بێژە کە، ئە گەر ھەستاو کردی بە مۆلکی گۆزانی بێژە کە، کەسانی تر لە چ پروویە کەو دەتوانن تەصروفی پێوە بکەن ؟

ھەندێ فەقیھیانم بەدیکرد پۆشاکە کە ی دەدری و، پاشان دابەشی دەکردو، دەیکوت: سوود

لەم پارچانە وەر دەگیریت، ئەمە چەوت بە کارھێنان نییە !

منیش گوتم _ ابن المجوزي _ : ئەمە جگە لە چەوت بە کارھێنان دەبێ چ بێ !

شیخیکی دیکه یانم به دیکرد دهیگوت: پۆشاکم پارچه پارچه دهکرد له وهلاتی خۆمان، پارچهیهکی بهر پیاویک کهوت و، دهفریکی لی دروست کردو، بهپینج دیناری فروشت، منیش پیتم گوت: شرع ریگهی بهم ههلهشهی و نازیریانه نه داوه له بهر نهم قسه سهیرو سهمهرا نه. لهم دوو پیاوه سهرم سوڤ ده مینێ بهتاییهت (أبو حامد الطوسي)، که دهلیت: ریگه دراوه (مُباح) پۆشاکه کانیان بدرپنن و، بیکهن به پارچه پارچهی چوار گۆشه وه که گونجاو بی، بۆ پینه کردنی جل و بهرگ و پاخهرو بهرمال، چونکه پۆشاک ده درپنریت بۆ شهوهی کراسی لی بدورپنریت و، شهوه بهفهوتان دانانریت!

بهراستی لهم پیاوه سهرم سوڤما که چۆن خۆشهویستی رپباوهڤی تهصوف له (أصول الفقه) و رپباوهڤی پیشهوا (الشافعي) دوری خستهوه، تهنها تهماشای سودوهرگرتنیکی تاییهتی کرد.

پاشان که دهلیت: چوار گۆشه، چ مانایهکی تیدایه. چونکه بهدرپنریتی برپینیش دیسان سودوی لی وهردهگیریت!

پاشان نهگهر پۆشاکه که بدرپنریت و بکری به (قراصل)یش (٤٧٣) “به دنیایی سودی لی وهردهگیریت، نهگهر شمشیر بشکیت و ببی بهدوو لهتهوه، به دنیایی سوود له لهتیکی وهردهگیریت، بقلام شترع تهماشای سووده طشتیهکان دهکات، شهوهش که کهم دهکات و بهکهلکی سوود لیوهرگرتن نایهت بهفهوتاندن و خراپ بوون ناوی دهبا، له بهر شهوهیه که رپگری کراوه له شکاندنی دیرهم، چونکه بههایهکی لی لادهبات، سهرهڤای شکاوه که، سهرسوڤمان لهوه دا نییه ئیبلیس سهر له نهفامه کانیان بشیوتنیت، بهلکو له فیهقهزانه کانیان سهرسوڤده مینێ که بیدعهی صوفیه کانیان ههلبژاردوو به سهر حوکمی (أبي حنيفة) و (الشافعي) و (أحمد) دا _ خویان لی پازی بیت _.

بهراستی زیده پۆیهکی زۆریان کردوو له داھێتانه کانیانداو، که سانیکیش بههانهی بۆ هیناونهتهوه، چونکه مهیلی ههواو نارهزووه کانی نهوانی کردوو.

له پێیاوه‌ری ئه‌واندا سه‌ریان پووت ده‌که‌ن له‌کاتی (استغفر الله) کردندا، ئه‌مه‌ش
بێدعه‌یه‌که‌ پیاوه‌تی و جوانه‌ردی له‌ناو ده‌بات و، دژیه‌ و یقارو هه‌یه‌یه‌ته‌، ئه‌گه‌ر شه‌رع فەرمانی
به‌پووتکردنی نه‌کردایه‌ له‌ کاتی ئیحرامدا، ئه‌وا هه‌یج به‌هانه‌یه‌ك له‌ ئارادا نه‌ده‌بوو بۆ
پووتکردنی.

* باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌زۆریک له

صوفیه‌کان له‌ بوارى هاوه‌لیتی لاوان و هه‌راشاندا:

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیّت:

بزانه‌ زۆریک له‌ صوفیه‌کان ده‌رگای ته‌ماشاکردنی ژنانی نامه‌حرمیان له‌ خۆیان داخستوه، چونکه‌ له‌ هاوه‌لیتیان‌ه‌وه‌ به‌دورن و، وازیان له‌ تیکه‌لایونیان هیناوه‌، ته‌نها خۆیان به‌خواپه‌رستیه‌وه‌ خه‌ریک کردووه‌، له‌ هاوسه‌رگه‌ری وازیان هیناوه‌.

به‌لام هاوه‌لیتی لاوان و هه‌راشانیان بۆ پیکه‌وت بوو، له‌پرووی خۆیستی و به‌مه‌به‌ستی زه‌ه‌دایه‌تیه‌وه‌، ئیبلیسیش هه‌واداری نه‌وانه‌ی کردن.

بزانه‌ صوفیه‌کان له‌بوارى هاوه‌لیتی هه‌راشان و لاواندا هه‌وت چۆرن:

به‌شى یه‌که‌م: پیستینه‌ی قه‌ومه‌که‌ن، نه‌مانه‌ بریتین له‌ که‌سانیک خۆیان به‌صوفیکان چواندوه‌، باسی (الحلول) ده‌که‌ن.

له‌ (أبي نصر عبد الله) ی کورپی (علي السراج) ه‌وه‌ ده‌لیت: پیم گه‌شتوه‌ که‌وا کۆمه‌لیک له‌ (الحلول) یه‌کان وایان راگه‌یاندوه‌ که‌وا خ‌واى ته‌الی جه‌سته‌گه‌لیکی هه‌لبژاردوه‌ و دابه‌زیوه‌ ته‌ نیویان به‌ماناکانی په‌روه‌رگاریتی.

که‌سانیکیشیان ده‌یان گوت: دابه‌زیوه‌ ته‌ نیو شته‌ چاکه‌کان (المستحسنات).

(أبو عبد الله) ی کورپی (حامد) که‌ یه‌کیکه‌ له‌ هاوه‌لامان باس ده‌کات که‌وا تایه‌فه‌یه‌ک له‌ صوفیه‌کان ده‌لین:

که‌ گوايه‌ نه‌وان له‌ دونه‌ی خ‌واى _ عَزَّوَجَلَّ _ ده‌بینن، شیاویتیشیان به‌وه‌ داوه‌ که‌ له‌سه‌ر سیفه‌تی ئاده‌میزاد بێ، نکۆلیشیان له‌وه‌ نه‌کردوه‌ که‌وا دابه‌زیبیته‌ نیو وینه‌یه‌کی چاک وجوان، تا نه‌و ئاسته‌ی وه‌کو لاییکی ره‌ش بینویه‌نه‌.

به‌شى دووه‌م: قه‌ومیکن له‌ جل و به‌رگ پۆشیندا، خ‌ویان به‌صوفیه‌کان ده‌چوینن، به‌لام مه‌به‌ستیان ده‌رچوونه‌ له‌په‌نگه‌ی هه‌ق وراستی.

به‌شى سێ یه‌م: قه‌ومیکن په‌نگه‌ به‌ته‌ماشاکردنی روخساره‌ جوان و چاکه‌کان ده‌ده‌ن.

(أبو عبد الرحمن السُّلَمِيُّ) کتیبیکی داناوه ناوی ناوه: ((سُنَنُ الصُّوفِيَّةِ))، له کۆتایه کهیدا ده‌لێت: ((به‌شیک سه‌باره‌ت به‌کۆی پێی‌دراوه‌کانیان))، تیایدا ئه‌وه‌مان به‌یاد ده‌هێنێته‌وه که صوفیه‌کان پێیان داوه به‌سه‌ماکردن و، گۆزانی و، ته‌ماشاکردنی پو‌خساری جوان، ئه‌وه‌ی کردۆته‌ به‌لگه که له پێغه‌مبه‌ری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ (ری‌وایه‌)ت کراوه که‌وا فەر‌موویه‌تی:

((أَطْلَبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حَسَنِ الْوَجْهِ)). واته: ((لای پو‌خساره جوانه‌کان خوازیاری خه‌یرین)). هه‌روه‌ها فەر‌موویه‌تی:

((ثَلَاثَةٌ تَجْلُو الْبَصَرَ: النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ)). واته: ((سی‌ شت چاو پو‌ون ده‌کاته‌وه: ته‌ماشاکردنی سه‌وزایی و، ته‌ماشاکردنی ئاو و، ته‌ماشاکردنی پو‌خساری جوان)).

نووسه‌ر ده‌فهرمیت:

ئه‌م دوو فەر‌مووده‌یه به‌بنه‌رتیکی راست له پێغه‌مبه‌ری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ نه‌هاتوه.

سه‌باره‌ت به‌ فەر‌مووده‌ی یه‌که‌م، (العُقَيْلِيُّ) ده‌لێت: ئه‌مه له پێغه‌مبه‌ری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ جی‌گیر نه‌بووه (٤٧٤).

وه فەر‌مووده‌ی دووه‌میش (٤٧٥) فەر‌مووده‌یه‌کی (موضوع)ه‌و، زانا‌یانیش جیا‌وازیان له نێواندا نییه سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که (أَبِي الْبَخْتَرِيِّ) درۆژنه‌وه فەر‌مووده هه‌لده‌به‌ستیت.

٤٧٤ _ ورواه المصنّف في ((الموضوعات)) (١ / ١٥٩ _ ١٦٤) “من طرق عدة ثم تكلم عليها طويلاً مبيناً شدة ضعفها وهانها.

وانظر ((تخريج الإحياء)) (٣ / ١٠٥) للحافظ العراقي.

٤٧٥ _ رواه المصنّف في ((الموضوعات)) (١ / ١٦٣)، ثم قال:

((باطل)).

وقد حاول السيوطي في ((اللائيء)) (١ / ١١٧) تعقبه “ليقول بحسن الحديث، فلم يُحسن، وكذا فعل بعض الغماريين!

وه (أحمدی کوری (عُبید)یش، کهسیکی نه ناسراوه.

پاشان پیتوست بوو (أبو عبد الرحمن السُّلَمي) که باسی ته ماشاکردنی پوخساری جوان دهکات، به ته ماشاکردنی پوخساری خیزان یا خود که نیه کهوه سنورداری بکردایه، چونکه خویندنه وهی فەرمووده که به دگومانی بۆ مرۆف دروست دهکات.

شیخمان (محمدی کوری (ناصر الحافظ) ده لیت: (ابن طاهر المقدسي) کتیبیکی دانابوو سه بارهت به شیاویتی ته ماشاکردنی لای لووسکهی بی تووک (٤٧٦).

نووسهر ده فهرمیت:

فیقهزانان ده لیتن: ههر کهس له کاتی ته ماشاکردنی لای لووسکهی بیتوکدا شههوت و ئاره زووی ههژا، نهوا حهرامه ته ماشای بکات، ههر کاتیکیش مرۆف وای پاگه یاند که له کاتی ته ماشاکردنی لای لووسکهی بیتوکی جواندا شههوت و ئاره زووی ناههژی، کهسیکی درۆزنه، له راستیدا به په هابی پیگه به مه دراوه، چونکه نه گهر قه ده غه کرا، مرۆف به هۆی زۆری تیکه لاوبونه وه تووشی تاوان ده بی، لیژدا نه گهر مرۆف سووریو له سههر ته ماشاکردنی لووسکه، نهوا په فتاری نه م که سه په نهجه پاده کیشیت بۆ نه وهی که به گۆیره ی شههوت و ئاره زووه کانی جولاهه ته وه.

(سعید)ی کوری (المسیب) ده لیت: نه گهر پیاوتان به دیکرد سووره له سههر ته ماشاکردنی لای لووسکهی بیتوک، تاوانباری بکه ن.

بتشی ضارقم: قهومیکن ده لیتن: نیمه به ته ماشاکردنیکه شههوت و ئاره زوانه وه ته ماشا ناکهین، به لکو به ته ماشاکردنیکه پهنو نامۆزگاری وهرگرته وه ته ماشا ده کهین، بۆیه ته ماشاکردن زیانمان پی ناگهینه نی!!

نه مه مه حاله، چونکه سروشت و خووی هه موو ئاده میزاد یه کسانه، بۆیه ههر کهس بانگه شهی داوین پاک و به دورگرتنی نه فسی خۆی بکات له خراپه وادابنیت له هاویره گهزی خۆی جیاوازتره، بانگه شهی شتیکه مه حال دهکات.

ئەوەبوو پێشتر لە میانەیی باسی گوێگرتندا ئەمەمان پوون کردەو. له (خَيْرِ النَّسَاجِ) هەو دەتت: لە گەڵ (مُحَارِبِ) ی کورپی (حَسَّانِ الصَّوْفِيِّ) دا لە مزگەوتی (الْخِيفِ) بووین و، ئیحرامیشمان بەستبوو، لاویکی جوانی خەلکی (المغرب) لە گەلماندا دانیش، (مُحَارِبِ) م بینى تەماشای ئەو لاو دەکات بەجۆرێک من ئەو پەفتارەیم بەخراپ دانا، بۆیە پاش ئەوێ لاوێ هەستا پێم گوت: تۆ لە ئیحرامدا ی لە مانگیکی حەرامداو لە شارێکی حەرامداو لە پێ و پسمیکی هەجدا، کەچی تۆم بینى تەماشای ئەو لاوت کرد بەهاوشیوەی تەماشاکردنی کەسیکی شەیدا (٤٧٧). ئەوەبوو گوتی: ئەمە بەمن دەتتێ ئەو دێو چاوشەوانی و بەنارەزوو، ئایا نەتزانێوە سێ شت قەدەغەیی کردوم بکەومە داوی ئیبلێسەو؟! منیش گوتم: ئەو سێ شتە چێن؟ گوتی: نەتتێ ئیمان و، پاک و خاوتێنی ئیسلام و، گەرەترینیشیان شەرم کردنە لە خۆی تەعالی ئەوێ کە بێنێ لە کاتێکدا من خەریکی ئەنجامدانی تاوانێک بێم کە قەدەغەیی کردوم، پاشان بورایەو، تا خەلکمان لەسەر کۆبۆیەو.

نووێر دەفەر میت:

تەماشای ئەفامیتێ ئەم گێلە بکەن، کە واتێگەشتووێ سەرپێچیکردن تەنھا داوێن پێسی و ئەنجامدانی کاری خراپەیی لەپارە بەدەرەو، نەیزانیوە کە خۆدی تەماشاکردن بەشەهوەت و بە نارەزووێ حەرام دەبێت، وە هەولێداوێ ئاسەواری خۆی سروشتی ئادەمیزادی لەسەر خۆی لا بەریت، لە کاتێکدا کە بەشەهوەت و نارەزووێ تەماشای دەکات، قەسەکانی خۆی بەدرۆ دەخاتەو.

زانایەك بۆی باسکردم کەوا مندالێکی لوسکەیی بێتوک بۆی باسکردبو و گوتبوی: فلان کەسی صۆفی کە خۆشی دەوێم، پێی گوتم: ئەو کورپە کەم! خۆی تەعالی لە تۆدا پرووتیکردن و ئاوردانەو و هاتوچۆی هەیدەو، پێویستی منی خستۆتە تۆ!

باسکراوه کهوا کۆمه‌لێک له صوفیه‌کان چوونه دیدنه‌ی (أحمد الغزالي) (٤٧٨) که هاوکات لاوێکی لووسکه‌ی بێتوکی لابوو، به‌ته‌نها له گه‌لیدا دانیشتبوو، له نێوان هه‌ردوکیشیاندا گۆل دانرابوو، که جارێک ته‌ماشای گۆله‌که‌ی ده‌کردو، جارێکیش ته‌ماشای لاوه‌ لوسکه‌ بێتوکه‌که‌ی ده‌کرد، که دانیشتن، پیاوێکیان پێی گوت: له‌وانه‌یه‌ جه‌وه‌که‌مان لێ تێکدابی ! ته‌ویش گوتی: نه‌رێ به‌خوا. نه‌وه‌بوو کۆمه‌له‌که‌ له‌ پرووی سۆزه‌وه‌ هاواریان لێ به‌رز بویه‌وه !!

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیّت:

من له‌ په‌فتاری ئهم پیاوه‌ سه‌رم سوپ نامیّنێ، که پۆشاکێ شه‌رم و شکۆی له‌پرووی خۆی هه‌لمالیوه‌، به‌لکو له‌واژه‌ چواری پاماده‌بوانه‌ سه‌رم سوپ ده‌میّنێ، که چۆن بێده‌نگ بوونو، نکۆلیان له‌ په‌فتاره‌که‌ی نه‌کرد؟! دلنیا بن شه‌ریعه‌ت له‌ دلی زۆریک له‌ خه‌لکیدا سارد بۆته‌وه‌.

له‌ (أبي الطيب الطبري) وه‌ ده‌لێت: هه‌والی ئهم تایه‌فه‌م پێگه‌شتووه‌ که گوێبیستی گۆرانی ده‌بن، ته‌ماشاکردنی پرووی لووسکه‌ی بێتوکیشیان خستۆته‌ پالی، پێده‌چی به‌خشل و پۆشاک و په‌راویزی په‌نگراویش بپازێننه‌وه‌و، دواي نه‌وه‌ش واره‌ده‌گه‌یه‌نن که مه‌به‌ستیان به‌وه‌ زیادبونی ئیمان به‌ته‌ماشاکردن و، په‌ند وه‌رگرتن و دابه‌ستنی به‌لگه‌یه‌ به‌وه‌ی که کرده‌وه‌ به‌دییه‌نراوه‌کان ده‌که‌ن به‌به‌لگه‌ی بوونی په‌روه‌ردگار، ئه‌مه‌ نه‌وپه‌ری شوێنکه‌وتنی ئاره‌زووات و خه‌له‌تانندی نه‌قل و دژایه‌تیکردنی زانسته‌،

خواي ته‌عالی ده‌فه‌رمیّت: ﴿ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ (الذاریات: ٢١) واته‌: ﴿ وَفِي أَنْفُسِكُمْ ﴾ وه‌ له‌ خودی خۆشتاندا (به‌لگه‌ی زۆر هه‌یه‌) ﴿ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ ده‌ی ئایا بۆ ورد نابنه‌وه‌و سه‌رنج ناده‌ن (٤٧٩).

٤٧٨ _ برای (أبي حامد الغزالي)یه، که پێشتریش ناماژه‌ی پێدرا!

٤٧٩ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

واته: کاته که مانت بوردیتوه که کژیوینه وه

له سهر بیستنی گۆزانی خوش تاوه کو سهر له بهیان

وه کاسی گۆزانی له نیتواندا سوپدراو

نهفسه کانی سهرخوش کردین به بی حهوانه وه

کهست تیاپاندا نه ده بیینی مه گهر سهرمه مست بوو

له دلخوشیداو دلخوشی وای لیده کردی به ناگابی

له دل زیاتر هیچی ترمان نه بوو که

نهرمونیا مان کردبۆوه بۆ کاتگه لیککی زۆر خوش

ده لیت: نه گهر گوئیستبوونی گۆزانی نهو کاریگهریهی هه بی که نه م کهسه باسی ده کات،

که وابوو گوئیستبوونی گۆزانی ده بی چ که لکیک یا خود سوودیک ببه خشیت؟!

(ابن عقیل) ده لیت: گوفتاری نهو که سانهی ده لیت: له ته ماشا کردنی وینهی جوان

ناترسیم. هیچ نییه، چونکه شهریهت وه کو په یامیکی گشتی هاتوهو، جیاوازی له نیتوان

کهسه کاندانا کات، نهوا نایه ته کانی قورنانش نکۆلی له م جۆره بانگه شهیه ده کهن.

خوای تعالی ده فهرمیت: ﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ﴾ (النور:

٣٠) واته ﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾ (تهی محمد _ صلی الله علیه وسلم) بلی به پیاوانی نیماندار

﴿ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ ﴾ چاوی خویان (له سهیر کردنی نامه حهره م) داخه ن و بیاریزن ﴿ وَيَحْفَظُوا

فُرُوجَهُمْ ﴾ وه عه و ره تیان بیاریزن (له داوین پیسی) (٤٨٢).

ههروه ها ده فهرمیت: ﴿ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ (١٧) وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ

رُفِعَتْ (١٨) وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ (١٩) ﴾ (الغاشیه: ١٧ _ ١٩) واته: ﴿ أَفَلَا يَنْظُرُونَ

إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴾ دهی بۆ وردنا بنه وه له حوشر که چۆن دروست کراوه ﴿ وَإِلَى السَّمَاءِ

كَيْفَ رُفِعَتْ ﴾ وه له ناسمان که چۆن بهرز کراوه ته وه ﴿ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴾ وه

له شاخه کان که چۆن داکوتراون و دامه زرێنراون (٤٨٣).

٤٨٢ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فیسری قورنان.

٤٨٣ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فیسری قورنان.

له‌روانگهی نهم نایه‌تانه‌وه پوون ده‌بیته‌وه که خوای تعالی ته‌ماشاگردنی حه‌لّال نه‌کردوه مه‌گهر بۆ وینه‌گه‌لیک که نه‌فس مه‌یلی نه‌کات و، هیچی تیدا نه‌بی بۆی، به‌لکو په‌ندو نامۆزگاریه‌کی لیوه‌رده‌گریت که هیچ شه‌هوت و ئاره‌زوویه‌کی تیکه‌ل نابۆ و، هیچ له‌زه‌ت و چیژتکی تووش نابۆ.

به‌لام وینه‌ی شه‌هوت و ئاره‌زووات، په‌ندی شه‌هوت و ئاره‌زوو ده‌رده‌بهری، بۆیه هه‌موو وینه‌یه‌ک که په‌ندو نامۆزگاری تیدا نه‌بی، پیویسته ته‌ماشا نه‌کریت، چونکه پیده‌چی بیته هۆکاری فیتنه‌و به‌لام دروستکردنیک، بۆیه خوای تعالی په‌یامی پتعه‌مبه‌رایه‌تی به‌ژنیک نه‌داوه، نه‌شیکردوه نه‌ به‌قازی و، نه‌ به‌پیشه‌واو، نه‌ به‌بانگ بیژ، چونکه جیگه‌ی فیتنه‌و به‌لام شه‌هوت و ئاره‌زووه.

هه‌ر که‌سیکیش بلیت: من له ته‌ماشاگردنی وینه‌ جوانه‌کاندا په‌ندو نامۆزگاری ده‌بینم، به‌درۆی ده‌خه‌ینه‌وه، وه هه‌ر که‌سیکیش نه‌فسی خۆی به‌خوو سرووشتیک جیا‌بکاته‌وه به‌جۆرتیک له‌ خوو و سروشتی خۆمان جیا‌وازتر بی به‌بانگه‌شه‌ی خۆی، دیسان به‌درۆی ده‌خه‌ینه‌وه، چونکه له‌راستیدا نه‌وه ته‌نها شه‌یتانه که نه‌و که‌سه بانگه‌شه‌کارانه هه‌لده‌خه‌له‌تینیت.

بته‌شی ئینجتم: قه‌ومیکن هاوه‌لیتی لوسکه‌ی بیتوکیان کردو، نه‌فسی خۆیان له‌ داوین پینسی و کاری خراپ قه‌ده‌غه کردو، واتیده‌گه‌ن نه‌وه تیکۆشانه به‌رامبه‌ر به‌نه‌فس، به‌لام نه‌یانزانیوه کاتی هاوه‌لیتیان ده‌که‌ن و به‌شه‌هوت و ئاره‌زووه ته‌ماشایان ده‌که‌ن، خۆی بۆ خۆی سه‌رپنجیه، نه‌مه له‌ خه‌سله‌ته‌ زه‌مکراوه‌کانی ته‌صوفه.

پیشینه‌ دیرینه‌کانیان له‌سه‌ر شتیکی دیکه‌ی جگه‌ له‌مه‌ بوون، وه‌ گوتراوه: له‌سه‌ر نه‌مه‌ بوونه، به‌ به‌لگه‌وه، به‌لگه‌که‌ش شیعه‌که‌ی (أبوعلی الرّوذباري)ه که ده‌لیت:

أَنْزَهُ فِي رَوْضِ الْمَحَاسِنِ مُقْلَتِي

وَأَمْنَعُ نَفْسِي أَنْ تَنْزَالَ مُحَرَّمًا

وَأَحْمِلُ مِنْ ثِقَلِ الْهَوَى مَا لَوْ أَنَّهُ

يُصَبُّ عَلَى الصَّخْرِ الْأَصَمِّ تَهْدَمًا

واته: چاوه کاتم به نیتو باخچهی جوانه کاندای ده گه پرتنم و

نه فسم قه ده غه ده کهم شتیکی حه رام نه نجام بدات

ئه وه نده قورسی هه وای ئاره زووم هه لگرتووه نه گهر

بخریتته سهر تاویرتیکی رهق ده پڕۆختینیت

نووسهر ده فهرمیت:

دواتر باسه کهی (یوسف)ی کورپی (الحسین)و، گوفتاره کهی دیتته پیشه وه که گوتبووی: صه د
جاری ته وای په پیمانم به پهره وردگارم دا هاوه لیتی لاو مندال نه کهم، به لام قه ده جوانه کان و،
چاوه مهسته کان سوینده کهی به تال کردمه وه !

ئیبلیس ته ماشای کرد ئه مانه قهومیکن له گه لیدا به ره و کاری خراپه پاکیش نابن،
ئه وه بوو سهره تاکانی بۆ پازاندنه وه، بۆیه ههستان به چیژ وه رگرتن له ته ماشاو، هاوه لیتی
کردن و، ده مه ته قی کردن، سوربوون له سهر ئه وهی به رگری له نه فسی خویان بکهن، بۆ ئه وهی
تووشی داوین پیسی و کاری خراپه نه بن، به لام نه گهر راستیش بکهن و، ئه وه یان بۆ به دیبێ،
ئه وای دلیان به شتیکی تره وه په یه وه ند بووه، که له حه قیقه تدا پتویسته به به جیهینانی فهرمانی
خوای تهعلاوه په یه وه ند بێ، کاتهکانی خوشیان _ که پتویسته دل به شتیکه وه سهرقال بێ که
سوودی بۆ پژی دواي هه بێ _ به تیکۆشان به رام بهر به نه فس و خو و سروشتی خویانه وه
به سهر ده بن، بۆ ئه وهی تووشی کاری خراپه نه بن.

هه مو ئه مانه نه فامی و، ده رچوونه له ئادابهکانی شرع، چونکه خوای تعالی فهرمانی
به چاو داگرتن کردووه، که رینگایه که بۆ دل، بۆ ئه وهی دل ته سلیمی خوای تعالی بێ و،
شتیکی نامۆی تیکه ل نه بێ.

نمونهی ئه مانه وه کو نمونهی که سیکه چوبی بۆ لای جانه وه رتیکی درنده له جهنگه لیکدا،
که جانه وه ره که بیری به لای ئه مه وه نه بێ و نه یینی، به لام ئه م که سه وازی لی نه هیئی و،
بیورژیئی و، له گه لیدا به شر بێ و، به رگری بکات، ئای که ساغ و سه لامه تی ئه م که سه له
برینه وه به دورنابی، نه گهر نه شفهوئی و تیانه چی !!

★ تیکۆشان به رامبهر به نهفس:

ئەمانە کەسانێکیان تێدا یە ماوێهەك بههێز بهرامبەر به نهفسی خۆی تێدهکۆشا، پاشان لاواز بوو، بۆیه خۆدی نهفسی بۆ کاری خراپه بانگی دهکرد، ئەو کاته نهفسی خۆی له هاوهلتیتی لووسکهی بێتووکان قهدهغهکرد.

له (أبي حمزة) هوه دهلیت: به (عمد)ی کورپی (العلاء الدمشقي)م گوت که سههرگهورهی صوفیهکان بوو و تهماشام کرد ماوێهەك له گهڵ لاویکی جوانی پاک و ته میزدا پێ دهکات و، پاشان لێی جیابوو، منیش پێم گوت: بۆ لهو لاوه دورکهوتیتهوه که ده مبینی له گهڵتدا بوو، پاش ئهوهی په یوه ندیت له گهڵیدا هه بوو و مه یلیت ده کرد ؟ گوتی: سویند به خوا به بی پق و به بی بیزاری لێی جیابومهوه. پێم گوت: بۆ نه وه ت کرد ؟ گوتی: ته ماشام کرد نه گهر به ته نیا له گهڵیدا یم و، لێم نزیک بێتهوه، دلم بانگم دهکات بۆ شتیک، نه گهر نه بجامی بدهم، له بهر چاوی خوا ی تهالی ده کهوم، له بهر ئه وه لێی دورکهوتمهوه، بۆ پاک پاگرتنی خوا ی تهالی و، پاشان خۆشم له ده رواجه کانی فیتنه و به لاو ناشوب دورده خه مه وه.

★ تهوبه و په شیمانی و زۆری گریان:

کەسانێکیان تهوبه‌ی کردو زۆر گریا سه‌باره‌ت به‌چاو به‌ره‌ئا کردنه‌که‌ی خۆی:
 له (خَيْرِ النَّسَاجِ) وه ده‌لێت: له گه‌ل (أُمِّيَّة) به‌ی کورێ (الصَّامِتِ الصَّوفِيِّ) دا بووم، که
 ته‌ماشای لاویکی کردو، یه‌کسه‌ر نه‌م ئایه‌ته‌ی خوێنده‌وه: ﴿ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا
 تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾ (الحديد: ٤) واته ﴿ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ﴾ وه له‌هر کورێ بن خوا له
 گه‌ل‌تانه (به‌زانیاری و ئاگاداری) ﴿ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾ وه خوا بینایه به‌هرچی که
 ده‌یکه‌ن (٤٨٤).

پاشان گو‌تی: چۆن له زیندانی خوای تعالی ده‌باز بین له‌کاتی‌که‌دا به‌فریشه‌ی دله‌قی
 توندوتیژ پاراستویه‌تی، خوای تعالی گه‌وره‌و پی‌و‌ز بی‌ت، ئای نه‌م شته گه‌وره‌یه که ده‌یه‌و‌یت
 تاقیم بکاته‌وه تیایدا، به‌ته‌ماشاکردنم بۆ نه‌م لاوه، ته‌ماشاکردنی خۆم به‌هیچ شتی‌ک
 نه‌چواندوه مه‌گه‌ر به‌قامیش و زه‌لیک که له پ‌و‌ژێکی بادا ئاگری تی‌به‌ری‌بوه، که هی‌چی
 به‌جینه‌هێ‌لا.

پاشان گو‌تی: داوای لی‌خ‌و‌ش بوون له خوای تعالی ده‌که‌م، له به‌لایه‌ک که چاوه‌کام تووشی
 دلی کردم، به‌راستی ترسام له‌و تاوانان و سه‌رپی‌چیانه‌ پ‌زگ‌ارم نه‌بی، که به‌رامبه‌ر به‌ خوای
 تعالی نه‌ب‌گ‌ام داوه، نه‌گه‌رچی به‌کرده‌وه‌ی هه‌فتا پ‌اس‌گ‌ۆشه‌وه بۆ پ‌و‌ژی قیامه‌ت گه‌راپی‌تمه‌وه.
 پاشان گریا تا هی‌نده‌ی نه‌مابوو بم‌ی، گو‌یم لی‌ بوو له‌کاتی گریان‌که‌یدا ده‌ی‌گوت: نه‌ی
 چاوه‌کان به‌گریان سه‌رقا‌لت ده‌که‌م بۆ نه‌وه‌ی ته‌ماشای به‌لا نه‌که‌یت.

★ نه خۆش کهوتن به هۆی خۆشهویستی به هیزهوه:

کهسانێکیشیان به هۆی خۆشهویستی زۆر به هیزهوه، نه خۆشی یاری پێکردن: له (أبي حمزة الصوفي) وه ده‌ئیت: (عبداللهی کوری (موسی) به‌کێک بوو له سه‌رکرده‌ی صوفیه‌کان و ڕیشسپیه‌کانیان، نه‌وه‌بوو له بازارێکدا ته‌ماشای لایه‌کی کردوو، شه‌یدای بوو، به‌ناستیک هینده‌ی نه‌مابوو به‌هۆی نه‌وین و خۆشه‌ویستی نه‌و لاه‌وه نه‌قلی تێکچی، هه‌موو ڕۆژێک له‌پێگه‌ی هاتوچۆی لاه‌که‌دا ده‌وه‌ستا کاتێ ده‌هات و ده‌چوو، بۆ نه‌وه‌ی بیبینی، به‌لکه‌ی درێژه‌ی کێشاو، نه‌خۆشی ولاوازی له‌جوله‌ی خست و، نه‌یده‌توانی هه‌نگاوێک ڕی بکات، منیش ڕۆژێک چوومه سه‌ردانی و، پێم گوت: نه‌ی (أبا‌ع‌م‌د) ! باس و خواست چی یه؟ نه‌و شته‌ چی یه تۆی گه‌یاندۆته نه‌م بارو‌حاله‌ی که‌ تیا‌یدا ده‌تبینم؟ گوتی: شتانیکه‌ خ‌وای تعالی‌ تاقیکردومه‌ته‌وه تیا‌یدا، منیش نه‌متوانی ئارم بگرم له‌سه‌ر تاقیکردنه‌وه‌که‌و، وه‌و توانام به‌سه‌ریدا نه‌بوو، ده‌گو‌نجی تاوانی واهه‌بی م‌رو‌ف به‌ج‌وک ب‌یتته به‌ر چاوی، به‌لام به‌لای خ‌وای په‌روه‌ردگاره‌وه له‌ تاوانی‌کی گه‌وره گه‌وره‌تر بی، نه‌و که‌سه‌ی تووشی ته‌ماشاکردنی حه‌رام ده‌بی شایسته‌یه‌تی نه‌خۆشیه‌کانی درێژه بکێشی، پاشان گریا. گوتم: چ ده‌تگ‌ری‌نی؟ گوتی: ده‌ترس‌یم به‌ده‌ختی و سه‌رگه‌ردان‌یم له‌ ناگ‌ردا درێژه بکێشی. پاشان به‌ج‌یم ه‌یلاو به‌زه‌یم پ‌یدا ده‌هاته‌وه، له‌به‌ر نه‌و بارو‌حاله‌ خ‌راپیه‌ی تیا‌یدا بینیم.

(أبو حمزة) ده‌ئیت: (عمد)ی کوری (عبداللهی کوری (الأشعث الدمشقي) _ له‌ چاک‌ترین به‌نده‌کانی خوا بوو _ ته‌ماشای لایه‌کی جوانی کرد، نه‌وه‌بوو بورایه‌وه‌و، بۆ ماله‌که‌ی خ‌وی هه‌لگیراو برایه‌وه، نه‌خۆشی ڕووی تێکرد، تا نه‌و ئاسته‌ی دان‌یشت له‌به‌ر پ‌ییه‌کانی، که‌ له‌توانا‌یدا نه‌بوو کات‌یک‌ی در‌یژ له‌سه‌ریان بوه‌ستی، ئی‌مه‌ش ده‌چوین و سه‌ردان‌یمان ده‌کردو، له‌بارو‌حاله‌ و به‌سه‌رهات‌یمان ده‌پرسی و، نه‌ویش نه‌ باس و خواسی خ‌وی بۆ ده‌گ‌یرا‌ینه‌وه‌و، نه‌ ه‌زکاری نه‌خۆشیه‌که‌شی، به‌لام خه‌لکی باسی ته‌ماشاکردنه‌که‌یان ده‌کرد، تا نه‌و باس و خواسه به‌لاه‌که گه‌شت و، نه‌ویش هات بۆ سه‌ردانی، نه‌وه‌بوو به‌هاتنی لاه‌که د‌لی گه‌شایه‌وه‌و، جو‌لایه‌وه‌و، به‌ڕویدا پ‌تکه‌نی و، به‌بینینی پ‌تخ‌وش‌حاله‌ بوو، ئیتر لاه‌که به‌رده‌وام سه‌ردانی

ده کرد تا توانی له سەر پییه کانی بوهستی و، بۆ بارو حالی پیشووی گهراپهوه، نهوه بوو رۆژێک
 لاوه که داوای لێکرد له گهڵیدا بچیتته ماله کهی، بهلام پهازی نه بوو، منیش به شیخم گوت: بۆ
 ههزرت بهوه نییه ؟ گوتی: من له بهلا پارێزراو نیم و، له فیتنهش دلتیانیم و، له وهش دهترسیم
 شهیتان بهلاو فیتنهیه کم به سەر بیتی و، خراپه و سه پێچیهک له نێوان من و نهودا پرویدات و،
 له خهسارۆمه ندان یم !

✱ خۆكۆشتن بۆ ئهوهی تووشی داوین پیسی و کاری خراپه

نه‌بی:

نه‌فسی کهسانێکیان ئاره‌زووی داوین پیسی و کاری خراپه‌ی ده‌کرد، بۆیه خۆی کوشت:

له (المُسَيْنِی کورپی (عَمَدُ الدَّامَغَانِي) وه ده‌لێت: له‌وه‌لاتی فارس صۆفیه‌کی گه‌وره هه‌بوو، گرفتاری لاوێك بوو، توانای راگرتنی نه‌و نه‌فسه‌ی خۆی نه‌بوو، که بۆ نه‌هجامدانی داوین پیسی و کاری خراپه بانگی ده‌کرد، نه‌وه‌بوو هه‌ستی به چاودێری خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ی کردو، پاشان له‌سه‌ر نه‌و ئاره‌زووه په‌شیمان بویه‌وه، ماله‌که‌شی به‌شوێنیکی به‌رزوه بوو، وه له‌پشت ماله‌که‌یه‌وه ده‌ریایه‌کی ئاو هه‌بوو، که په‌شیمان بونه‌وه گرتی، چووه سه‌ریانه‌که‌و، خۆی فێر دایه نێو ئاوه‌که‌وه‌و، نه‌م نایه‌ته‌ی خوای ته‌عالای خۆینه‌وه که ده‌فه‌رمی: ﴿فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ (البقرة: ٥٤) واته ﴿فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ﴾ که‌واته بگه‌رنه‌وه به‌په‌شیمانی بۆ لای به‌دی هینه‌رتان ﴿فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ و خۆتان بکوژن (بی تاوانتان تاوانبارتان بکوژیت) (٤٨٥)، نه‌وه‌بوو له ده‌ریاکه‌دا خنکا.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی:

ته‌ماشای ئیبلیس بکه‌ن چۆن نه‌م هه‌ژاره‌ی پله به پله خه‌له‌تانده‌، له ته‌ماشاکردنی نه‌م لووسکه بیتوکه‌وه، ئینجا به‌رده‌وام ته‌ماشاکردنی، تا خۆشه‌ویستی لاوه‌که‌ی له‌دایا جیگیر کرد، ئینجا هانی نه‌هجامدانی کاری خراپه‌و داوین پیسی ده‌دا، ئینجا کاتی ته‌ماشای کرد خۆی ده‌گرێ و نه‌هجامی نادات، بۆی پازانده‌وه به‌نه‌فامی خۆی بکوژیت، نه‌وه‌بوو خۆی کوشت. پێده‌چی نه‌م پیاوه ویست و ئاره‌زووی داوین پیسی و کاری خراپه‌ی کردبێ و سوور

نەبڕیی لەسەر نەنجامدانی، کەچی تەنها ویست و ئارەزووکردن بەبێ نەنجامدان لە شەرعدا بەخشاوه، چونکە پێغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ دەفرمیت:

((عُفِيَ لَأُمَّتِي عَمَّا حَدَّثَتْ بِهِ نَفْسَهَا)) (٤٨٦).

واتە فرموویەتی: ((تۆمەتەکەم بەخشاوه لەو نەندێشەو بیرو خەیاڵاتانەی کە بەنەفسیاندا دیت)).

پاشان پیاوێکە لەو ویست و ئارەزووانەش پەشیمان بویەو، ((پەشیمان بوونەوێش تەوێه)) (٤٨٧).

بەلام ئیبلیس وای بەخەیاڵدا هێنا کە پەشیمان بوونەوێ تەواو ئەوێه کە خۆی بکوژیت، وەک ئەوێ (بنو إسرائيل) نەنجامیان دا، ئەوان فرمانی ئەوێیان پێکرا بەگوفتاری خوای تعالی: ﴿ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ واتە خۆتان بکوژن، بەلام ئێمە قەدەغەئێ ئەوێمان لێکراوه بەگوفتاری خوای تعالی: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ البقرة: ٥٤ واتە خۆتان مەکوژن، بەراستی تاوانێکی هەرەگەورەئێ نەجام دا.

وفي ((الصحيحين)) (٤٨٨) عن النبي _ صلی اللہ علیہ وسلم _ أَنَّهُ قَالَ: ((مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ " فَهُوَ يَتَرَدَّى فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا)).

واتە پێغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فرموویەتی:

((هەرکەس لە چیاوەکە خۆی فرێتاتە خوارەو، خۆی بکوژیت، ئەوا بەردەوام لە دۆزخدا دەکەوێتە خوارەو، بەهەتا هەتای تیایدا دەمی نیتەو)).

---

٤٨٦ _ رواه البخاري (١١ / ٤٧٨)، ومسلم (١٢٧) " عن أبي هريرة بلفظ: ((إن الله تجاوز لأمتي عما حدثت به أنفسها)).

٤٨٧ _ وقد صَحَّ هذا الكلام مرفوعاً الى النبي _ صلی اللہ علیہ وسلم _، ولي جزءٌ خاصٌ في تخريجه وجمع طرقه، عنوانه: ((دفع الحوثة في طرق حديث: الندم توبة))، هو الجزء التاسع عشر من سلسلتي ((الأجزاء الحديثية))، يسر الله إتمامه.

٤٨٨ _ رواه البخاري (١٠ / ٢٦١)، ومسلم (١٠٩) " عن أبي هريرة.

کهسانیکیش له صوفیه کان جیابوونهوه خرایه نیتوان خۆی و خۆشهویسته کهیهوه، بۆیه ههستا به کوشتنی خۆشهویسته کهی:

پێم گهشتوووه کهوا صوفیهك له خهڵوهتگهیه کدا (ریاط) بوو، لای خۆمان له بهغداد، منداڵتیکیشی له گهڵدا بوو لهو ماله‌ی تیایدا ده‌ژیا، خه‌لکیش قسه‌یان پێگوت، تا لێکیان جیاکردنه‌وه، صوفیه‌که‌ش چووه ژوره‌وه و چه‌قۆیه‌کی به‌ده‌سته‌وه‌بوو، هه‌ستا به‌کوشتنی منداڵه‌که‌و، ئینجا به‌لایه‌وه دانیشته و ده‌گریا، خه‌لکی خه‌ڵوهتگه‌که‌ش هاتن و، بینیان و، له‌بارو‌حالیان پرسى و، نه‌ویش دانی به‌کوشتنی منداڵه‌که‌دا نا، بۆیه به‌رزیان کرده‌وه بۆ لای سه‌رۆکی پۆلیس، له‌ویش دانی به‌تاوانه‌که‌یدا نا، بابی منداڵه‌که‌ش هات و ده‌گریا، صوفیه‌که‌ش دانیشته و ده‌گریا، به‌سه‌رۆکی پۆلیسی ده‌گوت: توخوا له‌به‌ر ئهم تاوانه‌م منیش بکوژه، سه‌رۆکی پۆلیسیش پێی گوت: نیستا لێم بوردیت. صوفیه‌که‌ش هه‌ستا و چوو بۆ لای گۆڤی منداڵه‌که‌و، بۆی ده‌گریا، دواتریش به‌رده‌وام له‌جیاتى منداڵه‌که‌ هه‌جی ده‌کردو پادا‌شته‌که‌ی پێده‌به‌خشی (٤٨٩).

---

٤٨٩ _ ئهم کاره‌ پێچه‌وانه‌ی راستیه‌، چونکه‌ به‌خشینی پادا‌شته‌ به‌هیچ که‌س ناگات مه‌گهر له‌ منداڵه‌وه بۆ دایک و باب، وه‌کو ئهمه‌ی له‌ کتیی (أحكام الجنائز)دا (ص ١٧٣ _ ١٧٦) پێشه‌وامان (الالبانی) _ مَتَّع الله بعلومه _ لێکۆڵینه‌وه‌ی له‌سه‌ر نویسه‌.

* نَزِیکبُونه وه له فیتنه و ناشوب و کهوتنه نیوی:

کهسانیک له مانه له فیتنه و ناشوب نَزِیک بوننه وه، کهوتنه نیوی و، بانگه شه کانی نارامگرتن و تیکۆشان بهرامبهر به ئاره زووه کانی نهفس سوودی پی نه گه یاندن.

له (ادریس)ی کورپی (ادریس) وه ده لیت: له مصر لای کۆمه لیتیکی صوفیه کان ناماده بووم، لایکی لووسکهی بیتوکیان هه بوو گۆرانی بۆ ده گوتن، گوتی: پیاویکیان بارو حاله کهی به سهردا زال بوو و، نه یزانی چ بکات، بۆیه گوتی: نهی لاو! بلی: (لا إله إلا الله). لاوه کهش گوتی: (لا إله إلا الله). نهوه بوو گوتی: نهوه ده مه ماچ ده کهم که گوتی (لا إله إلا الله) !!

بهشی شه شهم (٤٩٠): کهسانیکن مه به ستیان هاوه لیتی لووسکه بی توو که کان نه بوو، به لکو مه به ستیان نهوه بوو مندا له که تهویه بکات و، زوهد بکات و، بهویست و خواست هاوه لیتیان بکات، ئیبلیسیش سهریان لی ده شیۆنیت و، ده لیت: له خهیر قه ده غهی مه کهن.

پاشان ته ماشا کردنیان بۆ لاوه که دوباره ده بیته وه به بی مه به ست، تا فیتنه و ناشوبیک له دلددا دروست ده کات و، ئینجا شهیتان زه فیهریان پی ده بات، به نه ندازهی توانینی خۆی، پیده چی نهوه که سانه متمانه شیان به دین و ئیمان کهی خۆیان هه بی، به لام شهیتان وروژاندنی و هانی دان و، فری دانه نیو نهویه ری تاوان و سه ری پچه وه.

نوسهر ده فیه ریت:

هه له یان له وه دایه خۆیان تووشی فیتنه و ناشوب ده کهن و، هاوه لیتی کهسانیک ده کهن که مرۆف بیوهی نابی له کاتی هاوه لیتیاندا.

شتی وه کو نه مه له هه موو چه رخی کدا زۆره، له صوفیه کان و کهسانی تریش.

بهشی چه وه تم: قهومیکن ده یان زانی هاوه لیتی لووسکه و بیتووکان و ته ماشا کردنیان جایز نییه، به لام نه یان توانی له سهر نهوه نارام بگرن:

له (الرازي) وه ده لیت: (یوسف) ی کوری (الحسین) ده لیت: هر شتیکتان بینی من ده یکم نیوهش بیکم جگه له هاوه لیتی لاوان و مندالان، چونکه فیتنه ترین و ناشویرینی فیتنهو ناشویه کانه، دنیابن زیاتر له صدد جار په یمام به خوی خوم داوه که هاوه لیتی لاوان و مندالان نه کم، به لام جوانی گوناکان و، قه دو بالای پیک و، مهستی چاوه کان په یمانه که یان هه لوه شاندموه، له کاتی هاوه لیتیشیاندا خوی تعالی سه بارهت به هیچ سه پیتچیهک لیتی نه پرسیم.

(صَرِيعُ الْغَوَانِي) (٤٩١) له مانایه کی هاوه شیوهی نه وه دا نم شیعره ده لیت:

إِنَّ وَرْدَ الْخُدُودِ، وَالْحَقَّ النَّجْدِ

لَ، وَ مَا فِي الثُّغُورِ مِنْ أَقْحَوَانِ

و اعوجاج الأصداغ في ظاهر الخدِّ،

و مَا فِي الصُّلُورِ مِنْ رُمَّانِ

تَرَكَّتْنِي بَيْنَ الْغَوَانِي صَرِيعاً

فلهذا أدعى صَرِيعَ الْغَوَانِي

واته: سوری گوناکان و جوانی و گه ورهیی چاوه کان و

زاره کان که وه کو گو له به بیون کراوه ته وه

لاری لاجانگه له پرووکاری گوناکانداو

نه وه نه رهی له سنگه کاندایه

به جیت هیشتم له نیوان نافرته شوخ و جوانه کاندایه تیشکاوی

بویه به تیشکاوی نافرته جوان و شوخه کان ناسراوم

نووسهر ده فهرمیت:

نم پیاوه به راستی ناوی خوی زړاندوه له شتیکتا که خوی تعالی نه پیتیه که ی پاراستوه،

هه والیشی داوه که وا هه رکات فیتنهو ناشویریکی بینیبی په یمانه که ی هه لوه شاندموه، باشه

نیرادهو سووری ته صوف له کوئ یه بۆ پالنانی نه فس بۆ شهوهی قورسی و نارِهه تیه کان
هه لگرتیت ؟!

پاشان به نه فامیه که ی خوی واتینگه شتوووه که سه ریپچی ته نها بریتیه له داوین پیسی و
کاری خراپه، به لām نه گهر زانستی هه بویه ده یزانی کهوا هاوه لیتی و ته ماشا کردنیشیان
سه ریپچیه .

ته ماشای نه فامی بکه چ به خاوه نه کانی ده کات ؟!

✱ سوودی زانست و مهترسیتی ته‌ماشاگردن :

هموو كه سِيك زانستی له دهست چویی، بِي سهروبهره كردار ده‌كات، نه‌گهر ده‌ستیشی كهوت و كرده‌وه پي‌كردنی له دهست چویی، نه‌وا به‌بی سهروبهره‌یه‌کی زۆر به‌هیزه‌وه كردار ده‌كات، وه هه‌ركه‌س نه‌ده‌بی شهرعی به‌كاره‌ینا كه له گوشتاری خوی تعالادا هاتوه: ﴿قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ النور: ٣٠ ﴿واته: ﴿قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ (ئهی عه‌د _ صلی الله علیه وسلم _) بَلَى به‌پیاوانی ئیماندار ﴿يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ﴾ چاوی خۆیان داخه‌ن و پیا‌رتزن (له‌سه‌یرکردنی نامه‌هره‌م) (٤٩٢)، نه‌وا هه‌ر له سه‌ره‌تاوه له‌و شتانه‌یته‌وی ده‌بی، به‌لام نه‌گهر نه‌ده‌بی شهرعی پیاده نه‌کردبِي نه‌وا له‌ کۆتايدا زۆر ناسته‌مه‌ وازی لی بِيئیت.

شهرع قه‌ده‌غهی نه‌وه‌ی كرده‌ كه له‌گه‌ل لووسكه‌ی بِيئوكدا دانیشتن ب‌كریت، زانا‌یان سه‌باره‌ت به‌م شته‌ نامۆزگاریان كردوین:

پیشه‌وا (عمری كوری (المطاب) فهرموویه‌تی: هیچ‌جانه‌وه‌ریکی درنده‌ی زیانبه‌خش به‌مه‌ندازه‌ی لاویکی لووسكه‌ی بِيئوك بۆ زانا مه‌ترسیدار نییه‌.

له (الحسنی كوری (ذُكُوان) وه‌ ده‌لِیت: له‌گه‌ل مندالی ده‌وله‌مه‌نداندا دامه‌نیشن، چونكه‌ روخساریان له‌ روخساری ژنان ده‌چیت، نه‌وانه‌ زۆر له‌ كچی شوونه‌كردوو دل‌پِیتن.

له (أبي السائب) وه‌ ده‌لِیت: دل‌نیا‌بن من ده‌ترسم لاویکی لووسكه‌ی بِيئوك زیاتر له‌ هه‌فتا كچی شوونه‌كردوو كار له‌ خوا‌به‌رستیک بكات.

له (أبي عليّ الرُّوذباري) وه‌ ده‌لِیت: گو‌بیستی (جُنید) بووم ده‌یگوت: پیاویك به‌پاوه‌ری كورپکی مندالی جوانی خۆی چوه‌ دیدنه‌ی پیشه‌وا (أحمدی كوری (حنبل). فهرمووی: نه‌مه‌ کییه‌؟ پیاوه‌كه‌ گوتی: كۆزی خۆمه‌. پیشه‌وا (أحمد) فهرمووی: جارێکی تر له‌ گه‌ل خۆتدا مه‌یه‌ینه‌. کاتی پیاوه‌كه‌ هه‌ستار پۆشت، پیی گوترا: خوا پشتگیری شیخ بكات، نه‌م پیاوه‌ پاك دامین و به‌نا‌پروه‌و، كۆره‌كه‌شی له‌ خۆی چا‌ک‌ره‌.. پیشه‌وا (أحمد) فهرمووی: پاك

دامیڤنی و به ئابرویه تی ئەوان مەبەستە سەرەکیەکی ئیمە قەدەغە ناکات، ئیمە لەسەر ئەم بیروپایە شێخەکانی خۆمانمان بینی و، ئەوانیش هەمان بیروپایان لە پیشینانی خۆیانەوه بۆ دەگیراینەوه.

لە (بَشْرِي كُورِي (الحارث) هوه دەلیت: لەم لاو و منداڵانە وریای خۆتان بن.
 لە (أبي منصور عبدالقادر)ی کورپی (طاهر) هوه دەلیت: هەرکەسێک هاوەلیتی لاو و منداڵان بکات، تووشی کاری ناشیاو و ناپەسەند دەبێ.
 لە (أبي عبدالرحمن السلمی) هوه دەلیت: (مُظَفَّرُ الْقَرْمِيسِيْنِي) دەلیت: هەرکەس هاوەلیتی لاو و منداڵ بکات بە مەرجی بیوهیی و نامۆژگاری، ئەوه تووشی بە لاو فیتنە دەبێ، ئەو ئەو کەسانە هاوەلیتیان دەکەن بەبێ مەرجی بیوهیی دەبێ چۆن بێ؟!

★ ٲوو وەرگێڕان له لووسکهو بیتوکان:

به‌پاستی پێشینیانی چاك زێده‌پۆیان ده‌کرد سه‌باره‌ت به‌ٲوو وەرگێڕان له‌ لووسکهو بیتوکان:
له‌ (عطاء)ی کۆری (مسلم)وه ده‌لێت: (سفیان) نه‌یده‌هێلا لووسکهیه‌کی بیتوک له‌
گه‌لیدا دانیشیت.

له‌ (یحیی)ی کۆری (معین)وه ده‌لێت: هه‌رگیز لووسکهیه‌کی بیتوک ته‌ماعی هاوه‌لێتی
منی نه‌کردوه‌.

له‌ (عبدالله)ی کۆری (المبارک)وه ده‌لێت: (سفیان الثوري) چوه‌ گه‌رماوه‌وه‌، له‌و کاته‌دا
مندالێکی ٲوو گه‌ش هاته‌ ژوره‌وه‌، نه‌وه‌بوو فهرمووی: ده‌ریکه‌نه‌ ده‌ره‌وه‌، ده‌ریکه‌نه‌ ده‌ره‌وه‌،
به‌پاستی من له‌ گه‌ل هه‌ر ژنی‌کدا شه‌یتانی‌ک ده‌بینم و، له‌ گه‌ل هه‌ر مندالێکی‌شدا ده‌یه‌ها
شه‌یتان ده‌بینم!

له‌ (أبي عليّ الرُّوذباري)وه ده‌لێت: (أبو‌العباس أحمدُ المؤدّب) ٲی‌ی گوتم: ئه‌ی (أباعلي)!
صوفیه‌کانی ئهم زه‌مه‌نه‌ی خۆمان له‌ کۆی وه‌ ئهم دل‌خۆش بوونه‌یان به‌مندالان وەرگرتوه‌ ؟
منیش ٲی‌م گوتم: ئه‌ی گه‌وره‌م! تۆ باشت‌ر ده‌یاناسی، ٲی‌ده‌چی نه‌یه‌تی بی‌وه‌یی بیانبات بۆ زۆر
شت. گوتم: ئه‌یه‌و زۆر دۆره‌، که‌سانێ‌کمان بینی ئیمانی زۆر له‌وان به‌هێ‌زتر بوو، نه‌گه‌ر لاو و
مندالی بی‌نیبا بۆ‌لای دیت، هه‌ل‌ده‌هات، وه‌کو چۆن له‌ ریزی له‌شکری ٲی‌شکه‌وتوو هه‌ل‌دیت،
له‌پاستیدا ئه‌وه‌ش به‌گۆیره‌ی کاته‌کانه‌ که‌ بارو‌حان زان ده‌بی به‌سه‌ر خاوه‌نه‌کانیدا، که‌ نا‌هێ‌لت
ته‌صروفێ‌ک بکات که‌ سرووشت و خوی ناده‌میزادی ٲی‌ویستی ده‌کات، ئای که‌ مه‌ترسی
زۆره‌! ئای که‌ هه‌له‌ زۆره‌!

★ هاوه‌لیتی مندال و لاوان:

هاوه‌لیتی مندال و لاوان به‌هێزترین داوه‌کانی ئیبلیس که زۆریک له صوفیه‌کانی پێ راو ده‌کات.

له (أبي بكر الرازي) وه ده‌لیت: (يوسفُ)ی کورێ (الحسين) ده‌لیت: ته‌ماشای به‌لاو نه‌هامتی صوفیه‌کانم کرد، بۆم ده‌رکه‌وت له کورێ وه بۆیان هاتوه ! بینیم به‌لاو نه‌هامتی صوفیه‌کان له هاوه‌لیتی مندال و لاوان و، تیکه‌لی دژه‌کان و، هاوریته‌تی ژنانه‌ویه.

★ سزای ته‌ماشاکردنی لووسکه‌و بیتووکان:

سه‌باره‌ت به‌سزای ته‌ماشاکردنی لووسکه‌و بیتووکان:

له (أبي عبد الله)ی کورێ (الملاء) وه ده‌لیت: ته‌ماشای مندالێکی گاوم ده‌کرد، له‌و کاته‌دا (أبو عبد الله البلخي) به‌لامدا تێپه‌ریوو و، پیتی گۆم: بۆچی وه‌ستاوی ؟ منیش گۆم: ئه‌ی مام ! ته‌ماشای ئهم پوخساره‌ ناکه‌ی چۆن به‌ناگر سزا ده‌دری، ئه‌وه‌بوو به‌ده‌سته‌کانی دای به‌سه‌ر شافداو گۆتی: نه‌نجامه‌که‌ی ده‌بینی نه‌گه‌رچی پاش ماوه‌یه‌گیش بیت.

گۆتی: پاش چل سال نه‌نجامی ئه‌وه‌م ده‌سته‌کوت، ئه‌وه‌بوو که قورئانم بیرچۆوه.

ده‌لیم: له‌راستیدا که‌می درێژه‌م به‌م به‌شه‌دا (١٩٣)، چونکه له‌و شتانه‌یه که خه‌لکیکی زۆر تووشی به‌لاو کاره‌سات ده‌کات، وه ئه‌و که‌سه‌ی زانیاری زیاتری ده‌ویت، وه ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌چاو به‌ره‌تاکردن و، هه‌موو هۆکاره‌کانی هه‌واو ئاره‌زوواته‌وه هه‌یه، با ته‌ماشای کتێبه‌که‌مان ((ذمّ الهوى)) بکات، چونکه ئه‌وه‌ی تۆ له‌و باره‌وه ده‌ته‌وی تیا‌دا‌یه.

---

٤٩٣ _ شيخ _ علي الحلبي _ ده‌لیت: هه‌ستاوم به‌ لابردنی زۆریک له‌و چیرۆک و باس و خواسانه‌ی که پێشه‌وا _ ابن الجوزي _ لی‌رده‌دا ده‌یگێتته‌وه‌و، هه‌ره‌ گرنگه‌کانیم هه‌شتۆته‌وه‌.

✱ باسی سه‌ریشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان سه‌باره‌ت به‌بانگه‌شه‌کردنی پشت به‌ستن و وازه‌ینان له‌هۆکاره‌کان و خۆنه‌پاراستن له‌مال و سامان :

له (ذی النّون المصری) وه ده‌لّیت: سالانێک زۆر سه‌فه‌رم کرد، به‌لام ته‌نها یه‌ك جار نه‌بی، پشت به‌ستم به‌راستی بۆ نه‌هاته‌دی، نه‌وه‌بوو له‌پێگای ده‌ریاوه سه‌فه‌رم کرد، كه‌شتیه‌كه‌مان شكا، ده‌ستم گرت به‌دارێك له‌داره‌كانی كه‌شتیه‌كه‌وه، نه‌فسم پێی گوتم: دل‌تیا به‌ خوای تعالی حوكمی خنكانی به‌سهر تۆدا داوه، ئهم پارچه‌ داره‌ چ سوودێك به‌تۆ ده‌گه‌یه‌نی؟ بۆیه‌ وازم له‌ پارچه‌ داره‌كه‌ هێنا، كه‌چی سه‌ر ناوه‌كه‌ كه‌وتم، تا كه‌وتمه‌ كه‌ناری ده‌ریاكه‌.

له (محمد) وه ده‌لّیت: سه‌باره‌ت به‌مه‌سه‌له‌یه‌ك له‌ بواری پشتبه‌ستندا له (أبايعقوب الزّيات) م پرسى، نه‌وه‌بوو دێره‌همه‌مێكى پێ بوو لا به‌ردو، پاشان وه‌لامی دامه‌وه _ هه‌قى پشتبه‌ستنه‌كه‌ی دا _، پاشان گوته‌ی: شه‌رمم كرد شتیكم پێ بی، كاتێ كه‌ وه‌لامت ده‌ده‌مه‌وه!

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیته‌:

كه‌مى زانست نه‌و تێكه‌لكردنه‌ی دروست كرد، به‌لام نه‌گه‌ر له‌ ناوه‌پۆكى پشتبه‌ستن تێگه‌شتنايه‌، ده‌یانزانی هه‌چ دژ به‌یه‌كه‌بونێك له‌ نیتوان پشتبه‌ستن و به‌كاره‌ینانی هۆكاره‌كاندا نیه‌، چونكه‌ پشتبه‌ستن متمانه‌کردن و باوه‌ركردنی دلّه ته‌نها به‌و كه‌سه‌ی كه‌ پشتی پێده‌به‌ستریته‌، له‌ بواری به‌پێوه‌بردنی كاروباردا، ئهمه‌ش دژ به‌وه‌ نیه‌ كه‌ جه‌سته‌ به‌جۆلێته‌وه‌و هۆكاره‌كان به‌كارپێنی، یاخود مال و سامان پاشه‌كه‌وتکردن، خوای تعالی ده‌فه‌رمیته‌: ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا﴾ ﴿النِّسَاء: ٥﴾ واته‌ ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ﴾ مه‌یده‌نه‌ گێل و كه‌م عه‌ق‌له‌كان ﴿أَمْوَالَكُم﴾ ماله‌كانتان ﴿الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ﴾ له‌ حاله‌تێكدا خوا نه‌و (مالانه‌ی) بۆ كردون ﴿قِيَامًا﴾ به‌هۆی راوه‌ستانی ژیا‌ت‌تان (٤٩٤).

پێشهوا _ ابن المجوزي _ ده‌فرمیی: ﴿ قِيَامًا ﴾ واته بۆ راوه‌ستانی جه‌سته‌کانتان.
 پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فرموویه‌تی: ((نَعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ مَعَ الرَّجُلِ
 الصَّالِحِ)) (٤٩٥) واته: ((ئه‌و مال و سامانه‌ چاکه، که ه‌ی پیاوی چاکه)).
 هه‌روه‌ها فرموویه‌تی: ((إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ
 النَّاسَ)) (٤٩٦).

واته: ((تۆ نه‌گه‌ر واریسه‌کانت به‌ده‌وله‌مه‌ندی به‌جیبیلت، زۆر چاکتره‌ له‌وه‌ی که
 به‌هه‌ژاری و نه‌داری به‌جییان بیلت و، ده‌ست له‌ خه‌لك پانکه‌نه‌وه)).
 وه‌ بزانه‌ ئه‌و زاته‌ی فه‌رمانی به‌پشتبه‌ستن کردوه هه‌ر خۆشی فه‌رمانی به‌وریابون و
 ئاگاداریون کردوه، بۆیه ده‌فرمیی: ﴿ خُذُوا حِذْرَكُمْ ﴾ النساء: ٧١ ﴿ واته ئاگاداری خۆتان
 وه‌رگرن (٤٩٧).

هه‌روه‌ها خ‌وای ته‌عالی ده‌فرمیی: ﴿ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ ﴾ الأنفال: ٦٠ ﴿
 واته ﴿ وَأَعِدُّوا لَهُمْ ﴾ (ئه‌ی ئیمانداران) ئاماده‌ی بکه‌ن بۆیان ﴿ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ ﴾ ئه‌وه‌ی
 له‌ تواناتاندا هه‌یه له‌ هیژ (٤٩٨).

وقال: ﴿ أَنْ أَسْرِ بَعَادِي لَيْلًا ﴾ طه: ٧٧ ﴿ واته که به‌نده‌کاتم به‌شه‌و بیه (و له‌ مصر
 ده‌رچن) (٤٩٩).

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ هه‌والی پێداوین که‌وا پشتبه‌ستن دژبه
 خۆپاراستن نییه.

٤٩٥ _ رواه أحمد (٤ / ١٩٧)، والبغوي (٢٤٩٥) " عن عمر بن العاص، بسند حسن.

٤٩٦ _ رواه البخاري (٥ / ٣٦٣)، ومسلم (١٦٢٨) " عن عبدالله بن عمرو.

٤٩٧ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

٤٩٨ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

٤٩٩ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورنان.

عن أنس بن مالك _ رضي الله عنه _ قال: جاء رجلٌ إلى النبي _ صلى الله عليه وسلم _ وترك ناقَةً ببابِ المسجدِ، فسأله رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _ عنها ؟ فقال: أطلَقْتُها، وتوكَّلتُ على الله. قال: ((اعقِلْها وتوكَّل)) (٥٠٠).

واته: له (أنس)ی کوردی (مالك)هوه _ خوای لی پازی بیت _ فەرموویەتی: پیاویک هاتە خزمەتی پێغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _، که وشتريکی له دەرگای مزگەوتە کەدا بە جێهێڵابوو، پێغەمبەری خواش _ صلى الله عليه وسلم _ دەربارەى وشتە کە لێى پرسى ؟

٥٠٠ _ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ (٢٥١٩)، وَأَبُو نَعِيمٍ فِي ((الْحَلِيَّةِ)) (٨ / ٣٩٠)، وَابْنُ أَبِي الدُّنْيَا فِي ((التَّوَكُّلِ)) (رَقْم ١١) "عَنْ أَنَسٍ.

وفي سنده راو لم يوثقه إلا ابن حبان.

ورواه ابن حبان (٢٥٤٩)، والحاكم (٣ / ٦٦٣)، والقضاعي (٦٣٣) "عن عمرو بن أمية.

وقال الهيثمي في ((المجمع)) (١٠ / ٣٠٣):

((رواه الطبراني من طرق، ورجال أحدهما رجال الصحيح "غير يعقوب بن عبدالله بن عمرو بن أمية الضمري، وهو ثقة)).

وناقض نفسه في (١٠ / ٢٩١)، إذ قال:

((وفيه عمرو بن عبدالله بن أمية الضمري ﴿وهو هو﴾، ولم أعرفه)) !

إذ تحرف عليه !!

وقال العراقي في ((تهريج الإحياء)) (٤ / ٢٧٩):

((رواه ابن خزيمة في ((التوكُّل))، والطبراني من حديث عمرو بن أمية بإسناد جيد)) !!

قلت: ويعقوب لم يوثقه إلا ابن حبان أيضاً، ولكن الحديث بهذين الطريقين حسنٌ إن شاء الله.

(تنبيه):

عزا الحديث الشيخُ شعيب الأرنؤوط في تعليقه على ((الإحسان)) (رقم ٧٣١)، لـ ((البيهقي في ((التوكُّل))

(ص ١٢) !

وليس لذلك أصل ! إنما هو ابن أبي الدنيا !!

والله أعلم.

گوتی: بهرەلّام کردو، پشتم به خوا بهست. پیڤه مبهری خواش _ صلی الله علیه وسلم _
 فرمووی: ((به لکو بیبهسته وهو پشت به خوا بهسته)).

له (سُفیان)ی کوری (عُیْنَة) وه ده لیت: ته فسیر کردنی پشت بهستن نه وهیه که مرؤف رازی
 بی بهوهی پیتی ده کریت.

(ابن عقیل) ده لیت: قومیک واده زانن که پارێزکردن و خۆپاراستن دژ به پشت بهستن وه،
 پشت بهستنی تهواو بریتیه له پشت گوێخستنی ده ره نجام و ناکام و، وازه یان له خۆپاراستن،
 به لّام نهم شته به لای زانایانه وه ناتهواوی و که متهرخه میهو، به لایانه وه ده بی بههۆکاریک بۆ
 سه رزه نشتکردن.

خوای تعالی فرمانی به به شتهستن نه کرد، تا فرمانی به خۆپاراستن و به کاره یانانی
 هه موو توانایه ک کرد بۆ پارێزکردن، خوای تعالی ده فرمانیت: ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا
 عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ (آل عمران: ۱۵۹) واته ﴿وَشَاوِرْهُمْ﴾ وراویژیان پی بکه ﴿فِي
 الْأَمْرِ﴾ له کاروباردا ﴿فَإِذَا عَزَمْتَ﴾ جا کاتی (دوای راویژکردن) پرپارت دا ﴿فَتَوَكَّلْ عَلَى
 اللَّهِ﴾ نه وه پشت به خوا بهسته (۵۰۱).

بۆیه نه گهر خۆپاراستن و به کاره یانانی هۆکاره کان دژ به پشت بهستن بوایه، نهوا خوای تعالی
 نهو شتهی تایبهت نه ده کرد به پیڤه مبه ره که یه وه کاتی پیتی فرموو ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾.

باشه ئایا راویژپیکردن مه گهر سوود وه گرتن نییه له پای که سی بهرام بهر که
 به کار ده یتریت بۆ خۆپاراستن و پارێزکردن له دوژمن؟!

خوای تعالی رازی نه بووه بهوهی خۆپاراستن و پارێزکردن بگه ریتیتسه وه بۆ راو ئیجتهدادی
 تایبهتی خۆیان، به لکو برپاری له سه ر داوه، کردویه تی به نه نجامدانی کاریک له خودی
 نوێزه که دا، که تایبهترین په رستنه کانه، بۆیه فرموویه تی: ﴿فَلْتَقُمْ طَائِفَةً مِنْهُمْ مَعَكَ

وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ ﴿النساء: ١٠٢﴾ واته ﴿فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ﴾ نهوه با تاقمیک لهوان له گهه تۆ نوێز بکهن ﴿وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ﴾ و با چه که کانیان پی بیت (٥٠٢).
هۆکاری نهوهشی بهم نایهته پروونکرد و نهوه: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً﴾ (النساء: ١٠٣) واته ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بی باوهپان ناواته خوازن ﴿لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ﴾ که ئیوه بی ناگابن له چه که کانتان ﴿وَأَمْتِعَتِكُمْ﴾ و شت و مه که کانتان ﴿فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ﴾ تا پهلامارتان بدهن ﴿مَيْلَةً وَاحِدَةً﴾ بپهلامارتکی به کجاره کی (بدهن به سهرتاندا) (٥٠٣).

هه رکه سیش بزانی خۆپاراستن ناوه هایه، ئیتر نالیت: پشتبهستن وازهینانه له هه موو شته زانراوه کان، به لکو پشتبهستن سه پرشکردنی خوای تعالی به لهو مه سه له دا که پشتی پی دهبه ستریت، چونکه له تواناو وزه ی مروفی ناسایی به دهره، نهوه بوو پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فهرمووی: ((اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ)) واته ((بیههسته وهو پاشان پشت بههسته)).
نه گهر پشتبهستن وازهینان بوايه له پارێزکردن و خۆپاراستن، نهوا تایبهت ده کرا به چاکترین که سی خه لکه وه _ صلی الله علیه وسلم _ له خیرترین بارو حاله کاندا، که بارو حاله نوێزکردنه.

پیشهوا (الشافعی) _ به ره هه متی خوا بیت _ وای بۆ چوه که پیویسته لهو کاته دا چه هه لگهریت، چونکه خوای تعالی ده فهرمیت ﴿وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ﴾ واته با چه کانیان پی بیت.

پشتبهستن خۆپاراستن و پارێزکردن قه دهغه ناکات، چونکه پیغه مبهر موسی _ علیه السلام _ کاتی پی گوترا: ﴿إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَأْتِمُرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ﴾ (القصص: ٢٠) واته ﴿إِنَّ الْمَلَائِكَةَ﴾ سه رگه وه کان ﴿يَأْتِمُرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ﴾ کۆبونه وته وه له باره ی تۆوه (قه سه ده کهن) بۆ نهوه ی بتکوژن (٥٠٤)، چوه دهره وه.

٥٠٢ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی تهفسیری قورئان.

٥٠٣ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی تهفسیری قورئان.

٥٠٤ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی تهفسیری قورئان.

ههروه‌ها پێغه‌مبهرمان _ صلى الله عليه وسلم _ له مه‌ككه چووه ده‌روهه، له‌ترسی نه‌وانه‌ی پلان و ده‌سیسه‌یان بۆ دارشتبوو، وه پێشه‌وا (أبویكر الصديق) _ خوای لى پازى بیٔ _ به‌گرتنى كونی نه‌شكه‌وته‌كه ده‌پیاراست.

ته‌ماشكه نه‌وان هه‌قى خۆپاراستنیان ده‌داو، پاشان پشتیان ده‌به‌ست.

له‌به‌شى خۆپاراستندا خوای تعالی ده‌فرمیت: ﴿لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ﴾ ﴿یوسف: ٥﴾ واته ﴿لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ﴾ خه‌وه‌كه‌ت مه‌گێڤه‌ره‌وه ﴿عَلَىٰ إِخْوَتِكَ﴾ بۆ براكانت (٥٠٥).

هه‌روه‌ها ده‌فرمیت: ﴿لَا تَدْخُلُوا مِن بَابٍ وَاحِدٍ﴾ ﴿یوسف: ٦٧﴾ واته هه‌مووتان له ده‌رگایه‌كه‌وه مه‌چنه ژوره‌وه (٥٠٦).

هه‌روه‌ها ده‌فرمیت: ﴿فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا﴾ ﴿الملك: ١٥﴾ واته ده‌ی بگه‌ڕێن به‌قه‌رغ و لاشانیدا (٥٠٧).

ئه‌مه له‌بهر ئه‌وه‌یه كه جولانه‌وه بۆ پاراستنى نه‌فس مانای ئه‌وه‌یه كه نیعمه‌تى خوای تعالی به‌كارده‌هێنریت، وه‌كو چۆن خوای تعالی ده‌یه‌وێت نیعمه‌ته‌ ئاشكراكانى خۆی به‌ده‌رخات، ئاوه‌هاش ده‌یه‌وێت سپارده‌كانى خۆی به‌ده‌رخات، بۆیه شیواو نییه‌ كه‌وا سپارده‌كانى په‌ك بخریت پشتبه‌ستن به‌وه‌ی كه به‌خشیویه‌تى، به‌لكو ده‌بێ ئه‌وه‌ی پێته به‌كارى بینیت و، پاشان داواى ئه‌وه به‌كه كه لایه‌تى.

خوای تعالی بۆ بالنده‌و چوارپێكان چه‌ندین چه‌كى دروست كردووه، به‌كارى ده‌هێنیت بۆ دورخستنه‌وه‌ی مه‌ترسیه‌كان، وه‌كو چرنوك و، نینۆك و، دان، وه ئه‌قل و ژیریشى به‌ئاده‌مى به‌خشیوه، كه رێنوینى ده‌كات بۆ هه‌لگرتنى چه‌ك و، قه‌له‌به‌ندى به‌بیناو قه‌لغان.

٥٠٥ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥٠٦ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥٠٧ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

وه ههركهس نيعمهتې خواى تعالى پهك بخت و، واز له خوږاراستن بهيښت، نهوا
حيكمهت و دانايى خواى تعالى پهكخستوهو، نموندهى وهكو نموندهى نهو كهسهى ليديت كه
واز له خوړاك و درهمن دهينيټ و، ننجا بههوى برسيټى ياخود نهخوشيهوه دهمرټ.

هيچ كهس لهو كهسه گيل و كهه فامتر نيه كهوا بانگهشهى نهقل و ژيرى و زانست
دهكات و، خوى بهدهست بهلاو كارهساتهوه دهكات، بهلكو پټويسته نهندامهكانى كهسى
پشتهستوو له كهسابهتدا بى و، دلشې بهنارام و بهخواى بههق سپيږدراو بيت، نهيدرټى
ياخود پټى بدرى، چونكه جگه لهخواى سبحانه وتعالى هيچى تر نابينيټ، تهصروف ناكات
مهگه بى حيكمهت و بهرژهوندهى، نهوجا پينهدانيشى دهبيټه بهخشيڼك له مانادا.

ناى كه نيبلېس دهسوسان و بيتواناى بى كهسانىكى زور پازاندوتهوه، نهفسى فريوداون و
خهلهتاندونى كه كهمتهرخه مى پشتهستنه. كاتى له خوږيان بايى دهبن و بهخويانهوه دهنازن
وهكو نهو كهسانهيان ليديت كه وادهزانن سهركهشى نازايهتیهو، لاوازی و بيدهسهلاتيش
خوږاگره.

نوسه دهفهرميټ:

نهگه كهسيك بليت: چون خوم له قهدهرو چارهنوس پپاريزم ؟!

پټى دهگوتريت: نهى چون له گهل بهجيټناني فهرمانهكاندا خوت لهو زاته ناپاريزيت كه
تهقدير دهكات، چونكه نهو زاتهى كه قهدهرو چارهنوس دادهنيټ هه خوشيهتى كه فهرمان
دهكات، خواى تعالى دهفهرميټ: ﴿ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ﴾ النساء: ١٠٢ ﴿ واته وهناگادارى
خوتان وهگرن.

★ پشبهستن دژبه کهسابهت نییه:

له چوارچێوهی هه‌مان ماناوه که تیایدا باسی سه‌رلیشتیواندنه‌کانی ئیبلیس‌مان کرد، که وازی پێهێناون له به‌کارهێنانی هۆکاره‌کان، دیسان سه‌ری له خه‌لکیکی زۆر شیتواندو، وای به‌خه‌یاڵدا هێناون که پشته‌سته‌ن دژبه کهسابهت و هه‌ول‌دانی په‌یداکردنی بژێویه.

له (سه‌ل)ی کورپی (عبدالله‌ التُسْتَرِي) وه ده‌لێت: هه‌رکس تانه له پشته‌سته‌ن بدات، نه‌وا تانه‌ی له ئیمان داوه، وه هه‌رکس تانه له کهسابهت بدات، نه‌وا تانه‌ی له سونه‌ت داوه.

له (محمد)ی کورپی (عبدالعزيز) وه ده‌لێت: پیاویک له (أبا عبد الله)ی کورپی (سالم)ی ده‌پرسی و منیش گویم لی ده‌گرتن و ده‌یگوت: ئیمه به‌که‌سابهت یاخود به‌پشته‌سته‌ن به‌نده‌کراوین؟ نه‌ویش گوتی: پشته‌سته‌ن باروحوالی پێغه‌مبه‌ری خوا بوو _ صلی الله علیه وسلم _ وه کهسابهتیش سونه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا بوو _ صلی الله علیه وسلم _، له‌پاستیدا کهسابهت دانرا بۆ نه‌و که‌سانه‌ی توانای پشته‌سته‌نیان لاوازیوو، وه نه‌گه‌شتن به‌ پله‌ی هه‌ره‌به‌رزێ ته‌واویی (الکمال) که سیفه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا بوو _ صلی الله علیه وسلم _، بۆیه هه‌رکس به‌رگه‌ی پشته‌سته‌ن بگرت، نه‌وا له هیچ باریکدا کهسابه‌تی بۆ هه‌لال نابی، مه‌گه‌ر کهسابه‌تی بۆ یارمه‌تیدانی پشته‌سته‌نه‌که‌ی نه‌ک کهسابه‌تیکی نه‌وتۆ که بیکات به‌کۆله‌که‌ی ژیا‌نی، وه هه‌رکس توانای پشبه‌سته‌نی لاوازیوو، پێگه‌ی پی ده‌دری به‌دوای بژێوی و کهسابه‌تدا بگه‌ریت، بۆ نه‌وه‌ی له پله‌ی سونه‌ته‌که‌ی دانه‌به‌زی، کاتی له پله‌ی باروحوالی پشته‌سته‌نی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ دابه‌زی !!

له (یوسف)ی کورپی (الحسين) وه ده‌لێت: نه‌گه‌ر موریدت بینێ کاربه‌ پێی‌دراوه‌کان (الرُّخص) و کهسابه‌ت ده‌کات، نه‌وا هیچ شتیکیان ناکات.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

ئه‌مه قسه‌ی که‌سانیکه له مانای پشته‌سته‌ن تی‌نه‌گه‌شتوون، واده‌زانن پشته‌سته‌ن وازه‌ینانه له کهسابه‌ت و له‌کارخه‌ستنی نه‌ندامه‌کانی له‌شه له ئیش وکار، به‌لام پێشتر پو‌غان کرده‌وه که پشته‌سته‌ن کاری دله، بۆیه دژ به‌ جولا‌ندنه‌وه‌ی نه‌ندامه‌کانی له‌ش نییه.

نه گهر هه موو کاسبێک به دهر بوايه له پشتبهستن، نهوا پێغه مبه رانیش به دهر ده بوون له پشتبهستن (٥٠٨).

نه وه بوو (أَبُو بَكْرٍ) و (عُثْمَانُ) و (عَبْدُ الرَّحْمَنِ) ی کورپی (عُوفِي) و (طَلْحَةُ) _ رضوان الله تعالى عليهم _ کوتا ئفروش بوون، ههروه ها (عُمْدُ) ی کورپی (سَيْرِيْن) و (مِيْمُونُ) ی کورپی (مِهْرَان) یش کوتا ئفروش بوون.

وه (الزُّبَيْرُ) ی کورپی (العَوَّامُ) و (عَمْرُو) ی کورپی (العاصِي) و (عَامِرُ) ی کورپی (كُرَيْزٍ) (خَزَّاز) بوون (٥٠٩)، ههروه ها (أَبُو حَنِيفَةَ) ش.

نه وه بوو (سَعْدُ) ی کورپی (أَبِي وَقَاصٍ) نووکی تیری تێژ ده کردو داده دا.

ههروه ها (عُثْمَانُ) ی کورپی (طَلْحَةُ) بهرگ دروو بوو.

(تَابِعُونَ) و کهسانی دواي نه وانیش بهرده وام که سابه تیان ده کردو، فه رمانیان به که سابه تکردن ده کرد.

(عَمْرُو) ی کورپی (مِيْمُونُ) له بابيه وه ده گێرێته وه ده لێت: کاتی پێشهوا (أَبُو بَكْرٍ) وه کو جێنشین هه لێ بێژدرا، دوو هه زاریان بۆ دانا. فه رمووی: بۆم زیاد بکهن، چونکه له بازرگانیکردن دورتان خسته وه، بۆیه پینج سه دی تریان بۆ زیاد کرد.

نووسهر ده فه رمیت:

نه گهر پیاویك به صوفیه کان بلێت: له کوێ خۆراکی مندا له کامم بدهم ؟ به دنیایی ده یانگوت: ها وه لێت بۆ خوا بریار داوه !

وه نه گهر پرسیا ریشیان لێکرت سبارهت به که سێک که ده چی بۆ بازرگانی، به دنیایی ده یانگوت: که سێکه نه پشتبه ستوه وه نه دنیایو بێگومانیشه !

هه‌موو ئه‌مانه‌ی که ده‌یلێن به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌یه که به‌مانای پشت‌به‌ستن و بی‌گومانی و یه‌قین نه‌فامن، نه‌گهر که‌سێک ده‌رگا‌که‌ی داخستایه‌و پشتی بیه‌ستایه، ئینجا بی‌مانایی بانگه‌شه‌که‌یان لا ڕوون ده‌بویه‌وه، به‌لام ئه‌وان له‌ نێوان دوو شتدان:

زۆریه‌یان به‌ ده‌ستپانکردنه‌وه هه‌وه‌ڵ بۆ دونه‌یا ده‌ده‌ن، هه‌شیانه‌ کو‌په‌ خزمه‌تکاره‌که‌ی ده‌نی‌ری و، به‌زه‌ مبیله‌یکه‌وه به‌نیو خه‌لکیدا ده‌گه‌ری و، بۆی کۆده‌کاته‌وه.

یاخود له‌ خه‌له‌و ته‌گه‌یه‌ کدا (رباط) به‌شی‌وه‌ی مسکین و نه‌دارێک داده‌نیشیت، چونکه‌ زانیویه‌تی خه‌له‌و ته‌گه‌کان خاڵی نابن له‌ که‌سانێک که‌ سهر له‌ خه‌له‌و ته‌گه‌ که‌ ده‌ده‌ن بۆ به‌خشین، وه‌کو چۆن دوکان خاڵی نابێ له‌ که‌سانێک که‌ سهر ده‌ده‌ن بۆ کڕین و فرۆشتن.

(سعید)ی کو‌پی (المسیب) ده‌یگوت: هه‌ر که‌س به‌رده‌وام له‌ مزگه‌وت دانیشیت و، واز له‌ کارکردن و په‌یداکردنی بۆتوی بینیت و، قایل بیت به‌وه‌ی که‌ بۆی دیت، ئه‌وا سووره‌ له‌سه‌ر داواکردن له‌ خه‌لک.

✱ فەرمانی پیشینانی چاک به که سابه تکردن:

پیشینانی چاک قه ده غه ی نه وه یان ده کرد مرؤف خۆی تووشی نهو شتانه بکات و، فەرمانی که سابهت و بژیوی پهیدا کردنیان پی ده کرد:

پیشهوا (عُمُرُی کورپی (الخطّاب) _ خَوای لى رازى بیت _ ده یفه رموو: نه ی کۆمه لى هه ژاران! سهرتان بهرز که نه وه، به راستی پێگه که پروون بۆته وه، ده ی له کرداره چاکه کاند ده ستپیکهر بن و، به سهر موسلمانانه وه مه بهن به بار.

_ خَوای لى رازى بیت _ نه گهر لاوتکی بدیایه و به دلای بوايه، له باره یه وه پرسىارى ده کرد: نایا پیشه و کارىکى هه یه ؟ نه گهر بگوترايه: نه خیر، نه و له بهر چاوى ده که وت.

له (أبي القاسم) ی کورپی (الْحُتْلِي) وه ده لیت: له پیشه و (أحمد) ی کورپی (حنبل) م پرسى و، گوتم: چ ده لیتی سه باره ت به پیاویک له مالى خویدا یاخود مزگوته کهیدا دانیشتییت و، بلیت: هه یج کارىک ناکه م تا رۆزیه که م خۆی بۆم دیت ؟ پیشه و (أحمد) یش فهرمووی:

نه مه پیاویکی نه فامه به زانست، نه ی فهرمایشتی پێغه مبهرى خوات _ صلى الله عليه وسلم _ نه بیستوه:

((جَعَلَ اللَّهُ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي)) (٥١٠).

واته: ((خوای تعالی رۆزیه که ی بۆ خستومه ته سیبه رى رمه که مه وه)).

والحديث الآخر في ذِكْرِ الطير تغدو خماسا (٥١١).

واته: فهرمووده که ی تریش که پێغه مبه رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ باسى بالنده کان ده کات که به یانیان به سکی خالی ده چنه دهره وه، باسى نه وه ده کات که به یانیان ده چنه دهره وه بۆ پهیدا کردنی رۆزى.

٥١٠ _ تقدم ترجمه.

٥١١ _ هو ما رواه أحمد (١ / ٥٢)، وابن ماجه (٤١٧٤) "عن عمر بن الخطاب، بسند صحيح.

وله طرق أخرى عنه.

خوای تعالی ده‌فرمیت: ﴿وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ ﴿المزمل: ٢٠﴾ واته ﴿وَأَخْرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ وه که‌سانیکی ترتان که ده‌پۆن به‌زه‌ویدا ﴿يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾ به‌شوین پۆزی خوا‌دا ده‌گه‌پۆن (٥١٢).

هه‌روه‌ها ده‌فرمیت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ ﴿البقرة: ١٩٨﴾ واته ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ﴾ گونا‌ه‌تان له‌سه‌ر نییه ﴿أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ که‌ دوا‌ی پۆزی په‌روه‌رد‌گارتان بکه‌ون (٥١٣).

ئه‌وه‌بوو ها‌وه‌لانی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له‌ وشکانی و ده‌ریادا بازرگانیان ده‌کردو، له‌ با‌خه‌ داره‌خورما‌کانیا‌ندا کاریان ده‌کردو، ئیمه‌ش ده‌بێ شوینی ئه‌وان بکه‌وین و به‌پێشه‌نگی خۆمانیان دا‌بنیین.

پیا‌وتیک به‌ پێشه‌وا (أحمدی) گوت: ده‌مه‌وی به‌پشته‌ستن هه‌ج بکه‌م. ئه‌ویش فه‌رمو‌وی: که‌وابوو به‌بێ کاروانی حاجیان بچۆ. ئه‌ویش گو‌تی: نه‌خێر. فه‌رمو‌وی: که‌وابوو پشتت به‌تورکه‌ی خه‌لك به‌ستوه‌ !

له‌ (أَبِي بَكْرٍ الْمُرْزِي) وه‌ ده‌لێت: به‌ (أَبِي عَبْدِ اللَّهِ) م گوت: ئه‌م که‌سه‌ پشتبه‌ستوانه‌ ده‌لێن: داده‌نیشین و پۆزیمان له‌سه‌ر خوای ته‌عالایه‌ ! ئه‌ویش فه‌رمو‌وی: ئه‌وه‌ قسه‌یه‌کی خراپه‌، نایا خوای ته‌عالی نافه‌رمیت: ﴿إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾ ﴿الجمعة: ٩﴾ واته ﴿إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ﴾ کاتیک بانگه‌دا بو‌ نوێۆ ﴿مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ﴾ له‌ پۆزی هه‌ینیدا ﴿فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾ به‌په‌له‌ پۆن بو‌ یادی خوا (و نوێۆه‌ هه‌ینی) و ﴿وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾ واز له‌ کرپن و فروشتن به‌یتن (٥١٤).

پاشان فه‌رمو‌وی: ئه‌گه‌ر بلێت: کار ناکه‌م و، له‌ هه‌مان کاتیشدا شتیکی بو‌ به‌یتیت که‌ له‌ کارو که‌سابته‌وه‌ به‌ده‌ست هێنراییت ! بو‌چی له‌ که‌سانی تری وه‌رده‌گریت ؟!

٥١٢ _ مه‌لا محم‌د مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥١٣ _ مه‌لا محم‌د مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥١٤ _ مه‌لا محم‌د مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

(صالح)ی کورپی (أحمد) ده‌لێت: من له‌وی بوم که له باعیمان پرسى سه‌باره‌ت به‌قه‌ومێک کارناکه‌ن و ده‌لێن: ئێمه پشتمان به‌ستوه. ئه‌ویش فهرمووی: نه‌مانه بیده‌هه‌چین!

(أَبْنُ عَقِيلٍ) ده‌لێت: به‌کاره‌یتانی هۆکاره‌کان دژ به پشته‌به‌ستن نین، چونکه مومارسه‌کردنی پله‌یه‌ک که له پله‌ی پێغه‌مبه‌ران به‌رزتر بێ، که‌موکوپى و ناته‌واویه له‌ نایندا.

وه کاتى به‌پێغه‌مبه‌ر (موسى) _ عليه السلام _ گوترا: ﴿إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَأْتِمُرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ﴾ (القصص: ٢٠) واته ﴿إِنَّ الْمَلَائِكَةَ سەرگه‌وره‌کان﴾ يَأْتِمُرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ ﴿کۆيونه‌وتوه له‌باره‌ی تۆوه (قه‌سه ده‌که‌ن) بۆ ئه‌وه‌ی بته‌کوژن(٥١٥)؛ چوه‌ ده‌ره‌وه، کاتێکیش برسى بوو و، پێوستى به‌پاک دامینى نه‌فسى خۆى هه‌بوو، هه‌شت ساڵ خۆى کرد به‌کرێکار.

هه‌روه‌ها خواى تعالى ده‌فه‌رمی‌ت: ﴿فَأَمْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا﴾ (الملک: ١٥) واته ده‌ی بگه‌ڕێن به‌قه‌راغ و لاشانیدا(٥١٦).

ئه‌مه له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که جوڵانه‌وه به‌کاره‌یتانی نيعمه‌ته‌کانى خوايه، که بریتیه له هێزه‌کان، ئه‌وه‌ی لای خۆته به‌کارى بێنه‌و، پاشان داواى یارمه‌تى بکه‌.

پێده‌چى م‌رؤف داوا له په‌روه‌ردگارى بکات و ئه‌و زه‌خیرانه‌ی بیرچى که به‌لای خۆیه‌وه هه‌یه، وه نه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی داواى ده‌کات که‌مى لێى دواکه‌وێت، تووڤه ده‌بێ، که‌سانێک ده‌بینى خانویه‌ره‌و ماڵ و موڵک و سامانى هه‌یه، به‌لام نه‌گه‌ر خواردمه‌نى که‌م بویه‌وه‌و ته‌نگى پى هه‌لچنى و، قه‌رزى له‌سه‌ر کۆبویه‌وه‌و، پێى گوترا خانویه‌ره‌که‌ت به‌فرۆشه ! ده‌لێ: چۆن واز له خانویه‌ره‌که‌م بێنم و، شان و شه‌وه‌که‌تم له نیتوان خه‌لکیدا به‌رۆخێنم!

له‌راستیدا تاقمێک وازیان له کاسابه‌ت هێنا ته‌نها له به‌ر ئه‌وه‌ی به قورس و گرانیان داده‌نا، بۆیه له نیتوان دوو شتى ناشیریندا بوون:

یا سه‌رلێشێواندنى ماڵ و منداڵ، به‌وه‌ش وازیان له فه‌رزه‌کان هێنا.

٥١٥ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥١٦ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

یاخود خۆپازاندنهوه بهوهی که کهسیکی پشتبهسته، بهوهش کهسابتکاران بهزهیان بۆ نهو کهسانه هاته جۆش و، تهنگیان بهمال و مندالتی خۆیان ههڵچنی و، پێیان ده بهخشین.

نهم کردهوه ناشیرین و بی جێیه، پهفتاری هیچ کهسیک نییه مهگهر کهسیکی سووک و پيسواو خراپ، چونکه پیاو نهو پیاوهیه که نهو گهوههرو ناوهپۆکهی ون نه کردوه که خوای تعالی پیتی بهخشیووه، ونی نه کردوه له بهر ته بههلتی، یاخود بۆ ناو ده رکردن و خۆ پێپازاندنهوه له نیوان نه فاماندا، چونکه پێدهچۆ خوای تعالی مرۆف له مال و سامان بیبهش بکات و، ناوهپۆکیکی چاکی پێدات و، نهویش بیکات بههۆکار بۆ به دهستهینانی دنیا کاتی که خه لکی نهو سیفه ته چا کهی لی قبول ده کهن.

✱ به هانه کانیان ! بۆ وازهینان له کهسابه تکردن :

ئهو کهسانه‌ی دانیشتوون و وازیان له کهسابه تکردن هیناوه، دهستیان به داوینی هندی هۆکاری ناشیرینهوه گرتوه، لهوانه:

دهلّین: ده‌بێ پۆزی خۆمانان هه‌ر پێ بگات !

نهمه‌ش نه‌په‌ری ناشیرینه، چونکه مرۆف نه‌گه‌ر واز له گوێپایه‌لی و خواپه‌رستی بینیتو، بلّیت: ناتوام به‌گوێپایه‌لی و خواپه‌رسته‌که‌م نه‌وه‌ی که خوای تعالی بۆی نووسیوم بگۆڕم، نه‌گه‌ر له نه‌هلی به‌هه‌شت یم، نه‌وا بۆ به‌هه‌شت ده‌چم، یاخود نه‌گه‌ر له نه‌هلی دۆزه‌خ یم، نه‌وا بۆ دۆزه‌خ ده‌چم ! پێی ده‌لّین: نه‌مه‌ هه‌موو فه‌رمانه‌کان په‌ت ده‌کاته‌وه، چونکه نه‌گه‌ر نه‌وه بۆ که‌سێک به‌دیها‌تایه، نه‌وا باب‌ه‌ نادهم له به‌هه‌شت نه‌ده‌هاته ده‌ره‌وه‌و، ده‌یگوت: هیچ شتیکی ترم نه‌کردوه جگه‌ له‌وه‌ی بۆم نوسراوه.

زانراوة نِیمَة داوای بَجِیَہِنَانِی فَرمانه‌کامان لَیْکَراوَة نَقْدَقْدَرَو ضارَة نووس.

که‌سانێکیشیان هه‌ن ده‌لّین: هه‌لّال له‌ کوی یه‌ تا به‌داویدا بگه‌ڕین ؟!

نه‌مه‌ گوشتاری که‌سێکی نه‌فامه‌و، هه‌لّال هه‌رکیز نابێتته‌وه، چونکه پێغه‌مبه‌ری خوا _

صلی الله علیه وسلم _ فه‌رمویه‌تی:

((الْحَلَالُ بَيْنَ، وَالْحَرَامُ بَيْنَ)) (٥١٧).

واته ((هه‌لّال ناشکراو پوونه‌و، هه‌رامیش ناشکراو پوونه‌و)).

ناشکرایه هه‌لّال نه‌وه‌یه که شە‌رع مۆله‌تی به‌خواردنی داوه، له‌پاستیدا نه‌م گوشتاره‌ی نه‌وان ته‌نها به‌هانه‌یه‌که بۆ ته‌مه‌بلی. که‌سانێکیشیان ده‌لّین: نه‌گه‌ر که‌سابه‌ت بکه‌ین، نه‌وا یارمه‌تی سته‌مکاران و یاخی بووانان داوه، وه‌کو نه‌وه‌ی له (إِبْرَاهِيمَ الْخَوَّاصِ) ده‌گێرنه‌وه گوتویه‌تی:

له هه‌موو شتی‌که‌دا به‌داوای هه‌لّالدا گه‌رام، تا نه‌و ناسته‌ی له‌ پاوکردنی ماسیشدا به‌داویدا ده‌گه‌رام، بۆیه چلی قامیشم بردو، هه‌ندی مووم پێوه به‌ست و، له نَزِیک ناوه‌که دانیشتم،

قولایی ماسی گرتنه کهم فریدا، ماسیه که دهرهات، له سهر زهویه که فریتمدا، دووه میشم فریدا، ماسیه کهم بۆ هاته دهره وه، سی یه میشم فریدا، له پر یه کتیک له دواوه زلهیه کی لیدام و نازانم به دهستی چ که سیک لیم درا ! که سیشم نه بینی، گوئیستی که سیکیش بووم دهیگوت: تو هیچ پۆزیه کت دهست نه کهوت، تنها دهچی شتیک ده کوژی که یادمان ده کاته وه.

ده لیت: مووکا تم بری و، قامیشه کهم شکاندو، چوومه وه !!

نووسهر ده فهرمیت:

نهم چیرۆکه نه گهر راستیش بیت _ چونکه کهسانیک له (سند) کهیدا همن تاوانبار ده کرین _ نهوا زله لیده ره که نیبلیسه، ههر نهویش بوو که بانگی کرد، چونکه خوی تعالی راوی هه لال کردوه، بۆیه سزای کهس نادات له سهر نهوهی که رپی پیداه، چون رپی ده گوتریت: دهچی نهو شتانه ده کوژی که یادمان ده که نهوه ! له کاتیکدا ههمان نهو زاتهیه که رپی پیداه بیکوژیت ؟!

که سابه تی هه لال ستایشکراوه، چونکه نه گهر واز له راو و، سهر برینی ناژهل بهینین، له بهر نهوهی یادی خوی تعالی ده که نهوه، نهوا هیچ شتیکمان نابی جهسته مان پی راست بیتسه وه، چونکه تنها گۆشته که راستی ده کاته وه !

وازهینان له ماسی راو کردن و، ناژهل سهر برین رپباوه پی (البراهمه) یه، ته ماشای نه فامی بکه چ ده کات و، ته ماشای نیبلیسیش بکه چون کار ده کات ؟!

✱ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان سه‌باره‌ت

به‌وازه‌ینانیان له‌خۆ چاره‌سه‌رکردن:

نوسه‌ر ده‌فهرمییّت:

زانایان جیاوازیان له‌ نێواندا نییه سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که خۆ چاره‌سه‌رکردن پێییدراوه، له‌راستیدا ته‌نها تاقمییکیان وای بۆ ده‌چوون عه‌زیمه‌ت نه‌وه‌یه که وازی لی به‌یتریت.

لی‌ره‌دا مه‌به‌ستمان نه‌وه‌یه بلیین: نه‌گه‌ر جیگیربوو که خۆ چاره‌سه‌رکردن پێییدراوه (مُباح) به‌ کۆده‌نگی زانایان و، به‌لای هه‌ندیکی دیکه‌یانوه سوننه‌ته، نه‌وا ئاوه‌ر له‌ گوشتاری نه‌و که‌سانه نادرته‌وه، که وای بۆ ده‌چن خۆ چاره‌سه‌رکردن دژیه پشتبه‌ستنه، چونکه زانایان یه‌کده‌نگن سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که خۆچاره‌سه‌رکردن دژیه پشتبه‌ستن نییه.

به (صحیح)ی له‌ پیغه‌مبه‌ری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ باسکراوه که‌وا خۆی چاره‌سه‌ر کردووه‌و، فه‌رمانی به‌خۆچاره‌سه‌رکردنیش کردووه‌و، به‌وه‌ش له‌ پشتبه‌ستن نه‌چۆته ده‌ره‌وه، هه‌روه‌ها که فه‌رمانی به‌خۆچاره‌سه‌رکردن داوه که‌سی له‌ پشتبه‌ستن نه‌کردۆته ده‌ره‌وه.
 وفي ((الصحيح)) (٥١٨) من حديث عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانٍ _ رضي الله عنه _ أَنَّ النَّبِيَّ _ صلی الله علیه وسلم _ رَخَّصَ إِذَا شَكِيَ الْمُحْرِمُ عَيْنَهُ أَنْ يُضَمَّدَهَا بِالصَّبْرِ.

واته له (عُثْمَانَ)ی کوپی (عَفَّان)ه‌وه _ خۆی لی‌پازی بیّت _ فه‌رموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ مۆله‌تی داوه به‌و که‌سه‌ی له‌ ئیحرامدایه‌و چاوی ده‌یه‌شیت به‌ گوشتاری تالی شاری چه‌وری بکات.

(ابنُ جریر الطَّبْرِي) ده‌لیت: نه‌م فه‌رمووده به‌لگه‌یه له‌سه‌ر خراپی نه‌و قسانه‌ی که بی‌ ناقلانی نه‌هلی ته‌صوف و خواپه‌رستان ده‌یلتن، که گوايه په‌شته‌ستن بۆ نه‌و که‌سه دروست نابێ که نه‌خۆشیه‌کی له‌ جه‌سته‌یدا به‌ده‌رمانی‌ک چاره‌سه‌رکردبێ، چونکه به‌ بۆچونی نه‌وان نه‌وه داواکردنی چاکبونه‌ویه له‌ شتی تری جگه له‌ خۆی ته‌الی که هه‌ر هه‌موو چاکبونه‌وه‌و زیان و سووده‌کانی به‌ده‌سته.

که پیغمبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ بهرپههایی فرمان بهو کهسانه ددهات که ئیحرامیان بهستوه چاویان بهگوشراوی تالی شاری چارهسەر بکهن، رووترین بهلگهیه لهسەر نهوهی که مانای پشتبەستن شتیکی دیکهیهو وهکو گفتاری نهو کهسانه نییه که پیشتر باسکران، وه نهو شته کهسی پشتبەستوو له چوارچیوهی رازی بوون به قهزاو چاره‌نووسی خوا ناکاته دهرهوه، وهکو نهوهی کهسیک تووشی برسیتییهکی زۆر بسی، بۆیه که په‌ناده‌باته بهر خواره‌مه‌نی، له پشتبەستن و رازیبوون به‌قهزاو چاره‌نووسی خوا ناچیتته دهرهوه، چونکه خوای تعالی ((لَمْ يُنْزِلْ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ دَوَاءً "إِلَّا الْمَوْتُ)) (٥١٩). واته ((خوای تعالی هەر نه‌خۆشیه‌کی دابه‌زاندبێ مه‌گهر دهرمانیکیشی بۆ دابه‌زاندوو، جگه له مردن)).

چهندین هۆکاریشی داناوه بۆ دورخستنه‌وهی نه‌خۆشیه‌کان، وه‌کو چۆن خواردنی کردوو به‌هۆکاری لادانی برسیتی، خوای تعالی ده‌یتوانی مه‌خلوقاتێ خۆی بژینیت به‌شتیکی دیکه‌ی جگه له‌مه، به‌لام به‌شیوه‌یه‌ک خولقاندنی که پێویستیدارین، بۆیه زیانی برسیتی لاناچیت مه‌گهر به‌وه‌ی که کراوه به‌هۆکاری دورخستنه‌وه‌ی، هه‌روه‌ها نه‌خۆشیش (٥٢٠).

والله الهادي.

٥١٩ _ كما رواه البخاري (١٠ / ١٣٤) عن أبي هريرة مرفوعاً.

٥٢٠ _ پیشه‌وا (ابن القيم) له کتیبی ((زاد المعاد)) دا (٤ / ١٥) ده‌فرمیت:

((فرموده (صحیح) ده‌کان فرمان به‌خۆ تیمارکردن ده‌که‌ن، وه نه‌وه دژیه پشتبەستن نیه، وه‌کو چۆن دورخستنه‌وه‌ی برسیتی و تینویه‌تی و گه‌رماو سه‌رما به‌دژه‌کانیان دژیه پشتبەستن نی یه، به‌لکو هه‌قیقه‌تی یه‌کتا په‌رسی ته‌واو نابێ مه‌گهر به‌ به‌کارهێنانی هۆکاره‌کان، که خوای تعالی دایناون بۆ به‌دیهاوتنی شته‌کان به‌ پیتی قه‌ده‌رو چاره‌نووس و، به‌ پیتی شه‌رعیش، به‌لکو له‌کارخستنی هۆکاره‌کان دژیه خۆدی پشتبەستنه، وه‌کو چۆن دژ به‌و شته‌و دانایی و هیکمه‌تیشه، پشتبەستن لاواز ده‌کات، چونکه نه‌و که‌سه‌ی هۆکاره‌کان په‌که‌خات و به‌کاری ناھیتی، واده‌زانی وازلیه‌یتانی ته‌ساب و هۆکار له‌ پشتبەستن به‌هێزتره، که‌چی له‌ راستیدا به‌کارنه‌هێنانی هۆکاره‌کان بێتوانایه‌کی ناشکرایه‌و دژیه پشتبەستنه.

هه‌قیقه‌تی پشتبەستنی پالەشتیتی دلە به‌خوای تعالی بۆ به‌ده‌ستیهێنانی سوود و به‌رپه‌وه‌ندیه‌کانی دین و دونیاو، دورخستنه‌وه‌ی نه‌وه‌ی زیانی پێ ده‌گه‌یه‌نیت له‌ دین و دونیادا، له‌ گه‌ل ته‌مه‌شدا پێویسته هۆکاره‌کان به‌کاربه‌هێنرت، چونکه نه‌گهر به‌کارینه‌هێنا، نه‌وا دانایی و شه‌رعی په‌که‌خستوه، که‌وابوو نابێ به‌نده بێتوانایی خۆی به‌پشتبەستن دابنێ و، پشتبەستنی به‌بێتوانایی دابنیت)).

ده‌لیم _ شیخ علی حسن _ نه‌مه گفتاریکی به‌هێزه له‌م مه‌سه‌له گرنگه‌دا، بۆیه په‌حه‌متی خوا له‌ پیشه‌وا _ ابن القيم _ بێت و، خوای تعالی پاداشتی خه‌یری باته‌وه.

✱ باسی سه‌ر لیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به‌صوفیه‌کان ده‌بارهی وازه‌ینانیان له‌ نویژی هه‌ینی و نویژی به‌کۆمه‌ل، به‌ته‌نها‌بونه‌وه‌و گۆشه‌گیری:

نووسهر ده‌فه‌رمیّت:

ئه‌وه‌بوو پێشینه هه‌ره‌چا‌که‌کان ته‌نها‌بونه‌وه‌و گۆشه‌گیریان به‌چاک داده‌نا، چون‌که به‌زانست و
خواه‌هرستیه‌وه سه‌رقاڵ بوون، به‌لام گۆشه‌گیریه‌که‌یان نه‌ له‌ نویژی هه‌ینی و، نه‌ له‌ نویژی
به‌کۆمه‌ل و، نه‌ له‌ سه‌ردانی نه‌خۆش و، نه‌ له‌ ئاماده‌بونی ناشتنی تهرمی مردوان و، نه‌ له
به‌جیه‌یتانی هه‌قه‌کان داینه‌ده‌برین، به‌ل‌کو دۆره‌په‌ریزه‌ک به‌و له‌ ئه‌هلی شه‌رو خراپه‌و،
تیه‌که‌لبونی بێکاران.

به‌لام ئیبلیس تاقمیکی صوفیه‌کانی سه‌ر لیشیوانده‌و، که‌سانێکیان له‌ چیا‌یه‌کدا گۆشه‌گیر
بووه‌و شه‌و به‌ته‌نیا ده‌می‌نیه‌وه‌و به‌ته‌نیاش به‌یانی ده‌کاته‌وه، بۆیه نویژی هه‌ینی و، نویژی
به‌کۆمه‌ل و، تیه‌که‌لبوونی ئه‌هلی زانستی له‌ ده‌ست چوو.

به‌گشتیش له‌ خه‌له‌و‌ه‌ت‌گه‌کاندا (الأریطه) گۆشه‌گیر بۆنه‌ته‌وه، به‌وه‌ش پا‌دا‌شتی چوون بۆ
مژگه‌وتیان له‌ ده‌ست چوو، له‌سه‌ر نوینی هه‌وانه‌وه‌ دانیشتن و، وازیان له‌ که‌سابه‌ت هێنا.

(أبو‌حامد الغزالي) له‌ کتیبی (الإحياء) دا ده‌لێت:

مه‌به‌ستی راهێنان دڵ خالی کردنه‌وه‌یه، ئه‌وه‌ش به‌دینایه‌ت مه‌گه‌ر له‌ جیه‌یه‌کی تاریکدا
گۆشه‌گیر بێت!

ده‌لێت: نه‌گه‌ر جیه‌یه‌کی تاریک ده‌ست نه‌که‌وت، ئه‌وا با سه‌ری خۆی به‌جویه‌کی
پێچیه‌ته‌وه، یا به‌ پۆشاکێک یا به‌ (الإزار) ێک خۆی دا‌پۆ‌شیت، له‌م کاته‌دا بانگه‌وازی هه‌ق
ده‌یسته‌ی و، مه‌زنی ئاماده‌بونی په‌ره‌ردگار ده‌بینیت !!

نوسەر دهفەرمیّت:

تەماشای ئەم رێکخستنانە بکە، بەلام سەرسۆرمان لەو دایە چۆن لە زانایەکی فێقهزانەوه
دیتەدەر!

باشە چۆن دەزانێ ئەو کەسە بانگەوازی هەق دەبیستی و، ئەو شتەکی کە دەبیینیّت
مەزنیّتێ پەرورەدگارە؟!

پێدەچی ئەوەی کە دەیبینی ئەندێشەو خەیاڵاتی پووج و بۆگەن بن، ئەمە شتیکی
ناشکرایەو لەو کەسانەدا کە خۆراک کەم دەکەنەوه دیتەدی، ئەوانە نەخۆشی
(المالیخولیا)یان (٥٢١) تووش دەبێ.

پێدەچی لەم بارانەدا مەرۆف هیچ ئەندێشەیهکی خراپی ترووش نەبێ، بەلام ئەگەر خۆی
بەپۆشاکەکی داپۆشی و، چاوەکانی داخست و کەوتە بێکردنەوه، ئەوه بێرو خەیاڵات دێن و
دەچن، خەیاڵات و ئەندێشە پووج دەبیینیّت، وادەزانێ نامادەبوونی مەزنی پەرورەدگارو،
شتی ترە!!

پەنا بەخوا دەگرین لەم ئەندێشەو خەیاڵاتی پرۆپووجە.

له (أَبِي عُبَيْدٍ التُّسْتَرِي)وه دەگێرێنەوه: کە لە یەكەم پۆژی مانگی رەمەزاندا، دەچوو
ژورەوهو، بەخێزانەکی دەگوت: دەرگای ژورەكەم بەقوڕ سواغ بدەو، هەموو شەویك لە
تاقەكەوه نانیكەم بۆ فری بدە، لە پۆژی جەژندا، خێزانەکی چوو ژورەوه، لە گۆشەیهكدا سی
نانی بینی، نەخواردبووی و، نەخواردبویهوه، خۆشی بۆ نوێژەکان نامادە نەدەکرد، تا کۆتای
مانگەكە بەیهك دەستنویژەوه (طَهْر) دەمایەوه!

نوسەر دهفەرمیّت:

بەلای منەوه ئەم چیرۆکە لە دوو پۆوه لەراستیەوه بەدورە:

یەكەمیان: مانەوهی ئادەمی مانگیك بەبێ نوستن و، بەبێ میزکردن و، بەبێ پیسی و،
بەبێ با لێبونەوه.

---

٥٢١ _ المالخولیا: لە نەخۆشیە نەفسیەکانە کە وا لە نەخۆش دەکات خەیاڵی شتانیك بکات کە هیچ
بنەرەتیکی نەبێ.

دووهم: موسلمان واز له نویژی ههینی و نویژی به کۆمهڵ بهیئت، که (واجب)ه و وازلێهێنانی ههڵال نیه.

ئه گهر ئهم چیرۆکه راست بێ، ئهوا ئیبلیس ههچی نه هیشتۆتهوه و به تهواوی ئهم پیاوهی سه رلیشیواندوه.

چهندین جار (أبي الحسن البوشنجي) صوفی سه رزه نشته کرا سه بارهت بهوهی که وازی له نویژهکانی ههینی و به کۆمهڵ دههێنا و لییان دوا ده کهوت، به ئام ده یگوت:

ئه گهر فڕوبه ره کهت له نویژی به کۆمهڵدا بێ، ئهوا بیوهیی له ته نهایی و گۆشه گیریدایه !

* باسی سه‌ریشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به‌صوفیه‌کان له

بوا‌ری د‌ل‌گ‌زی و (التخ‌ش‌ع) سه‌رد‌ان‌وان‌دن و، دان‌انی ر‌از‌گ‌رد‌ا:

نووس‌ه‌ر ده‌فه‌رم‌یت:

نه‌گ‌ه‌ر ترس له د‌ل‌دا ج‌ی‌گ‌ه‌ر بوو، واده‌کات که ر‌وال‌ه‌تی مر‌و‌ف د‌ل‌گ‌زی بن‌و‌یت‌ی، له توان‌ای خاوه‌نه‌که‌ش‌یدا ناب‌ی دور‌ی بخاته‌وه، ب‌ۆ‌یه ته‌ما‌شا ده‌که‌ی سه‌ری داخ‌ست‌وو‌ه و به‌نه‌ده‌به‌مو ملکه‌چه، نه‌وه‌بوو پ‌یش‌ینه چاکه‌کان ت‌ی‌ده‌ک‌وش‌ان ب‌ۆ نه‌وه‌ی نه‌و شتانه‌یان ل‌ی‌وه ده‌رنه‌که‌و‌یت.

(عه‌مد‌ی ک‌ور‌ی (س‌یر‌ین) به‌پ‌و‌ژ پ‌ی ده‌که‌نی و، به‌شه‌و‌یش ده‌گ‌ریا.

ئ‌یم‌ه‌ فه‌رمان به‌زانا ناکه‌ین له‌نی‌وان خه‌ل‌کی ئاس‌یدا بو‌یری بن‌و‌یت‌ی و شه‌رم وه‌لاوه‌ بن‌یت، چونکه‌ نه‌وه‌ نازاریان پ‌ی ده‌گ‌یه‌نی، له پ‌یشه‌وا ئ‌یم‌ام‌ی (عه‌لی) _ خ‌و‌ای ل‌ی ر‌ازی ب‌یت _ ده‌گ‌ی‌رنه‌وه‌ فه‌رم‌وو‌یه‌تی:

هه‌رکات باسی زان‌ستان کرد، ب‌یده‌نگ‌ی بن و، به‌پ‌یکه‌ن‌ین ت‌یکه‌ل‌ی مه‌که‌ن، چونکه‌ له لای‌هن د‌له‌وه‌ ر‌اگ‌رت‌نی مه‌ح‌ال ده‌ب‌ی.

شت‌ی وه‌کو نه‌مه‌ ر‌وپام‌ایی نی‌یه، چونکه‌ د‌ل‌انی خه‌ل‌کی ئاس‌ایی توان‌ای ل‌یک‌دانه‌وه‌ی (الت‌ا‌ویل) نی‌یه ب‌ۆ زانا نه‌گ‌ه‌ر زانا به‌ف‌راوان‌ی ر‌ی‌ت‌ی‌د‌راوه‌کان‌ی به‌کاره‌ینا، ب‌ۆ‌یه پ‌ی‌وی‌سته به‌ب‌ی‌ده‌نگ‌ی و به‌نه‌ده‌به‌وه‌ ر‌وو به‌ روویان ب‌یت‌ه‌وه. له‌ر‌است‌یدا ته‌نها نه‌وه‌ زه‌م‌ک‌راوه‌ که مر‌و‌ف ز‌ۆر له نه‌فس‌ی خ‌ۆی ب‌کات و د‌ل‌گ‌زی و، خ‌ۆگ‌ریان‌دن و، سه‌ر دان‌وان‌دن‌یک‌ی له‌ ر‌اده‌به‌ده‌ر ب‌ۆ خ‌ۆی در‌وست ب‌کات، ب‌ۆ نه‌وه‌ی به‌چ‌ا‌وی زو‌ه‌ده‌وه‌ ته‌ما‌شا ب‌ک‌ر‌یت و، خ‌ۆی ب‌ۆ ته‌وقه‌کردن و ده‌ست ماچ کردن ئاماده‌ ب‌کات، له‌وانه‌یه‌ پ‌یش‌ی ب‌گ‌وت‌ر‌یت: د‌وعامان ب‌ۆ ب‌که. ب‌ۆ‌یه ئاماده‌ ده‌ب‌ی ب‌ۆ د‌وعا‌کردن، وه‌کو نه‌وه‌ی بزانی وه‌ل‌ام‌ی ده‌در‌یت‌ه‌وه!

له (إبراهيم النَّخَعِي) ده‌گ‌ی‌رنه‌وه‌ که پ‌ی گ‌وت‌را: د‌وعامان ب‌ۆ ب‌که. به‌ل‌ام نه‌وه‌ی پ‌ی ناخ‌وش بوو، وه‌ به‌ت‌وند‌ی ک‌اری ت‌یک‌رد (٥٢٢).

٥٢٢ _ جار‌ت‌ک به‌ ئ‌یم‌ام‌ی (عه‌م‌)یان گ‌وت: د‌وعامان ب‌ۆ ب‌که ! نه‌و‌یش فه‌رم‌وو‌ی: ئایا ئ‌یم‌ه‌ پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر‌ین؟!

پ‌یشه‌وا (ابن ر‌جب) له‌ نوس‌راوه‌کان‌یدا باسی کرد‌وه.

کهسانیک له ترسنۆکه کان ترس وای لیکردن که سەردانواندن و شەرمیکی توندیان تووش
بیت، بۆیه سەریان بەرهو ئاسمان بەرز نەدە کردەوه، بەلام ئەمە هیچ چاکیتی و فەزێلەتیکی
تیدا نییه، چونکه هیچ دڵکزیەکی نییه له دڵکزیەکی پیغەمبەری خوا _ صلی الله علیه
وسلم _ بەرزتر بیت.

وفي ((صحيح مسلم)) من حديث أبي موسى قال:
((كان رسولُ كثيراً ما يرفعُ رأسَهُ إلى السماءِ)). واته (أبي موسى) _ خواي لى پازی
بیت _ فەرموویەتی:

((پیغەمبەری خوا بەزۆری سەری بەرهو ئاسمان بەرز دە کردەوه)).
ئەم فەرموودەیه بەلگەیه لەسەر ئەوەی که خێرو (مُستحب) تەماشای ئاسمان بکەیت، بۆ
پەندو دەرس وەرگرتن له بەلگەو نیشانەکانی.
خوای تەعالی دەفرمەیت: ﴿ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا ﴾ ق: ٦ ﴿ واتە
﴿ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ ﴾ دەی نایا سەرخی ئەو ئاسمانەیان نەداوه که له
سەریانەوهیە ﴿ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا ﴾ چۆن دروستمان کردووه (٥٢٣).
هەروەها فەرموویەتی: ﴿ قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ یونس: ١٠١ ﴿ واتە
﴿ قُلِ انظُرُوا ﴾ (ئەو محمد _ صلی الله علیه وسلم) بلی: سەرنج بدەن ﴿ مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ ﴾ چی له ئاسمانەکان و زەویدایە (٥٢٤).

ئەو صوفیانە ئەگەر بیانزانیا سەرداخستنیان و سەرمەرزکردنەوهیان وەکو یەکه سەبارەت
بەشەرم کردنیان له خوای تەعالی، نێر ئەوهیان نەدە کرد، بەلام ئیبلیس هیچ شتیک سەرقالی
نە کردووه جگە لەوەی که بەنەفامان یاری بکات.

بەلام له زانایانەوه زۆر بەدووهو، زۆریش لێیان دەترسیت، چونکه زانایان بەهەموو
کاروبارەکانی ئیبلیس شارەزان و، خۆیان له هەموو پیلان و تەلەکهکانی بەدور دەگرن.

٥٢٣ _ مەلا محمد مەلا صالح، پوختە تەفسیری قورتان.

٥٢٤ _ مەلا محمد مەلا صالح، پوختە تەفسیری قورتان.

له (أبي سلمة)ی کورپی (عبدالرحمن)هوه ده‌لێت: هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نه لاده‌رو، نه ناوازه بوون و، نه خودی خۆشیان وه‌کو مردوو لی‌ده‌کرد، له مه‌جلیسه‌کانیاندا شیعیان به‌ده‌نگی به‌رزی خۆش ده‌خوینده‌وه‌و، باسی سه‌رده‌می نه‌فامی‌تی خۆیان ده‌کرد، وه‌ نه‌گهر که‌سیکیان له‌باره‌ی شتیکی په‌یه‌وه‌ندی‌دار به‌دینه‌که‌یه‌وه‌ داواکرایه‌، چاوی زه‌ق ده‌کرده‌وه‌ وه‌کو نه‌وه‌ی شیت بوی.

له پێشه‌وا (عمر)ی کورپی (الخطاب)هوه _ خ‌وای لی‌ پازی بی‌ت _ هاتوه‌ که‌وا ته‌ماشای لایه‌کی کرد سه‌ری دانواندبوو، پێی فهرموو: ئه‌ی تو! سه‌رت به‌رزکه‌ره‌وه‌، د‌ل‌نیا به‌ د‌ل‌کزی له‌ هی نیو د‌ل زیاتر نابێ، بۆیه هه‌رکه‌س د‌ل‌کزیه‌ک بنوی‌تیت له‌ هی نیو د‌ل‌ی زیاتر بی‌ت، به‌پراستی زیاتر له‌ دوو پرویه‌کی نواندوه‌.

له (عاصم)ی کورپی (کُلیب الجرّمي)هوه ده‌لێت: که‌ چاوی به‌ (أبي عبدالرحمن)ی کورپی (الأسود) که‌وتبوو پێی ده‌کرد، وه‌ نه‌گهر پێی به‌کردایه به‌ته‌نیشتی دیواره‌که‌دا به‌د‌ل‌کزیه‌وه‌ به‌م شیوه‌ پێی ده‌کرد _ (أبویکر) که‌می‌ ملی لار کرده‌وه‌ _، (أبومالک) گوتی:

نه‌گهر پێی به‌که‌ی به‌ته‌نیشتی دیواره‌که‌دا پێی ده‌که‌ی، سو‌ت‌ند به‌خوا (عمر) نه‌گهر پێی به‌کردایه به‌توندی پێی به‌زه‌ویدا ده‌ناو، ده‌نگی‌کی زو‌ل‌ل‌ل‌ هه‌بوو.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

پێشینه‌ی چاک بارو‌ح‌ال‌ی خۆیان ده‌شارده‌وه‌، وازیان له‌ هه‌موو نه‌و شتانه‌ ده‌هێنا که‌ ده‌بویه مایه‌ی خۆ ده‌رخستن.

پێشتر ئاماژه‌مان به‌وه‌دا که‌ له‌ پۆشاکه‌کانی (أیوب السُّخَیانی)دا که‌می‌ درێژی هه‌بوو بۆ نه‌وه‌ی بارو‌ح‌ال‌ی خۆی به‌شاری‌ته‌وه‌.

(سفیان الثَّوري) ده‌یگوت: بایه‌خ به‌و کرده‌وانه‌م ناده‌م که‌ لی‌مه‌وه‌ به‌ده‌رده‌که‌وی‌ت.

وه‌ به‌هاوه‌لێکی خۆی که‌ له‌ دوایه‌وه‌ نویژی ده‌کرد گوتی: چهند بوی‌ری که‌ نویژ ده‌که‌یت و خه‌ل‌کی ده‌تبینن.

له (محمدی کوری (زیاد) هوه ده لیت: (أبوأمامة) به لای پیاویکدا تیپه پوو که له سوجه دا
 بوو، نه وه بوو گوئی: چ سوجه یه که، نه گهر له مالتی خوتدا بوایه !
 پیشموا (الشافعی) _ خوی لی پازی بیت _ ده یه رموو:
 ودع الذين إذا أتوك تنسكوا
 وإذا خلوا فهم ذئاب حفاف
 واته: وازیینه لهو که سانه ی نه گهر هاتنه دیده نیت ده بن به خواپهرست و
 نه گهر ته نه اش بونه وه ده بن به گوریککی درنده

* باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان

سه‌باره‌ت به‌وازه‌ینانیان له‌هاوسه‌رگیری:

نه‌گه‌ر ترسی داوین پیسی له‌ئارادا بوو نه‌وا هاوسه‌رگیری (واجب)ه، وه‌ نه‌گه‌ر ترسی داوین پیسی له‌ئارادا نه‌بوو نه‌وا سوننه‌تیکی (مُؤكِّدَة)ه^(٢٥). به‌لای جه‌ماوه‌ری فیه‌ه‌زانانه‌وه.

رَبِّناوه‌ری هه‌ریه‌ك له‌ پێشه‌وايان (أبي حنيفة) و (أحمد)ی كۆری (حنبل) نه‌وه‌یه‌ كه‌ له‌و كاته‌دا له‌ هه‌موو سوننه‌ته‌كانی تر چاكته‌، چونكه‌ هۆكاری بوونی مندا له‌.

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فه‌رمویه‌تی:
(تَزَوُّوا الْوُدُودَ الْوُلُودَ " فَبِئَنِّي مَكَائِرُ بَكُمُ الْأَمَمَ)^(٢٦).

واته‌ ((ژنی پووخواش و خواش په‌فتار به‌خوازن كه‌ منداڵی زۆر ده‌بی، چونكه‌ من شانازی به‌زۆری ژماره‌ی ئومه‌ته‌كه‌وه‌ ده‌كه‌م له‌ پۆزی قیامه‌تدا)).

وعن سعد بن أبي وقاصٍ قال: رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ، وَلَوْ أَدِنَ لَهُ فِيهِ لَأَخْتَصَيْنَا^(٢٧).

له‌ (سعد)ی كۆری (أبي وقاص)ه‌وه‌ فه‌رمویه‌تی: پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قایل نه‌بوو (عُثْمَان)ی كۆری (مَظْعُون) ته‌نها خۆی بۆ خواپه‌رستی یه‌كلا كاته‌وه‌و، به‌هه‌تاهه‌تایی ژن نه‌هینیت، نه‌گه‌ر له‌و باره‌وه‌ مۆله‌تی پێدايه‌، نه‌وا ئیمه‌ خۆمانان ده‌خه‌ساند.

٥٢٥ _ راست نه‌وه‌یه‌ كه‌ هاوسه‌رگیری (واجب)ه‌ له‌ كاتی توانیندا به‌بی ئهم جیاكردنه‌وه‌، له‌ گه‌ل دلتایابوون له‌ (واجب)بوونیدا له‌ كاتیكدا نه‌گه‌ر مۆف ترسا تووشی داوین پیسی بی.

٥٢٦ _ رواه النسائي (٦ / ٦٥)، وأبو داود (٦ / ٤٧)، وابن حبان (١٢٢٩)، والحکيم (٢ / ١٦٢) " عن معقل بن يسار. وسنده صحيح.

٥٢٧ _ تقدم تخريجه.

وعن أنس بن مالك أنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ سَأَلُوا
أَزْوَاجَ النَّبِيِّ _ عَلَيْهِ السَّلَام _ عَنْ عَمَلِهِ فِي السَّرِّ، فَأَخْبَرَتْهُمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا أَكُلُ اللَّحْمَ،
وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا أَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا أَنَامُ اللَّيْلَ عَلَى فِرَاشٍ ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: أَصُومُ
وَلَا أَفْطِرُ.

فحمدَ اللهَ النَّبِيُّ _ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام _ ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: ((مَا بَالُ أَقْوَامٍ قَالُوا
كَذَا وَكَذَا، لَكِنِّي أَصْلِي وَأَنَامُ ، أَصُومُ وَأُفْطِرُ ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي “ فَلَيْسَ
مِنِّْي))(٥٢٨).

واته له (أنس)ی کوپی (مالك)هوه _ خوای لى پازى بیّت _ فەرموویەتى: هەندى له
هاوەلانی پێغه مبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ له خێزانەکانى پێغه مبهرى خاویان _
صلى الله عليه وسلم _ پرسى سەبارەت بە کارە پەنامەکیەکانى پێغه مبهرى _ صلى الله عليه
وسلم _ ، ئەوەبوو ئەوانیش پێیان پرگەیانندن، بۆیە هەندى لەو هاوەلانیە فەرموویان: چیتەر
گوشت ناخۆم، هەندیکیشیان فەرموویان: چیتەر هاوسەگیرى ناکەم، هەندیکیشیان فەرموویان:
بەشەو لەسەر نوێن نانۆم، هەندیکیشیان فەرموویان: بەپرۆزوو دەیم و نایشکێتم.

ئەوەبوو پێغه مبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ سوپاس و ستایشى خوای تەعالای
کردو، پاشان فەرمووی: ((ئەوێ چى یە هەندى کەس وادەلێن و وادەلێن، دلتیابن من نوێژ
دەکەم و دەشنۆم، بەپرۆزوو دەیم و دەشیشکێتم، هاوسەرگیرى دەکەم، هەرکەس پشت لە
سوننەتى من بکات لە من نییە)).

پێشەوا (أحمد)ی کوپی (حنبل) فەرموویەتى: ژن نەهێتان هیچ پەيوەندیەکی بە
نیسلامەو نییە. پێغه مبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ چواردە ژنى هێناو، کە کوچی
دوايشى کرد نو ژنى هەبوو.

هەرۆهە فەرمووی: ئەگەر خەلکی واز لە هاوسەرگیری بهێتن، ئەوا نە غەزا دەکەن و،
نەحەجیش دەکەن، شتەکە ئاوەها نەبوو، شتەکە ئاوەها نەبوو، ئەوەبوو پێغه مبهرى خوا

— صلی الله علیه وسلم — پۆژی لی ده‌بویه‌وه هیچ شتیکیان نه‌بوو، به‌لام هاسه‌رگری
 هه‌لده‌بژاردو، خه‌لکیشی بۆ هانده‌داو، قه‌ده‌غهی ژن نه‌هینانی ده‌کرد، بۆیه هه‌رکەس واز له
 کرداری پیغه‌مبهری خوا — صلی الله علیه وسلم — بێنیت، نه‌وا له سه‌ر هه‌ق نییه.
 پیغه‌مبهر (يعقوبُ) — علیه السلام — له خه‌م و خه‌فه‌ته‌که‌یدا ژنی هیناو منداڵیشی بوو.
 پیغه‌مبهری خواش — صلی الله علیه وسلم — فهرموویه‌تی:
 ((حُبِّ إِلَيَّ النِّسَاءُ)) (٥٢٩).
 واته ((ژنانم به‌لاوه خۆشه‌ویستکراوه)).

---

٥٢٩ — رواه النسائي في ((الصغرى)) (رقم ٣٩٣٩)، و ((الكبرى)) (رقم ١ — عشرة النساء)، وأحمد
 (١٢٨/٣)، والبيهقي (٢٨ / ٧) “ بسند حسنَه الحافظ ابن حجر في ((التلخيص الحبير)) (٣ / ١١٦) بلفظ:
 ((حُبِّ إِلَيَّ الطَّيِّبُ وَالنِّسَاءُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ)).
 (فائدة):

قال الحافظ ابن حجر في ((الكافي الشاف)) (ص ٢٧):
 ((ليس في شيء من طُرُقِهِ لَفْظُ: ((ثَلَاثُ))، بَلْ أَوَّلُهُ عِنْدَ الْجَمِيعِ: ((حُبِّ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ النِّسَاءُ...))
 الحديث، وَزِيَادَةُ ((ثَلَاثُ)) تُفْسِدُ الْمَعْنَى، عَلَى أَنَّ الْإِمَامَ أَبَا بَكْرٍ بْنَ فُورِكَ، شَرَحَهُ فِي ((جُزْءٍ)) مَفْرَدٍ بِإِثْبَاتِهَا،
 وَكَذَلِكَ أَوْرَدَهُ الْغَزَالِيُّ فِي ((الْإِحْيَاءِ)) وَاشْتَهَرَ عَلَى الْأَلْسِنَةِ)).
 قلت: وابنُ فُورِكَ ليس من أئمة الصناعة، فليس القول قوله !!

★ ره‌خه‌گرتن له رپیازی صوفیه‌کان سه‌بارت به‌وهی که له

هاوسه‌رگیری وازده‌هینن:

ئیبلیس سه‌ری له که‌سانیکێ زۆری صوفیه‌کان شیواندوهو، هاوسه‌رگیری لی قه‌ده‌غه‌کردوون، پیشینانی ته‌صوف له هاوسه‌رگیری وازیان ده‌هینا، چونکه به‌خواپه‌رسته‌یه‌وه سه‌رقال بوون، وای بۆ ده‌چوون که هاوسه‌رگیری خه‌رتکیان ده‌کات و، ناهیتلیت خوای ته‌عالی به‌باشی به‌هرستن و گوێراپه‌لی بن (٥٣٠).

ئه‌مانه: نه‌گه‌ر پیوستیان به‌هاوسه‌رگیری هه‌بی، یاخود به‌جۆرتک تامه‌زرۆی بکه‌ن، با دلتیابن کاتی که وازیان لی‌هه‌ینا جه‌سته‌و ئاینی خو‌یان خسته مه‌ترسیه‌وه، وه نه‌گه‌ر پیوستیشیان پی نه‌بی، نه‌وا چاکیتی و فه‌زیله‌تی نه‌وه‌یان له ده‌ست چوه‌ (٥٣١).

وفي ((الصحيحين)) (٥٣٢) من حديث أبي هريرة _ رضي الله عنه _ عن رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ أنه قال:

((وفي بُضْعٍ أَحَدِكُمْ صَدَقَةً)).

قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَيَّاتِي أَحَدُنَا شَهْوَتُهُ ، وَيَكُونُ لَهُ فِيهِ أَجْرٌ ؟

قَالَ: ((أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي الْحَرَامِ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وَزْرٌ ؟)).

قَالُوا: نَعَمْ.

قَالَ: ((وَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ “ كَانَتْ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ)).

ثم قال:

((أَفْتَحْتَسِبُونَ الشَّرَّ وَلَا تَحْتَسِبُونَ الْخَيْرَ)).

٥٣٠ _ نه‌مه‌ش دیسان سه‌رلیشیواندنه، چونکه خه‌ردارترینی خه‌لک که _ پیغه‌مبه‌ران و هاوه‌لانن _ ژنیان خواستوه‌وه هاوسه‌رگیریان کردوه‌وه، له خۆ ته‌رخان کردن بۆ خواپه‌رستی دووری نه‌خستنه‌وه.

٥٣١ _ پیشتەر ئامازه‌م پێدا که هاوسه‌رگیری له هه‌ردوو باره‌که‌دا (واجب) ه !

٥٣٢ _ رواه مسلم (١٠٠٦) عن أبي ذر.

والزيادة عند أحمد في ((المسند)) (٥ / ١٥٤ و ١٦٧)، وسندها منقطع.

واته: (أَبِي هُرَيْرَةَ) _ خَوای لَی رازی بَیت _ فەرمووێتی: پێغه‌مبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرمووی:

((کە کەسیکتان دەچیتە لای خێزانەکە ی بە خێرو چاکەداری بۆی دادەنری)).

فەرموویان: ئەو پێغه‌مبەری خوا، نایا کەسیکتان ناوی شەهوەتی دابەزینی، پاداشتی تێدا یە بۆی ؟

ئەویش فەرمووی: ((ئەو ئەگەر ناوی شەهوەتی لە حەرامدا دابەزانێ نایا تاوانی دەگات؟)).

فەرموویان: بەئێ.

بۆیە فەرمووی: ((ناوە‌هاش ئەگەر لە حەلالدا دابیەزانێ، پاداشتی تێدا یە بۆی)).

پاشان فەرمووی:

((ئایا حیساب بۆ شەر دەکەن، بەلام حیساب بۆ خەیر ناکەن)).

کەسانیک لە صوفیەکان دەئین: هاوسەرگیری نەفەقەو بۆی دەوی و، کەسابەتیش قورسە.

دلتیابن ئەمە بەهانیەکە بۆ خۆدورخستەوه لە ماندوێتی کەسابەت.

وَي (الصَّحِيحِينَ)) (٥٣٣) مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ عَنِ النَّبِيِّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ أَنَّهُ قَالَ:

((دِينَارٌ أَنْفَقْتُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتُهُ فِي رَقَبَةٍ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتُهُ فِي الصَّدَقَةِ، وَدِينَارٌ أَنْفَقْتُهُ عَلَى عِيَالِكَ، أَفْضَلُهَا الَّذِي أَنْفَقْتُهُ عَلَى عِيَالِكَ)).

واته: (أَبِي هُرَيْرَةَ) _ خَوای لَی رازی بَیت _ فەرمووێتی: پێغه‌مبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرمووی:

((دیناریکت لە پیناوی خوادا خەرج کردووه، دیناریکیشت بۆ نازادکردنی کۆیلەیکە خەرج کردووه، دیناریکیشت بۆ خێرو صدەقه خەرج کردووه، دیناریکیشت بۆ خاوخێزانەکەت خەرج کردووه، چاکترین ئەو خەرجکردنانه ئەوێە کە بۆ خاوخێزانەکەت خەرج کردووه)).

کهسانێکیشیان دهیانگوت: هاوسەرگیری مهیلی مرۆف به رهو دنیا پاده کیشیت.

له (أبي سليمان الداراني) وه باسیان بۆ کردوین که گوتیهتی: نه گهر پیاو به دواي فیریوونی فەرمووده دا گهرا، یاخود له پیناو پهیدا کردنی پۆزیدا سه فهری کرد، یاخود ژنی هینا، نهوا به راستی متمانهی به دنیا ههیه!!

نووسەر ده فەر میت:

هه موو نه م قسانه پیچهوانه ی شهرعن، چۆن مرۆف به دواي فیریوونی فەرمووده دا نه گهریت له کاتیکدا فریشته کان لای خویندکاری زانستی شهرعی دینشه وهو دوعای بۆ ده کهن و له خوای تعالی داوای لیخۆشبوونی بۆ ده کهن (٥٣٤).

چۆن بژیوی پهیدا نه کری و کهسابهت نه کریت له کاتیکدا پی شهوا (عمری کوری (الخطاب) _ خوای لی پازی بیت _ فەرمویه تی: نه گهر بمرم به هۆی په نجانمه وه، زۆری پاره ستانم له سه ر پییه کانم بۆ نه وه ی بژیوی خۆم دهسته بهر کهم خۆشتره به لامه وه له وه ی له غهزادا له پیناوی خوا دا بمرم !

واتیده گهم نه م بارو حالانه هه مووی پیچهوانه ی شهرعن.

دلنیا بن کۆمه لیک له پاشینانی ته صوف، وازیان له هاوسەرگیری هینا، بۆ نه وه ی پینان بگوتریت: زاهید. په مه کی خه لکیش صوفی به گه وه ده دانه تین نه گهر خیزانی نه بی و، ده لیتن: هه رگیز ژنی نه ناسیوه.

نه مه په به نگریتیه کهو پیچهوانه ی شهرعه که مانه.

---

٥٣٤ _ كما صحَّ عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _:

رواه ابن ماجة (٢٢٦)، والنسائي (٩٨ / ١)، وابن حبان (٧٩)، وأحمد (٢٣٩ / ٤)، وابن خزيمة (١٩٣)، والبيهقي (٢٧٦ / ١)، وعبد الرزاق (٧٩٣)، والطبراني في ((الكبير)) (٧٣٥١) " من طريق عاصم عن زَرَّ عن صفوان بن عَسَّال.

وسنده حسنٌ " لما قيل في عاصم _ وهو ابن بهدلة _ !

(أبو حامد) ده‌لێت: پێویسته موریده نه‌فسی خۆی به‌هاوسه‌رگێریه‌وه خه‌ریک نه‌کات، چونکه خه‌ریک ده‌بێ و له‌ ره‌وشت ناوڕ ناداته‌وه‌و، خوو به‌ خێزانه‌که‌یه‌و ده‌گرێت و دلی پیتی سوکناپی دیت، بۆیه هه‌رکەس دلی سوکناپی بیت به‌ شتیکی دیکه‌ی جگه‌ له‌ خوای ته‌عالی، شه‌وا له‌ خواپه‌رستی ناوڕ ناداته‌وه‌.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

من سهرم له‌ گو‌فتاره‌کانی سووڕ ده‌می‌نی! بلیتی نه‌یزانی‌بێ که شه‌و که‌سه‌ی مه‌به‌ستی راگرتنی پاک داویننی خۆی بی و، مه‌ندالێکی بی، یاخود راگرتنی پاک داویننی خێزانه‌که‌ی بی، له‌ رپچکه‌ی ره‌وشت ناچیتته ده‌ره‌وه‌.

یاخود وازانی که خۆشه‌ویستی و هه‌وانه‌ی سروشتیی له‌ گه‌ل خێزاندایه‌ دژیه‌ خۆشه‌ویستی و هه‌وانه‌وه‌ی دڵانه‌ به‌گو‌تیراپه‌لی خوای ته‌عالی، خوای ته‌عالی مه‌نت به‌سه‌ر مه‌خلوقاتێ خۆیدا ده‌کات و ده‌فه‌رمی‌ت:

﴿ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ﴾ (الروم: ٢١).
واته‌ ﴿ خَلَقَ لَكُمْ ﴾ بۆی دروست کردون ﴿ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا ﴾ (له‌ ره‌گه‌زی)
خۆتان هاوسه‌رانی‌ک بۆ شه‌وه‌ی ئاوام بگرن له‌ لایاندا ﴿ وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ﴾ وه‌ خۆشه‌ویستی و به‌زه‌یی خستۆته‌ نیوانتان (٣٠°).

وفي الحديث الصحيح (٣٦°) عن جابر _ رضي الله عنه _ عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ قال له:

((هَلَّا تَزَوَّجْتَ بَكْرًا " تَلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ)).

واته‌: له‌ (جابر) هوه‌ _ خوای لی پازی بیت _ له‌ پێغه‌مبه‌ری خواوه‌ _ صلى الله عليه وسلم _ که پیتی فه‌رموویوو:

((نه‌وه‌بۆ که‌چێکت نه‌خواست، که‌مه‌ی له‌ گه‌لدا بکه‌ی و، که‌مه‌ت له‌ گه‌لدا بکات)).

٥٣٥ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥٣٦ _ رواه البخاري (٩ / ١٢١)، ومسلم (١٠ / ٥٦ - بشرحه).

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ که نه‌وه‌ی پێ فەرموو، مه‌به‌ستی نه‌وه نه‌بوو (جابر) _ خ‌وای لی پازی بی‌ت _ خ‌ۆشه‌ویستی بو خ‌وای تعالی بی‌ت.

واتی‌ده‌گه‌یت که کاتی پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ شادومان ده‌بوو له گه‌ل خ‌یزانه‌کانیدا، وه (وَسَابِقَ عَائِشَةَ) (٥٣٧) واته له گه‌ل خاتوو (عائِشَةُ) دا پێش‌بر‌کیتی ده‌کرد، له‌وه به‌ده‌ر بوو که خوو به‌خ‌وای تعال‌اوه بگر‌ی و د‌لیی سوکنایی پی بی‌ت.

هه‌موو نه‌مانه نه‌فامیه‌کی زۆره به‌زانست.

٥٣٧ _ رواه أبوداود (رقم ٢٥٧٨)، وأحمد (٦ / ٢٦٤)، وابن ماجه (١٩٧٩)، والنسائي في ((الكبرى))

(رقم ٥٦٥٧ و ٥٨٥٩ _ عِشْرَةُ النِّسَاءِ) "عن عائشة.

وسنده صحیح.

★ وه ئاگابوون و خو قایم کردن به رامبهه به ههه پِشها تیکی

ناخو ش که نه گهر واز له هاوسه رگیری هیئرا:

بزانه که نه گهر لاره صوفیه کان له سهه هاوسه رگیری نه کردن به دهه وام بن، نهوا سی جۆر

شتیان تووش ده بی:

جۆری یه کهم: به هۆی دهرنه هیئانی تۆماوی نیرینه یانه وه نه خو ش ده که ون، چونکه مرۆف

نه گهر نهو تۆماوه ی بۆ ماوه یه کی درێژ پاگرت، زیانیکی توندی پی ده گه یه نی.

(أبو بكر محمدی كورپی (زكريا الرازي) ده ئیئت: قه ومیك ده ناسم تۆماویان زۆر بوو، كاتی

جووتبوونیان له خو یان قه ده غه كرده، له بهر جۆریك له فله سه فه كرده، جهسته یان سارد بۆوه،

جولانه وه یان ئاسته م بوو، تووشی خه مۆکی بوون به بی هیچ هۆیه ك، نیشه انه كانی نه خو شی

(المالیخولیا) یان لی پهیدا بوو، ئاره زووی خو اردن و هه ر سه كر دیشه یان کهم بویه وه.

ده ئیئت: پیاویكیم بینی وازی له جووتبوون هیئابوو، بۆیه ئاره زووی خو اردنی له ده سته دا، وه

نه گهر که میك خو اردنیشه ی بخو اردایه، هه سته ی به خو شی خو اردنه که نه ده كرده، ده پشایه وه،

به ئام كاتی گه پرایه وه بۆ جووتبوون، نهو نیشه انانه ی نه ما.

جۆری دووه: گه پرا نه وه بۆ وازلیه یئنه راو، چونکه خه لكانیکی زۆریان به ئارام بوون به رامبهه

به وازه یئنان له جووتبوون، به ئام تۆماویان كۆبویه وه، تووشی بی ئارامی و بی ئۆقره یی بوون،

بۆیه په شیمان بونه وه و گه پرا نه وه، تیكه له به ژنان بوون و، له گه له دونه دا تیكه له بوون

به چه نه ده ها نه وه نه ده ی که سه رتا لی هه لده هاتن، وه كو نهو كه سه یان لیها ت که ماوه یه کی درێژ

خۆی برسی كرده، پاشان بهو نه ندازه یه ی که له زه مه نی ئارام گرتنه كه دا وازی لی هیئابوو

خو اردی.

جۆری سی یه م: لادان بۆ هاوه ئیئیتی مندا لان، چونکه تا قمیکیان نه فسی خو یانیان

نومیدپراو كرده بوو له هاوسه رگیری، نهو تۆماوه ی له جهسته یاندا كۆبویه وه بی ئارام و بی

ئۆقره ی كرده، بۆیه به هاوه ئیئیتی لووسكه و بی تووكان ده حه وان وه.

نیبلیس سه‌ری له تاقمێکیان شیواند که هاوسه‌رگریان کردو، ده‌یانگوت: ئیمه به‌شه‌هوت و ئاره‌زۆوه جوت نابین.

که‌وابوو نه‌گهر لی‌ره‌دا مه‌به‌ستیان شه‌وه‌بی که هاوسه‌رگری به‌زۆری بۆ جێبه‌جێکردنی سوننه‌ته، ده‌شی، وه نه‌گهر واره‌بگه‌یه‌نن که شه‌هوت و ئاره‌زوویان بۆ خودی جوتبوونه‌که نییه، شه‌وه مه‌حالیکی ناشکرایه.

نه‌فامی پالی به‌تاقمێکه‌وه نا بۆ برینی نه‌ندامی زاوژی نیرینه‌ی خۆیان، پاشان وایان راده‌گه‌یاند شه‌ویان شه‌غامداوه چونکه شهرم له خوی تعالی ده‌که‌ن.

شه‌وه شه‌وه‌ری گێلی و نه‌فامیه، چونکه خوی تعالی نیرینه‌ی به‌سه‌ر ژناندا به‌رزکردۆته‌وه و پێزی پی به‌خشیوه به‌م نه‌ندامی زاوژی نیرینه‌یه (٥٣٨)، وه خولقاندویه‌تی بۆ شه‌وه‌ی بیی به‌هۆکاریک بۆ زاوژیکردن، بۆیه شه‌وه که‌سه‌ی نه‌ندامی زاوژی به‌رپیت شه‌وا به‌زمانحالی خۆی ده‌لیت: راستی دژی شه‌وه‌یه.

پاشان نه‌ندامی زاوژی برین شه‌هوت و ئاره‌زووی جوتبون له نه‌فسدا لانا‌بات، که‌وابوو مه‌به‌سته‌که‌یان به‌دینه‌هات (٥٣٩).

٥٣٨ _ سنوردارکردنی به‌رزکردنه‌وه و پێزی پی به‌خشین پیاو به‌سه‌ر ژندا ته‌نها به‌م هۆکاره هیچ به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر نی‌یه، خوی تعالی زاناره به‌راستی بارو‌حاله.

٥٣٩ _ تاقمێک له ((ناماده‌کارانی دق)) کتیبیکیان داناوه به‌ناوی ((الْعُلَمَاءُ الْعُرَابُ الذِّینَ آثَرُوا الْعِلْمَ عَلَى الزَّوْجِ)) !! ژماره‌یک شه‌وه‌ی زانستیان تیدا کۆکردۆته‌وه “ وایان راکه‌یاندوه که هۆکاری هاوسه‌رگری نه‌کردنی شه‌مانه ده‌گه‌رپته‌وه بۆ شه‌وه‌ی په‌سه‌ندیتی زانستیان داوه به‌سه‌ر هاوسه‌رگریدا !! به‌لام شه‌وه بانگه‌شه‌یه‌کی پووچه که به‌م گشتیتیه باسیان ده‌کات.

شیخ (بکر أبوزید) یش هه‌ستاوه به‌به‌ریه‌رچدانه‌وه‌ی له کتیبیکدا به‌ناوی ((الذِّینَ لَمْ یَتَزَوَّجُوا مِنَ الْعُلَمَاءِ وَالنَّقْضَ عَلَى مَنْ وَحْدَ السَّبَبِ))، چه‌نده‌ها شه‌وه‌نده‌ی شه‌وه که‌سه‌ی تیدا کۆکردۆته‌وه، پاشان به‌چه‌ندین وه‌لامی زانستی به‌ریه‌رچی داوه‌ته‌وه، خوتندکارانی زانستی شهرعی پیوسته بیخوتنه‌وه.

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌بهر به‌صوفیه‌کان سه‌باره‌ت

به‌وازه‌ینانیان له‌ داواکردنی مندال:

له (أَبِي سُلَيْمَانَ الدَّارَانِي) وه ده‌لێت: نه‌و که‌سه‌ی داوای مندال بکات گیله، نه‌ بۆ دونه‌یاو نه‌ بۆ پروژی دوايش، چونکه‌ نه‌گه‌ر بیه‌وی بھوات یا بھواته‌وه یا جووتبێت له‌ گه‌ل خیزانه‌که‌یدا، لێی تێک ده‌داو ناهێلێت به‌خواستی بگات، وه‌ نه‌گه‌ر بیه‌وی خواپه‌رستی بکات سه‌رقالی ده‌کات و، ناهێلێت به‌باشی نه‌بجایم ببات.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

ئه‌مه‌ هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌یه، چونکه‌ له‌بهر ئه‌وه‌ی مه‌به‌ستی خوای ته‌عالی ئه‌وه‌یه‌ که‌ دونه‌یا بھولقی‌نێت و به‌رده‌وام په‌یوه‌ندی هه‌بی و نه‌په‌چرێ تا کۆتایی هاتنی ماوه‌که‌ی، وه‌ له‌بهر ئه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی ئاده‌م ته‌مه‌نیان درێژه‌ ناکێشی و ماوه‌یه‌کی دیاریکراوه، بۆیه‌ خوای ته‌عالی له‌دوای نه‌مانی ئاده‌میزاد به‌مردن له‌په‌گه‌زی خۆیان به‌جێدێلێت، وه‌ هانی هۆکاره‌که‌ی داوه‌ له‌پرووی خووی سروشتیه‌وه، به‌ هه‌لگیرساندنی ناگری شه‌هه‌وه‌ت و ئاره‌زوو، جارێکیش له‌ ده‌روازه‌ی شه‌رع‌ه‌وه، کاتی ده‌فه‌رمی‌ت:

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ﴾ (النور: ٣٢)، واته‌ ﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ﴾ ژن ماره‌ بپښ بۆ پیاوانی بێ ژن و ژنانی بێ می‌رديش بده‌ن به‌شوو (می‌رد) ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ﴾ هه‌روه‌ها ئه‌وانه‌ی ئیمان دارو چاکن له‌ کویله‌کان (ژنیان بۆ بێنن) و که‌نیزه‌کان (یش بده‌ن به‌شوو) (٥٤٠).

پێغه‌مبه‌ران _ عليهم الصلاة والسلام _ داوای مندالیان ده‌کردو، خوای په‌روه‌ردگاریش له‌ باسی ئه‌واندا ده‌فه‌رمی‌ت:

﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ (آل عمران: ٣٨) واته‌ ﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً﴾ پێم ببخشه‌ ﴿مِنْ لَدُنْكَ﴾ له‌ لایه‌ن خۆته‌وه‌ ﴿ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً﴾ کورێکی سروشت پاک ﴿إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ به‌راستی تۆ بیسه‌ری پارانه‌وه‌یت (٥٤١).

٥٤٠ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٥٤١ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

ههروه ها خوای تعالی دهفرمیت:

﴿ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ﴾ إبراهيم: ٤٠ ﴿ واته نهی پهروهردگارم من و پۆله کاتم والیبکهی به چاکی نوێژه کان به جیبتن (٥٤٢).

وه چه نندین ثابتهی دیکهش.

وه ههرد پیاوچاگان بوون که هۆکاریک بوون بۆ نهوهی نهوان بینه ژبانسهوه، پیدهچی جووتبونیک ببی به هۆکاری له دایک بوونی کوپانیکی وه کو (الشافعی) و (أحمدی) کوپی (حنبل)و، له خواپهرستی ههزار سال خیردارتر بیت.

فرمودهیهکی زۆر هاتوون که باسی پاداشت دانهوهی جووتبوون و، خهرجکردن بۆ خاوخیزانی تیدایهوه، نهوه کهسهی که مندالیک دهمری و (٥٤٣)، نهوه کهسهی له پاش خوی مندالیک به جیدیلی، کهوابوو ههركهس پوو له داواکردنی مندال و هاسهرگیری وه رگپریت، بهراستی پیچهوانهی سوننهت و، چاکتریش بۆتهوهوه، پاداشتیکی زۆر گهورهی له دهست چووه (٥٤٤)، وه ههركهس نهوه بکات، بهراستی بهدوای ههوانهوهیهکی بی قهره مشه دا دهگهپی.

(الْجُنَيْدُ) ده لیت: مندال سزای شهوهت و ئارهزوویهکی هه لاله، نهی نهبی سزای ههرام چۆن بیت ؟!

٥٤٢ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

٥٤٣ _ پێشهوا (السیوطی) _ بهرهمهتی خوا بیت _ نوسراویکی ههیه بهناوی ((فضل الجلد عند فقد الولد)) واته ((فهزل و چاکه نارامگری له کاتی له دهستدانی مندالدا))، وهی تحت التحقيق عندی، یسر الله اتمامها و نشرها.

٥٤٤ _ سههرپای نهوه تاوانهی که پینی ههستاهو بریتیه له سههرپهچیکردنی فرمانی پێقه مبهرایهتی _ نهگه توانادار بوو _.

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئەمە هەڵەیه، چونکه ناوئای شتە پێپێدراوە‌كان به سزا، شتیکی چاك نییه، چونکه که
پێپێدراویتی به شتیك ده‌دری و، پاشان ئەوهی لهو شتەوه دیتە کایه‌وه به‌سزا دانانریت، وه
هەرشتیک فهرمانی پێکرا، ئەنجامه‌که‌ی پاداشته.

✱ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌صوفیه‌کان له بواری گه‌شتکردندا:

ئیبلیس سه‌ری له خه‌لکیکی زۆریان شیواندوه، کردنیه ده‌روهه بۆ گه‌شتکردن، نه‌ک بۆ جیگه‌یه‌کی زانراو، یاخود بۆ فێربوونی زانست، زۆربه‌شیان به‌ته‌نها ده‌چنه ده‌روهه، هیچ خواردمه‌نیه‌ک له گه‌ل خۆیاندا نابهن و، به‌و په‌فتاره‌یان بانگه‌شی پشتبه‌ستن ده‌کن! ئای که چاکه‌و فه‌زیله‌ت و فه‌رزیان له ده‌ست ده‌چی له کاتی‌کدا واتیه‌گه‌شتوون که له گوێپایه‌لی و خواپه‌رستیدان و، به‌و کرداره‌یان له پله‌ی وه‌لی نزیک ده‌بنه‌وه، له کاتی‌کدا نه‌وان له یاخیبووانه‌ن که سه‌ری‌چی سونه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ده‌کن.

سه‌باره‌ت به‌ گه‌شتکردن و ده‌رچوون بۆ شوێنیکی دیارینه‌کرداو، پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قه‌ده‌غه‌ی گه‌شت و گه‌رانی کردووه به‌سه‌ر زه‌ویدا به‌بی پیوستیه‌کی دیاریکراو.

فقد رَوَى أَبُو دَاوُدَ فِي ((سَنَنِه)) (٥٤٥) مِنْ حَدِيثِ أَبِي أَمَامَةَ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ائْذَنْ لِي فِي السَّيَاحَةِ. قَالَ النَّبِيُّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ ﴿إِنَّ سِيَاحَةَ أُمَّتِي الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى﴾.

واته (أَبِي أَمَامَةَ) _ خوای لی‌پازی بی‌ت _ فه‌رمویه‌تی: پیاوی‌ک فه‌رمووی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! مۆلده‌م بده‌گه‌شت بکه‌م. پیغه‌مبه‌ری خواش _ صلی الله علیه وسلم _ فه‌رمووی: ﴿گه‌شتی نومه‌ته‌کی من تیک‌زشانه له پیتناوی خوادا﴾.

نووسەر ده‌فهرمیت:

(إِسْحَاقُ) ی کورپی (إِبْرَاهِيمَ) ی کورپی (هانیء) ده‌گیرپتته‌وه که‌وا له پیشه‌وا (أَحْمَدُ) ی کورپی (حَنِبَلُ) یان پرسى: نایا پیاویکت به‌لاوه خۆشه‌ویسته که گه‌شت ده‌کات وه‌کو خواپه‌رستی‌هه یاخود که‌سیکی دانیشتوو له شاره‌کاندا.
 نه‌ویش فهرمووی: شتیک له ئیسلامدا نییه به‌ناوی گه‌شت، نه‌پیغه‌مبه‌ران و نه‌پیاوچاکانیش نه‌نجامیان نه‌داوه^(٥٤٦).

٥٤٦ _ هاوشپه‌ی نهم گه‌شته _ به‌لام به‌شێوازێکی هاوچمرخ _ نمو په‌فتاره‌یه که هه‌ندیک له کۆمه‌له‌ بانگه‌وازخوازه‌کان نه‌نجامی ده‌ده‌ن به‌وه‌ی مال و خاوخیزان به‌جێدیلن به‌مه‌به‌ستی ده‌رچوون له پیناری خوادا _ به‌بانگه‌شه‌ی خۆیان _ ، نهم کرداره له پیشینی چاکی ئومه‌ته‌وه‌و به‌و شێوازه‌ی که نه‌وان ده‌یکمن نه‌هاتوو، وه‌کو پیشتر ناماژه‌ی پیدرا !

خوای تعالی پاداشتی شێخمان (الالبانی) بداته‌وه، که به ((صوفیه‌کانی چهرخی نوی)) وه‌سفی کردوون، له‌مه‌شدا له گه‌ل نمو گوفتاره‌دا یه‌ک ده‌گرن که دانهر له پیشه‌وا (أَحْمَدُ) ی کورپی (حَنِبَلُ) وه‌ ده‌یگیرپتته‌وه _ په‌همه‌تی خوای لیبیت _ .

که‌وابوو وردبهره‌وه !

★ ره‌خه‌گرتن له رِیازی صوفیه‌کان له بواری گه‌شتدا:

به‌لام بۆ ده‌رچوون به‌ته‌نهایی، پِیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ قه‌ده‌غهی کردووه پیاو به‌ته‌نھا سه‌فه‌ر بکات:

عن عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ _ صلی الله علیه وسلم _ قَالَ:
(الرَّاکِبُ شَيْطَانٌ، وَالرَّاکِبَانِ شَيْطَانَانِ، وَالثَّلَاثَةُ رُكْبٌ) (٥٤٧).

واته له (عَمْرِو)ی کورێ (شُعَيْب)ه‌وه له بابیه‌وه له باپیری‌ه‌وه ده‌گیرِیته‌وه که‌وا پِیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه‌تی:
(حوکم وکرده‌وی ته‌نھا سواریک ته‌نھا شه‌یتانیکه، دوو سواریش دوو شه‌یتانه، به‌لام سی سوار رِی‌بواری)).

---

٥٤٧ _ رواه أبوداود (٢٦٠٧)، والترمذي (٣١٤ / ١)، والحاكم (١٠٢ / ٢)، والبيهقي (٢٦٧ / ٥)، وأحمد (٢ / ١٨٦ و ٢١٤).
وسنده حسن.

شێخمان له ((السلسلة الصحيحة))دا (رقم ٦٢) پاش (هخریج)کردنی فەرمووده‌که فەرموویه‌تی:
(... پاشان فەرمووده‌که به‌رپه‌رچدانه‌ویه‌کی ناشکرای تێدایه بۆ ئەو صوفیانه‌ی که ده‌چنه ده‌ره‌وه بۆ ده‌شتی بێ ناو گیاو به‌ته‌نهایی، بۆ په‌روه‌رده‌بوون و فێربوون و چاک‌کردنی نه‌فس _ به‌بانگه‌شه‌ی خَزیان _ ، زۆر جار له‌و کاته‌دا تووشی مردن بوون به‌هۆی تینویه‌تی و برسیتیه‌وه، یاخود ناچاربوون ده‌ست له‌ خه‌لك پان بکه‌نه‌وه، وه‌کو ئەو باسانه‌ی سه‌باره‌ت به‌وان کراوه.
به‌لام چاکترین رِی‌باز رِی‌بازی پِیغه‌مبه‌ر (محمد)ه _ صلی الله علیه وسلم _).

★ به شه و ریکردن:

پێدهچی به شه و انیش به ته نهها رێبکهن، له کاتی کدا پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نهوهی قه دهغه کردوه:

عن ابنِ عُمَرَ _ رضي الله عنهما _ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ _ صلی الله علیه وسلم _:

((لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ " مَا سَارَ أَحَدٌ وَحْدَهُ بَلِيلٍ أَبَدًا)) (٥٤٨).

واته له (ابنِ عُمَرَ) هوه _ خوا له خۆی و بابیشی پازی بیت _ فەرمویه تی: پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی:

((نه گهر خه لکی بیانزانیا ته نهایی چ تێدایه، هه رگیز هیچ که سێک به شه وان به ته نهایی پێی نه ده کرد)).

وعن جابر بن عبد الله _ رضي الله عنه _ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلی الله علیه وسلم _:

((أَقْلُوا الْخُرُوجَ إِذَا هَدَّاتِ الرَّجُلُ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَبْتُ فِي خَلْقِهِ مَا شَاءَ)) (٥٤٩).

واته له (جابر) ی کورپی (عبدالله) وه _ خوی لی پازی بیت _ فەرمووی: پێغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمویه تی:

((نه گهر پێیه کان سه رهوتن و ئارام بوونه وه، نهوا چوونه ده ره وه کهم بکه نه وه، چونکه خوی تعالی چ ویست بکات له نیتوان مه خلوقاتی خۆیدا بئای ده کاته وه)).

٥٤٨ _ رواه البخاري (٢٩٩٨).

٥٤٩ _ رواه البخاري في ((الأدب المفرد)) (١٢٣٤)، وأحمد (٣ / ٣٠٦)، وابن حبان (١٩٩٦)، والحاكم (١ / ٤٤٥ و ٤٨٣).

وفيه ضعفٌ " لعنعة ابن إسحاق.

وله طريقان آخران في ((الأدب المفرد)) (١٢٣٣ و ١٢٣٥) يتقوى بهما.

فالحديث حسنٌ.

والله أعلم.

نووسەر دەفەرمیّت:

کەسانێکیان تێدایە هەموو پەنج و ماندوونیکی خۆی کردۆتە سەفەرکردن، کەچی سەفەر
وەکو خودی خۆی ناویستریّت، قالَ النَّبِيُّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ :
(«السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، فَإِذَا قُضِيَ أَحَدُكُمْ نَهْمَتُهُ مِنْ سَفَرِهِ» فليُعْجَلْ إِلَى
أَهْلِهِ)) (٥٠).

واتە پیغەمبەری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ فەرموویەتی:
((سەفەر بەشیکی لە سزا، بۆیە هەرکە سیکتان پێویستی و مەرامی لە سەفەرە کە جێبەجێ
بوو، با بە پەلە بۆ لای خاوخیزانی بگەرێتەوه)).
هەرکەس پەنج و ماندوونی خۆی بکا بە سەفەرکردن، بەراستی نێوان بەفەرودانی تەمەن و،
سزادانی نەفسی خۆی کۆکردۆتەوه، هەردوکیشیان مەبەست و مەرامیکی خراپن.

✱ به یاد هیئانه‌وی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به

صوفیه‌کان سه‌بارت به‌وی که به‌بی خواردنه‌می ده‌چنه بیابان:

نووسه‌ر ده‌فهرمیت:

به‌راستی ئیبلیس سه‌ری له‌خه‌لکیکی زۆریان شیواند، وای به‌خه‌یالدا هێنان که پشت‌به‌ستن بریتیه له‌وازه‌هێنان له‌خواردنه‌می، پیشت‌ریش بۆگه‌نیتی نه‌مه‌مان پروونکرده‌وه.

که‌چی نه‌مه له‌نیو نه‌فامانی قه‌ومه‌که‌دا بڵاویوه‌وه، چیرۆک‌خانه گێله‌کانیش ده‌هاتن‌و، نه‌وه‌یان لیوه ده‌گێرانه‌وه، وه‌کو ستایش‌کردن و پیا‌هه‌لدانی‌ک، بۆیه نه‌وه ده‌بویه هاندانی خه‌لک بۆ زیاتر پیاده‌کردنی نه‌وه‌فاره.

به‌وه‌فاره‌یان که به‌وه‌و بیابان ده‌رده‌چوون و، چیرۆک‌خوانانیش ستایشیان ده‌کردن، بارودۆخ خراپ بوو، وه‌به‌لای خه‌لکی ناسایه‌وه‌ پێگه‌راسته‌کان په‌نه‌مان بوون.

نه‌وه‌والانه‌ی له‌وانه‌وه‌ هاتوه‌و زۆرن، منیش کورتیه‌کی باس ده‌که‌م:

له‌ (فتح الموصلي) وه‌ ده‌لیت: به‌مه‌به‌ستی هه‌جکردن چوومه‌ ده‌ره‌وه، که‌گه‌شتمه‌ ناوه‌راستی بیابان لاویکم‌بینی، گوتم: چه‌ند شتیکی سه‌رسوڕمێنه‌! بیابانیکی چۆل و زه‌ویه‌کی بی‌ئاو و گیاو، لاویکی بچوک.

په‌له‌م کرد، تا پیتی گه‌شتم، سلاوم‌لیکردو، پاشان گوتم: نه‌ی کوپم! تۆ لاویکی بچوکی، حوکه‌مه‌کان تۆ ناگریته‌وه. گوتی: نه‌ی مامه‌! به‌راستی که‌سانیک‌مردن له‌من منداڵتر بوون. گوتم: هه‌نگاوه‌کانت فراوان بکه‌ره‌وه، چونکه‌ پێگاکه‌ دوره‌، تا بگه‌یته‌وه‌ مال. گوتی: نه‌ی مامه‌! پێکردن له‌سه‌ر منه‌و، گه‌یانده‌نیش له‌سه‌ر خوايه‌، نه‌ی گوشتاری خواي په‌روه‌ردگارت نه‌خویندۆته‌وه‌ که‌ ده‌فهرمیت: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ (العنكبوت: ٦٩)، واته‌ ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا﴾ وه‌ که‌سانی که‌ له‌پیناو په‌زامه‌ندی ئیمه‌دا تیکۆشانیان کردوه‌ ﴿لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ به‌راستی پێنموونیان ده‌که‌مین بۆ پێبازه‌کانی خۆمان (٥٠١). پیم‌گوت:

ئەو بۆ نەخواردەمەنی و نە وەڵاخێکت پێ دەبینم. گوتی: ئەی مامە! دڵنیابوون و بێ گومانیم خواردەمەنیمەو، هیواو ئومێدیشم نامرازی سواربوونە! گۆتم: دەریارەى نان و ناو لێم پرسیت. گوتی: ئەى مامە! پێم بلێ ئەگەر بڕایەك لە براكانت یاخود پەفقیك لە پەفقهكانت بانگهێشتی مالهكەى خۆى کردی، ئایا بەچاكت دەزانی خواردەمەنیهك لە گەڵ خۆتدا هەلگری، بۆ ئەوێ لە مالهكەى ئەودا بیخۆی؟ گۆتم: پێت دەدەم؟ گوتی: لێم دورکەوهرهوه ئەى بێ نیش! هەر خۆی خواردن و خوارنەوهمان دەدات.

(فتح) دەلێت: هەرگیز لاویکی بچوکی ترم نەبینیوه لە ئەو زیاتر پشەبەستوتر بێت، هیچ کەسیکی بەتەمەنیشم نەبینیوه لە ئەو زیاتر زاهیدتر بێت.
نووسەر دەفرمێت:

بەهاوشیوەى ئەم چیرۆك و باسانە^(٥٥٢) کاروبارەكە خراپ دەبێ و، وادەزانرێت ئەمە راستەكەیه، كەسى بەتەمەنیش دەلێت: ئەگەر لاویکی بچوك ئەمەى كردبێ، ئەوا من لەو شایستەترم بیکەم!

لەو لاوه بچوکه سەرسۆرنامینێت، بەلكو لەو كەسەى پێى گەشت و چاوى پێكەوت، چۆن ناشنای نەكرد كە ئەوێ ئەنجامی دەدات كاریكى نادروستهو، ئەو زاتەى بانگی كردوێت هەر خۆشیەتى فرمانی پێى كردوێت خواردەمەنى هەلگری؟!

بەلكو بەتەمەن و گەورەكانى قەومەكەش لەسەر ئەم پێبازە دەروشتن، نیتە منداڵان دەبێ چ بکەن؟!

لە (أحمدی كورپی (عليّ)و دەلێت: پیاویك بە (أبي عبدالله)ی كورپی (الجلّاء)ی گوت: چ دەلێت سەبارەت بە پیاویك دەچێتە بیابان بەبێ خواردەمەنى؟ گوتی: ئەمە لە كردهوێ پیاوانى خوايه. گوتی: ئەگەر مرد؟ گوتی: (الدیة)ەكەى _ واتە خۆنەكەى لە سەر بكوژەكەیه.

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئەمە فەتوای کەسێکی نەفامە بە حوکمی شەرع، چونکە هیچ جیاوازیەک لە نێوان فێقه‌زانانی ئیسلامدا نییه سەبارەت بەوێی کە جایز نییه مرۆڤ بەبێ خواردەمەنی بجێته بیابان، وە هەرکەسێک ئەو کارە ئەنجام بات و بەهۆی برسیتی‌هە بمرێ، سەرپێچیکاری خوای تەعالایەو، شایستەیه بجێته ناگرەو.

هەرۆه‌ها ئەگەر خۆشی تووشی هەندێ شت کرد کە بەزۆری بیته هۆی تیاچوون، چونکە خوای تەعالی ئەم نەفسانەیی بە ئیمە سپاردووە، دەفهرمیت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ ﴿النساء: ٢٩﴾، واتە وە خۆتان مەکوژن (٥٥٣).

ئەگەر ئەو کەسەیی بەبێ خواردەمەنی سەفەر دەکات تەنها سەرپێچی ئەو فەرمانەیی خوای تەعالای کردبێ کە دەفهرمیت: ﴿وَتَزَوَّدُوا﴾ ﴿البقرة: ١٩٧﴾، واتە وە تویشوو (پارێزگاری) هەلبگرن (٥٥٤) بەسێهتی!

لە (أَبِي عَبْدِ اللَّهِ) ی کۆپی (خَفِيف) وە دەلێت: لە سەفەری سێهەمدا لە (شیراز) وە دەرچووم، بەلام لە بیاباندا پێم و نکردو، تووشی برسیتی و تینوێه‌تیه‌ک بووم بە پادەیه‌ک هەشت ددانی خستم و، تێکرای تووکی لەشم بلأوبویه وە!

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئەم پیاوێ باسی خۆی کردووەو، وادەردەکەوێ بەهێوای ستایشکردن و پیا‌ه‌لدانە بۆ ئەو پ‌فتارەیی کە کردویه‌تی، بەلام زە‌م‌کردنی تووش دەبێ!

لە (أَبِي حمزة الصوفي) وە دەلێت: من بەراستی لە خوای تەعالی شەرم دەکەم، کە تێرم خواردبێ و بچمە بیابان، لە کاتی‌کدا بە‌پ‌ش‌ت‌ب‌ه‌ستن ب‌روام هێناو، بۆ ئەوێ تیر‌خ‌وارد‌نە‌کەم نەبێ بە‌تویش‌وویه‌ک و هە‌ل‌م‌گرتبێ!

٥٥٣ _ مە‌لا عە‌م‌د مە‌لا صالح، پوختەیی تە‌فسیری قورئان.

٥٥٤ _ مە‌لا عە‌م‌د مە‌لا صالح، پوختەیی تە‌فسیری قورئان.

دهلیم _ ابن الجوزي _ پیشتەر لعم بارهوه دواين و، نهوه مان خسته پروو کهوا نهم قهومه وایان زانیوه پشتبهنهستن وازهیتانه له به کارهیتانی نه سباب و هۆکاره کان، نه گهر شته که ناوه ها بوايه نهوا به دلنیایی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ که خواره مهنی هه لگرت و چووه نه شکمه وته که له بهواری پشتبهنهستن ده چووه دهره وه، ههروه ها (موسی) پیغه مبهر که به دواي (الحَضْرَة) ده گهرا ماسیه کی وه کو تویشوو هه لگرتبوو (٥٥٥)، ههروه ها (أهل الکهف) کاتی دهر چوون شتیکی سووکیان له گه ل خویاندا برد که چند دیره مه یکه بوو! له راستیدا مانای پشتبهنهستن به لای نهم تاقمه وه په نهان بوو، ته نها به هۆی نه فامیانه وه ! (أبو حامد) یش به هانه ی بۆ هیئانه وه، گوتی: چوونه بیابان به بی خواره مهنی شیوا نییه، مه گهر به دوو مه رج:

یه که میان: ده بی مرؤف _ نه فسی خۆی راهینایی، به جۆریک توانای بهرگه گرتنی بی خواره مهنی هه بی بۆ ماوه ی هه فته یه ک و زیاتر.

دووه م: توانای خواردنی گیای هه بی، نیتر له دواي هه فته یه ک له وه به دهر نابی که پیده چی لهو بیابانه دا مرؤفیکی پی بگات، یا به شوینیک بگات، یا گیایه ک بدۆزیته وه که نومییدی خواردنی بکریت.

نووسهر ده فهرمیّت:

ناشیرینترین شتی نهم گوفتاره نه وه یه که له لایهن که سیکی فیه ره زانه وه گوتراوه، چونکه نمو که سه ی له بیاباندا یه ره نگه هیچ کهس به دینه کات، ره نگه که ی ون بکات، نه خۆش بکه ویّت و، خواردنی گیای بۆ چاک نه بی، له وانه یه چاوی به که سیک بکه وی و نه توانیّت خواره مهنی بداتی و، تووشی که سیک بیّت میوانداری نه کات، به دلنیایی نویره به کۆمه له کانیشی له ده ست ده چی، پیده چی بمری و کهس به ته نگیه وه نه چی.

٥٥٥ _ كما حکاه الله _ سبحانه _ عنهم في سورة الکهف: ٥٩ _ ٦٤.

وانظر رسالة ((الفارق بين المصنّف والسارق)) (ص ٧١ _ ٧٧) للسيوطي، وتعليقي عليها، ففيها زیادة تفصیل في قصة موسى والحضر.

پیشتریش باسی نهوه مان بۆ کردن که سه بارهت به تنهایی هاتوهو، وه ئامیشان دایهوه.
پاشان خۆ تووش کردن به نهم ناره حهتی و مهینه تیانه دهبی سوودی چ بی؟ نه گهر پشت
به نه ریتیک، یا چاویکه وتنی که سیک به ستریت و، گیا بخوریت؟!

وه چ فهزیلهت و چاکهیه که له م بارو حاله ته دایه تا نه فسی بۆ بخریتته مهترسیهوه؟!

وه نهو فرماندی ده ربارهی خواردنی گیا هاتوهو له کوئی به؟!

وه چ کهسانیک له پیشینی چاک نه مهیان نه نجام داوه؟!

وه کو نهوهی نهم قهومه برپاریان دابی که خوی تعالی له بیاباندا رۆزیان بدات؟

هه رکهس له بیاباندا داوای خوارده مهنی بکات، نهوا شتیکی داوا کردوه که نه ریت
وانه بووه له بیاباندا داوا بکرت، ئایا نابینی قهومه کهی (موسی) پیغه مبهـر _ علیه السلام _
که داوای سهوزه وات و ترۆزی و خه یارو سیرو نیسک و پیازیان کرد، خوی تعالی سروشی بۆ
(موسی) پیغه مبهـر _ علیه السلام _ نارد خواره که: ﴿ اٰطِیْطُوْا مِصْرًا ﴾ البقرة: ٦١،
واته دابه زن بۆ شاریک، چونکه نهوهی داویان ده کرد له شاره کاند هه بوو.

بۆیه نهم قهومه لهو پهری هه له دان کاتی سه ریچی شهرع و نه قل ده کهن و، کار بهوه
ده کهن که له گه ل نه فسیاندا ده گونجیت.

له (عمد) ی کورپی (موسی الجرجانی) وه ده لیت: له (عمد) ی کورپی (کثیر الصنعانی) م
پرسی سه بارهت بهو زاهیدانهی که نه خوارده مهنی و نه نهعل و نه سۆلش له پی ده کهن؟
نهوه بوو گوتی: سه بارهت به نهوه کانی شهیتان لیت پرسیم نهک زاهیدان! منیش پیـم گوت:
کهوابوو زوهـد چی به؟ گوتی: زوهـد ده سترگرتنه به سوننه ته وهو، خۆچواندنه به هاوه لانی
پیغه مبهـر _ صلی الله علیه وسلم _.

له (أحمد) ی کورپی (الحسین) ی کورپی (حسان) وه ده لیت: له (أبا عبد الله أحمد) ی کورپی
(حنبل) یان پرسی سه بارهت به پیاوێک که بهبی تویشوو ده چیتته بیابان، نهوه بوو زۆر به توندی
نکو لیان لیکردو، فهرمووی: ئۆف، ئۆف، نه خیر، نه خیرو _ دهنگی له گه لیدا درێژ کردهوه _
مه گهر به تویشوو و له گه ل هاوه لانی کارواندا.

له (أَبُو بَكْرٍ المَرْوُزِيُّ) وه ده لَيت: پياوێك هاته خزمهتی (أَبِي عَبْدِ اللَّهِ) و، گوتی: پياوێك دهیهوێت بچیت بۆ سه فەرێك، کامیانت به لاره خۆشه: تویشوو له گهڵ خۆیدا بهریت، یاخود پشت ببهستی؟ نهوهبوو (أَبُو عَبْدِ اللَّهِ) فەرمووی: تویشوو له گهڵ خۆیدا دهبات، بۆ نهوهی چاوی به دهستی خهڵکهوه نهبی.

له (أَحْمَدُ) ی کورپی (نَصْرٍ) وه ده لَيت: پياوێك له (أَبَا عَبْدِ اللَّهِ) ی پرسی: نایا پیاو که بچی بۆ مهککه، باش وایه پشت ببهستی و هیچ خواردمه نیهك له گهڵ خۆیدا نهبات! فەرمووی: پیم باش نییه، نهی له کوی بخوات؟ پیاوه کهش گوتی: پشت ده بهستی و، خهڵکیش پێی ده به خشیت! فەرمووی: نه گهر پێیان نه به خشی، نایا چاوه روانیان نابێ به هیوای نهوهی پی ببه خشن؟! نه مهه به دل نییه، هه رگیز پیم نه گهشتوو که سیك له هاوه لانی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ یاخود که سیك له (تابعین) نهوه یان نه نجام دابی.

له (الحُسَيْنِ الرازي) وه ده لَيت: پێشهوا (أَحْمَدُ) ی کورپی (حنبل) م بیانی و پیاوێکی خهڵکی (خُرَاسَانَ) هاته خزمهتی و، پێی گوت: نهی (أَبَا عَبْدِ اللَّهِ)! چهند دیره مه یکم پێیه، نایا بهم دیره مانه هه ج بکه م؟ پێشهوا (أَحْمَدُ) یش پێی فەرموو: بچۆ بۆ (بَابِ الْكَرْخِ) و، بهم دیره مانه هه بلێك بکړه و، به سهرت شت هه لېگره تا به خاوهن سی سه د دیره م دهی، نه و جا بۆ هه ج بچۆ. نهویش گوتی: نهی نابینی خهڵك که سابهت ده که ن؟! پێشهوا (أَحْمَدُ) یش فەرمووی: ته ماشای ته م شته مه که، چونکه هه ر که سیك به هیوای ته مه بیت تهوا دهیهوی گوزهرانی خهڵك تێك بدات. گوتی: نهی (أَبَا عَبْدِ اللَّهِ)! من پشتم به ستوو ده. نهویش فەرمووی: باشه به ته نهایی ده چیه بیابان یاخود له گهڵ خهڵکدا ده چی؟ گوتی: نه خێر، له گهڵ خهڵکدا! فەرمووی: درۆ ده کهیت، کهواته تو پشتت نه به ستوو ده، نه بی به ته نهایی بچیه بیابان، به پێچهوانه وه تو پشتت به توره کهی خهڵك به ستوو ده!

* گێڕانهوی به شێك له و کردهوانه‌ی که دژ به شه‌رعه‌و به‌سه‌ر

صوفیه‌کاندا هاتوو له گه‌شت و گه‌ران و سه‌فه‌ره‌کانیاندا:

(أبو حمزة الخراساني) ده‌لیت: سالتیک له سالان چووم بۆ چه‌ج، نه‌وه‌بوو له کاتی‌که‌دا به‌رێگه‌دا پێم ده‌کرد، که‌وتمه‌ نێو بیریکه‌وه، نه‌فسم ئاره‌زووی نه‌وه‌ی ده‌کرد که داوای یارمه‌تی بکه‌م، به‌لام گوتم: نه‌خێر سوێند به‌خوا داوای هیچ یارمه‌تیه‌ک ناکه‌م. نه‌وه‌بوو ئهم یادو بیرم ته‌واو نه‌کرد، تا دوو پیاو به‌سه‌ر بیره‌که‌دا تیپه‌رپوون، یه‌کیکیان به‌وێریان گوت: وه‌ره‌ با سه‌ر ئهم بیره‌ بگرین، که له‌م سه‌ره‌ رێگه‌دا یه، قامیش و چه‌سیریان هی‌نا، منیش ختوره‌ به‌ دل‌مدا هات، گوتم: بۆ لای ئه‌و زاته‌ی که له‌و دوانه‌ لی‌تسه‌و نه‌زیک‌تره‌! بی‌ده‌نگ سووم تا سه‌ری بیره‌که‌یان دا‌پۆشی، له‌ پر‌دا شتیک هات و، سه‌ری بیره‌که‌ی لا‌داو، هه‌ردوو قاچه‌کانی شو‌ر‌پ‌کرده‌ خواره‌وه‌و، له‌ پرته‌وی‌ۆله‌که‌یدا ده‌ی‌گوت: ده‌ستت به‌ منه‌وه‌ بگره‌، منیش ده‌ستم پێ‌وه‌ گرت و، ده‌ریه‌ینام، ته‌ماشام کرد، بینیم ئاژه‌لی‌کی د‌پ‌نده‌یه‌، بانگ‌کاری‌کیش بانگی کردم و گوتی: ئه‌ی (أبا حمزة)! ئایا ئه‌مه‌ چاک نییه‌، که به‌ ئاژه‌لی‌کی زیانکار له‌ زیان‌پ‌زگارمان کردی!

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

سه‌باره‌ت به‌م (أبی حمزة)یه‌ی که که‌وتۆته‌ نێو بیره‌وه‌ جیا‌وازیان تی‌که‌وتوو، (أبو عبد الرحمن السُّلَمي) ده‌لیت: (أبو حمزة الخراساني)ه‌و، له‌ هاو‌پێانی (الْجُنَيْد) بووه‌!
له‌ (ری‌وا‌یه‌)تی‌کی دی‌که‌دا هاتوو که (دمشقي) بووه‌.
(أبو نعيم الحافظ) ده‌لیت: ئه‌و پیاوه‌ (أبو حمزة البغدادي)ه‌و، (عمد‌ی کو‌ری (إبراهيم‌ی ناوه‌.

(الخطيب) له‌ (تاریخ)ه‌که‌یدا (٥٥٦) باسی ئه‌و پیاو ده‌کات و، ئه‌و چیرۆکه‌شی لی‌وه‌ ده‌گێ‌رته‌وه‌!

بهلام هەر کامیان بیت، له رهفتاره کهیدا ههله بووه، بهو بیدهنگ بوونهی پیچهوانه کاری شرع بۆتهوهو، یاره مهتیدهر بووه بۆ تاوانبارکردنی نهفسی خۆی، چونکه پیویست بوو هاوار بکات و، نه هیلتیت سهری بیره که داپۆشن، وهکو چۆن پیویسته بهرگری له نهفسی خۆی بکات بهرامبه به هەر کهسیک بیهویت بیکوژیت. که دهلتیت: ((لا أستغیث)) واته داوای یارمهتی ناکم، وهکو کهسیکه بلتیت: خوراک ناخۆم و، ئاو ناخۆمهوه، نه مهش نه فامیه که بۆ نهو کهسهی که دهیکات و، سه ریپچیکردنی نهو دانایی و حیکمهتیه که دونیای له پیناودا داهینراوه، چونکه خوای تعالی شتهکانی به پیی حیکمهت و دانایی داناوه، بۆیه دهینی دهستی به ئادهمی به خشیوه بۆ نهوهی بهرگری له نهفسی خۆی بکات، زمانی داوهتی قسهی پی بکات، نه قلیکی داوهتی رینۆینی دهکات بۆ دورخستنهوهی زیانهکان و، هینانی بهرژهوهندیهکان، خواردن و ده زمانی داناوه بۆ بهرژهوهندی ئادهمیهکان، بۆیه ههرکس پروو وهرگیریت و، نهو شتانه به کار نه هیئت که بۆی به دیهینراوهو، رینمای کراوه بۆ به کارهینانی، نهوا به شرع قایل نه بووه، حیکمهتی دروستکاری پهك خستوه.

نه گهر کهسیکی نه فام بلتیت، چۆن خۆم بیاریزم نه گهر فه زمانی قهدهرو چاره نووس بیت ؟ دهلتین _ ابن الجوزي _ : چۆن مرۆف خۆی نه پاریزیت له کاتیکدا نهو زاتهی قهدهرو چاره نووسی داناوه، ههر خۆشیهتی که فهرموویهتی: ﴿ خُذُوا حِذْرُكُمْ ﴾ النساء: ٧١ واته ناگادری خۆتان وهرگرن(٥٥٧).

پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له نهشکهوته کهدا خۆی شاردهوهو، نه یفه رموو: به پشتبهستن دهچمه دهرهوه، بهردهوام به جهستهی نه سباب و هۆکارهکانی به کاردههینا، به دلشی له گهل خوای دانهری نه سباب و هۆکارهکاندا بوو. پیشتیش نهه به شه مان به تیروته سالی باس کرد.

گوفتاری (أبي حمزة): (فَنُودِيتُ مِنْ بَاطِنِي) (٥٥٨) نه مه قسهی نهفسیکی نه فامه، که به نه فامی له نهفسیدا جیگیر بووه که پشتبهستن بریتیه لهوهی مرۆف وازهیتیت و، دهست به

٥٥٧ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی تهفسیری قورنان.

٥٥٨ _ له (رایوايه) یکی دیکه هه مان چیرۆکدا هاتوه.

ئەسباب و ھۆکارەکانەو نەگرت، چونکە شەرع داواى ئەو شتانە لە مرۆڤ ناکات کە قەدەغەى لێکردووە.

دەبا (أبا حمزة) خودى ناوەڕۆكى دورى خستایەتەو لەوێ دەست درێژ بکات و، خۆى بەو شتەو ھەلواسیت، کە بۆ ئەو خۆى شۆڕکردۆتەو، کە دەستی درێژکردو خۆى بەو شتەو ھەلواسى ئەو خۆى بۆ خۆى پێشیل کردنى بانگەشەکانى خۆیتى بەوێ ئەسباب و ھۆکارەکان بەکارنەھێنرت، کە بە پشتبەستن ناوی دەبات، چونکە چ جیاوازیەك لە نیتوان ئەو دا ھەبە کە دەلیت: من لە بیرەكەدام و، لە نیتوان ئەو دا ھەبە کە دەستی درێژکردو خۆى بەوێ ھەلواسى کە بۆى شۆڕ بویەو؟! نەخێر بەلکو ئەمە دلنیا ترە، چونکە کردار لە گوشتار دلنیا ترە، دەبا بێدەنگ بوایە تاوەکو بەبى هیچ ھۆکارێك ھەلگیرایەو بپرایەتە دەرەو!

ئەگەر بلیت: ئەو شتەى خۆى بۆ شۆڕکردمەو خاى تعالى بۆى ناردم!

دەلیت _ ابن الجوزي _ : ئەو كەسانى بەسەر بیرەكەدا تێپەربوون دیسان خاى تعالى ناردونی، ئەو زمانەش کە داواى فریادگوزارى دەكات ھەر خاى تعالى خولقاندوبەت، چونکە ئەگەر داواى فریادگوزارى بکرایە، ئەوا دەبوو کە سیکی بەکارھێنەری ئەو ئەسباب و ھۆکارانەى کە خاى تعالى بۆى خولقاندونی، بۆ ئەوێ سوودی لیوەرگرت و، بەکارى بێنیست بۆ بەرگریکردن لە نەفسى خۆى، کەچی بەکارنەھیتا! لە راستیدا کە بێدەنگ بوو ئەو ئەسباب و ھۆکارانەى پەكخست کە خاى تعالى بۆى خولقاندوبونی و، حیکمەت و دانایەكەشى دورخستەو، بۆیە راستە سەرزەنش بکرت لە سەر ئەوێ کە ئەسباب و ھۆکارەکانى بەکارنەھیتا.

لە (مؤمل المغابی) دەلیت: ھاوہلیتی (محمدی کوپى (السَّيِّم) دەکرد، ئەو بوو لە گەلیدا سەفەریکم کردو، لە نیتوان تکریت و موصل دا پێمان دەکرد، لە کاتیكدا لە دەشتایەكدا پێمان دەکرد، لە پر ئاژەلیکی دڕندە لە نزیکمانەو نەپەییەکی کرد، منیش ترسام، تێکچووم و، ئەو بە پرومەو دەرکەوت و، بە نیاز بووم دەستپێشخەرى بکەم و پابکەم، بەلام گرتى و، گوتى: ئەى (مؤمل)! پشتبەستن ئالێردایە، ئەك لە مزگەوت!

نووسەر ده‌فهرمیت:

هیچ گومانێکم له‌وه‌دا نییه که له کاتی ناره‌حه‌تیه‌کاندا ئاسه‌واری پش‌تبه‌ستن له‌ که‌سی پش‌تبه‌ستودا به‌ده‌رده‌که‌وێت، به‌لام له‌ مه‌رجه‌کانی پش‌تبه‌ستن نییه که خۆت به‌ ده‌ست ناژه‌ئێکی درنده‌وه‌ به‌ده‌یت، چونکه ئه‌وه جایز نیه.

له هه‌ندێ شێخه‌وه هاتوه‌وه که‌وا به (عَلِيّ الرَّازِيّ) یان گوت: ئه‌وه بۆ له‌ گه‌ل (أَبِي طَالِبٍ الْجُرْجَانِيّ) دا ناتبینن؟ ئه‌ویش گوتی: به‌ گه‌شتیگ چوینه‌ ده‌ره‌وه، له‌ شوێنێکدا نووستین ناژه‌ئێ درنده‌ی لی‌بوو، کاتی ته‌ماشای کردم، بینیمی نه‌نوستم، لای‌بردم و دور‌بخستم‌وه‌وه، گوتی: پاش ئه‌مرۆ ره‌فقایه‌تیم مه‌که.

ده‌لێم _ ابن‌الجوزي _ : ئه‌م پیاوه له‌ سنوور لایداوه، کاتی وێستویه‌تی ره‌فقه‌که‌ی ئه‌و خوه‌ سروشته‌ بگۆرێت، که له‌ سه‌ری به‌ده‌یاتوه‌وه، به‌لام ئه‌وه له‌ توانای ئه‌ودا نییه‌وه، شه‌رعیش داوای هاوشیوه‌ی ئه‌و شته‌ی لی‌ ناکات، تا ئه‌و ئاسته‌ی خوای ته‌الی ئه‌و توانایه‌ی به‌ (موسی) پیغه‌مبه‌ریش _ علیه‌ السلام _ نه‌به‌خشی کاتی له‌ ماره‌که هه‌له‌ات.

هه‌موو ئه‌مانه له‌ سه‌ر نه‌فامی بونیاد نراوه.

له (أَحْمَدُ) ی کۆری (عَلِيّ الْوَجْدِيّ) وه‌ ده‌لێت: (الدَّيْنَوْرِيّ) به‌ پێ په‌تێتی و به‌سه‌ر پرووتی دواژه‌ هه‌جی کرد، نه‌گه‌ر درکێک به‌ پێیدا به‌جوايه، به‌ زه‌ویه‌که پێی ده‌سپری و، پێی ده‌کرد، به‌بێ ئه‌وه‌ی سه‌ری به‌ره‌و زه‌وی دانوێنیت، چونکه له‌ پش‌تبه‌ستنه‌که‌یدا راستگۆ بوو.

نووسەر ده‌فهرمیت:

ته‌ماشاکه‌ن نه‌فامی چ به‌ شوێنکه‌وتوانی خۆی ده‌کات، دل‌نیابن له‌ گۆرپه‌یه‌لی خوای ته‌الی نییه‌ مرۆف ئه‌و بیابانه به‌ پێ په‌تێتی به‌رپێت، چونکه ئه‌و په‌ری زیان به‌ نه‌فسی خۆی ده‌گه‌یه‌نیت، وه‌ جایزیش نییه سه‌ری پرووت بیت.

باشه له‌م شته‌وه چ نزیک‌بونه‌وه‌یه‌ک له‌ خوای ته‌الاوه به‌ده‌ست دیت، دل‌نیابن نه‌گه‌ر سه‌ر پرووت‌کردن له‌ ماوه‌ی ئی‌حرام به‌ستندا (واجب) نه‌بوايه، ئه‌وا هیچ به‌هانه‌یه‌ک نه‌دبوو بۆ پرووت‌کردنی.

باشه چ که سێک فەرمانی پێکردووێ درک له پیتی دهرنههیتنی؟!

وه چ گوێپرایه‌لی و خواپهرستیهك له‌مه‌دايه؟!

ئه‌گهر پێیه‌کانی بناوسایه به هۆی ئهو درکه‌وه که تیايدا ماوه‌ته‌وه، تیاچوايه، ئه‌وا یارمه‌تیده‌ر ده‌بوو بۆ فه‌وتاندنی نه‌فسی خۆی.

وه ئایا سهرینی پی به زه‌ویدا، لادانی هه‌ندێ شه‌رو ئازاری درکه‌که نییه، ده‌با پاشماوه‌که‌شی به دهره‌یتنان لادایه؟!

باشه پشتبه‌ستن له چ ئاستیکی ئهم کرده‌وانه‌دايه که پێچه‌وانه‌ی ئه‌قل و شه‌رعن، چونکه ئه‌قل و شه‌رع بریاریان داوه به‌وه‌ی که به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان بۆ نه‌فس به‌یتنری و، زیانه‌کانی لی دوربهرتته‌وه؟!

لهم پوانگه‌یه‌وه شه‌رع پتی به‌و که‌سانه داوه، که به هۆی ئی‌حرام به‌ستنه‌وه تووشی زیان ده‌بن، پیرۆزی ئی‌حرامه‌که بشکێتن و، پۆشاک له‌بهر بکه‌ن و، سه‌ریشیان داپۆشن و، فیدی به‌ن.

گوێبێستی (أَبَاعُبْدٍ) بوم ده‌یگوت: من ئاقلی و ژیری‌تی مرۆف به‌وه ده‌زام که واز له هه‌تاو بێنی و، به سێبه‌ره‌که‌دا پی بکات.

له (سُفْيَانَ الشَّوَرِيِّ) وه ده‌لێت: هه‌ر که‌س برسی بیت و، داوا نه‌کات تاوه‌کو ده‌مری، ده‌چێته ناگه‌ره‌وه.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

ته‌ماشای گو‌فتاری فیه‌ه‌زانان بکه چهند جوانه، چونکه خوای ته‌عالی توانای به‌ که‌سی برسی داوه که به نه‌سباب و هۆکاری جورا‌وجۆر خۆی تیر بکات، وه ئه‌گهر هۆکاره‌ ناشکراکان نه‌بون بۆ نه‌وه‌ی به‌کاری بێنیت، توانای داواکردنی هه‌یه که بریتیه له ده‌ستکه‌وتیکی هاوشیوه‌ی به‌کاره‌یتنانی هۆکاره‌کان له‌و بارو‌حاله‌دا، بۆیه ئه‌گهر وازی له داواکردنه‌که‌ش

له (أبي الحسين علي) كورپی (أحمد البصري)ی خزمه تكاری (شَعْوَانَة) وه (٥٦٠) ده لَيت: (شَعْوَانَة) پیتی راگه ياندم كهوا له دراوسێكانيدا ژنيكي چاكي خيروه مهنده هه بوو، رۆژنيك بۆ بازار چوو دهروه، كهسيك بينيتي و، شهيداي بوو، تا دهركاي ماله كه ي كهوته شوييني، ژنه كهش پیتی گوت: چ شتيكت له من دهوي؟ پياوه كهش گوتي: شهيداي تو بوومه! ژنه كهش گوتي: چ شتيك له مندا به جوان داده نيئي؟ پياوه كه گوتي: چاوه كانت. نهوه بوو ژنه كه چوو ماله وه، چاوه كانی خۆی دهريتاو، چوو پشت دهركاكو، چاوه كانی بۆ فريداو، پیتی گوت: بيانبه، خوا فرو بهره كهتت پي نه به خشيئت.

نووسهر ده فهرميئت:

ته ماشاكن _ براكانم _ ئيبليس چۆن به نه فامان ياری دهكات، چونكه پياوه كه كاتي ته ماشاي كرد تاوانيكي بچوكي نه فامدا، به لام ژنه كه تاوانيكي گهوه ي نه فامداو، پاشان واتيگهشت گوپرايه ئی و خواپهرستيه كي نه فامداوه، كهچی واپتيويست بوو له گه ل پياويكي بيگانده دا قسه نهكات (٥٦١).

كهسانتيكي ديكه ي ئهم قهومه شتانيكي ديكه ي پيچهوانه ي نه مه يان نه فامداوه، له (ذي النون المصري) و كهساني ديكه ش ده گيرنه وه كه گوتيانه: له بياباندا چاوم به ژنيك كهوت، له گه لدا دواو، له گه ليدا دووام!

به لام ئهم رهفتاره ي بۆ هه لال نيه.

ژنيكي به ناگاش نهوه ي به لاوه ناخۆش بووه نكو ئی ليكردوه، وه كو نهوه ي (محمد)ی كورپی (يعقوب العرجي) ده لَيت: گوپيستي (ذي النون) بووم ده يگوت: له زهويه كانی

٥٦٠ _ به لای صوفيه كانموه له ژنه ههره خواپهرسته كانه.

٥٦١ _ رهوشتي ژنانی پيشيني چاك نهوه نه بوو له گه ل بيگانده دا بدوين، مه گهر بۆ پتريستيهك، والله اعلم.

(البَجَّة) دا (٥٦٢) ژنیکم بهدی کردو، بانگم کرد، نهویش گوتی: نهو بهۆ پیاوان له گهڵ ژناندا قسه ده کهن، نه گهر کهم نه قل نه بوایهی، شتیکم تیده گرتی !

له (أبي سعيد الخزاز) وه ده ئیت: جارێکیان به بی خوارده وه منی چووه مه بیابان، تووشی نه بوونی بووم، کۆتایی قۆناغه کهم (٥٦٣) له دووره وه بهدی کرد، زۆر شادومانم بووم به گه شتم، پاشان له نهفسی خۆمه وه بیرم کرد وه که سکاڵام کرد وه، پشتم به جگه له خوا ی تعالی به ستوه، بۆیه بریارمدا نه چمه کۆتایی قۆناغه که تا بۆی هه لمه گرن، بۆیه له خۆل و له که دا چالێکم بۆ خۆم هه لکه ندو، تا وه کو سینگ جهسته ی خۆم تیدا شارده وه، له نیوه شه ودا گوێبیستی ده نگێکی بهرز بووم ده یگوت: نه ی نه هلی قۆناغه که ! خوا وه لی و پیاو چاکێکی هه یه نهفسی خۆی له م خۆل و له دا به ند کرد وه، پیتی بگهن، نه وه بوو کۆمه لێک هاتن و، ده ریا نه ی نام و، تا کۆتایی قۆناغه که هه لیا نگرتم.

نووسهر ده فهرمیت:

به پراستی نه م پیاوه پۆچوه و زۆری له خوی سروشتی خۆی کرد وه، شتگه لێکی لی دا و اکرد وه که به سه ریدا نه سه پێنرا وه، چوونکه نه وه ی ئاده م هه رکات نه و شتانه ی بی نی که به لای وه خۆشه و یسته یه کسه ر ده گه شیته وه، بۆیه هه یج سه رزه نشتێک له سه ر که سی تینوو نییه نه گهر دلی به ئاو بگه شیته وه، هه روه ها که سیکی برسیش نه گهر دلی به خوارده وه منی بگه شیته وه، هه روه ها هه موو که سیکیش نه گهر دلی به خۆشه و یسته که ی بگه شیته وه.

په نا ده گرین به خوا که پوو له کارێک بکه ین، به بی نه وه ی زانست و شه رع پتو یستی بکه ن. پاشان که نهفسی خۆی به رامبه ر به نوێژه به کۆمه له کان به ند کرد وه، به پراستی شتیکی ناشیرینه .

٥٦٢ _ شارێکه له نێوان (فارس) و (أصبهان) دا، وه کو نه وه ی (یاقوت) فی ((معجمه)) کهیدا (١ / ٣٤٠)

باسی ده کات.

٥٦٣ _ قۆناغ: ماودایه که پتیار ده توانی له ماوه ی پۆژێکدا بپیریت، وه رگێژ.

باشه نهم رهفتاره چ شتیکی نزیکبوونهوی تیدایه له خوی تعالاوه، بهلکو له راستیدا تنها نهفامیهکی پهتیه.

رههمهتی خواتان لی بی تماشاکهن نهفامی چ بهم پیاوه کرد، کهچی له نههلی خیرو چاکهش بوو، نهگهر زانستی ههباویه، بهدلنیایی دهیزانی نهوهی که کردویهتی ههرامه، دلنیابن ئیبلیس بهدهر له نهفامی هیچی تری بهدهستهوه نییه بو سهرلیشیواندنی خواپهرستان و زاهیدان.

(أَحْمَدُ) ی کورپی (علی) کورپی (الحسن) له (أَبِي إِسْحَاقَ الطَّبْرِي) وه دهگیرتیهوه دهلیت: (جَعْفَرُ الْخُلْدِي) پتی گوتم: پهنجاو شەش جار له (عَرَفَة) وهستاوم، لهوانه بیست و یهکیان له سهر (المذهب) بوو، منیش به (أَبِي إِسْحَاقَ) مگوت: مهبستی چ بوو که دهیگوت له سهر (المذهب). گوتی: دهچوه سهر پردی پروباری (الناشرية) وه سهر قۆلهکانی دهتهکاند، تا لهوه دلنیابی که هیچ خوارهمهنی و ناویکی پی نییه، ئینجا (لَبِيكَ اللَّهُمَّ لَبِيكَ) ی دهگوت و، پتی دهکرد.

نووسهر دهفرمیت:

نهمه پیچهوانهی شرعه، چونکه خوی تعالی دهفرمیت: ﴿وَتَزَوَّدُوا﴾ (البقرة: ١٩٧) واته وه تویشوی (پاریزگاری) ههلبگرن(٥٦٤)، پیغهمبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ تویشوو و خوارهمهنی پاریزگاری ههلهگرت، له توانادا نییه بگوتیت: مرؤف پیوستی به هیچ شتیک نییه بو ماوهی چهند مانگیك، چونکه نهگهر پیوستی پتی بی و، خوارهمهنی ههلهگری و، بهو هویهوه نهخۆش کهوت، نهوا تاوانبار دهبی، وه نهگهر له خهلك داوا بکات، یاخود بهزۆر لییان وهربگریت، ههگریز نهوه بهس نابی بو بانگهشهی پشتبهستنهکی، وه نهگهر واراگیهیت که پیزی لی دهگریت و، رۆزی دهدری بهبی بهکارهینانی هیچ نهساب و هۆکاریك و، وایزانی شایستهیه بهوه، بهراستی بهلاو مهینهتیه.

ئەگەر پەڕەوی فەرمانی شەڕی بکرایەو، خواردەمەنی هەلگرتایە، لە هەموو باروحوالیکدا ئەوێ بۆ باشتەر دەبوو.

لە (محمدی کۆپی (طاهری) هەوێ کە لە مەککە کۆمەڵێک لە صوفیەکان چوویونە دیدەنی، ئەویش پێی گوتبوون: بەهاوەڵتیی چ کەسانێک هاتن ؟ ئەوانیش گوتیان: حاجیەکان یەمەن. ئەویش گوتی: ناخ، تەصوف ئاوەهای لیڤات یاخود پشتبەستەنەما ! ئێوە لە سەر تەریقەت و تەصوف نەهاتوون، بەلکو لە راستیدا تەنها لە خوانی یەمەنەو هاتوون بۆ خوانی مەککە.

پاشان گوتی: بەهەقی خۆشەویستان و لاوان (٥٦٥)، دلتیابن چوار کەس بووین لەم پێگەیەدا بەهاوەڵتیی یەکتەر دەچوینە دەرەوێ بۆ سەردانی گۆپی پێغەمبەر _ صلی الله علیه وسلم (٥٦٦) بەبێ ئەوێ خۆمان پێوەند کردبێ بە دونیاوێ، ئەگەر کەمیش بێ، پەیمانمان بە یەکتەر دەدا کە ئاوەر لە هیچ مەخلوقێک نەدەینەوێ، پشت بە هیچ زانراوێک نەبەستین، هاتینە لای گۆرەکە پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ و، سێ پۆژ ماینەوێ، هیچ (فتح) یەکمان بۆ نەکرا، لە کاتیکی تردا چوینە دەرەوێ تا بە (الْجُحْفَةَ) گەشتین و لەوێ دابەزین، کەسانێکی دەشتەکی بە بەرامبەرمانەوێ بوون، ئەوێبوو ئاردیکی جوانی زۆر وردیان بۆ ناردین، بۆیە کەسانێکمان تەماشای ئەوێتری دەکرد، دەیگوت: ئەگەر لە ئەهلی

---

٥٦٥ _ ئەمە سۆتێندخواردنە بەشتیکی دیکە جگە لە خۆی تەالی، کەچی پێغەمبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویەتی: ((مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ)). واتە ((هەرکەس بەشتیکی دیکە جگە لە خۆی تەالی سۆتێند بخوات، بەراستی کوفری کردووە، یاخود هاوێلی بۆ خوا بریار داو)).
رواه أحمد (٢ / ٥٨ و ٦٠)، وابن حبان (١١٧٧) "عن عمر بسند صحيح."
وله طرق أخرى في ((السنن))، تكلمت عليها في غير هذا الموضع.

٥٦٦ _ بەبێ ئەوێ خۆی نامادە کردبێ بە تاییبەت بجۆ بۆ ئەوێ، ئەگینا جایز نابێ، ئەمە پێیاوێری لێکۆلەرانی ئەهلی زانستە، وەکو پێشەوا (ابن تیمیة) _ بە پەڕەمەتی خوا بێت _، وە کەسانێکی دیکە پێش ئەم.

وانظر ((العقود الدرية في مناقب شيخ الإسلام ابن تيمية)) (ص ٣٣٠ _ ٣٦١) لابن عبدالحادي.

نهم شته بین ئەوا هیچ (فتح) یەکمان بۆ ناکرێ تا دەچینه هەرم، ئارده که مان له گەڵ ئاودا خواردەوهو، ئیتر ئەوه خۆراکمان بوو تا چوینه مه که.

ده لێم _ ابن الجوزي _ : برائیم ته ماشای پشتبهستنی ئەمانه بکهن چۆن وای لیکردن نمو خواردمه نیهی فەرمانی پیکراوه له گەڵ خۆیاندا هەلنه گرن، تا ئەو ناسته ی ناچاری وه رگرتنی خێرو سه ده ده قه ی خه لکی کردن.

له و شته سه رسو پر مێنانه ی که پێم گه شتوو له چوارچێوه ی سه فهره کانیا ندا ئەوه یه که له (أبي عبدالرحمن السلمي) وه ده یگێر نه وه که گوته یه تی: پێم گه شتوو که (أبا شعيب المَقْفَع) به پی هفتا ده جی کرد بوو له هه ر ده جێکدا به نیه تی عه مره و ده جێک له لای به رده که ی (بيت المقدس) وه نه یحرامی به ستبوو، به بیابانی (تبوك) یشدا تیپه ربوو له سه ر پشتبه ستن، له ده جی کۆتایدا، سه گیکی به یکرد له به ر تینویه تی زمانی ده ره یێ نابوو. بۆیه گوته ی: کێ ده جێک به ئاو پێدانێک ده کړی. گوته ی: مروؤیک که می ئاوی دایه و، سه گه که تیڕ ئابوو، پاشان گوته ی: ئەمه له ده ج که م بۆم چاکتره، چونکه پێغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه تی:

((في كُلِّ ذَاتٍ كَبِدٍ حَرِّ أَجْرٍ)) (٥٦٧) ! واته ((که هه موو خاوه ن جه رگیکی تیئوو ئاو ده ده ی پاداشتی تێدایه)).

ده لێم _ ابن الجوزي _ : له راستیدا شتانیکی وه کو ئەمانه م به یاد هێنانه وه، ته نها بۆ ئەوه ی که سانی ئاقل و ژیر ئەندازه ی زانستی ئەمانه بزائن، که چۆن له پشتبه ستن و شتی تر تیگه شتوون و، ته ماشایان بکات چۆن سه ربێچی شه رع و نه قل ده که ن.

خۆزگه بمزانیبا ئەو که سه ی ده چێته ده ره وه و، هیچی له گەڵ خۆیدا هەلنه گرتوه، چ ده کات بۆ ده ستنویژو نوێژکردن، وه نه گه ر پۆشاکه که ی به رپێت و، ده رزی پی نه بی، چۆن ره فتار ده کات؟!

كهچى هندی له شیخه‌كانیان فرمانیان به مروّف ده‌کرد پیش شهوی سه‌فهر بکات
تویشوو له گهلّ خۆیدا هه‌لبگریت.

له (الفرغانی) وه ده‌لّیت: (إبراهیم الخواص) له پشتبه‌ستندا دلگهرم بوو، به‌ووردی نه‌نجامی
ده‌دا، له گهلّ شه‌هشدا ده‌رزی و ده‌زوو و جامیکی گه‌وره مه‌قه‌ستیکی پی بوو! پیی گوترا:
نه‌ی (أبا إسحاق)! بو ئهم شتانه‌ت کو‌کردۆته‌وه له کاتی‌کدا خۆت قه‌ده‌غهی هه‌موو شتی‌ک
ده‌که‌ی؟! شه‌وه‌بوو گوتی:

هه‌لگرتنی شتانیکی وه‌کو نه‌مه پشتبه‌ستن به‌تالّ ناکه‌نه‌وه، چونکه خوی تعالی چه‌ندین
فه‌رزی به‌سه‌رمانه‌وه هه‌یه‌و، هه‌ژاریش له یه‌ک پۆشاک زیاتری له به‌ردا نییه، له‌وانه‌یه به‌رپی و
کونی تی‌بیّت نه‌گه‌ر ده‌رزی و ده‌زووی پی نه‌بی، عه‌وره‌تی ده‌رده‌که‌وی و، نوێژه‌که‌ی به‌تالّ
ده‌کاته‌وه، نه‌گه‌ر جامیکی گه‌وره‌ی پی نه‌بی ناتوانی ده‌ست‌نوێژو پاکیتی‌ه‌که‌ی بشواته‌وه، بۆیه
هه‌ر هه‌ژاریکت بینی جامیکی گه‌وره‌و ده‌رزی و ده‌زووی پی نه‌بوو، له نوێژه‌که‌یدا تاوانباری
بکه‌ (٥٦٨)!

---

٥٦٨ _ ئهم گو‌فتاره هه‌موو هۆکاره‌کانی تریش ده‌گرێته‌وه که فرمانی هه‌لگرتن‌یمان پی کراوه، که _
به‌دنیایی _ هه‌لگرتن و به‌کاره‌ینانیان دژی به‌شتبه‌ستن نی یه، بۆیه _ نه‌ی په‌حمه‌تی خوات لی‌بیّت _
ته‌ماشای جیاوازی و له‌یه‌ک نه‌چونیان بکه.

★ به یاد هیئانه وهی سه ریشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبه ره به صوفیه کان نه گهر له سه فهر گهرانه وه:

نووسهر ده فهرمیت:

له رێباوه پری قهومه کهیه که نه گهر رێسوار له سه فهر گهراپه وه، چووه خه ئوتگه وه،
کۆمه لێکی تیا بوو، سلاویان لێ ناکات تا ده چێته ده ستنویژگه، ده ستنویژ ده شوات و، دیت و،
دوو پکات نوێژ ده کات و، پاشان سلاو له شیخ ده کات و، ئینجا سلاو له کۆمه له که ده کات.
ئه مه له کۆی ئهو شتانه یه که پاشینانیان به پیچه وانهی شه ریه ته وه دایانه ئینا وه، چونکه
فیقه زانانی ئیسلام کۆده نگن له سه ره ئه وهی که نه گهر که سیك به کۆمه لێک گه شت،
سوننه ته (٥٦٩) سلاویان لێ بکات، نه گهر ده ستنویژی هه بی یاخود نه بی، مه گهر ئه م شته یان
له رێباوه پری مندالانه وه وه رگرتبی، چونکه نه گهر به مندال بلێیت: بۆ سلاومان لێ ناکه ییت ؟
ده لیت: هیشتا ده م و چاوم نه شتووه !

یاخود پێده چی مندالان لهم بیده عه چانه وه فیری ئهو قسه یه بویتن.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _
((لَيْسَ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ، وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ)).
أَخْرَجَاهُ فِي ((الصَّحِيحَيْنِ)) (٥٧٠).

٥٦٩ _ که سانیکی تری ئه هلی زانست وای بۆ ده چن که سلاو کردن (واجب) وه، ئه وه یان کردۆته به لگه که
پێغه مبه ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمویه تی: ((السلام قبل الكلام، فمن بدأكم بالسؤال قبل
السلام " فلا تجيبوه)). واته: ((سلاو کردن پێش قسه کردنه، بۆیه هه مرکه سیك پرسیاریکی لێ کردن پێش
سلاو کردن، وه ئامی مه ده نه وه)).

وهو حديث حسن بمجموع طرقه " كما حققه شيخنا في ((سلسلة الأحاديث الصحيحة)) (رقم ٨١٦).
وهو قولٌ وجيهٌ يعضده الدليل.

٥٧٠ _ رواه البخاري (٦٢٣١)، ومسلم (٢١٦٠).

وهو في ((الصحيحة الصحيحة)) (رقم ٤٩ _ بتحقيقي).

واته له (أَبِي هُرَيْرَةَ) وه _ خَوای لى پازى بیّت _ فەرموویەتی: پیڤەمبەرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی: ((با تەمەن بچوک سلاو له گەوره بکات و، کەسى تیپەربوو سلاو له دانیشتوو بکات و، کەمیش سلاو له زۆر بکات)).

وه له بواری سەفەر و پێوەندەکانیدا چەندەها بیدعە و داھێنراوی دیکەشیان ھەیە.

★ به یادهینانهوهی سه‌رلیشیواندانه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان

نه‌گه‌ر که سیکیان به‌مریت:

له‌م بواره‌دا ئیبلیس دوو سه‌رلیشیواندانی هه‌یه:

یه‌که‌م: نه‌وان ده‌لێن: نابێ بۆ که‌سی مردوو بگرت و، هه‌ر که‌س بۆ که‌سێکی مردوو بگه‌ڕی، له‌ پێبازی نه‌هلی زانست و مه‌عاریف چۆته‌ ده‌ره‌وه.

(ابن عقیل) ده‌لێت: نه‌مه‌ بانگه‌شه‌یه‌که‌و به‌سه‌ر شه‌رعه‌وه‌ شتیکی زیاده، له‌ فهرمووده‌که‌ی (خُرافه‌) (۷۱هـ) ده‌چیت، له‌ نه‌ریت و خووی مرۆف به‌ده‌ره‌و، لادانه‌ له‌ میزاجی

۵۷۱ _ نه‌مه‌ په‌ندیکه‌ ((بۆ هه‌موو نه‌و فهرموودانه‌ به‌کاریده‌هێتن که‌ به‌درۆی داده‌نێن، هه‌روه‌ها بۆ هه‌موو شتیکی که‌ به‌زێباو جوان و سه‌رسوپمێن بێته‌ پیش چاو به‌کاری ده‌نێن))، وه‌کو نه‌وه‌ی (ابن‌ الاثیر) له‌ کتێبی ((النهاية في غريب الحديث والأثر)) دا (۲ / ۲۵) باسی کردوه‌. وأصله ما رواه الترمذي في ((الشمائل)) (رقم ۲۱۴)، وأحمد (۱۵۷/۶)، والمصنف في ((العلل المتناهية)) (رقم ۴۹) "من طريق مجالد بن سعيد عن عامر عن مسروق عن عائشة قالت:

حدث رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ذات ليلة نساء، فقالت امرأة منهن: يا رسول الله! هذا حديث خُرافة، فقال:

((أتدريين ما خُرافة؟ كان رجلاً من عُدَّة أسرتَه الجِنُّ، فمكث فيهم دهرًا، ثم رُدَّه إلى الإنس، فكان يُحدث الناس بما رأى فيهم من الأعاجيب، فقال الناس: حديث خُرافة)).

واته له خاتوو (عائشة) وهه‌و فهرموویه‌تی:

شه‌وتیک پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ باستیکی بۆ خه‌زانه‌کانی گه‌یراهه‌وه، نه‌وه‌بو ژنیکیان فهرمووی: نه‌مه‌ باسه‌که‌ی (خُرافه‌)یه، پیغه‌مبه‌ری خواش _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمووی:

((ثابا ده‌زانی (خُرافه‌) چی یه‌ ؟ (خُرافه‌) پیاوتیک بوو له‌ هۆزی (عُدَّة) له‌ لایهن جنه‌وه‌ به‌ دیل ده‌سته‌سه‌رکراو، ماوه‌یه‌ک لایان مایه‌وه‌، پاشان گه‌راندیا نه‌وه‌ بۆ نینس و، نیت نه‌وه‌ی بینیبوی له‌ شته‌ سه‌رسوپمێنه‌کانی نێویان بۆ خه‌لتکی باس ده‌کردن، نیت خه‌لتکیش ده‌یانگوت: باسه‌که‌ی (خُرافه‌)!!!).

قال ابن كثير في ((البدایة والنهاية)) (۶ / ۴۷):

((وهو من غرائب الأحاديث، وفيه نكارة، ومجالد بن سعيد "يتكلمون فيه)).

قلت: وهو الصواب " خلافاً لما قاله الهيثمي في ((المجمع)) (۴ / ۳۱۵) بعد أن زاد نسبته للبرزأ وأبي يعلى:

((رجال أحمد ثقات، وفي بعضهم كلام لا يضُرُّ) !

وله طريق أخرى عند المصنف في ((العلل)) (رقم ۴۸)، وابن حبان في ((المجروحين)) (۲ / ۹۷).

وفي سنده راو متروك. فلا يزيد الحديث إلا وهناً !

نیوه‌ند، بۆیه به‌راستی پتویسته به‌و ده‌رمانانه چاره‌سەر بکریت که میزاجی مرۆف چاک ده‌که‌نوه، چونکه خوای تعالی هه‌والی پیغه‌مبه‌ری‌تکمان بۆ باس ده‌کات و، ده‌فه‌رمیت: ﴿وَأَبْيَضْتُ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ (یوسف: ۸۴) واته ﴿وَأَبْيَضْتُ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ﴾ چونکه هه‌ر داخ و خه‌فته‌تی خۆی ده‌خواردوه (۵۷۲).

هه‌روه‌ها خوای تعالی ده‌فه‌رمیت: ﴿يَا أَسْفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ﴾ (یوسف: ۸۴) واته وتی ناخ و داخ بۆ یوسف (۵۷۳).

وه پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له کاتی مردنی کۆره‌که‌یدا گریاو، فه‌رمووی:

((إِنَّ الْعَيْنَ لَتَدْمَعُ)) (۵۷۴). واته ((به‌راستی چاوه‌کان فرمیتسک ده‌پژێن)).

وقالت فاطمة _ رضي الله عنها _ واكْرَبَ أَبْتَاهُ. فلم يُنْكِرْ (۵۷۵) واته (فاطمة) _ خوای لی پازی بیت _ فه‌رمووی: داخه‌که‌م بۆ نه‌و خه‌م و خه‌فته و قورسی و نا‌ره‌حه‌تی‌ه‌ی با‌ج‌م. به‌لام نکۆڵی‌شی لینه‌کردا.

پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به‌عه‌یبی داناهه مرۆف له دۆخی خووی سروشتی بجیتته ده‌روه، فقال للذي قال: لم أُقْبَلْ أَحَدًا مِنْ وَلَدِي _ وكان له عشرة من الولد _ فقال:

((أَوْ أَمْلِكُ لَكَ إِنْ نَزَعَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِنْ قَلْبِكَ)) (۵۷۶).

واته کاتی هاوه‌لیکی خۆی فه‌رمووی: هیچ منداڵیکی خۆم ما‌ج نه‌کردوه _ که ده منداڵی‌شی بوو _ پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم پێی فه‌رموو: ((ناتوانم په‌حه‌مت و به‌زه‌ی ب‌خه‌مه د‌لت‌ه‌وه نه‌گه‌ر خوای تعالی لای‌بر‌ده‌یی)).

۵۷۲ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۵۷۳ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۵۷۴ _ رواه البخاري (۳ / ۱۳۹)، ومسلم (۲۳۱۵) "عن أنس.

۵۷۵ _ رواه البخاري (۴۴۶۲) عن أنس _ رضي الله عنه _.

۵۷۶ _ رواه البخاري (۱۰ / ۳۶۰)، ومسلم (۲۳۱۷) "عن عائشة _ رضي الله عنها.

بۆیه ئەو کەسە کەسە کاروکرده وەیک ئەنجام دەدات کە لە چوارچێوەی شەرع بەدەریی و، تەبەئەت حەزی پێی نەبێ: نەفامەو، بەنافامی کردەو کە ئەنجام دەدات، شەرع فەرمانی پێکردوین لە دەم وچاو نەدەین و، یەخە نەدەین، بەلام فرمیسکیکی پڑاو و، دەلێکی خەمبارو تەنگ، هیچ عەیب و عاریکی تێدا نییە.

سەرلێشێواندنی دووهم: لە کاتی مردنی کەسە کەدا زیافەتێک دروست دەکەن و، بە شایى ناوی دەبن، گۆزانی تێدا دەلێن و، سەما دەکەن و، یاری دەکەن و، دەلێن: بۆ مردووکە خۆشی دەکەین چونکە بە پەرورەدگاری گەشتوو.

لەم بوارەدا ئیبلیس لە سێ پۆوه سەریان لێ دەشێوێت:

یەكەمیان: سوننەت وایە بۆ مالى مردووکە خواردن دروست بکەیت، چونکە بەو کارەساتەو سەرقال بوونەو، توانای ئەوەیان نییە خۆراک بۆ خۆیان دروست بکەن، کەچی سوننەت ئەوە نییە مالى مردوو خۆراک بۆ ئامادەبووان دروست بکەن.

بەپەرەتی دروستکردنی خۆراک بۆ ئەو مالهێ کەسیکیان مردوو ئەم فەرموودەیه:

عن عبدالله بن جعفر أنه قال: لما جاء نعي جعفر، فقال النبي _ صلى الله عليه وسلم: ((اصنعوا لآل جعفر طعاماً فإنه قد جاءهم ما يشغلهم)) (٥٧٧).

٥٧٧ _ أخرجه أبوداود (٣١٣٢)، والترمذي (٩٩٨)، وابن ماجه (١٦١٠)، وأحمد (١ / ٢٠٥).

وفي سند رواه لم يوثقه إلا ابن حبان.

ولكن له شاهداً أشار إليه شيخنا الألباني في ((أحكام الجنائز)) (ص ١٦٨) "قوله به.

ثم رأيت في حاشية ((تهذيب الكمال)) (٨ / ٧٨) أن ابن خَلْفون وثقه أيضاً.

وفي ((الميزان)) (١ / رقم ٢٤٢٣) كان الذهبي مال إلى تحسين سنده لذاته.

فائدة:

اسم كتاب ابن خَلْفون في الثقات: ((المنتقى في أسامي الأئمة المرضيين، والثقات الحديثين، والرواة المشتهرين،

من التابعين فمن بعدهم)) " كما في ((برنامج التَّجْيِيبِ)) (ص ٢٦٠)، ثم قال:

((وهذا الديوان أحد الدواوين المفيدة في بابيه، وقد أوقفت عليه ((قاضي القضاة)) (!) الإمام المفتي ابن دقيق

العيد _ رحمه الله _، فاستحسنه، وكتبه من عندي)).

وهذه فائدة مهمة، ما أحببت تفويتها هنا.

والله الموفق.

واته له (عبداللّهِ)ی کورپی (جعفر)هوه _ خوای لیّ پازی بیّت _ فەرمووێهتی: کاتی هەوالتی مردنی (جعفر) گەشت، پیڤه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((بۆ خاوخیزانی (جعفر) خواردن دروست بکەن، چونکە کارەساتێک پووی تیکردوون کە سەرقاڵی کردوون)).

دووه‌م: خۆشی بۆ مردوو دەکەن و، دەلێن: بە پەرورەدگاری خۆی گەشت، کەچی هیچ پوویکی گونجاو نیە بۆ شادومانبوون، چونکە ئێمە دانیانین لەوێ کە نایا خوای تەعالی لیّی خۆش بوو؟، شادومانبوون چ سوودیکی دەبێ ئەگەر لە سزادراوان بیّت، (عمر)ی کورپی (دُر) کاتی کورپەکی مرد گوتی:

دانیابە ئەوەندە خەم و خەفتم بۆ خواردیّت بۆ ئەوێ کە نازانم لە لیخۆشبوانی یاخود لە سزادراوانی کە سەرقاڵی کردم و نەیهێتلا خەفەت بۆ مردنت بچۆم کە بەجیّت هیشتین و لیمان جیابوێتەوه.

له (أُمُّ الْعَلَاءِ)هوه دەلێت: کە (عُثْمَانُ)ی کورپی (مَطْعُون) مرد، پیڤه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ سەردانی کردین، منیش گوتم: پەحمەتی خوات لیّ بیّ ئەی (أَبَا السَّائِي) ! شایه‌تی دەدەم کە بەراستی خوای تەعالی پێزی لیّ گرتیت. ئەو‌ه‌بوو پیڤه‌مبەری خواش _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ أَكْرَمَهُ؟)) (٥٧٨).

واته ((چۆن دەزانیت خوای تەعالی پێزی لیّ گرت؟)).

سێ یەم: ئەوان لەو زیافەتەدا سەماو یاری دەکەن، بەو پەتارەش لە خووی سروشتی تەندروست دەچنە دەرەوه کە ئەو جیابوونەوه‌یه کاری تێدەکات.

پاشان ئەگەر مردوو‌ه‌کیان لەوانه‌ بیّت کە خوای تەعالی لیّ بوارییّت، ئەوا نابێ بە سەماو یاریکردن سوپاسگوزاری دەرپەرن ! وە ئەگەر سزادراویش بیّت ئەوا خەم و خەفەت چ سوودو کاریگەرێه‌کی دەبیّت؟!

✱ به یاد هیئانه‌وی سه‌رلیش یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به صوفیه‌کان سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که واز له فی‌ربوونی زانست ده‌هینن:

نووسەر ده‌فهرمیت:

بزانه یه‌که‌م سه‌رلیش یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به صوفیه‌کان نه‌وه‌یه که له فی‌ربوونی زانست قه‌ده‌غیان ده‌کات، چونکه زانست پرووناکیه، بۆیه نه‌گهر چراکانیان کوژایه‌وه، ئیتر به تاره‌زووی خۆی له گه‌ل تاریکی و نه‌فانیدا تێکیان ده‌دات.

له‌م بواره‌دا ئیبلیس له‌ چەندین ده‌روازه‌وه سه‌ر له صوفیه‌کان ده‌شیوتیت: یه‌که‌میان: ئیبلیس له‌ بنه‌ره‌ته‌وه جه‌ماوه‌ری صوفیه‌کانی له‌ فی‌ربوونی زانست قه‌ده‌غه‌ کردووه، وای به‌ خه‌یاڵدا هه‌توان که‌ نه‌م کاره‌ پێوستی به‌ هه‌لاکی و ماندویه‌تی هه‌یه، بۆیه‌ هه‌وانه‌وه‌ی بێ قه‌وه‌ مشه‌ی بۆ پازاندنه‌وه‌وه، (مُرْقَعَة) یان پۆشی و، له‌ سه‌ر پاخه‌ری بێکاری دانیشتن.

له‌ پێشه‌وا (الشافعی) وه _ خوای لی‌ پازی بی‌ت _ فهرموویه‌تی: ته‌صوف له‌ سه‌ر ته‌مه‌به‌لی بونیاد نه‌راوه.

پروونکردنه‌وه‌ی گو‌فتاره‌که‌ی پێشه‌وا (الشافعی) نه‌وه‌یه که‌ خواستی دڵ: سه‌رکر‌دایه‌تیه، یاخود به‌ده‌سته‌هه‌تانی دونه‌یايه.

ئیبلیس وای به‌ خه‌یاڵدا ده‌هه‌تانه‌ که‌ به‌ده‌سته‌هه‌تانی دونه‌یا له‌ پێگه‌ی فی‌ربوونی زانسته‌وه‌ درێژه‌ ده‌کێشی و، جه‌سته‌ ماندوو ده‌کات، دوا‌ی نه‌وه‌ش له‌وانه‌یه خواسته‌که‌ت به‌ ده‌ست بی‌ت یاخود به‌ ده‌ست نه‌یه‌ت ؟!

صوفیه‌کان په‌له‌ی سه‌رکر‌دایه‌تی و _ چونکه به‌چاوی زوه‌ده‌وه ته‌ماشای ده‌که‌ن _ به‌ده‌سته‌هه‌تانی دونه‌یا یان کرد، چونکه خه‌یرا ده‌ستیان ده‌که‌وت.

له (أبي حفص) ی کو‌ری (شاهین) وه ده‌لێت: تا‌قیمی‌ک له صوفیه‌کان زه‌می زانا‌کانیان کردو، وای بۆ ده‌چوون کار به‌ زانست کردن بێ‌کاریه‌وه، گو‌تیان: زانسته‌کانی ئیمه‌ به‌بی‌ واسیته ده‌ستمان ده‌که‌وت، له‌ پاستیدا وایان به‌دی‌کرد که‌ پێگای فی‌ربوونی زانست دووره، بۆیه

پۆشاکه کانیان کورت کردهوه، جوبه کانیان پینه کردو، گۆزه له ئاوه کانیان هه لگرت و، زوهیدیان به ده رخست.

دووه: تاقمیکیان به فیریوون زانستیکی کهم پازی بوون، بۆیه فەزل و چاکه ی فیریوونه زۆره کهیان له دهست چوو، وه به فیریوونی (أطراف الأحادیث) پازی بوون، ئیبلیس وای به خه یالدا هینان که (إسناد العالي) و دانیشن بۆ فیریوونی فهرمووده ههر هه مووی بۆ سه رکردایه تی و دونیایه، وه نه فس له ودا چیۆو له زهت وهرده گری.

ئه م سه رلیشتواندنه به وه پوون ده بیته وه که ههر پله یه کی بهرز، مه گه ر فەزله ت و چاکه و مه ترسی تێدایه، چونکه ئه میرایه تی و دادوه ری و فه توادان ههره مووی مه ترسیه و، نه فسیش له زه تی لی وهرده گری، به لّام له هه مان کاتدا فەزله ت و چاکه یه کی زۆر گه وره یه، نمونه ی وه کو درکه به ته نیشتی گو له وه، بۆیه پیویسته داوای فەزله ت و چاکه که ی بکری ت و، له هه مان کاتیشدا خۆ ت له به لّاکانی بهاریزی ت.

به لّام ئه و هه زیی کردنی سه رکردایه تیه ی که له نه فسدا یه، له راستیدا خوای ته عالی بۆ ئه وه ی دانا وه که فەزله ت و چاکه ی پی به ده ست به یتریت، وه کو چۆن هه زیی کردنی جووتبوون بۆ به ده سه تیه نانی مندال دانه را وه، به هه مان شی وه به زانست وهرگرتن مه به ستی زانا راست ده بیته وه، وه کو ئه وه ی (یزید) ی کو ری (هارون) ده لیت:

بۆ شتانیکی دیکه ی جگه له خوای ته عالی زانست فیریوین، به لّام به وه قایل بوو که ته نها بۆ خوا بی ت.

مه به ستی ئه وه بوو که زانست فیریوونه که پنگه ی دلسۆزی پی پیشان داین، به لّام هه یچ کهس ناتوانی نه فسی خۆ ناچار بکات که هه ستی به برین و لادانی ئه وه ی له خووی سه روشتی مرۆفدا خو لقی نه را وه.

سی یم: وای به خه یالی تاقمیکیاندا هینا که مه به ست ته نها کرده وه یه و، تینه گه شتن له وه ی که نه گه ر کار به زانست کرا واته بهرزه ترین ئاستی کرده وه کان به جیهی نه را وه، پاشان

نه‌گەر زانا ره‌وشی کرده‌وه کانیشی کورت بی، بەلام له سەر پێگهی راسته، که‌چی که‌سێک که به‌بی زانست خواپهرستی ده‌کات، له سەر پێگهی راست نییه.

چواره‌م: وای به‌خه‌یالی تا‌قمی‌کی زۆریاندا هه‌نا که‌وا زانا نه‌و که‌سه‌یه (علم الباطن) ده‌زانی، تا نه‌و ناسته‌ی که‌سیکیان خه‌یال و نه‌ندیشه‌یه‌کی به‌ دل‌دا دی و، ده‌لێت: دل‌م له په‌روه‌ردگار مه‌وه بۆی باسکردم!

(الشُّبْلِيُّ) ده‌لێت:

إِذَا طَلَبُونِي بِعِلْمِ الْوَرَقِ

بَرَزْتُ عَلَيْهِمْ بِعِلْمِ الْخِرْقِ

واته:

نه‌گەر به‌زانستی سەر کاغەز داوایان لێکردم

منیش به‌ زانستی پارچه‌ پۆشاکه‌ پێنه‌کراوه‌کان به‌سه‌ریاندا سه‌رده‌که‌وم

نه‌وان زانستی شه‌ریعه‌تیان به‌ (علم الظاهر) ناو ناوه‌و، خه‌یالات و نه‌ندیشه‌ی نه‌فسیش به‌ (علم الباطن) داده‌نێن، نه‌وه‌ ده‌که‌نه‌ به‌لگه‌ که‌ پێشه‌وا (علی) کوری (أبي طالب) _ کرم الله وجهه‌ (٥٧٩) _ له‌ پێغه‌مبه‌ری خواوه‌ _ صلی الله علیه وسلم _ ده‌یگێڕێته‌وه‌ که‌وا فەرموویه‌تی:

((عَلَّمَ الْبَاطِنُ سِرًّا مِنْ سِرِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَحُكِّمَ مِنْ أَحْكَامِ اللَّهِ تَعَالَى، يَقْذِفُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي قُلُوبِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ أَوْلِيَائِهِ)).

واته‌ فەرموویه‌تی: ((زانستی ناوه‌کی نه‌تێیه‌که‌ له‌ نه‌تێیه‌کانی خوای _ عزوجل _، وه‌ حوکمی‌که‌ له‌ حوکمه‌کانی خوای تعالی، به‌ ویستی خۆی ده‌یخاته‌ دلی کاسانی‌که‌وه‌ له‌ وه‌لیه‌کانی خۆی)).

---

٥٧٩ _ بنه‌ره‌تی تایبه‌تکردنی هاوه‌ل و پێشه‌وا‌ی به‌رێز (علی) کوری (أبي طالب) به‌ ده‌سته‌واژه‌ی (کرم الله وجهه‌) بۆ شیعه‌کان ده‌گه‌ڕێته‌وه‌، بۆیه‌ پێویسته‌ ته‌ه‌لی سوننه‌ت نه‌وه‌ به‌کارنه‌هێتن و، مامه‌له‌یه‌کی له‌ گه‌لدا بکه‌ن به‌ هاوشیوه‌ی مامه‌له‌کردن له‌ گه‌ل هاوه‌لانی دیکه‌دا _ خوا له‌ هه‌موویان پازی بیت _ . هه‌روه‌ها له‌م باره‌وه‌ بپروانه‌ کتییی ((معجم المناهي اللفظية)) (ص ٢٧١) دانانی شیخ (بکر أبوزید).

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئەم فەرموودەیە هیچ بنەرەتیکی دروستی لە پیغەمبەری خواوە _ صلی اللہ علیہ وسلم _ نییە، (اسناد) هەکەشی چەندین کەسی نەناسراوی تێدا یە (٥٨٠).

لە (أبي موسى) وه دەلیت: لە ناوچە کەمی (أبایزید) دا پیاویکی فیهزان هەبوو کە زانای ئەو ناوچەیە بوو، ئەو هەبوو چوو دێدەنی (أبایزید) و، پیتی گوت: چەندە ها شتی سەر سوڕمینی تۆیان بو گێرا و مەتەو! (أبویزید) یش پیتی گوت: شتە سەر سوڕمینه کانی دیکەم زۆر ترە کە نە تیبستوو. پیتی گوت: ئەی (أبایزید) ئەم زانستەت لە کێ و، لە کوی و، لە چیهو و فیریوت؟ (أبویزید) یش گوتی: زانستە کەم لە بەخشینه کانی خوای تعالیەو، لەو هەو یە کە پیغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرموویەتی:

((مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَكَّهَ اللَّهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ)) (٥٨١). هەر وەها لەو هەو یە کە فەرموویەتی: ((الْعِلْمُ عِلْمَانِ: عِلْمٌ ظَاهِرٌ، وَهُوَ حُجَّةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ، وَعِلْمٌ بَاطِنٌ، وَهُوَ الْعِلْمُ

٥٨٠ _ رواه المصنف في ((العلل المتناهية)) (١ / ٧٤)، وقال:

((لا يصح، وعامة رواته لا يعرفون)).

ونقل ابن عراق في ((تنزيه الشريعة)) (١ / ٢٨٠) عن الذهبي في ((تلخيص الواهيات)) قوله: ((هذا باطل)).

ومع ذلك، أورده السيوطي في ((الجامع الصغير)) (٥٤٧٣) مقتصرًا على ضعفه!

وتابعه المناوي في ((فيض القدير)) (٤ / ٣٢٦).

وأودعه شيخنا ((السلسلة الضعيفة)) (رقم ١٢٢٧) جازماً بوضعه.

٥٨١ _ هو في ((حلية الأولياء)) (١٠ / ١٤ _ ١٥) لأبي نعيم بإسناده، ثم قال:

((ذكر أحمد بن حنبل هذا الكلام عن بعض التابعين، عن عيسى ابن مريم _ عليه السلام _، فوهم بعضُ الرواة أنه ذكره عن النبي _ صلی اللہ علیہ وسلم _، فوضع هذا الإسناد عليه "لسهولة وقربه، هذا الحديث لا يُحتمل بهذا الإسناد عن أحمد بن حنبل)).

قال شيخنا في ((الضعيفة)) (رقم ٤٢٢):

((وفي الطريق إليه جماعة لم أعرفهم، فلا أدري مَنْ وضعه منهم)).

((النافع))^(۸۲). ئەى شىخ زانستەكەى تۆ وەرگىراوه له زمانىكەوهو له زمانى فێركردنەوه، بەلام زانستەكەى من له لایەن خواوەیه كه به نىگاوانىلھام پى پى بەخشیوم. ئەو بوو شىخ پى گوت: زانستەكەى من له كهسانىكى باوەرپێكراوەیه (الثقات) ئەوانىش له پىغه مبهرى خواوه _ صلى الله عليه وسلم _ وەريان گرتووه، ئەویش له (جبریل) هوه، ئەویش له خواى تەعلاوه وەرگرتووه. (أبويزيد) یش پى گوت: ئەى شىخ! پىغه مبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ زانستىكى له لایەن خواى تەعلاوه پێدراوو، كه نەیهتالابوو نە (جبریل) و نە (مىكائىل) یش لى به ناگابن. ئەویش گوتى: بەلى. بەلام دەمەوى ئەو زانستەى تۆ كه دەلى له لایەن خواوەیه لام پوون بێتەوه بەشیوەیهكى راست. گوتى: بەلى باشه، بۆتى پوون دەكەومەوه، بەو ئەندازەیهى كه زانىنى له دلتدا جىگىر بێت.

پاشان گوتى: ئەى شىخ! تۆ دەزانى خواى تەعالى بە دواندن له گەل (موسى) دا دواو، بەپوو به پووبونەوه^(۸۳) له گەل (محمد) یشدا دوا، وه دەزانى كه خەونى پىغه مبهران سروسه! ئەویش گوتى: بەلى. ئىنجا گوتى: ئایا نەترانىوه كه قسەى راستگۆيان و وهلیهكان به نىگایه كه له خواوه، سوودهكانىشى له دلانى خۆیانەوهیه، تا دانایى و حىكمەتى خستە سەر

۵۸۲ _ وهو حديث موضوع.

أخرجه المصنف في ((العلل المتناهية)) (١ / ٧٣) من طريق الديلمي (٤١٩٤).

وانظر لتمام الكلام عليه ((تخريج الأربعين السلمية في التصوف)) (رقم ٧ _ بتحقيقى) للسخاوي.

۵۸۳ _ ئەمە راست نى یه.

قالت السيدة عائشة _ رضي الله عنها _:

((مَنْ حَدَّثَكُمْ أَنَّ مُحَمَّدًا قَدْ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ)) واتە خاتوو (عائشه) _ خواى لى پازى بێت _ فەرموویەتى: ((هەرکەس بۆى باسکردن كه (محمد) پەروەردگارى خۆى بینووه، دلتیان درۆیهكى مەزنى بۆ خوا هەلبەستووه)).

رواه البخاري (٤٨٥٥)، ومسلم (١٥٧).

وانظر ((الوصية الكبرى)) (ص ٣٨ _ ٤٠ _ بتحقيقى) لشيخ الإسلام ابن تيمية _ رحمه الله.

زمانیان و، وای لیکردن سوود به نومدت بگه‌ینن، نه‌وی پشتگیری قسه‌کانم ده‌کات نه‌ویه: که خوای تعالی نیگای (إلهام) بۆ دایکی (موسی) کرد بیخاته نیو تابوته‌کوه، نه‌وه‌بوو خستیه نیوی، هه‌روه‌ها له که‌شتیه‌که‌و منداڵه‌که‌و دیواره‌که‌دا نیگای بۆ (الْخَضِرَ) کرد، وه ده‌رباره‌ی (موسی) پیغه‌مبهر فهرمووی: ﴿وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي﴾ ﴿الکھف: ۸۲﴾ واته نه‌و (ستانه‌ی) کردم له خو‌مه‌وه نه‌بوو (۵۸۴).

ده‌گیرنه‌وه که‌وا که‌سانیکیان له مه‌جلیسه‌که‌ی (أبویزید) دا ناماده ده‌بوون، له نیو خه‌لکیشدا نه‌و قسانه باو بو که ده‌یانگرت: فلان که‌س چاوی به فلان که‌س که‌وت و، له زانسته‌که‌ی وه‌رگرت و، زۆری لیته نووسی و، فلان که‌سیش فلان که‌سی بینی. نه‌وه‌بوو (أبویزید) یش به موریدو ناماده‌بوانی مه‌جلیسه‌که‌ی خۆی ده‌گوت: که به‌دبه‌ختن، زانسته‌که‌یان له مردۆوه له مردۆوه وه‌رگرتووه، به‌لام ئیمه زانسته‌که‌مان له زیندویه‌که‌وه وه‌رگرتووه که نامری.

ده لَيم _ ابن المجوزي _ : نهم فيقهدي له باسه كمي يه كه مدا دهري بريوه، كه مي زانست ده نويني، چونكه نه گهر زانا بوايه، به دلنيابي ده يزاني كه نيگا كردن بو شتيك دريه زانست نيبه، نكو لبي له وه ناكريت كه خوي _ عزوجل _ بو كه سانيك له بهنده كاني خوي نيگا ده كات، وه كو نه وي پيغه مبهري خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرمويه تي:

((إِنَّ فِي الْأُمَمِ مُحَدَّثِينَ، وَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي “ فَعَمْرُ)) (٥٨٥).

واته ((له ئومەتاندا کەسانێک هەن نیگای خەیریان بۆ دەکرێت، وە ئەگەر لە ئومەتە کەمی
 منیشدا کەسێک هەبێ، (عُمُرُ)ه)).

۵۸۴ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختی تهفسیری قورئان.

۵۸۵ _ حدیث صحیح.

انظر ترجمته والوجه الصحيح في شرحه وبيانہ في كتابي ((الكشف الصريح عن أغلاط الصابوني في صلاة التراويح)) (رقم ٣٨).

مه‌به‌ست به وشه‌ی (مُحَدَّثِینَ) له فهرمووده‌که‌دا واته نیگای خه‌یر، به‌لام نه‌گهر که‌سیک نیگایه‌کی بۆ کراو (۵۸۶) پیچه‌وانه‌ی زانست بوو، نه‌وا کارپینکردنی جایز نابێ و، له‌م باره‌دا نیگاکه‌ی شه‌یتانی ده‌بی نه‌ک په‌همانی!

به‌لام (الْحَضِرُ)، به‌پیتی گوته‌و رای به‌هیتزرو په‌سه‌ندتر پیغه‌مبه‌ر بووه (۵۸۷)، نکۆلی له‌وه‌ش ناکریت که پیغه‌مبه‌ران له توانایاندایه به‌پینگه‌ی سرووش ده‌ره‌نجامه‌کان بزانه‌ن. نیگاش هیچ په‌یوه‌نده‌ی که به زانسته‌وه نییه، به‌لکو ته‌نها به‌روبوومی زانست و له‌خوا ترسانه، بۆیه نه‌و که‌سه‌ی نه‌و دوانه‌ی تیدا کۆبویه‌وه نه‌وا خوای تعالی سازبازی هه‌موو خه‌یریکی ده‌کات و، نیگای پیتی راست و کاملی ناوه‌زو هۆشی بۆ ده‌کات.

به‌لام سه‌باره‌ت به‌وه‌ی واز له زانست به‌پنریت و، بلیت: پشت به نیگا و نه‌ندیشه ده‌به‌ستم، نه‌مه هیچ نییه، چونکه نه‌گهر زانستی گواستراوه و نویسنه‌وه نه‌بوایه، نه‌مانده‌زانی نه‌وه‌ی که که‌وتۆته دلمان‌ه‌وه، تایا نیگایه‌کی خه‌یره، یاخود گومان و دودلیه‌که‌و له لایه‌ن شه‌یتانه‌وه‌یه ؟ نه‌وه‌ش بزانه که نه‌و زانسته‌ی به‌نیگا ده‌خریته دله‌وه نه‌وه‌نده نییه که چیت پتویستت به زانستی گواستراوه و نوسراوه نه‌بی، هه‌روه‌ها زانستی نه‌قلیش نه‌وه‌نده نییه چیت پتویستت به زانستی شه‌رعی نه‌بی، چونکه زانستی نه‌قلی وه‌کو خۆراکه‌و شه‌رعیش وه‌کو ده‌رمان و چاره‌سه‌ره، هیچ کامیان جینگه‌ی نه‌ویتریان ناگریته‌وه.

---

۵۸۶ _ که‌وابوو نه‌مه نیگایه‌کی شه‌یتانیه، وه‌کو نه‌وه‌ی پتیشه‌وا (ابن تیمیه) له کتیبی (الفرقان بین أولیاء الرحمن وألیاء الشیطان) دا به‌دریزی باسی کردووه.

۵۸۷ _ نه‌مه راسته که هیچ گومانی تیدا نی یه، وه‌کو نه‌وه‌ی پتیشه‌وا (ابن حجر) له کتیبی (الزهر النضر) دا به‌دریزی باسی کردووه.

دانه‌ریش له‌م باره‌وه کتیبیکی هه‌یه “ به گوته‌ی نه‌و که‌سانه‌ی ژبانامه‌که‌یان نووسیوه.

هه‌روه‌ها برامان شیخ (بکر أبوزید) سه‌باره‌ت به گوته‌و رای به‌هیتزرو په‌سه‌ندتری پیغه‌مبه‌رتی (الْحَضِر) گوته‌ریکی چاکی نویسه‌وه له کتیبه‌که‌یدا (التحذیر من مختصرات محمد الصابوني في التفسیر)) با ته‌ماشای بکریت.

وه ئەو قسەبەشی که دەلێت: ((زانستەکیان لە مردۆوەو لە مردۆوەو وەرگرتووە)): ئەو گوشتاری شیاریی بۆ وەلامدانەوی ئەم قسە چەوتەوی ئەوەیە که نەیزانیوە قسەکی چ مانایەکی تێدا، چونکه ئەمە تانەدانە لە شەریعت.

(أبو حفص) ی کورپی (شاهین) دەلێت: که سانیك لە صوفیەکان وای بۆ دەچوون که خۆ سەرقال کردن و فیژیونی زانست بیکاریەو، دەیانگوت: ئێمە زانستەکی مان بەبی هێچ نێوەندکارو واسیەتەیک وەرده گرین.

دەلێت: پیشینانی تەصوف پیشەنگ بوون لە قورئان و فیکەو فەرموودەو تەفسیردا، بەلام پاشینانیان بیکاریان بەدل بوو.

(أبو حامد الطوسي) دەلێت: ئەو بزانه که ئەهلی تەصوف هەواداری ئیلاهیەت بوون بەبی فیژیون، بۆیە فیژنەبوون و، سوور نەبوون لە سەر فیژیون و، وەرگرتنی ئەو زانستەنە که زانایان لە کتێبەکاندا نووسیویانەتەو، بەلکو گوتیان: ڕێگە که ئەوەیە که مەرۆف بەرامبەر بە نەفسی خۆی تیکۆشیت بۆ ئەوێ سیفاتە خراپ و زەمکراوەکان لە سەر خۆی بسپرتەو، هەموو پەییوەندیە دنیایەکان بچپرتنیت و، بەو پەری هیمەتەو ڕوو لە خۆی تەالی بکات، بەوێ مەرۆف خەمی خاوخیزان و مال و منداڵ و زانست بچپرتنیت و، نەفسی خۆی گۆشەگیر بکات و، تەنها فەرزو سوننەتەکان بەجیبینیت و، هیمەتەکی جووت نەکات بە خۆیندنی قورئان و، تێروانینی نەفسی خۆی و، نوینی فەرموودەو شتی ترو، بەردەوام بلێت: الله، الله، الله (۵۸۸)... تاوێ کو دەگاتە بارو حالیک واز لە جولاندنی زمان دەهینریت و، پاشان وینای گوتن لە سەر دل لادەچیت!!

---

۵۸۸ _ ئەم زیکرە بەم شێوە بیدعەییو، زانایان و پیاوچاکی ئومەت نەیانزانن، وەکو ئەوێ پیشەوا (ابن تیمیة) لە کتێبی: (العبودية) دا (ص ۱۵۸ _ ۱۵۹) باسی کردووە.

نووسەر ده‌فهرمیت:

به‌لامه‌وه سه‌خته ئەم قسانه له که‌سیکی فیه‌هزانه‌وه ده‌رجیت، چونکه ناشیرینه‌که‌ی
شاره‌وه نییه، له راستیدا ئەمه پێچینه‌وه‌ی راخه‌ری شه‌ریعه‌ته که مرۆڤی هانداهه بۆ جوان
خوێندنی قورئان و، فی‌ربوونی زانست.

زانا به‌ریزه‌کانی وه‌لاتانم بینی له سه‌ر رێباهه‌ری پاستی شه‌ریعت بوون و، به‌و رێگه‌یدا
نه‌ده‌چوون، به‌لکو یه‌که‌م جار خۆیان به‌کارپێکردن و وه‌رگرتنی زانسته‌وه سه‌رقال ده‌کرد.
به‌پیتی نه‌وه‌ی (أبو حامد) رێکی خستوه ئیتر نه‌فسی مرۆڤ له گه‌ل نه‌ندیشه خراپه‌کان و
خه‌یالاته‌یدا تا که ده‌بیته‌وه، نه‌وه‌نده زانستی پێ نابی نه‌و شتانه‌ی پێ دوربخاته‌وه، بۆیه
ئیبلیس به‌ ئاره‌زووی خۆی یاری پێ ده‌کات و، به‌ ناخاوتن و به‌نه‌ینیش نه‌ندیشه‌ی خراپ و
خه‌یالاتی پێشان ده‌دات.

نکو‌لی له‌وه ناکه‌ین که ئەگه‌ر دل پاک بویه‌وه، نو‌رو پوناکی هیدایه‌ت و پێنمونی تی
ده‌پژیت و، به‌ نو‌وری خوا (۵۸۹) ته‌ماشای ده‌کات، به‌لام مه‌رج نه‌ویه که پاک‌دنه‌وه‌که‌ی به‌ پیتی
داواکاری و پێوستیه‌کانی شه‌رع بێ، نه‌که به‌وه‌ی که دژیه شه‌رع بێ، چونکه برسی‌تی زۆرو،
کات به‌ خه‌یالاته‌وه کوشتن، شتانی‌که شه‌رع قه‌ده‌غه‌ی کردوه، بۆیه هه‌یج سوودێک له دانسه‌ری
شه‌رعه‌وه ده‌ستگیر نابێ، ئەگه‌ر کار به‌و شتانه کرا که قه‌ده‌غه‌ی کردبوو.

پاشان هه‌یج دژایه‌تیه‌ک له نێوان زانست و تێکۆشان به‌رامبه‌ر به‌ نه‌فسدا نییه، به‌لکو
زانست مرۆڤ فی‌ر ده‌کات چۆن تێکۆشی‌ت به‌رامبه‌ر به‌نه‌فسی خۆی و، یارمه‌تی ده‌دات نه‌فسی
راست بکاته‌وه.

۵۸۹ _ واته نیگای خه‌یری بۆ ده‌کریت.

به‌لام نه‌وه‌ی که ده‌یگیرنه‌وه ((اتقوا فراسة المؤمن "فإنه ينظر بنور الله"))، له هه‌یج پرویه‌که‌وه راست نی یه.
انظر لتحقيق الكلام حوله ((تخریج الأربعین السملیه فی التصوف)) (رقم ۳۷ _ بتحقیقی)، و ((کشف
المتواری من تلبيسات الغماری)) (ص ۱۹ _ ۲۲) بقلمی.

له راستیدا شهیتان به تاقمێك یاری کرد بهوهی که زانستیان دورخستهوه، پروویان له تیکۆشانێك کرد بهرامبەر به نهفسی خۆیان که زانست قهدهغه‌ی ده‌کات و، زانستیشیان لیوه به‌دوره، بۆیه جارێک کرده‌وانێکی قهدهغه‌کراو نه‌نجام ده‌دهن و، جارێکیش کرده‌وانێک دیکه په‌سه‌ند ده‌که‌ن، که‌چی کرده‌وانێکی تر هه‌ن له پێشترو شایسته‌ترن نه‌نجام بدرێن.

له راستیدا ته‌نها زانسته له‌م شتانه‌دا فه‌توا ده‌دات، که‌چی به‌رکه‌ناریان کردووه. په‌نا ده‌گرێن به‌خوا له سه‌رشۆپی و پيسوابوون.

له (أَبِي عَلِيٍّ الْبَنَاءِ) هوه ده‌لێت: لای ئێمه له (سوقِ السَّلَاحِ) پیاویك هه‌بوو ده‌یگوت: قورئان په‌نه‌انه (حجاب)، پێغه‌مبەر په‌نه‌انه (حجاب)، جگه له به‌نده‌و خوا هه‌یچی تر نییه، تا تاقمێکی فریوداو، په‌رسته‌نه‌کانیان پشت گۆی خست، پاشانیش له ترسی کوشتندا خۆی شارد هوه.

له (ضِرَارِ) ی کورپی (عَمْرُو) هوه ده‌لێت: تاقمێك وازیان له زانست و، دانیشتن له گه‌ل نه‌هلی زانستدا هه‌ناو، له میحرابدا داده‌نیشتن، نوێژیان ده‌کردو، پڕۆویان ده‌گرت، تا پیستی هه‌ریه‌که‌یان به‌سه‌ر ئێسقانه‌که‌وه وشك بویه‌وه، به‌وه‌ش پێچه‌وانه‌کاری سوننه‌ت بونه‌وه، تیاچوون، سوێند به‌و خوایه‌ی که جگه له‌و هه‌یج خوایه‌کی تر نییه به‌هه‌ق، هه‌ر که‌سێك به نه‌فامی کرده‌وه بکات، دل‌تیا‌بن خراپه‌کاریه‌کانی زۆر زیاتر ده‌بی له چاکه‌کاریه‌کانی.

✱ حەقیقەت و شەریعەت:

زۆرێك له صوفیه‌كان له نێوان (حەقیقەت) و (شەریعەت) دا جیاوازی دەکەن (۵۹۰)، ئەمەش نەفامیەکی بۆ ئەو کەسە نەم قەسە دەردەبەری، چونکە شەریعەت هەرەمەموی حەقیقەتە، وە ئەگەر مەبەستیشیان (الرُّخْصَة) و (العَزِیْمَة) (۵۹۱) بێت، ئەوا هەردوکیان هەر شەریعەتن.

تاقمێکیش له پێشینانی تەصوف نەزۆکیان لێکردن سەبارەت بەوێی کە له پروه ئاشکراکانی شەرع (ظواهر الشرع) پرویان وەرگێڕاوه:

له (أبي الحسن) ی کورپی (سالم) وه ده‌لێت: پیاویك هاته دیدەنی (سَهْل) ی کورپی (عبدالله) و شوشەیه‌کی مەرەکەب و کتیبێکی بەدەستوه بوو، به (سَهْل) ی گوت: هاتوم بۆ ئەوێ شتیك بنووسم بۆ ئەوێ خوای تعالی بیکام بەسوودمەندی بۆم. ئەویش پێی گوت: بنووسه، ئەگەر دەرئەوێ بگەرێتتهوه بۆ لای خواو شوشە مەرەکەبەکو کتیبەکەت بەدەستوه بێ، ئەوا وابکه! پیاوه‌کەش گوتی: ئەو (أبا محمد)! سوودی‌کم فێر بکه. ئەوه‌بوو پێی گوت: دنیا هەر هەموی نەفامیه، بەدەر له زانست، زانستیش هەر هەموی بەلگەیه، بەدەر له کردەوه، کردەوه‌ش هەر هەموی وه‌ستینراوه (موقوف) جگه له‌وێ کە به‌گۆڕه‌ی قورئان و سوننه‌ته، سوننه‌تیش له‌ سەر ته‌قواو له‌ خواترسان وه‌ستاوه.

۵۹۰ _ هەندێ کۆمەڵانی ئیسلامیش هەن خۆیان وه‌سف ده‌کەن به‌وێ کە حەقیقه‌تیکی صوفین! بە‌لام زاراوه‌ی (حقیقه) به‌لای صوفیه‌کانه‌وه‌ چەنده‌ها هێماو نه‌یانی (رموز و أسرار) هه‌یه، بۆیه‌ ناگاداریه‌و، کەسیکی بێ ناگا مەبه‌.

۵۹۱ _ الرخصة: ئەو حوکمانیه‌ کە دانەری شەرع دایناوه، به‌گۆڕه‌ی عوززو به‌هانه‌ی پێسپێردراوان (المكلفین)، وه‌کو خواردنی گۆشتی مرداره‌وه‌بوو له‌ کاتی برسیته‌ی و بێ خۆراکی و ناچاریدا.

العزیمه: ئەو حوکمه‌ شەریعانه‌یه‌ کە دانەری شەرع بۆ هەموو پێسپێردراوانی داناوه، به‌بێ تەماشاکردنی عوززو به‌هانه‌کانیان، بۆ ئەوێ له‌ کاتی ناسایدا نه‌بجایم بدەن، وه‌کو نوێژو پۆژوو هەموو پەرستنه‌کانی دیکه، پروانه: الدكتور عبدالکریم زیدان، الوجیز فی اصول الفقہ، ص ۵۱، وەرگێڕ.

له (سَهْلِی کورپی (عبداللّٰه) وه ده لّیت: په شای و سپیایی بیاریزن، چونکه هدرکه سیك له پرووی ناشکرا (الظاهر) وازیئنی، ده بی به زه ندیق و خوانه ناس.

ههروه ها له (سَهْلِی کورپی (عبداللّٰه) وه ده لّیت: هیچ رینگه یه کی چاکتر نییه بۆ لای خوا جگه له زانست، بۆیه ته گهر ههنگاوێك له زانست دورکه ویتمه وه، چل پۆژ له تاریکیدا پئی ون ده که ی.

له (أَبِي بَكْرٍ الدَّقَاقِ) وه ده لّیت: گوئی بیستی (أَبِاسَعِيدِ الْخَزَّازِ) بووم ده یگوت: هه موو ناوه که یك (الباطن) پیچه وانده ی پرووی ناشکرا (الظاهر) بیّت پووچه.

نووسه ر ده فهرمیّت:

نیمام (أَبُو حَامِدٍ الْغَزَالِي) له کتیبی ((الإحياء)) دا له م باره وه ناگاداریدا وه ده لّیت: هدرکه س بلّیت: (حقیقه ت) پیچه وانده و نا کۆکه له گه ل (شهریعت) دا، یاخود ناوه کی (الباطن) پیچه وانده و نا کۆکه له گه ل پرووی ناشکرا دا (الظاهر)، نه وا له کوفره وه نزیکتره تا وه کو نیمان.

(ابن عقيل) ده لّیت: صوفیه کان (شهریعت) یان به ناو دانا وه، گو تیان: مه به ست به وه (حقیقه ت) ه.

ده لّیت: نه مه ناشیرینه، چونکه خوای تعالی له بهر بهرزه وه ندی خه لک و په رسته نه کانیان (شهریعت) ی دانا وه، بۆیه (حقیقه ت) ته نها شتیکه و شه ی تانه کان خستویانه ته نیو نه فسه وه. دلّنیابن هدرکه س داوای (حقیقه ت) بکات به بی (شهریعت)، نه وا که سیکی فیل لیکرا و و فریودرا وه (۵۹۲).

✱ به یادهینانهوهی سه‌ریشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به

تاقمیک له صوفیه‌کان سه‌بارت به‌وهی که کتییی زانیان

ده‌شارنه‌وهو فریی ده‌دهنه نیو ئاوه‌وه:

نووسەر ده‌فرمیت:

کۆمه‌لێک له صوفیه‌کان خۆیان به‌ فیروونی زانسته‌وه سه‌رقال کرد، که‌چی ئیبلیس سه‌ری لیشیواندن و پیتی گوتن: مه‌به‌ست کرده‌ویه به‌ته‌نها. بۆیه کتیبه‌کانیان شارده‌وه.

ده‌گیرنه‌وه که (أحمدی کورپی (أبي الحواري)) کتیبه‌کانی فریدایه نیتو ده‌ریاوه، گوتی:

چاکترین به‌لگه‌ بووی، به‌لام پاش گه‌شتن کارکردن به‌ به‌لگه‌ مه‌حاله.

(أحمدی کورپی (أبي الحواري)) سی سال به‌شوین فیروونی فرموده‌دا ده‌گه‌را، به‌لام پاش

ئه‌وهی به‌ته‌واوی فیروو، کتیبه‌کانی به‌ره‌و ده‌ریا هه‌لگرت و، فریی دانه‌ نیوی و، گوتی:

ئه‌ی زانست! ئه‌م کاره‌م پێ نه‌کردی له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی گالته‌ت پێ ده‌که‌م، یاخود به‌سوک و نزم

ته‌ماشات ده‌که‌م، له‌ راستیدا داوا‌ی فیروونم ده‌کردی بۆ ئه‌وه‌ی به‌ هۆی تۆوه‌ پێگه‌ی راست

په‌روه‌ردگارم بناسم، کاتی‌کیش تۆ بوی به‌ هۆی ئه‌وه‌ی بیناسم، پێویستم پێت نه‌ما.

له‌ (أبي نصر الطوسي) وه‌ ده‌لێت: گوئیستی کۆمه‌لێک له‌ خه‌لکی (الري) بووم ده‌یانگوت:

(أبو عبد الله المقرئ) په‌نجا هه‌زار دیناری له‌ بابیه‌وه به‌ میراتی بۆ مایه‌وه، جگه‌ له‌ مال و

مولک و سامان، به‌لام له‌ هه‌موو ئه‌مانه‌ چوه‌ ده‌ره‌وه‌و، به‌ سه‌ر هه‌زاراندا دابه‌شی کرد.

ده‌لێت: منیش له‌و باره‌وه‌ له‌ (أبا عبد الله) م‌پرسی، ئه‌ویش گوتی: لاو بووم ئیحرامم

به‌ستو، به‌ره‌و مه‌که‌که‌ چوومه‌ ده‌ره‌وه‌، کاتی که‌ هیچ شتی‌کم نه‌ما بۆی بگه‌رێمه‌وه‌، بریاریشم

دا که‌ ته‌نها له‌ نیتو کتیبدا کۆشه‌کانه‌م سنوودار بکه‌م، وه‌ ئه‌و زانست و فرمودانه‌ی فیتری

بووم به‌لامه‌وه‌ قورس بوو، به‌ پاده‌یه‌که‌ له‌ ده‌رچونم بۆ مه‌که‌که‌و، خۆته‌رخانکردن بۆ سه‌فه‌رو،

ده‌رچونم له‌ مولک و سامانه‌که‌م قورستر بوو!

دهلیم _ ابن الجوزي _ : پيشتر ئاماژەى پيڊرا كه زانست نورو پوناكیهو، ئیلیسیش بۆ مروۆقى دهپازینیتتهوه كه ئهو نورو پوناكیه بكوژینیتتهوه، بۆ ئهوهی له تاریکیدا بهسهریدا زال بى، دَلْنِیاشِن هیض تاریكیتك وەكو تاریكى نقغامى نییه.

وه كاتێك ئیبلیس ترسا ئهمانه بۆ خویندنهوهی كتیبهكان بگهڕێنهوه، چونكه ئهو كتیبهانه دهبن به رینۆین بۆ ئاشكراكردنى فیلهكانى، شاردنهوهو، فهوتان و، تیاچوون و، خراپکردنى كتیبهكانى بۆ رازاندنهوه، ئهمهش كردهوهیهكى ناشیرین و قهدهغهكراوه، ههروهها نهفامیشه به مهبهستى راستهقینه لهو كتیبهانه !

ئهوانهى سهرهوهت به تهواوى بۆ پروون دهبیتهوه كاتى تهماشای دهكهی كه قورئان و سوننهت بنهڕهتى زانستهكانه، كهچی له پرووی شهڕعهوه زانرا پاراستنیان قورسه، بۆیه فرماندرا به نوسینهوهی قورئان و، نوسینهوهی فهرموودهكان.

سهبارەت به قورئان، ئهوهبوو پیغهمبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ ئهگەر ئایهتێكى بۆ دابهزایایه، بانگى نوسهرهكهی دهکردو، ئهویش دهینوسیهوهو جیگیرى دهکرد، له لقى دارهخورماكاندا كه تریكل و پرزوپالهكانى لى دامالرایت دهیانوسیوه، ههروهها لهسهر بهردو نیسكى شان دهیانوسیوه، دواى ئهمه پيشهوا (أبوبكر) _ خواى لى پازى بیست _ ههموو قورئانى كۆكردهوه، بۆ پاراستنى، پاشانیش پيشهوا (عُثمانُ) كوپى (عُفان)و، هاوهلانى تریش قورئانیان نویسوه، بۆ ئهوهی هیچ شتیكى لى نهشاز نهبی (۵۹۳).

بۆ سوننهتیش، سهرهتای ئیسلام پیغهمبهرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ ههموو خهلكى سنوردار كردهبوو به قورئانهوهو، دهیفرموو:

((لَا تَكْتُبُوا عَنِّي سِوَى الْقُرْآنِ)) (۵۹۴).

واته ((جگه له قورئان هیچ شتیكى تر له منهوه مهنوسنهوه)).

۵۹۳ _ ویراجع كتاب ((تاریخ المصحف الشريف)) للشيخ عبدالفتاح القاضي _ رحمه الله _ .

۵۹۴ _ رواه مسلم (۳۰۰۴) عن أبي سعيد الخدري.

به‌لām که فەرمووده‌کان زۆریوون و، نه‌وانیش کارامه‌یی و شاره‌زاییان له له‌به‌رکردنیدا کهم بویه‌وه، ئینجا پێی نویسنه‌وه‌ی پێدان، فرۆی (۰۹۰) عن أَبِي هُرَيْرَةَ _ رضي الله عنه _ أنه شكى إلى رسول الله _ صلى الله عليه وسلم _ قَلَّةَ الحَفَظِ، فقال: ((اِسْطُرْ رِدَاءَكَ)).

فبَسَطَ رِدَاءَهُ، وَحَدَّثَهُ النَّبِيُّ _ عليه الصلاة والسلام _ وقال: ((ضُمَّهُ إِلَيْكَ)).

فقال أبوهريرة: فلم أنسَ بعدَ ذلكَ شيئاً مما حدَّثنيهِ رسولُ الله _ صلى الله عليه وسلم _.

واته له (أبي هُرَيْرَةَ) هوه _ خوای لى پازى بیت _ ده‌گێڕنه‌وه کهوا لای پێغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ سکاڵای که‌مى له‌به‌رکردنى کرد، نه‌ویش فەرمووی: ((عەباکەت رابجە)).

عەباکەى رابخست و، پێغه‌مبه‌رى خواش _ عليه الصلاة والسلام _ فەرمووده‌ی بۆ باس کردو ئینجا پێی فەرموو: ((کۆیکەر هوه له نامیژی بگره)).

(أبي هُرَيْرَةَ) فەرمووی: پاش نه‌وه چیتر نه‌وانه‌ی پێغه‌مبه‌رى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ بۆى باس ده‌کردم بیرم نه‌دچۆوه.

وروى عنه _ صلى الله عليه وسلم _ عبدُاللهُ بْنُ عَمْرٍو أَنَّهُ قَالَ: ((قَيِّدُوا الْعِلْمَ)) (۰۹۶).

۵۹۵ _ رواه البخاري (٤ / ٢٤٧)، ومسلم (٢٠٩٨).

فتصديره بصيغة التمریض فيه ما فيه “ إلا إذا أراد اختصار السند “ كما يُلاحظ أحياناً عن بعض قدماء أهل الحديث.

۵۹۶ _ حديث حسن بشواهد وطرقه.

وقد فصل الكلام عليه شيخنا العلامة الألباني في ((السلسلة الصحيحة)) (رقم ٢٠٢٦)، فراجعهُ.

وما في حاشية ((الناسخ والمنسوخ)) (ص ٤٦٨) لابن شاهين مما ينبغي أن يُتأنى فيه !

فقلتُ: يا رسولَ الله! وما تقييدهُ؟

قالَ: ((الكتابةُ)) (۵۹۷).

واته (عبداللہ)ی کوری (عَمُرُو) له پیغەمبەری خواوه _ صلی اللہ علیہ وسلم _
دەگیریتەوه که فەرمووی:

((زانست بچەسپینن)).

منیش گوتم: ئەی پیغەمبەری خوا! چ دەیچەسپینیت؟

فەرمووی: ((نوسینەوه)).

نوسەر دەفەرمیت:

بزانه هاوه‌لان فەرماشت و، جولانەوهو، کردەوه‌کانی پیغەمبەری خویان _ صلی اللہ
علیه وسلم _ بەتەواوی پاراستو، بۆیه شەریعت لە (ریوایە)ی ئەم و لە (ریوایە)ی ئەوه‌وه
کۆیۆوه.

وقد قال رسولُ الله _ صلی الله علیه وسلم _:

((بَلِّغُوا عَنِّي)) (۵۹۸).

واته هەر وه‌ها پیغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرموویەتی:

((چەند لە تواناندا بوو لە منەوه راگەینن)).

وقالَ: ((نُضِرَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ مَقَالَتي، فوعاها، فأدّھا كما سَمِعَها)) (۵۹۹).

واته هەر وه‌ها پیغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرموویەتی: ((خوای تەعالی
جوانیی و گەشاهویی لە دنیاو پۆژی دوایدا بەو کەسە ببەخشیت، کە گوێبیستی
فەرماشته‌کانم دەبی و، لێی تێ دەگات و، هەر وه‌کو چۆن بیستویەتی دەیگەینیت)).

۵۹۷ _ وانظر ما كتبه بعنوان: ((مدخل عام في تدوين حديث نبي الإسلام)) في مقدمتي على
((الصحيفة الصحيحة)) (۵ _ ۸).

۵۹۸ _ رواه البخاري (۶ / ۳۶۱) عن ابن عمرو.

۵۹۹ _ حديث صحيح متواتر مروي عن بضعة وعشرين صحابياً.

انظر: ((الخطبة)) (ص ۶۸)، وتعليقي عليه، و((الرد العلمي)) (۱ / ۷۳) بقلمي "مشاركة مع أخي سليم
الهلالي.

گه یاندنی فرموده شتی که به دهست نایهت مه گهر به نووسینهوه، چونکه له بهرکردن بیرده چیتتهوه.

پیشهوا (أحمدی) کورپی (حنبل) فرموده ی ده گێپرایهوه، پیتی ده گوترا: بیلێرهوه با بینوسینهوه. شهویش ده یقهرموو: نه خێر، به لکو له کتیبه کهوه بۆتان ده خوینمهوه، ئیوهش بینوسنهوه.

(علي) کورپی (المدینی) ده لیت: پیشهوام (أحمدی) کورپی (حنبل) فرمانی پیکردووم فرموده نه گێپرمهوه مه گهر له کتیبهوه.

هاوه لانی به پێژ سوننه تیان گێپراوه تهوه، (تابعین) یش له نهوانهوه وهریان گرت و، فرموده ناسانیش به پۆژه لآت و پۆژئاوادا سه فهران ده کرد، بۆ به دهسته تێنانی وشه یهک لیڤه وشه یهک لهوی، هه ستاون به (تصحیح) کردنی شهوی (صحیح) هه، به درۆخستنهوهی شهوی (صحیح) نییه، تانه یان لهو که سانه داوه که فرموده ده گێپنهوه (جرحوا الرواة)، هه ستاون به راستکردنهوه، پوخته کردن و، بۆاردنی سوننهت و، دانانی کتیب.

ئینجاش که سانیك نهو کتیبانه به ئاو ده شو نهوه، نهو ماندوبوونه ده فهوتینن، کهچی حوکمی خوا سه بارهت به رووداویك نازانیت، هه رگێژ شه ریهت به شتیکی تری بهم هاوشیوانه عینادی له گه ل نهکراوه، نایا هیچ شه ریهتییکی تری پیش ئیتمه (إسناد) یکیان ههیه بۆ پیغه مبه ره که یان، له راستیدا نه مه ته نهها خاسیه تیکی تایبه تی نه م ئومه ته یه (۶۰۰).

له پیشهوا (أحمدی) کورپی (حنبل) هه بۆیان باسکردوین کهوا له گه ل شهوی که به پۆژه لآت و پۆژئاوادا سه فهری کردووه بۆ دهسته که وتن و فیروونی فرموده کهچی

---

۶۰۰ _ نا نه مه یه به رووبومی راسته قینه ی زانستی (مصطلح الحديث) و، یاساکانی، وه کو شهوی له شوینی خۆیدا ناماژه ی پێدراوه، بۆیه هه رکهس نه مه بخته پشت گوێ و هه موو تواناکانی بۆ دانه پال و ناوه تێنانی کتیب ناراسته بکات، وه کو نهو که سه ی لیبت که خۆی به لقه کانهوه خه ریک کردبێ و، بنه رته که ی له بیر کردبێ، بۆیه ناگاداریه و، زۆری په راوێژ فیریوت نه دات (!)

جاریکیان به کۆپه‌که‌ی خۆی ده‌فهرمیّت: چیت له فلان که‌سه‌وه نویسه‌وه؟ فذکر له اَنْ النبیّ _
 علیه الصلاة والسلام _:

((كَانَ يَخْرُجُ يَوْمَ الْعِيدِ مِنْ طَرِيقٍ وَيَرْجِعُ مِنْ أُخْرَى)) (٦٠١).

واته ئه‌ویش بۆی گێڕایه‌وه که‌وا پێغه‌مبه‌ری خوا _ علیه الصلاة والسلام _:

((له‌ پڕۆژی جه‌ژندا له‌ پێگه‌یه‌که‌وه ده‌چوو ده‌ره‌وه‌وه‌، له‌ پێگه‌یه‌کی دیکه‌وه ده‌گه‌رایه‌وه)).

ئه‌وه‌بوو پێشه‌وا (أحمدُ)ی کۆری (حنبل)یش فهرمووی: (إنا لله)، سوتیتک له‌ سونه‌ته‌کانی

پێغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ پی نه‌گه‌شتوه‌!

نا ئه‌مه‌ گوفتاری پێشه‌وا (أحمدُ)ی کۆری (حنبل)ه‌، هه‌رچه‌ند فهردوده‌ی به‌ زۆری

کۆده‌کرده‌وه‌، ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌ فهرمووده‌ نانووسیت ده‌بی چۆن؟! وه هه‌رکات بشنوسیت به‌
 ناو ده‌یکوژیتیته‌وه‌!

باشه‌ ئه‌گه‌ر کتێبه‌کان به‌ ناو به‌سپێنرێنه‌وه‌وه‌، له‌ ژێر زه‌ویدا به‌شاردرێنه‌وه‌، بۆ فه‌تواو

پرووداوه‌کان به‌ چ پشت به‌سه‌رتیّت؟! پشت به‌ فلان که‌سی زاهید! یاخود به‌ فلان که‌سی صوفی

به‌سه‌رتیّت! یاخود پشت به‌و خه‌یاڵات و نه‌ندیشه‌یه‌ی که‌ به‌ خیاڵاندا دیت!

په‌نا به‌خوا ده‌گرین له‌ گومرای پاش ئه‌وه‌ی که‌ پێگه‌ی راستی پێشانداین.

٦٠١ _ رواه _ بنحوه _ البخاري (٩٨٦) عن جابر.

وانظر رسالتي ((أحكام العيدين في السنّة المطهرة)) (ص ١٩).

★ ره‌خه‌گرتن له رښیازی صوفیه‌کان سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که

کتیبه‌کانی زانست ده‌شارنه‌وه:

نووسەر _ به‌ره‌حمه‌تی خوا بیټ _ ده‌فهرمیټ:

ئه‌و کتیبانه‌ی که شار‌دویانه‌ته‌وه له‌وه به‌ده‌ر نییه که یا هه‌ق یا نا‌ره‌وایی تیدا‌یه، یا‌خود تیا‌یدا هه‌ق و نا‌ره‌وایی تی‌که‌ل به‌یه‌کتر بو‌وه.

بۆیه نه‌گه‌ر نا‌ره‌وایی تیدا بیټ، ئه‌وا شار‌دنه‌وه‌ی سه‌رزه‌نش‌ت نا‌کریت.

وه نه‌گه‌ر هه‌ق و نا‌ره‌وایی تی‌که‌ل به‌یه‌کتر بو‌یټن و، نه‌توان‌را جیا ب‌کرینه‌وه، ئه‌وا به‌هانه‌یه‌ک ده‌بی بۆ فه‌وتان‌دیان، چون‌که قه‌ومانیک له‌ که‌سانی با‌وه‌پیت‌کرا و له‌ که‌سانی در‌وژن‌یشه‌وه گ‌یرا‌بو‌یا‌نه‌وه و نو‌سی‌بو‌یا‌نه‌وه، ش‌ته‌که‌یان لی تی‌که‌ل و پی‌که‌ل بو‌سو، بۆیه کتیبه‌کانی خۆیا‌نیان فه‌وتاند.

لی‌ره‌دا ئه‌وه‌ی که له (سُفیانُ الشَّوَرِي) وه گ‌یر‌درا‌وه‌ته‌وه سه‌باره‌ت به‌ فه‌وتان‌دی کتیب ده‌بی به‌و شی‌وه‌یه‌ی سه‌ره‌وه لی‌ک بدری‌ته‌وه.

به‌لام نه‌گه‌ر کتیبه‌کان هه‌ق و شه‌رعیا‌ن تیدا بیټ، ئه‌وا به‌هه‌چ شی‌وه‌یه‌ک هه‌لال نییه ب‌فه‌وتی‌ترین، چون‌که زانست و مال و سامان له‌ خۆ‌ده‌گری و ده‌چه‌سپی‌نی.

با پرسیا‌ری مه‌به‌ست ب‌کریت له‌و که‌سه‌ی که ده‌یا‌ن‌فه‌وتی‌نی :

نه‌گه‌ر گو‌تی: خه‌ری‌کم ده‌کا‌و، نا‌هی‌لی پ‌ه‌رسته‌نه‌کا‌م جی‌به‌جی ب‌که‌م !

پی‌ی ده‌گو‌تریټ: به‌ سی شی‌وه وه‌لامت ده‌دری‌ته‌وه:

یه‌که‌میا‌ن: نه‌گه‌ر تی‌گه‌شتا‌یه‌ی، ده‌ترانی که خۆ خه‌ری‌ک کردن به‌ زانسته‌وه ته‌وا‌وترین و چا‌ک‌تری‌نی پ‌ه‌رسته‌نه‌کا‌نه.

دو‌وه‌م: ئه‌و به‌ نا‌گبو‌ون و فی‌ربو‌ونه‌ی بۆت به‌دی‌ها‌تو‌وه به‌رده‌وام نا‌بی، وه‌کو ئه‌وه‌ی ته‌ما‌شای

ئه‌و کا‌ته‌ت ده‌که‌م، که په‌شیمان بو‌یته‌ته‌وه، پاش ئه‌وه‌ی کتیبه‌کا‌نت فه‌وتاند.

ئەوێش بزانە کە دڵەکان لە سەر پاکێتیی خۆیان نامێننەو، بەلکو ژەنگ توێژی بە سەرەو
دەبەستی، بۆیە پێویستی بە پاک کردنەو دەبێ، پاک کردنەوێشی بەوێه کە تەماشای کتیبە
زانستیه‌کان بکری (۶۰۲)

(یوسف)ی کورێ (أسباط) کتیبەکانی فەوتاندبوو، بەلام لە سەر نەگیرانەوێ فەرموودە
نارامی نەگرت و، ئیتر بۆ گیرانەو پشتی بە لەبەرکردنی خۆی دەبەست، بۆیە تیکەل و
پیکەلی دەکرد (۶۰۳).

سێ یەم: ئیمە لە بە ناگابونە تەواوەکەت و، بەردەوامبوونی و، پێویست نەبوونت بەو
کتیبانە تێدەگەین، بەلام باشتەر وابوو ئەو کتیبانەیی خۆت بە خۆتندکاریکی تازه دەستپیکار
بەخشیا، بە تاییەت ئەو خۆتندکارانەیی بە ناستی تۆ نەگەشتوون، یاخود بیتکردبا بە
(وقف) بۆ ئەو کەسانەیی دەتوانن سوودی لی وەرگرن، یاخود بتفرۆشتباو پارەکەیت بە خێرو
صەدەقە بکردبا، بەلام فەوتاندنی ئەو کتیبانە، بە هیچ جۆریک حەلال نییە.

(المروزي) دەگیریتەو کە لە پێشەوا (أحمد)ی کورێ (حنبل)یان پرسى سەبارەت بە پیاویک
پاسپێری کردبوو کەوا کتیبەکانی بشاردریتەو، ئەویش بۆ وەلامی پرسیارە کە فەرمووی: پێم
باش نییە زانست بشاردریتەو.

هەرێهە (المروزي) دەئیت: گوئیستی پێشەوا (أحمد)ی کورێ (حنبل) دەیفەرموو:
شاردنەوێ کتیب هیچ مانایەکی نییە.

---

۶۰۲ _ سەرچاوەی هەموو ئەوێ لە بارەیی کتیبەو گوتراوە، سەبارەت بە سوودەکانی و، گرنگیەکانی و،
رێگەکانی سوود لی وەرگرتن و، هەموو ئەوێ لە دورو نزیکەو پەيوەندی بەوێه، لە کتیبەکەمدا
دەبینیت بەناوی ((حِلْيَةُ الْكِتَابِ وَبُلَغَةُ الْمُطَالَعِ))، خۆی گەورە تەواوکردنیم بۆ ناسان بکات.

۶۰۳ _ ((تهذيب التهذيب)) (۱۱ / ۴۰۸).

★ باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان

چونکه نکۆلیی له‌و که‌سانه ده‌که‌ن که خه‌ریکی فی‌ربوونی زانستن:

نووسه‌ر ده‌فرمییّت:

صوفیه‌کان له‌م باره‌وه به‌سه‌ر دوو کۆمه‌لدا دابه‌شبوون: کۆمه‌لێکیان ته‌مبه‌لیی ده‌نوێنن سه‌باره‌ت به‌ فی‌ربوونی زانستن، کۆمه‌لێکیشیان وایان به‌ خه‌یالدا هاتوه‌ زانستن بریتیه‌ له‌وه‌ی که‌ ده‌که‌وێته‌ دلّی که‌سانێکه‌وه‌، وه‌کو به‌روبوومی ئه‌و خواپه‌رستیه‌ زۆره‌ی که‌ نه‌نجامی ده‌ده‌ن، ئه‌م زانسته‌شیان ناوناوه‌ به‌: (العلم الباطن) واته‌ زانستی ناوه‌کی، وه‌ قه‌ده‌غه‌ی فی‌ربوونی (العلم الظاهر) واته‌ زانستی ناشکرا ده‌که‌ن.

له‌ (جعفر الخَلْدِي) وه‌ ده‌لێت: ئه‌گه‌ر صوفیه‌کان وازیان لێ هێنا‌بام، (اسناد)ی هه‌موو دونیام بۆ ده‌هێنانه‌ به‌رده‌ست، که‌ لاو بووم چووم بۆ لای (عَبَّاسِ الدُّورِي)، زانستن و فهرمووده‌ی یه‌ك مه‌جلیسم لێوه‌ نووسیوه‌، پاشان که‌ چوومه‌ ده‌ره‌وه‌، که‌سی‌کم پێگه‌شت له‌و صوفیانه‌ی که‌ هاوه‌لێتیم ده‌کردو، پێی گوتم: ئه‌مه‌ چی یه‌ به‌ ده‌سته‌وه‌؟ منیش پێشاندا، ئه‌وه‌بوو گوتی: تیا‌بچیت! واز له‌ (عَلَمَ الْخَرَقِ) واته‌ زانستی پینه‌وپاتالی پۆشاک ده‌هێنی و، به‌ فی‌ربوونی (عَلَمَ الْوَرَقِ) وه‌ واته‌ زانستی سه‌ر کاغه‌زه‌وه‌ سه‌رقالیت! پاشان کاغه‌زه‌کانی دراندو، قسه‌کانیشی چوو به‌ دل‌مه‌وه‌، ئیتر بۆ مه‌جلیسه‌که‌ی (عَبَّاسِ) نه‌گه‌رامه‌وه‌!!

ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : هه‌والی (أَبِي سَعِيدِ الْكِنْدِي) م پێ گه‌شتوه‌ ده‌لێت: ده‌چرومه‌ خه‌له‌وتگه‌ی (رباط) صوفیه‌کانه‌وه‌و، به‌نه‌هینی به‌ جۆرێک ئه‌وان هه‌ستی پێ نه‌که‌ن فهرمووده‌م ده‌نوسیوه‌و فی‌ر ده‌بووم، پۆژێکیان شوشه‌ مه‌ره‌که‌به‌که‌ له‌ سه‌رقۆلی پۆشاکه‌که‌م که‌وته‌ خواره‌وه‌، ئه‌وه‌بوو که‌سانێک له‌ صوفیه‌کان پێیان گوتم: عه‌وره‌ت (ئه‌و شته‌ی که‌ جینگه‌ی شه‌رمه‌زاریه‌) به‌شاره‌وه‌!

له‌ (الحُسَيْنِ)ی کوری (أَحْمَدُ الصَّقَّارِ) وه‌ ده‌لێت: شوشه‌یه‌کی مه‌ره‌که‌بم به‌ده‌سته‌وه‌ بوو، (الشُّبْلِي) پێی گوتم: مه‌ره‌که‌به‌ په‌شه‌که‌ت لێم دورخه‌ره‌وه‌، په‌شایی دلّی خۆم به‌سه‌.

نووسەر ده‌فهرمیت:

گه‌وره‌ترین یاخی بوون و، به‌رهه‌لستیکردنی خوای تعالی تعالی، بریتیه له کۆسپ و ته‌گه‌ره دانان له سەر پێگه‌ی راستی خوای تعالی، پوونت‌ترین و ناشکرترین پێگه‌ی خوای تعالی زانسته، چونکه به‌لگه‌ن له سەر خوای تعالی، به‌پوونکردنه‌وه‌ی حوکم و شه‌رعی خوا هه‌لده‌ستیت، ئه‌و شتانه‌ پوون ده‌کاته‌وه که خوای تعالی هه‌زی پێیه‌تی و، ئه‌وانه‌ش که پ‌قی لی ده‌بیته‌وه، بۆیه قه‌ده‌غه‌کردنی زانست به‌رام‌به‌ر به‌ خواو شه‌ریعه‌ته‌که‌ی دژایه‌تی ده‌برینه، به‌لام ئه‌و که‌سانه‌ی قه‌ده‌غه‌ی زانست ده‌که‌ن، له‌و شته‌ تێنه‌گه‌شتن.

له (عبداللهی کوری (خفیف) ه‌وه ده‌لێت: خۆتان به‌ فی‌ربوونی زانسته‌وه سەرقال بکه‌ن و، قه‌سه‌ی صوفیه‌کان فریوتان نه‌دات، من شوشه‌ی مه‌ره‌که‌به‌که‌م له‌ گیرفانی پۆشاکه (المُرْقَعَة) که‌مداو، کاغه‌زه‌کانیشم له‌ پشتوینی شه‌رواله‌که‌مدا هه‌لده‌گرت و، به‌ نه‌یتیه‌وه ده‌چوومه خزمه‌تی نه‌هلی زانست، نه‌گه‌ر پێیان بزانی‌بام دژایه‌تیان ده‌کردم و (۱۰۴)، ده‌یانگوت: تۆ سەرکه‌وتوو نابی. که‌چی پاشان پێو‌ستی‌یان پێم بوو.

پێشه‌وا (أحمدی کوری (حنبل) که‌ شوشه‌ی مه‌ره‌که‌به‌ی به‌ ده‌ستی خۆ‌ت‌دکارانی زانسته‌وه به‌دیده‌کرد، ده‌یفه‌رموو: ئه‌مانه‌ چراکانی ئیسلام.

هه‌رچه‌ند خۆشی به‌ته‌مه‌ن بوو به‌لام شوشه‌ی مه‌ره‌که‌به‌که‌ی هه‌ر به‌ده‌سته‌وه بوو، پیاو‌یکیش پێی گوت: ئه‌ی (أبا عبدالله) تاوه‌کو که‌ی؟! ئه‌و‌یش فه‌رموو: (الْهَبْرَةُ إِلَى الْمَقْبَرَةِ) واته‌ شوشه‌ی مه‌ره‌که‌به‌که‌ تاوه‌کو گو‌زستان.

---

۶۰۴ _ ئای که‌ نه‌م‌پۆ له‌ دوینی ده‌چیت، چونکه زۆری‌ک له‌ کۆمه‌له‌ ئیسلامیه‌کانی هاوچه‌رخ، له‌مه‌ زیاتریش نه‌جم ده‌دن _ په‌نا به‌خوا ده‌گرین _ که‌چی واده‌زانن کرده‌یه‌کی باش نه‌جم ده‌دن. نێمه‌ شت‌گه‌لیکی زۆر ده‌ریاره‌ی که‌سانێک _ که‌ بانگه‌شه‌ی سونه‌ت ده‌که‌ن _ ده‌زانین، که‌ زانا‌کانیان نکۆلی لی ده‌که‌ن و، سەرکه‌ده‌کانیشیان خۆیان لی به‌دور ده‌گرن، ده‌ریاره‌ی ئه‌و شتانه‌ی که‌ دژ به‌ فیه‌رت و س‌روشتی ئیسلام و، سونه‌تی پا‌که‌.

سه‌باره‌ت به فەرمایشته‌کە‌ی پێغەمبەری خواش _ صلی اللہ علیہ وسلم _ کە دە‌فەرمی‌ت: ((لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِّنْ أُمَّتِي مُنْصَوِرِينَ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ)) (٦٠٥). واتە ((بە‌رده‌وام تایە‌فەیک لە ئۆمەتە‌کە‌م سەر‌کە‌وتوو دە‌بن و، ئە‌وانە‌ش کە شۆ‌نیا‌ن ناکە‌ون و، یارمە‌تیا‌ن ناکە‌ن، هێ‌چ زیانی‌کیان پێ ناگە‌ینن، تا‌وه‌کو نزی‌ک بە‌ پۆ‌زی قیامە‌ت)). فە‌رمو‌ی: ئە‌و تایە‌فە‌ ئە‌گەر ئە‌هلی فە‌رمو‌ودە‌ نە‌بن، ئیتر نازانم چ تایە‌فە‌یە‌کی تر دە‌بن.

پێ‌ی گوترا: پیا‌وی‌ک سه‌باره‌ت به‌ ئە‌هلی فە‌رمو‌ودە‌ دە‌لی‌ت: کۆ‌مه‌ڵێ‌کی خراپن. پێ‌شه‌وا (أحمد)یش فە‌رمو‌ی: ئە‌و پیا‌وه‌ زین‌دیقه‌.

پێ‌شه‌وا (الشافعی) _ بە‌رە‌حمە‌تی خوا بی‌ت _ فە‌رمو‌یە‌تی: ئە‌گەر پیا‌وی‌ک لە ئە‌هلی فە‌رمو‌ودە‌ ببینم، وا هە‌ست دە‌کە‌م پیا‌وی‌کم لە‌ ها‌وه‌ڵانی پێغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ بینو‌ه (٦٠٦).

---

٦٠٥ _ مرو‌ی عن عدة من الصحابة، منهم معاوية _ رضي الله عنه _ وحديثه في ((صحيح البخاري)) (١٣ / ٢٥٠)، و ((صحيح مسلم)) (١٠٣٧).

ولأخينا الفاضل سليم الهلالي رسالة لطيفة بعنوان: ((اللائي المنشورة بأوصاف الطائفة المنصورة))، تحت الطبع.

٦٠٦ _ پیا‌هە‌ڵدان و ستایش‌کردنی زانا‌یا‌ن بە‌رامبەر بە‌ خۆ‌بە‌کاران و ئە‌هلی فە‌رمو‌ودە‌، لە‌ کتێ‌به‌کاندا بە‌ زۆ‌ری بە‌رچاو دە‌کە‌وێ‌ت و، لە‌ کتێ‌به‌ دان‌را‌وه‌کانی ئە‌هلی زانستدا بە‌زۆ‌ری بڵا‌وه‌.

لە‌م باره‌وه‌ شتی‌کی زۆ‌ر چاکم لە‌ کتێ‌بی‌کی سەر‌به‌خۆ‌دا کۆ‌کردۆ‌ته‌وه‌ بە‌ ناوی: ((اتحاف النابه بشرف الحديث و أصحابه))، خستۆ‌مه‌ته‌ پاڵ کتێ‌به‌ دە‌ست‌نۆ‌سه‌کە‌ی پێ‌شه‌وا (الضیاء المقدسی) کە‌ پێمان گە‌شت‌و‌هە‌ بە‌ ناوی: ((فضل الحديث وأهله))، کە‌ هە‌ستاوم بە‌ (تخریج) و لیک‌وێ‌ڵ‌نه‌وه‌ی.

خوای تعالی ته‌وا‌و‌کردن و بڵا‌و‌کردنه‌وه‌یە‌م بۆ ناسان بکات.

✱ باسکردنی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به

صوفیه‌کان له‌و بواره‌وه که قسه له زانستدا ده‌که‌ن:

نوسهر ده‌فرمیّت:

بزانه کاتی ئەم قەومە لە فێربوونی زانست وازیان هێناو، تاکبۆنە‌وه‌و، بە پیتی بیروپرای خۆیان کاریان کرد، ئارامیان نه‌گرت و، له زانسته‌کاندا قسه‌یان ده‌کرد، به‌لام به‌ گوێره‌ی واقعیاتی خۆیان قسه‌یان کرد، نه‌ک به‌ گوێره‌ی زانست، بۆیه‌ چەندین هه‌له‌یه‌ی ناشیرینیان لێ وه‌شایه‌وه، نه‌وه‌بوو جار به‌ جار له ته‌فسیری قورئاندا قسه‌یان ده‌کردو، جار به‌ جار له‌ فهرمووده‌داو، جار به‌ جار له‌ فیه‌ه‌داو، هتد، زانسته‌کانیشیان به‌ پیتی پیوستیه‌کانی نه‌و بیروبو‌چونه‌ لێک ده‌دایه‌وه که تا‌ک بیرونه‌وه‌ تیایدا.

به‌لام دل‌نیابن خ‌وای تعالی بۆ هه‌ر چاخ و زه‌مه‌نێک قه‌ومانیکی داناوه که ده‌بن به‌ کۆله‌که‌و پالپه‌شتی شه‌رعه‌که‌ی، وه‌لامی نه‌و که‌سانه‌ ده‌ده‌نه‌وه که به‌ ویستی خۆیان له شه‌رعه‌دا قسه‌ ده‌که‌ن و، هه‌یچ یاساو پێ‌سایه‌ک پ‌ه‌چاو نا‌که‌ن، هه‌له‌ی هه‌له‌کاران پ‌وون ده‌که‌نه‌وه.

✱ به یادهینانه وهی کورتهیهك له قسه کانیان سه بارهت به قورئان:

له (جعفری کوری (عَمَدُ الْخَلْدِي) وه ده لیت: له خزمهتی شیخمان (الْجُنَيْدُ) دا بووم کاتی (کَیْسَانُ) پرسیاریکی ناراسته کرد سه بارهت بهو نایهتهی که خوی تعالی تیایدا ده فره میت: ﴿سَنَقْرُكَ فَلَا تَنْسَى﴾ ﴿الْأَعْلَى: ۶﴾ واته (تهی محمد _ صلی الله علیه وسلم _ قورئانت) به سه ردا ده خوینینه وه و هه رگیز بیرت ناچیتته وه (۶۰۷). که چی (الْجُنَيْدُ) له وه لاما گوتی: واته کرده وه پینکردنی قورئانت بیر نه چیت.

ههروه ها سه بارهت بهو نایهته لیتی پرسی که خوی تعالی تیایدا ده فره میت: ﴿وَدَّرَسُوا مَا فِيهِ﴾ ﴿الْأَعْرَاف: ۱۶۹﴾ واته نه وهی له ته وراتدا هه بوو خویندویانه ته وه (۶۰۸)، که چی (الْجُنَيْدُ) له وه لاما گوتی: واته وازیان له کار پینکردنی هینا. (کَیْسَانُ) یش به قسه کانی (الْجُنَيْدُ) سه رسام بوو و پیتی گوت: (لَا يَفْضُضُ اللَّهُ فَاكَ) واته پهروه ردا گار ددانه کانت نه که وینیت و هه میسه زارت به جوانی بهیلایته وه.

ده لیم _ ابن الجوزي _ : گفتاره کهی (الْجُنَيْدُ): ((واته کرده وه پینکردنی قورئانت بیر نه چیت))، ته فسیریکه هیچ پرویه کی راست و دروستی نییه و، هه له کهشی ناشکرایه، چونکه شیوازی زمانیی نایه ته کهی والیکدا و ته وه که (نهیی) ه، به لام بهم جوړه نییه و، له راستیدا شیوازی زمانیی نایه ته که (خَبَر) ه نه که (نهیی) واته مه بهستی خوی تعالی نه وه به که قورئانت به سه ردا ده خوینینه وه و هه رگیز بیرت ناچیتته وه، نه که گفتاره کهی (الْجُنَيْدُ): ((واته کرده وه پینکردنی قورئانت بیر نه چیت)). چونکه شیوازی زمانیی نایه ته که نه گهر (نهیی) بوایه، نه وایسته کانی (جزم) ی ده چووه سه رو (محزوم) ده بوو، بویه ته فسیره کهی (الْجُنَيْدُ) پینچه وانهی کۆده نگه زانایانه (۶۰۹).

۶۰۷ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فسیری قورئان.

۶۰۸ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فسیری قورئان.

۶۰۹ _ انظر ((زاد المسیر)) للمصنف.

ههروهها فهرمایشتی خوای تعالی ﴿وَدَّرَسُوا مَا فِيهِ﴾، له راستیدا وشه‌ی (دَرَسُوا) لهم نایه‌تهدا واتای خویندنمه ده‌به‌خشیت، وه‌کو له نایه‌تیکی دیکه‌شدا خوای تعالی ده‌فهرمیت: ﴿وَمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ﴾ (آل عمران: ۷۹) واته وه نیتوه خۆشتان ده‌بخوینن (۶۱۰)، وشه‌ی (دَرَسُوا) لهم نایه‌تهدا له (دُرُوسِ الشَّيْءِ) وه نه‌هاتوه واته کوژانه‌وه نه‌مان و فه‌وتاندنی شتیک، وه‌کو نه‌وه‌ی (الْجُنُودُ) واتینگه‌شتبوو مانای نایه‌ته‌که واته فه‌وتاندن و کارپینه‌کردن ده‌به‌خشیت.

له (أَحْمَدُ) ی کورپی (عَمَدُ) ی کورپی (مِقْسَمٌ) وه ده‌لێت: له مه‌جلیسه‌که‌ی (أَبَا بَكْرٍ الشُّبْلِيُّ) دا ناماده بووم، کاتی سه‌باره‌ت به‌و نایه‌ته‌ی خوای تعالی لییان پرسى که ده‌فهرمیت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ﴾ (ق: ۳۷) واته ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا﴾ بێگومان لهم (باسه‌دا) په‌ندو نامۆزگاری هه‌یه ﴿لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ﴾ بۆ که‌سیک خاوه‌ن دلیکی (زیندوو بیت یان ژیری) (۶۱۱)، که‌چی (أَبَا بَكْرٍ الشُّبْلِيُّ) بۆ وه‌لامی پرسیا‌ره‌که‌ گوتی: واته بۆ نه‌و که‌سه‌ی خوا بوه به‌ دلێی (۶۱۲).

۶۱۰ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۶۱۱ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۶۱۲ _ په‌نا به‌خوا ده‌گرین، چونکه نه‌مه قسه‌یه‌کی حوولی کوفریه‌و، پێخۆش‌حال بوونه به‌ قسه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی که‌ درۆیان به‌زاری موباره‌کی پێغه‌مبه‌ری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _ هه‌لبه‌سته‌وه، نه‌م گو‌فتاره پوچه‌یان بۆ نه‌و گه‌راندۆته‌وه:

((مَا وَسْعَنِي أَرْضِي وَلَا سَمَائِي، وَلَكِنْ وَسْعَنِي قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ)) واته ((نه‌ناسانه‌که‌ی خۆم و نه‌زه‌مینه‌که‌شم جیتی منی تیدا نه‌بۆوه، به‌لکو دلی به‌نده باوه‌رداره‌که‌م جیتی کردمه‌وه)).

هه‌روه‌ها: ((الْقَلْبُ بَيْتُ الرَّبِّ)) واته ((دلّ ما و جینگه‌ی په‌روه‌ردگاره)).

به‌لام نه‌م دووانه هه‌ردوکیان هه‌لبه‌ستراو درۆن.

(أبو عبد الرحمن السُّلَمِيُّ) (٦١٣) له تهفسیری قورئاندا کۆمهلیکی زۆری قسهکانی شهوانی کۆکردۆتهوه، که زۆریه قسهی ههلهت و پهلهت و، بئ هودهیهو، ههلال نییه، نزیکهی دوو بهرگهو، ناوی ناوه به ((حقائق التفسیر))، سهبارهت به سورهتی (الفاتحه) له شهوانهوه دهگێڕتهوهو دهلیت:

شهوان دهلێن: له راستیدا به (فاتحه) ناوئراوه، چونکه مهبهستی خوای تعالی شهویه که شهمه سهرهتای دستپێکردنی پهيامهکهمانه بۆ تۆ، بۆیه نهگهر پهپهوت کردو، پیتی پهروهده بویت، شهوا شتیکی چاکه، نهگینا له لوتفی ئایهتهکانی دواتر بئ بهش دهبی !! نووسهر دهفرمیت:

شهمه شتیکی ناشیرینه، چونکه پاتهکارانی قورئان جیاوازیان له نێواندا نییه سهبارهت بهوهی که (فاتحه) یهکهم سورهتی قورئان نییه که دابهزیییت.

سهبارهت بهو گوفتارهی مرۆف که دهلیت (آمین). گوتیهتی واته: پرومان تیکردووی ! دهلیم _ ابن الجوزي _ : شهمه شتیکی ناشیرینه، چونکه وشه (آمین) له وشه (أم) هوه نههاتوه، بۆ شهوهی مانهکهی سهرهوه ببهخشیت، چونکه نهگهر لهو وشهیهوه وهرگیرابایه، شهوا پیتی میمی نێو وشه (آمین) شهدهدی بهسهرهوه دهبوو (٦١٤).

سهبارهت بهم ئایهته ﴿ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى ﴾ البقرة: ٨٥ ﴿ دهلیت: (أبو عثمان) دهلیت: واته له تاواندا نقووم بوونه. (الواسطي) دهلیت: واته له تهماشاکردنی کردهوهکانیاندا نقووم بوونه. (الجُنَيْد) دهلیت: واته دیلن بهدهست هۆکارو خۆشیهکانی دنیاوه.

دهلیم _ ابن الجوزي _ : له راستیدا ئایهتهکه بۆ نکۆڵیکردنهو، مهبهستی خوای تعالی شهویه که نهی (بنی اسرائیل) نهگهر کهسیکی جهنگاوهرتان بهدیل گیرا، له بریتیاندا مال و

٦١٣ _ انظر ((تاریخ الخطیب)) (٢ / ٢٤٨)، و((سیر أعلام النبلاء)) (١٧ / ٢٥٢)، و((میزان الاعتدال)) (٣ / ٥٢٣)، ومقدمتي على ((تخریج الأربعین السلمي)) (ص ١٣ _ ١٤).

٦١٤ _ واته بهم شیوه دهنوسراو دهخوێنرایهوه (آمین)، نهك (آمین).

(أم): واته پرووی تیکرد.

سامان ده‌دهن و، ئازادیان ده‌که‌ن، به‌لام قبوڵتانه له گه‌ڵ تیره‌یه‌کی (بنی اسرائیل)ی تر که دژیه خۆتانن بیه‌نگن، که‌چی مال و سامان دان بۆ ئازادکردنی دیل، وه نه‌جه‌نگان دژیه یه‌کتر، هه‌ردوکیان وه‌کو دوو حوکمی خوای تعالی بۆ ئێسوه دابه‌زیوون، که‌وابوو بۆ یه‌که‌م حوکم جێبه‌جێ ده‌که‌ن و، دووهم حوکم جێبه‌جێ ناکه‌ن.

به‌لام ته‌مانه‌ نایه‌ته‌که‌یان به‌ شیوازی مه‌دح و ستایشکردن ته‌فسیر کردووه !
سه‌باره‌ت به‌م نایه‌ته **﴿ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ﴾** (آل عمران: ۹۷) ده‌لێت: واته هه‌رکه‌س بچێته ئێو هه‌ره‌می مه‌که‌وه له ته‌ندێشه‌ی خراپی نه‌فسی خۆی و، گومان و دودلێی شه‌یتان بێوه‌ی ده‌بی.

ئهم ته‌فسیره له ئهو په‌ڕی ناشرینیدا، چونکه بێژه‌ی نایه‌ته‌که (الخَبْر)یه‌و، مانای فه‌رمان پێکردن ده‌به‌خشیت به‌م جۆره: هه‌رکه‌س چووه ئێو هه‌ره‌می مه‌که‌وه، له زیان و ئازاردان بپه‌ڕێژن، به‌لام ته‌فسیره‌که‌ی ته‌وان پاست نییه، چونکه چه‌نده‌ها که‌س ده‌چنه ئێو هه‌ره‌مه‌وه، له ته‌ندێشه‌ی خراپ و گومان و دودلێی بێوه‌یی نابن.

سه‌باره‌ت به‌م نایه‌ته **﴿ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ﴾** (الرعد: ۴۲) ده‌لێت: (الحُسَيْنُ) ده‌لێت: هه‌یج مه‌کرو پیلانیکی دیکه له‌م نایه‌ته‌دا به‌دیناکریت به‌ ته‌ندازه‌ی ئهو مه‌کرو پیلانه ناشکرایه‌ی که خوای هه‌ق به‌رامبه‌ر به‌ بنده‌کانی خۆی له‌م نایه‌ته‌دا باسی ده‌کات، چونکه وای به‌ خه‌یالدا هه‌توان که پێگه‌یه‌کیان بۆی هه‌یه به‌باروحوالێک.
نووسه‌ر ده‌فه‌رمیت:

هه‌رکه‌س به‌وردی له مانای ئهمه‌ تێروانی، ده‌زانی ئهمه‌ کوفریکی ناشکرایه، چونکه په‌نجه بۆ ئهو په‌اده‌کێشیت که مانای نایه‌ته وه‌کو گالته‌پێکردن و یاریکردنه، به‌لام ئهم (الحُسَيْنُ)ه خودی (الحَلَّاجُ)ه، ئهمه‌ش شایسته به‌ ئهو.

ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : هه‌موو کتێبه‌که له‌م په‌گه‌زه‌یه‌و به‌م جۆره‌یه، بریارم دابوو شتیکی زۆری ئهو کتێبه‌ لی‌رده‌ا بنووسمه‌وه، به‌لام ته‌ماشام کرد کات و زه‌مه‌نیکی زۆرم به‌ نویسنی شتیکه‌وه به‌ فێرۆ ده‌چیت، که له‌ نێوان کوفرو، هه‌له‌و، قسه‌ی هه‌له‌ت و په‌له‌تدايه.

نەمە لە هەمان ڕەگەزی نەو شتانەیه که لە کومەڵیی (الباطنیة)وه گیرامانەوه. هەرکەس دەیهوێ ڕەگەزو نەو شتە ی لە کتێبە کەدا هاتووە بزانی، نەمە غوونەیه که لە پیش دەستیدا. (أَبُونَصْرِ السَّرَاجُ) لە کتیبی ((الْمَع)) دا دەلێت: تەصوف هەلھێنجان (استنباط) هەیه، لەوانە فەرماشتی خۆی تەعالایه: ﴿ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ ﴾ یوسف: ۱۰۸ ﴿ واتە ﴿ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ ﴾ بانگی (خەلکی) دەکەم بۆ لای خوا ﴿ عَلَى بَصِيرَةٍ ﴾ لە سەر بەلگە ی ڕوون (۶۱۵)، کەچی (السَّرَاج) دەلێت: (الوَاسِطِي) دەلێت: واتە بانگی خەلکی دەکەم بۆ لای خوا بە شێوەیەك خۆم نەبینم !

سەبارەت بەم نایەتە ﴿ لَوْ أَطْلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا ﴾ (الكهف: ۱۸) ﴿ واتە ﴿ لَوْ أَطْلَعْتَ عَلَيْهِمْ ﴾ نەگەر سەیریکت بکردنایە ﴿ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا ﴾ بێگومان بەراکردن بەرەو دوا دەگەراییتەوه (۶۱۶)، کەچی (السَّبْلِي) دەلێت: واتە خۆی تەعالی فەرموویەتی نەگەر تەماشای هەمووان بکە ی جگە لە نێمە، ئەوا بێگومان لە هەمووان هەلدی و بەراکردن بەرەو لای نێمە دەگەراییتەوه.

دەلێم _ ابن الجوزي _ : نەم بۆچونە حەلāl نییه، لە راستیدا مەبەستی پەرورەدگار تەنها (أهل الكهف) بوو.

نەمەش (السَّرَاج)هو لە کتێبە کەیدا نەم گوفتارانە بە هەلھێنجان ناو دەبات ! سەبارەت بە فەرماشتی خۆی تەعالی: ﴿ وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴾ (إبراهيم: ۳۵) ﴿ واتە ﴿ وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ ﴾ وه خۆم و کورەکانم بپاریزەو دورخەرەوه ﴿ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴾ لەوهی بتهکان پەرستین (۶۱۷)، کەچی (أَبُو حَامِدٍ الطُّوسِي) لە کتیبی ((ذَمُّ الْمَالِ)) دا دەلێت: مەبەستی خۆی تەعالی زیڕ و زیو بوو، چونکە پلە ی پیغە مەبرایەتی زۆر گەورەترە لەوهی ترسی نەوهی

۶۱۵ _ مەلا محمەد مەلا صالح، پوختە ی تەفسیری قورئان.

۶۱۶ _ مەلا محمەد مەلا صالح، پوختە ی تەفسیری قورئان.

۶۱۷ _ مەلا محمەد مەلا صالح، پوختە ی تەفسیری قورئان.

هه‌بێ بته‌کان به‌رستیت، له پاستیدا مه‌به‌ستی خوای تعالی به‌ پرستنی بته‌کان له‌م نایه‌تدا، خوشه‌ویستی و فریوخواردنی زیر و زیوه.

ده‌لیم _ ابن الجوزي _ : نه‌مه شتیكه هه‌چ كه‌سانێکی پافه‌كارانی قورئان نه‌یانگوتوه، نه‌وه‌تا (شُعَيْبٌ) پێغه‌مبهر فهرموویه‌تی: ﴿وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رُبُّنَا﴾ (الأعراف: ۸۹) ﴿وَإِذَا وَاتَهُ﴾ واته ﴿وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا﴾ په‌وانیه بۆمان بگه‌ڕێننه‌وه بۆ ناو نه‌وه (بت پرستی یه) ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رُبُّنَا﴾ مه‌گه‌ر خوای په‌روه‌ردگارمان بیهوی (۶۱۸). زانراوه كه مه‌یلی پێغه‌مبهران بۆ شيرك و هاویه‌ش دانان شتیکی قه‌ده‌غه‌ه كراوه، له به‌ر پارێزراوی له هه‌له‌وه تاوان (العصمة)، نه‌ك له به‌ر نه‌وه‌ی مه‌حاله‌ بێ. پاشان خوای تعالی له‌و نایه‌تدا پووینی ده‌كاته‌وه كه پێغه‌مبهر (ابراهیم) له گه‌ڵ نه‌فسی خۆیدا كه‌سانی دیکه‌شی به‌شدار كرد، نه‌وه كه‌سانه‌ی بۆچوونی شيرك و كوفریان لی ده‌كریت، بۆیه‌ شیاو بوو خودی خۆشی له‌ نزاكه‌دا به‌شدار بكات و فهرمووی ﴿وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ﴾ واته وه خۆم و كۆپه‌كهم بپارێزه‌وه دورخه‌ره‌وه، به‌لای هه‌موو كه‌سیكیشه‌وه زانراوه كه هه‌موو عه‌ره‌ب كۆپی پێغه‌مبهر (ابراهیم)ه، كه‌چی زۆربه‌شیان بتیان په‌رستوه.

له (أبي حفص)ی كۆپی (شاهین)ه‌وه ده‌لێت: تاقميك له صوفیه‌كان له خودی قورئاندا به‌ شیوازیکی نه‌شیاو دووان و، سه‌باره‌ت به‌م نایه‌ته ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ (آل عمران: ۱۹۰) واته ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ﴾ به‌پراستی له دروست كردنی ﴿السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ئاسمانه‌كان و زه‌ویدا ﴿وَاخْتِلَافِ﴾ و له جیاوازی و گۆڕانی ﴿اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ شه‌وه و پۆژدا ﴿لَآيَاتٍ﴾ چه‌نده‌ها به‌لگه‌ هه‌یه ﴿لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ بۆ خاوه‌ن ژیری یه‌كان (۶۱۹)، كه‌چی گوتیان: مه‌به‌ستی خوای تعالی به‌ ﴿لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ واته نه‌وانه به‌لگه‌ن بۆ خۆم.

۶۱۸ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۶۱۹ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

نالێره دا شتیکیان داوه ته پال خوی تعالی، که له بنچینه دا خوی تعالی به هی کسانێ ژیرمهندی داناوه، بهراستی ئەم کاره قورئان گۆڕینه.

سه بارهت بهم نایهته: ﴿وَلَسَلِيمَانَ الرِّيحَ﴾ ﴿سبأ: ۱۲﴾ واته وه بۆ سولیمان بامان پام هینا (۶۲۰) دهلێن: مه بهستی خوی تعالی بهم جوړیه: (ولي سليمان) !!

دهلێم _ ابن الجوزي _ : من سهرم سوڤدهمیڤی له مانه ی که خویان له پارو و، وشه ی حه رام ده پاریزن و، ئا بهم جوړه له ته فسیری قورئاندا سنوور ده به زینن، ئا ئەم ئاسته ؟!

له (رُؤیم) وه ده لێت: خوی تعالی چهند شتیکی له چهند شتیکیدا په نهان کردوه، مه کرو پیلانی خوی له زانستی خویدا په نهان کردوه، هه لێهه تانندی (الخداع) خوی له لوتف و سه رکه وتن به خشیینی خویدا په نهان کردوه، سزاکانی خوی له ده رازه ی که راماتیدا په نهان کردوه.

ئەم شتهش تیکه ل و پیکه ل کردنه و، بهرام بهر به خوی تعالی زاتکردن و چاونه ترسیه.

په نا به خوا ده گرین له تیکه ل و پیکه ل کردنه و، له قسه کردن له زانستدا به تیی و بست و ئاره زووی خویی،

دلنیا بن باسکردن و هه والدان بهم شته غه بییاتانه هیچ کهس نایانزانی _ نه گهر هه قیش بیته _ مه گهر پیغه مبه ریک، ئیتر نه و چۆن ده یانزانی ؟!

به لێم دوور بوونی ئەمانه له زانسته وه، پازی بونیان به واقیعه ته بۆگه نه کانی خویان، ئەم تیکه ل و پیکه ل کردنه ی بۆ دروست کردن.

با بزانیته که ئەندیشه و، خه یالات و، واقیعات له راستیدا به رو بومی زانستی خوودی مرۆقه که یه، بۆیه هه رکهس زانا بوو، ئەوا ئەندیشه و خه یالاتیشی راست و دروستن، چونکه به رو بومی زانسته باشه که ی خویه تی، هه رکه سیکیش نه فام بوو، ئەوا به رو بومی هه موو نه فامی به شی خوی ده بی.

پیشهوا _ ابن المجوزي _ ده‌فهرمیت: به‌چاوه‌کانی خۆم بینیم (ابنِ عقیل) به‌ده‌ست و خه‌تی
خۆی نویسیبوی: (أبویزید) به‌لای گۆرستانی جوله‌که‌کاندا تیپه‌پروو و، گوتی: په‌روه‌دگارا
ئه‌مانه چین تا سزایان بده‌ی، ته‌نها چنگیگ نیسک و پروسکن که قه‌ده‌ریان به‌ سه‌ردا
تیپه‌پرووه، لییان خۆش به‌.

نووسه‌ر ده‌فهرمیت:

ئه‌مه‌ که‌م زانستبوونه، چونکه کاتی گوتیه‌تی ((چنگیگ نیسک و پروسکن))،
گالته‌پیکردن و به‌سووک ته‌ماشاکردنی ئاده‌می تیدا به‌دیده‌کریت، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مرۆفی
نیماندار نه‌گه‌ر مرد هه‌ر ته‌نها چنگیگ نیسک و پروسک ده‌بی و، له‌وه به‌ده‌ر نابێ.
که گوتویه‌تی ((قه‌ده‌ریان به‌ سه‌ردا تیپه‌پرووه))، خۆ هه‌مان قه‌ده‌ریش به‌سه‌ر فیره‌ونده‌ا
تیپه‌پروو!

که گوتویه‌تی ((لییان خۆش به‌))، نه‌فامبوونه به‌ شه‌ریعه‌ت، چونکه خوای _ عَزَّوَجَلَّ _
پیمان ده‌فهرمیت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ ﴿النساء: ۴۸﴾
واته ﴿إِنَّ اللَّهَ﴾ به‌راستی خوا ﴿لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ﴾ خۆش
نابیت گه‌ر هاویه‌شی بۆ دابنری، بیجگه له‌وه خۆش شه‌بیته له هه‌ر گوناهیکی تر ﴿لِمَنْ
يَشَاءُ﴾ بۆ هه‌ر که‌سیک که بیه‌ویته (۶۲۱)، لیته‌دا خوای تعالی پیتی پاگه‌یاندوین که له‌و
که‌سانه خۆش نابێ که هاویه‌شیان بۆ داناوه‌و، به کافری مردوون، چونکه نه‌گه‌ر خوای تعالی
تکاکاری کافرانی قبول بوايه، نه‌وا نزاکی پیغه‌مبه‌ر (ابراهیم)ی _ صلوات الله وسلامه
عليه _ قبول ده‌کرد، کاتی داوای لیخۆشبوونی بۆ بابی کرد، خوای تعالی ده‌فهرمیت: ﴿وَمَا
كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ
إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ﴾ ﴿التوبه: ۱۱۴﴾ واته ﴿وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ﴾ وه داوای
لیخۆشبوونی ئیبراهیم بۆ باوکی ﴿إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ﴾ ته‌نها له به‌ر واده‌و به‌ئیتیک بوو ﴿وَعَدَهَا
إِيَّاهُ﴾ که به باوکی دابوو (که داوای لی بوردنی بۆ بکات) ﴿فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ﴾ جا کاتی بۆی

پروون بویهوه ﴿ اِنَّهُ عَدُوٌّ لِّلّٰهِ ﴾ که بینگومان باوکی دوژمنی خواجه ﴿ تَبَرَّأ مِنْهُ ﴾ خۆی لی بهری کرد ﴿ اِنَّ اِبْرَاهِيْمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيْمٌ ﴾ بهراستی ئیبراهیم زۆر له خوا ترس و له سه‌ر خۆ بوو (۶۲۲)، وه محمد _ صلی الله علیه وسلم _ بۆ دایکی (۶۲۳).

بۆیه په‌نا به‌خوا ده‌گرین له که‌م زانستی.

---

۶۲۲ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۶۲۳ _ كما روى مسلم في ((صحيحه)) (۹۷۶) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلی الله علیه وسلم _ : ((اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي أَنْ أَسْتَغْفِرَ لِمَنِّي، فَلَمْ يَأْذَنْ لِي، وَاسْتَأْذَنْتُهُ أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا، فَأَذِنَ لِي)) واته له (أَبِي هُرَيْرَةَ) وه _ خۆی لی پازی بی‌ت _ فەرموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((له په‌روه‌ردگارم داوم کرد مۆله‌تم بدات داوای لی‌خۆش‌بوون بۆ دایکم بکه‌م، به‌لام مۆله‌تی نه‌دام، وه داوام لی‌کرد مۆله‌تم بدات سه‌ردانی گۆره‌که‌ی بکه‌م، نه‌وه‌بوو مۆله‌تی دام)).

★ له و قسانه‌ی که سه‌بار هت به فهرموودهو هیتیش کردویانه :

له (عبدالله‌ی کورپی (أحمد‌ی کورپی (حنبل‌هوه فهرموویه‌تی: (أبو تراب النخشي هاته دیدنه‌ی بایم و، لهو کاته‌دا بایم ده‌ی فهرموو: (فلان ضعیف)، (فلان ثقة). (أبو تراب‌یش گوتی: نه‌ی شیخ! غه‌یه‌تی زانایان مه‌که (۶۲۴). بایشم به‌ره‌و لای شهو شاپرکی دایه‌وه‌و، پی‌ی فهرموو: وه‌ی بۆ تۆ، نه‌مه نامۆزگاریه، غه‌یه‌ت نییه.

له (محمد‌ی کورپی (الفضل العباسي) وه ده‌لێت: لای (عبد الرحمن‌ی کورپی (أبي حاتم) بووین، که کتیبی ((الجرح والتعديل)) ی بۆ ده‌خویندینه‌وه‌و، گوتی: بارو حال‌ی نه‌هلی زانستان بۆ ناشکرا ده‌که‌م نه‌وانه‌ی (ثقة) ن یاخود (ثقة) نین. (يوسف‌ی کورپی (الحسين‌یش گوتی: شهرم له قسه‌کانت ده‌که‌م نه‌ی (أبا محمد)، چونکه چنده‌ها نه‌و که‌سانه سه‌د سال و دوو سه‌د ساله باروکۆچیان له به‌هه‌شتدا خستوه، تۆش له سه‌ر شه‌م زه‌ویه باسیان ده‌که‌ی و، غه‌یه‌تیا ن ده‌که‌ی! (عبد الرحمن‌یش گریاو گوتی: نه‌ی (أبا يعقوب)! نه‌گه‌ر شه‌م وشه‌یه‌م پی‌ش دانانی شه‌م کتیبه‌م گریبیست بوایه، هه‌رگیز شه‌م ده‌نووسی و دام نه‌ده‌نا!

۶۲۴ _ نه‌مۆز که‌سانی واریسی بی‌ده‌که‌انی شه‌وان، هه‌مان ده‌سته‌ماژه‌که‌انی شه‌وان دووباره ده‌که‌نه‌وه‌و، به‌ وشه‌که‌انی شه‌وانه‌وه‌ گۆزانی ده‌لێن، نه‌گه‌ر که‌سیکی نه‌هلی سوننه‌ت وه‌لامی که‌سیک له‌ نا‌زاوه‌چیان بداته‌وه‌، یاخود به‌رگری له‌ خۆی بکات به‌رامبه‌ر به‌و بوختان و درۆ ده‌له‌سه‌نه‌ی نه‌یارانی بۆی هه‌لده‌بستن و، پی‌وه‌ی ده‌لکێتن و، به‌و هاوشی‌وانه “ شه‌وانه‌ی خۆیان به‌ بانگه‌وازکارانی ((به‌کتیی پێزه‌کان)) و ((به‌که‌ه‌وتنی وشه‌)) داده‌نێن بانگیان لێ به‌رز ده‌بی‌تسه‌وه، شه‌مه دووبه‌ره‌کی چاندنه له‌ نێوان شه‌مه‌تدا، شه‌مه غه‌یه‌یه‌ته، و...!!

شه‌مه که‌سانه به‌ مه‌نه‌ه‌جی زانایان بۆ به‌ده‌رخستنی بی‌ده‌چیان و، وه‌لامدانه‌وه‌ی نه‌هلی هه‌واو ئاره‌زوو، زانا نین، نه‌گه‌ر شتیکیان له‌و باره‌وه‌ بزانیبا، چیت زاتی شه‌ویان نه‌ده‌بوو نکۆلیی بکه‌ن و، به‌بی هیچ به‌لگه‌یه‌ک قسه‌بکه‌ن! له‌پاستیدا ته‌نها شه‌وانن تۆوی دووبه‌ره‌کی له‌ نێوان ((پێزه‌کان)) دا ده‌چیتن و ((وشه‌)) کان جیا‌ده‌که‌نه‌وه، کاتی که‌ بی‌ده‌نگ ده‌بن و (چه‌وره‌یی)) بۆ که‌سی به‌رامبه‌ر ده‌که‌ن.

دهلیم _ ابن الجوزي _ : خوا له (ابن أبي حاتم) خوش بئ، چونکه نه گهر که سیتی زۆر
فیقهزان بوايه، وهلامی ده دایه وه وه کو چۆن پیشهوا (أحمدی کورپی (حنبل) وهلامی (أبی
تُرابی) دایه وه، باشه نه گهر زانستی ((الجرح والتعديل)) نه بوايه، له کوئی وه (صحیح) و
(باطل)ی فهرمووده ده زانراو جیا ده کرایه وه ؟

پاشان بوونی ئهو که سانه له به ههشتدا قه ده غه مان ناکات باسیان بکهین بهو سیفاتانه وه
که تیا یاندایه .

وه ناو نای ئهو به غه بیهت قسه یه کی خراپه .

پاشان ئهو که سهی که ((الجرح والتعديل)) نه زانی چۆن بتوانی باش و خراپی قسه ی
که سانی دیکه بزانی .

(أبو العباس)ی کورپی (عطاء) ده لیت: هه رکهس خوا بناسیت، چیت داوای لی ناکات
پیوستیه کانی بۆ جیه جی بکات، چونکه ده زانی خوی تعالی به هه موو بارو حاله کانی ئهو
زانایه !

دهلیم _ ابن الجوزي _ : ئهم قسانه داخستنی ده روازه ی داواکردن و نزایه، که له خودی
خویدا نه فامبوونه به زانست.

له (أبي بكر الصوفي) وه ده لیت: لا یتک له (الشَّيْطَانُ) پرسی و گوتی: نهی (أبابکر) ! بۆ
ده لیتی: ((الله)) و، نالیتی: ((لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) ؟ (الشَّيْطَانُ) یش گوتی: شهرم ده مگرئ (إثبات)
پاش (نفي) به کار بینم ! (واته شهرم ده یگرئ (إلا الله) واته جگه له خوا، پاش گوتنی (لا
إلهَ) واته هیچ خوا وه ندیک نییه به هه ق بلیت)، لا وه کهش گوتی: لهم به هانه یه به هیزترم ده وی!
ئهو یش گوتی: چونکه ده ترسیم کاتی وشه ی نکۆلیکردن واته (لا إِلَهَ) دهلیم، خوی تعالی
سزام بات، پیش ئهو ی به وشه ی دان بیانان و جیگیرکردن واته (إلا الله) بگهم !
نووسهر ده فهرمیّت:

ته ماشای ئهم زانسته ورده بکهن ! دلنیا بن پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _
فرمانی به گوتنی: ((لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) ده کردو، هانی خه لکیشی ده دا بۆ گوتنی .

وفي ((الصحيحين)) (٦٢٥) عنه كَانَ يَقُولُ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ:
((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ)).

واته پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ پاش ته و او کردنی هه موو نوێژتیک ده یفرموو: ((هیچ خواجهک نییه به ههق جگه له خوا که تاک و ته نه یاهه وهیچ هاوه لێکی نییه)).

وَكَانَ يَقُولُ إِذَا قَامَ لَصَلَاةِ اللَّيْلِ:
((لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ)) (٦٢٦).

واته پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هه رکات بۆ شه و نوێژ هه ستایه ده یفرموو:
((هیچ خواجهک نییه به ههق جگه له تو)).

ههروه ها پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ باسی پاداشتی گه وهی کردوه بۆ هه رکه سیك بلیت: ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) (٦٢٧).

بۆیه ته ماشای ئه وه ده سترێژیه بکهن که ئه وان ده یکه نه سه ر شه ر یعت، شتانیکیش هه لده بژێرن که پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هه لینه بژاردوه.

له (أبي القاسم عبد الرحيم) ی کورێ (جَعْفَر السَّرَافِي) فيقه زانه وه ده لیت: له شیراز لای (أبي سعيد بشر) ی کورێ (الحسن الداودي) قازی ئه وه شاره ئاماده بووم _ کاتی پیاو و ژنیکی صوفی _ هاتنه لای، ده لیت: ئه وه کاته بارودۆخی صوفیه کان له وێ ژۆر په ره ی سه ندبوو، تا ئه وه ئاسته ی ده لێن: ژماره یان گه شت بووه هه زاره ها، ژنه صوفیه که داوای یارمه تی قازیه که ی ده کرد، بۆ چاره سه رکردنی کێشه ی نێوان خۆی و مێرده که ی، بۆیه کاتی هه ردوکیان له پێش

٦٢٥ _ رواه البخاري (٢ / ٢٧٥)، ومسلم (٥٩٣) “ عن المغيرة بن شعبة.

٦٢٦ _ رواه البخاري (٣ / ٣٣) عن عبادة بن الصامت.

٦٢٧ _ پێشهوا (ابن البَنَاء) کتیبیکی هه یه به ناوی ((فضل التهليل وثوابه الجزيل))، تیایدا نزیکه ی په نجا ده قێک له وه باره وه ده هینیته وه، کتیبه که ش چاپ کراوه.

قازیدا ناماده بوون، ژنه صوفیه که گوتی: نهی قازی! نهم پیاوه میردی منهو، دهیهوی ته لاقم بات، به لاقم بوی نییه ته لاقم بات، ده مهوی قه ده غه ی بکه ی! ده لئی: نه وه بوو (أبسی سعیدی) قازی سه ری سوپما _ وه تو ره بوو له پیاوه پری صوفیه کان _، پاشان به ژنه که ی گوت: نه ی چون؟ بو تو نییه نه وه بکه ی! ژنه که گوتی: چونکه هاوسه رگیری له گه لدا کردم و مانای نه به منه وه به نده، ئیستا نه وه ده لئی مانا که ی به منه وه ته واو بووه، به لاقم مانای من به نه وه وه به نده ته واو نه بووه، بۆیه پیویسته ئارام بگریت تا وه کو مانای منیش له نه ودا ته واو بی، وه کو چون مانای به منه وه ته واو بووه.

(أبسی سعیدی) پیتی گوتم: نهم فیههه چون ده بیینی؟! پاشان نیتوانی چا کردن و، به بی ته لاق هه ردوکیان چوونه ده ره وه.

(أبو حامد الطوسي) له کتیبی (الإحياء) دا ده لئیت: که سانیکیان ده لئین: پهروه ردگاریتی نه یئیه کی هه یه، نه گهر ناشکرای کات، پیغه مبه رایه تی پووج ده بیته وه، پیغه مبه رایه تیش نه یئیه کی هه یه، نه گهر ناشکرا بکریت، زانست پووج ده بیته وه، نه وه که سانه ش که به خوا زانان، نه یئیه کان هه یه وه نه گهر ناشکرای که ن، حوکه کان پووج ده بیته وه!

ده لئیم _ ابن الجوزي _ : ته ماشای نهم تیکه ل و پیکه ل کردنه ناشیرینه بکه ن، بانگه شه ی نه وه ده کات که پرووی ناشکرای شه ریعت (ظاهر الشریعة) دژبه پرووه ناوه کیه که یه تی (باطنها).

(أبو حامد) ده لئیت: که سیکی صوفی مندالینکی ون بوو، پیتی گوترا: له خوای تعالی داوا بکه که منداله که ت بو بگه رینیتته وه. نه ویش گوتی: په خنه گرتنم له خوای تعالی سه باره ت به وه ی ته قدیری کردووه زۆر له ونبوونی منداله که م به لاهمه وه ناخۆشته.

ده لئیم: به راستی سه رسوپامم به رامبه ر به (أبو حامد) درێژه ده کیشی؛ که چون نهم شتانه له پرووی په سه ند کردن و، پیتی قایل بوون و، پیتی رازی بوون به قسه ی نه وه صوفیه باس ده کات، له کاتی که دا چاک ده زانی نزاو له خوا داوا کردن هیچ مانایه کی په خنه گرتن نابه خشیته.

نهمه کورتیه ک بوو له قسه و فیهه ی نهم قه وه مه، تیایدا خه لکم له زانست و، خراب تیگه شتن و، زۆری هه له یان ناگادار کردۆته وه!

★ به یاد هیئانه‌وی سه‌ریشیوانده‌کانی ئیبلیس به‌رام‌به‌ر به صوفیه‌کان له‌ بواری (الشطح)^(۶۲۸) و بانگه‌شه‌کردنا:

نووسەر ده‌فهرمیّت:

بزانه زانست له‌ خوا ترسان و، نه‌فس بێزاندن و، درێژی بێده‌نگ‌بوون بۆ مرۆڤ دروست ده‌کات، نه‌گەر ته‌ماشای زانیانی پیشین بکه‌ی، ده‌بینی ته‌رسیان به‌سه‌ردا زاله‌و، بانگه‌شه‌و، زۆر گوشتیان لێوه‌ به‌دووهره‌، وه‌کو نه‌وه‌ی پیشه‌وا (عمر) فهرموویه‌تی: (الویلُ لِعَمَرَ إِنْ لَمْ يُغْفَرْ لَهُ) واته‌ وه‌یل بۆ عومه‌ر نه‌گەر لێی نه‌بورد‌ریت.

هاوه‌لێی به‌رێز (ابنُ مسعود) فهرموویه‌تی: (لِیَتَنِي إِذَا مِتُّ لَا أُبْعَثُ) واته‌ بریا کاتی ده‌مردم زیندوو نه‌کرایه‌مه‌وه‌.

(سُفْیَانُ الثَّوْرِيّ) له‌ کاتی سه‌ره‌مه‌رگدا به‌ (حَمَّادِی کُورِی (سَلَمَةُی گوت: (تَرْجُو أَنْ يُغْفَرَ لِثَلْثِي؟) واته‌ پێی گوت: ئومید‌اریت له‌ که‌سیکی وه‌کو من ببورد‌ریت.

نووسەر ده‌فهرمیّت:

له‌ راستیدا قسانێکی به‌م شێوه‌ لهم‌ پیشه‌وایانه‌وه‌ هاته‌ ده‌ری، چونکه‌ زانستیان به‌خوا به‌هێز بوو، به‌هێزی‌بوونی زانستیش ترس و بیم بۆ مرۆڤ به‌رام‌به‌ر به‌ خوای تعالی دروست ده‌کات، خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ده‌فهرمیّت:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ (فاطر: ۲۸) واته‌ به‌پراستی له‌ ناو به‌نده‌کانی خوادا ته‌نیا زانیان (وه‌که‌ پێویست) له‌ خوا ده‌ترسن(۶۲۹).

---

۶۲۸ _ الشطح: وشه‌و قسه‌و زۆر گوشتیکه‌ صوفیه‌کان ده‌ریده‌پرن و، پووی ناشکرای پێچه‌وانه‌ی شه‌رحه‌، پروانه: محمد قلعه‌جی، معجم لغة الفقهاء، ص ۲۶۲، وه‌رگێتر.

۶۲۹ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

وَقَالَ _ صلی الله علیه وسلم _ :

((أَنَا أَعْرِفُكُمْ بِاللَّهِ، وَأَشَدُّكُمْ لَهُ خَشْيَةً)) (٦٣٠).

واته پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرمویهتی:

((من له هم موتان به خوا زانانترم و، له هم مووشتان زیاتر ترسم لییهتی)).

به ئام کاتی تاقمیتک له صوفیه کان له زانست دورکه وتنه وه، ته ماشای کرده وه کانی خویان کرد، که هندی (اللطف) یان بۆ به دیهات که له (کرامات) (٦٣١) ده چوو، بۆیه ئیتر پییان درێژ کردو، به زۆری بانگه شهو قسهی هه لته و په له تیان ده کرد.

٦٣٠ _ رواه البخاري (١٣ / ١٢٥)، ومسلم (٢٣٥٦) "عن عائشة.

٦٣١ _ جياوازي نيوان (اللطف) و (کرامات):

(کرامات): نهو ناساننکارینهیه که خوی تعالی بۆ بهنده ئیمانداره چاکه کانی خۆی به دیده هینیت، به جۆرتک یارمه تیده ری بی بۆ زیاتر له خوا ترسان و مه لکه چی و په رستن خوی تعالی، بهو هۆیه وه هه ر له ژیا نی دنیادا رێژ له بهنده که ی خۆی ده نیت، بۆ غوونه خوی تعالی دلێ بهنده یه کی ده کاته وه بۆ زیاتر خویندن و تیگه شتنی قورنان، یاخود یارمه تی بهنده که ی خۆی ده دات بۆ شه وه ی به به رده وام پاک و ته میزی، یاخود یارمه تی ده دات بۆ شه ونوێژی به رده وام، یاخود نوێژی سوننه تی به رده وام، یاخود به پۆژووبونی سوننه ت، نوێژکردنی به رده وامی به کۆمه ل و بهو هاوشیوانه، وه پیده چی هندی لهو کراماتانه په یه وه دی به کاروباره دنیایه کانه وه هه بی، وه کو شه وه ی خوی تعالی یارمه تی بهنده که ی خۆی ده دات بۆ به ده سه تهینانی پێداویسته دنیایه کانی، وه کو شه وه ی پێشه وا (عمری کوری (الخطاب) _ خوی لی پازی بیت _ له شاری مه دینه ی پیرۆز به سه ر مینه ره وه بوو وتاری ده خوینده وه له نا کاو به ده نگه ی به رزه فرمووی ((ئه ی ساریه چیا که))، مه به ستی (ساریه) ی کوری (زنیم) بوو که فرمانده ی ساریه یه ک بوو له سه ر زه وی فارس! نه وه بوو ساریه و هاوه لانی قسه کانی پێشه وا (عمرین گوئیست بوو هه رچه ند لهو کاته دا له رێزه کانی جه نگدا به رامبه ر به دوژمن و ستابوون، بۆیه پالیان دایه چیا که وه به رگریان له خویان کرد تا وه کو سه رکه وتن. وه چهنده ها غوونه ی تریش، به روانه: ar.islamway.com.

به ئام (اللطف): ناستی له (کرامات) که مه ره، له شته به جو که کان و، شه و شتانه ی که پۆژانه رووده دات دوباره ده بیته وه، وه کو دۆزینه وه ی شتیکی ونبوو، یاخود چاکبوونه وه له نه خۆشه یه کی به چوک، یاخود به ده سه تهینانی پۆزه کی پێشبینی نه کراو. به روانه: <http://meerzahussain.forumarabia.com> وه رگێژ.

له (أَبِي يَزِيدَ الْبَسْطَامِيِّ) وه ده لَيت: خۆزگه ده خوازم كه قيامهت ههستايه، تا چادره كه
به سهر دۆزه خه وه هه لدايه ! پياويكيش لتي پرسى: بۆ واده كهى (أَبَا يَزِيدَ) ؟ نه ويش گوتى:
من ده زانم نه گهر دۆزه خ بمينيئت، داده مركيته وه، بۆ هه موو خه لكى ده بم بهر همت !
نووسهر ده فهرميئت:

ئهم قسه ناشيرنترينى هه موو قسه يه كه، چونكه نهو ناگره به سووك ته ماشا ده كات كه
خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ زۆر به گه وره وه سفى ده كات، خوای تعالى ده فهرميئت: ﴿فَاتَّقُوا النَّارَ
الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ (البقرة: ۲۴) واته ﴿فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي﴾ دهى خوستان پياريزن
لهو ناگرهى كه ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ سووته مه نيه كهى خه لك (ى به دكار) و
به رده (۶۳۲).

هه روه ها ده فهرميئت: ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا﴾ (الفرقان:
۱۲) واته ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾ كاتى (ئهم ناگره) له دووره وه نه وان ده بينيئت
﴿سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا﴾ نركه و نالهى گرو بليسهى ده بيستن (كه نيشانهى رق و قينى
زۆريتى لبيان) (۶۳۳).

وه چهنده ها ثايه تى ديكه ش.

عن أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ : ((إِنَّ تَارُكُمُ هَذِهِ " مَا يُوقِدُ
بَنُو آدَمَ: جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ حَرِّ جَهَنَّمَ)).
فَقَالَ لَهُ الصَّحَابَةُ: وَاللَّهِ إِنْ كَانَتْ لِكَافِيَةٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ.
قَالَ: ((فُضِّلَتْ عَلَيْهَا بِتِسْعَةِ وَسِتِّينَ جُزْءًا، كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّهَا)).
أَخْرَجَاهُ فِي ((الصَّحِيحَيْنِ)) (۶۳۴).

واته له (أَبِي هُرَيْرَةَ) وه _ خوای لى پاژى بيت _ فهرموويه تى: پيغه مبهرى خوا _ صلى
الله عليه وسلم _ فهرمووى: ((گهرمى ئهم ناگرهى ئيه، كه ئاده ميزاد دايد هه گيرسيئيئت،
به شيكه له هه فتا به شى گهرمى دۆزه خ)).

۶۳۲ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهى ته فسيري قورنان.

۶۳۳ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهى ته فسيري قورنان.

۶۳۴ _ رواه البخاري (۶ / ۲۳۸)، ومسلم (۱۸۴۳).

هاوه لانیش پێیان فەرموو: سۆتێند بەخوا ئەگەر هەر ئەم ناگرەش بوایە بۆ سزادانی سەرپێچیکاران بەسبوو لە پۆژی دوایدا ئەم پێغەمبەری خوا.

پێغەمبەری خواش _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرمووی: ((ناگری دۆزەخ بە شەصت و نۆ پلە بەسەر ناگری دنیادا زیاد کراوە، گەرمی هەر بەشیکی بە هاوشتووی گەرمی دنیایە)).
وفي أفرادٍ مسلمٍ (٦٣٥) مِنْ حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ _ صلی اللہ علیہ وسلم _ أَنَّهُ قَالَ:

((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)).

واتە لە (ابن مسعود) هەو _ خۆی لێ پازی بێت _ فەرموو: پێغەمبەری خوا _ صلی اللہ علیہ وسلم _ فەرمووی: ((پۆژی قیامت دۆزەخ دەهینرێت هەفتا هەزار جەلەوی هەیه، لە گەڵ هەر جەلەویکدا هەفتا هەزار فریشتە هەن پرایدەکیشتن)).

پێشەوا (عُمری کۆری (الخطاب) _ خۆی لێ پازی بێت _ فەرمووی: ئەم (کعب) ! بمانترسێنە.

ئەویش فەرمووی: ئەم ئەمیری موسلمانان ! وەکو پیاویک کار بکە، کە ئەگەر بە ئەندازەی کردەوی هەفتا پێغەمبەرەو بە پۆژی قیامت گەشتیت، بە کردەوێکی خۆت گالەت بێت، لە ناستی ئەو بارو حالەدا کە چاوت پێ دەکەوێت.

(عُمر) _ خۆی لێ پازی بێت _ ماوەیەکی درێژ بێدەنگ بوو، پاشان بە ناگا هاتەو، فەرمووی: ئەم (کعب) زیاتر بمانترسێنە !

ئەویش فەرمووی: ئەم ئەمیری موسلمانان ! ئەگەر لە بەری پۆژەلاتەو بە ئەندازەی لووتە گایەک لە دۆزەخ بکێشێتەو، پیاویکیشت لە پۆژناوا بێت، دلتیابە میشتکی دەکوێت تاوێکی دەپۆژی لە بەر گەرمیەکی.

(عُمَر) _ خَوای لَی رازی بَیت _ ماوهیه کی درِیژ بیدەنگ بوو، پاشان به ناگا هاتهوهو،
فەرمووی: ئەمێ (کَعْبُ) زیاتر !

ئەویش فەرمووی: ئەمێ ئەمیری موسلمانان ! دلتیابە لە رۆژی قیامەتدا دەنگی
هەلگرانیکی دۆزەخ دەبیسترت، هەر هەموو فریشتە نزیکەکان و پیغەمبەرە
هەلبۆژێردراوەکان چۆک دادەدەن و، دەلێن: پەروەردگارم ئەفسی خۆم ئەفسی خۆم، ئەمرۆ داوای
هیچت لێ ناکەم جگە لە ئەفسی خۆم !

رۆژێک هاوێلی بەرێژ (عبدالله)ی کۆپی (رواحه) گریا، خێزانەکەشی پیتی گوت: بۆ دەگری؟
ئەویش فەرمووی: پێیان راگەیاندم من بەسەر دۆزەخدا تێدەپەرەم و (٦٣٦)، پێیان ئەوتم لێی
دەگەرێتمەوه.

نووسەر دەفەرمیت:

ئەگەر ئەمە باروحوالی چاکترین کەسانی ئەم ئومەتە بێ و، ئەوەش سەغڵەتیان بێت، ئەمێ
دەبێ لای ئەو (أبا یزید)ە بانگەشەکارە چۆن بێ ؟

پاشان ئەو (أبا یزید)ە بەشیکی تایبەتی لە ماف گەڕیتی و، دەستەلآت و، پزگاریبوونی بۆ
ئەفسی خۆی جیاکردۆتەوه، بەبێ ئەوەی بزانی ئەو شتە پێدراوە یاخود پیتی نەدراوە ! نایا
پزگاریبون بۆ تاقمێکی تایبەت لە هاوێلانەبێ بۆ کەسی دیکە هاتوو ؟!

(ابن عقیل) دەیگوت: لە (أبي یزید)ەوه دەگێرێنەوه گوتوبەتی: باشە ناگری دۆزەخ چی یە،
سویند بەخوا ئەگەر ببینم بە لایەکی ئەم پۆشاکە (المِرْقَعَة) مە یا بەشتیکی تری وەکو ئەمە
دەیکوژینمەوه. (ابن عقیل) دەلێت: هەر کەس ئەمە بلێت، ئەوا زیندێقەو پێویستە
بکۆژرێت، چونکە بە سووک تەماشاکردنی شت بەروبومی نکۆڵیکردنە، تۆ تەماشای بکە ئەو

---

٦٣٦ _ ئەو لەو نایەتدا کە خَوای تعالی دەفەرمیت: ﴿ وَإِنْ مِّنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا
مَّقْضِيًّا ﴾ مەریم: ٧١ ﴿ وَاتِهِ ﴾ ﴿ وَإِنْ مِّنْكُمْ ﴾ کەس نییە لە ئێوە ﴿ إِلَّا وَارِدُهَا ﴾ نەرپوات و تێنەپەریت
بەسەر دۆزەخدا ﴿ كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴾ (ئەو تێنەپەرینە) بریارێکی براوێیە لە پەروەردگار تەوه.
مەلا محمد مەلا صالح، پوختەتی تەفسیری قورئان.

که سهی که باوهری به جنۆکه ههیه، له تاریکیدا دهلهززی، ههرکه سیش باوهری پی نه بی، سه غلته نابی، له وانه شه بلیت: نهی جنۆکه کان! بمهن! که سیک ییژهری وه کو نه م (أبی یزید) ه پیویسته مؤمیک له دهم و چاوی نزیک بکه یته وه، نه گهر سه غلته بسو، نه و جا پیی ده گوتیت: نه مه ته نهها پشکویه که له ناگر که چی تو لیتی ده ترسی.

له (طیفور الصغیر) وه ده لیت: گوپیستی مامم بووم که خزمه تکاری (أبی یزید) بسو ده یگوت: گوپیستی (أبی یزید) بووم ده یگوت: (سُبْحَانِي، سُبْحَانِي مَا أَعْظَمَ شَأْنِي!!).
واته گوتی: (پاک و بیگهردی بۆ من، پاک و بیگهردی بۆ من، پلهو پایهم چهند گه ورهیه).

ده لیم _ ابن الجوزي _ : نه گهر نه مه به (صحيح) یش له وه وه باسکرا بی، پیده چی نهو که سهی نه م شتهی لیوه ده گپرتته وه له قسه که ی تینه گه شتبی، چونکه له وانه یه مه به سستی ریزلینان و به گه وره دانی خودی خوی هق بیت، به لām تیایدا گوتیه تی (سُبْحَانِي) وه کو باسکردن و گپران وه یه که له خوا وه، مه به سستی نه فسی خوی نه بووه.
(الجنید) یش قسه کانی (أبی یزید) ی ته نریل کرد وه به لām نه گهر نه گه رپرتته وه سهر نه وه ی که من گوتومه، نهوا به هیچ دانانیت.

له (جعفر الخلدی) وه ده لیت: به (الجنید) بیان گوت: (أبا یزید) ده لیت: (سُبْحَانِي، سُبْحَانِي، أنا ربی الأعلى) واته: (پاک و بیگهردی بۆ من، پاک و بیگهردی بۆ من، من خوی به رزو بلندی خۆم)، (الجنید) یش گوتی: به راستی پیا وه که له ته ماشا کردنی خوی جه لالدا به کار برا وه، کاتی خوی هقی بینی سهری سورما و گپربوو، بۆیه به دهر له خوی هق هیچی دیکه ی نه بینی و، نیت به و جوړه وه سفی کرد.

ده لیم _ ابن الجوزي _ : نه م قسانه پرو پووچن.

له (عبدالله) ی کوری (علي السراج) وه ده لیت: گوپیستی (أحمد) ی کوری (سالم البصري) بووم رۆژیک له مه جلیسه که ی خۆیدا له به صره ده یگوت: فیرعون نهو شتهی نه گوت که (أبو یزید) گوتیه تی، چونکه فیرعون ده یگوت: ﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى﴾ ﴿النازعات: ٢٤﴾ واته

وتی: من پهروه‌رگاری هدره گه‌وره‌تانم(۶۳۷)، چونکه له زمانی عه‌ره‌بیدا وشه‌ی (الرَّب) مانای خاوه‌نیش ده‌به‌خشیت، بۆیه ده‌توانریت وه‌کو ناویک بۆ خه‌لکیش به‌کاربه‌یتریت، ده‌گوتریت (رَبُّ الدَّارِ) واته‌ خاوه‌نی ماله‌که.

به‌لام (أبو یزید) گوتی: (سُبْحَانِی، سُبْحَانِی) واته‌ (پاک و بی‌گه‌ردی بۆ من، پاک و بی‌گه‌ردی بۆ من)، که‌چی وشه‌ی (سُبْحَانَ) جگه‌ له‌ خوای ته‌الی نابێ و جایز نییه‌ بۆ هیچ که‌سی تر به‌کاربه‌یتریت.

گوتم: نایا به‌ (صحیح)ی ئەم شتە له‌ (أبي یزید) وه‌ پی‌گه‌شتوه‌، گوتی: دل‌نیابه‌ ئەو شته‌ی گوتوه‌.

به‌لام من ده‌لێم _ ابن‌ الجوزي _ : پی‌ده‌چی ئەم قسانه‌ی (أبي یزید) بێ پی‌شه‌کی نه‌بی، چونکه‌ ئەو ته‌نها باس‌مان بۆ ده‌کات که‌وا خوای ته‌الی ده‌فه‌رمیت: (سُبْحَانِی)، چونکه‌ ئێمه‌ هه‌ر خۆش‌مان نه‌گه‌ر گوتیبیستی پیاویک بین بلیت: ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا ﴾، یه‌که‌سه‌ر بی‌روه‌ش‌مان بۆ ئەوه‌ ده‌چیته‌ که‌ نایه‌تی (۱۴)ی سووره‌تی (طه‌) ده‌خوینیت‌ه‌وه‌ که‌ خوای ته‌الی تیایدا ده‌فه‌رمیت: ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا ﴾ واته‌ هیچ په‌رستراویکی راست نیه‌ جگه‌ له‌ من(۶۳۸)، وه‌ مه‌به‌ستی خودی خۆی نییه‌ که‌ خواجه‌کی په‌رستراو بێ و خه‌لک ئەو په‌رستن، به‌لکو ته‌نها نایه‌ته‌که‌ ده‌خوینیت‌ه‌وه‌.

من خۆشم _ ابن‌ الجوزي _ : له‌ کۆمه‌له‌ خه‌لکیکی (بِسْطَامَ) _ شوینیک بووه‌ له‌ خۆراسان به‌لام نزیک به‌ عێراق _ له‌ که‌سانی بنه‌ماله‌ی (أبي یزید)م پرسی سه‌باره‌ت به‌و قسه‌یه‌، گوتیان: ئەم شته‌ نازانین.

له‌ (أبي یزید) وه‌ ده‌لێت: ده‌مویست به‌ ده‌وری مالی خوادا ته‌وافم بکه‌م، به‌لام که‌ به‌ لای گه‌شتم، ته‌ماشای مالی خوام کرد ئەو به‌ ده‌وری مندا ته‌واف ده‌کات !

۶۳۷ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

۶۳۸ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

له (طَيْفُورِ الصَّغِيرِ) وه ده لیت: گوئیستی (أَبِي يَزِيدَ) بووم ده یگوت: یه کهم جار که ده جم کرد، مائی خوام بیینی، دووم جار که ده جم کرد، خاوهن مالم بیینی و، مالم نه بیینی، سئ جار که ده جم کرد، نه مالم بیینی و نه خاوهن مالمیشم بیینی !

سه بارهت به (اللُّوحُ الْمَحْفُوظُ) له (أَبِي يَزِيدَ) یان پرسى ؟ گوتی: من (اللُّوحُ الْمَحْفُوظُ) !! له (أَبِي مُوسَى الدُّثَيْلِي) وه ده لیت: به (أَبِي يَزِيدَ) م گوت: پئیان پاگه یاندووم که دلی سیان وه کو دلی (جبریل) ه؟! نه ویش گوتی: من نهو سیانهم. گوتم: چۆن ؟ گوتی: دلم یه که، غه مم یه که، پروحم یه که.

(أَبِي مُوسَى) ده لیت: گوتم: ههروه ها پئیان پاگه یاندووم که دلی که سیتک وه کو دلی (إِسْرَافِيلَ) ه ! نه ویش گوتی: من نهو که سه م، نمونه ی من وه کو دریا به که، نه سه ره تای ههیه و نه کۆتا !

(السُّهْلُكِيّ) ده لیت: پیاوێك لای (أَبِي يَزِيدَ) نه م نایه ته ی خوینده وه ﴿ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴾ ﴿ البروج: ١٢ ﴾ واته به راستی ده ست وه شانندی پهروه ردگاری تو زۆر سه خته (٦٣٩)، (أَبِي يَزِيدَ) یش گوتی: سویند به ژیا نی خوا ده ست وه شانندی من زۆر له ده ست وه شانندی نهو سه خت تره !

به (أَبِي يَزِيدَ) یان گوت: هه موو بونه وه ره له ژیر نا لای سه یدمان محمدا یه _ صلی الله علیه وسلم _ . گوتی: سویند به خوا نا لای من زۆر له نا لای محمد گه وه تره، نا لاکه ی من هه موو جن و ئینس و پیغه مبه رانی له ژیردایه !

(أَبِي يَزِيدَ) ده لیت: (سُبْحَانِي، سُبْحَانِي، مَا أَعْظَمَ سُلْطَانِي ! لَيْسَ مِثْلِي فِي السَّمَاءِ يَوْجَدُ، وَلَا مِثْلِي صِفَةً فِي الْأَرْضِ تُعْرَفُ، أَنَا هُوَ، وَهُوَ أَنَا، وَهُوَ هُوَ !) واته (پاك و بێگه ردی بو من، پاك و بێگه ردی بو من ! هاوشیوه ی من له ناسماندا نییه، هاوشیوه ی سیفه تی من له سه ره زه میندا نییه، من نهوم، نه ویش منه، خو شی خو یه تی !).

به (أبي يزيد) بیان گوت: تۆ یه کیکی له حموت (الأبدال) که (٦٤٠)، ئەوانە ی (أوتاد)ی زەمینن. ئەویش گوتی: من هەر حموتە کهم (٦٤١) !

له (الحسن) ی کورپی (علي) کورپی (سلام) هوه ده ئیت: (أبي يزيد) چووه شارێکهوه، خەلکیکی زۆری شارەکش به دوا ی کهوتن (٦٤٢)، ئەویش به ریکی به لاه کردن و، گوتی: (إني أنا الله لا إله إلا أنا فاعْبُدني) واته (من به راستی خوام و هیچ خوایه کی دیکه نییه جگه له من، ده ی بپهرستن). خەلکهکش گوتیان: (أبي يزيد) شیت بووه، نیت وازیان لی هینا و لیتی دور کهوتنهوه (٦٤٣).

(أبي يزيد) ده ئیت: جارێک بۆ لای خوا بهرز کراوهوه تا له پیشیدا وهستام، پیتی فرموم: ئە ی (أبي يزيد) ! به راستی مه خلوقات ی من ده یانهوی بتهینن. منیش گوتم: ئە ی نازیم !

---

٦٤٠ _ سه باره به (الأبدال) هیچ فرموده یه که به جیگری (صحيح) ی نهاتوه، كما علقته في ((أبواب السنن)) (٦٠ _ ٦١) للضيء المقدسي، ولعبدالله الغماري تدليس فاحش في المسألة بينته في ((كشف المتواري من تلبسات الغماري)) (ص ١٦ _ ١٩).

٦٤١ _ به پیتی بیرواوه ی صوفیه کان وهلیه کانی ئەوان ته صروف به کهونهوه ده کمن و، وه نه گهر به هەر شتێک بلێن ببه یه کسەر ده بی (کن فیکون)، خوی تعالی په نامان بات، به لای ئەوانهوه خوی تعالی هەر وهلیه کی ئەوانی کردوه به بریکاری خوی بۆ به پێوه بردنی لایه که لا کانی کهون، بۆیه له بیرواوه ی نه وندا چوار وهلی ئەم جیهانه یان گرتوه هەر یه کتیک له لایه کهوه به (أوتاد) ناو ده برین، حموت وهلی دیکهش هەر یه کتیکان له کیشوهرتکی حموت کیشوهره که ی زه میندان و، ئەمانه به (الأبدال) ناو ده برین (چونکه نه گهر دانه یه کیان مرد ئەوی تر ده بی به جیگره وه ی). بروانه ئەم: [www. islamqa.info](http://www.islamqa.info), وه رگێر.

٦٤٢ _ له هه موو زه من و جیگه یه کدا نه زانانی خه لک شوینی ئەهلی بیعدمو خاوه ن گومرایی ده کهون، ئەوانه ی زۆر له هه قه وه به دوورن، له راستیدا ته نها ده نگه کانیان خه لکی ناسایی فریو ده دن و، شیوازه کانیان شه یدایان ده کمن و، فه لسه فه کانیان به ندیان ده کمن !

٦٤٣ _ سوپاس و ستایش بۆ خوا که ناسیان و پێیان زانی وازیان لی هینا، به لām کهسانی دیکه پنده چی ئەو شته نه کمن و دور نه کهونهوه، له بهر لووتبه رزی و وێل بوون و نه زانین !!

منیش ده مهوێ بمبین. فهرمووی: نهی (أبا یزید) ! من ده مهوێ تۆیان پی پیشان بدهم. گوتم: نهی نازیم! نه گهر ده یانهوێ بمبین و، تۆش نه وهت دهوێ و، منیش توانای سه ریپچی کردنی تۆم نییه، به ته نه هایه تیت نزیکم که ره وه، له په ره ورد گاریتیت بمپۆشه و، بۆ یه کیتیت به رزم که ره وه، تا نه و ناسته ی هه رکات به دیه یتر اوانی تۆ بمبین، بلێن: خواجه تۆمان بینیه و، نه و کاته تۆ به وه ده بی و، منیش لهوێ نایم! نه وه بو وای پیکردم، هه لیپریم و، چاکی کردم و، به رزی کردم وه، پاشان فهرمووی: بۆ لای مه خلوقاتم بجۆ ده ره وه، نه وه بو و یستم بچه ده ره وه و، به ره و لای مه خلوقات خا هه نگاوێک چووم، به لām له هه نگاری دو وه مدا بورام وه، ئیتر بانگی کرد: خۆشه و یسته که م بگه پێننه وه، چونکه توانای نارامگرتنی سه عاتیکی نییه که لیم دور که ویتته وه!

له (أبي یزید) ده گێر نه وه گوته یه تی: (موسی) پیغه مبه ر _ علیه الصلاة والسلام _ و یستی خوای تعالی ببینی، به لām من نه مویست خوای تعالی بینم، نه و و یستی من ببینی! له (الجُنْدِی کوری (عَمَدٍ) وه ده لیت: دوینی پیاوێکی خه لکی (بِسْطَام) دیدنه ی کردم، بۆی گێرام وه که گوئیستی (أبي یزید) بو وه گوته یه تی: په ره ورد گارا نه گهر له زانیی پیشتوری تۆدا هه یه که سیك له به دیه یتر اوانی خۆت به ناگر سزا به ی، نه و خولقه تم گه وه به که ره وه، بۆ نه وه ی جگه له من که سیکی تر جیی له ناگر دا جیی نه بیته وه .

نوسه ر ده فهرمیت:

ناشیری نه و شتانه ی که ده لیت و پیشتەر ئاماژه مان پێدا شارا وه نییه، چونکه له راده به ده ر قیزه ونه .

به لām نه م گوته ره ی له سی رۆه هه له یه:

یه که میان: ده لیت: ((نه گهر له زانیی پیشتوری تۆدا هه یه)). که چی نیمه به دلتیایه وه به بی هیچ گومانیک ده زانی خه لکانیک به ناگر سزا ده درین، خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ که سانیک لی ناو بردن، وه کو (فرعون) و (أبي لهی)، باشه چۆن ده شی پاش نه وه ی که دلتیابوین و، هیچ گومانیکمان له و باره وه نه ما، بلێن: ((نه گهر)).

دووهم: ده‌لێت: ((خولقه‌تم گه‌وره بکه‌روه)). نه‌گهر بیگوتایه: بۆ نه‌وه‌ی ئاگر له نیمانداران دورخه‌مه‌وه، باشر ده‌بوو! به‌لام گوتی: بۆ نه‌وه‌ی جگه له من که‌سی تر جیتی تیدا نه‌بیته‌وه، نه‌وه‌تا به‌زه‌ی به کافرانی‌شدا هاتۆته‌وه، نه‌مه‌ش فه‌زلدانی به‌زه‌یی خودی خۆیه‌تی به سهر به‌زه‌یی خوای تعالادا.

سێ یه‌م: یا ده‌بی به نه‌ندازه‌ی گه‌وره‌یی نه‌و ئاگره نه‌فام بی، یا له نه‌فسی خۆی دلتیابی ئارام ده‌گرێ به‌رامبه‌ر به هه‌لگرنتی سه‌ختی نه‌و ئاگره، به‌لام هه‌ردوو شته‌که لای نه‌و نییه.

ده‌لێم _ ابن المجوزي _ : پاش نه‌وه (أبي يزيد) ده‌لی: سویند به‌خوا دوینی سه‌باره‌ت به‌م مه‌سه‌له له گه‌ل (الخضر) دا قسه‌م کردو، فریشته‌کانیش قسه‌کانی منیان به چاک ده‌زانی و، خوای _ عزوجل _ یش گوئیستی قسه‌کانم بوو، عه‌بیداری نه‌کرم، چونکه نه‌گهر عه‌بیداری به‌کردمایه، لالی ده‌کردم.

ده‌لێم _ ابن المجوزي _ : نه‌گهر نه‌م پیاوه نه‌درایه‌ته پال گۆرانکاری، نه‌وا پێویست بوو پتی بگوتریت: باشه (الخضر) له کوێ یه (٦٤٤)؟! چۆن زانیویه‌تی فریشته‌کان قسه‌کانی به چاک ده‌زانن؟! پاشان ده‌بی بزانی‌ت که‌وا چه‌ندین کاری نابه‌جی هه‌یه، خوای تعالی عه‌بیداری ده‌کات و، یه‌کسه‌ر سزای نه‌نجامده‌رانیشی نه‌دات (٦٤٥).

له (میسون عبده) وه پێیان راگه‌یاندوم گوتیه‌تی: (سَمْنُونُ الْحَبُّ) خۆی به درۆزن ناوده‌برد به‌هۆی دێره شیعریکه‌وه که تیایدا ده‌یگوت:

وَلَيْسَ لِي فِي سَوَاكَ حَظٌ فَكَيْفَمَا مَا شِئْتَ فَاْمَتَحِنِّي

واته:

جگه له تو به‌ختم له که‌سی تردا نییه بۆیه هه‌رچۆنێک خۆت ده‌ته‌وی تا قیام بکه‌روه.

٦٤٤ _ فالتحقيق أنه ميت _ كما سبق _ وللمصنف _ رحمه الله _ رسالة في ذلك سماها ((الروض النضر في خبر الخضر))، مخطوطة.

٦٤٥ _ بۆ فریودانی خاوه‌نه‌که‌ی و، سزادانی پێش نه‌وه‌ی ته‌ویه بکات و په‌شیمان بێته‌وه.

ئهوه بوو خوای تعالی به میزگیران تاقی کردهوه، بۆیه نارامیی لى براو، به منداڵانى دهگوت: نزا بۆ مامی درۆزنتان بکهن.

نووسەر دهفرمیت:

به پراستی که نهم قسه ده بیستم پیستم ده له رزی، باشه تو بلتی بهرگهی ئهوه بگری؟
له پاستیدا ئهوه به رووبومی نه فامیه به خوای _ سبحانه و تعالی _، چونکه نه گهر به پراستی بیناسیبا، به ده ره له بیوهیی و، دورخستنه وهی ده ره و به لا، هیچی دیکهی لى داوا نه ده کرد.

له (أبي العباسی) کورپی (عطاء) وه ده لیت: من نکۆلیم لهم جۆره کهراماتانه ده کرد، تا وه کو که سیکی با وه پیتکراو له (أبي الحُسَيْنِ النُّوري) وه بۆی باس کردم و، خۆشم لیم پرسى، گوتی: بهو شیوه بوو!

ده لى: له نێو که شتییه کی به ناوی (سُمَيْرِيَّة) دا بووین، له پرووباری دجله دا، به (أبي الحُسَيْنِ) یان گوت: له دجله ماسیه کمان بۆ ده ریینه سى (رطل) و سى (أوقية) (٦٤٦) بیت. ئه ویش لیوه کانی جولانده وه، کوتوپر ماسیه که کیشه کهی سى (رطل) و سى (أوقية) بوو له ناوه که هاته ده ری و، که وته نێو که شتییه (سُمَيْرِيَّة) که وه! به (أبي الحُسَيْنِ) یان گوت: توخوا پیمان بلتى ئه وه چ نزایه کت کرد؟ گوتی: گوتم: سویند به شکۆمه ندیت نه گهر له ناوه که ماسیه کمان بۆ ده رنه هینى سى (رطل) و سى (أوقية) بیت، خۆم له دجله دا ده خنکینم!! له (الْمُجَنِّد) وه ده لیت: گو بیستی (النُّوري) بووم ده یگوت: له (الرُّقَّة) بووم، نهو موریدانهی له وى بوون هاتنه دیدهنیم و، گوتیان: ده چینه ده ره وه بۆ پاره ماسی. پیتان گوتم: نهی (أبا الحُسَيْنِ)! به خوا به رستی و تیکۆشانی خۆت و، نهو (اجتهاد) هی تو ی تیدای، ماسیه کمان بۆ ده ریینه، کیشه کهی سى (رطل) بیت، نه زیاد و نه کهم، منیش به گهر وهی خۆم گوت: نه گهر ههر ئیستا ماسیه کم بۆ ده رنه هینى، کیشه کهی سى (رطل) بیت، نهوا

٦٤٦ _ الرطل: ٤٥٠ غرام.

أوقية: ٣٧ غرام. پروانه: <http://ar.wikipedia.org/wiki/> وه رگیزی.

خۆم دهخه مه نێو فوراتهوه، بۆیه ماسیه کی بۆ ده رههتنام، کیشام، بینیم سی (رطل)ه، نه زیادو نه کهم !

(الْجُنَيْد) ده لێت: پێم گوت: ئه ی (أَبَا الْحُسَيْنِ) ! نه گهر ماسیه که ده رنه چوبایه، خۆت ده خسته نێو فوراتهوه ؟! گوتی: به لێ

له (أَبِي يَعْقُوبَ الْخَرَّاطِ) وه ده لێت: (أَبُو الْحُسَيْنِ الثَّوْرِيِّ) پێی گوتم: نه قسم شتیک لهم کهراماته ی تیدا بوو، بۆیه چووم قامیشی کم له مندا له کان بردو، له نێوان دوو به له مدا له سه ری وه ستام و گوتم: سویند به شکۆمه ندیت نه گهر ماسیه کم بۆ ده رنه هینی کیشی سی (رطل) بی، نه زیاد و نه کهم، نهوا هیچ شتیک ناخۆم!

(أَبِي يَعْقُوبَ الْخَرَّاطِ) ده لێت: نهو قسانه به (الْجُنَيْد) گهشت و، گوتی: حوکی نه وه بوو ماریکی بۆ ده رچوایه و، پێوه ی دایه !

له (أَبِي سَعِيدِ الْخَزَّازِ) وه ده لێت: گه رته رین تاوانی من نه وه یه که نهوم ناسیوه ! نووسهر ده فره میت:

نه گهر نه م قسه ی (أَبِي سَعِيدِ الْخَزَّازِ) به م جو ره لیکه ریتته وه نهوا باشه: من (أَبُو الْحُسَيْنِ الثَّوْرِيِّ) م ناسی و، به گوێره ی ناسینه که مامه له م له گه لدا نه کردو، له و کرده وانه قه ده غه م نه کرد، بۆیه تا وانه کانه م گه رته ر بوو، وه کو چۆن تاوانی که سیک گه رته ر ده بی کاتی که ده زانی به لام سه ره پێچی ده کات، وه نه گهر به م جو ره لیک نه درایه وه نهوا ناشیرینه.

له (الشُّبْلِيِّ) وه ده لێت: په روه ردگا را خه لک خۆشیان ویستی له بهر نهو نیعه تانه ی پێیان ده به خشی، به لام من خۆشم ده وێی له بهر تاقیکر ده وه کانت.

له (أَبِي عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدَ) ی کو ری (عَمْدُ الْهَمْدَانِيِّ) وه ده لێت: چو وه مه دیدنه ی (الشُّبْلِيِّ)، کاتی هه ستام بۆ نه وه ی بچه ده ری، به خۆم و نهو که سانه ی له گه لدا بوون تا له ماله کهش چوینه ده ری ده یگوت: به ناسو ده بی تی په رین، له هه ر کو ی بن من له گه لتاندام، نێوه له ژیر چاودێری و نیشگری مندان.

له (منصور)ی کوری (عبداللّه)هوه ده‌لێت: کهسانێک چوونه سەردانی (الشُّبْلِيّ) له کاتی ئەو نەخۆشیه‌دا که تیايدا مرد، پێیان گوت: ئەو (أَبَابَكِر) بارو‌حالت چۆنە؟ نەویش نەم شیعرە‌ی خۆیندە‌وه:

إِنَّ سُلْطَانَ حُبِّهِ قَالَ لَا أَقْبِلُ الرَّشَا
فَسَلُّوهُ فَدَيْتُهُ مَا لِقَتَلِي تَحَرُّشَا

واتە: بە‌پاسی سولتانی خۆشویستنی خۆ‌ی تە‌الی له دڵمدا دە‌یگوت بە‌هیچ شی‌وه‌یه‌ک بە‌رتیلم قبول نی‌یه‌و که‌سی ترم به‌ ئەندازە‌ی ئەو زاتە‌ خۆش ناوێت، دە‌ی نی‌وه‌ش به‌ هە‌قی‌تی ئەو زاتە‌ لێ‌ی پرسن، بۆ‌ گێ‌چە‌لم پێ‌دە‌گێ‌ری و دە‌مکوژی‌ت.

(ابن عقیل) ده‌لێت: له (الشُّبْلِيّ) ده‌گێ‌رنه‌وه که گوتیه‌تی: خۆ‌ی _ سب‌حانه و تە‌الی _ ده‌فه‌رمیت: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ (الضحی: ٥) واتە سوێ‌ند به‌خوا له‌مه‌ولا په‌روه‌ردگارت ئە‌وه‌نده‌ت پێ‌ ده‌به‌خشی‌ که پازی بی‌یت (٦٤٧)، به‌لام سوێ‌ند به‌خوا ع‌مد _ صلی الله علیه وسلم _ پازی نه‌بووه، نه‌گەر که‌سی‌ک له‌ ئومه‌ته‌که‌ی له‌ ئاگر‌دا بێ‌.

پاش ئە‌وه (الشُّبْلِيّ) گوتی: ع‌مد _ صلی الله علیه وسلم _ ت‌کا‌کاری بۆ‌ ئومه‌ته‌که‌ی ده‌کات و، پاش ئە‌و منیش ت‌کا‌کاری بۆ‌ ئە‌ه‌لی دۆ‌زه‌خ ده‌که‌م، بۆ‌ ئە‌وه‌ی هێ‌چ که‌سی‌کی تی‌دا نه‌می‌نێ‌ته‌وه.

(ابن عقیل) ده‌لێت: یه‌که‌م بانگه‌شه‌ی سه‌باره‌ت به‌ پێ‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ درۆ‌یه، چونکه ئە‌و به‌ سزادانی خ‌ریه‌کاران پازی ده‌بێ‌، چۆ‌ن پازی نابێ‌ له‌ کاتی‌ک‌دا که‌ با‌سی مه‌ی و خوار‌دنه‌وه ده‌کات، نه‌فه‌رت له‌ له‌ ده‌که‌س ده‌کات (٦٤٨)؟! بانگه‌شه‌کردن به‌وه‌ی که‌ گوا‌یه پێ‌غه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ پازی نابێ‌ خۆ‌ی تە‌الی سزای خ‌راپه‌کاران بات، قسه‌یه‌کی پو‌وچه‌و، نه‌فامبو‌ونه به‌ حوکمی ش‌عرع.

٦٤٧ _ مه‌لا ع‌مد مه‌لا ص‌لم، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٦٤٨ _ رواه الترمذي (١٢٩٥)، وابن ماجه (٣٣٨١) عن أنس.

ئەو قەسەیی که تیایدا بانگەشە دەکات که گوايه بۆ هەمووان تەکا دەکات و، لەم شتەشدا لە محمد _ صلی اللہ علیہ وسلم _ زیاتر ئەنجام دەدات، کوفرە، چونکە ئەگەر کەسێک خۆی یەکلە کردووە که لە ئەهلی بەهشتە، ئەوا لە ئەهلی دۆزەخ دەبێ، بە تاییبەت ئەو شایەتی بۆ نەفسی دەدات که پلەکەیی لە پلەیی پێغەمبەرایەتی بەرزترە، بەلکو شایەتی داوێ که پلەکەیی لە پلەیی (المقام المحمود) که بریتییە لە (الشفاعة العظمی) واتە تەکاکاری مەزن گەورەترە؟! (ابن عقیل) دەلێت: ئەوێ لە تواندایە دژە ئەهلی بیدەعی بکەم، تەنها زامەم و دڵمە، وە ئەگەر توانام ئەوەندە فراوان بوايه بۆ شمشیر هەلگرتن، دڵنیابن خاکم بە خۆینی ئەو خەلکە ناو دەدا.

لە (أبي العباس)ی کورپی (عطاء) دەلێت: قورئانم خوێندووە، تەماشای دەکەم خواي تەعالی باسی هیچ بەندەیهک ناکات و، پیایدا هەلداو ستایشی بکات، تا ئەو کاتەیی تاقی دەکاتەو، بۆیە لە خوام داواکرد تاقیم بکاتەو، ئەوێبوو چەند شەو و پوژێک بەسەر داواکەمدا تیپەر نەبویو، تا لە مالهەکی منەو زیاتر لە بیست مردوو دەرکران و، هیچیان نەگەراندووە.

(أبا عبدالله العلقی) که هاوێلی (أبي العباس)ی کورپی (عطاء) بوو ئەم بەسەرھاتەیی لێوێ گێراوەتەو دەلێت: ماڵ و سامانی نەما، عەقل و هۆشی نەما، منداڵ و خاوخێزانیشی نەما، بۆیە حەوت ساڵ بە پەکەوتووی و لاوازی و بێدەستەلاتی مایەو، پاشان که هۆشی بە خۆی ھاتەو گوتی:

حَقًّا أَقُولُ لَقَدْ كَلَّفْتَنِي شَطَطًا   حَمَلِي هَوَاكَ وَصَبْرِي إِنَّ ذَا عَجَبٌ

واتە: بەپراستی دەلێم بە ستم لە پادەبەدەت بە سەرمدا سەپان

که توانیم خۆشم بویت و نارامگرم بەرامبەرت بەپراستی شتێکی سەرسۆرمینە

دەلێم _ ابن الجوزي _ : بەروبوومی کەم زانستی ئەم پیاوێ ئەوێبوو که لە خواي داواکرد، تاقی بکاتەو، بۆیە که کەسێک داوای تاقیکرنەوێ دەکات، مانای ئەوێ دەبەخشیت که توانای هەلگرتنی تاقیکردنەوێکەیی خواي هەیە، ئەوێش زۆر ناشیرینە.

وێشە (الشَّطَطُ) مانای جەوروو ستم دەبەخشی و، جایز نییە بەدیتە پال خواي تەعالی.

چاکترین شتیک قسه کانی ئەم پیاوهی پی لیکدریتەوه ئەوهیه که بگوتریت: کاتی ئەو قسانە ی گوتووہ که به ئەو پەری تەمەنی پیری و خەلەفان گەشتووہ.

لە (محمدی کوری (الحسین السُّلَمي) وه دەلیت: گوئیستی (أبا الحسن علي) کوری (إبراهيم الحُصري) بووم دەیگوت: بهیلتەوه لە گەل تاقیکردنەوه کانی خۆمدا، ئایا ئیترە ئەوهی ئادەم نین که خوای تعالی به دەسته کانی خۆی دروستی کردن و، لە روحی خۆی فوی پێدا کردن و، فریشتە کانی بۆ بردنە سوژدەو، فەرمانی پێکرد، بەلام ئەو سەرپێچی کرد؟! ئەگەر یەکم شتی بنی دەفرە گەورە که خەلتە بیّت، کۆتاکە ی دەبی چون بی؟!

دەلیت: (الحُصري) دەلیت: زەمەنیکم به سەردا تیپەریبوو ئەگەر قورئام بھویندبا ئەمدەگوت (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) و دەمگوت: شەیتان کی یە تا نامادە ی گوشتاری خوای هەق بیّت ؟

نووسەر دەفرەمیت:

ئەم کارە سەرپێچی کردنی فەرمانی خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ه که دەفرەمیت:

﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾ (النحل: ۹۹) واتە ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ ﴾ (ئە ی محمد _ صلى الله عليه وسلم _ کاتی وێستت قورئان بھویتی ﴿ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴾ پەنا بەخوا بگرە لە شەیتانی دەرکراو لە بەزەبی خوا (۱۶۹)!

لە (أبي العباس أحمدی کوری (عمر الدینوری) وه دەلیت: پایە کانی تەصوفیان هەلۆەشاندەوه، رێگەکانیان پۆخاندو، ماناکانیان گۆری به ماناگەلێک خۆیان هەلێانبەستبوو (۶۰): خوو (الطبع) به زیاد ناودەبەن، بی ئەدەبی به دلتسۆزی ناودەبەن، لە

۶۴۹ _ مەلا محمد مەلا صالح، پوختە ی تەفسیری قورئان.

۶۵۰ _ ئابو شێوەن لادەران و سەرلێشتیواوان، بەدریژایی پۆژگارو زەمەن ناوی شتەکان بەناوانێکی دیکە دەگۆرن، بۆیە دەبینی کۆمەلانی ئیسلامی کاری خۆیان بەکاریکی بەکۆمەل دادەنن، رق و قین و نیرەیی: به خۆشنەویستە لە پێناوی خوادا ناودەبەن، خۆبەزلزائین و لە خۆبایبوون: به پشت بەخۆ بەست و، هەجرو جودایی و وازھێنان ناو دەبەن، گرنگی دان بە دنیاو ئەهلی دنیا: به کۆمەلایەتیەکان ناودەبەن!!!

ههق چوونه دهروه به (الشطح) ناوده‌به‌ن، چیژ وه‌رگرتن له زه‌مکراو به (طیبة) واته به شتی چاک و خۆش ناوده‌به‌ن، بێ پ‌ه‌وشتی به (صَوَلَّة) واته ده‌سته‌لات و تواناداری ناوده‌به‌ن، ده‌ست قوچاویی به (جَلَادَة) واته به‌ئارامگرتن و ته‌حه‌مول ناوده‌به‌ن، شوێنکه‌وتنی هه‌واو ئاره‌زوو به تاقیکردنه‌وه ناوده‌به‌ن، گه‌رانه‌وه بۆ دونه‌یا به (وصول) واته به‌گه‌شتن ناو ده‌به‌ن، داواکردن به کرده‌وه ناو ده‌به‌ن، زمانپرسی به گلیه‌یی ناو ده‌به‌ن.

هه‌موو ئه‌و شتانه‌ پێگه‌ی راستی قه‌ومه‌که‌ نین.

(ابن عقیل) ده‌لێت: صوفیه‌کان هه‌رامه‌کانیان به ده‌سته‌واژه‌گلیک ده‌رپ‌یه‌وه، که له پاستیدا خۆیان ناوه‌کانیان بۆ گۆرپ‌یه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی مانایه‌کی شیاو بیه‌خشیت، بۆیه به کۆبونه‌وه له سه‌ر پابواردن و گۆزانی ده‌لێن: (أوقات). به لاوی لووسکه‌ی تووک ده‌رنه‌هاتوو ده‌لێن: (شب) واته لاو. به ئافره‌تی زۆر زۆر خۆشویستراو (معشوقه) ده‌لێن: (أخت) واته خوشک، به ئافره‌تی خۆشویستراو (المحبة) ده‌لێن: موریده. به سه‌ماو جۆش و خرۆشی ده‌لێن: (وجد) واته سۆز. به شوێنی پابواردن و بێکاری ده‌لێن: (رباط). به‌لام ئه‌م ناو گۆرپ‌نه شیاو نییه‌و، پێی پێنه‌دراوه (٦٥١)

---

٦٥١ _ ئه‌مه بئه‌مایه‌کی گه‌رنکه‌و، پێویسته بانگه‌وازه‌کاران و خۆینه‌کارانی زانستی شه‌رعی پشت گرتی نه‌خه‌ن، چونکه به‌هۆی ئه‌م بئه‌مایه‌وه درۆ و ده‌له‌سه‌ی زمان لووسان و، پازاندنه‌وه‌ی که‌سانی لاده‌ر ده‌زانریت.

★ بەيادھيئانەۋى كۆمەلە كىردەۋەيەكى ناپەسەندى باسكراۋ لە

صوفىيەكانەۋە:

دەلّىم _ ابن الجوزي _ : پيشتەر گەلّەك لە كىردەۋە ناپەسەندىكانى ئەوانغان بۆ باسكردن، كە تىكپراى ناپەسەندو ناشيرىن بوو، لىرەشدا باس لە سەرسوپمىنتىر كىردەۋەكانيان دەكەين.

لە (أبي جعفر الكُرْتَبِي) دەلّەت: شەۋىك لەش گران بووم و، پىتويستىم بەخۇشتن بوو، شەۋىكى ساردىش بوو، تەماشاي نەفسى خۆم دەكرد كە حەز بە دواكەوتن و كەمتەرخەمى دەكات، نەفسم پىي دەگۆتم: ئەگەر واز لە خۇشتن بىنىت، تا پۆژ دەپىتەۋە، ئاۋەكەت بۆ گەرم دەكرىت، يا دەچىتە گەرمەۋىك، پاشان بە نەفسى خۆم گوت: بەراستى شىتەكى سەرسوپمىنە! مەن بە درىۋايى تەمەنم مامەلە لە گەلّ خوادا دەكەم و، ئىستە ھەقىكى لە سەرمەو لە ئەنجامدانيدا پەلە ناكەم، ھەست بە ۋەستان و خاۋە خاۋكردن خۆدواختن دەكەم، بۆيە بىرپارمدا لە روبرىكدا نەبى خۆم نەشۆم، بىرپارىشدا تەنھا لەبەر ھەتاۋدا وشكى كەمەۋە، يا بەو شىۋازە قەسەى كىرد.

دەلّىم _ ابن الجوزي _ : لە راستىدا ئەو پىاۋە كىردەۋەكەى خۆى بۆ خەلّك باس دەكات، بۆ ئەۋەى بۆيان رۋون بىكاتەۋە كە كىردەۋەيەكى چاكى جوانى ئەنجام داۋە، ئەوانىش ئەم شىتەى لىۋە دەگىرپەنەۋە بۆ ئەۋەى فەزّل و چاكىتتى كىردەۋەكەى رۋون بىكەنەۋە، بەلّام ئەۋە نەفامىيەكى پەتەيە، چونكە ئەو پىاۋە بەو كىردەۋەيە سەرىپچى خۋاى _ سىبھانە و تعالى _ كىردەۋە.

دەلّىابن خەلّكانى ئاسايى گىل بە كارەكەى سەسام دەبن و پىيان باشە نەك زانايان.

شياۋ نىيە ھىچ كەسەك بەو شىۋە سزاي نەفسى خۆى بدات، بەراستى ئەم ھەزارە جۆرەھا سزاي بۆ نەفسى خۆى كۆكردۆتەۋە: خۆى خستە نىۋە ئاۋەكەو، پۆشاكىكى (المُرْقَعَة) نەستورى پۆشەبوو، بەجۆرىك تواناي نەبوو بەۋىستى خۆى تىايدا بىۋەلّتەۋە، پىدەچى ھەندى چىرچ و لۆچى جەستەشى ھەبى بە باشى ئاۋەكەى پى نەگەشتى، مانگىكىش بە تەرىپى لە بەرىدا مايەۋە و شك نەبويەۋە، ئەۋەش چىۋى نووستنى لى دوورخستەۋە.

هه موو ئه و کرده وانه ی که نه نجامی داوه هه ئه و تاوانه، پێده چۆ ببی به هوکاری نه خویش که ووتنی یا خود کوشتنی.

له (حَمْدِی کورپی (أحمدی کورپی (عبدالله الأصبهانی) وه ده لیت: خیزانه که ی (أحمدی کورپی (حَضْرَوْنَه) له گه ل (أحمدی میزدیدا ماره یه که ی سه کلا کرده وه به مه رجیک بیبات بو دیده نی (أبا یزید البسطامی)، نه ویش بردی بو نه وی، ژنه که که بو دیده نی (أبا یزید) چو وه ژوره وه، په چه که ی له سه ر رووی لادا، له پیش ده ستیدا دانیش، که هاتنه ده ری (أحمدی میزدی پپی گوت: شتیکی سه رسو پمیتنم لیته وه دی، که له پیش دهستی (أبی یزید) دا دانیشتی په چه که ت له سه ر رووی خۆت لادا (۶۰۲)، نه ویش گوتی: چونکه کاتی ته ماشام کرد هه موو به خته کانی نه فسی خۆم ون کرد، هه رکاتیش ته ماشای تو ده که م به خته کانی نه فسم ده گه پیته وه !! کاتی (أحمدی) ویستی (أبی یزید) به جیبیلیت، پپی گوت: ناموژگاریم بکه. نه ویش پپی گوت: جواغه ردی و نازایه تی له خیزانه که وته وه فیر به !!

۶۵۲ _ ئیمه به دلنیا یه وه ده زانین که شیخانی شه هلی ته صوفی شه مپی وه لات که مان قبولیانه ژنانی موریده کانیان له وهش زیاتریان بو نه نجام بهن، تا نه و ناسته ی که سانیکی مورید خیزانه که ی ته لاق داوه بو نه وی له شیخه که ی خۆی ماره ی بکات (!). خودی نه م شیخه جاریکیان نه م کاره ی به ژنیکی موریده که ی خۆی کردو پیش نه وه ی (عِدَّة)ی ژنه که ته و او بی ماره ی کرد !!

جا نارامگرتنیکی چاک و په سه ند، خواش یارمه تی ده رمانه بو نه وه ی که باسی ده که ن.

★ جیاوازی و سهرپیچیه‌کانیان له جه‌سته‌و مال و ساماندا:

له (یوسف)ی کورپی (الحسین)هوه ده‌لێت: له نیوان (أحمد)ی کورپی (أبي الحواري) و (أبي سليمان)دا په‌یمانێک هه‌بوو که له هه‌یج شتی‌کدا سهرپیچی نه‌کات، چ کات فەرمانی پێک‌کرد (۶۰۳)، نه‌ه‌بوو رۆژێک له مه‌جلیسه‌که‌ی خۆیدا دیدنه‌ی کردو، نه‌و له‌و کاته‌دا قسه‌ی ده‌کرد، پیتی گوت: ته‌نوره‌که‌مان گه‌رم کردوه، فەرمانی چ شتی‌کمان پێده‌که‌ی نه‌ی شیخ؟ وه‌لامی نه‌دایه‌وه، جارێک یاخود دوو جار دوباره‌ی کرده‌وه، بۆ سێ یه‌م جار پیتی گوت: بچۆ له نیویدا دانیشه. نه‌ویش چوو له نیو ته‌نوره‌که‌دا دانیشت.

(أبي سليمان) گوتی: پیتی بگه‌ن، چونکه له نیوان من و نه‌ودا په‌یمانێک هه‌یه بۆ نه‌وه‌ی هه‌رگیز له هه‌یج شتی‌کدا سهرپیچی فەرمان نه‌کات، نه‌ه‌بوو هه‌ستاو، که‌سانی ده‌رویه‌ریشی هه‌ستان و، هاتنه‌ لای ته‌نوره‌که‌، ته‌ماشاده‌که‌ن له نیوه‌پاستیدا دانیشتوه، بۆیه ده‌سته‌کانی گرت و، هه‌لێساندو، ته‌نها پووشاویه‌کی که‌میشی پتوه نه‌بوو.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

ئه‌م باسه له پاستیه‌وه به‌دوو‌ره، ئه‌گه‌ر پاستیش بی‌ت، ئه‌وا خۆ خسته‌نه نیو ئاگری ته‌نوره‌که‌وه سهرپیچی و تاوانه.

وفي ((الصحيحين)) (۶۰۴) من حديث عليّ _ رضي الله عنه _ قال: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ _ صلى الله عليه وسلم _ سَرِيَّةً ، وَاسْتَعْمَلَ فِيهَا رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَلَمَّا خَرَجُوا وَجَدَ عَلَيْهِمْ فِي شَيْءٍ ، فَقَالَ لَهُمْ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَكُمُ رَسُولُ اللَّهِ أَنْ تُطِيعُونِي؟ قَالُوا: بَلَى ، قَالَ: اجْمَعُوا حَطَبًا ، فَجَمَعُوا ، ثُمَّ دَعَا بِنَارٍ فَأَضْرَمَهَا ، ثُمَّ قَالَ: عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ لَتَدْخُلْنَهَا.

۶۵۳ _ کۆمه‌لانی ئیسلامی نه‌م‌پۆ به‌م شێوه‌ن با شێوه‌کانیان زۆر بی و، دروشم و نیشانه‌کانیان جیاواز بی و، ناوه‌کانیشیان هه‌مه‌ جو‌ر بی.

هاوشێوه‌ی ئه‌م په‌یمانه بیدعه‌یه‌و داهێتراوه‌و، فەرمانی خوای له سه‌ر نی یه.

۶۵۴ _ رواه البخاري (۸ / ۴۷)، ومسلم (۱۸۴۰).

قَالَ: فَهَمَّ الْقَوْمُ أَنْ يَدْخُلُوهَا، فَقَالَ لَهُمْ شَابٌّ: إِنَّمَا فَرَرْتُمْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ مِنَ النَّارِ، فَلَا تَعْجَلُوا حَتَّى تَلْقُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ فَإِنْ أَمَرَكُمْ أَنْ تَدْخُلُوهَا، فَادْخُلُوا، فَارْجِعُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _، فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((لَوْ دَخَلْتُمُوهَا مَا خَرَجْتُمْ مِنْهَا أَبَدًا، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ)).

واته پيشهوامان (علي) _ خوی لی پازی بیت _ فەرموویەتی: پیغه مبهری خوا _ صلی الله عليه وسلم _ سربیه کی بهرێ خست و، پیاویکی پشتیوانی کرد به سەرکردهیان، کاتی چوونه دهری له شتیکیدا لییان توورپه بوو، فەرمووی: نایا پیغه مبهری خوا _ صلی الله عليه وسلم _ فەرمانی پینه کردن که گوپرایه لم بن ؟ گوتیان: به لێ، فەرمووی: دارو چیلکه کم بو کۆکه نه وه، نهوانیش کۆیان کرده وه، پاشان دارو چیلکه کمی ناگرداو، فەرمووی: بریارم داوه هه مووتان بچنه نیوی.

پيشهوامان (علي) _ خوی لی پازی بیت _ فەرمووی: کۆمه لێک له خه لکه که وستیان بچنه نیو ناگره که وه، به لام لاویکیان تیدا بوو پیتی فەرموون: له راستیدا ئیوه له ترسی ناگردا بو لای پیغه مبهری خوا _ صلی الله عليه وسلم _ هه لها توون، بۆیه په له مه کهن تا چاوتان به پیغه مبهری خوا _ صلی الله عليه وسلم _ ده کهوی، نه گهر پیتی فەرموون بچنه نیوی، بچنه نیوی، نه وه بوو نهوانیش بو خزمه تی پیغه مبهری خوا _ صلی الله عليه وسلم _ گه پرانه وه، به سه رهاته که یان پیرا که یاند، پیغه مبهری خوا _ صلی الله عليه وسلم _ پیتی فەرموون: ((نه گهر بچوانه نیوی، هه رگیز ده رچوونتان نه بوو، له راستیدا گوپرایه لێ سەرکرده ته نها له شتی چاک و خیردايه)).

له (عبداللّهِ) ی کوری (ابراهيمَ الجَزَريّ) وه ده لیت: (أبوالحِجْرِ الدُّثِيلِي) گوتی: لای (خیر النَّسَاج) دانیشتبووم، ژنیک هاته دیدهنی و، پیتی گوت: دهسته سپره کم بهرێ که پیم دای. گوتی: به لێ. دهسته سپره کمی به ژنه که دا. ژنه کهش پیتی گوت: هه قدهسته کهت چهنده ؟ گوتی: دوو دیره مه. ژنه که گوتی: ئیستا هیچ شتی کم بی نییه، چونکه چهند جارێک هاته ئیره و، نه مبینیت، بۆیه _ إن شاء الله _ سه بهینی پاره کهت بو دینم. (خیر) یش پیتی گوت: هه رکات

پاره‌که‌ت بۆ هێنام و لیڤه نه‌بووم، بیخه‌ره نیۆ پروویاری دیجله‌وه، هه‌رکات هاته‌وه ده‌ییه‌م. ژنه‌که‌ش پێی گوت: چۆن له دیجله هه‌لیده‌گریته‌وه ده‌ییه‌ی، (خێر)یش پێی گوت: له‌م شته مه‌کۆله‌وه‌وه، ده‌ست مه‌خه‌ره نیۆ کاروباری یه‌کیکی دیکه‌وه، نه‌وه بکه که فرمانم پێک‌کردی. ژنه‌که‌ش گوتی: _ إِنْ شَاءَ اللَّهُ _، پاشان رۆشت.

(أبو الحسين) ده‌لێت: بۆ سبه‌ینی هاته‌وه، (خێر) نه‌هاتبوو، پاش که‌مێک ژنه‌که هات و پارچه قوماشیکی به‌ده‌سته‌وه بوو که دوو دیره‌می تێدا بوو، که ته‌ماشای کرد نه‌هاتوه، فرپیی دانه نیۆ دیجله‌وه، ته‌ماشام کرد یه‌کسه‌ر قرژالێک هات و، پارچه قوماشه‌که‌ی بردو، خۆی له نیۆ ئاوه‌که‌دا نقووم کرد، پاش سه‌عاتێک (خێر) هاته‌وه‌وه، ده‌ره‌گای حانوته‌که‌ی کرده‌وه‌وه، له قه‌راخ پرووباره‌که دانیشته بۆ شه‌وه‌ی ده‌ستوێژ بگریت، یه‌کسه‌ر قرژاله‌که له ئاوه‌که هاته ده‌ری و، پارچه قوماشه‌که‌ی به‌سه‌ر پشته‌وه بوو، که له شیخ نزیک بویه‌وه، بردی، منیش پێم گوت: ئاوه‌ها و ئاوه‌هام بینی. شه‌ویش گوتی: حه‌ز ده‌که‌م له ژبانی مندا بئاوی نه‌که‌یته‌وه. بۆیه منیش په‌یمانی شه‌وم پێدا.

نووسه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت:

شتیکی وه‌کو شه‌مه له پاستیه‌وه به‌دوور داده‌نریت، نه‌گه‌ر پاستیش بیت، شه‌م کاره سه‌رپێچه‌وه، دژبه به‌ فه‌رمانی شه‌رعه، چونکه شه‌رع فه‌رمانی داوه مال و سامان بپارێزریت و، شه‌و کاره‌ی که نه‌جامی داوه به‌فیژدانه.

وفي ((الصحيح)) أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ نَهَى عَنْ إِضَاعَةِ الْمَالِ^(٥٥).
واته پێغه‌مبه‌ری خوا _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ قه‌ده‌غه‌ی کردووه مال و سامان به‌ فیژدانه بدریت.

ئاوێ مه‌ده‌ره‌وه له قسه‌ی شه‌و که‌سانه‌ی که ده‌لێن شه‌مه که‌راماته، چونکه خوای _عَزَّوَجَلَّ_ که‌رامات به‌و که‌سانه نابه‌خشی، که سه‌رپێچی شه‌رعه‌که‌ی ده‌که‌ن.

له (عليّ) کورپی (عبدالرحیم) هوه ده‌لێت: پۆژێک چوومه دیدهنی (الثوری)، ته‌ماشام کرد پییه‌کانی ئاوساوه، منیش له بارو‌حالییم پرسى ؟ پیتی گوتم: نه‌فسم داواى خواردنى خورماى لى ده‌کردم، به‌لام ده‌مویست نه‌بخۆم و، نه‌فسى خۆمم لى دورد‌ه‌خسته‌وه، به‌لام پازى نه‌ده‌بوو، بۆیه چوومه ده‌ری و، کریم، کاتى خواردم، پیم گوت: ده‌هسته‌و، نوێژ بکه. ته‌مasha ده‌که‌م پازى نابى، نه‌وه‌بوو گوتم: سویند به‌خوا چل پۆژ نابى له سەر زه‌وى دانیشم مه‌گەر له کاتى ته‌حیات خویندندا، بۆیه دانه‌نیستم!

ده‌لێم _ ابن المجوزي _ : نه‌گەر که‌سانیکى نه‌فام گوئیستی ئهم به‌سه‌رهاته‌بن ده‌لێن: چه‌ند چاکه ئهم تیکۆشانه به‌رامبه‌ر به‌نه‌فس ! که‌چی نازانن ئهم په‌فتاره جایز نییه. چونکه شیاو نیه باریک بخریته سەر نه‌فس که توانای هه‌ل‌گرتنى نه‌بى و، هه‌قى هه‌سانه‌وه‌و ئاسوده‌ی لى قه‌ده‌غه بکریت.

(أبو حامد الغزالي) له کتیبى (الإحياء) دا ده‌لێت: هه‌ندى له شیخان له سه‌ره‌تادا بو هه‌ستانی شه‌و نوێژ ته‌مه‌له‌ی ده‌یگرتن، بۆیه بریاریاندا به‌دریژایی شه‌و له سەر سه‌ریان راوه‌ستن، بو شه‌وى نه‌فسیان به‌ئاره‌زووى خۆیان هه‌ستیت !

هه‌روه‌ها ده‌لێت: که‌سانیکیان چاره‌سه‌رى خۆشویستنى سه‌ره‌وه‌ت و سامانى به‌وه ده‌کرد که هه‌مووى ده‌فرۆشت و، ده‌بخسته‌ نێو ده‌ریاوه، چونکه له‌وه ده‌ترسا نه‌گەر له نێوان خه‌لكدا دابه‌شى بکات، هه‌له‌شه‌یى به‌خشنده‌یى و، رووپامایى ده‌ستبلاوى تووش بێت !

هه‌روه‌ها ده‌لێت: که‌سانیکیان به‌ کرى که‌سانیکى تریان بو خۆیان ده‌گرت بو شه‌وى له پێش خه‌لكدا جوینى پى بات، بو شه‌وى نه‌فسى خۆى پایینى له سەر میه‌ره‌بانى و له سەر خۆی!

هه‌روه‌ها ده‌لێت: که‌سانیکى دیکه‌ش له زستانداو له کاتى شلۆقانى شه‌پۆله‌کانى ده‌ریادا سواری که‌شتى ده‌بوو، بو شه‌وى ئازاو زیره‌ك بێت.

نووسەر ده فەرمانی:

له هه موویان به لایمهوه سهرسورمیتنتر بی، (أبو حامد)ه، چون ئەم شتانهی باس کردوه،
نکوژی لی نه کردون؟!

به ئام چون نکوژی لی بکات، له کاتی کدا ئەم شتانهی بو فیکردنی خه لک باس کردوه؟!
(أبو حامد) پیش نهوهی نهو به سهرهاتانه بگێرپتسهوه ده ئیت: پیوسته شیخ ته ماشای
بارو حالێ کهسی تازه ده ستیپکاری موریدی خوی بکات:

ئه گهر مال و سهروه تیکێ زیاد له نه ندازهی پیوستیتی خوی به لاهه بین، ده بیات و، له
پوهه جیاوازه کانی خهیردا خه رجی ده کات و، دلی مورید لهو سهروه ته زیاده خالی ده کاتهوه
بو نهوهی ئاوه پری لی نه داتهوه.

وه نه گهر ته ماشای کرد گهره بی و خۆسه زلزانینی به سهردا زال بووه، فه رمانی پیده دا
بچیته بازار بو په نجه دان و ئاره ق رشتن، پایده سپیری داوا له خه لک بکات و، له سه ر نهوه
به رده وام بی.

وه نه گهر ته ماشای کرد به زوری بیکاره، کاری ئاوده ست و، پا کرد نه وهی و، کسکدانی
شوینه پیسه کانی ده داتی، فه رمانی پیده دا به رده وام له چیشته خانه و، شوینه دو که له یه کانه دا
کار بکات .

وه نه گهر ته ماشای کرد زۆرخۆری به سهردا زال، فه رمانی پۆژوو گرتنی پیده دا.
وه نه گهر ته ماشای کرد بی ژنه و، شه ههوت و ئاره زووی به پۆژوو گرتن نه شکاوه، فه رمانی
پیده دا شه ویک پۆژوو که ی به ئاو بشکینێ و هیچی تر نه خوات، شه ویکیش ته نها نان بخوات و
ئاو نه خواته وه، یه کسه ر خواردنی گوشتیشی لی قه ده غه ده کات.

ده ئیم _ ابن الجوزي _ : به راستی له (أبي حامد) سه رم سوپ ده میتی، چون فه رمان به م
شتانه ده کات، له کاتی دا که پیچه وانیهی شه ریه تن.

چون ده شی مرؤف به درێژای شه و له سه ر سه ری بوه ستیت، له و کاته دا خوینه که ی به ره و
پرووی پیچه وانیه ده بیته وه و، تووشی نه خۆشیه کی توندی ده کات !!

وه چۆن دهشی مال و سهروهت فری بدریته نیتو دهریاوه، له کاتیکیدا پیغه مبهری خوا _
صلی الله علیه وسلم _ به فیڕۆدانی مال و سامانی قه دهغه کردووه.

وه نایا دهشی به بی هیچ هۆیهك جوین به موسلمان بدریت ؟!

وه نایا بۆ موسلمان دهشی كه سیك به كری بگریت، بۆ ئهوهی جوینی پی بات ؟!

چۆن دهشی له کاتی شلۆقی شه پۆله کانی ده ریادا مرۆڤ سواری كه شتی بیت، له کاتیکیدا
ئه گهر شه پۆله کان شلۆق بوون، پیویسته مرۆڤ سواری كه شتی نه بی و بۆ به جیهینانی ههج
نه چیت.

وه نایا شیاوه مرۆڤ داوا له خهلك بکات له کاتیکیدا توانای کارو كه سابه تی هه بی ؟!

ته ماشا که (أبو حامد الغزالي) چهند به هه رزان فیهقی به ته صوف فرۆشتووه !

★ سه‌ریڤچه‌کانیان له په‌روم‌ده‌و رینوینیدا:

له (الحَسَن)ی کوږی (عليّ الدّامغانی)وه ده‌لێت: پیاوێکی خه‌لکی (بِسْطام) له مه‌جليسه‌که‌ی (أبي یزید) دانه‌ده‌براو به‌جیی نه‌ده‌هیلّا، رۆژێک پیتی گوت: مامۆستا! من سی سālّه به‌رده‌وام به‌رۆژووم و، به‌ شه‌ویش شه‌ونویژ ده‌که‌م، له‌ ئاره‌زووات وازم هێناوه، به‌لام هه‌یج شتیکی نه‌وانه‌ی تۆ باسی ده‌که‌ی له‌ دلّدا هه‌ست پی ناکه‌م!! (أبو یزید)یش پیتی گوت: ته‌گه‌ر سی سهد سال به‌رۆژوو بیت و، سی سهد سالی‌ش شه‌ونویژ بکه‌یت و، له‌ سه‌ر شه‌و بارو‌حاله‌ بیت که‌ من ده‌تبینم تیا‌یدا، هه‌رگیز هه‌ست به‌ گه‌ردیله‌یه‌ک له‌م زانسته‌ ناکه‌یت. گوتی: بۆچی مامۆستا؟ گوتی: چونکه‌ نه‌فسی خۆت دا‌یپۆشیویت! پیتی گوت: ئایا نه‌مه‌ ده‌رمانی‌کی هه‌یه‌ بۆ نه‌وه‌ی ته‌م دا‌پۆشه‌ره‌ لا‌چیت؟ گوتی: به‌لێ، به‌لام تۆ نه‌وه‌ت قبول نییه‌! گوتی: به‌لێ، قبولی ده‌که‌م و، نه‌وه‌ی تۆ پێم ده‌لێت جیبه‌جیی ده‌که‌م. (أبو یزید)یش گوتی: ئا ئیستا سه‌رو ریشته‌ بتاشه‌و، ته‌م پۆشاکه‌ی به‌رت فرێده‌و، به‌ عه‌با‌یه‌که‌وه‌ بچۆره‌ ده‌ری و، توره‌که‌یه‌ک له‌ مل بکه‌و، پری گویژ بکه‌و، هاواربکه‌و بلێ: ئه‌ی مندا‌لینه‌! هه‌رکه‌س شه‌پاز‌لله‌یه‌کم لێدات، گویژی‌کی ده‌ده‌می، هه‌روه‌ها بچۆره‌ شه‌و بازاره‌ش که‌ تیا‌یدا رێزداریت. نه‌ویش گوتی: ئه‌ی (أبا یزید)! _ سبحان الله _، شتانی‌کی وه‌کو ته‌مه‌م پی ده‌لێی، ئه‌ی بۆ من چاکه‌ ته‌مه‌ بکه‌م!؟

گوتی: که‌ ده‌لێی: _ سبحان الله _ نه‌وه‌ شیرک و هاوبه‌ش به‌ریاردانه‌! گوتی: چۆن؟ گوتی: چۆنکه‌ نه‌فسی خۆت به‌گه‌وره‌ داناو، پاک و بێگه‌ردیشته‌ بۆ به‌ریاردا! گوتی: ئه‌ی (أبا یزید)! ته‌مه‌ شتی‌که‌ له‌ توانای من به‌ده‌ره‌و، جاری‌کی تر نایلێمه‌وه، به‌لکو بۆ شتی‌کی تر رێنسووم بکه‌ تا جیبه‌جیی بکه‌م. (أبو یزید)یش گوتی: پێش هه‌موو شتی‌ک ده‌ستپێ‌شخه‌ری بکه‌ بۆ به‌جیه‌ینانی شه‌و شتانه‌ی سه‌ره‌تا پێم گوتی بۆ نه‌وه‌ی شه‌رافه‌ت و به‌رپزی خۆت نه‌هیلّی و، نه‌فسی خۆت ریسوا بکه‌ی، پاشان شتانی‌کی تهرت پی ده‌لێم که‌ بۆ تۆ چاک بێت! گوتی: به‌رگه‌ی ته‌م شتانه‌ ناگرم. نه‌ویش گوتی: من دلّیا بووم ته‌مه‌ت قبول نابێ!!

نووسەر ده‌فهرمیّت:

سوپاس و ستایش بۆ خۆای تعالی هیچ شتیکی نه‌واندی (أبو یزید) له‌ شهرعه‌که‌ی ئیمه‌دا نییه‌، به‌لکو‌ شهرع‌ نه‌و‌ شتانه‌ی به‌ حه‌رام‌ داناوه‌و، قه‌ده‌غه‌ی نه‌وه‌ی لی‌ کردووین مرؤف‌ نه‌فسی خۆی ریسوا بکات، پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه‌تی:

((لَيْسَ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُذِلَّ نَفْسَهُ)) (٦٥٦) واته‌ فەرموویه‌تی: ((رێگه‌ به‌ موسلمانێ ب‌روادار نه‌دراوه‌ نه‌فسی خۆی ریسوا بکات)).

جاریک (حذیفه‌) نوێژی هه‌ینی له‌ ده‌ست چوو، ته‌ماشای کرد وا خه‌لك ده‌گه‌رینه‌وه‌، خۆی له‌ په‌نای شتیكد‌ا شارد‌ه‌وه‌، بۆ نه‌وه‌ی له‌ بواری نوێژدا به‌ چاوێکی كه‌مه‌وه‌ ته‌مasha نه‌كریت !

نایا شهرع له‌ هیچ كه‌سیکی داوا کردوه‌ کاریگه‌ری نه‌فس ب‌سپێته‌وه‌ ؟!

---

٦٥٦ _ رواه الترمذي (٢٣٥٥)، وابن ماجه (٤٠١٦)، وأحمد (٥ / ٤٠٥)، وأبو‌الشیخ فی ((الأمثال)) (١٥١)، والقضاعي فی ((مسند‌ الشهاب)) (٨٦٦) “عن‌ حذیفه‌” بسند‌ ضعیف.

وله‌ طرق‌ أخرى:

فأخرجه‌ الطبرانی فی ((المعجم‌ الكبير)) (١٣٥٠٧)، والبزار (٣٣٥٣)، وأبو‌الشیخ فی ((الأمثال)) (١٥٣) “من‌ حدیث‌ ابن‌ عمر.

وقال‌ الهیثمی فی ((المجم)) (٧ / ٢٧٤ _ ٢٧٥) بعد‌ أن‌ زاد‌ نسبه‌ له‌ ((أوسط)) الطبرانی: ((ورجاله‌ رجال‌ الصحیح، غیر زکریا بن‌ یحیی بن‌ آیوب‌ الضریر، ذکره‌ الخطیب، روی عن‌ جماعه‌، وروی عنه‌ جماعه‌، ولم‌ يتکلم‌ فيه‌ أحد)).

قلت: فهو حسن فی الشواهد علی أقلّ تقدیر.

وقد صحّ إسناده‌ لذاته‌ شیخنا الألبانی لاحتمال أن‌ زکریا عنده‌ هو أبو‌ یحیی اللؤلؤی !

ولیس هو.

ولم‌ یقف‌ شیخنا علی روایه‌ أبی‌ الشیخ‌ وغیره.

والله‌ أعلم‌ بالصواب.

به لکو شهرع ههولێ داوه شهرافهت و بهرپزێ نهفس بمیئیت (۶۵۷)، تا نهو ناستهێ نهگهر کهسیکی قۆشهچیش فهرمان به مندالان بات شهپازللهی لیدهن، دلنیا بن شتیکی ناشیرین دهبی!

پهنا به خوا دهگرین لهم کهم نهقل و ژیری، که له کهسیکی تازه دهسپیکار داوای شتانیک دهکات، شهرع پیتی پازی نییه، له نهفامیشدا نهو کهسه سارد دهبیتهوه، ههولێ خۆ دورخستنهوه دهکات.

(أبو حامد الغزالي) له کتیبی (الإحياء) دا له (یحیی) ی کورپی (مُعَاذِي) وه دهگیرتهوه که گوتیهتی: به (أبي يزيد) م گوت: نایا له خوای تعالات داوا کردوه که به چاکی بیناسیت؟! نهویش گوتی: پیتی ناخۆش بوو جگه له خۆی هیچ کهسیکی دیکه لهو شته ناگادارکاتهوه.

دهلیم _ ابن الجوزي _ : له راستیدا دان به نهفامی خۆیدا دهنیت، چونکه نهگهر مه بهستی به چاک ناسینی خوای تعالی بیت به گشتی، وهکو نهوهی که مه جودهو سیفاتی ههیه، نه مه شتی که نابێ هیچ موسلمانیک نهیزانیت، نه گهر خهیاڵیشی بۆ نهوه چووبی که به چاک ناسینی خوای تعالی بریتیه له زانینی ههقیقهتی زاتی خوای تعالی و، جهوهدهر کهی، نهوا بهراستی نهفامیه به خوای تعالی.

(أبو حامد) دهگیرتهوه کهوا رَوَّزِيك (أَبَاتُرَابِ النَّخْشَبِي) به موریدیکی خۆی گوت: نه گهر يهك جار (أبا يزيد) ببینیت، بۆ تۆ لهوه بهسوودتره که خوای تعالی ههفتا جار ببینیت ! دهلیم _ ابن الجوزي _ : نه م قسانهێ نهو به چهندین پله له سهرووی شیت بوونهوهیه.

(أبو حامد الغزالي) له (ابن الكرني) وه دهگیرتهوه که گوتیهتی: چوومه شوئینیک، به کهسیکی چاک ناسرام، گر له دلیم بهر بوو، بۆیه چومه گهرماویکهوه، چاوم خسته سهر پۆشاکتیکی نایاب، دزیم و، پۆشیم و، پاشان پۆشاکه (المَرْقَعَة) ی خۆم بهسه ریدا پۆشی و، چوومه دهرهوهو، بههیاوشی کهمه کهمه پێم دهکرد، پێم گهشتن و، پۆشاکه (المَرْقَعَة) بیان له

بەرم داكەندو، پۆشاكەكانی خۆیانیان بردو، شەپازللەهەکیان لێدام و، ئیتر لەو بەدوا بەدزی گەرماو ناسرام، بۆیە نەفسم هیۆر بویەو.

(أبو حامد) دەلێت: ئا بەم شێوە نەفسی خۆیان پازی دەکرد، بۆ ئەوەی خوای تعالی پزگاریان بکات و، چیت نە تەماشای خەڵک و، پاشان نە تەماشای نەفسی خۆشیان بکەن، پێدەچی صوفیە سەرگەورەکانی (الحال) نەفسی خۆیان بە شتانیك چارەسەر بکەن، کە کەسی فێقهزان پێی لە سەر نەبێ و، فەتوای بۆ نادات بەو جۆرە خۆی چارەسەر بکات، هەرچەند کەسی فێقهزان زانیبێتی ئەو کەسە گەشتۆتە ئاستێکی بەرزێ دڵ چاکیش، پاشان صوفیە خاوەن (الحال)ەکان فریای خۆیان دەکەون و، ئەو کەمتەرەمیانه چارەسەر دەکەن کە تووشی دەبن، بە هاوشتووی پەفتاری ئەو کەسە کە لە گەرماوە کەدا نەنجامی دا !

دەلێم _ ابن الجوزي _ : پاک و بێگەردی بۆ ئەو زاتە کە (أبا حامد)ی لە بازەمی فێقه کردووە دەرەو کاتی هەستا بە دانانی کتێبی ((الإحياء))، بریا شتانیکی وەکو ئەمە تێدا باس نەکردایە کە حەڵال نین.

لەوێش سەرسۆرمینتر ئەوێە کە باسی دەکاوە بەچاکی دادەنێ و، خاوەنەکانیشیان بە سەرگەورانی (الحال) ناو دەبا.

باشە دەبێ چ (الحال)یک ناشرینتو خراپتر بێ لە (الحال)ی ئەو کەسە کە سەرپێچی شەرع دەکات، ئەم شەرعە کە وای تەماشای کردووە بەرژووەندی گشتی لەوێدایە کە قەدەغەیی ئەو شتە بکات ؟!

باشە چۆن دەبێ بە کردەوێ خراپ و سەرپێچی کردن داوای دڵ چاکی بکەیت ؟! نایا هیچ شتێک لە شەرعدا نەماوە دڵی خۆی پێ چاک بکات، تەنها ئەو شتە نەبێ کە تیایدا حەڵال نەکراوە ؟!

ئەمە لە پەرگەزی ئەو کردەوانە کە ئەمێرە نەفامەکان نەنجامی دەدەن، کاتی ئەندامی کەسێک دەبێ کە بێنی (واجب) نییە بپەردێ و، کەسانێک دەکوژن کە نابێ بکوژرێن و، ئەم پەفتارە بە سیاسەت ناو دەبن. کەچی شەریعت بۆ سیاسەتێکی وەکو ئەمە بەکار نایەت.

باشه چۆن حاله مرۆڤ خۆی تووشی شتیکی وا بکات که ناوی به دز بهرن؟!
 نایا بۆ موسلمان شیاه مه بهستی لاوازکردنی ناینه کهی خۆی بیتو، به لای شایته حاله کانی
 خواوه له سهر زهویدا ههولێ لادان و سهرینهوهی بدات.
 ته نانهت نه گهر پیاویک له گهل خهترانه کهی خۆیدا له ریگهیه کدا بوه ستیت، قسهی له
 گهلدا بکات و دهست به شوینیکیدا بهیئت، بۆ نهوهی نهو که سانهی که نازانن ژن و میردن
 پێیان بلین: نه مه که سیکی فاسق و خراپه کاره، به دنیایی بهو کاره که سیکی سه ریچیکار
 ده بوو.

پاشان چۆن دهشی ته صروف به مال و سامانی کهوه بکریت به بی مؤلتهی خاوه نه کهی؟!
 پاشان له دهقی ریباوه په کانی پێشه وایان (أحمد) و (الشافعی) دا هاتوه که نه گهر
 هه ره که سیک له گهر ماودا پۆشاک بدزی، به مه رجیک نهو پۆشاکانه که سیک هه بی بیانپاریزی،
 پێویسته دهستی دزه که بهردریت.

پاشان سه رگه ورائی (الحال) کین تا کار به واقعیاتی خویان بکه ن؟!
 نه خیر سویند به خوا، ئیمه شه ریعه تی که مان هه یه نه گهر (أبوکر الصّدیق) بهیه وی لهو
 شه ریعه ته به چیته ده ره وه، بۆ نهوهی به بیرو پای تایبه تی خۆی کار بکات، دنیابن لیی قبول
 نا کریت.

بۆیه من سه رم سوپ ده مینی له م فیه هزانه که به ته صوف له فیه ه دزاروه، زۆر زیاتر له
 سه رسوپ مانم له م دزی پۆشاکه.

★ به نه‌فسی خۆیان سووکایه‌تی ده‌که‌ن :

له (محمدی کورپی (أحمد النَّجَّار) هوه ده‌لێت: (علی) کوری (بابَوْنَه) له صوفیه‌کان بوو، پۆژێک له رۆژان پارچه‌ گۆشتیکی کپی، هه‌زی کرد هه‌لێگرێت و، بۆ ماله‌که‌ی خۆی بیباته‌وه‌، به‌لام له‌ خه‌لکی بازارێ شهرمی ده‌کرد، بۆیه‌ له‌ رقی ئهو شهرمه‌دا پارچه‌ گۆشته‌که‌ی به‌ ملیه‌وه‌ هه‌لواسی و، بۆ مالتی برده‌وه‌.

ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : به‌راستی سه‌رسوپرمانه‌ که‌ که‌سانێک له‌ نه‌فسی خۆیان داوا ده‌که‌ن گاریگه‌ری خوو و ئهو فیه‌ته‌ سه‌روشتیه‌ی که‌ په‌روه‌ردگار مرۆقی له‌ سه‌ر دروست کردوه‌ به‌سپێته‌وه‌، دلتیابن ئه‌وه‌ شتی که‌ له‌ توانا به‌ده‌ره‌و، ویستی شه‌رعیش نییه‌، خوای ته‌عالی له‌ خوو و فیه‌ته‌ی سه‌روشتی ئاده‌میزادا چه‌سپاندویه‌تی که‌ هه‌ز نه‌کات ببینرێت مه‌گه‌ر به‌ پۆشاکێکی جوان رازاییته‌وه‌، وه‌ له‌ رووتی و سه‌ر رووتی شه‌رم ده‌کات، شه‌رعیش پێگرێی له‌و شتانه‌ ناکات.

ئهم پیاوه‌ که‌ له‌ نێوان خه‌لکدا به‌ نه‌فسی خۆی سووکایه‌تی کردوه‌، له‌ شه‌رع و نه‌قلدا شتیکی ناشیرینه‌، چونکه‌ ئهو په‌فتاره‌ی که‌ نواندویه‌تی له‌ ده‌ستدانی پیاوه‌تیه‌ نه‌ک خۆ راهێنان، په‌فتاری ئهم پیاوه‌ هه‌روه‌کو ئه‌وه‌یه‌ که‌ هه‌ردوو نه‌عه‌له‌که‌ی به‌سه‌ری هه‌لگرێتی.

دلتیابن خوای ته‌عالی پێزی له‌ نه‌وه‌ی ئاده‌م گرتوه‌، بۆ زۆریک له‌ خه‌لک که‌سانێکی ته‌رخان کردوه‌ خزمه‌تی بکه‌ن، ئه‌وه‌ ناینداری نییه‌ که‌ پیاو له‌ نێوان خه‌لکیدا نه‌فسی خۆی سه‌رشۆڕ بکات.

تاقمێک له‌ صوفیه‌کان ناوی خۆیان نابوو (الملاَمَتِيَّة) واته‌ سه‌ره‌زنه‌شتکراوان، خۆیان فریادیه‌ نێو تاوانه‌وه‌، ده‌یانگوت: مه‌به‌ستمان ئه‌وه‌یه‌ له‌ به‌ر چاوی خه‌لک بکه‌وین، بۆ ئه‌وه‌ی له‌ به‌لای گه‌وره‌ی و به‌رپێزی و روپامایی بیته‌ی بێن !

غوونه‌ی نهم تاقمه به‌هاوشیویه غوونه‌ی که‌سیکه له گه‌ل ژنیکدا داوین پیسی بکات و، سکی پر بکات، ئینجا پیی بگوتریت: نه‌وه بۆ (عَزَلْ)ت(۶۵۸) نه‌کرد ؟ نه‌ویش بلیت: پییم گه‌شتووه که (عَزَلْ)(۶۵۹) حه‌رامه !! بۆیه پیی گوترا: نه‌ی پیت نه‌گه‌شتووه که داوین پیسی حه‌رامه !!

نهم نه‌فامانه شه‌رافه‌ت و به‌پیزی خۆیان به‌لای خۆای ته‌عالوه نه‌هیلّاوه، بیریان چووه که موسلمانان له سهر زه‌میندا شایته‌حالی خوان (۶۶۰).

له (أَبِي عَمْرٍو)ی کورپی (عُلُوْن)ه‌وه ده‌لّیت: (أَبُو الْحَسَنِ التُّورِي) سَی سه‌د دیناری هه‌لگرت که نرخى مولکتيك بوو، بۆی فرۆشرا بوو، له سهر پردتيك دانیشته و، که ههر یه‌کیکی فری دادایه نیتو ناوه‌که‌وه ده‌یگوت: هاتوته‌ته لام ده‌ته‌وی به‌م جوړه فریوم به‌ی ! (السَّراج) ده‌لّیت: بۆیه چه‌ند که‌سیک ده‌یانگوت: نه‌گهر له پیتاو خوادا خه‌رجی بکردایه، بۆ نه‌و خیرتر ده‌بوو.

منیش گوتم _ ابن الجوزي _ : نه‌گهر نه‌و دینارانه یه‌ک چاو تروکانتيك سه‌رقالّی بکردایه‌و، نه‌یه‌یلّایه فه‌رمانه‌کانی خوا جیبه‌جی بکات، (واجب) بوو به‌یه‌ک که‌په‌ت فرییداته نیتو ناوه‌که‌وه، بۆ نه‌وه‌ی خیراتر له به‌لّاکه‌ی رزگاری بیت، وه‌کو پیغه‌مبه‌ر (سُلیمان) که کاتّی نه‌و نه‌سپانه سه‌رقالیان کردو نه‌یانیه‌یلّا نوژیی عه‌سر بکات تا کاتّی شیوان هات، ده‌ستی به‌مل و قاجاندا ده‌هیتاو ده‌یغه‌رموو تۆ له پیتاوی خوادای ، له‌م باره‌وه خۆای ته‌عالی ده‌فه‌رمیت: ﴿فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ﴾ ﴿ص: ۳۳﴾ واته ئینجا ده‌ستی هیتا به‌ده‌ست و قاج و گه‌رده‌ن و یالّی (نه‌و نه‌سپانه‌دا)(۶۶۱) !

۶۵۸ _ عَزَلْ: واته پیاو له گه‌ل ژندا جووت ده‌بی، نه‌گهر له پژاندن و دابه‌زینی تۆماوه‌که‌ی نزیک بریه‌وه، نه‌ندامی نیرینه‌ی ده‌رده‌هیتّی و، له ده‌ره‌وه‌ی نه‌ندامی مینه‌یه‌ ده‌پژیتّی، پروانه: شرح النووي علی مسلم، ج ۱۰، ص ۹، وه‌رگیز.

۶۵۹ _ بۆ شاره‌زابوون له حوکه‌مه‌کانی (عَزَلْ) ته‌ماشای نهم کتیه‌مه‌ بکه: ((الابتهاج بأحكام الخطبة والزواج)) (ق ۱۱۵)، یسر الله أقامه.

۶۶۰ _ كما في الحديث الذي رواه البخاري (۱۳۶۷)، ومسلم (۹۴۹) " عن أنس.

۶۶۱ _ مه‌لا عمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

دهلیم _ ابن المجوزي _ : ئەم قەومە نەفامی خۆیان بە شەرع و، کەم ئەقلیتی خۆیان ناشکرا کرد، پیشتر پروغان کردەوه کە شەرع فەرمانی داوه بە مال پاراستن، نابێ بە دەستی هیچ کەسێکەوه بدریت، مەگەر کەسێکی هوشیارو ئاقل، بۆ نەوهی ئادەم کردووەتی بە کۆڵەکەو، پشتگیری، بۆیوی، ئەقل و ژیریش شایەتیمان بۆ دەدا کە مال و سامان بۆ بەریوەبردنی بەرژەوهەندیەکان خولقیئەراون، بۆیە ئەگەر مەرۆڤ فریاتی بات، ئەوا بەراستی شتێکی لە دەست خۆی داوه کە هۆکاری چاکبونیەتی و، دەیسلمێنێ کە بە حیکمەت و دانایی خوای دانەر و خولقیئەری ئەو مال و سامانە نەفامە.

کاری (السَّراج)یش کە بەهانی بۆ دەهینیتەوه لە کاری خودی پیاوه کە ناشیرینترە، چونکە ئەگەر ئەو پیاوه لە بەلای پارە کە دەترسا، ئەوا پێویست بوو بە هەزارێکی بات و، خۆی لێ پرزگاریات.

★ سه‌رپنچیه‌کانیان له ته‌فسیری قورئانی پیرۆزدا:

له کۆی نه‌فامیه‌کانیانی دیکه‌یان قورئان به پیتی بیروپا بۆگه‌نه‌کانی خۆیان ته‌فسیر ده‌که‌ن، چونکه بیانوو ده‌هیننه‌وه که خوای تعالی ده‌فه‌رمیّت: ﴿فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ﴾، چونکه واده‌زانن مانای ئایه‌ته‌که ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیّت که (سُلیمان) پیغه‌مبهر به‌لیدانی ده‌ست و قاچ و ملی ئه‌سپه‌کان به شمشیر کوشتنی، ئیتر واتیه‌گه‌شتوو ئه‌وه به‌لگه‌یه بۆ خراپ کردن و تێکدان، که‌چی تینه‌گه‌شتوو که خراپکردن و تێکدان له شه‌رعه‌دا قه‌ده‌غه‌کراوه، له پاستیدا (سُلیمان) پیغه‌مبهر ته‌نها ده‌ستی به جه‌سته‌ی ئه‌سپه‌کاندا ده‌هیناو ده‌یفه‌رموو: تۆ له پیناوی خوادای.

(أَبُو نَصْرِ السَّرَّاجُ) له کتیبی ((اللمع)) دا ده‌ئیت: (أَبُو جَعْفَرِ الدَّرَّاجُ) ده‌ئیت: رَوَّزِیک مامۆستا که‌م چوو ده‌ری ده‌ستوێژ بگریت، منیش توره‌که‌که‌یم بردو، پشکنیم، ته‌ماشام کرد ئه‌ندازه‌یه‌ک زیوی تێدایه‌ بای چوار دیره‌م بوو، که‌چی ئه‌و کاته شه‌ویش بوو، مایه‌وه‌و هیچ شتیکی نه‌خوارد، که‌گه‌راپه‌وه پێم گوت: له نیۆ توره‌که‌که‌ی تۆدا ئه‌وه‌نده‌و ئه‌وه‌نده‌ دیره‌م هه‌یه، که‌چی ئیمه‌ برسین. گوتی: ئه‌وه‌ بردوته ؟ بیگه‌رپینه‌وه. پاشان پیتی گوتم: بیبه‌و شتیکیان بۆ بکړه. پێم گوت: به هه‌ق ئه‌و زاته‌ی که ده‌یه‌رستیت، باس و خواسی ئه‌م پارچه زیوانه چی یه ؟ ئه‌وه‌بوو گوتی: خوای تعالی له‌م دونیا شتیکی دیکه‌ی پی نه‌داوم جگه له‌مانه، بۆیه وستم وه‌سیت بکه‌م له گه‌لمدا بخریته نیۆ گۆره‌که‌وه، تا هه‌رکات رَوَّزِی قیامه‌ت هات، بۆ خوای بگه‌رپینه‌وه‌و، بلێم: ئه‌مه ئه‌وه‌یه که له‌م دونیایه پیت داوم !

له (أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحَصْرِي) وه ده‌ئیت: (أَبُو جَعْفَرِ الْهَدَّادُ) بیست سالی کاری ده‌کرد، رَوَّزِی به یه‌ک دینار، هه‌موو رَوَّزِی به هه‌زارانی ده‌به‌خشی و، خۆشی به رَوَّزوو بوو، له کاتی نیوان بانگه‌کانی شیان و خه‌وتناندا ده‌چوو ده‌ری، له ده‌رگای ماله‌کانی ده‌داو، خه‌رو سه‌ده‌قه‌ی داوا ده‌کردو، رَوَّزووه‌که‌ی پی ده‌شکاند.

نووسەر ده‌فهرمیت:

ئه‌گەر نهم پیاوه بیزانیبا داواکردنی خێرو سه‌ده‌قه ناشی و دروست نییه بۆ که‌سیک که توانای کارو که‌سابه‌تی هه‌بی، هه‌رگیز داوای نه‌ده‌کرد، گریان داواکردن شیاوه، ئه‌ی باشه شکۆمه‌ندی نه‌فس له کوێه بۆ نه‌وه‌ی سه‌رشۆڕ نه‌کات بۆ له خه‌لک داواکردن؟!

فعن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ : ((لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ _ عَزَّوَجَلَّ _ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ لِحَمٍّ)) (۱۶۱). واته له (عبدالله)ی کورێ (عمر)هه _ خوای لی پازی بیته _ فه‌رموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه‌رمووی: ((که‌سی واتان تی‌دایه به‌رده‌وام داوای خێرو سه‌ده‌قه ده‌کات تا کاتی بۆ لای خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ ده‌گه‌ریته‌وه ته‌نها یه‌ک پارچه گۆشتیشی به‌ ده‌م و چاوه‌وه نابێ))

عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ : ((لَأَنْ يَحْمِلَ الرَّجُلُ حَبْلًا ، فَيَحْتَطِبَ ، ثُمَّ يَجِيءَ ، فَيَضَعَهُ فِي السُّوقِ ، فَيَبِيعَهُ ، ثُمَّ يَسْتَغْنِي بِهِ ، فَيُنْفِقَهُ عَلَى نَفْسِهِ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ ، أَعْطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ)) (۱۶۲). واته له (الزُّبَيْرِ)ی کورێ (العَوَّام)هه _ خوای لی پازی بیته _ فه‌رموویه‌تی: پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه‌رمووی: ((ئه‌گەر پیاو هه‌بلێک هه‌لگه‌ری و، دارو چیلکه کۆکاته‌وه‌و، پاشان بیته و، له بازاردا دانیته و، بیفرۆشیت، هه‌ر به‌وه پازی بیته و، بۆ خۆی خه‌رجی بکات، زۆر له‌وه‌ی خێتره که له خه‌لک داوا بکات، پیتی به‌دن، یا پیتی نه‌ده‌ن)).

وفي حديث عبد الله بن عمرو عن النبي _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ أَنَّهُ قَالَ: ((لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لَغْنِيٍّ ، وَلَا لَذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ)) (۱۶۳).

۶۶۲ _ رواه البخاري (۳ / ۲۶۸) ، ومسلم (۱۰۴۰) .

۶۶۳ _ رواه البخاري (۳ / ۲۶۵) ، واللفظ لأحمد (۱ / ۱۶۴ و ۱۶۷) .

۶۶۴ _ رواه الترمذي (۶۵۲) ، وأبو داود (۱۶۳۴) ، والدارمي (۱ / ۳۸۶) ، والحاكم (۱ / ۴۰۷) ، والطيالسي (۱ / ۱۷۷) “ من طريق رِئحان بن يزيد عنه .

ورِئحان “ جهله أبوحاتم، ووثقه ابن معين، وقال ابن حبان: (صدق)).

وله طريق أخرى عند البيهقي (۱۷ / ۱۳) بسند فيه جهالة . وفي الباب عن عدة من الصحابة . فالحديث صحيح .

واته له (عبداللّٰه)ی کورپی (عمرو)هوه _ خوای لی پازی بیّت _ فەرموویتى: پیڤه مبهەری
 خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووى: ((خێرو صدەدەقە بۆ کەسى دەولە مەندو، بۆ
 کەسیکی بەهێزو ئاقل و تەندروست حەڤال نییه)).

پێشەوا (الشافعی^۱) _ خوای لی پازی بیّت _ فەرموویتى: خێرو صدەدەقە بۆ ئەو کەسانە
 حەڤال نییه کە بەهێزن و توانای کارو کەسابەتیاان هەیە.

✱ له سهرپیچیه جۆر به جۆره کانیان:

له (أَبِي الْحَسَنِ يُونُسَ) ی کورێ (أَبِي بَكْرٍ الشَّيْلِيِّ) وه ده لیت: شهوێك باجم ههستاو، پییهکی خسته سهرباندهكو، پییهکهی تریشی خسته سهر شوینیکی تری ماله کهوه، گوئیستی بووم به خۆی دهگوت: نهگهر چاووت بتروکیتنی فریت دهدهمه نیو مالهوه، بهردهوام بهو شیوه مایهوه تاوهکو پۆژ بویهوه، که پۆژ بویهوه “پیتی گۆتم: کورم! نهمشهو گوئیستی هیچ شتی که نهبووم زیکری خوی _ عَزَّوَجَلَّ _ بکات جگه له کهله شیرێک بای دوو (دانتق) (۱۶۵) بوو.

نووسهر دهفرمیئت:

نهم پیاوه نیتوان دوو شتی کۆکردۆتهوه که جایز نین:

یه که میان: نهفسی خۆی خستۆته مهترسیهوه، چونکه نهگهر نووستنی بهسهردا زال بوايهو، بکهوتایهته خوارهوه، نهوا ههر خۆی دهبووه یارمهتیدهری تیاچوونی خودی خۆی، بیگومان نهگهر خۆشی فریادیهته خوارهوه، نهوا تاوان و سهرپیچیهکی گهورهی نهنجامدهدا، چونکه نهگهر مرۆڤ خۆی تووشی کهوتنه خوارهوه بکات، سهرپیچیه.

دووه: نووستنی له خۆی قهدهغه کردووه، کهچی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرموویهتی:

((فَإِنْ لَجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَإِنْ لَزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وَإِنَّ لَعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا)) (۱۶۶).

واته فرموویهتی: ((دلنیا به جهسته ههقی بهسهرتهوه ههیه، هاوسهره کهت ههقی به سهرتهوه ههیه، چاو هکانت ههقی به سهرتهوه ههیه)).

وقال: ((إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ “ فَلْيَرْقُدْ”)) (۱۶۷).

واته پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرموویهتی: ((ههراکات که سیکتان خهوی هات، با بجهویت)).

۶۶۵ _ دانتق: یه که له سهر شهشی دیرهه مینکه.

۶۶۶ _ تقدم تحريجه.

۶۶۷ _ رواه البخاري (۱ / ۲۷۱)، ومسلم (۷۸۶) “ عن عائشة.

وفيه زيادة: ((... وهو يصلي...)).

ومرَّ _ صلی الله علیه وسلم _ بحبلٍ قد مدَّتهُ زينبُ، فإذا فترتُ “أمسكتُ بهِ، فأمرَ بحلهِ، وقال:

((لِيُصَلِّ أَحَدُكُمْ نشاطه، فإذا كَسَلَ أو فترَ “فليَقْعُدْ)) (۶۱۸).

واته پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ به لای حبلینکدا تیپه ربوو زینه ب درێژی کردبویه وه، بۆ شهوهی ههركات سستببون روی تێکرد، دهستی پیوه بگریت، شهوه بوو فهرمانیدا حبله کهی لابه ریّت و فهرمووی:

((با هه که سیکتان له کاتی چالاکیه کهیدا نوێژ بکات، نه گهر ته مبه لای یا سستی و خاوبوونه پرووی تێکرد، با دانیشیّت)).

له (الحُسَيْنِ)ی کوپی (أحمد)ی کوپی (عبدالرحمن الصَّفَّار)هوه ده لیت: (الشُّبْلِيُّ) له پۆژی جهژنیکدا چوو ده ری، برژانگ و برۆی چاوه کانی تاشیبوو، به پیچه ریك سه ری به سستبوو، ده یگوت:

لِلنَّاسِ فِطْرٌ وَعِيدٌ   إِنِّي فَرِيدٌ وَحِيدٌ

واته ده یگوت:

خه لك نان ده خۆن و جهژن ده کهن   منیش تاك و ته نهام.

له (أَبِي الْحَسَنِ عَلِيٍّ) کوپی (مُحَمَّد)ی کوپی (أَبِي صَابِرٍ الدُّلَّال)هوه ده لیت: ته ماشای (الشُّبْلِيُّ)م ده کرد له گومهزی شاعیراندا له مزگهوتی (المنصور)، خه لکیشی لی کۆ بویه وه، لایکی زۆر جوان که لهو کاته دا له بهغدا که سیکی دهم و چاو جوانی وه کو شه وه نبوو، وه به (ابنِ مُسْلِمٍ) ده ناسرا له نه لقه که وه ته ماشای ده کرد، به لاهه کهی گوت: دورکه وه ره وه. به لّام شه لانه چوو، بۆ دووهم جار پیی گوت: شهیتان لیمان دورکه وه ره وه. به لّام لانه چوو. بۆ سی یه جار پیی گوت: دورکه وه ره وه نه گینا هه رچی شه پۆشاکهت له بهردایه ده یدرینتم، پۆشاکینکی

زۆر نایابی پۆشیبوو که بای پارهیهکی زۆر بوو، ئەوەبوو لاوه که پۆشت، ئینجا (الشَّبْلِيُّ) گوتی:

طَرَحُوا اللَّحْمَ لِلْبَزَاةِ   عَلَى ذِرْوَتِي عَسَدَنْ
ثُمَّ لَامُوا الْبَزَاةَ إِذْ   خَلَعُوا مِنْهُمْ الرِّسْنَ
لَوْ أَرَادُوا صَلاَحَنَا   سَتَرُوا وَجْهَكَ الْحَسَنَ
واته:

گۆشتیان بۆ بازەکان فرێدا   لە سەر هەردوو کەنارەی دولێک
پاشان سەرزنەنستی بازەکانیان کرد   لە کاتیکیدا کە جلەویان بۆ درێژ کردن
نەگەر چاکیتی ئیمەیان دەوی   ڕووه جوانەکیان دادەپۆشیت
(ابن عقیل) دەلێت: هەرکەس نەم شتە بلێت، ئەوا ڕینگەیی شەری هەڵە کردوو، چونکە
دەلێت: خۆی _ عَزَّوَجَلَّ _ نەم مەزۆفەیی تەنها بۆ ئەوە دروست کردوو کە خەڵک شەیدای
بێت، بەلام بەو جوۆرە نییە، بەلکو خولقاندووەتی تەنها بۆ پەندو نامۆژگاری وەرگرتن و،
تاقیکردنەوە، چونکە خۆر بۆ ئەوە خولقیتراوو ڕووناکی ببەخشیت، نەک بۆ ئەوەی بپەرسیت.
لە (أحمدی کورپی (محمد النُّهَّانْدِي) وە دەلێت: کۆرەزایەکی (الشَّبْلِيُّ) کە ناوی (علی) بوو
مەرد، دایکیشی پەڕچی خۆی بۆ تاشی، (الشَّبْلِيُّ) یش پەڕشیکی گەورەیی هەبوو، فەرمانیدا
هەمووی بۆ بتاشن، بۆیە پیتی گوترا: مامۆستا! چ وای لێکردی نەم شتە بکەیت؟ ئەویش
گوتی: نەم ژنە پەڕچی خۆی بۆ کەسیکی مەردوو تاشیوو، ئەو باشە من بۆ ریشم بۆ زاتیک
مەوجود نەتاشم!

لە (عبداللهی کورپی (علي السَّرَّاج) وە دەلێت: جاری وابوو (الشَّبْلِيُّ) پۆشاکێ زۆر
بەنرخێ دەپۆشی، پاشان دایدەکەندو، بە سەر ئاگری دەخست!
هەر وەها دەلێت: دەگێرنەو جارێک پارچەیهک عەنبەری بردو، بە سەر ئاگری خست و،
کلکی گۆندریژەکەیی بۆندار دەکرد!

(السَّرَّاج) دەلێت: دەگێرنەو (الشَّبْلِيُّ) جارێک خانوێرهیهکی فروشت و، پارەکەیی بەش
بەش کردەو، خاوخیزانی هەبوو، کەچی هیچ شتیکی نەدانی، گۆییستی کەسیکیش بوو

ئەم ئایەتەى دەخوێندەو: ﴿ اٰخْسَوْا فِیْهَا ﴾ (المؤمنون: ۱۰۸) واتە (خوا) دەفەرموی: بەپرسوایی بێننەو لە دۆزەخدا (۶۶)، گوتی: خۆزگە من یەکیکیان بوايەم !

دەلێم _ ابن الجوزي _ : (الشُّبْلِيُّ) وای زانیو ئەوێ لە گەل خەلکی دۆزەخدا دەدوێ، خودی خوای تەعالیەو بەراستەوخۆ لە گەلیاندا دەدوێ، بۆیە ئەو قسەى کرد، کەچی خوای تەعالی بەراستەوخۆ لە گەلیاندا نادوێ، پاشان ئەگەر لە گەلیشیاندا بدوێ، گوفتارەکانی بۆ پرسیواکردنە، کەوابوو ئەم شتە چی یە تا داوا بکەیت ؟

(السَّراجُ) دەلێت: (الشُّبْلِيُّ) پۆژتک لە مەجلیسە کەیدا گوتی: خوای تەعالی بەندەگەلێکی ھەیە، ئەگەر تەف بەسەر دۆزەخدا بکەن دەیکوژننەو.

دەلێم _ ابن الجوزي _ : ئەم قسانەى (الشُّبْلِيُّ) لە پەگەزى قسەکانى (أبي يزيد) ە کە پێشتر ئاماژەمان پێدا ، ھەردوکیشیان لە یەك قاپەو دەرجوونە.

لە (أبي عليّ الدَّقَاقِ) ەو دەلێت: پێم گەشتوو کەوا (الشُّبْلِيُّ) بە ئەوەندەو ئەوەندە خوێ چاوەکانى پەشتوو، بۆ ئەوێ لە سەر شەوئوئو رابی و نەنوێت.

نووسەر دەفەرمی:ت:

ئەمە کرداریکی ناشیرینە، بۆ موسلمان ھەڵاڵ نییە ئەفسى خۆى ئازار بات، ئەو ھۆکاریکە بۆ کوژیوون، جایز نییە شەوئوئو بە بەردەوامى ئەنجام بەیت، چونکە بەو کارە ھەقى ئەفسى خۆت دەفەوتینیت، بەلام وادیارە شەوئوئو بەردەوام و کەم خواردن تووشى ئەو باروھال و کردەوانەى کردووە.

دەلێم _ ابن الجوزي _ : (أبو حامد الغزالي) دەگێڕتەو کەوا (الشُّبْلِيُّ) جاریک پەنجا دیناری بردو، فریى دانە نیو دیجەلەو، گوتی: ھەرکەس خۆشویستووی، خوای تەعالی سەر شوێرى کردووە!

من سەرم سوڤ دەمیڤنی لە (أبو حامد) زیاتر لە سەرسوڤمانم لە (الشُّبْلِي)، چونکە
(أبو حامد) ئەو قسانە لە ڤووی پیاوە ئێدان و ستایشکردنەو بەس دەکات ئەک لە ڤووی
نکو ئیکردنەو، باشە کاریگەری فێقهەکەت لە کوێیە؟

✱ نه فامیه فیهیه گانیان:

له (حُسَین) ی کورپی (عبدالله القزويني) وه ده لیت: کهسانیک که هاو مه جلیسی (بَنان) (۱۷۰) بوون بۆیان باسکردم که گوتبووی: پوژتیک نه متوانی پوژی پهیدا کهم، زۆریش زهروور سووم، پارچه زیرتیکم بینی له سهر رینگه که فری درابوو، ویستم بیبهه، به لام گوتم: (لُقْطَةُ) یه (۱۷۱). بۆیه وازم لیتهینا، به لام نهو فرموده ییم بیرکوته وه که ده یگپرنه وه: ((لو أَنَّ الدُّنْيَا کَانَتْ دَمًا عَبِيطًا لَکَانَ قَوْلُ الْمُسْلِمِ مِنْهَا حَلَالًا)) (۱۷۲) واته گوايه پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فرموویه تی: ((ته گهر دونیا خوئینیکی پوختی نهرمی پاراو بوايه، به دلنیایی برئوی موسلمانن لی حه لال ده بو)).

بۆیه برده و، خسته نیو ده مم و، زۆر ریم نه کرد، به نه لقه یه کی مندالان گه شتم، یه کتیکان قسه ی بۆ ده کردن، یه کتیک تریش لینی پرسى: چ کاتی بهنده هه قیقه تی راستگوئی ده ست ده که ویت ؟ گوتی: ته گهر پارچه که ی له ده می فری دا. بۆیه منیش پارچه کهم له ده مم ده رهیناو، فری دا.

نووسهر ده فرمیت:

فه قیهان هیه جیاوازه کیان له نیتواندا نییه که فری دانی جایز نییه.

۱۷۰ _ بَنان: نهه پیاوه ناوی (بَنانُ الْحَمَالِ) ه، یه کتیکه لهو کهسانه ی که به زوه دو ته صوف ده ناسرا ! (السُّلَمي) له (طبقات الصوفية) دا (ص ۲۹۱ _ ۲۹۴) ژيانامه که ی باسکردو وه.

۱۷۱ _ لُقْطَةُ: نهو شتانه یه که له خاوه نه که ی ون ده بی، یاخود لینی به جی ده میتی، له شوئینیکی وادا که مولکی هیه که سیک نی یه، یاخود له رینگه یه کدا، ههر که سیک بیدۆزیتته وه بۆی دروسته هه لیگریتته وه، ههروه ها بۆی دروسته وازی لی بیتیت، به لام هه لگرتنه وه ی له وازلیتهینانی باشتره ته گهر باوه ری به خۆی هه بوو که به پیوستیه کانی هه لده ستی، نه وه ش چهن دین حوکی خۆی هه یه، پروانه: أَبِي الشَّجَاع: متن الفتح القريب، وه رگپ.

۱۷۲ _ موضوع " كما في ((أحاديث القصاص)) (رقم ۷۹)، و ((تنزيه الشريعة)) (۲ / ۱۹۹). ته ماشاکه _ ره همه تی خوات لی بیت _ کرده وه ی ناپه سه ند ده کمن و، فرموده ی (موضوع) ی بۆ ده که نه به لکه !

سەر سوپمانیش لهوه دایه که به قسهی مندالێک فریی داوه که نازانی چ دهلیت !
(أبو حامد الغزالي) ده گێڕێتهوه کهوا (شقيق البلخي) چوو دهیدهنی (أبي القاسم) ی
زاهید، له نیو پۆشاکه کهیدا شتیکی بهستبوو، پیتی گوت: ئەمه چی یه که بهلاتهوهیه ؟
گوتی: چهند باده میکه برایه کم پیتی دام و گوتی: ههزم بهوهیه له سهر ئەمه فتار بکهی.
گوتی: نهی (شقيق) تۆ باسی خۆت ده کهی و لهو باوه په دای تاوه کو شهو بژیی، کهوا بوو
هه رگیز قسه ت له گهڵ ناکه، نهوه بوو ده رگاگهی به پرومدا داخست و، چوو زووری.

دهلیم _ ابن الجوزي _ : ته ماشای ئەم فیهه ورده بکه، چۆن هه جری موسلمانیتی کرد
به هۆی کرداریکی جائیزه وه، به لکو مندوبه وه، چونکه مروؤ فرمانی پیکراوه که شتیکی
ناماده بکات بۆ نهوهی فتاری له سهر بکات، ناماده کردنی شت پیش هاتنی کاته کهی پێک و
پێک بوونه له بریارو کرداردا، خوای تعالی ده فرمیت: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾
﴿الأنفال: ۶۰﴾ واته ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ﴾ (نهی ئیمانداران) نامادهی بکه بۆیان ﴿مَا
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ نهوهی له توانا تاندا ههیه (۶۷۳). پێغه مبهری خواش _ صلی الله علیه
وسلم _ بژووی سالتیکی بۆ خێزانه کانی پاشه کهوت کرد بوو (۶۷۴). پێشهوا (عمر) یش _ خوای
لی پازی بیته _ نیوهی ماله کهی هیناو، پاشماوه کهشی پاشه کهوت کردو، کهشیش نکۆلیی لی
نه کرد.

به راستی نه فامبوون به زانست نهو زاهیدانهی خراپ کرد.

له (أحمدی کوری) (إسحاق العُمانی) وه دهلیت: له هند شتیخیکم بینی، که به (الصابر)
واته به نارامگر ناو ده برا، ته مهنی صد سالتی تیه پاندبوو، کهچی یهک چاوی نوقاندبوو.
منیش پیم گوت: نهی نارامگر ! بۆچی بهم جوړه نارام ده گری ؟ گوتی: ناره زووی پازاوهیی
دونیا م کردو، ههزم بهوه نه بوو له ته ماشا کردنی تیر بم، بۆیه ههشتا ساله چاوێکم نوقاندو،
نه مکرده وه !

۶۷۳ _ مهلا محمد مهلا صالح، پوختهی تهفسیری قورئان.

۶۷۴ _ رواه البخاري (۵۳۵۷)، ومسلم (۱۷۵۷) "عن عمر".

دهلیم _ ابن الجوزي _ : مەبەستی ئەوەبوو کە بەیەك چار تەماشای دنیا بکات بۆ ئەوەی
پازاوهیی دنیا سەرقاتی نەکات و پۆژی دواى بیرجێتەوه، بۆیه داواى دروستى ئەقل و هۆش
لە خواى تعالى دەکەین.

(يُوسُفُ) ی کۆری (أَيُّوبَ الْهَمْدَانِي) لە شێخەکەى خۆیەوه (عبدالله الجوني) دەگێڕێتەوه کە
گوتبووی: ئەم زالبوون و سەرکەوتنەم (٦٧٥) بەهۆی میحرابەوه دەست نەکەوت، بەلکو لە
شوێنى ئاودەستەکەوه !

بۆیه بەسەرھاتی خۆی دەگێڕێتەوه، دەلیت: لە ئاودەستدا کارم دەکرد، پۆژێك کە گسکم
دەداو پاکم دەکردەوه، نەفسم پیتی گوتم: تەمەنى خۆت لەمەدا بەسەر برد ! بۆیه بە نەفسی
خۆم گوت: تۆ گەشتوتە ئەو ناستەى کە لووت بەرزى بەرامبەر بە خزمەتکردنى بەندەکانى
خواى تعالى بنوێنى، بۆیه سەرى بیرەکەم کردەوه، خۆم تێخست و، دەمى خۆم لە
پیسایەکی پر دەکرد، ئەوانیش ھاتن و، دەریان ھێنام و، شتمیان !

دهلیم _ ابن الجوزي _ : تەماشای ئەم ھەژارە بکەن چۆن وای زانیووە کە کۆبونەوهی
ھاوہلان بە دەوریدا زالبوون و سەرکەوتنە، واشی زانیووە کە ئەو زالبوون و سەرکەوتنە تەنھا
بە هۆی ئەوەوە بوو کە خۆی خستۆتە نێو پیسایەکەوه، دەمى لە پیسایەکە پرکردوو، وای
زانو بەهۆی ڕەفتارەکەییەوه پلەو پایەییەکی بەرزى لە ڕەوشت و بەرزیدا پێدراو، بەو ھۆشەو
بەھاوہلی زۆر پاداشتی دراوہتەوه. کەچی ڕەفتارەکەى تەنھا سەرپێچییەو، سزای بۆ پێویست
دەکات.

بەگشتی، کاتی ئەمانە زانستیان ون کرد، کردەوهی بێ سەرو بەرەیان زۆر بوو.
لە (عَمْدِي) کۆری (عَلِيَّ الْكُتَّانِي) ھە دەلیت: (الحُسَيْنِي) کۆری (منصور) سەرتای
دەستپێکردنى بوو کە ھاتە مەککە، ئیمەش ماندوو بوین تا پۆشاکی (الْمُرْقَعَة) کەمان لى

---

٦٧٥ _ مەبەستی ناویانگیەتی بەلای ھاوہلانی خۆیەوه، کە ئەو ھاوہلانی بۆ لای خۆی ڕانەکیشاو
بەهۆی کۆشەکانی و میحرابی نوێزەکەییەوه، بەلکو بەهۆی چیرۆکی ((ئاودەستەکەوه)) کە دەیگێڕێتەوه !!

سه‌ند، ئسپییە کمان تیدا دۆزیه‌وه، کیشامان نیو (دانق) بوو، له بهر زۆری خو پاهینانی و !
توندی تیکۆشانی بهرامبه‌ر به نه‌فسی خوئی !

ده‌لیم _ ابن الجوزي _ : ته‌ماشای ئەم کەسە بکەن، کە چەندە نه‌فامه به‌و پاکیتییه‌ی کە
شەرع هانی خەلکی بۆ داوه، تا ئەو ناسته‌ی شەرع پێی داوه به‌و کەسه‌ش کە نیحرامی
به‌ستوه (١٧٦) سه‌ری بتاشی _ کە تاشینی له‌و شوینەدا قەده‌غه کراوه _ نه‌گه‌ر نه‌سپێ
یاخود شتی دیکه‌ نازاری بات، قەده‌غه‌کردنه‌کەشی به‌ خێر یا قوریانی یا پۆژووکردن
چاکردۆته‌وه، له‌ویش نه‌فامتر ئەو کەسه‌یه‌ کە واده‌زانی به‌رده‌وام به‌وون له‌ سه‌ر پیسی، خو
پاهینانه !!

---

١٧٦ _ له‌م باره‌وه‌ خوای ته‌عالی ده‌فرمیت: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ
صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ (البقرة: ١٩٦) واته‌ ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا﴾ ئینجا هه‌ر کامێک له‌ ئێوه
نه‌خۆش بوو ﴿أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ﴾ یان نازاریک له‌ سه‌ریدا هه‌بوو ﴿فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ﴾ (نه‌گه‌ر سه‌ری
تاشی) بریتی یه‌ک بدات کە پۆژوو (ی سێ پۆژه) ﴿أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ یان خێرتێک یان قوریانیه‌ک بکات.
مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

✱ شان و شهوکه‌تی خۆیان ده‌رۆخینن:

تاقمێك له صوفیه‌كان خۆیان فرێدایه نێو تاوانه‌وه‌و، گوتیان: مه‌به‌ستمان ئه‌وه‌یه كه له به‌ر چاوی خه‌لك بكه‌وین، به‌وه‌ش له شان و شهوکه‌ت پزگارمان ده‌بێ، كه‌چی نه‌یانزانیه‌و شان و شهوکه‌تی خۆیان به‌لای خۆی ته‌عالاوه‌ نه‌هێشتوه‌و، چونكه به‌و په‌فتاره‌یان سه‌رپێچی شه‌رعیان كردوه‌.

بۆیه ده‌یانبینی ناشیرینترین په‌فتاره‌کانی خۆیان ئه‌نجام ده‌ده‌ن و، چاکترین کردوه‌کانی خۆیان ده‌شارنه‌وه!

ئه‌وه‌ی ئه‌نجامی ده‌ده‌ن له هه‌موو شتێك ناشیرینتره‌، ئه‌وه پێغه‌مبه‌ری خوايه _ صلی الله علیه وسلم له باره‌ی (ماعز) هه‌و كه له كه‌ل كه‌نیزه‌كێكی (هَزَال) دا داوێن پیسی كردبوو، به (هَزَال) ده‌فرمیت:

((هَلَّا سَرَّتَهُ بَشْرِكَ يَا هَذَا)) (١٧٧).

واته ((ده‌ی بریا به پۆشاکه‌کی خۆت نه‌یتیه‌که‌یت داپۆشیا)).

که‌سانێك له هاوه‌لان به‌لای پێغه‌مبه‌ری خوادا _ صلی الله علیه وسلم _ تێپه‌ریبون له کاتی‌که‌دا له گه‌ل (صَفِيَّة)ی خێزانی‌دا ده‌دوا، ئه‌وه‌بوو پیتی گوتن:

((إِنَّهَا صَفِيَّةُ)) (١٧٨).

واته فەرمووی: ((به‌راستی ئه‌مه (صَفِيَّة)یه)).

---

٦٧٧ _ رِوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (٤٣٧٧)، وَأَحْمَدُ (٥ / ٢١٧)، وَالْحَاكِمُ (٤ / ٣٦٣)، وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ (٨ / ٣٣٠ _ ٣٣١)، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الْكَبَرِيِّ) "كَمَا فِي (تَحْقِيقِ الْأَشْرَافِ)) (٩ / ٧٠)، وَالطَّبْرَانِيُّ فِي (الْكَبِيرِ)) (٢٢ / ٢٠١) " مِنْ طَرِيقَيْنِ عَنْ هَزَالٍ:

وَرِوَاهُ مَالِكُ (٢ / ٨٢١) عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ بَلَاغًا، وَمِنْ طَرِيقَةِ النَّسَائِيِّ فِي (الْكَبَرِيِّ)) أَيْضًا. وَهُوَ حَدِيثٌ حَسَنٌ.

٦٧٨ _ رِوَاهُ الْبُخَارِيُّ (٤ / ٢٤٠)، وَمُسْلِمٌ (٢١٧٥) عَنْ صَفِيَّةَ.

دَلنیا بِن خەلکیکی زۆر نامادەن خۆیان بەدور بگرن لەو شتانەی کە دەبێتە هۆی بەدگومان دروست کردن، چونکە برواداران شایتەحالەکانی خوان لە سەر زەویدا.

(حُذِيفَةُ) چوو دەری بۆ نوێژی هەینی، بەلام فریای نەکەوت، تەماشای خەلکی کرد و دەگەڕێنەو، ئەوەبوو خۆی شار دەو، بۆ ئەوێ خەلک گومانی خراپی پێ نەبەن.

پیاویک بە هاوێکی پێغەمبەری خۆی _ صلی الله علیه وسلم _ گوت: من ئاوەها و ئاوەها تاوانم ئەنجام داوە، ئەویش پێی فەرموو: دَلنیا بە خۆی تەعالی نەیتێهە کە داپۆشیوی، ئەگەر خۆی خۆت نەیتێهە کە خۆت داپۆشی.

ئەمانە بەراستی سەرپێچی شەریعتیان کردووە، ویستیان ئەو خووێ سروشتیە لابەرن کە نەفسی مەرۆکی لە سەر دروستکراوە.

★ نُه و كهسانه ی له نه هلی ئیباحه چوونه ته نیو

صوفیه کانه وه:

كهسانێك له نه هلی ئیباحه تێكهڵ به صوفیه كان بوون و، خۆیان به وان چواند، بۆ نه وهی خوێنی خۆیان بپاریژن، نه مانه بۆ سی بهش دابهش ده بن:

بهشی یه كه م: كافر، تاقمێكیان دان به خوای _ سبحانه و تعالى _ دا نانێن، كهسانێكیشیان دانی پێدا ده نێن، به لّام نكۆلێی له پیغه مبه رایه تی ده كهن، واتێگه شتون نه وهی كه پیغه مبه ران هیناویانه مه حاله .

ئهم كهسانه كاتێ وێستیان نه فسی خۆیان له ئاره زوواتدا تێر بكهن، هیچ كۆمه لێكی دیکه یان به دینه كرد بۆ نه وهی خوێنی خۆیان له نێواندا بپاریژن، خۆیان له نێواندا بشارنه وه، مه به سه كانی نه فسیان ده سته كوێت وه كو رێبواره پری ته صوف، بۆیه به ئاشكرا چوونه ریزیانه وه، به لّام له ناخه وه كافر بوون، ئهم كهسانه جگه له شمشیر هیچی تریان بۆ باش نییه، نه فره تی خوایان لی بیت.

بهشی دووهم: تاقمێكێن دان به ئیسلامدا ده نێن، به لّام ته نها چا ولیكاری شیخه كانیان ده كهن، به بی شوێنكه وتنی به لگه یه ك و، به و هاو شیوانه، نه وان فره مانێ شیخه كانیان جێبه جێ ده كهن، یاخود له كرده وه كاندا لاسایی نه وان ده كهنه وه.

بهشی سی یه م: تاقمێكێن تووشی چهند گومانیک (شُبّهات) بوون و، به پیتی نه و گومانانه رفته ریان كرد (٦٧٩).

نه و بنه رته ی كه گومانه كانی بۆ دروست كردن، نه وه بوو كه ده ستیان كرد به ته ماشا كردنی رێبواره ركه كانی خه لك، ئیبلیسیش سه ری لی شیواندن و، وای به خه یالدا هینان كه به لگه و

---

٦٧٩ _ پێویسته نه و به نده یه ی كه خوای تعالی رێنویتی كردووه بۆ ناسینی هه ق به به لگه و، راستی و دروستی به سه لماندن، چیر له كهسانی گومان دروستكارو، وشه پا زاوه كانیان و، ده سه واژه شیرینه كانیان ئاوپ نه داته وه !! ((چونكه دل لاوازه، گومانیش رقیتمه ره))!

سه‌ماندنه‌كان ناتوانن وه‌لامی گومان و شوبه‌كان به‌نه‌وه، جیا‌کردنه‌وه‌ی هه‌ق و راستیش ئاسته‌م و قورسه، مه‌قصدو مه‌به‌ستیش زۆر له‌وه به‌پێژت‌ره كه به‌زانست ده‌ست بكه‌وێت، ده‌ستكه‌وتنیشی ته‌نها پۆزیه‌كه‌و به‌بهنده ده‌دری، نه‌ك به‌فێربوون و داوا‌کردنی زانست، به‌م قسانه ئیبلیس ده‌روازه‌ی پزگاری‌بوونی لی داخستن كه فێربوونی زانسته، بۆیه رقیان له‌ ناوی زانست ده‌بویه‌وه، وه‌كو چۆن (الرافضی) رقی له‌ ناوی پێشه‌وايان (أبو بكر) و (عمر) ده‌بێته‌وه، وه‌ ده‌لێن: زانست په‌رده‌یه، نه‌و په‌رده‌یه‌یه كه ناهێلێت زانایان به‌ مه‌قصدو مه‌به‌ست بگهن. نه‌گه‌ر زانایه‌ك نكۆلیان لی بكات، به‌ شوێنكه‌وتوانیان ده‌لێن: نه‌م پیاوه له‌ ناوه‌پۆكدا (الباطن) له‌ گه‌ڵ ئێمه‌دا سازیارو هاو‌پایه، به‌لام بۆ خه‌لكانی ئاسایی نه‌قل لاواز دژی نه‌وه به‌ده‌رده‌خات كه ئێمه‌ باوه‌رمان پێیه‌تی.

وه‌ نه‌گه‌ر زاناکه به‌ گرنگی زیاتره‌وه له‌ دژیان کردار بكات، ده‌لێن: نه‌مه‌ گه‌مزه‌یه‌و به‌ كۆتی شه‌ریعت پێوه‌ند كراوه، نه‌و رووپۆشراوه، ناتوانیت به‌ مه‌قصدو مه‌به‌ست بگات. پاشان به‌ پێی گومانگه‌لیك په‌فتاریان كرد كه بۆیان دروست بوو، نه‌گه‌ر تیگه‌شتنایه، به‌دڵنیایی ده‌یانزانی كه كاتی به‌ پێی پێوستی گومانه‌كاني خۆیان په‌فتار ده‌كهن، نه‌وه‌ش دیسان زانسته، بۆیه نكۆلیی كردنیان له‌ زانست پووج بویه‌وه.

من _ ابن الجوزي _ : گومانه‌كانیان باس ده‌كه‌م و، ناشكرایان ده‌كه‌م _ إن شاء الله تعالی _ :

_ سه‌باره‌ت به‌ قه‌زاو قه‌ده‌ر:

گومانی یه‌كه‌م: نه‌وان گوتویه‌: نه‌گه‌ر شته‌كان له‌ كۆنه‌وه موقه‌ده‌ر كرابی و، كۆمه‌لانیك بۆ كامه‌رانی تاییه‌ت كرابن و، كۆمه‌لانیكیش بۆ به‌دبه‌ختی تاییه‌تكرابن، وه‌ كه‌سی كامه‌ران به‌دبه‌ختی نه‌بینی و، كه‌سی به‌دبه‌ختیش كامه‌رانی نه‌بینی، وه‌ خودی كرده‌وه‌كانیش ناویست‌ریت، به‌لكو نه‌و كرده‌وانه ته‌نها بۆ به‌ده‌سته‌پێنایی كامرانی و، دوورخستنه‌وه‌ی به‌دبه‌ختیه‌كه‌یه، بوونی كرده‌وه‌كانیش پێشمان كه‌وتوه، بۆیه پێوست به‌وه ناكات نه‌فس له‌

کارو کرده و دا ماندوو بکریت، یاخود له ئاره زووات دور بخریتهوه، چونکه نهوهی وه کو قه دهرو چاره نوس نوسرابی، نهوا به دلتیایی ههرا وادهبی.

بۆ وه لآمانه وهی ئهه گومانه ده لیتین: ئهه دهست پیوه نانی هه موو شه ریعه ته کان و، پووچ کردنه وهی تیکرایی حوکی کتیبه کان و، سه رزه نشتر کردنی که بۆ ههرا هه موو نهو پیغه مبه رانه ش که شه ریعه تیان بۆ دابه زیوه، چونکه که خوای تعالی ده فره میت: ﴿ اَقِمْوا الصَّلَاةَ ﴾ ﴿ الانعام: ۷۲ ﴾ واته به ریکی نوێ به جی بینن (۱۸۰)، که سی وایان تیدایه ده لیت: بۆچی نوێ بکه م؟ نه گه ر له نه هلی کامه رانی م، له نه غامدا ههرا کامه ران ده م! نه گه ر له نه هلی به ده به ختیش م، له نه غامدا ههرا به ده به خت ده م، که وابوو به ریکی نوێ نه غامدان چ سوودیکی بۆ من ده بی؟

ههروه ها که خوای تعالی ده فره میت: ﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ ﴾ ﴿ الاسراء: ۳۲ ﴾ واته وه نزیکی زیناش مه که ونه وه (۱۸۱)، ده لیت: بۆچی ئاره زووات و رابواردن له نه فسی خۆم قه ده غه بکه م، له کاتی که کامه رانی و به ده به ختی نوسراوه، تهواو بووه؟

بۆ فیرعه ونیش هه بوو هه مان نهو قسانه به (موسی) پیغه مبه ر بلیت، کاتی (موسی) پیغه مبه ر پی فره موو: ﴿ هَلْ لَكَ اِلٰی اَنْ تَرْکٰی ﴾ ﴿ النازعات: ۱۸ ﴾ واته وه ئایا ده ته وی پاک بیته وه له (گونا) (۱۸۲).

پاشان سه رزه نشته کانی ههنگاو ده نیت و خوای خولقی نه ریش ده گریته وه، پی ده لیت: سوودی ناردنی پیغه مبه ران له لایهن تۆوه چی یه، له کاتی که نه وه رووده ات که تۆ ته قدیرت کردوه و نوسیوته؟

به لآم دلتیابه ههرا شتیک بیته هوی ره تکر دنه وهی کتیب و به نه فامزانی پیغه مبه ران مه حال و پووچه، بۆیه کاتی هاوه لآن به پیغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فره موو:

۶۸۰ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فسیری قورئان.

۶۸۱ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فسیری قورئان.

۶۸۲ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوختهی ته فسیری قورئان.

((أَلَا نَتَكَلَّفُ؟)) واته نایا ده کریت پشت ببهستین بهوهی که بۆمان نووسراوه، واز له کارو کردهوه بپنین؟ نهویش پیتی فهرموون:

((اعْمَلُوا، فَكُلُّ مُيَسَّرٌ لِّمَا خُلِقَ لَهُ)) (٦٨٣) واته ((کارو کردهوه بکهن، ههموو که سیک خوای تعالی هۆکاری بۆ ناسان کردووه که بهروه نهوه بپروات که بۆی خولقیتراوه)).

وه بزانه ئادهمی کارو کردهوه که سب و دهستکهوتی چاک و خراپی ههیه که خۆی ههلبدهبژیریت، له سهر نهوه پاداشت و سزای دهدریتهوه، نهگهر سهریپچی کرد، بۆمان پوون دهبیتهوه که خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ پیشت قهزای کردووه نووسیویهتی که نهو که سه سهریپچی بکات، بهلام له ههمان کاتدا نهقلی پێداوه دهتوانی خراپه سهریپچی نهکات، بۆیه له نهجمادا که سزای دهوات، نهو سزادانه له بهر نهویه که نهو که سه ههستاه به سهریپچی کردن، نهک له سهر نهوهی که زاتی خۆی شتهکهی قهزا کردووه نووسیویهتی، بۆیه بکوژ دهکوژریت و، کاتی لعم بارهوه باسی قهزاو قهدهریش دهکات، بههانهکهی وهرناگیریت.

له راستیدا پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ له تهماشاکردنی قهدهر وازی پیهینان، بۆ نهوهی کارو کردهوه بکهن، چونکه فرمانکردن و قهدهغه کردنهکانی خوای تعالی شتیکی ناشکرایه، پێویسته مرۆفه ههردوکیان بهجی بپینی، نهوهش که خوای تعالی لهو بارهوه تهقدیری کردووه نووسیویهتی شتیکی نهپینی و نهزانراوه، بۆیه بۆ ئیمه نییه واز لهو تهکلیف و سهپاندنه شهرعیانه بپنین، که دهیانزانین، له بهر قهزاو قهدهر که نهپینهو بهلای ئیمهوه نهزانراوه.

فهرمایشتی پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ : ((فَكُلُّ مُيَسَّرٌ لِّمَا خُلِقَ لَهُ)): ناماژهیه که بۆ هۆیهکانی دهستکهوتنی نهوهی که خوای تعالی تهقدیری کردووه، بۆ غوونه نهگهر خوای تعالی زانستی بۆ که سیک تهقدیر کردبی، نهوا رینگهی فیروون و خۆشهویستی و تینگهشتنیشی بۆ ناسان دهکات، وه نهگهر نهفامیشی بۆ که سیک دیکه تهقدیر کردبی، نهوا خۆشویستی زانستی له دل دردههینی، ههروهها نهگهر خوای تعالی بۆ که سیک تهقدیری

کورپێکی کردبێ ئەوا هاوسەرگیری بۆ ئاسان دەکات، وه نهگهر بۆ کهسێک تقدیری کوری نهکردبێ ئەوا هاوسەرگیری بۆ ئاسان ناکات.

__ سهبارهت به نهفامبونيان به خوای تعالی:

گومانی دووهم: ئەوان ده‌ئێتن: به‌پراستی خوای __ عزوجل __ پێوستی به کاروکرده‌وی ئێمه نییه‌و، موته‌ئه‌سیرو کارتێکراو نابێ به کرده‌وه‌کانمان، سه‌رپێچی بیت یاخود گوێزپایه‌لی، بۆیه پێوست ناکات نه‌فسی خۆمان به‌بێ سوود ماندوو بکه‌ین.

پێوسته سه‌رته‌ و ده‌لامی ئهم گومانه به‌ینه‌وه به‌هاوشیوه‌ی و ده‌لامدانه‌وی گومانی به‌که‌مو، ده‌ئێتن: ئه‌مه په‌تکردنه‌وی شه‌رعه سه‌بارهت به‌و شتانه‌ی که فه‌رمانی پێکردوین، وه‌کو ئه‌وه‌یه که به پێغه‌مبه‌رو خوای تعالی بلێتن: هیچ سوودێک له‌وه‌دا نییه که فه‌رمانتان پێکردوین.

پاشان سه‌بارهت به‌م گومانه ده‌دوین و، ده‌ئێتن: هه‌رکه‌سێک وایزانیوه که خوای __ جل __ و علا __ سوود له گوێزپایه‌لی و په‌رستنی که‌ ده‌بینی، یاخود به‌هۆی سه‌رپێچه‌که‌وه زیانی پێ ده‌گات، یاخود شتیکی ده‌ست ده‌که‌وێت (٦٨٤) ئەوا خوای تعالی نه‌ناسیوه، چونکه خوای

---

٦٨٤ __ ومن ذلك قوله __ صلى الله عليه وسلم __ فيما يرويه عن ربه __ سبحانه وتعالى __: ((يَا عِبَادِي: إِنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي، فَتَضُرُّونِي، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي، فَتَنْفَعُونِي، يَا عِبَادِي: لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ، كَانُوا عَلَى أَتَقَى قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا، يَا عِبَادِي: لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَكُمْ، وَإِنْسَكُمْ وَجَنَّتُمْ، كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا)).
رواه مسلم (٢٥٧٧) عن أبي ذر. واته ((ئە‌ی به‌نده‌کام: ئێهه به‌پراستی ناتوانن بگه‌نه ناستی زیان پێگه‌یاندن، تا زیا‌م پێگه‌یه‌نن، وه ناتوانن بگه‌نه ناستی سوود پێ به‌خشین، تا سووم پێ به‌خشن، ئە‌ی به‌نده‌کام: نه‌گهر سه‌رتاو کو‌تاتان، مرۆ‌ و جنۆکه‌تان، ده‌لیان وه‌کو ده‌لی له خواترستین که‌ستان بیت، هیچ له مولکی من زیاد ناکات، ئە‌ی به‌نده‌کام: نه‌گهر سه‌رتاو کو‌تاتان، مرۆ‌ و جنۆکه‌تان، ده‌لیان وه‌کو ده‌لی خراپترین که‌ستان بیت، هیچ له مولکی من که‌م ناکات)).

وانظر ما علقته على هذا الحديث في تحقيقي لـ ((نصيحة الملك الأشرف)) (ق ١٣) للضياء المقدسي، طبع في دار الهجرة، الدمام.

تعالی پاک و بیگه له هه موو عه ره زو غه ره ز، سوود وه گرتن و زیانی که وه به دوره، له راستیدا سوودی کارو کرده وه ته نها بۆ نه فسی خۆمان ده گه پته وه، وه کو شه وی خوی _ عَزَّوَجَلَّ _ ده فره میت: ﴿ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ﴾ العنکبوت: ۶ ﴿ واته وه هه رکه س جیهاد بکاو تی بکوژی شه ته نها بۆ خوی تی ده کوژی (۶۸۵)، هه روه ها ده فره میت: ﴿ وَمَنْ تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ ﴾ فاطر: ۱۸ ﴿ واته وه هه رکه س خوی پاک پاگری (له تاوان) شه به راستی (سوودی) خۆپاک پاگرته که ی هه ر بۆ خۆیه تی (۶۸۶)، له راستیدا کاتی پزیشک فره مانێ خۆپاریزی به نه خۆش ده دات، له بهر بهر شه وه ندی نه خۆشه که یه، نه ک بۆ بهر شه وه ندی تاییه تی خۆی، بزانه که وه کو چۆن جهسته جو ره ها بهر شه وه ندی و زیان له خۆراک وه رده گری، به هه مان شیه نه فسیش جو ره ها بهر شه وه ندی و نه فامی بهرام بهر به زانست هه یه، هه روه ها بۆ بیرو باوه رو کارو کرده وه ش، بۆیه دانهری شمرع وه کو پزیشک وایه خۆی زاناره بهو بهر شه وه ندیانه ی فره مانێ پی ده کات.

__ سه باره ت به فراوانیی ره حمه ت و بهزهیی خوی تعالی:

گومانی سی یم: به راستی فراوانیی ره حمه ت و بهزهیی خوی تعالی جیگیر بوه، ئیمه ش لهو ره حمه ت و بهزهیه بی بهش نابین، بۆیه هه یج ریگریک به دینا کریت بۆ شه وی نه فسی خۆمان له ناره زووات بیبهش بکهین.

وه لامي شه مه وه کو وه لامي یه که مه، چونکه به پیتی شه قسه یه بی، ده بی هه ستین به دور خسته وه ی هه موو شه هه ره شانه ی که پیغه مبه ران هیناویانه، وه به سووک دانانی شه وی که به توندی لهو باره وه وریایان کردینه ته وه، باسی توندی سزاکانیان بۆ کردوین.

شه وی که سه رلیشتیواندنه کانی ئیبلیس له م باره وه ناشکرا ده کات شه وه یه که خوی _ عَزَّوَجَلَّ _ وه کو چۆن نه فسی خۆی به ره حم و بهزهیی وه سف کردووه، هه ر ناوه ها ش نه فسی

۶۸۵ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورئان.

۶۸۶ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورئان.

خۆی به سزاده‌ری توند وه‌سف کردووه، ئیمه زۆر به ناشکرا ته‌ماشای ده‌که‌ین، وه‌لی و پیغه‌مبه‌ران به نه‌خۆشی و برسی‌تی تا‌قی ده‌کرینه‌وه، له‌ سه‌ر هه‌له‌و تاوان و زه‌لله‌کانی‌شان سزا ده‌درێن.

چۆن خۆمان دُنیا‌که‌ینه‌وه له‌ کاتی‌که‌دا نه‌و که‌سانه‌ی که‌ پزگاری‌ونیان یه‌ک‌لا‌کراوه‌ته‌وه، لی‌ی ده‌ترسین، نه‌وه (إبراهيم الخليل) له‌ پۆ‌زی قیامه‌ت‌دا ده‌فه‌رمی‌ت: ته‌نها نه‌فسی خۆم، ته‌نها نه‌فسی خۆم، (موسی کلیم الله) ده‌فه‌رمی‌ت: ته‌نها نه‌فسی خۆم، ته‌نها نه‌فسی خۆم (۱۸۷).
نه‌وه‌ش پێشه‌وا (عُمَرُ) _ خ‌وای لی‌ پازی بی‌ت _ ده‌فه‌رمی‌ت: وه‌یل بۆ (عُمَرُ) نه‌گه‌ر لی‌ی نه‌بوردری‌ت.

بزانه‌ نه‌و که‌سه‌ی ئومید‌ه‌واری په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی خ‌وای ته‌عالایه‌، ده‌بی‌ هۆ‌کاره‌کانی جی‌به‌جی‌ بکات، بۆ‌مونه‌ نه‌و که‌سه‌ی ده‌یه‌وی خ‌وای ته‌عالی به‌زه‌یی پێ‌دا بی‌ته‌وه‌، ده‌بی‌ له‌ هه‌له‌و تاوان زه‌لله‌کانی ته‌ویه‌ بکات، به‌هاوشی‌وه‌ی نه‌و که‌سه‌ی که‌ ئومید‌ه‌واره‌ خه‌له‌ودانه‌که‌ی دروینه‌ بکات، ده‌بی‌ هۆ‌کاره‌کانی دروینه‌کردنی پێ‌شه‌ر ناماده‌ کرد‌بی‌، ته‌ماشاکه‌ خ‌وای ته‌عالی ده‌فه‌رمی‌ت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ﴾ (البقرة: ۲۱۸) واته‌ ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ به‌راستی نه‌وانه‌ی به‌روایان ه‌ینا ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا﴾ و نه‌وانه‌ی کۆ‌چیان کرد ﴿وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ و تی‌کۆ‌شان له‌ پ‌تی خ‌وادا ﴿أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ﴾ نا نه‌وانه‌ چاوه‌پ‌روانی می‌ه‌ره‌بانی خ‌ودان (۶۸۸)، واته‌ خ‌وای ته‌عالی فه‌رموویه‌تی نه‌و که‌سانه‌ی نه‌و کارو کرده‌وه‌یه‌یان به‌جی‌ه‌یناوه‌، به‌راستی شایسته‌ن چاوه‌پ‌روانی په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی و می‌ه‌ره‌بانی په‌روه‌رگاریان بن، به‌لام نه‌و که‌سانه‌ی سوورن له‌ سه‌ر

۶۸۷ _ وذلك في حديث الشفاعة الطويل الذي رواه البخاري (۶ / ۲۶۴)، ومسلم (۱۹۴) "عن أبي هريرة.

۶۸۸ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورن‌ان.

تاوانکردن(۶۸۹)، وه له هه مان کاتیشدا ئومێدهواری په همت و بهزهیی خوان، نهوا ئومێدبردنیان له وه ئامدانهوهوه دوره. (معروفُ الکَرْخِي) ده ئیت: که به ئومێدی په همت و بهزهیی زاتیکیت و، له هه مان کاتدا گوێپایه ئیی نابی، به راستی سه ره شوێی و گێلێه.

نه فامبونیان به ویستی شهرع:

گومانی چواره م: تا قمیکیان وایان به دیکرد، که ویستی شهرع ته نها پاهینانی نه فسه کانه، بۆ نه وهی له خه لته و خه وشه بی سوودو که لکه کان پزگاری بیّت، بۆ نه وهی له کاروکرده وهی خراب دورکه ویتته وه، بۆیه که ماوه یه ک پاهینانیان به نه فسی خۆیان کرد، ته ماشایان کرد پاک بونه وه قورسه، نه وه بوو گوتیان: نه وه بۆ نه فسی خۆمان له شتی کدا ماندوو ده که یه که بۆ هیچ ناده میزادی ک به دی نایه ت؟! بۆیه له کارو کرده وهی چاک و خۆپاهینان وازیان هینا.

ئه م سه ره لی شتیواندنه به وه ئاشکرا ده بی، که نه وان وایان زانیوه ویستی شهرع سه ره کو تکردنی سیفاته ناده میزادیه کانی ناوه کیه، وه کو سه ره کو تکردنی ئاره زووات و، توو په بوون، هتد.

که چی نه مه ویستی سه ره کی شهرع نییه، واش به خه یالدا نایه ت نه وهی له خووی سه روشتی مر فدا چه سپاوه، به خۆپاهینان لا بر دیت، له راستیدا ئاره زوواتیش بۆ سوودیتک خولقی تئراوه، چونکه نه گهر ئاره زوو ککردنی خواردن نه بوایه، مرۆڤ ده فه وتا، نه گهر ئاره زووی هاوسه رگیری نه بوایه، وه چهو نه وه خسته نه وه ده پردرا، نه گهر توو په بوون نه بوایه، مرۆڤ له توانایدا نه بوو نه و شتانه له خودی خۆی دور خاته وه که زیانی پیده گه یه نن، هه روه ها

۶۸۹ _ ومنه قوله _ صلى الله عليه وسلم _:

((وَيْلٌ لِلْمِصْرِيِّينَ عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ))، واته ((وَيْلٌ بۆ سووریوان له سه ر تاوانکردن له کاتیکدا ده زانن نه وهی نه نجامی ده دن سه ری تچه و داوای لی بوردن نا که ن)).

رواه البخاري في ((الادب المفرد)) (رقم ۳۸۰)، وأحمد (۶۵۴۱)، والخطيب في ((تاريخه)) (۸ / ۲۶۵)، وعبد بن حميد في ((المنتخب)) (۱ / ۲۸۷)، والفسوي في ((تاريخه)) (۲ / ۵۲۲) "عن عبدالله بن عمرو. وسنده صحيح.

خۆشویستی مالا و سامان له خوی سروشتی ئاده میزادا چه سپینراوه، چونکه هۆکاری دهستکهوتنی ئاره زووه کانییتی.

له راستیدا مهبهست له خۆپاهینان، تهنه خۆگرتنهوهی نهفسه لهوهی که زیانی پێدهگهینی له ههر ههموو شتیك و، گهرا نهوهیهتی بۆ نهوهی نهو شتانه به شتوازیکی نیوهندو رێك و پێك بهکار بێنیت.

خوای تعالی بهو کهسانه دا ههلا ده دات که بهرگری له نهفسی خۆیان ده کهن بهرامبهر به ئارهزوواتی خراپه، له راستیدا مرۆف بهری نهفسی خۆی دهگری لهوهی که داوای دهکات، چونکه تهگهرداواکردنی ئارهزوواتی خراپه له خوی سروشتیدا نهبوايه، چیت مرۆف پتویستی بهوه نهدهبوو که بهرگری له نهفسی خۆی بکات.

خوای تعالی دهفرمیت: ﴿وَالكَافِرِينَ الْغَيْظُ﴾ ﴿آل عمران: ۱۳۴﴾ واته نهوانه ی رقی بهتینی خۆیان دهخۆنهوه (۶۹۰)، لێره دا ته ماشا ده کهین خوای تعالی فرموویهتی: نهوانه ی رقی خۆیان دهخۆنهوه، بهلام نهیفرمووه: نهوانه ی رقیان نییه، چونکه ناشکرایه ئاده میزاد له سروشتیدا رق ههیه، تهگهرد له بنه پتهوه نهیباوایه دهیفرموو: نهوانه ی رقیان نییه، وشه ی (الْكُفْرُ): واته خواردنهوهی رق و قین. له زمانی عه ره بیدا دهگوتریت: (كَظَمَ الْبَعِيرُ عَلَى جُرْتِهِ) واته وشتره که خۆراکه کهی له گه دهی ده رهینایه وه کاویوی کردو سه ر له نوێ گه پانیده وه.

لێره دا خوای تعالی بهو کهسانه دا هه لده دا، که نهفسی خۆیان له کاروکرده وهی نابه جی دهگه پیننه وه، کاتی رق و قینیان هه لده چی.

هه رکه سیك بانگه شه ی نه وه بکات که خۆپاهینان خووه سروشته کان دهگۆریت، دلنیا بن بۆ شتیکی مه حال بانگه شه دهکات. چونکه له راستیدا مهبهست به خۆپاهینان تهنه که مکرده وهی توندی و زۆر چالاکیونی شه هوه ت و ئاره زوواتی نهفس و توو په بوونه، نه ک لادانی له بنه پته وه.

کەسی خۆ ڕاهێنەر وەکو پزیشکی ئاقلە، لە کاتی ئامادەبوونی خۆراکدا ئەو دەخوات کە سوودی بۆ هەبێ و، وازدەهێنێ لەوێ کە زیانی پێدەگەیەنێت، بەلام ئەو کەسەیی خۆی ڕانەهێناوە وەکو مندالێکی نەفامە، هەموو ئەو شتەکان دەخوات کە حەزی لێیەتی و، گۆی بەو نادات چ کۆکردۆتەو.

— گومرا بونیان لە (الْوُصُولِ) واتە گەشتندا:

تومانی شینجتم: تاقمێک لە خۆ ڕاهێناندا زێدەڕۆیان نواند، بۆیە شتانیکیان بەدیکرد لە جۆرە کەراماتێک، یاخود خەوێگەلێکی چاک دەچوو، یاخود وشەگەلێکی جوانیان بۆ دەهات کە بەروبوومی بێکردنەووەو خەڵەوت بوون، بۆیە واتێگەشتن کە بە مەقصورو مەبەست گەشتوون، دەلێن: ((بەدلیایی گەشتین، بۆیە چیتەر هیچ شتێک زیانمان پێ ناگەیەنێت، چونکە ئەو کەسەیی بە کەعبە بگات، لە ڕێکردن دەوێستێت))! بۆیە لە کارو کردەووە وازیان هێنا، بەلام لە هەمان کاتدا ڕوخساری دەرەوێیان بە پۆشاکێ (الْمُرْقَعَة)و، بەرماڵ و، سەماکردن و، سۆز دەپازانەووە، بە دەستەواژە تاییبەتەکانی تەصوف لە بوارەکانی زانست و زانیاری و، سۆزو، ئارەزوو بۆ کردندا (الشَّوق) دەدوان، بۆ ئەوێ گومانی خراپیان پێ نەبردێت.

(ابن عقیل) دەلێت: بزانه کە خەڵک لە گوێڕایەڵی پەرەوێردگار چۆنەتە دەرەووە، لە بارودۆخی شەرع دوورکەوتونەتەووە بۆ پیادەکردنی بارودۆخە داهێنراوەکانی خۆیان:

کەسی وایان تێدا بوو کەسێکی تری جگە لە خۆی دەپەرست، چونکە زۆر بە گەورەیی دادەنا کاتی تەماشای دەکرد کە خواپەرستیە جۆراوجۆرەکان ئەنجام دەدات، پاشان وای ڕادەگەیاند کە ئەو بەگەورەدانانە وەسیلەیکە بۆ نزیک بوونەووە لە خوای پەرەوێردگار.

کەسی واشیان تێدا بوو دانی بە یەکتایی خوادا دەنا، بەلام پەرستەکانی ئەنجام نەدەدا، دەیگوت: ئەم پەرستانە شتانیکیە بۆ خەڵکانی ئاسایی دانراوە، چونکە هیچ زانست و زانیاریەکیان نییه!

ئا ئەمە جۆرێکە لە شیرک، چونکە خوای — عَزَّوَجَلَّ — زانیویەتی ناسینی زاتی خۆی قولایەکی دورەو جەوێکی زۆر بەرزە، دووریشە کەسێک کە ترسی ناگر نەزانی خۆی لێ بەدور

بگرتیت، چونکه خەڵك ئەندازەى سووتاندنەكەى دەزانن، خۆى تعالى دەفەرمیت: ﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا﴾ (الحج: ۳۷) ﴿وَاتِهِ﴾ ﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ﴾ هەرگیز ناگات بەخو ﴿لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا﴾ نەگۆشتى ئەو (قوربانى) ئەو نەخوینیان (۶۹۱) “بە گوێرەى ئەم نایەتە پروون دەبێتەو کە خۆى تعالى تەنھا بە پێى نیت و مەبەست کردەو کەن وەر دەگرتیت، وە تەنھا ناسینی خۆى تعالى بەبێ گوێراپەڵیی و پا بەندبوون بەس نییە، وە کو ئەوێ کە کۆمەڵی (باطنیة) بیاوەرە کەن و، صوفیەکان پشتی پێ دەبەستن.

لە (أبوعلی الرُّذْبَارِيُّ) بیان پرسى _ وە کو پیشتر ناماژەى پێدرا _ سەبارەت بەو کەسەى کە دەلیت: گەشتوومەتە پلەیک کە جیاوازی بارو حال کارم تێناکات !! ئەویش گوتى: دڵنیابن گەشتووە، بەلام بە سەقەرە گەشتووە (۶۹۲) !!

---

۶۹۱ _ مەلا محمد مەلا صالح، پوختەى تەفسیری قورئان.

۶۹۲ _ نموونەى ئەم کەسە ((واصل)) وە واتە گەشتووە، لە زەمەنى خۆماندا زۆرن، بۆیە تەماشای دەکەى بانگەشەى ((الولاية)) (!) دەکەن لە کاتی کدا کە نوێژ ناکەن ! بە بانگەشەى ئەوێ کە ((اليقين)) بیان بۆ هاتووە !!

ئەى تەماشای ناکەن ئەو ((اليقين)) ەى کە بانگەشەى بۆ دەکەن، تەنانت بۆ (محمد) ی گەورەى ئەو کەنى ئادەم _ عليه الصلاة والسلام _ نەهاتووە، لە کاتی کدا کە ئەمینداری ئەو زاتەى کە لە ئاسماندا یە، ئەو بۆو مردو، ئومەتەکەى بە نوێژکردن پادەسپاردو، هانی بۆ دەدان.

خۆى تعالى دەفەرمیت: ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ (الحجر: ۹۹) ﴿وَاتِهِ﴾ ﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ﴾ وە پەرورەدگارت بپەرستە ﴿حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ هەتا مردن یەخت پێ دەگرتیت، مەلا محمد مەلا صالح، پوختەى تەفسیری قورئان.

نا لەم نایەتەدا بە پروونی دەر دەکەوێت کە مەبەستی خۆى تعالى بە وشەى ((اليقين)) مردنە بە یەك دەنگى زانایانى ئیسلام.

★ ره‌خه‌گرتن له‌و رپیازهی صوفیه‌کان به‌کاری دینن له

لیکدانه‌وه‌کانیاندا (تأویل)؛

که زانستی صوفیه‌کان به‌شەرع کەم بویه‌وه، چەندین کارو گوشتاریان لی دە‌وه‌شایه‌وه کە هەڵال نە‌بوون، ئینجا کەسانێکی دیکەش کە لە‌وان نە‌بوون خۆیان بە‌ صوفیه‌کان دە‌چواندو، ناوی ئە‌وانیان لە‌ خۆیان دە‌ناو، وە‌کو ئە‌و شتانه‌یان لی دە‌وه‌شایه‌وه کە باسە‌مان بۆ کردن، کەسانی چاکیان دە‌گە‌من بوو، کۆمە‌ڵێک لە‌ زانیان زە‌میان کردن و، عە‌بیداریان کردن، تا ئە‌و ناستە‌ی تە‌نانت شیخە‌کانیشیان عە‌بیداریان کردن:

له (عبدالملك)ی کورپی (زیاد النصیبي) وه ده‌لێت: له‌ خزمە‌تی (مالک)دا بووین، باسی چە‌ند صوفیه‌کی وه‌ڵاتی خۆ‌مانم بۆ کردو، پێ‌م گوت: نایابترین پۆ‌شاک‌ی یە‌مە‌نی دە‌پۆ‌شن و، کارو کردە‌وه‌یان ئاوه‌هایه‌!

ئە‌ویش فە‌رمووی: تیا‌بچیت! تۆ‌ بلێی ئە‌وانە‌ موسڵمان بن!؟

ده‌لێت: پاشان ئە‌وه‌نده پێ‌کە‌نی تا راکشا.

ده‌لێت: کە‌سیک لە‌وانە‌ی کە‌ هاومە‌جلیسی (مالک) بوون پێ‌ی گوتم: ئە‌ی تۆ! بە‌پراستی هیچ بە‌لایه‌کی ترمان نە‌بینیوه ئە‌مە‌ندە‌ی تۆ لە‌ سەر ئە‌م پیاوه‌ گە‌وره‌تر بێ، هەرگیز شیخمان نە‌بینیوه پێ‌کە‌نیت.

له (یونس)ی کورپی (عبدالأعلى) وه ده‌لێت: گوێ‌بیستی پێ‌شه‌وا (الشافعي) بووم دە‌یفە‌رموو: ئە‌گەر پیاویک سە‌رتای پۆ‌ژی‌بوونه‌وه بێ بە‌ صوفی، دلێابن پێ‌ش ئە‌وه‌ی نی‌وه‌پۆ‌ بی‌ت گە‌مژە‌و بێ ئە‌قل بووه.

هە‌روه‌ها دە‌فە‌رمی‌ت: هەرکە‌سیک چل پۆ‌ژ لە‌ گە‌ل صوفیه‌کاندا بی‌ت، هەرگیز ئە‌قلی بۆ ناگە‌رێ‌ته‌وه!

پێ‌شه‌وا (الشافعي) له‌ شیعرێ‌کی‌دا فە‌رمویه‌تی:

وَدَعُوا الَّذِينَ إِذَا أَتَوْكَ تَنَسَّكُوا وَإِذَا خَلَوْا فَهُمْ ذُنَابُ حِقَافُ

واته: له‌و کە‌سانە‌ وازی‌تێ‌ه کە‌ دێ‌نه‌ دیدە‌نیت خواپە‌رستی دە‌نوێ‌تن و، ئە‌گەر تە‌نه‌اش بوونه‌وه دە‌بن بە‌ گورگی‌گی هە‌لنیشتوو.

له (سفیان) هوه ده‌لێت: گوئیستی (عاصم) سووم ده‌یگوت: به‌رده‌وام صوفیه‌کانمان به گه‌مژهو بێ نه‌قل ده‌ناسی، به‌لام خزیان له په‌نای فرموده‌دا ده‌شارده‌وه.

له (یحیی) ی کورپی (یحیی) هوه ده‌لێت: (الخوارج)م له صوفیه‌کان به‌لاوه خۆشه‌ویسته.

له (یحیی) ی کورپی (معاذ) هوه ده‌لێت: له هاوه‌لێتی سی جۆری خه‌لك دوركه‌وه‌وه: زانا بێ ناگاکان، هه‌زاره‌ چه‌وره‌یی کاره‌کان، صوفیه نه‌فامه‌کان.

که له سه‌ره‌تای ئەم کتێبه‌دا وه‌لامی صوفیه‌کانمان ده‌دایه‌وه، ئەوه‌مان به‌یاده‌یتانه‌وه که فیه‌ه‌زانه‌کانی مصر نکۆلیان له (ذی النون) ده‌رکرد سه‌باره‌ت به‌و قسانه‌ی که ده‌یکرد، له (بسطام) یش نکۆلیان له (أبي يزيد) ده‌کردو، ده‌ریانکرد، هه‌روه‌ها (أبوسليمان الداراني) یشیان ده‌رکرد، هه‌روه‌ها (أحمد) ی کورپی (أبي الخواري) و (سه‌هل التستري) له ده‌ستیان هه‌له‌هاتن، چونکه پێشینه‌انی چاک خه‌لكیان له بچوکتین بیده‌ دوورده‌خسته‌وه‌و، هه‌جری بیده‌عه‌چیان ده‌کرد، بۆ ئەوه‌ی زیاتر ده‌ست به‌ سوننه‌ته‌وه‌ بگرن (٦٩٣).

(أبو الفتح) ی کورپی (السَّامريّ) بۆی باسکردم و گوتی: فه‌قیه‌ه‌کان بۆ پرسه‌ی که‌سیکی فه‌قیه له خه‌لوه‌تگه‌یه‌کدا (الرباط) دانیشته‌بوون، ئەوه‌بوو شیخ (أبو الخطّاب الكلّوذاني) فیه‌ه‌زانیش که خۆی به‌ سه‌ر ده‌ستی مندا دابوو هات، تا له ده‌رگای خه‌لوه‌تگه‌کدا وه‌ستاو، نه‌چوووه ژورێ، گوتی: زۆر پێم ناخۆشه‌ نه‌گه‌ر که‌سیک له هاوه‌لامان و شیخه‌ کۆنه‌کامان بمبین له کاتی‌کدا من ده‌چمه‌ نیو ئەم خه‌لوه‌تگه‌یه‌وه.

ده‌لێم _ ابن الجوزي _ : شیخه‌کانمان له سه‌ر ئەم پێبازه‌بوون، به‌لام له‌م زه‌مه‌نه‌ی ئێمه‌دا، به‌پراستی مه‌رو گورگ ناشت بوونه‌ته‌وه !

٦٩٣ _ ئەمه مه‌نه‌ه‌جیکه _ زۆر به‌داخه‌وه _ زۆرێک له‌و که‌سانه‌ی که خۆیانمان داوه‌ته پال پێشینی چاک هه‌جریان کردوه _ مه‌گه‌ر که‌سیک خۆی ته‌الی به‌زه‌یی پێدا هاتبێته‌وه _ بۆیه ته‌ماشای ده‌که‌ی چه‌ندین په‌یوه‌ندی و دۆستایه‌تی له گه‌ل ئەه‌لی بیده‌عه‌و خاوه‌ن گوهرپایدا ده‌به‌ستێ به‌بێ ناگابوون له‌و داوو و سه‌رلێشه‌یتواندانه‌ی که به‌نه‌یه‌یه‌وه بۆیان داده‌نێن !

نا ئەمانه گومانێ باشیان پێ ده‌بن، له کاتی‌دا پێشینی چاک گومانێ خراپیان پێ ده‌بردن !

★ لهو پرووانه‌ی که صوفیه‌کانی تیدا زهم ده‌کریت:

(ابن عقیل) ده‌ئیت: من صوفیه‌کان زهم ده‌که‌م له‌بەر چه‌ندین پرووی جۆراوجۆر، شهرع به پیویستی داناوه‌ئەو کرده‌وانه زهم بکریت، له‌وانه:

ئه‌وان شوئینیکی مانه‌وه‌یان بۆ به‌سه‌ربردنی کاتی بێکاری ته‌رخان کردوه، که بریتیه له خه‌له‌وتگه‌کان (الأربطة)، به‌و هۆیه‌وه له نوێژه به‌کۆمه‌له‌کانی مزگه‌وتیش داده‌بڕین، ئه‌و شوئانه‌ی ئه‌وان نه مزگه‌وته، نه ماله، نه خانه، تیايدا ده‌مێننه‌وه بۆ به‌سه‌ربردنی کاتی بێکاری و دورکه‌وتنه‌وه له بژیوی په‌یداکردن.

جه‌سته‌ی خۆیان قه‌له‌و کرده‌وه وه‌کو جه‌سته‌ی ناژه‌لّان، بۆ خواردن و، خواردنه‌وه‌و، سه‌ماکردن و، گۆزانی گوتن.

هه‌ستاون به‌ پینه‌کردن که له بنچینه‌دا مه‌به‌ستیان ته‌نها زیاتر چاکردنی پۆشاکه‌که‌یه، به‌ چه‌ند ره‌نگیکی تایبه‌ت، که بۆ سه‌ر دلی خه‌لکانی ناسایی و ژنان کاریگه‌ریه‌کی زیاتری ده‌بی.

سه‌رنجی ژنان و لاوانی لووسکه‌ی بێتوک را‌ده‌کێشن، چونکه خۆیان به‌ جۆریکی تایبه‌تی پوخسارو جل و به‌رگه‌وه‌ پیشان ده‌ده‌ن، بۆیه که چوینه هه‌ر مالتیکه‌وه، ده‌رنه‌چوونه تا دلی ژنه‌کانیان به‌رامبه‌ر به‌ می‌رده‌کانیان خراپ کرده‌وه.

پاشان خۆراک و بژیوی له‌ سته‌مکاران و، خراپه‌کاران و، ئه‌و که‌سانه‌ی مالّ و سامان داگیر ده‌که‌ن وه‌کو کۆکه‌ره‌وانی باج وه‌رده‌گرن.

لاوانی لووسکه‌ی بێ تووک له‌ گه‌لّ خۆیاندا بۆ گوێگرتنه‌کان ده‌بن، له‌ نێو کۆمه‌لداو له‌ به‌ر پرووناکی‌دا هاوه‌لتی‌یان ده‌که‌ن.

تیکه‌لّ به‌ ژنان ده‌بن، به‌ به‌هانه‌ی ئه‌وه‌ی که پۆشاک‌ی (الحُرقة)یان (١٩٤) له‌ به‌ر ده‌که‌ن.

---

٦٩٤ _ جۆره پۆشاک‌یکی صوفی داهێنراوه‌و هه‌یچ بنه‌ره‌تیکی له‌ شهرعدا نی‌یه، وه‌کو ئه‌وه‌ی بێشته‌ر له (السخاري)وه‌ گێژامانه‌وه.

جۆش و خرۆشی به (وَجْد) واته سۆزی به تین ناوده بهن، بانگهێشتکردن به (وقت) ناوده بهن، دابهشکردنی پۆشاکێ خهڵک له نێوان خۆیاندا به (حُکم) ناوده بهن.

له بانگهێشتی مَالِیک ناچنده ده رهوه تا یه کسه ر بانگهێشتیکی تر ده کرین و ده لێن (انْهَا وَجَبَتْ) واته به راستی له سه رمان پتو یست بوو.

به لَام دَلْیابان باوه رپوون به وانه کوفره، کارپێکردنیشی گو مرپا بو نه. له و بره وایه شدان که گۆرانی گو تن به نامیری موسیقی (القَضِيب) چاکه و نزیک بونه ویه. بیستومانه ده لێن نزا کردن له کاتی گۆرانی گو تنی و شتره واندا گیرایه، چونکه له و باوه ردان که چاکه و نزیک بونه ویه.

ئه مه ش دیسان کوفره، چونکه هه ر که سیك و ابزانیت که شتی (المکروه) و حه رام چاکه و نزیک بونه ویه، به و باوه ره کافر ده بی، خه لکیش جیاوازن سه باره ت به حه رامبوون و که راهه تبوونی (٦٩٥).

له راده به در بۆ شیخ و رابه ری ته ریه ته کانیان سه رشۆر ده کهن، تا نه و ناسته ی که نه گه ر لاوێکی لووسکه ی بـ تووک ماچ بکات ده لێن: به زه ی و میهره بانیه ! نه گه ر له گه ل ژنیکی نامه حه ره مدا تاک بویه وه، ده لێن: کچی خۆیه تی و، پۆشاکه (الْحَرَقَة) که شی پۆشیوه، بۆیه

---

٦٩٥ _ به لگه ی حه رامیتی نامیره موسیقیه کان به پتی چه ندين به لگه (صحیح) و جیگیره، به هیزترینیان نه و فه رمووده یه که پیشه و (البخاري) له ((صحیح)) کهیدا ده یگێرتته وه: ((ليكونن من أمتي أقوامٌ يستحلون الحرَّ والحريرَ والخمرَ والمعازفَ...)) واته پێغه مبه ری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فه رموویه تی: ((تاقمیک له ئومه ته که ی من داوین پیسی و ئاوریشم و مه ی و نامیره موسیقیه کان حه لال ده کهن...)).

به لیکۆلینه ویه کی په خنه یی نیساندی، له م باره وه داوم، هه ستاوم به به ریه رچه دانوه ی گومانی نه و که سانه ی که له م باره وه بره وای جیاوازیان هه یه، وه کو (ابن حزم) و نه و که سانه ی شوینی که وتوون و چاولیکاری ده کهن، هه مو نه وانم له به شی (١٦) ی کتێبه که مدا ((الأجزاء الحديثية)) دا باسکردوه، به ناو نیشانی ((الكاشف في تصحيح رواية البخاري لحديث تحريم المعازف)) نشر دار ابن الجوزي _ الدمام.

هیچی تیدا نییه. نه گهر پۆشاکێک دابهش بکات به بی قایلبوونی خاوهن پۆشاکه که، ده لێن: نه وه حوکمی (الخرقة) به.

ده لێن: شیخیکمان نییه که له تواناماندا نه بی ملکەچی باروحوالی بین و، له هه موو شتی کدا گوێپرایه لی بین، چونکه شیخیکمان نییه له چوارچیوه ی (التکلیف) واته سه پاندندا نه بی.

چونکه نه گهر شیخیکمان هه بوايه و له تواناماندا بوايه ملکەچی باروحوالی نه بین و، له هه موو شتی کدا گوێپرایه لی نه بین، (أبابکر الصدیق) ده بوو _ خوی لی پازی بیت _.

ده لێم _ ابن الجوزي _ : نهی باشه پێشه و امان أبا بکر الصدیق _ خوی لی پازی بیت _ نه بوو که فەرمووی: (إِنْ اعْوَجَجْتُ فَقَوِّمُونِي) (١٩٦) واته نه گهر لامدا راستم بکه نه وه، به لām نه یه فرموو: نه گهر لامدا ملکەچم بن و گوێپرایه لām بن؟!

پاشان ته ماشای پێغه مبه ری خوا بکه _ صلی الله علیه وسلم _ هاوه لāن چۆن په خنه ی لی ده گرن (١٩٧)، نیتر نه وان بۆ نه توانن له شیخه کانیان په خنه بگرن، نه مه هاوه لێکه به پێغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ ده فەرمیّت: ((تَنْهَانَا عَنِ الْوَصَالِ وَتُوصِلُ)) (١٩٨) واته قه ده غه مان ده که ی له وه ی که (الوصال) بکه یین له کاتی کدا خۆت (الوصال) ده که ی؟!

پاشان نه وه فریشته کانه به خوی تعالی ده فەرمن: ﴿أَتَجْعَلُ فِيهَا﴾ (البقرة: ٣٠) واته (فریشته کان) وتیان: نایا که سیکی وای تیدا دروست ده که ی (١٩٩).

٦٩٦ _ انظر تعلیقي علی ((التذکرة والاعتبار والانتصار للأبرار)) (ص ٤٧) لابن شیخ الحزّمین، نشر مکتبه ابن الجوزي _ الدّمام.

٦٩٧ _ په خنه یان له بنه په تی حوکمه که ی نه گرت، به لکو مبه ستیان به و په خنه یه پرسیار کردن و روونکردنه وه بوو.

٦٩٨ _ رواه البخاري (٤ / ١١٩)، ومسلم (١١٠٢) "عن ابن عمر.

الوصال: واته بهرده و امبوونی رۆژووگرتن و نه شکاندنی به شو به رۆژ، وه رگێر.

٦٩٩ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی ته فسیری قورئان.

وه (موسى) پيڤه مبهريش ده فرميت: ﴿ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا ﴾ ﴿الأعراف: ١٥٥﴾ واته ﴿ أَتُهْلِكُنَا ﴾ نايا تو هه موومان له ناو ده بهيت ﴿بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا﴾ به هوئى نه وهى كه گيئه كانان نه نجاميان داوه (٧٠٠).

له راستيدا صوفيه كان نه و شهيان داناوه بو ئاسووده كردنى دلى پيشكه وتوانى خويان، دهسته لاتيكي شيان پي ده به خشي به سهر موريدو شوتنكه واتوانياندا، خواي تعالى ده فرميت: ﴿فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاطَاعُوهُ﴾ ﴿الزخرف: ٥٤﴾ واته جا بهم قسانه گهله كهى هه له تان و نه وانيش گوپرايه ليان كرد (٧٠١).

پي ده چي وشه كه نه و كه سانهيان گوتبتي كه ده لايته بهنده نه گهر بزانيته، ئيتير ههر كارو كرده وه يهك بكات زيانى پي ناگه به نيته، به لام نه م گوفتاره نه مبهري زه نديقيه ته، چونكه فيقه زانان كوړان له سهر نه وهى كه زانا به ههر بارو حالتيكي به رزتر بگات، نه وهندهى تر (التكليف) واته سپاندنه شه رعيه كانيان له سهر زياترو قورستر ده بي، وه كو بارو حالتي پيڤه مبهران كه ده بي پابه ندى كرده وه بچو كه كانيش بن.

بويه توخوا نه گهر گوي له م كه سه ده ست خاليانه بگرن، كه هيچ به لگه و سه لماندنيتيان به دهسته وه نيه، له راستيدا نه وان ته نها زينديقن و، دوو شتيان له خوياندا كو كرده وه: جويهى (الْمُرْقَعَة) و خورى پوشين، كرده وهى بي باوه به به ره لكانيش نه نجام ده ده ن: خواردن و خواردنه وه و سه ما كردن و گوپگرتن له گوراني و پشت گوي خستي حوكمه شه رعيه كان.

زينديقه كان نه ويران به ته واوى نكو لتي له شه ريعت بكن، تا وه كو صوفيه كان سهريان هه لدا، نه و كاته زور به ئاساني كارو كرده وهى نه هلى به ره لايان هينا.

نه وه بو يه كم شتيك كه هينايان چهند ناويك بوو، گوتيان (حقيقه ت) هه يه و، (شه ريعه تيش) هه يه!

٧٠٠ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ي ته فسيري قورنان.

٧٠١ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ي ته فسيري قورنان.

نەمە شتیکی ناشیرینه، چونکه شەریعت ئەوەیە کە خۆی هەق بۆ بەرژەوهندی بەندهکانی
خۆی دایناوه، بەلام (هەقیقەت) هیچ بنەرەتیکی نییە، تەنها شەیتانە کە دەپجاتە
نەفسەکانەوه، وە هەرکەس خواستی (هەقیقەت) بکات بەبێ شەریعت، ئەوا کە سیتیکی لە
خۆیایی و هەلخەلەتێنراوه.

و ئەگەر گوێبیستی کەسیک بن فەرمووده دەگیرێتەوه، دەلێن: هەژارن، ئەوان
زانستەکانی خۆیان مردوو لە مردووه وەرگرتووه، بەلام ئێمە زانستەکانمان راستەوخۆ لە
زاتیکەوه وەرگرتووه کە زیندوووە نامریت، بۆیە ئەگەر هەر کەسیک لەو هەژارانە بلێت: بایم
لە باپیرمەوه بۆی گیراومەتەوه، من دەلێم: دلم لە پەروەردگارمەوه بۆی باسکردم !

بەم قسە هیچ و پووچانە خۆیان تیاچوون و، دلی ژمارەیهکی زۆری نەفامیشیان تیاچواند،
جا بۆ ئەو قسانە پارو سامانیشیان بۆ خەرج دەکرا، چونکه فەقیهان وەکو پزیشکان وان و،
نرخێ دەرمانیشت گرانە.

بەراستی رقبونەوهیان لە فەقیهان زەندقیەتیکی گەورەیه، رقبەکەشیان لە بەر ئەوەیه کە
فەقیهان بەفەتواکانیان لە گومراپوون و فاسقی قەدەغەیان دەکەن.

دلتیابن هەردەم هەق قورس دەبی وەکو چۆن زەکاتدان قورس دەبی، بەلام چەند سووکە ئەو
بەخشینە ی کە بە کچە گۆرانی بیژان دەدری و، ئەو مال و سامانە ی بەو شاعیرانە دەدریت کە
مەدح و ستایشیان دەکەن!

خۆی تەالی شەریعتی والیکردوو کە پێوستی بە شەری ئەم تاییە فە نەبی، کەوا چەند
شتیکیان لە خۆیاندا کۆکردۆتەوه وەکو: بەخشندەیی دەربڕین بە هۆی ئەو پۆشاگانەوه کە
دەپێژن، خۆشگوزەرائی، فریودان بە قسە ی شیرین، کە لە راستیدا هیچ سوودیکی نی ی
بەدەر لە فەرامۆشکردنی سەپاندنە شەریعەکان و، هەجرکردنی شەرع، هەر بۆیە ئەم تاقمە
سووکەن بەسەر دڵانەوهو خۆشیان دەوێن، ئەو بەلگەیهی زۆر بەهێزەو ئاماژە بۆ ئەوه دەکات
کە ئەمانە خاوەن بیروباوەرێکی پووچن ئەوەیه کە تەبیعیەتی کەسانی دونیا ویست خۆشی
دەوێن، وەکو چۆن ئەهلی ئارەزووات و رابواردن و کچە گۆرانی بیژانیان خۆش دەوی.

هیچ تاقمێك ئەوەندهی قسه‌ناسان و صوفیه‌كان بۆ شه‌ریعت زه‌هرمه‌ند نین، چونكه قسه‌ناسان بیروباوه‌ری خه‌لك ده‌شیوتین به‌ خه‌یاڵ و ئەندیشه‌ گومانایه‌كانی ئەقلى خۆیان، صوفیه‌كانیش كارو كرده‌وه‌كان خراپ ده‌كهن و، پێسای نایه‌كان ده‌پۆختن و، بێكاری و بیستنی ده‌نگه‌كانیان به‌ لاوه‌ خۆشه‌ویسته‌.

به‌لام پێشبینی چاك‌ ئاوه‌ها نه‌بوون، به‌لكو له‌ به‌شى بیروباوه‌ردا به‌نده‌یه‌كى گوێرايه‌ڵ بوون، له‌ به‌شه‌كه‌ی دیکه‌شدا ئەهلى جیدیات بوون.

نامۆزگاریم بۆ برايانم ئەوه‌یه‌ با قسه‌ی قسه‌ناسان (كلام المتكلمین) هه‌رگیز نه‌توانی له‌ ده‌رگای دلیان بات، وه‌ با گوێیان قسه‌ هیچ و پوچه‌كانی ئەهلى ته‌صوف نه‌بیستیت، دلیابن خۆ سه‌رقاڵكردن به‌ بۆتوی په‌یداكردنه‌وه‌ زۆر له‌ بێكاری صوفیه‌كان شایسته‌تره‌، كاركردن به‌ پیتی مانا ئاشكراكانی شه‌رع زۆر له‌ قوڵبونه‌وه‌ی ئەو كه‌سانه‌ باشتره‌ كه‌ خۆیان داوه‌ته‌ پال شه‌رع.

له‌ پێبازی هه‌ردوو تاقمه‌كه‌م كوڵیوه‌ته‌وه‌، بۆم پوون بویه‌وه‌ كه‌ ئەوه‌په‌ری پێبازی قسه‌ناسان گومانه‌و، ئەوه‌په‌ری پێبازی صوفیه‌كانیش قسه‌ی هه‌رچی و په‌رچیه‌.

(ابن عقیل) ده‌لێت: به‌لای منه‌وه‌ قسه‌ناسان له‌ صوفیه‌كان خێدارترن، چونكه‌ پێده‌چێ قسه‌ناسان گومانه‌كانی كه‌سى به‌رامبه‌ری خۆیان لابه‌رن، به‌لام صوفیه‌كان خه‌لك به‌ هه‌له‌دا ده‌بن و ته‌شبهه‌و چواندنیان بۆ دروست ده‌كهن، زۆریه‌ی قسه‌كانیشیان پوچه‌و، ئاماژه‌ بۆ نه‌هێشتن و لادانی پێغه‌مبه‌رایه‌تى ده‌كات.

بۆیه‌ ئەگه‌ر صوفیه‌كان به‌ پیاوانی فەرمووده‌ناسیان گوت: ((ئه‌وان زانسته‌كانی خۆیان مردوو له‌ مردۆوه‌ وه‌رگرتوه‌)) ئەوا تانه‌یان له‌ پێغه‌مبه‌رایه‌تى داوه‌و، ده‌یان‌ه‌وێ پشت به‌ واقیعاتی خۆیان ببه‌ستن، وه‌ هه‌ركات به‌پێگه‌یه‌ك له‌ پێگه‌كان سوکایه‌تى پێکرا، چیتێ کاری پێ ناکرێ.

به‌لام هه‌ر صوفیه‌ك بلێت: ((دلم له‌ په‌روه‌ردگارمه‌وه‌ بۆی باسکردم))، دلیابن زۆر به‌ ئاشکرا ده‌لێت من پێویستم به‌ پێغه‌مبه‌ر نییه‌، وه‌ هه‌رکه‌سی‌یکیش ئەوه‌ بلێت، به‌پراستی کوفری کردووه‌.

ئەو دەستەواژەیەکی خراپەو خراوەتە نێو شەریعەتەو، ئەو زەندیقیەتە ی لە ژێردا شاردراوەتەو، بۆیە ئەگەر کەسێکمان بەدیکرد سوکایەتی بە گێڕانەو و نووسینەو، فەرمووده دەکرد، دەبی یە کەسەر بزانن ئەو کەسە لە دڵەو کاری شەریعی پە کەستتو، ئەو کەسە ی کە دەلێت: ((دڵم لە پەرورەدگارمەو بۆی باسکردم)) با دلتیابێت کە پەرورەدگاری نەبوو بە لکو شەیتان بوو کە خستویەتیە دلتەو، چونکە خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ دەفرمیت: ﴿وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ﴾ (الأنعام: ١٢١) واتە وە بیگومان شەیتانەکان بەنهیشت بەدۆستانیان دەلێن (٧٠٢).

ئەو شتیکی ناشکرایە، چونکە لە بەلکە ی پارێزراو لە هەلە وازی هیناو، پستی بەو بەستوو کە دەخرێتە ئەو دڵەو کە لە خەیاڵات و ئەندیشە ی خراپ نەپارێزراو.

(ابنُ عقیل) دەلێت: ئەوانە ی لە شەریعەت چوونەتە دەری ژۆرن، بەلام دلتیابن خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ بە پیاوانیکی فەرمووده ناسی زانای چاک پشگیری لە شەریعەتە کە ی خۆی دەکات، کە بەو پەری توانایانەو بەرگری لی دەکەن، بۆ ئەو ی بنەرەت و بنچینە پاکە کە ی بیاریزن، هەرەو ها بە کەسانیکی فیکهزان پشگیری لی دەکات، بۆ ئەو ی ماناکانی بۆ خەلک پوون بکەنەو، ئەمانە زانا سولتانهکانن، کە هیچ بوارێک ناهێلنەو بۆ ئەو ی درۆزان سەری تێدا بەرزکەنەو.

(ابنُ عقیل) دەلێت: خەلکی دەلێن: ئەگەر خوای تعالی بیهوێت مالی بازرگانیکی برۆخینیت، ئەو تیکەلی صوفیهکان دەبی. منیش دەلێم: هەرەو ها پخواندنێ نایە کەشی، چونکە صوفیهکان پێیان داو پیاویکی نامەحرم پۆشاکە (الخرقة) کە لە بەر ژنان بکات، وە ئەگەر نامادە ی کۆریکی گوێگرتنی گۆرانی و شیعر و جۆش و خرۆشی بن، پێدەچی لە نێوان هەردوو لادا دەمەتەقی و غەزەل و تەنهابوونەو ی هەندی کەس لە گەل هەندیکی تردا پروبات و، ئەو کاتە بانگهێشتە کە دەبی بە شایەک بۆ هەردوو کەسە کە، پێش ئەو ی لەو شوێنە بچنە دەری دلی کەسێک بە کەسێکەو پەیوەند دەبی، تەبیعەتێک مەیلی تەبیعەتێکی

تر ده کات، دلی ژن بهرامبەر به پیاوه کەمی ده گۆرێ، لیڤه دا نه گەر پیاوه که نهوهی به لاره
ناسایی بیت، نهوا به (الدیوث) (٧٠٣) واته بهو کهسه ناوده بریت که به لایهوه ناسایه
خیزانه کەمی به دره وشتی بکات، نه گەر ڕیگریشی لی بکات، داوای جیابونهوه ده کات و،
ده چیت بو لای نهو کهسهی که پۆشاکه (المِرْقَعَة) هکەمی له بهرده کات و، بو تیکه لیبون له گه
نهو کهسانه شدا که ڕیگری لی ناکه و، به سەر ته بیعه تهوه وشک نین.

وه ده لێن: فلان ژن تهوهی کردوه، شیخ پۆشاکه (الْحِرْقَة) هکەمی له بهر کردو، بویه به کێک
له کچه کانی، به لām پازی نه بوون بلێن: نه مه یاریکردن و هه لیه. به لکو گوتیان: نه مه له
مه قاماتی پیاوانه.

ساله های سال به سەر نه مه دا تیده په ریت، به لām دلتیابن دووباره حوکی قورشان و
سوننه تی راست بو دلتان ده گه ریتهوه .

ده لیم _ ابن الجوزي _ : هه موو نهوانه گوشتاری (ابن عقیل) بوون _ خوای لی پازی
بیت _ ، به راستی که له پیاویکی په خنه گرو لی هاتوو و، فیهزان بوو، له ده رخستنی چاکه و
خراپه دا زۆر به توانابوو.

٧٠٣ _ والنبي _ صلى الله عليه وسلم _ يقول:

((ثلاثة لا ينظرُ الله إليهم يوم القيامة... والديوث)). واته پیغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _
فهرویه تی: ((سَيَ كَسَ هُنَّ خَوَايَ تَعَالَى لَهُ رَوْزَى قِيَامَتِهَا تَهْمَاشَايَان نَاكَات... وَهْ نَهْو كَهْسَه ي
به لایهوه ناسایه خیزانه کەمی به دره وشتی بکات)).

أخرجه النسائي (١ / ٣٥٧)، وأحمد (٢ / ١٣٤)، وابن حبان (٥٦ _ موارد) "عن ابن عمر.

وسنده صحيح.

وله طريق أخرى عند أحمد (٢ / ٦٩ و ١٢٨)، وفيها تفسير الديوث:

((الذي يقرُّ في أهله الخبث)).

وفي سنده جهالة.

لكن المعنى صحيح ثابت "كما في ((النهاية في غريب الحديث والأثر)) (٢ / ١٤٥) لأبن الأثير، و ((غريب
الحديث)) (٣ / ١٠٨٧) للحرشي.

بهشی یازدهیه

ئیبلیس بهشتانیك سەر له خوا په‌رستان ده‌شیوینیت که له کهرامات ده‌چی

پیشتر پروغان کرده‌وه که له راستیدا ئیبلیس به‌سەر مرۆفدا زال ده‌بی به پیتی که‌مبوونی زانست، بۆیه هه‌رچهنده زانستی مرۆف که‌م بوو “ئیبلیس زیاتر به‌سه‌ریدا زال ده‌بی، وه هه‌رچهنده زانستی زۆر بوو “که‌متر به‌سه‌ریدا زال ده‌بی.

که‌میتی زانست چهندها خه‌یالات بۆ مرۆ دروست ده‌که‌ن، که‌سانیک له خواپه‌رستان تیشکیك یاخود پروناکیه‌ک له ناسماندا ده‌بینی، نه‌گه‌ر کاتی مانگی ره‌مه‌زان بوو “ده‌لێت: شه‌وی قه‌درم بینیه‌وه، وه نه‌گه‌ر له کاته‌کانی دیکه‌دا بی‌ت “ده‌لێت: به‌راستی ده‌رگای ناسمانه‌کام بۆ کراوه‌ته‌وه.

جار به جاریش پی‌ده‌چی نه‌و شته به‌دیبه‌کات که داوای ده‌کات، ئیتر واده‌زانی که‌راماتی بۆ هاتوه‌وه، که‌چی له‌وانه‌یه به‌دیکردنی نه‌و شته ری‌که‌وت بی، پی‌ده‌چی بۆ تاقیکردنه‌وه بی، پی‌ده‌چی فیل و ته‌له‌که‌ی ئیبلیس بی، لی‌ره‌دا که‌سی ناقل نه‌ویه که هیچ شتی‌ک له‌وانه نه‌خاته دلێ خۆیه‌وه، با که‌راماتیش بی.

(مالک)ی کو‌ری (دینار) و (حَبِيبُ الْعَجَمِي) ده‌لێن: به‌راستی شه‌یتان یاری به‌ خۆنه‌ران ده‌کات وه‌کو چۆن مندا لان یاری به‌ گوێز ده‌که‌ن.

★ له سه‌رسورمپنترين چيرۆكه‌كاني كه راماتيان:

ئيبليس هه‌ستا به‌ فریودانی چهند كه‌سیكى زاهیدی لاوازو شتانیكى پیشاندان كه‌ له كهرامات ده‌چوو، تا گه‌شته‌ نه‌و ناسته‌ی كه‌سانێكیان بانگه‌شهی پێغه‌مبه‌رایه‌تی بکه‌ن:

له‌ (عبدالرحمن)ی كورپی (حَسَّان)ه‌وه‌ ده‌لێت: (الْحَارِثُ الْكَذَّابُ) خه‌لكی دیمه‌شق بوو، خزمه‌تكارى (أَبِي الْجَلَّاسِ) بوو، بابیشی نیشته‌جێی (الْغُوطَةُ) بوو، نه‌م پیاوه‌ خواپه‌رستیكى زۆر زاهید بوو، تا نه‌و ناسته‌ی نه‌گه‌ر جوپه‌یه‌كى زێڕینی پېۆشیايه‌، تۆ هه‌ر زوهدت پێوه‌ ده‌بینی، نه‌گه‌ر ده‌ستی بکه‌ردایه‌ته‌ (الحمد لله) كرده‌ن، بیسه‌رانی وایان ده‌زانی كه‌سیكى تر نیه‌ له‌و ده‌نگ خۆشتر بێت.

ده‌لێت: (الْحَارِثُ) نامه‌یه‌كى بۆ بابی نووسی: بابه‌ گیان! فریام كه‌وه‌، به‌پاستی شتانیكم بینیه‌ ده‌ترسم له‌ لایه‌ن شه‌یتانه‌كانه‌وه‌ بێت.

ده‌لێت: بابیشی زیاتر گومرای كرده‌و، بۆی نووسی: كورپی شیرینم! نه‌وه‌ بکه‌ كه‌ فه‌رمات پێكه‌راوه‌، چونكه‌ خۆی ته‌عالی ده‌فه‌رمیت: ﴿ هَلْ أَتَبُّكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ، تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴾ (الشعراء: ٢٢١ _ ٢٢٢) واته‌ ﴿ هَلْ أَتَبُّكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ ﴾ هه‌والتان بده‌مێ شه‌یتانه‌كان داده‌به‌زنه‌ سه‌ر كێ؟ ﴿ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴾ داده‌به‌زنه‌ سه‌ر هه‌موو (كه‌سیكى) زۆر درۆزنی زۆر تاوانبا (٧٠٤)، به‌لام تۆ نه‌ درۆزنی و نه‌ تاوانباری، بۆیه‌ نه‌وه‌ بکه‌ كه‌ فه‌رمات پێكه‌راوه‌.

نه‌وه‌بوو (الْحَارِثُ) دیده‌نی پیاو به‌ پیاوی نه‌هلی مزگه‌وتی ده‌كرده‌و، به‌سه‌رهاته‌كه‌ی خۆی بۆ باس ده‌كرده‌و، په‌یمانی نه‌وه‌ی لێ وهرده‌گرت كه‌ نه‌گه‌ر شتیكى لێوه‌ به‌دیكه‌ردو پێی پازی بوو با قبولی بكات و، نه‌گه‌ر رازیش نه‌بوو نه‌یتیه‌كه‌ی بپارێزێت.

شتانیكى سه‌رسورمپنتری به‌ خه‌لك پێشان ده‌دا: ده‌چووه‌ لای پارچه‌ مه‌رمه‌پێكى مزگه‌وته‌كه‌و، به‌ده‌سته‌كاني لێی ده‌دا، یه‌كسه‌ر (سبحان الله)ی ده‌كرد، میوه‌ی هاوینی له‌

زستاندا پێ ده‌دان بیه‌خۆن، ده‌یگوت: ده‌رچه ده‌روه با فریشته‌تان پیشان به‌م، ده‌یبرده لای (دَیْرِ المُرَّان)و، پیاوانیکی ته‌سپ سواری پیشان ده‌دان.

خه‌لکیکی زۆر شوینی که‌وتن، هه‌واڵه‌که‌ بڵاو بویه‌وه، هاوه‌لانی زۆر بوو، تا هه‌واڵه‌که‌ی به (القاسم)ی کورێ (مُخَيَّمِرَة)ی فەرمووده‌ناس گه‌شت، پێی گوت: من پێغه‌مبه‌رم. (القاسم)یش پێی گوت: درۆت کرد ته‌ی دوژمنی خوا. (أبو أدریس)یش به (القاسم)ی کووت: تۆ خراپترین کارت ته‌مجامدا، نهرم و نیانیته‌ بۆ نه‌نواند تا ده‌ستگیری بکه‌ین، نا ئیستا هه‌لدیت.

له مه‌جلیسه‌که‌ی خۆی هه‌ستاو چووه‌ دیده‌نی (عبدالملك)، هه‌واڵه‌که‌ی (الحارث) پێی راگه‌یاند، ته‌ویش ناردی به‌دوایدا، به‌لام بێ توانابوون له‌ گرتیندا، پاشان (عبدالملك) چووه‌ ده‌روه تا له (العُنَيْبِرَة) دابه‌زی، به‌ هه‌موو سوپا که‌ی خۆی راگه‌یاند که‌ وه‌كو (الحارث) تۆمه‌تباریان ده‌کات، ته‌گه‌ر هه‌مان بیروپای ته‌ویان هه‌بێ.

به‌لام (الحارث) هه‌له‌هات و چووه‌ (بیت المقدس)، خۆی شارده‌وه، هاوه‌له‌کانی ده‌چوونه‌ ده‌روه‌و به‌دوای پیاواندا ده‌گه‌ران و، ده‌یانبرده‌ دیده‌نی (الحارث).

له‌و کاته‌دا پیاویکی خه‌لکی به‌صره‌ چویه‌ (بیت المقدس)، وا رێکه‌وت ته‌ویشیان بۆ دیده‌نی برد، که‌ چووه‌ ژوره‌وه‌ یه‌کسه‌ر (الحارث) ده‌ستی کرده‌ (الحمد لله)کردن و، هه‌والی خۆی پێی راگه‌یاند، که‌ پێغه‌مبه‌ریکی نێردراوه‌ ! پیاوه‌که‌ش گوتی: به‌راستی قسه‌کانت جوانن، به‌لام هه‌یشتا پێویستم به‌ تێروانینه‌. ته‌ویش پێی گوت: به‌ ناره‌زووی خۆت تێروانه‌.

پیاوه‌ به‌صراویه‌که‌ چووه‌ ده‌ری و، پاشان دوباره‌ چۆه‌ دیده‌نی، وه‌لامی قسه‌کانی (الحارث) دایده‌وه‌ گوتی: به‌راستی قسه‌کانت جوانن و، چۆته‌ دلهموه‌، به‌راستی ئیمانم پێی هه‌یناوی، نا ته‌مه‌ ئاینه‌ راسته‌که‌یه‌.

ته‌وه‌بوو (الحارث) فەرمانیدا رێگری لێ نه‌کریت هه‌رکات ویستی به‌جێته‌ ژوره‌وه‌ بۆ لای، ئیتر پیاوه‌ به‌صراویه‌که‌ زوو زوو سه‌ری لێ ده‌دا، کات و شوته‌کانی چوون و هاتنی (الحارث) ده‌زانی، بۆ کۆی هه‌لدیت ! تا بووه‌ شاره‌زاترین که‌س به‌ باروحوالیی، پاشان پێی گوت:

مۆلەتى رۆشتنم بده ! گوتى: بۆ كۆي ؟ گوتى: بۆ به صره، ده ببه يه كه م بانگهوازخوازى نايه كه ت لهوى.

ده لىت: نه وىش مۆلەتى رۆشتنى دا، يه كسەر پياوه كه به خىرايى خۆي گهيانده (عبدالملك) كه له (العُنْبِرَة) بوو، كه له چادرو خىوه ته كانى نزيك بويه وه، به دهنگى بهرز هاوارى كرد: نامۆزگارى نامۆزگارى. سه ريبازه كانىش گوتيان: نامۆزگاريه كه ت چى يه ؟ گوتى: نامۆزگاريه كه بۆ نه ميرى موسلمانان.

خهليفه موسلمانان (عبدالملك) فه رمانيدا مۆلەتى نه و پياوه به صراويه به ن ديدنهى بكات، نه وىش چوه ژوره وه بۆ لاي و هاوه لانىشى له خزمه تيدا بوون. ده لىت: هاوارى كرد: نامۆزگارى. گوتى: نامۆزگاريه كه ت چى يه ؟ گوتى: با به ته نها بين، كه ست لا نه بى.

هه مو نه وانى له ژوره وه بوون ده ركران، پاشان گوتى: نزيك كه ره وه. گوتى: نزيك به ره وه. (عبدالملك) له سه ر جىگه كه ي خۆي دانىشتبوو، كه پياوه به صراويه كه لى نزيك بووه. پى پى گوت: چى پىيه ؟ گوتى: (الحارث)...

كه ناوى (الحارث)ى هىنا، يه كسەر له سه ر جىگه كه وه خۆي فريدايه سه ر زه وى و، گوتى: نه و له كۆي يه ؟ گوتى: نه ي نه ميرى موسلمانان ! نه و له (بيت المقدس)ه، كات و شوينه كانى چوون و هاتنه وه ي ده زام، چى رۆكه كه ي بۆ گىرايه وه و، چۆن خۆي واده ر خستبوو كه برى پى هىناوه. (عبدالملك) يش پى گوت: تۆ هاوه لى بويت، تۆ ئىستا نه ميرى (بيت المقدس)يت و، لى ره شدا تۆ نه ميرى ئىمه به، شتىكم پى بلى با بىكه م. گوتى: نه ي نه ميرى موسلمانان ! كۆمه له سه رىازىكم له گه لدا بنىره له قسه كانان تىنه گهن، بۆيه فه رمانيدايه چل پىارى (فرغانة) (٧٠٥) له گه ليدا بچن و، پىي گوتن: له گه ل نه م پياوه دا بچن، فه رمانى هه ر شتىكى پى دان، گوتىرايه لى بن.

دهلئیت: (عبدالملك) نامهیه کیشی بۆ والی (بیت المقدس) بۆ نووسی “ که فلان کەس دەبی بە ئەمیرت تا لە شارەکەت دەچیتە دەرەوه، بۆیه گوێپرایەلی فەرمانەکانی بە.

کە گەشتە (بیت المقدس)، نامه‌کە ی پێدا، گوتی: فەرمانی هەر شتیکم پێ دەدهی نامادەم، ئەویش گوتی: چ لە توانادایە لە (بیت المقدس) مۆم بۆ کۆکرەوه، هەر مۆمیکیش بە دست پیاویکەوه بەوه، لە کوچەو کۆلانەکانی (بیت المقدس) دا پریشان بکە، ئەگەر گۆتم: داگیرسێنن. هەمووتان داگیرسێنن.

ئەویش بە مۆمەکانەوه لە کوچەو کۆلانەکانی (بیت المقدس) دا پرزی کردن، ئینجا پیاوه بەصراویەکە چوو پێشەوه بۆ مال (الحارث)، کە لە دەرگاکی نزیک بویهوه، بە دەرگاوانەکە گوت: مۆلەتم بۆ وەرگرە با بچمە لای پیغه‌مبەری خوا! دەرگاوانەکەش گوتی: لەم سەعاتەدا مۆلەتی دیدەنی بەهیچ کەس نادات تاوه‌کو بەیانی. گوتی: پێی راگەیدەنە کە من پێش ئەوهی بە بەصرە بگەم گەراومەتەوه بۆ لای چونکە زۆر تامەزۆی بینیی دەکەم! دەرگاوانەکەش چوو و ژۆره‌وه، قسەکانی پیاوه‌کە ی پێ راگەیاندا، بۆیه فەرمانی دایە دەرگاکی بۆ بکاتەوه.

دهلئیت: پاشان پیاوه بەصراویەکە بە دەنگێکی بەرز هاواری کرد: مۆمەکان داگیرسێنن، کە داگیرسێنران، دنیا وەکو پۆژی لیها. پاشان هاواری کرد: هەرکەس بەلاتانا تیپەر بوو دەستبەسەری کەن. خۆشی چوو ئەو شوێنە کە دەیزانی، بەمەبەستی دەستبەسەرکردنی، بەلام لەوێ نەبوو، هاوەرانی (الحارث) گوتیان: زۆر دورە، بتوانن پیغه‌مبەری خوا بکۆژن، دڵنیابن بۆ ئاسمان بەرز کراوەتەوه.

دهلئیت: پاشان لە نێو چالێکدا بۆی گەرا، کە وەکو شوێنێکی خۆشاردنەوه نامادە ی کردبوو، پیاوه بەصراویەکە دەستی کردە نێو چالەکەوه، پۆشاکەکە ی گرت، راپیکێشاو، دەرھێنا یە دەرەوه، پاشان بە پیاوه (فَرُغَانَة) یەکانی گوت: بیبەستەنەوه، ئەوانیش بەتوندی بەستیانەوه، لە کاتیکیدا کە رێیان دەکرد، (الحارث) گوتی: نایا پیاویک دەکۆژن کە دەلئیت خوا پەرورەدگارمە؟! پیاویکیش لە (فَرُغَانَة) یەکان پێی گوت: ئا ئەمە کەرناماتی ئێمەیه، تۆش کەرناماتی خۆت بەدەرخی!

ئیتەر رَئِیان پَئِکرد تا هَئِنایانە لای (عبدالملك)، که فەرمانئیدا دارئیکی باشی بۆ نامادە بکەن و، لە زەویدا داچەقینرئیت، ئیتەر بەو دارەووە هەلیواسی و، فەرمانیشیدا پیاویک بە حەریبەک لیتی دات، پیاوەکەش لییدا، بەلام حەریبەکە که گەشتە پەراسویەک لە پەراسوووەکانی تیشکاو گەرایەووە، ئیتەر خەلکەکە هاواریان کردو گوتیان: چەک بە جەستە ییغەمبەراندنا ناچیت.

پیاویکیش لە موسلمانان که ئەوێ بەدیکرد، حەریبەکە ی هەلگرت و، بۆی چوو، دەستی پێدا هینا، تا گەشتە نێوان دوو پەراسوو، بە حەریبەکە لییداو، کردیە ژۆرەووە، کوشتی. (الولید) دەلئیت: پێم گەشتوووە کەوا (خالد)ی کوپی (یزید)ی (معاویە) چوووە دیدەنی (عبدالملك)ی کوپی (مروان)و، پیتی گوت: ئەگەر ئەو کاتە من لاتان نامادە بوايەم فەرمانی کوشتنیم پێ نەدەکردی.

(عبدالملك)یش گوتی: ئەو بۆ؟ پیتی گوتی: لە پاستیدا ئەو پیاووە تەنها شەیتان کاری تیکردبوو، ئەگەر برسیت کردایە، لیتی دور دەکەوتەووە !!

ده ليم __ ابن الجوزي __: له سەندی ئەم باسەدا كەسانىك هەن متمانە بە گىزانەوهيان ناكړيت، بەلام ئەگەر (صحيح) بىت، ئەوا ناماژە بۆ كەمىتى فېقهى ئەم پياوہ دەكات، چونكە ئەگەر لە فېقه تىگەشتبا، دەيزانى كە بەكارهينانى سىواكى زيوين جايە نىيە، بەلام لە بەر ئەوہى زانستى كەم بوو، بەكارى هينا، ئەگەرچى وايزانى كەراماتە، بەلام خواى تعالى

کهرامات به کەس نابەخشی، لەو بوارانەدا کە لە پووی شەرعەو قەدەغە کراوە، بەلام
پێدەچی شتیکی ناشەری بۆ بەدەر خات، بۆ ئەوەی تاقی بکاتەو.

✱ خۆپاراستن له وهی که پڕاوه تی دهروهی وات پیشان دهدات که که راماته :

که ناقل و ژیران توندی سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیسیان بۆ ده رکهوت، خه لکیان ناگادار ده کردهوه به وهی که دورکه ونه وه لهو شتانهی که پڕاوه تی دهروهیان وایان پیشان دهدن که کهراماتن، چونکه ترسان له سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیس هه بیت.

بروانن ناقل و ژیران له م بواره دا چۆن په فتاریان نواندوه، نه وه (أَبِي الطَّيِّبِ) ده لیت: گوئیستی (زَهْرُونْ) بووم ده یگوت: له بیاباندا پیم ده کرد، پیم لی ونبوو، بالنده یه کی سپیم به دیکرد، پیی گوتم: نهی (زَهْرُونْ) ! نایا تو پیت لی ون بووه ؟ گوتم: نهی شهیتان ! که سیکی دیکه فریوده. دیسان پیی گوتم: نایا تو پیت لی ون بووه ؟ گوتم: نهی شهیتان ! که سیکی دیکه فریوده، بۆ جاری سی یه م بازی دایه سه ر شام و، گوتم: من شهیتان نیم، تو پیت لی ون بووه، بۆ لای تو نیردراوم، پاشان لیم دورکه وته وه !

له (زُلفی) وه ده لیت: به (رَابِعَةُ الْعَدْوِيَّة) م (٧٠٦) گوت: پوره گیان نه وه بۆ مۆله تی خه لکی نادهیت دیده نیت بکه ن ؟ نه ویش گوتم: نومیده واری چ شتیک بم له خه لک: هه رکات دیده نیم بکه ن، شتانیکم لی ده گیرنه وه که نه نجامم نه دابی، پیم گه شتوه سه باره ت به من گوئیانه: که گوايه من له ژیر به رماله که مدا دیره م ده دۆزمه وه، وه به بی ناگر مه نجلی چیشه که م بۆ ده کوئینریت، به لام دلنیا به نه گه ر شتانیکم وه کو نه مانم بدیایه ده توقیم.

ده لیت: پیم گوت: خه لک زۆر باسی تو ده که ن و، ده لیت: (رَابِعَةُ) له ماله که ی خۆیدا خواردن و خواردنه وه ی پی ده دریت، نایا هیه شتیکت له وانه به دیکردوه. گوتم: کچی برام !

٧٠٦ _ اختلفت فيها الأقوال، فانظر: ((سید اعلام السلاء)) (٨ / ٢١٥ _ ٢١٧) و ((البداية والنهاية)) (١٠ / ١٨٦ _ ١٨٧).

فحبذا لو جرد بعض طلبه العلم قلمه " جمعاً و تحريراً ودراسة لأقوالها، وما قيل فيها. وللمصنف جزء مفرد في حياتها " كما ذكره الذهبي.

نهگەر له ماله کهمدا شتیک وه کو نهوانه بیینم، هەرگیز دهستی لیّ نادهم و، دهستی شی ناخه مه سهر.

له (زُلفی) وه دهلیت: له رۆژێك زۆر سهرمادا (رابَعَة) بهرۆژوو بوو، (رابَعَة) دهیگوت: بۆیه نهفسم تامه زرووی شتیک له خواردنی گهرمی دهکرد بۆ نهوهی فتاری له سهر بکههه، ههندیك بهزیشم ههبوو، گوتم: نهگهر پیاز یاخود کهوههرم ههباویه چاکم دهکرد، تهماشام کرد چولکهیهك هات و پیازیکی به دهنوکهوه بوو، بۆی خسته خوارهوه، که نهوهه بهدیکرد، وازم له چیشه کهههناو، ترسام له شهیتانهوه بیت.

له (محمدی کوپی (یزید) وه دهلیت: خه لکی وایان بهبیردا دههات که (وُهیپ) له نههلی بهههشت بی، بهلام نهگهر نهو شتهیان پیّ بگوتایه، زۆر دهگریاو، دهیگوت: بهراستی دهترسم نهمه له شهیتانهوه بیت.

★ ره‌خه‌گرتن له رښیازی صوفیه‌کان له (الشطح) و بانگه‌شه‌کردندا:

ئیبلیس سهری له تاقمیک له پاشینان شیواندو، هه‌ستان به دانانی چیرۆک سه‌باره‌ت به که‌راماتی نه‌ولیا، به بانگه‌شهی خۆیان بۆ نه‌وهی کاروباری قه‌ومه‌که به‌رز بنوێنن، به‌لام هه‌ق پیویستی به‌وه نیه که به شتی پووج به‌رز بنوێنریت، بۆیه خوای تعالی به زانایانی پرواپیکراو کاروباری ناشکراکردن:

له (سَهْل)ی کورپی (عبداللّه) وه ده‌لێت: هاوه‌لێتی پیاویک له وه‌لیه‌کانی خوام کرد، له رێگه‌دا به‌ره‌و مه‌ککه‌ی پیرۆز، سی رۆژ هه‌یچی پێ نه‌بوو بیه‌خوات، بۆیه لایدايه مزگه‌وتیک که له چیايه‌کدا دروست کرابوو، بیریکی تێدا بوو که خوخلوژکه‌یه‌ک و سه‌بلیک و سه‌تلیکی به‌سه‌روه‌بوو، داره‌نه‌ناریکیش له نزیکه‌ی بیره‌که‌وه بوو، هه‌یچ به‌ریکی پێوه نه‌بوو، تاوه‌کو مه‌غریب له مزگه‌وته‌که‌دا مایه‌نه‌وه، نزیک به کاتی نوێژ چل پیاو هاتنه مزگه‌وته‌که‌وه که پۆشاکه‌ی خوریاں پۆشیبوو، نه‌علا نیکیشیان له پێ کردبوو که له گه‌لاو په‌لکی داره‌خورما دروست کرابوو، سلاویان کردو، یه‌کیکیان بانگی فەرموو، ئیقامه‌ی نوێژه‌که‌ی کردو، پێشیان که‌وت و، نوێژی پێکردن، که سلاوی نوێژه‌که‌ی دايه‌وه، چوونه لای دا‌هه‌ناره‌که، که چل هه‌ناری ته‌ری پاراوی پێوه بوو، هه‌ر که‌سیکیان هه‌ناریکی بردو، رۆشت.

ده‌لێت: له سه‌ر برسیته‌ی و نه‌بونیه‌که‌ی خۆم مامه‌وه، بۆ جاریکی تر که هه‌مان کاتی بردنی هه‌ناره‌کان بوو، دیسان گه‌رانه‌وه، که نوێژیان کردو هه‌ناره‌کانیان برد، گوتم: نه‌ی قه‌ومه‌که ! من له ئیسلامدا براتام و، برسیته‌ی و نه‌بونیه‌کی زۆر پووی تی کردووم، نه قسه‌تان له گه‌ل کردم و، نه یارمه‌تیدان دام ! سه‌رۆکه‌یه‌کیان پێی گوتم: ئێمه قسه له گه‌ل که‌سێکدا ناکه‌ین که مه‌حجوب و پروپۆشراو بیته به هۆی نه‌و شتانه‌وه که پێیه‌تی، بۆیه بجۆ، هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که پێته له پشت نه‌م چیاوه فریستی بده نێو دۆله‌که‌وه، نینجا بگه‌رێته‌وه بۆ لامان، تا نه‌وه‌ت ده‌ستکه‌وتیت که ده‌ستی ئێمه که‌وتوه‌وه.

ده لیت: به چیا که دا سدرکه وتم، به لام نه قسم رینگه ی نه دام که شته کاتم فریده م، بویه خسته نیو چالیکه وه، گه پامه وه، پئی گوتم: شته کانی خۆت فریدا ؟ گوتم: به لئی. گوتی: نایا هیچ شتیکت بینی ؟ گوتم: نه خیر. گوتی: که وابوو هیچ شتیکت فری نه داوه ! بویه جارێکی تر بگه ریره وه وه موو شته کانت فری بده نیو دۆله که وه .

نه وه بوو دیسان گه پامه وه، وه موو شته کاتم فری دا، ته ماشام کرد نورو پروناکی ویلایه ت دایه وشیم، که گه پامه وه، ته ماشام کرد دره خته که هه نارێکی پیوه یه، خواردم و، نیت به و شته که مه بهرگه ی برستی و تینویه تیم گرت، ماوه یه کی زۆر نه بوو که به مه که گه شتوبوم، چل پیاوه که له نیوان زهزم و مه قامدا چاوپیکه وت، هه موویان هاتنه لام و له بارو حالیان ده پرسیم و، سلاویان لی ده کردم، منیش گوتم: به راستی له کۆتادا پیوستی منی به ئیوه وه، قسه ی ئیوه نه هیتلا، وه کو چۆن خوی تعالی پیوستی ئیوه ی به قسه کردن له گه ل مندا نه هیتلا به که م جار، دلنیابن له دلی مندا جینگه ی هیچ که سیکی تر نییه جگه له خوی تعالی.

نووسهر ده فهرمیت:

(عمرو) ی کوری (واصل) له سه نه دی نه م چیرۆکه دایه، که (ابنُ اُبی حاتم) به (ضعیف) ی داناوه، (الآدمي) و بابیشی نه ناسراون.

نه و شته ی که ناماژه بو (موضوع) یی نه م چیرۆکه ده کات نه وه یه که پێیان گوتوه: ((اَطْرَحُ مَا مَعَكَ)) واته ههسته به فریدانی هه موو نه و شتانه ی که پێته، نه گهر به راستی نه ولیای خوا بوایه ن هویان پی نه ده گوت، چونکه نه ولیای خوا سه ریپچی شهرع ناکهن، شه رعیش به فریدانی مال و سامانی قه دهغه کردوه.

که ده لیت: ((غَشِيَنِي نُوْرُ الْوَلَايَةِ)) واته نورو پروناکی ولایه ت دایه وشیم و بوم به وه لی خوا، قسه یه کی هه لبه ستره وه، باسیکی هیچ و پوچه، که هه ر که سیك بۆنی زانستی کردبی فریوی پی ناخوات و، له راستیدا ته نها نه فامه کان فریوی پی ده خۆن، که هیچ زرنگی و کارامه یه کیان نییه .

له (عبدالعزیز البغدادی) وه ده لَیت: زۆر ته ماشای چیرۆکی صوفیه کام ده کرد، پۆژیک چوومه سهربانی مالهوه، گوئیستی که سیک بووم دهیگوت: ﴿وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ﴾ ﴿الأعراف: ١٩٦﴾ واته وه هەر ئه ویش پشتیوانی چاکه کاران ده کات (٧٠٧)، که ئاوړم دایه وه، هیچ شتیکم نه بینى، بۆیه له سهربانه وه خۆم فریادایه خواره وه، ئه وه بوو به ههوا وه وه ستام !! ده لَیم _ ابن الجوزي _ : ئه مه قسه یه کی مه حال و درۆیه، هیچ کهس گومانى له درۆیونیدا نییه، له حاله تیکدا نه گهر واش دابنێن راسته، ئهوا ئهو کاره پێچهوانه ی شهرعه چونکه خۆ فریدان له سهربانه وه حهرامه، ئهو بۆچونه شی زۆر پوچه، که گوايه خواى تعالى یارمهتی ئهو که سانه ده دات، که کاریکی حهرام و قهدهغه کراو ئه نجام ده دهن، به راستی خواى تعالى ده فهرمیت: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ ﴿البقرة: ١٩٥﴾ واته وه به دهستی خۆتان خۆتان مه خه نه تیاچونه وه (٧٠٨)، باشه چۆن ده بیته وه لى و چاکه کار له کاتیکیدا سهرپێچی فهرمانى پهره ردگاری ده کات؟! با وا دابنێن ئهو به وه لى و چاکه کار، باشه چ که سیک پێی راگه یاندو د لئایى کرده وه که یه کیکه له ئهوان (٧٠٩).

کهسانیکى بيشومار به نه ئێهیه وه چوونه ئێه صوفیه کانه وه، خویان به صوفیه کان چواندوو، قسه ی هه لته و په لته و پوچیان له بهواری کهرامات و بانگه شه کردنیدا بئاو

٧٠٧ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی تهفسیری قورئان.

٧٠٨ _ مه لا محمد مه لا صالح، پوخته ی تهفسیری قورئان.

٧٠٩ _ با گوشتاری ئه م نيامه چاره سهریک بیت بۆ گوشتاری زۆریک لهو بهرپێزانه ی که بیستومانه ((کتیبیان داناهه)) سه باره ت به جیگیر کردنی کهرامات بۆ هه ندی لهو تابه فه ئیسلامیانه ی که بهرامبه ر به دوژمنانی خواى تعالى ده جهنگن، ئهو بهرپێزانه سه ره پای جیگیر کردنی کهرامات، ئه وه یان به هیماو نیشانه یه ک داناهه که له لایه ن خواى تعالا وه به ئهوان دراییت !!

بۆیه پێویسته فراوانی نه دهین به زیاتر باسکردنی شتانیکی وه کو ئه مه، له بهر ئهو ڕووانه ی که پێشهوا _ ابن الجوزي _ باسی کردوه، سه ره پای کهسانی دیکه ی جگه له ئه ویش، که به لای هیچ که سیکه وه شاراوه نییه .

ده کردهوه، بۆ کهسانی ناسایی درۆ و ده له سهیه کی زۆریان به ده درده خست و، دلی پی پراوده کردن.

ده گێرنهوه (الحلاج) نان و گوشتی برژاو و حه لوای له شوینیکی بیاباندا ده شاردهوه، که سێک له هاوه لانی تایبه تی خوشی لهو کاره ناگادار ده کردهوه، نه گهر پۆژ بوايه تهوه، به هاوه لانی ده گوت: نه گهر پیتان باشه بۆ که شتیک ده چینه دره وه، بۆیه هه لده ستاو پیتی ده کردو، خه لکیشیی به دواوه بوو، هه رکات به شوینی دیاریکراو بگه شتنامه، هاوه له تایبه ته که ی خۆی که قسه که ی لا باس کرد بوو به (الحلاج) ی ده گوت: حه زمان به وهو به وهیه ، (الحلاج) یش به جیتی ده هیشتن و، به ته نها بۆ نهو شوینه ده چوو و، دوو پکات نوێژی ده کردو، نان و گوشت و حه لواکه ی بۆ ده هینان !

(الحلاج) دهستی بۆ ههوا درێژ ده کردو، زێری بۆ نیو دهستی خه لک فپێ ده دا، وه درۆ ده له سه ی ده کرد !

پۆژتیک که سێک له ناماده بووان پیتی گوت: نه م دیره مه مه ناسراون، به لام پروات پی ده که م نه گهر دیره مه میکم به یتێ ناوی خۆت و بابتی له سه م نوسرابی !
نێتر له درۆ ده له سه کردندا به رده وام بوو تا کاتی کوشتنه که ی.

(أبي عمرو) ی کوپی (حیوة) وه ده لیت: کاتی (الحلاج) بۆ شوینی کوشتنه که ی ده رکرایه دره وه، منیش له گه ل کۆمه لێ خه لکدا بۆ بینینی چووم، به رده وام به ربه ره کانیی خه لکم کرد تاوه کو بینیم، به هاوه لانی خۆی گوت: نه م شته با نه تانتر سیئیت، من پاش سیی پۆژی تر بۆ لاتان ده گه رپمه وه !

بیروباوه ری (الحلاج) بیروباوه رپکی پووج و ناشیرین بوو، له سه ره تای نه م کتێبه دا شتیکمان له بیروباوه رو قسه هه لته و په لته کانیمان بۆ باس کردن، پووغان کرده وه که به پیتی فه توای زانایانی فیه قه زانی هاوچه رخی خۆی کوژرا.

کهسانیکیش له پاشینان جهستهی خۆی به پۆنی (الطَّلَقِ) (٧١٠) چهو ده کردو، له نیو
 ناگردا داده نیشته و، وایان بۆ خه لک به ده ده خست که کهراماتیان بۆ هاتوو ه !
 له راستیدا شتانیککی وه کو نه مانهم بۆ باس کردن ته نهها بۆ نه وهی ناگادارین که نه م تایه فه
 بهرز بونه وه بۆ پادهی به ناين یاری کردن، باشه ئیتر چۆن شه ریعه تی راست و پاک بمینیت له
 گه ل نه م بارو حاله د

---

٧١٠ _ دُهْنِ الطَّلَقِ: پۆنیک بوو له دره ختیک ده ده هینرا که له قامیش ده چوو، نه و دره خته نه ده سوتا تا
 نه و ناسته ی پلیته ی چراکانیان له وه دروست ده کرد، پروانه: القزويني: آثار العباد وأخبار البلاد، وه رگتې.

بهشی دوازدهیهم

سه بارهت به سه رلیشیواندنه کانی ئیبلیس به رامبه ره به

رهمه کی خه لک

پیشتر پروغان کرده وه کهوا ئیبلیس سه رلیشیواندنه کانی به هیز ده بی به گوپه ی ناستی به هیز یونی نه فامیی خه لک، به راستی ئیبلیس جوړاوجوړیتی داوه به شیوازه کانی گومراکردنی رهمه کی خه لک.

باسکردنی هه موو شهو شیوازانهی که ئیبلیس به کاری هیناوه بو گومراکردن و سه رلیشیواندنی خه لک ناسته مه، چونکه زور زوړن، له راستیدا تنها شته سه ره کیه کان باس ده کهین، بو شهوی بکری به پینوینک بو زانینی سه رلیشیواندنه هاوپه گهزه کانی خوئی، والله الموفق.

لهو شیوازانه، ده بیینی ئیبلیس ده چیه لای که سیکی ناسایی و، هانی ده دا بو شهوی بیر له زاتی خوی _ عزوجل _ و سیفاته کانی بکاته وه، نیر که سه که تووشی گومان ده بی.

پیغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ هه والی شهو شته ی پیداوین:

عن أبي هريرة قال: قال رسول الله _ صلی الله علیه وسلم _ : ((إِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْتِي أَحَدَكُمْ، فَيَقُولُ: مَنْ خَلَقَكَ؟ فَيَقُولُ: اللَّهُ. فَيَقُولُ: مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ؟ فَيَقُولُ: اللَّهُ؟ فَيَقُولُ: مَنْ خَلَقَ اللَّهُ؟! فَإِذَا وَجَدَ أَحَدَكُمْ شَيْئاً مِنْ ذَلِكَ فَلْيَقُلْ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ)) (٧١١).

واته له (أبي هريرة) وه _ خوی لی پاژی بیت _ فهرموویته: پیغه مبه ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فهرمووی: ((به راستی شهیتان دیته لای که سیکتان و، ده لیت: کی خه لقی کردووی؟ نهویش ده لیت: خوا. دیسان پیی ده لیت: کی ناسمانه کان و زه مینی خولقاندوه؟ ده لیت: خوا. نینجا پیی ده لیت: نهی باشه کی خوی خولقاندوه؟! بویه هه که سیکتان ههستی به شتی که له وانه کرد، با بلیت: پروام به خواو پیغه مبه ره کهی هیناوه)).

دهلیم _ ابن الجوزي _ : له راستیدا ئەم دەدەسەری و مەینەتیە ڕوودەدات، چونکە هەستە کە بەتەنھا بەسەر مەرۆڤدا زال دەبێ و، تەماشای هەموو شتێک دەکات دروستکراوە، بۆیە پێدەچێ بە قسەکانی شەیتان فریو بخوات، بەلام بەم کەسە ئاساییە دەگوتریت: ئەمە باشە نەتزانێوە ئەو زاتە زەمەن و کاتی لە زەمەن و کاتدا دروست نەکردووە، وە شوێن و مەکانیشی لە شوێن و مەکاندا دروست نەکردووە، ئەگەر ئەم زەمەنەو ئەوێ بەسەر زەمەنەوێە لە شوێن و مەکاندا نەبێ و، بەسەر هیچ شتێکیشەووە دانەنرابێت _ بەدلنیایی هەستە لەمە هەلدیت و باوەڕی پێی ناکات، چونکە هەر شتێک کە تۆ تەماشای دەکەیت لە شوێن و مەکانیکداوە _ ئەوا بەهەستە ئاسایەکانی مەرۆڤ داوای ناسینی زاتێک ناکرێت کە بەهەست ناسرێت، وە لەم بارەووە زیاتر بە ئەقل و ژیریت ڕاوێژ بکە، چونکە ڕاوێژکاریکی چاکە.

جار بە جاریش ئیبلیس لە بەشی سیفاتەکانی خوای _ عزوجل _ دا سەر لە کەسانی ئاسایی دەشیوینیت، بۆیە تەماشای ڕەمەکی خەڵک دەکەیت کاتیکی باسی سیفاتێ خۆیان بۆ دەکریت، یە کەسەر وای بۆ دەچن کە وەکو سیفاتەکانی ئادەمیزاد بیت، ئەمەش حەرامەو، پێی دەگوتریت (التشبيه) (٧١٢) واتە چواندن.

٧١٢ _ (الصواب في باب أسماء الله وصفاته _ سبحانه وتعالى _ الإيمان المطلق بها وبمعانيها وفق ما يليق بالله _ سبحانه وتعالى _ دونما تأويل يخرجها عن ظاهرها، ويعطل المعنى الحقيقي لها، ودونما تشبيه يجعل الخالق كال مخلوق!) واتە (راست لە بەشی ناو و سیفاتەکانی خوای _ سبحانه وتعالى _ دا ڕەواپوونی یە کلاکەرەوێە بە ناو و سیفات و ماناکانیان بە گوێرەوێ ئەوێ کە شایستەییە بە خوای _ سبحانه وتعالى _ بەبێ هیچ لێکدانەوێە کە لە مانا دیارو ئاشکراکانیان بێباتە دەرەو، وە مانا هەقیقەت و راستەکەو پەک بجات، وە بەبێ هیچ چواندنێک کە تیایدا خوای خولقێنەر بە مەخلوقاتێ خۆی بچوینریت!)).

(والحق: إثبات بلا تشبيه، وتنزيه بلا تعطيل).
واتە هەق بۆ ناو و سیفاتەکان: جێگیرکردنیانە بەبێ چواندن و، دوورکردنە لە کەم و کوێی بەبێ پەکخستن.
پێشەوا (ابن الجوزي) _ بەرچمەتی خوا بیت _ لە بەشی سیفاتدا و تەمەکی خۆشی هەیە، لە کۆتایی کتیبی ((مجالس المتشابه من الآيات القرآنية)) (ص ١٦) فەرموویەتی:

((ئەو کەسەو دەلێت: من باوەڕم بە چواندن و تأویل نی یە، بەراستی ڕێگەو سەرفەرازی گرتۆتە بەر)).
پێدەچێ ئەمە کۆتا گوتەکانی بیت لەم بارەدا.

جار به جاریش لهو بوارهوه سهريان لیده شیوتیت کەوا بۆ پڤساوه پو بیرو بۆ چونیکێ
 تایبەت دەمارگیران هەبێ، تەماشای دەکەن کەسێ ئاسایی نەفەرەت دەکاو شەڕ دەکا بۆ
 بەرگریکردن لە شتێک کە هەقیقەتە کەسێ نازانی، بۆیە کەسانێک دەمارگیرەکانیان بە پێشەوا
 (أَبابکر) هەو _ خۆی لێ پازی بیت _ تایبەت دەکەن، کەچی کەسانێکی دیکەش
 دەمارگیرەکانیان بە پێشەوا (علي) کوپی (أبي طالب) هەو _ خۆی لێ پازی بیت _ تایبەت
 دەکەن! دلنیا بن چەندین جەنگ بەهۆی ئەم شتەو پوویداوه!

ئەو شەپانەی کە لە نێوان دانیشتوانی گەڕکی (الکَرخ) و گەڕەکی (باب البصرة) لە
 بەغدادا پرویان داوه، نمونەی ئەو دەمارگیرەن، کە چەندەها ساڵ ئەو شتە دوبارە
 دەبویەوه، ئەمەندە کوشتن و سوتاندنی دوکان و مالتانی لێ دەکەوتەوه، کە باسکردنیان
 درێژە دەکێشێت.

لە لایەکی دیکەشەو تەماشای زۆریک لەو کەسانە لێم بارهوه بە شەڕ دین و جێتو
 دەدەن، ئاوریشم دەپۆشن و، مەدی دەخۆتەوهو، نەفس دەکوژن و، (أَبابکر) و (علي) یش
 لیان بەرین.

بەراستی لەوانە کەسێ ئاسایی هەست بە جۆرە تیگەشتنێک لە نەفسی خۆیدا بکات،
 بۆیە ئیبلیس فریوی دەدا بۆ دژایەتیکردنی خۆی تەعالی، کەسێ وا دەبینی دەلێت: بۆچی قەزا
 دەکاو سزا دەدا؟ کەسێ واش دەبینی دەلێت: بۆ پۆزی کەسێ خواپەست و لە خواترسی کەم
 کردۆتەوهو، هی کەسێ یاخی بووی فراوان کردووه؟

تایەفەیی واش هەن بۆ نێعمەتەکان سوپاسگوزاری دەکەن، بەلام ئەگەر بەلاو کارەسات
 پووێ تێکردن پەخنە دەگرن و، کوفر دەکەن.

لە ئەوانە کەسانێک هەن مەقصودو مەبەستیان شیواوه، یاخود بە شتێک تاقی دەکێنەوه،
 نێتر کوفر دەکەن و، دەلێن: من نامەوی نوێژ بکەم.

یاخود پیدهچی کهسیکی گاوری خراپه کار به سهر موسلمانیکدا زال بی و، بیکوژیت،
یاخود تهنه لئی بدات، نیت کهسی ناسایی ده لیت: به راستی خاچ سهرکهوت، کهوابوو بو
نوێژ بکهین نه گهر شته که ناوه ها بیت ؟

هه موو نه به لائو کاره ساته ئیبلیس به سهریدا زال کردوون، چونکه له زانست و زانایانهوه
به دوورن، به لائم نه گهر له زانایانیان پیرسیبا، به دلنیایی پییان پاده گه یاندن که خوای _
عزوجل _ هه کیم و مالکهو، نیت هیچ ره خنده کیش نه ده ما.

★ سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌خه‌لکی ئاسایی له

بواری فه‌توادا:

کەسی وا له‌خه‌لکی ئاسایی ده‌بینی له‌ئه‌قلی خوێ پازی ده‌بێ، ئیتر گوی نادات و سه‌رپیتی زانیان ده‌کات، بۆیه‌ هه‌رکات فه‌توای زانیان پێچه‌وانه‌ی مه‌به‌ستی نه‌بوو، ده‌ست به‌ وه‌لامدان هه‌یه‌یان ده‌کات و، به‌دگۆیان ده‌کات.

به‌راستی (ابنُ عقیل) ده‌یگوت: هه‌موو نه‌و سالانه‌ی ژیا‌م که‌ به‌سه‌ر برده‌وه‌، نه‌گه‌ر ده‌ستکاری پێشه‌ی پێشه‌سازیکم کردبێ، به‌دنیایی ده‌یگوت: لیت تیکدام. نه‌گه‌ر به‌گوتبا: من پیاویکی زانام، به‌دنیایی پێ ده‌گوتم: خوای ته‌عالی زانسته‌که‌ت فڕه‌یه‌ره‌که‌تدار بکات، به‌لام نه‌مه‌ی من نیش و کاری تو نییه‌! نه‌گه‌رچی کاره‌که‌ی نه‌و شتیکی هه‌ستی بوو، نه‌گه‌ر نه‌نجامم بدا‌با، لێ تیده‌گه‌شتم، به‌لام نه‌مه‌ی من شتیکی نه‌قلیه‌، نه‌گه‌ر باسی بکه‌م و فه‌توای پێ بده‌م، وه‌رناگیریت!!

★ سه‌ریان لێده‌شیوینیت به‌وهی که کهسانی خۆ به زاهیدکار

پیشی زانایان ده‌خهن؛

نیلیس سه‌ری لی شیواندوون و وای لیکردوون که کهسانی خۆ به زاهیدکار له زانایان به پیشتر دابنن، بۆیه نه‌گهر نه‌فامترین مرۆڤ بیسنن جوبه‌یه‌کی خوری پۆشیبیت، ئیتر به گه‌وره‌ی دادنن، به‌تایبه‌ت نه‌گهر سه‌ری دانواندبوو و، دڤکزیان (الخشوع) بۆ بنوینیت، ده‌لین: ئهم که‌سه له چ ئاستیکی فلان زانادایه ؟ ئهو زانایه داواکاری دونیایه ! به‌لام ئهم زاهیده ده‌نکه ترییه‌ک یا خورمایه‌کیش ناخوات، هه‌رگیز هاوسه‌رگیری ناکات، ئهم قسانه ده‌لین چونکه نه‌فامن به‌ فەزڵ و چاکییتی زانایان به‌سه‌ر زاهیداندا، وه له به‌ر ئه‌وه‌ی که‌سه خۆ به زاهیدکارانیان له شه‌ریعه‌ته‌که‌ی (محمدی کورپی (عبداللّه) _ صلی الله علیه وسلم _ به‌لاوه له پیشتر و په‌سه‌ندتره‌.

له نیعمه‌ته چاکه‌کانی خوای تعالی به‌سه‌ر ئهم جوّره که‌سانه‌وه ئه‌وه‌یه که به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ نه‌گه‌شتن، چونکه نه‌گهر چاویان لی بوایه زۆر هاوسه‌رگیری ده‌کات و، گۆشتی مریشک ده‌خوات و، هه‌زی به‌ هه‌لوایه، له دلیاندا به‌ گه‌وره دانه‌ده‌نرا !

★ له بواری به‌دگۆیی زانیاندا سه‌ریان لی ده‌شیوینیٔ:

کهسانی ئاسایی که ته‌ماشای ده‌که‌ن زانیان شته پێتدراوه‌کانی شە‌رع نه‌ه‌جام ده‌ده‌ن، نیتر به‌دگۆیان ده‌که‌ن، شه‌وه‌ش نه‌فامیه‌کی زۆر ناشیرینه.

به‌زۆری مه‌یلی غه‌ریبان ده‌که‌ن، نه‌وان زانا غه‌ریبه‌کان له زانیانی خه‌لکی شاره‌که‌ی خۆیان په‌سه‌ندتر ده‌که‌ن که له بیرو باوه‌ریان شاره‌زا بوون و، راستیٔ کاره‌که‌یان ده‌زانن (٧١٣)، مه‌یلی غه‌ریبانێک ده‌که‌ن، که په‌نگه‌ سه‌ر به‌ کۆمه‌لی (الباطنیٔ)ش بن.

که‌چی له راستیدا پێویسته نه‌فسی خۆمان ته‌نها به‌ینه ده‌ستی نه‌و زانیانه‌ی که راست و دروستی بیروباوه‌پو پێگه‌کانیان تاقیکراوه‌ته‌وه.

خوای ته‌الی ده‌فه‌رمیٔ: ﴿ فَإِنْ أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ﴾ (النساو: ٦) واته ﴿ فَإِنْ أَنْتُمْ ﴾ ئینجا نه‌گه‌ر هه‌ستان کرد ﴿ مِنْهُمْ رُشْدًا ﴾ له‌واندا ژیری (پێگه‌شتن) هه‌یه ﴿ فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ﴾ نه‌وه سامان و ماله‌کانیان پێ بدنه‌وه (٧١٤).

خوای ته‌الی چاکه‌و منه‌تی ناوه به‌سه‌ر مرۆفایه‌تیدا به‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ریکی بۆ ناردوون، که به‌ چاکی بارو حاڵی ده‌زانن.

له‌م باره‌وه خوای ته‌الی ده‌فه‌رمیٔ: ﴿ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ ﴾ (آل عمران: ١٦٤) واته ﴿ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ ﴾ سوێندبێ بێ گومان خوا چاکه‌و منه‌تی نا ﴿ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ به‌سه‌ر برواداراندا ﴿ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ ﴾ کاتی که په‌وانه‌ی کرد له‌ ناویاندا ﴿ رَسُولًا ﴾ پێغه‌مبه‌رو نیتراوێک ﴿ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ﴾ له‌ خۆیان (٧١٥).

٧١٣ _ نه‌مه شتی‌که تیایدا ژیاوین و، ده‌بیینن، فلا حول ولا قوه‌ إلا بالله.

٧١٤ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

٧١٥ _ مه‌لا محمد مه‌لا صالح، پوخته‌ی ته‌فسیری قورئان.

ديسان خواي تعالى دهفرميت: ﴿يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ﴾ ﴿الانعام: ٢٠﴾ واته
 ﴿يَعْرِفُونَهُ﴾ نهم پيغه مبهره دناسن (كه پيغه مبهري خوايه بهووي باسكردني نيشانه كاني له
 تهورات و نينجيل دا) ﴿كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ﴾ وهك چون كوپه كانيان دهناسن (٧١٦).

★ به گه وره دانانی کهسانی خو به زاهدکار:

کهسانی خو به زاهدکار چەندین شیوازی جوړاوجوړ به کار دینن، بۆ ئه وهی کهسانی ئاسایی بانگه شه کانیان قبول بکەن، نه گەرچی ده ستوره راست و دروسته کانی شه ریه تیش بشکینن و، له سنوره کهشی بچنه دهره وه، بۆیه کهسانی (الْمُتَمَسِّس) (٧١٧) واته کهسانی به ختگره وه بانگه شه کاری غهیب زانیی ده بیینی به کهسی ئاسایی ده لیت: دوتنی ئاوه هات کردو، ئاوه هات به سهردا دیت، ئهم داماو ههش بی چەندو چون باوه پری پی ده کات و، ده لیت: ئهمه به پیی ئه و بیرو بۆچونه قسه ده کات که ده که ویته دل و می شکیه وه، به لام نازانیت بانگه شه کردنی غهیب زانی کوفره.

دوای ئه وهش خه لکی ئاسایی به چاوی خو یان کهسانی به ختگره وه بانگه شه کارانی غهیب زانی ده بین، چەندین کاری نابه جی نه بجام ده دن، وه کو هاوه لیتی ژنان و، تاکبونه وه له گه لیاندا، به لام له وه نکۆلی ناکەن، چونکه واتینگه شتوون ئه و که سانه خوا به رست و بارو حالیان دراوه ته ده ستیان.

---

٧١٧ _ الْمُتَمَسِّس: مه بهستی پیشهوا _ ابن الجوزي _ بهم وشه یه ئه و که سانه یه که بانگه شه ی زانیی

غهیب و بهخت گرته وه ده کهن !!

ئه مپۆ پۆژنامه و گۆڤاره کان پرن له و به شه تاییه تانه ی که باسی ((زانیی بهخت)) و ((بورجه کان)) ده کهن، بانگه شه ی ئه وه ی تیدا ده کهن که ((غهیب دهره خه ن)) و ((تاینه ده ده زانن))! هه موو خه لکیش له تیکرای ته مه نه کاندای، به جیاوازی رۆشن بیرییه کانیانه وه ده بخویننه وه و، به بی چەندو چون ته سلیمی ده بن و قبولی ده کهن، به تاییه ت به شیوازیکی پیچ پیچو که می ده نوسریت، که بۆ هه موو خه لک و خه م و خه فت و کیشه کانیان سازیاره، بۆیه هه ر که سیک ده بخوینیتته وه، واده زانی جووتی بارو حاله که ی خو یه تی !! نه گه ر خوینهر بورجی هه موو گۆڤارو پۆژنامه کان بخوینیتته وه، ده بیینی دیسان جووتی بارو حاله که ی خو یه تی !!

شتانیککی وه کو ئه مه فیل و درۆ و جادووه به لام به شیوازیکی نوێ و سه رده میانه.

★ بهره‌لأکردنی نه فس بۆ سه‌رپێچیکردن :

لهو هۆيانەى كه ئىبلىس به‌كارى دىنى بۆ سه‌رلێشێواندنێ خەلكى ئاساى، به‌ره‌لأکردنى نه‌فسيانە بۆ سه‌رپێچىكردنى په‌روه‌ردگار، ته‌گه‌ر سه‌رزەنشێش بگرتن، وه‌كو زەندىقه‌كان قسه‌ ده‌كەن:

كه‌سانىكيان ده‌لێن: واز له ئاره‌زوواتىكى دونياى ناھينم كه چێژو له‌زه‌ته‌كه‌ى به‌ مۆلى وه‌رده‌گرم له به‌ر نيعمه‌تگه‌لىكى پۆژى قىامه‌ت كه خۆشيه‌كى دواخراوى هه‌يه .
به‌لام ته‌گه‌ر تىگه‌شتنايه، به‌دنياى ده‌يانزانى چێژو له‌زه‌تى ئاره‌زوواتى دونياى مۆل نيه‌و په‌شيمانى به‌دواوه‌يه، چونكه حه‌رامه .

پاشان ته‌گه‌ر هه‌قىقه‌تى ئيمانىان بزانيا، ده‌يانزانى خۆشى و له‌زه‌ته‌كانى پۆژى قىامه‌ت په‌يمانىكى راسته له لايه‌ن خواى په‌روه‌ردگار وه‌و ناشكىتري‌ت .

كه‌سانىكىشيان ده‌لێن: په‌روه‌ردگار به‌خشنده‌يه‌و، لىبوردينشى فراوانه‌و، ئومىده‌وارى (الرجاء) به‌شيكه له ناين .

ئاوات بۆ خواست و له خۆبايىبونى خۆيان به ئومىدببون ناوده‌به‌ن، دلىابن هه‌ر ته‌مه‌شه كه تىكراى تاوانبارانى فه‌وتاندوه .

(أَبُو عَمْرٍو) كورى (العلاء) ده‌لێت: هه‌واڵم پىگه‌شتوه كه‌وا (الْفَرَزْدَق) له گه‌ل كۆمه‌له كه‌سىكدا دانىشت كه په‌حمه‌ت و به‌زه‌بى په‌روه‌ردگارىان ياد ده‌كرده‌وه، (الْفَرَزْدَق) له هه‌مرويان زياتر ئومىدى به په‌حمه‌ت و به‌زه‌بى خوا بوو . پىيان گوت: كه‌وابوو بۆ بوه‌تانى داوین پىسى بۆ ئافره‌تانى داوین پاكى بى ئاگای ئيماندار ده‌كه‌ى ؟ نه‌وىش گوتى: باشه ئىوه پىم راگه‌يه‌نن ته‌گه‌ر من به‌رامبه‌ر به باجم و داىكم هه‌مان نه‌و تاوان و سه‌رپێچيانە ته‌نجام به‌دم كه به‌رامبه‌ر به خواى تعالى ته‌نجام ده‌ده‌م، به بۆچونى ئىوه پىيان خۆش بوو من فرىده‌نه ئىو ته‌نورىكه‌وه كه له ناگرى گه‌ش پر بوايه ؟ گوتيان: نه‌خىر، له راستىدا نه‌وان ته‌نها به‌زه‌يان به‌تۆدا ده‌هاته‌وه . گوتى: دلىابن من له‌وه‌ش زياتر متمانه‌م به په‌حمه‌ت و به‌زه‌بى په‌روه‌ردگارمه .

دهلیم _ ابن الجوزی _ : ئا ئەمە نەفامایەکی پوخته، چونکه پەحمەت و بەزەیی خوای _ عزوجل _ بە تەبیەت ناسکیی نییە، ئەگەر بەو شیۆه بوايە، تەنانت چۆلەکش سەرئەدەبەردارو، مەندالێکیش ئەدەمرێنراو، کەشی ئەدەخرایە دۆزەخەو.

له (عَبَادٍ) هه ده لێت: (الأصمعي) ده لێت: له گهڵ (أبي نواس) دا بووم له مهككهى پيرۆز، له پریکا لاویکی لووسکەى بى تووكم به دیکرد که دهیهوێست (الحَجَرَ الْأَسْوَدَ) ی ماچ بکات، (أبي نواس) پى گۆتم: سویند به خوا دورناکهومهوه تا لای (الحَجَرَ الْأَسْوَدَ) ماچی دهکەم. منیش گۆتم: (وَيْل) بۆ تۆ! له خوای _ عزوجل _ بترسه، تۆ له (الْبَلَدِ الْحَرَامِ) و له (الْبَيْتِ الْحَرَامِ) دای. به ئام گۆتی: ده بى هەر بیکەم. پاشان له (الحَجَرَ الْأَسْوَدَ) نزیک بۆوهو، لاوهکش هات (الحَجَرَ الْأَسْوَدَ) ماچ بکات، به ئام (أبي نواس) دهستپیشخەری کردو، پروومەتی خستەسەر پروومەتی لاوهکهو، ماچی کردو، منیش تهماشام دهکرد، گۆتم: (وَيْل) بۆ تۆ! ئەى بۆ له هەرەمى خوای _ عزوجل _ دا ئەوه دهکەى. گۆتی: واز لهوه بێنه، چونکه پهروهردگارم به بەزەیه، پاشان ئەم شیعەرى خویندهوه:

وعَاشِقَانِ التَّفَّ خَدَاهُمَا   عند استلام الحَجَرَ الْأَسْوَدِ
فَاشْتَفِيَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْكُمَا   كَأَنَّمَا كَانَا عَلَى مَوْعِدِ
واته:

ئەو دوو عاشیقەى پروومەتیان لێک ئالاً   له کاتی ماچکردنی بەردە پەشەکه دا
به ئاواتیان گەشتن بەبى ئەوهى تاوانبار بن   وهکو ئەوهى پەیمانى بهیهك گەشتیان
بهیهك دابی.

دهلیم _ ابن الجوزی _ : ته ماشای ئەم چاونەترسیه بکەن که چۆن ته ماشای پەحمەت و بەزەیی خوای تعالی دهکات، به ئام بیرى چۆتەوه که بهتوندی سزا دهدری، بههزی شکاندنی سنورى قەدەغەکراوهکانى خواوه.

کەسانێک له خەلکی ناسایی ده لێت: ئەو زانایانە سنوور دەپارێزن، فلان زانا ئەو کارە دهکارو، فلانیشت ئەو کارە دهکارو، کارەکهى منیش لهو شانەوه نزیکە!

نهم سەرلێشتیواندنه بهوه ده‌روینریتهوه که هه‌ریه‌ک له نه‌فام و زانا له به‌شی (التکلیف) واته سپاندنه شه‌ریه‌کاندا یه‌کسانن، بۆیه زالبوونی هه‌واو شه‌ره‌زووات به‌ سهر زانادا، بۆ که‌سانی نه‌فام نابیتته به‌هانه‌و عوزر (٧١٨)، که‌سانیکیشیان ده‌لێن: نه‌ندازه‌ی تاوانم چه‌نده تاوه‌کو سزا بدریم! من کیم تا سزا بدریم! له‌ کاتی‌کدا نه‌ تاوانم زیانی پێ ده‌گه‌یه‌نی، نه‌ گوێرایه‌لێشم سوودی بۆ ده‌بی، وه‌ لی‌بوردنیشی له‌ تاوانه‌که‌ی من گه‌وره‌تره‌، شاعیرێکیان ده‌لێت:

مَنْ أَنَا عِنْدَ اللَّهِ حَتَّى إِذَا أَذْنَبْتُ لَا يَغْفِرُ لِي ذَنْبِي

واته:

بۆ من کیم به‌لای خواوه تا نه‌گهر تاوانم کرد لیم نه‌بوریت.

نهمه گێلیه‌کی گه‌وره‌یه‌، نه‌گهر واتیه‌گه‌شتن که‌ خوای ته‌الی سزای هیچ که‌سی‌ک نادات مه‌گهر دوژمنیک یاخود که‌سی‌ک که‌ شتی‌کی به‌ هاوتای خوای ته‌الی کردبی. پاشان نه‌یانزانیه‌و به‌ هۆی نه‌و سهرپێچه‌یانوه که‌ نه‌غجای ده‌ده‌ن گه‌شتونه‌ته پله‌ی یاخیبوون.

(ابن عقیل) _ به‌ره‌مه‌تی خوا بیت _ گوێبێستی پیاوتیک بوو ده‌یگوت: بۆ من کیم تا خوای ته‌الی سزام بات! نه‌ویش پێی گوت: تۆ نه‌و که‌سه‌ی که‌ نه‌گهر خوای ته‌الی

٧١٨ _ به‌راستی نهمه‌ بنه‌ره‌تی‌کی چاکه‌ بۆ زانینی هه‌له‌ی زۆری‌ک له‌ که‌سانی ناسایی نهم سهرده‌مه‌، بۆ نه‌ونه‌ نه‌گهر هه‌رامیتی ریش تاشینیان بۆ روون بکه‌یه‌وه‌، بیت ده‌لێن: چۆن هه‌رامه‌ ؟ له‌ کاتی‌کدا شیخ (...) ریشی تاشیه‌و، یاخود ته‌نکه‌ ریشی‌کی هه‌یه‌ (!)، ئایا تۆ له‌ نه‌و زانتریت؟! سه‌ریاس و ستایش بو خوای ته‌الی به‌ته‌نها، که‌ ته‌واوتی به‌لگه‌کانی خستۆته‌ نیو قورشان و، سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ری خواوه _ صلی الله علیه وسلم _، شێخه‌کان یاخود که‌سانی تریش ته‌نها هۆکارێکن که‌ هه‌ق فی‌رئ خه‌لک ده‌که‌ن و، خه‌ریان پێ راده‌گه‌یه‌نن.

دێنیابن تیگه‌شتنی نهم مه‌نه‌جیه‌ته‌ هیچ که‌س نایزانی مه‌گهر که‌سانیک که‌ دلی کردبیتنه‌وه‌ بۆ مه‌نه‌جی پێشین چاک و شوێنکه‌وتوانی.

سەرتاسەری مەخلوقاتى خۆى بمریتىت و، تەنھا تۆ بهیلتەتەو، ئەوا گوشتارى خواى تعالى:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ پەيامىك دەبى و پاسپاردەيك دەبى بۆ تۆ.

كەسانىكىشيان دەلتىن: تەوبە دەكەم و خۆم چاك دەكەم.

چەندىن گىل بەهيوای تەوبەکردن بوون، بەلام پيش تەوبەکردن مردن پفاندنى، بەپاستى ئەو بەجەرگبوون نىيە كە بۆ هەلەکردن پەلە بكریت و، بۆ پاستى و دروستيش چاوەروانى بكریت، ئىنجا پیدەچى هەرگیز بارودۆخى تەوبەکردنەكە نامادەنەبى، پیدەچى تەوبەکردنەكە پاست و دروست نەبى، پیدەچى قبول نەكریت، پاشان ئەگەر قبوليش بكریت، ئەوا هەتا هەتايە تۆ شەرمەزارىت سەبارەت بەو تاوانەى كە ئەنجامت دابوو، بۆيە بەرگەگرتنى ئەنجام نەدانی تاوان و سەرىپچى كردن تا پادەبووریت و نامىنىت زۆر لە دەردەسەرى تەوبە باشترە تا قبول بكریت.

كەسانىكىش تەوبە دەكەن، پاشان هەلەدەوەشىننەو، بۆيە ئىبلىس بە فىل و تەلەكەكانىەو بۆيان دەچیتە ژورەو، چونكە بەلاوازی بریاردانەكانيان دەزانى.

لە (الحَسَنِ) هەو دەلتىت: هەركات شەيتان تەماشای كردیت و، تۆ لە خواپەرستى و گوپراپەلتى خواى تعالادا نەبووى، بەمردوت دادەنى، وە هەركات تەماشای كردیت لە سەر خواپەرستى و گوپراپەلتى بەردەوامیت، لىت بىزار دەبى و بەجیت دىلت، وە هەركات تەماشای كردیت جارىك ناوہا و جارىك ناوہاى، تەماعت تى دەكات.

✱ سه‌ریان لی ده‌شیوینیت و وایان لیده‌کات به نه‌ژادو

بنه‌ماله‌کانی خویانه‌وه بنازن:

ئیبلیس که ده‌زانێ کەسیک نه‌ژاردو بنه‌ماله‌یه‌کی ناوداری هه‌یه، سه‌ری لی ده‌شیوینیت و، وای لیده‌کات به نه‌ژادو بنه‌ماله‌که‌ی خۆیه‌وه بنازی‌ت (٧١٩)، ده‌لیت: من له نه‌وه‌ی (أبي بكر) م. که‌سیکی تر ده‌لیت: من له نه‌وه‌ی (علي) م. که‌سیکی تر ده‌لیت: من شه‌ریفم له نه‌وه‌ی (الحسن) یاخود (الحسين) م. یاخود ده‌لیت: په‌گه‌زو بنه‌ماله‌ی من نزیك به فلان زانا یاخود فلان زاهیده.

ئهم که‌سانه پشتیان به‌دوو شت به‌ستوه:

یه‌که‌میان: نه‌وان ده‌لیت: هه‌ر که‌س مرۆفیکێ خۆشویست، نه‌وا منداڵ و که‌سوکاره‌که‌شی خۆش ده‌وێت.

دووه‌م: ده‌لیت: نه‌وانه توانای شه‌فاعه‌ت و تکاکاریان هه‌یه، شایسته‌ترین که‌سیش که تکاکاری بۆ بکه‌ن نه‌وه‌و که‌سوکاری خۆیانه ! هه‌ردوو بۆچونه‌که‌شیان هه‌له‌یه:

سه‌باه‌ت به خۆشویستن، خۆشه‌ویستی خوای ته‌عالی وه‌کو خۆشه‌ویستی ئاده‌میزاد نییه، چونکه خوای ته‌عالی نه‌و که‌سانه‌ی خۆش ده‌وێت که گوێرایه‌لی ده‌بن، ته‌ماشاکه‌ن نه‌وانه نه‌هلی کیتابن که نه‌وه‌ی (يعقوب) پیغه‌مبه‌رن، که‌چی هه‌یج سوودێکیان له باو باپیرانی خۆیان نه‌دیوه.

---

٧١٩ _ ئیحه که‌سیکی بیدعه‌کاری گومرا ده‌ناسین، به ناشکرا نه‌هلی سوننه‌ت و بانگه‌وازکارانی ته‌کفیر ده‌کات، به‌لام نه‌گه‌ر له گه‌لیدا بدوێی، پاشگه‌ز ده‌بیته‌وه، به‌لام دیسان بۆ گوشتاری یه‌که‌می ده‌گه‌رپه‌ته‌وه... به‌و شیوه‌یه‌ به‌ی هه‌یج یاساخێک یاخود وێژدانێک... له گه‌ل نه‌وه‌شدا شانازی ده‌کات و خۆی به گه‌وره‌ داده‌نیت و سه‌باره‌ت به نه‌فسی خۆی ده‌لیت (... القرشي الهاشمي...) !! به‌لام نه‌فامه‌و له پێی راست لایداوه.

سه‌بارەت بە تەکا‌کاریش، خ‌وای تە‌عالی دە‌فەر‌می‌ت: ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾
 ﴿الأنبياء: ۲۸﴾ ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ﴾ وه (فریشتە‌کان) تە‌کا ناکەن ﴿إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى﴾ تە‌نە‌ها بۆ
 ئەو کە‌سه نە‌بی (خ‌وا) پ‌ازی بۆ (تە‌کای بۆ بک‌ری) (۷۲۰).

کاتێ (ن‌وح) پ‌ی‌غە‌م‌بەر و‌یستی ک‌و‌پ‌ه‌ک‌ه‌ی لە کە‌شتیە‌کە‌دا هە‌لب‌گ‌ری، خ‌وای تە‌عالی پ‌ی‌ی
 فەر‌موو: ﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ﴾ ه‌ود: ۴۶ ﴿واته به‌‌پ‌استی ئەو (کە‌نە‌نە‌ه) لە کە‌س و ک‌اری
 تۆ نییە (۷۲۱).

وه (إبراهيم) پ‌ی‌غە‌م‌بەر بۆ بابی تە‌کای نە‌کرد.

ه‌د‌روه‌ها پ‌ی‌غە‌م‌بەر‌مان _ ص‌لی الله علیه وسلم _ بۆ دایکی تە‌کای نە‌کرد (۷۲۲).

وقد قال _ ص‌لی الله علیه وسلم _ لفاطمة _ رضي الله عنها _ :

((لا أُغني عنك من الله شيئاً)) (۷۲۳) واتە: پ‌ی‌غە‌م‌بە‌ری خ‌وا _ ص‌لی الله علیه وسلم _

بە (فاطمة)ی ک‌چی _ خ‌وای لێ پ‌ازی بێت _ فەر‌مووی: ((د‌ل‌نیابە ئە‌گەر ئی‌مان نە‌ه‌ینی ه‌ی‌چ
 سو‌ودێ‌کم بۆت نابێ و، ناتوانم س‌زای خ‌وات لە سەر د‌ورخە‌مە‌وه)).

۷۲۰ _ مە‌لا م‌حمد مە‌لا ص‌الح، پ‌وختە‌ی تە‌فسیری ق‌ورئان.

۷۲۱ _ مە‌لا م‌حمد مە‌لا ص‌الح، پ‌وختە‌ی تە‌فسیری ق‌ورئان.

۷۲۲ _ انظر ما سبق (ص ۴۵۲)، وتعليقي على رسالة (الفارق بين المصنف والسارق)) (ص ۵۴) للإمام
 السيوطي، نشر دار الهجرة _ الدّمام.

۷۲۳ _ رواه البخاري (۸ / ۳۸۶)، ومسلم (۲۰۶) " عن أبي هريرة.

★ پشتبەستن بە خەسلەتییکی خەيرو گۆینه‌دان شتی تر:

ئىبلىس سەريان لى دەشتۆينىت و کەسانىکیان والیدە کات پشت بە خەسلەتییکی خەیر بیهستی و، ئیتر گوی بە ئەغامدانى ھەر کاریکی ناپەوا نەدات:

بۆیە کەسى وایان تێدا یە دەلیت: من لە ئەھلى سوننەتم و، ئەھلى سوننەتیش لە سەر خەیرن، ئیتر گوی نادات و خۆی لە ھیچ سەرپێچی و تاوانیک لانا دات.

بۆ دەرخستن و لادانى ئەم سەرلێشێواندنە دەگوتریت: بیروباوەری راست فەرزەو، خۆدورخستەو لە سەرپێچی و تاوان فەرزیکی ترە، بۆیە بەجێھێنانی دانەپەکیان جیگەى ئەوێتر ناگریتەو (٧٢٤) ، بەلکو پێویستە ھەردوکیان جێبەجی بکریت.

ھەر وەھا (الرافضة) کانیش دەلێن: ئیمە لە گەل بوون و لاینگریان بۆ (أهل البيت) ی پیغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ ھەموو شتی کمان لى دوردەخاتەو.

بەلام دروویان کرد، چونکە لە راستیدا تەنھا خواپەرستی راست و دروست و لە خوا ترسانە کە بەکاری دورخستەو ھەلدەستیت.

---

٧٢٤ _ پێشەوا (ابن تیمیة) لە کتیبی (الاستقامة) دا (١ / ٤٦٦) فەرموویەتی:

((زۆربوونی تاوان لە گەل راست و دروستی یەکتاپەرستیدا زۆر خێرەرە لەوێ کە مەژۆ تاوانی کەم بێت بەلام یەکتاپەرست نەبێ)).

گومانى تێدا نى یە کە پلەى بیروباوەرى راست و دروست و یەکتاپەرستی زۆر لە سەرپێچی و تاوان گەورەترە.

★ سەر له (الْعَيَّارِينَ) ^(٧٢٥) دهشیوینییت و وایان لی دهکات مائی

خەڵك بهرن:

ئیبلیس سەری له (الْعَيَّارِينَ) واتە بێکاران شیواندووە، وای لێکردوون مائی خەڵك بهرن، ئەم تاقمە بە (الْفَتَّيَانِ) واتە نامادەباشان بۆ بەهاناوەچوونی لێقەوماوان ناودەبرێن و، تاکیشیان بە (الْفَتَى) ناودەبرێت، دەلێن: (الْفَتَى) داوێن پیسی ناکات و، درۆ ناکات و، نابرووی هیچ ئافەرەتێک نابات، کەچی له بردنی مال و سامانی خەڵکدا خۆیان بەدورناگرن و، جەرگ سوتاندنی خەڵک بۆ ئەو مال و سامانیان بێردەچێتەو.

پێبازە کەمێ خۆیان بە (الْفُتُوَّة) (٧٢٦) واتە پێبازی جوامێران بۆ بەهاناوەچوونی لێقەوماوان ناودەبن، پێدەچی کەسی وایان تێدا بێت سوێند بە هەقی (الْفُتُوَّة) بحوات و (٧٢٧)، ئیتر نەدەخوات و نەدەخواتەو.

٧٢٥ _ الْعَيَّارِينَ: واتە بێکاران: لە سەردەمی خەلافەتی عەباسیەکاندا پەیدا بوون، کۆمەڵێک بوون لە نێوئەندە هەمە جۆرەکانی پەمەکی خەڵک، پێتیجوتیش ئەوەیە کە زۆریەیان لە هەزاران و ئەداران بوون، بەتایبەت ئەوانەمی هەلی کاریان بۆ نەپەخسابوو، وە ناچاربوون کارگەلیکی ئاناسایی بکەن، وەکو دزینی مال و سامانی دەولەمەندان و دابەشکردنی بە سەر هەزاراندا، وە لەکاتی شلەژان و خراپسوونی هەر باریکی سیاسی یاخود لاوازی ئیدارەمی دەولەتدا زیاتر سەریان هەڵدەدا، بزوتنەو کەمیان تێکرای چەشنەکانی خەڵک و لاینگرانی پێباوەرەکانی تێدا بوو، بۆ نمونە دزو شەریف و هەزاران و مەندالی دەولەمەندانمی لە خۆ دەگرت، سەرەرای کارە ئاناسایەکانیان بەلام هەلۆستی جوامێرانەشیان دەنۆند، هەمکات بەغداي پاتەخت تووشی مەترسی هێرشى دوژمنان بوابەتەو، ئەوەبوو کاتی (المعتر) و سەرکردە تورکەکانی ئابلقەمی بەغدايان دا، ئەمانە هەلۆستیکى گرنگيان نۆندو، پششى خەلیفە (المستعین بالله) گرت و، بەکۆڵنەدەری لە شارى بەغدا بمرگران کرد (٢٤٨ _ ٢٥٢ ک)، پروانە: ejabat.google.com، وەرگێڕ.

٧٢٦ _ الْفُتُوَّة: (ابن بَيَّكُنِ الحنفى) له بەشى (الْفُتُوَّة)ى كَتِيبِى ((اللمع))دا (٥٠٤ل) دەلێت: ((ئەو (الْفُتُوَّة)ى لەم زەمەندا دەكرێت بیدەمەکی زۆر ناشرینە، کاریكە شەیتان پازى دهكات و، رحمان تووڕە دەكات)).

له هەمان كَتِيبِدا (٥١٢ل) فەرمايشتیکی پێشەوا (ابن تیمیة)ش هاتووە، تیایدا فەرموویەتی:

((ئەم (الْفُتُوَّة) بە کۆدەنگی هەموو زانیان پووجەو، هیچ بنەرەتیکى نی یە...)).

٧٢٧ _ ئەمە سوێندخواردنە شیرکەو، نابێ سوێند بە جگە لە خۆی تەالی بخۆرێت.

تێکپای ئەم تاقمە شەروال دەپۆشن و، هەرکەسیکی تازە هاتووش بێتە پزیاڵەوه
شەروالەکەى بۆ دەپۆشن، وەکو چۆن صوفیەکان پۆشاکى (الرَّقْعَة) بۆ موریدانى خۆیان
دەپۆشن.

کەسانى سەر بەم تاقمە ئەگەر گوێبیستی هەر وشەیەکی تاوان بێت کە بە خوشکەکەى
کراوە، یەكسەر خوشکەکەى دەکوژێت، کەچی ئەو وشەیه پێدەچى راست نەبى و، کەسیکی
هاندەرى خراپ گوێبیستی، دواى ئەوەش ئەم کارە بە جوامیڤى ناودەبەن.

✱ پشته‌ستن به سوننه‌ت و فهوتاندنی فه‌رزه‌کان:

کهسانێک له خه‌لکی ئاسایی پشت به سوننه‌ته‌کان ده‌به‌ستن و، فه‌رزه‌کان ده‌فه‌وتینن، وه‌کو ئه‌وه‌ی که‌سانێکیان پیشی بانگدان بۆ مزگه‌وت دیت و، سوننه‌ت ده‌کات، ئینجا نه‌گه‌ر له پشتی پیشه‌واوه‌ نوێژی کرد، پیشی پیشه‌وا ده‌که‌ویت.

که‌سانێکی‌شان بۆ نوێژه‌ فه‌رزه‌کان ئاماده‌ نابێ، به‌لام له شه‌وی (الرغائب) دا (٧٢٨) پیشه‌پ‌کی ده‌کات و فشار ده‌خاته سهر خه‌لک.

که‌سانێکی‌ش خواپه‌رستی ده‌کات و ده‌گری، به‌لام له سهر نه‌ب‌امدانی کاری خراپه‌ به‌رده‌وامه‌و سووره‌و، وازی لی ناهێنیت، نه‌گه‌ر پیشی بگوتریت: ئه‌و شته مه‌که ! ده‌لێت: هیچی تیدا نییه کاریکی چاک و کاریکی خراپه‌، چاکه‌که‌ خراپه‌که‌ ده‌سپێته‌وه‌، په‌روه‌ردگاریش لێی‌ب‌ورده‌و به‌به‌زه‌یه‌ !

جه‌ماوه‌ریشیان به‌پیتی بیروبو‌چونی خۆی خواپه‌رستی ده‌کات، بۆیه‌ خراپ ده‌کات زۆر زیاتر له‌وه‌ی که‌ چاک بکاته‌وه‌.

بۆ نمونه‌ پیاوی‌کم له‌وان بینێ قورئانی له‌به‌ر کردبوو، بویه‌ زاهید، پاشان خۆی خه‌ساندبوو، ئه‌مه‌ کرده‌وه‌یه‌کی زۆر خراپه‌.

---

٧٢٨ _ مه‌به‌ستی نوێژی (الرغائب) ه‌، که‌ نوێژیکی داهێنراوی بیدعه‌یه‌و هیچ به‌ه‌رپه‌تیکی پاستی نی یه‌، پیشه‌وا (العزّی) کو‌ری (عبدالسلام) له‌کتیبه‌یکی تایبه‌تدا نکۆلی لی ده‌کات و، بیدعه‌بونه‌که‌ی ئاشکرا ده‌کات.

✱ ئاماده‌بوون له مه‌جلیسه‌کانی یادو زیکردا:

ئیبلیس سهری له کهسانیکی زۆری خه‌لکی ناسایی شیواندوه، له مه‌جلیسه‌کانی یادو زیکردا ئاماده‌ده‌بن و، ده‌گرین و، ته‌نها به‌وه‌ پازی ده‌بن، چونکه واده‌زانن مه‌به‌ستی سهره‌کی ته‌نها ئاماده‌بوون و گریان، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی پی‌شتر فەزل و چاکه‌ی ئاماده‌بوونیان له مه‌جلیسه‌کانی یادو زیکردا بیستوه، به‌لام له‌وه‌ تینه‌گشتوون که مه‌به‌ستی سهره‌کی به‌هموو ئه‌وانه کاریک‌کردنیتی، چونکه شته‌ بیستراوه‌کان ئه‌گەر کاریان پی‌ نه‌کریت، ئه‌وه‌ ته‌نها ده‌بیته به‌لگه‌یه‌ک بۆ ئه‌وه‌ی که تو شته‌که‌ت بیستوه‌و کارت پی‌ نه‌کردوه.

بۆ نمونه‌ من خه‌لکیکی زۆر ده‌ناسم، چه‌ندین ساله‌ له‌ مه‌جلیسه‌کاندا ئاماده‌ده‌بن و، ده‌گرین و، دل‌کزی ده‌نوێتن و، هیچ که‌سیکیشیان گۆرانکاریان به‌سهردا نایه‌ت و، هه‌مان ئه‌و مامه‌لانه‌ ئه‌نجام ده‌ده‌ن که پی‌شتر له‌ سهری راهاتبوون وه‌کو سوو خواردن و، فیل‌کردن له‌ فرۆشتنداو، نه‌فامبوون به‌ پایه‌کانی نوێژو، غه‌یبه‌ت‌کردنی موسلمانان و، به‌گوێنه‌کردنی دایک و باب!

ئه‌م که‌سانه‌ ئیبلیس سهری لی شیواندوون و، وای به‌ خه‌یالدا هێناون که ئاماده‌بوون له مه‌جلیسه‌کانداو گریان، تاوانی هه‌موو ئه‌و گونا‌هانه‌یان له‌ سهر لاده‌بات که ئه‌نجامی ده‌ده‌ن. هه‌روه‌ها ئیبلیس وای به‌ خه‌یالی تا‌قمیکی دیکه‌دا هێناوه‌ که دانیشتن له‌ گه‌ل زانایان و پیاو‌چا‌کاندا تاوانی گونا‌هه‌کانیان له‌ سهر لاده‌بات.

له‌ ته‌وبه‌و په‌شیمان بونه‌وه‌دا ئیبلیس به‌که‌سانیکی بی‌شومار ئه‌م‌رۆ و سه‌به‌ی ده‌کات، بۆیه‌ دوا‌خستنی ته‌وبه‌که‌یان زۆر زۆر درێژه‌ ده‌کیشیت.

که‌سانیکی دیکه‌شی داناوه‌ ته‌نها بۆ کات رابواردن به‌وه‌وه‌ که ده‌بیست، که‌چی کاریک‌کردنیان فرامۆش کردوه‌.

★ ئیبلیس سەر له خاوهن مال و سامانه‌کان ده‌شیوینیت:

ئیبلیس به چوار ڕوو سەر له خاوهن مال و سامانه‌کان ده‌شیوینیت:

یه‌که‌میان: له ڕووی په‌یدا‌کردنه‌وه، گزنگی به‌وه ناده‌ن که چۆن چۆنی ده‌ستیان ده‌که‌ویت، سوو خواردن له زۆریه‌ی مامه‌له‌کانیاندا ب‌ل‌ا‌و‌ب‌ۆ‌ته‌وه، پیتی ڕاهاتوون و د‌ل‌یان پ‌ی‌ خ‌ۆ‌شه، تا نه‌و ئاسته‌ی کۆی مه‌مه‌له‌کانیان له سنووری کۆده‌نگی زانایان به‌ده‌ره.

دووه‌م: له ڕووی ده‌ست‌ق‌و‌ا‌و‌یه‌وه، که‌سی وا ده‌بینی هه‌ر له بنه‌ره‌ته‌وه زکاتی شه‌رعی مال و سامانه‌که‌ی نادات، پشت به لی‌ب‌و‌ر‌د‌نی خ‌و‌ای تعالی ده‌به‌ستی.

که‌سی واش ده‌بینی زکاتی به‌شیک له مال و سامانه‌که‌ی ده‌دات، پاشان پی‌س‌که‌یی و ده‌ست‌ق‌و‌ا‌وی به‌سه‌ردا زال ده‌بی، وای به‌خه‌یا‌ل‌دا د‌یت زه‌کاتی نه‌و به‌شه‌ی که داویه‌تی تاوانی به‌شه نه‌دراوه‌کانی تری له سه‌ر لاده‌دات.

که‌سی وا ده‌بینی فیل ده‌کات بۆ نه‌وه‌ی زه‌کاته‌که‌ی له سه‌ر بکه‌ویت، بۆ نمونه پ‌یت‌ش نه‌وه‌ی مال سامانه‌که‌ی سائیکی ته‌وا‌وی به‌سه‌ردا تی‌پ‌ه‌ر‌یت ده‌یه‌خ‌ش‌یت‌ه که‌سیک و، پاشان دوباره لی‌ی وهرده‌گر‌یت‌ه‌وه !

که‌سانیک فیل ده‌که‌ن به‌وه‌ی پ‌ۆ‌ش‌اک‌یک ده‌به‌خ‌ش‌نه هه‌ژاریک و به ده دیناری داده‌نین، له کاتیکدا پ‌ۆ‌ش‌اک‌ه‌که بای دوو دیناره، نه‌م نه‌فامانه وا تی‌ده‌گه‌ن زه‌کاته‌که‌یان له سه‌ر که‌وت‌وه. که‌سانیک‌یش بۆ زه‌کات دان شتی خراب له جی‌گه‌ی چاک ده‌رده‌ه‌ینن.

که‌سی وا ده‌بینی زه‌کاته‌که‌ی به که‌سیکی کریکار ده‌دات که به‌دری‌ژ‌ای سال کاری پ‌یک‌ر‌د‌وه، بۆیه به هه‌قیقه‌ت نه‌وه ده‌بیته کریکه‌ی نه‌ک زه‌کات.

که‌سانیک‌یش زه‌کاته‌کانیان به‌پ‌یتی پی‌ویست و به‌راس‌ت و دروستی ده‌ده‌ن، به‌لام ئیبلیس پ‌ی‌یان ده‌ل‌یت: هه‌یچ‌تان له سه‌ر نه‌ماوه ! مال و سامانه‌کانیان به‌لا‌وه خ‌ۆ‌شه‌ویست ده‌کات و، ڕی‌گ‌ریان لی ده‌کات وه‌کو سوننه‌ت خ‌ی‌رو سه‌ده‌قه‌ی لی بکه‌ن، پا‌دا‌شتی خ‌ی‌رو سه‌ده‌قه‌که‌یان له کیس ده‌بات، له نه‌غ‌ام‌یش‌دا مال و سامانه‌که‌یان به‌ رۆ‌زی که‌سیکی تر ده‌بی.

سێ یەم: لە پرووی مال و سامان زۆر کردنەو، دەوڵەمەند خۆی لە هەژاران بە خێتر
 دادەنا، ئەمەش نەفامیە ، چونکە چاکیتی بە چاکیتی نەفسە نەک بە کۆکردنەوی مال و
 سامان، شاعیرێک دەلێت:

غِنَى النَّفْسِ لِمَنْ يَعْقِلُ   لُ خَيْرٌ مِنْ غِنَى الْمَالِ
 وَفَضْلُ النَّفْسِ فِي الْإِثْفُ   سِي لَيْسَ الْفَضْلُ فِي الْحَالِ

واتە:

دەوڵەمەندی نەفس بۆ کەسیک نەقی بە کاربێتی لە دەوڵەمەندی مال و سامان خێتر
 وە چاکیتی نەفس لە نەفسەکاندا بە چاکیتی لە باروحوالدا نییە.
 چوارەم: لە خەرجکردنیدا، کەسی وا دەبینی مال و سامانەکی بە فێرۆ دەداو، دەست
 بלאوی تێدا دەکات:

جار بە جار لە ئەندازەی پێویستی خۆی زیاتر خەرج دەکات، دیواری کانی پێ
 دەپازێتەو، دینەخشییت، مالتی پێ جوان دەکاتەو، وێنەی پێ دروست دەکات.
 جار بە جاریش جل و بەرگی نایابی پێ دروست دەکەن، کە لووتبەرز و لە خۆباییوون بۆ
 خاوەنەکی دروست دەکات.

جار بە جاریش لە خۆراکدا کە دەستبلاویەکی زۆری تێدا دەکەن.
 لە هەموو ئەم کردەوانەدا خاوەنەکی بێوێ نابی و، تووشی کردەوێهەکی حەرام یاخود
 (مکروه) دەبێ، وە بەهۆی ئەنجامدانی ئەو شتانەو مەژۆ بەرپرسیار دەبێ:

عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ((يَا ابْنَ آدَمَ! لَا تَزُولُ
 قَدَمَاكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ حَتَّى تُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ: عُمُرِكَ "فِيمَا أَفْنَيْتَهُ؟"،
 وَجَسَدِكَ "فِيمَا أَبْلَيْتَهُ؟"، وَمَالِكَ "مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبْتَهُ؟ وَأَيْنَ أَنْفَقْتَهُ؟"، وَعِلْمِكَ "مَاذَا
 عَمِلْتَ فِيهِ؟") (٧٢٩) واتە لە (ئەنس)ی کورپی (مالک)هەو _ خوای لێ پازی بیت _

٧٢٩ _ حدیث صحیح، لە طرق عدیده، خُرَجَتْهُ فِي تَعْلِيْقِي عَلَى ((جَزْءٌ ذَمٌّ لَا يَعْمَلُ بِهِ)) (رقم ١)
 للإمام ابن عساکر.

فەرموویه تی: پێغه مبه‌ری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((ته‌ی شاده‌میزاد ! له
 رۆژی قیامه‌تداو له پێش ده‌ستی خوای _ عَزَّوَجَلَّ _ دا پێکانت جوڵه‌ ناکات، تا پرسیا‌ری
 چوار شتت لی ده‌کریت: ته‌مه‌نت، له‌ چیدا به‌سه‌رت برد ؟ جه‌سته‌ت، له‌ چیدا ته‌واوت کرد،
 ماڵ و سامانه‌که‌ت، له‌ کوی ده‌ستت که‌وت و ؟، له‌ چیدا خه‌رجت کرد ؟ وه‌ زانسته‌که‌ت، چ
 کاریکت پی کرد)).

که‌سی وایان ده‌بینی پاره‌یه‌کی زۆر بۆ دروستکردنی مزگه‌وت و پرد خه‌رج ده‌کات، به‌لام
 مه‌به‌ستی پروپامیی و، ناوبانگی و، مانه‌وه‌ی باسکردنیت، بۆیه‌ ناوی خۆی له‌ سه‌ر نه‌و
 شتانه‌ ده‌نوسی که‌ دروستی ده‌کات، به‌لام نه‌گه‌ر به‌راستی کاره‌که‌ی بۆ خوا بوایه‌، ته‌نها به‌وه
 رازی ده‌بوو که‌ خوای _ سبحانه‌ و تعالی _ له‌ کاره‌که‌ی ناگاداره‌و، نیتر ناوی خۆی له‌ سه‌ر
 نه‌ده‌نوسی، دلنیا‌بن نه‌گه‌ر داوای لی بکریت دیواریک دروست بکات به‌بی نه‌وه‌ی ناوی خۆی له
 سه‌ر بنوسیت، دروستی نه‌ده‌کرد !

هاو‌ره‌گه‌زی نه‌مه‌یه‌ کاتی له‌ شه‌وانی مانگی په‌مه‌زанда مۆمیکی زۆر له‌ به‌ر پۆشنا‌یدا
 ده‌یه‌ننه‌ ده‌ره‌وه‌ به‌مه‌به‌ستی ناوبانگ ده‌رکردن، که‌چی مزگه‌وته‌کانیا‌ن به‌دریژای سا‌ن تاریکه‌،
 چونکه‌ نه‌گه‌ر هه‌موو شه‌ویک که‌می‌ک نه‌وت به‌رنه‌ ده‌ره‌وه‌ بۆ چرای مزگه‌وت هه‌یچ
 کاریگه‌ریه‌کی نابێ و مه‌دح و ستایشیکی زۆر ناکرین، به‌به‌راوردی نه‌و مۆمانه‌ی که‌ له
 په‌مه‌زанда ده‌یه‌ننه‌ ده‌ره‌وه‌و، گاریگه‌ریه‌کی زۆری ده‌بی و مه‌دح و ستایشیکی زۆر ده‌کرین،
 دلنیا‌بن ده‌وله‌مه‌ندکردنی هه‌ژاران به‌ پاره‌ی نه‌و مۆمانه‌ له‌به‌رترو شایسته‌تره‌.

که‌سی وایان تیدا‌یه‌ نه‌گه‌ر خێرو سه‌ده‌قه‌ بکات، له‌ کاتی‌کدا پاره‌ به‌ هه‌ژاره‌که‌ ده‌دات که
 خه‌لکی ته‌ماشای بکه‌ن، بۆیه‌ له‌ لایه‌که‌وه‌ مه‌به‌ستی به‌ده‌سته‌یه‌نانی مه‌دح و ستایشکردنی
 خه‌لکه‌و، له‌ لایه‌کی تریشه‌وه‌ هه‌ژاره‌که‌ سه‌رشۆر ده‌کات.

که‌سانیکیش کیشی دیناره‌کان سووک ده‌که‌نه‌وه‌و، ده‌یکه‌ن به‌ دوو (قیراط)و (٧٣٠) نزیک
 به‌وه‌، وه‌ په‌نگه‌ پاکیش نه‌بی و شتی تری تیکه‌ل بی و خراپ بیت، نینجا به‌ ناشکراو له‌ پێش

٧٣٠ _ دیناری نیسلا‌می یه‌کسان بووه‌ به (٢٢) قیراط زی‌ر. پ‌روانه: www.ahlalhadeeth.com.

هه‌ر (٥) قیراط = (١) غرام، پ‌روانه: ar.wikipedia.org ، وه‌رگێ‌ر.

چاوی خه لکیدا به خێرو صه ده قه ی ده کهن، بۆ ئه وه ی بلێن: فلان کهس یه ک دیناری به خشی به فلان هه ژار.

به پێچه وانه ی ئه و که سانه وه، کۆمه لێک له پیاوچا کانی پێشین دیناریکی کیش قورسیان ده خسته نیو کازیکی بچوکی لول درا وه وه، که کیشه که ی له دینارو نیو ییک زیاتر ده بوو، به نه یینی به هه ژاره که یان ده دا، کاتی هه ژاره که کازه لول درا وه که ی ده یینی، وای ده زانی ته نها پارچه یه که و ه یچی تر، که دهستی لێ ده دا، ههستی به خری دیناریک ده کرد، دلخۆش ده بوو، که کاغه زه لول درا وه که ی ده کرده وه، ته ماشای دیناره که ی ده کرد، وای ده زانی کیشی دیناره که سوو که، که به ته وای ته ماشای ده کرد، ههستی ده کرد قورسه، ئیتر واتیده گه شت کیشی دیناره که ته واه، دواتر که ده ییکش، ته ماشای ده کرد کیشه که ی له دیناریک زیاتره، ئیتر زۆر زۆر دلخۆش ده بوو، به و شیوه پاداشتی که سی به خشهر به گوێره ی دلخۆشبوونی هه ژاره که له ههر جاریکدا دوو ئه وه نده و زیاتر ده بوو.

که سی وا ده یینی خێرو صه ده قه که ی به غه ربان ده داو، خزمه کانی خۆی پشتگوێ ده خات، له کاتی کدا خزمه کانی خۆی له به رترو شایسته ترن.

عن سُلَيْمَانَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ:

((الْصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ، وَالْصَّدَقَةُ عَلَى ذِي الرَّحِمِ اثْنَتَانِ: صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ)) (٧٣١).

واته له (سُلَيْمَانَ) ی کوپی (عامر) وه _ خوی لێ پازی بیت _ فهرمووه تی: گوئیستی پیغه مبه ری خوا بووم _ صلی الله علیه وسلم _ ده یفه رموو:

((خیر کردن به هه ژار ته نها صه ده قه یه که، به لām خیر کردن به خزمان دوو شته: صه ده قه یه و

به جیه یێنانی په یوه ندی خزمایه تیشه)).

که سی واشیان تیدایه ده زانی خیر کردن به خزمان زۆر چاکه، به لām له نیوان خۆی و خزمه کهیدا دوشنایه تیکی دونیایی هه یه، بۆیه خیری پێ ناکات، له کاتیدا ده زانی هه ژاره،

٧٣١ _ رواه أبو داود (٢٣٥٥)، وأحمد (٤ / ١٧ - ١٨)، والترمذي (٦٥٨)، والنسائي في ((الكبرى)) “

كما في ((تحفة الأشراف)) (٤ / ٢٥) “ بسند جيد.

به لّام نه گهر خێره که ی به خزمه که ی خۆی بدابا، شهوا پاداشتی خێره که و، خزمایه تی که و، تی که و شهوانه که شی وهرده گرت بهرام بهر به ههواو ئاره زوواتی نه فسی خۆی.

که سی وا ده بینیت پاره یه کی زۆر بۆ هه ج خه رج ده کات، چونکه ئیبلیس سه ری لی ده شی و ئیت و وای به خه یالدا دینیت که هه ج هۆکارێکی سه ره کی نزیك بونه و یه له خوای تعالی، که چی مه به سه سه سه ره که یه روپامایی و ته ماشا کردن و به ده سه ته یانی مه دح و ستایشی خه لکه.

بۆغونه پیاویک به (بشر الحافی) گوت: دوو هه زار دیره مم کۆکردۆته و بۆ هه ج. شه ویش به پیاوه که ی گوت: نایا پێشتر هه جت کردوو ؟ گوتی: به لی. بۆیه به پیاوه که ی گوت: که و ابو هه ج مه که و به و پاره یه ت قه رزی قه رزاریک به ره و. به لّام پیاوه که گوتی: نه فسم ته نها مه یلی هه ج ده کات ! شه و بوو به پیاوه که ی گوت: دلنیا م مه به ستت شه و یه سوار بیت و به جیت و به گه رپێته و، خه لکی پیت بلین: فلان که س حاجی یه.

که سانیک پاره یه کی زۆر بۆ سه ماو گۆرانی خه رج ده کهن و، ئیبلیس سه ریان لیده شه و ئیت و پێیان ده لیت: ئیوه به م کاره تان هه ژاران کۆده که نه و هه خۆراکیان ده دن، پێشتر پووگان کرده و که نه م په فتاره دلان خراپ ده کات.

که سی وا ده بینیت نه گهر که چه که ی به شوو بات، که ل و په لی زیوینی بۆ دروست ده کات و، به کرده و یه کی چاکی داده نیت، پێده چی جار به جار خه قه ی قورئانی شی هه بی، دیسان بوخوردانی زیوین داده نیت، له ویدا تاقمیک له زانایانیش ناماده ده بن، ئیتر نه خودی خۆی شه و کاره به لووت به رزی داده ناو، نه زاناکانیش له و کاره نکۆلی ده کهن، وه کو په ی ره وکردنیک بۆ نه ریتی باو.

کەسی واش ھدیە لە ھەستنامە کەیدا مافەکان پیشیل دەکات و، واریسەکان بێ بەش دەکات، چونکە وادەزانی مالی خۆیەتی و، بەویستی خۆی تەصروفی پێوە دەکات، کەچی بیری چوووە ئەو نەخۆشەو مافی واریسەکانی کەوتۆتە ئەستۆ.

✱ سەر له هه‌زاران ده‌شیوینیت:

به‌راستی نیبلیس سەری له هه‌زاران شیواندوو: کەسی وایان تێدایه خۆی وه‌کو هه‌زار پیشان ده‌دا، له کاتی‌کدا که ده‌وله‌مەنده، بۆیه سەره‌پای ئەم کاره، ئەگەر دەست له خەلک پان بکاته‌وه، به‌و هۆیه‌وه مال و سامانی خەلک به‌ریت، ئەوه له راستیدا تەنها ناگری دۆزه‌خ بۆ خۆی زیاد ده‌کات.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكْثُرًا ، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا ، فَلْيَسْتَقِلْ مِنْهُ ، أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)) (٧٣٢).

واته له (أبي هُرَيْرَةَ) وه _ خۆی لی پازی بیټ _ ، فەرموویه‌تی: پێغه‌مبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه‌تی: ((هەر کەس دەست له خەلک پان بکاته‌وه بۆ ئەوهی مال و سامانه‌کهی خۆی پێ زیاد بکات، ئەوه له راستیدا تەنها داوی پشکۆو سکلێ ناگری کردووه، نیت به ئاره‌زووی خۆی با پشکۆو سکلێ ناگره‌کهی کەم بکاته‌وه، یاخود زیادێ بکات)).

ئەگەر ئەم پیاوه هیچیش له خەلک وەر نه‌گریت و، مەبەستی به‌و هه‌زاری نوانده تەنها ئەوه‌بێ که خەلک پێی بلێن: پیاویکی زاهیده، ئەوه ریاو پروپامایی نواندوو.

وه ئەگەر مەبەستی به‌و هه‌زاری نواندنه، شاردنه‌وهی نیعمه‌ته‌کانی خوا بیټ، ئەوا کرده‌وه‌کهی پیسکه‌یی و ده‌ستقوچاویه، له هه‌مان کاتیشدا سکاڵا‌کردنه له په‌روه‌ردگار.

وه ئەگەر هه‌زاریکی راست و مافداریش بیټ، ئەوا (مُسَحَّبٌ) هه‌زاریه‌کهی بشارت‌ه‌وه، ئابروی خۆی بپاریزیت و، خۆی به‌ کەم و نات‌ه‌واو پیشان نه‌دات، دلتیابن که‌سانێک له پێشینی چاک کلێلیکی هه‌له‌ده‌گرت، بۆ ئەوهی خەلک و‌ابزانن مالی هه‌یه، که‌چی خۆی له مزگه‌وته‌کاندا ده‌نووست و ده‌مایه‌وه.

ديسان نيبليس سمر له هه‌زاران ده‌شيوته‌ت و، خويان له ده‌وله‌مەندان به چاکتر داده‌نن، چونکه به خەيالي ته‌وان له‌و شتانه خويان به‌دور گرتوه، که ده‌وله‌مەندان به‌دوايدا ده‌گه‌پن ! ته‌مه‌ش هه‌له‌يه، چونکه چاکبوونه‌تي به هه‌بوون و نه‌بوون نيه، له راستيدا به‌شتگه‌لنکی تره که له پشت ته‌وه‌ويه.

★ سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌خه‌لکی ئاسایی:

ئیبلیس سەر له‌ جه‌ماوه‌ری خه‌لکی ئاسایی ده‌شیوێت و، وایان لێده‌کات به‌رده‌وام له‌ گه‌ڵ نه‌ریتدا بچن، بۆیه‌ نه‌مه‌ زۆرتین هۆکاره‌کانی تیاچونیانه‌.

بۆ نموونه‌ نه‌وان له‌ بواری بیروباوه‌ردا، به‌زۆری چاولیکاری باب و باپیرانی خۆیان ده‌که‌ن، به‌پێی ئهو نه‌ریتیه‌ی له‌ سهری په‌روه‌رده‌ بوونه، بۆیه‌ پیاوی وا ده‌بینی په‌نجا ساڵ له‌ سهر بیروباوپی بابی ده‌ژی، به‌ بێ ئه‌وه‌ی ته‌ماشای بکات: ئایا بابی له‌ سهر راست و دروستی ده‌چوو یاخود هه‌ڵه‌.

نموونه‌ی ئهم چاولیکاریه‌، گاوارو جوله‌که‌کانن که‌ چاولیکاری پیشینانی خۆیان ده‌که‌ن، هه‌روه‌ها موسلمانانیش له‌ نوێزو خواپه‌رسته‌کانیاندا به‌زۆری نه‌ریتی باو په‌یره‌و ده‌که‌ن، بۆیه‌ پیاوی وا ده‌بینی چه‌نده‌ها ساڵ به‌و شتوازه‌ نوێژ ده‌کات که‌ بینیریته‌ی خه‌لک نوێژ ده‌که‌ن، پێده‌چی نه‌زانی به‌ باشی سورتی (الفاطحة) بخوێنێت، نه‌زانیت (واجبات) ده‌کانی سهر شانی چین؟ به‌لاشیوه‌ ئاسان نابێ هه‌ولێ فیروونی بات، چونکه‌ به‌سووک ته‌ماشای ئاین ده‌کات، که‌چی نه‌گه‌ر بیه‌وێت بۆ بازرگانی بۆ وه‌لاتیک بجیت، به‌دلتیایی پیش سه‌فه‌رکردنی ده‌پرسی له‌و وه‌لاته‌دا چ خه‌رج ده‌کات.

پاشان ته‌ماشای ده‌که‌ی که‌سانیک پیش پێشه‌وا رکوع ده‌بن و، پیش پێشه‌وا سجود ده‌بن. پێشه‌وا _ ابن الجوزی _ ده‌فه‌رمیت: کۆمه‌لێکم بینی له‌ کاتی سلاودانه‌وه‌ی پێشه‌وادا نه‌وانیش سلاویان ده‌دایه‌وه‌و، هه‌شتا (التشهد) ده‌که‌یان به‌ته‌واوی نه‌خوێندبوو. پێده‌چی که‌سانیک واز له‌ فه‌رزیک بێنن و، زیاده‌یه‌ک به‌سه‌ر سونه‌تیک بجه‌ن. پێده‌چی شتنی هه‌ندیک له‌ ئه‌ندامه‌کان وه‌کو پاژنه‌کان پشت گوێ بجه‌ن.

پێده‌چی نه‌نگوستیله‌یه‌کی له‌ په‌نجده‌ یه‌ت، زۆر به‌توندی ده‌وری په‌نجه‌که‌ی دابی، به‌لام له‌ کاتی ده‌ستنوێژ شتندا نایسوڕێتیته‌وه‌، ئیتر ئاوه‌که‌ به‌ ژێر نه‌نگوستیله‌که‌ ناگات و، ده‌ستنوێژه‌که‌ش دروست نابێ.

لە بوارى کرپن و فرۆشتندا، زۆریەى گرتیبەستەکانیان پوچە، لەو بارەووە حوکمی شەرع پەیرەو ناکەن، بەلاشیانەووە قورسە چاولێکارى فیهزانیك بکەن بۆ ئەوێ نەکەونە هەلەووە، رێپێدراوەکانى وەرگرن، چونکە بەپێى بیروپرای تایبەتى خۆیان تەصرف دەکەن و، واتیدەگەن لە حوکمی شەرع بەدەر نییە.

هەر شتیك دەفرۆشن غەشیكى تێدايەو، عەیبێك دايدەپۆشى.

بە پەیرەوکردنى نەریت کەسانیک لە مانگی رەمەزанда لە ئەنجامدانى نوێژە فەرەکاندا تەمەبلى دەنۆین و، لە سەر خۆراکى حەرام فتار دەکەن و، غەیبەتى خەلک دەکەن. کەسى وایان تێدايە شتیك بەقەرەز دەهێنى و خانووەکەى دەکاتە بارمەتە، تا قەرەزەکە دەداتەو، دەلیت: ئەمە شتیکی زەرورە ناچارە، پێدەچى خانووەکى دیکەشى هەبى، وە پێدەچى شتومەکى وای لە مالدای هەبى ئەگەر بیانفرۆشیت، چیت پێویستى بە بارمەتەدانان و بەکرى گرتن نەبى، بەلام لە گەورەبى و پلەوپایەى خۆى دەترسى، نەو کا خەلکى بلین: فلان کەس گەشتۆتە ئەو ناستەى کە خانووەکى فرۆشتووە.

لەو نەریتانەى کە خەلکى ناسایى پەیرەوى دەکەن: پشت بە قەسى (الکاهن) و (المنجم) و (العراف) (٧٣٣) دەبەستن، بەراستى ئەم شتانە لە نێوان خەلکیدا بڵاویونەتەو، تا ئەو ناستەى بوو بە نەریتی باوى پایەبەرزانى خەلکیش، بۆیە بەزۆرى دەیانبینى پێش ئەوێ سەفەر بکەن، یاخود پۆشاکیک بکپن، یاخود کەلەشاخ بگرن، لەو کەسانە دەپرسن کە بەخت

---

٧٣٣ _ الکاهن: واتە غەیبزان، بانگەشەى زانینى پرووداوەکانى نایندە دەکات و، وارا دەگەیهنیت کە نەیتیهکان دەزانى.

العراف: واتە فالچی: مومارسەى دۆزینەوێ شتە دزراوەکان و جینگەى شتە ونبووەکان و بەو هاووشیانە دەکات.

المنجم: واتە: بەختگرەو: ئەو کەسەى کە بانگەشەى زانینى بەخت و شانسی خەلک دەکات بەپێى تەماشاکردنى شوێنى ئەستێرەکان، بروانە: www.almaany.com، هەروەها بروانە: شرح النووي على مسلم، وەرگێژ.

ده خویننه وهو، به پیتی قسه کانی ئەو ڕهفتار دهکهن، هه موو مالتیکیان ته قویمی غه ییزانان و خویننه رانی به ختی تیدا یه، که چی چهنده ها مال قورنانی تیدا نیه.

وفي ((الصحيح)) (٧٣٤) عن النبي _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ عَنْ الْكُهَّانِ، فَقَالَ: ((لَيْسُوا بِشَيْءٍ)). فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ : ((تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطُفُهَا الْجِنُّ، فَيَنْقُرُهَا فِي أُذُنِ وَلِيِّهِ نَقَرَ الدَّجَاجَةِ، فَيَخْلُطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِثْلِ كَذِبَةٍ)).

واته سه بارهت به بانگه شه کارانی غه ییزانی له پیغه مبهری خوا یان _ صلی الله علیه وسلم _ پرسى، فەرمووی: ((قسه کانیاں هیه تا پشتی پی به ستریت)). گو تیان: ئەو پیغه مبهری خوا! هه ندی جار شتیک ده لێن و راست و دروست ده ده چی. ئەو ده بوو پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرمووی: ((ئەو ده وشیه کی راسته جنۆکه ده یقوزیته وهو به گوپی دۆسته که ی خۆیدا ده یچه پیتی و دیاره ی ده کاته وه وه کو چۆن مریشک ده نگى دوباره ده کاته وه زیاتر له سه د درۆی تیکه له ده کات)).

وفي ((صحيح مسلم)) (٧٣٥) عن النبي _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ أَنَّهُ قَالَ: ((مَنْ أَتَى عَرَافًا، فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً)).

واته پیغه مبهری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویه تی: ((هه ره که سیک به چیته لای فالچی ه و، پرسیا ری شتیکى لی بکات، چل شه و نوێزه که ی قبول ناکریت)).

وروى أبوداودَ مِنْ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ _ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ _ عَنِ النَّبِيِّ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _ أَنَّهُ قَالَ: ((مَنْ أَتَى كَاهِنًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ بَرِيَءٌ مِمَّا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ _)). (٧٣٦).

٧٣٤ _ رواه البخاري (٣٢١٠)، ومسلم (٢٢٢٨) "عن عائشة.

٧٣٥ _ برقم (٢٢٣٠).

٧٣٦ _ أخرجه أبوداود (٣٩٠٤)، والترمذي (١٣٥)، وابن ماجه (٦٣٩)، وأحمد (٤٠٨ / ٢) "بسند

واته له (أَبِي هُرَيْرَةَ) هوه _ خَوای لى رازى بىت _ فەرموویەتى: پىغەمبەرى خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرمووی: ((هەركەس بچیتە لای كەسێكى غەیبزان و، بپوا بە قسەكانى بكات، ئەوا بەرى بووه ئەوەى كە بۆ (محمد) _ صلى الله عليه وسلم _ دابەزێنرا)).

بە پەیرەوکردنى نەریتی باو خەلكى سۆتێدى درۆینهیان زۆر بووه، كە زۆریەى لە بوارى (ظہار) دایە (٧٣٧)، بەبى ئەوەى لى تىبگەن، یاخود زۆریەى قسەكانیان لە سۆتندخواردندا بەم جۆرەیه: لىم حەرام بى ئەگەر بيفروشم !

لە نەریتە باوەكانیان ئاوریشم پۆشین و، ئەنگوستیلەى زىر لە دەست كردنە، پێدەچى كەسى وایان تیدا بىت خۆى لە ئاوریشم پۆشین بەدور بگرت، بەلام لە كاتیكى دیارى كراودا دەپۆشى، وەكو پێشەوايانى وتارخوین لە پۆزى دەینیدا.

شتێكى دیکە لە نەریتە باوەكانیان ئەوەیه كەوا قەدەغەکردنى كارى خراپە فەرامۆش دەكەن، تا ئەو ناستەى پیاوى وایان تیدایە براكەى یاخود خزمەكەى دەبینیت مەى و شەراب دەخواتەوهو، ئاوریشم دەپۆشى، كەچى نكۆلى لى ناكات و، پىى بیتاقەت نابى و، بەلكو تىكەلێشى دەكات وەكو تىكەلێى كردنى كەسێكى خۆشەویست.

لە نەریتە باوەكانى دیکەیان ئەوەیه كەسى وایان تیدایە سەكۆیهك لە بەردەم مالهەكەیدا دروست دەكات و، رێگای هاتوچۆكاران تەنگ دەكاتەوه، پێدەچى ئاوى بارانیش لە بەردەم مالهەكەیدا كۆییتەوهو، زیاد بكات و، پىویست بە لابردن بكات، بەوەش خۆى تووشى تاوان دەكات، چونكە بووه بە ھۆكارىك بۆ ئەوەى نازار بە خەلكى بگەیهنیت .

لە نەریتە باوەكانى دیکەیان ئەوەیه كە بەبى (إزار) _ پۆشاکیكە نیوەى خوارەوهى جەستە دادەپۆشیت _ دەچنە گەرماوەوه، كەسى وایان دەبینى ئەگەر (إزار) یشى پۆشیبى، تەنها دەیدا بەسەر رانەكانیدا، بۆیە هەردوو لای سمت و كلۆكى بەدەرەوه دەبى، خۆى

---

٧٣٧ _ ظہار: ئەگەر مێرد بە خێزانەكەى خۆى بلیت: تۆ بەلای منەوه وەكو پىشتى داىكم واى، یاخود وەكو پىشتى خوشكم واى، ئەوه (ظہار) ى كردووو خێزانەكەى لى حەرام دەبى، تا ماوەكە تەواو دەبى، بپوانە: پوختەى فیهى شەریعەت، مامۆستا طارق ھەمەندى، وەرگێڕ.

تهسلیمی دهستی کهسی شیلەر دهکات و، بهشی له عهورهتی دهبینی و، دهستیشی لیدهدا _
چونکه عهورهت له نیوان ناوک و نهژنۆدایه، پاشان خوشیان تهماشای عهورهتی یه کتر دهکهن،
نهچاویان دهدهخن و نهنکوئیش دهکهن.

له نهڕیته باوهکانی دیکهیان نهوهیه که مافی ژنه هاوسهرهکانیان پیشتیل دهکهن، لهوانهیه
ناچاری بکهن واز له مارهیهکی بینیت، میڤدیش واتیدهگات له مارهیهکه پرزگاری بسوه،
کاتی خیزانهکی واز له مارهیهکه دینیت.

رهنگه میڤد مهیلی یهکیک له خیزانهکانی بکات له سهر حیسابی خیزانهکی دیکه،
بۆیه له بهشهکاندا ستهم دهکات، وهکو کهمتهرخهمی و گوێ پی نهدانیک، واتیدهگات شتهکه
نزیکه.

وقد روى أبوهريرة _ رضي الله عنه _ عن النبي _ صلى الله عليه وسلم _ أَنَّهُ قَالَ:
(مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ يَمِيلُ إِلَى إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى “جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُجْرُ إِحْدَى شِقِيهِ
سَاقِطًا أَوْ مَائِلًا”)(٧٣٨).

واته له (أبوهريرة)وه _ خواى لی رازی بیّت _ فرموویهتی: پیغهمبهری خوا _ صلى
الله عليه وسلم _ فرمووی: ((ههركهسێك دوو خیزانی ههبی و له بواری خواردن و خهوتن و
بژیویدا مهیلی لای یهکیکیان بکات له سهر حیسابی نهوی دیکهیان، پۆژی قیامت دیت و،
لایهکی به کهوتوو یاخود لاری رادهکیشیت)).

نهڕیتیکی باوی دیکهیان نهوهیه دهچنه لای دادوهر بۆ نهوهی ههژاری و نهبووی خۆیان
(الفلس) بسهلمینن، تیر نهو کهسهی حوکمی ههژاری و نهبووی بۆ دهردهچیت، وادهزانیت
تیكپرای ههق و مافهکانی له سهر لاچووهر.

---

٧٣٨ _ رواه أبو داود (٢١٣٣)، والنسائي في ((الصغرى)) (٧ / ٦٣)، وفي ((الكبرى)) (رقم ٤ _ عشرة
النساء)، والترمذي (١١٤١)، وابن ماجه (١٩٦٩)، والدارمي (٢ / ١٤٣)، وأحمد (٢ / ٢٩٥ و ٣٤٧).
وصححه عدة من أهل العلم.

نەرتیتیکی باوی دیکهیان ئەوەیە پیاو دەبی بە کرێ گرتە بۆ ئەوەی بەدریژای پۆژ کار بکات، بەلام کاتیکی زۆر بە فێرۆ دەبات، کاتی لە سەرخۆ کاردەکات، یاخود خۆی بیتکار دەکات و دادەنیشیت، یاخود نامێزەکانی کارەکه چاک دەکاتەوه، بۆ نموونه دارتاش خۆی بە تیزکردنی تەورەکهوه خەریک دەکات، ئەو کەسەش دار دوو کەت دەکات خۆی بە مشارەکهوه خەریک دەکات، شتی وەکو ئەمە ناپاکیه، مەگەر ئەو کاتە کەم بیت و، نەرتیتی باویش پێگهی بەو کاتە کەمانە دابی.

کەسانیکیش کەمتەرخەمی لە نوێزەکاندا دەکەن و، دەلێن: ئیمە کرێکاری ئەم پیاوەین، کەچی نەیانزانیه کاتەکانی نوێز ناچیتە چوارچیوی گریبەستی کارکردنەکهوه. بەکەمی لە کارەکانیاندا نامۆژگاری دەکەن.

نەرتیتیکی باوی دیکهیان ئەوەیە مردوو لە نێو تابوتەکهدا دەنێژن، ئەمەش پەفتاریکی نەویستراو و (مکروه).

وە نابێ شانازی بەکپینی کفنی گران بەهاوه بکریت، بەلکو دەبی نێوهند بیت. کۆمەڵە خەلکیکیش جل و بەرگ لە گەڵ تەرمەکهدا دەخەنە نێو گۆرەکهوه، ئەمەش حەرامە، چونکە بەفێرۆدانی مالا و سامانە.

هەر وهها کۆدەبنەوه بۆ شیوەن و زاری، وفي ((صحيح مسلم)) (٧٣٩) أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((إِنَّ النَّائِحَةَ إِذَا لَمْ تَتَّبَعْ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطْرَانٍ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ)).

واتە پێغه مبهري خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فرموویهتی: ((ئەو ژنەى بە گریان دەلاوێتەوه، ئەگەر پێش مردنی تەوبە نەکات، لە پۆژی قیامەت زیندوو دەکرێتەوه، پۆشاکێک لە قەتران و، نەخۆشی گەپیی بە شیوازێک لەشی دادەپۆشیت، وەکو ئەوەی کراسیکی لە بەر کردبی)).

نەریتیکی باوی دیکهیان ئەوەیە کە لە کاتی مردنی کەسیکدا یەخە پۆشاک دەدرێنن و، بە دەم و چاوی خۆیاندا دەکێشن، بەتایبەت ژنان، و فی ((الصحيحين)) (٧٤٠) أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

((لَيْسَ مِنَّا مَنْ شَقَّ الْجَبِيبَ، وَلَطَمَ الْحُدُودَ، وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ)).

واتە پیغه مەبەری خوا _ صلی الله علیه وسلم _ فەرموویەتی:

((لە ئێمە نیە ئەو کەسە یەخە خۆی دادەپۆی و، لە پرومەتی خۆی دەداو، داب و نەریتەکانی سەردەمی ئەفامی پەڕپەو دەکات)).

پێدەچێ کەسی کارەساتبار بەدیکەن پۆشاکەکی خۆی درپۆ، بەلام پێگریی لێ ناکەن، لەوانەشە نەگۆڵیی لەو بکەن کە کەسی کارەساتبار پۆشاکەکی نەدرپۆ، بڵێن: کارەساتە کە کاری تێنەکردووە.

نەریتیکی باوی دیکهیان ئەوەیە لە شەوی بەراتدا سەردانی سەر قەبران دەکەن و، لای گۆرەکان ناگر دادەگیرسێنن و، هەندێ لە خاکی گۆری کەسە لە دڵا شیرینە کە لە گەڵ خۆیاندا دەبەن.

(ابن عقیل) دەلێت: بەلای کەسانی ئەفام و هەرچی و پەرچیەو سەپاندنە شەریعەکان (التکالیف) قورس بوو، بۆیە وازیان لە بارو حالەکانی شەریع هێناو، بارو حالەکانی نوێ یان بۆ خۆیان داناو، پەڕپەوی دەکەن، چونکە بەلایانەو ئاسانەو، نایانباتە ژیر فەرمانی هیچ کەسینکەو.

دەلێت: بەلای مەنەو بە پەڕپەوکردنی ئەو کردەوانە ی کە بۆ خۆیان یان داناو کافر دەبن، وەکو بەگەورە تەماشاکردنی گۆرۆ، پێزگرتنی بە شتانی کە شەریع پێگریی لێ کردووە، وەکو ئەوەی ناگری لە سەر دەگیرسێنرێت و، ماچی بکێت و، لە سەری بنوسرێت: گەورەم! ئەم

کاره و نهو کارهه بۆ بکه (٧٤١)، وه بردنی خۆل و خا کههه بۆ ته بهرک و، گوڤاو پرشاندن به سهر گوڤه کانداه، سهردانی کردنیان و، فریدانی پارچه پهڕۆ به سهر داره کانداه وه کو لاسایی کردنهوهی نهو که سانهی که بهه کانی (اللّات) و (العزّی) یان ده په رست.

به لّام هیچ که سیّک لهه که سانه به دینا که یه له مه سه له یه کی زه کاتدا لیّ کو لیّ ته وه، بۆ نه وهی شاره زاه بیّت له هوکمیّکی زه کاتدا که پیویسته به جیتی بیّنیّت.

به لّام به لای نهوانه وه وهیل بۆ نه وه که سه یه که ویّنه کهی (الکھف) ماچ ناکات و، پۆژانی چوار شه مهش ده ست به برده کانی مزگه وتی (المأمونیّة) دا نا هیّنی و، نایه یّنیّت به جهسته ی خۆیدا.

---

٧٤١ _ نه مه داوا کردنیّ که له که سانیّکی دی کهی جگه له خوای _ تعالی _، که کوفره به خوای _ جلّ جلاله _.

انظر كتاب ((مفتاح الجنة: لا إله إلا الله)) للمعصومي، وتعليقي عليه.

✱ سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به ژنان :

سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به ژنان، زۆر زۆره، بۆ ژنان کتییی تایبه‌تم نویسه‌(٧٤٢) هه‌موو نه‌و په‌رستن و کاروبارانهم تیدا پروون کردۆته‌وه که به ژنانه‌وه په‌یوه‌ندن، لی‌ره‌شدا چهند وشه‌یه‌ک باس ده‌که‌م سه‌باره‌ت به‌و سه‌رلیشیواندانه‌ی که ئیبلیس به‌رامبەر به ژنان به‌کاری دینیت:

له‌وانه ژنی وایان تیدایه‌ پاش لاریونه‌وی خۆر له‌ ناوه‌راستی ئاسمان له‌ بێنویژه‌که‌ی پاک ده‌بێته‌وه، به‌لام دوا‌ی عه‌سر خۆی ده‌شوات و، ته‌نها نویژی عه‌سر ده‌کات، له‌ کاتی‌که‌دا که نویژی نیوه‌پۆشی له‌ سه‌ر (واجب) بووه‌و، پێی نازانیت.

ژنی وایان تیدایه‌ دوو پۆژ خۆشته‌که‌ی دوا‌ده‌خات و، به‌هانه‌ی نه‌وه ده‌هینیتته‌وه که گوايه پۆشاکه‌که‌ی ده‌شوات !

ژنی وایان تیدایه‌ غوسلی له‌شگرانی بۆ دوا‌ی خۆره‌ه‌لاتن دوا‌ده‌خات و، نه‌گه‌ر به‌چیتته گه‌رمایه‌شه‌وه، (إزار) ناپۆشیت و، ده‌لێت: من له‌ گه‌ل خوشکه‌م و دایکه‌م و خزه‌تکاره‌که‌مدا، نه‌وانیش ژن وه‌کو من، نیت به‌رامبەر به‌ چ که‌سی‌ک خۆم دا‌پۆشم؟! به‌لام هه‌موو نه‌مانه‌ هه‌رامن.

بۆ ژن هه‌لāl نییه‌ ته‌ماشای عه‌وره‌تی ژنیکی تر بکات، که که‌وتۆته‌ نێوان ناوک و هه‌ردوو نه‌ژنۆکانیه‌وه(٧٤٣)، با کچی خۆی، یا دایکی خۆشی بێت، مه‌گه‌ر که‌چه‌که‌ به‌چوک بێت، به‌لام نه‌گه‌ر ته‌مه‌نی به‌ جه‌وت سال گه‌شت، هه‌ردوکیان به‌رامبەر به‌ یه‌که‌تر خۆیان دا‌ده‌پۆشن. جار به‌ جار ژن به‌ دانیشه‌وه نویژ ده‌کات، له‌ کاتی‌که‌دا ده‌توانیت نویژه‌که‌ی به‌ هه‌ستانه‌وه بکات، بۆیه نویژه‌که‌ی پوو چ و به‌تāl ده‌بێته‌وه.

٧٤٢ _ وهو كتاب ((أحكام النساء))، طبع حديثاً في قطر، بتحقيق الدكتور محمد علي الحمدي.

٧٤٣ _ که‌سانێک له‌ نه‌هلی زانست سنوره‌که‌ی فراوانتر ده‌که‌نه‌وه، به‌ناستی‌ک هه‌ردوو مه‌مک و سنگ و ده‌ورو به‌ریان ده‌گریتته‌وه.

به‌لام مه‌سه‌له‌که‌ پێویستی به‌ لێکۆڵینه‌وه‌ی زیاتره‌.

لهوانه به هانه بێنیتوه بهوهی که پۆشاکهکی پیس بووه، بههۆی میزی منداڵه کهیهوه، له کاتی که تانای شتنی ههیه، کهچی نه گهر ویستی دههچوونی دههوهی ههباویه، بهدلتیایی پۆشاکیکی له هاره لێکی خۆی دهخواست و خۆی ناماده دهکرد، بهلام له راستیدا به سووکی تهماشای نوێژ دهکات.

پێدهچێ هیچ شتی که له (واجبات)ی نوێژ نه زانیته و، ناشپرسیته.

پێدهچێ ژنی نازاد ههندی له نه نامه کانی بکهوێته دهه که نوێژه کهی پووج دهکاتهوه، بهلام به سووک و ناسان تهماشای نهو شته دهکات.

پێدهچێ ژن به سووک و ناسان تهماشای له باربردنی کۆرپه لهی ناو سکی بکات، کهچی نازانیت کاتی ههستاه به له باربردنی کۆرپه لهیه که فووی پۆچی پێدا کراوه، موسلمانێکی کوشتوه.

پێدهچێ ژن له گه له میرده کهیدا به خراپی مامه له بکات، پێدهچێ به قسهی خراپ له گه لیدا بدوێ و، پاشانیش ده لیت: نه مه بابی منداڵه کاوه، ههچمان له نیتواندا نییه، وه بهبی مۆله تی میرده کهی دهچیته دههوه، ده لیت: من بۆ سه ریپچی و خراپه نه چومه ته دههوه، کهچی نازانیت خودی چوونه دههوهی بهبی مۆله تی میرده کهی به ته نهها بۆ خۆی سه ریپچه که. پاشان خودی چوونه دههوه کهی له فیتنهو به لا به دهه نابێ.

ژنانیک به بهردهوامی لای گۆره کان دانیشتوون و، رهشپۆشی بۆ کهسانی دیکه ی جگه له میردهکانیان دهکن، وقد صحَّ عن رسولِ الله _ صلى الله عليه وسلم _ أنَّه قال: ((لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُوَمِّنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْ تَحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا)) (٧٤٤).

واته پێغه مبهری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فهرموویه تی:

((بۆ نهو ژنه ی بروای به خواو پێغه مبهره کهی هیتاوه هه لا نییه بهرگی پرسه ی رهش بۆ هیچ مردوویه که بپۆشیت مه گهر بۆ میرده کهی که چوار مانگ و ده رۆژه)).

ژنانی واش ههن میڤه کانیان داوای سهرجیڤه یان لی ده کهن، به لام قایل نابن، واده زانن
 نه مه سهریچی نیه، له کاتیڤدا قه ده غه بی نه وه یان لی کراوه، لما روی أبو هريرة _ رضي الله
 عنه _ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ _ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
 ((إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ، فَبَاتَ وَهُوَ عَلَيْهَا سَاخِطٌ “لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ
 حَتَّى تُصْبِحَ”))

أُخْرِجَاهُ فِي ((الصَّحِيحَيْنِ)) (٧٤٥).

واته له (أبو هريرة) وه _ خوای لی رازی بیت _ فرمویه تی: پیغه مبه ری خوا _ صلی
 الله علیه وسلم _ فرمووی:

((هه رکات میڤد داوای سهرجیڤه یی له خیرانه که ی کردو، نه ویش رازی نه بوو، پاشان
 نووست و میڤده که ی لی تووڤه بوو، نه وا فریشته کان تاوه کو به ره به یان نه فرین له و ژنه
 ده کهن)).

پیده چی ژن له مال و سامانی میڤده که یدا که مته رخه می بنوینی، به لام هه لال نیسه هیچ
 شتیک له ماله که ی دهره یینی مه گهر مۆله تی بات، یاخود بزانیته به وه رازیه.
 پیده چی پاره بات به وه که سانه ی که به بهرد به ختی بۆ ده گرنه وه، جادوو ده کهن و،
 نوسخه ی خو شه ویستی بۆ دروست ده کهن و، زمانگرتنی بۆ دروست ده کهن، له کاتیڤدا که
 هه موو ئه م شتانه هه رامن.

پیده چی ژنان پینگه به سمینی گوئی مندا له کانیان بهن، له کاتیڤدا که هه رامه (٧٤٦).
 له کاتیڤدا نه گهر ژنان سهرکه وتوین و، له مه جلیسی واعیزه کاندانا ماده بن، یه کسهر
 شیخی صوفیه کان پۆشاکه (خِرَقَة) که ی له بهر ده کات و، تهوقه ی له گه لدا ده کات و، ده بی به
 یه کیك له کچانی مینه بهرو، چه نډین شتی سهرسورمینی لیوه ده بینی.

٧٤٥ _ رواه البخاري (٩ / ٢٥٨)، ومسلم (١٤٣٦) “عن أبي هريرة.

٧٤٦ _ نه مه سه له ورده کاری تیدایه، پیشهوا (ابن القيم) له کتیی (تحفة المودود) (ق ٢٤٥)،
 فرمویه تی: ریتیچوترین شت نه وه یه که بۆ کچان شیاهه.

پێویسته نیتەر جلەوی پێنوسە که مان کورت کهینهوه، تهنها ئەم کورتهیه مان بهس بیت، چونکه ئەم شته درێژه ده کیشیت، ئەگەر کورته باسکراوه کانی نیتو ئەم کتیبه باس بکهین، یاخود به فەرموودهو (أثر) وه لامي ئەو که سانه بهینهوه که وه لایمان داوه تهوه، دلنیا بن چه ندين کتیب ده نوسینهوه.

قایل بوین به باسکردنی کاره ناشیرینه کانی ههله کاران به بی ئەوهی وه لایمان بهینهوه “ چونکه شته که ناشکرایه.

پهروهردگارا له ههلهو زه لله بمانپاریزهو، وه سەرکه وتوشمان بکه بو پیا ده کردنی گوشتارو کردهوی چاک به منته و به خشندهی خۆت.

بهشی سیازدهیه

باسی سه‌رلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به
تیکرای خه‌لک به‌وهی که به‌رده‌وام هانیان ده‌دات
کاروکرده‌وه‌کانیان له ئاینده‌دا نه‌نجام بدهن:

نووسەر ده‌فهرمیت:

چهندین جار خۆشه‌ویستی ئیسلام به‌ دلّ که‌سانێکی جوله‌که‌و گاورداهاتوه، به‌لام
ئیبلیس ساردی کردۆنه‌ته‌وه، پیتی گوتون: په‌له‌ مه‌که‌ن و، له‌ سه‌رخۆ بیربکه‌نه‌وه، ئیتر
ئه‌مپۆو سبه‌یان پێ ده‌کات، تا له‌ سه‌ر کوفره‌که‌یان ده‌مرن.

به‌هه‌مان شیوه‌ ئه‌مپۆ و سبه‌ی به‌ یاخیوان ده‌کات بۆ ئه‌وه‌ی ته‌ویه‌ نه‌که‌ن و، وایان پێ
ده‌کات مه‌به‌ستیان ته‌نها تیرکردنی شه‌هوت و ئاره‌زوایان بیت، وایان به‌خه‌یاڵدا دینیت که
پاشان هه‌ر ده‌گه‌ڕێنه‌وه، وه‌کو ئه‌وه‌ی شاعیرێک ده‌لێت:

لَا تَعْجَلِ الدَّنْبَ لِمَا تَشْتَهِي

وَتَأْمَلِ التَّوْبَةَ مِنْ قَابِلٍ

واته:

په‌له‌ی ئه‌وه‌ت نه‌بێ که‌ تاوانت کردوه‌و بۆ ئه‌وه‌ی به‌ته‌واوی ئاره‌زووه‌کانت تیرکه‌ی، وه
به‌هیوا‌ی ته‌ویه‌ به‌ له‌ داهاتودا.

چهندین له‌و که‌سانه‌ی که‌ بریاریان دا‌بوو جیدی بن ئه‌مپۆ و سبه‌یان پێ ده‌کات، وه
چهندین له‌و که‌سانه‌ش که‌ تیکۆشان بۆ ته‌نجامدانی کاری خێر ساردی کردنه‌وه.

پێده‌چێ فیه‌قه‌زانی‌ک بریاری دا‌بێ ده‌سه‌که‌ی دوباره‌ کاته‌وه، به‌لام پیتی گوت: سه‌عاتیک
پشوو بده. یاخود به‌شه‌و خه‌به‌ری ده‌بیته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی نوێژ بکات، به‌لام پیتی ده‌لێت: جاری
کات ماوه.

بەردەوام تەمبەلێ خۆشەویست دەکات و، ئەمڕۆ و سبەی بە کارکردن دەکات و، هەموو شتەکان دەداتە پال بە هیوابوونێکی درێژ.

بۆیە پێویستە کەسی ھۆشیار و بە ئاگا لە سەریەک باوەڕپی خۆی کار بکات، فریای کاتەکانی بکەوێت، واز لە ئەمڕۆ و سبەینی بێنێت، پوو لە بەھیوابوون وەرگیرێت.

ھەر کەستەرخەمبونیەک لە خەیردا، یاخود مەیل کردن بۆ شەڕ ھۆکارەکی دەگەرێتەوە بۆ بەھیوابوونی درێژ، چونکە مەڕۆ بەردەوام لە نەفسی خۆیەوە ھەولێ لە شەڕ وازھێنان و، پوو کردنە خەیر دەدات، بەلام تەنھا پەیمان بە نەفسی خۆی دەدات کە لە داھاتوودا ئەو بکات.

دەنیابن ھەر کەس بەھیوابی بەرپۆڕ پێ بکات، ئەوا بە ھیواشی پێ دەکات، وەھەرکەس بەھیوا بوو تا بەیانی بۆیت، ئەوا بە شەو کارێکی لاواز دەکات، بەلام ھەرکەسیەک مردنی ھێنایە پێش چاوی خۆی، ئەوا بە جیدی کار دەکات.

وقد قالَ _ صلى الله عليه وسلم _:

((صَلِّ صَلَاةَ مُدَّعٍ)) (٧٤٧).

واتە پێغەمبەری خوا _ صلى الله عليه وسلم _ فەرموویەتی:

((نویژ بکە بەھاوشتیوەی نوژی کەسیک کە دەیهوێت مالتاواي بکات)).

کەسانێک لە پێشینی چاک فەرموویانە: ئاگاردارتان دەکەمەوہ لە گوتنی (سوف) واتە لە نایندەدا بەجێی دێنم، چونکە گەورەترین سەریازەکانی ئیبلیسە.

---

٧٤٧ _ رواه البخاري في ((التاريخ الكبير)) (٣ / ٢ / ٢١٦)، وأبو الشيخ في ((الأمثال)) (٢٢٦)، وابن ماجة (٤١٧١)، وأحمد (٥ / ٤١٢)، وأبو نعيم (١ / ٣٦٢) "عن أبي أيوب الأنصاري".
وفي إسناده جهالة "كما قال البوصيري في ((مصابيح الزجاجة)) (٢ / ٣٣٣)، وبقية رجاله ثقات.
ولكن له شاهدان أوردهما شيخنا الألباني في ((السلسلة الصحيحة)) (رقم ١٤٢١ و ١٩١٤)، يصح الحديث بهما.

نمونه‌ی کارکردنی کەسی ھۆشیارو بەئاگا، کەسیکی پشتبەستوو بە ھیوای کارکردن لە
 نایندەدا، وەکو نمونە‌ی قەمێکە لە سەفەرێکدا، چوونە دنیە کەو، کەسی ھۆشیارو بە ئاگا
 یە کسەر چوو بۆ کپێنی پێداویستییەکانی سەفەر، دانێشت و بۆ کۆچکردن ئامادەبوو. کەسی
 کەمتەرخەمیش گوتی: پاشان ئامادە دەجم، لەوانەیە مانگیك بێنینه‌و، بە ئام یە کسەر زۆرپای
 کۆچکردن لێدرا، کەسی ھۆشیار دلخۆش بوو، کەسی کەمتەرخەمیش بیتاقەت بوو و
 حەسەرەتی کیشا !

ئەو نمونە‌ی خەڵکە لە دنیادا، کەسی وایان تێدایە بە ئاگا و ئامادەییە، ھەركات (مَلَكُ
 الموت) ھات، پەشیمانی و حەسەرەت ناکیشی، کەسی فەریوخواردوی ئەمڕۆ و بەیانی
 پیکراویش لە کاتی کۆچکردندا تالی پەشیمانی دەکیشیت، خوا پەنامان بات ئەگەر ئەو
 خراپی و فەریوخاردنە لە تەبیعیەتی مرقدا بوو، ئەوا ھەولێ لادانی قورس دەبی، بە ئام
 ھەرکەسیک بیر لە نەفسی خۆی بکاتەو، دەزانی ئەو لە ریزەکانی جەنگدایەو، دوژمنە کەشی
 ھەرگیز سستی پرووی تی ناکات، وە ئەگەر جار بە جار ھەست بە سستبوونی بکڕیت، ئەوا
 بەدلتیایی چەندان فیل و پیلانی بۆ دادەریژیت و، چەندان بۆسە بۆ دادەنیت.

نێمە لە خوای _ عزوجل _ داواکارین لە فیل و پیلان و دەسیسەکانی دوژمن بۆ یمان
 بکات و، لە فیتنەو خراپەکانی شەیتان و، شەڕی نەفسەکان و دنیا بمانپاریژیت، إِنَّهُ قَرِيبٌ
 مَجِيبٌ.

جعلنا الله من أولئك المؤمنين.

تەواو بوو

الحمد لله أولاً وآخراً.

ناوهڕۆك

بابەت

لاپەڕە

- ٥..... پێشەکی وەرگێڕ
- ٧..... پێشەکی
- ١٢..... نەم کتێبە
- ١٦..... وەستانێک لە گەڵ کتێبی ((تفلیس اِبلِیس)) دا
- ١٨..... ژياننامەی نووسەر _ بەرەحمەتی خوا بێت _
- ٢٧..... ✱ دانایی لە ناردنی پیغەمبەراندا:
- ٢٩..... ✱ راستی ئایینی ئیسلام:
- بەشی یەكەم: فەرماندان بە هەمیشە لە گەڵ بوون و پەيوەستبوون بـە سوننەت و
 ٣١..... کۆمەڵی مۆسلمانانەو:
- بەشی دووهم: لە زەمکردنی بیدەو و بیدەه چياندا
- ٣٧..... ✱ زەمکردنی بیدەو و بیدەه چيان:
- ٤١..... ✱ راست پۆشتن بە ڕێگای شوێنکەواتوانی سوننەتدا:
- ٤٤..... ✱ دابەشبوونی ئەهلی بیدەه:
- ٤٦.....
- بەشی سێ یەم: سەبارەت بە وریاکردنەو لە ئازاومکانی ئیبلِیس و پیلانەکانی.....
- ٥٥..... ✱ وریاکردنەو لە ئازاوه پیلانەکانی ئیبلِیس:
- ٥٨..... ✱ پێراگەیانندی خەڵک بەوێ هەموو مەزۆفیک شەیتانیکی لە گەڵدايه:
- ٦١..... ✱ شەیتان بە ڕێپەوی خوێنی نەوێ ئادەمدا دەروات:
- ٦٤..... ✱ باسی پەناگرتن و قەڵا بەندی لە شەیتانی نەفەت لێکراو:
- ٦٦.....

- ٧١..... به‌شی چوارەم: سەبارت بە ماناکانی (التَّلبیس) و (الْفُرور)
- بە‌شی پێنجەم: باسی سەرلیشیواندنه‌کانی ئیبلیس له‌ بوا‌ری بیروباوه‌رو
 ٧٥..... ناینه‌کاندا:
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی سو‌ق‌ستایه‌کان: ٧٥
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی ده‌سته‌کانی فه‌یله‌ سو‌فان: ٧٨
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی (الدَّهْرَةُ) ه‌کان: ٨٠
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی (الطَّبَائِعِيْنَ): ٨٣
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی نکۆڵیکارانی زیندوو‌یو‌نه‌وه‌: ٨٤
- ★ بیروباوه‌ری ب‌ت‌په‌رستی: ٨٧
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی کۆمه‌ڵی پرواکاران به‌ گیانگۆرکی
 (التناسخ): ٨٩
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی ئەم ئومه‌ته‌ له‌ بیروباوه‌رو په‌رسته‌کاندا: ٩١
- ★ ئاکامی قسه‌ناسان (المتکلمین) گومان و ش‌ژوانه‌: ٩٥
- ★ هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی ئومه‌ته‌که‌مان له‌ بوا‌ری بیروباوه‌ره‌کاندا: ١٠٢
- ★ ر‌یگه‌ی ر‌زگار‌یو‌ن له‌ ئەوه‌: ١٠٥
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی (الخوارج) ه‌کان: ١٠٧
- ★ بیروپ‌رای (الخوارج) ه‌کان: ١١١
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی کۆمه‌ڵی (الرافضة): ١١٤
- ★ باسی هه‌ستانی ئیبلیس به‌ سەرلیشیواندنی کۆمه‌ڵی (الباطنية): ١٢٤
- ★ ه‌زکاری گوم‌رابوونی (الباطنية) کان: ١٣٣
- ★ ف‌ی‌له‌کانی (الباطنية): ١٣٥

بهشی شه شهیم: باسی ههستانی ئیبلیس به سه لیشتیواندنی زانایان له جوړه کانی
زاستندا ١٣٧

- ✱ باسی ههستانی ئیبلیس به سه لیشتیواندنی خوتنه رانی قورئان: ١٣٨
- ✱ باسی ههستانی ئیبلیس به سه لیشتیواندنی فەرمووده ناسان: ١٤٢
- ✱ زهم و غه ییبت کردن: ١٤٧
- ✱ باسی ههستانی ئیبلیس به سه لیشتیواندنی فیهزانان: ١٥٢
- ✱ ئیبلیس سه ریان لیده شیوینیت و گوتهی فەیلە سوفان تیکه له به مشتمره کانیان ده کهن و،
پشت بهو حال و بارانه ده به ستن: ١٥٤
- ✱ خو نزیك کردنه وه له نه میرو سولتانه کان: ١٥٨
- ✱ باسی سه لیشتیواندنه کانی بهرام بهر به واعیزان و چیرۆك خوانان: ١٦٣
- ✱ په خنه گرتن له ریباز گهلی واعیزان و چیرۆك خوانان: ١٦٧
- ✱ باسی سه لیشتیواندنه کانی بهرام بهر به زمانه وانان و نه ده ب دۆستان: ١٦٨
- ✱ باسی سه لیشتیواندنه کانی بهرام بهر به شاعیران: ١٧٢
- ✱ باسی سه لیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرام بهر به زانایانی توکمهی کامل: ١٧٤
- ✱ په خنه گرتن له ریباز گهلی زانایان توکمهو کامل: ١٧٦
- ✱ باسی هندی له سه لیشتیواندنه شاره وه کان: ١٧٩

بهشی دهوتهم: سه بارهت به سه لیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرام بهر به کار به دهست و
هه رمانه واکان ١٨١

بهشی هه شهتم: باسی سه لیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرام بهر به خوا په رستان له
په رستنه کاند ١٨٩

- ✱ باسی سه لیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرام بهر بهم کو مەله له خو با کردنه وه داو نهو شتانه ی
که له پیش و پاشی مرو فیه وه در ده چی ت (الأستطابة والحديث): ١٩١
- ✱ باسی سه لیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرام بهر به مرو ف له بواری ده ستنو یژ شتندا: ١٩٢

- * باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس له بواری بانگداندا:..... ١٩٥
 * باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به مڕۆڤ له پاکی و خاوتینیدا:..... ١٩٦
 * ئیبلیس له نوێژدا سەریان لی دەشیۆنیت:..... ٢٠١
 * وازهێنان له سوننه ته کان:..... ٢٠٢
 * زۆر شەو نوێژ کردن: ٢٠٧
 * له قورئاندا سەریان لی دەشیۆنیت: ٢١٠
 * ئیبلیس له خویندنی قورئاندا سەریان لی دەشیۆنیت:..... ٢١٢
 * باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به خەلک له چۆنیه تی بهرپۆژوو یونیاندا: ٢١٣
 * ئیبلیس سەریان لی دەشیۆنیت له نیتی بهرپۆژوو یوندا: ٢١٥
 * ئیبلیس له بواری هه جدا سەریان لی دەشیۆنیت:..... ٢١٦
 * ئیبلیس له بواری پشت به ستندا سەریان لی دەشیۆنیت: ٢١٨
 * باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به غه زاکاران:..... ٢١٩
 * ئیبلیس له دهستکهوته کانی ههنگدا سەریان لی دەشیۆنیت:..... ٢٢٣
 * باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به فرمانکاران به چاکه و قه دهغه کاران له خراپه:..... ٢٢٥
 * بهشی نۆیه م: باسی سەرلیشیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به زاهیدان و خواپه رستان: ٢٢٩
 * ئیبلیس سەر له زاهیدان دهشیۆنیت:..... ٢٣١
 * ئیبلیس سەر له خواپه رستان دهشیۆنیت:..... ٢٣٤
 * ره خنه گرتن له رێبازی زاهیدان: ٢٣٧
 * ئیبلیس سەریان لی دەشیۆنیت سه بارهت به خووگرتن به نه نجامدانی شتانی کهوه که پتویست نیه:..... ٢٤٠
 * له نێوان زاهیدان و خواپه رستاندا:..... ٢٤٥

- بهشی دهیم: سه‌بارەت به سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به‌ صوفیه‌کان له**
کۆمه‌ڵی زاهدان: ٢٤٧
- ✱ پروونکردنه‌وه‌ی تیکچوون و شه‌له‌ژان و هاودژبونیان به‌یه‌کتر سه‌بارەت به‌ پروونکردنه‌وه‌ی
 نیسه‌تی خۆیان:..... ٢٤٩
- ✱ له‌ کتێبه‌ گۆراو و نووسینه‌ گومراکانیان:..... ٢٥٣
- ✱ پیشینانی ته‌صوف دانی پێدا ده‌نێن که‌وا پشت به‌ستق به‌قورئان و سوننه‌ته: ٢٦٠
- ✱ باسی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس له‌ بواری بیروباوه‌ردا: ٢٦٣
- ✱ باسی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به‌صوفیه‌کان له‌ بواری پاکردنه‌وه‌دا
 (الطهارة): ٢٦٨
- ✱ باسی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به‌صوفیه‌کان له‌ نوێژدا: ٢٦٩
- ✱ باسی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به‌صوفیه‌کان له‌ شوێنی نێشته‌جێ
 بووندا:..... ٢٧١
- ✱ باسی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به‌صوفیه‌کان سه‌بارەت وازه‌ینانیان له‌ ماڵ
 و سه‌ره‌وه‌ت و سامانیان و خۆرزگارکردن لێی:..... ٢٧٣
- ✱ په‌خه‌گرتن له‌ رێبازی صوفیه‌کان سه‌بارەت به‌وازه‌ینانیان له‌ سه‌ره‌وه‌ت و
 سامانه‌کانیان:..... ٢٧٥
- ✱ ئارامگرتن له‌سه‌ر هه‌ژاری و نه‌خۆشی:..... ٢٨١
- ✱ په‌خه‌گرتن له‌و رێگیانه‌ی صوفیه‌کان له‌ بواری پشتبه‌ستندا به‌کاریدیتن:..... ٢٨٤
- ✱ زوه‌دی صوفیه‌کان له‌ ماڵ و ساماندا: ٢٨٦
- ✱ باسی سەرلێشیواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبەر به‌صوفیه‌کان له‌ پۆشاکياندا:..... ٢٩٠
- ✱ زوه‌د له‌ پۆشاکدا: ٢٩١
- ✱ پۆشینێ (الْفُوطَة) و (الْمَرْقَعَاتِ): ٢٩٥
- ✱ زۆر پینه‌کردنی پۆشاک:..... ٢٩٨

- * قهدهغه کردنی پۆشاکێ ناوداری و کهراههتبوونی: ٣٠٢.....
 * پۆشینی خوری: ٣٠٣.....
 * نهو پۆشاکهێ زوهد بهدهردهخات: ٣٠٨.....
 * چاک بوونی پۆشاک: ٣١٠.....
 * زێدهپۆیی له پۆشاک کورتکردنهوهدا: ٣١٧.....
 * کهسانیک له صوفیهکان پارچه پهڕپیهک (خِرْقَة) لهجیگهێ میزهر بۆ سهریان
 بهکار دێنن: ٣١٨.....
 * یهک پۆشاکێ: ٣١٩.....
 * باسی سهلیشتیواندنهکانی ئیبلیس بهرامبه به صوفیهکان له خۆراک و
 خواردنهوهیاندا: ٣١٩.....
 * باسی چه مکیک لهوهی پیشینانیان تهغامیان داوه: ٣٢٠.....
 * وازهێنان له گوشت خواردن: ٣٢٢.....
 * ناشکراکردنی سهلیشتیواندنهکانی ئیبلیس بهرامبه به صوفیهکان لهم کردوانه داو
 پوونکردنهوهی ههلهکان تیایدا: ٣٢٦.....
 * ته صوف و برسیتی: ٣٣٣.....
 * ناوی خواردنهوه: ٣٣٦.....
 * هاودژبوونیان بهیهکتر: ٣٤٣.....
 * باسی سهلیشتیواندنهکانی ئیبلیس بهرامبه به صوفیهکان له بواری گوێگرتن و
 سهماکردن و سۆزدا: ٣٤٥.....
 * رای صوفیهکان سهبارهت بهگۆزانی: ٣٤٧.....
 * باسکردنی نهو بهلگانهی که سهبارهت به (کهراهه)تبوونی گۆزانی و شیوه و
 قهدهغه کردنی هاتوون: ٣٦١.....

- ★ باسی ئەو گومانانەى كە كەسانىك بەكارىان هیناوه بۆ پێدان بە گۆی گرتن لە گۆرانى:..... ٣٦٨
- ★ پەخنە گرتن لە رێبازگەلى صوفیەكان لە بوارى گۆی گرتندا:..... ٣٨٥
- ★ حوكمى گۆرانى بە لای صوفیەكانەوه:..... ٣٨٧
- ★ باسى سەرلێشێواندنەكانى ئىبلیس بەرامبەر بە صوفیەكان لە بوارى سۆزدا:..... ٣٩٠
- ★ پەخنە گرتن لە رێبازگەلى صوفیەكان لە بوارى سۆزدا:..... ٣٩٦
- ★ دورخستنهوى سۆز:..... ٣٩٧
- ★ ئەهلى تەصوف ئەگەر جۆش و خرۆشى گرتنى چەپلەلێدەدەن:..... ٣٩٩
- ★ ئەگەر جۆش و خرۆشیهكەیان بەهێز بوو سەما دەكەن:..... ٤٠٠
- ★ بارەكانى جۆش و خرۆشه توندەكان بە لای صوفیەكانەوه:..... ٤٠٤
- ★ پەخنە گرتن لە رێبازگەلى صوفیەكان سەبارەت بە دراندنى پۆشاكەكانیان و پارچە پارچە كردنى:..... ٤٠٨
- ★ باسى سەرلێشێواندنەكانى ئىبلیس بەرامبەر بەزۆرێك لە صوفیەكان لە بوارى هاوئەلتى لاوان و هەراشاندا:..... ٤١٤
- ★ تێكۆشان بەرامبەر بە نەفس:..... ٤٢٣
- ★ تەویەو پەشیمانى و زۆرى گریان:..... ٤٢٤
- ★ نەخۆش كەوتن بەهۆى خۆشهویستى بەهێزەوه:..... ٤٢٥
- ★ خۆكوشتن بۆ ئەوهى تەوشى داوێن پىسى و كارى خراپە نەبى:..... ٤٢٧
- ★ نزیکبوونهوه لە فیتنەو ناشوب و كەوتنە نێوى:..... ٤٣٠
- ★ سوودى زانست و مەترسێتى تەماشاكردن:..... ٤٣٣
- ★ ڕوو وەرگێڕان لە لووسكەو بێتوكان:..... ٤٣٥
- ★ هاوئەلتى منداڵ و لاوان:..... ٤٣٦
- ★ سزای تەماشاكردنى لووسكەو بێتوكان:..... ٤٣٦

- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان سهبارەت به بانگه شه کردنی پشت به ستن و وازهیتان له هۆکاره کان و خۆنه پاراستن له مال و سامان: ٤٣٧.....
- ★ پشبه ستن دژبه که سابهت نییه: ٤٤٤.....
- ★ فهرمانی پیشینانی چاک به که سابهت کردن: ٤٤٧.....
- ★ به هانه کانیان! بۆ وازهیتان له که سابهت کردن: ٤٥١.....
- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان سهبارەت به وازهیتانیان له خۆ چاره سەر کردن: ٤٥٣.....
- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان دهرباره ی وازهیتانیان له نوێژی ههینی و نوێژی به کۆمه ل، به ته نهابونه وه گۆشه گیری: ٤٥٥.....
- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان له بواری دلکزی و (التخشم) سەردانواندن و، دانانی پازگەردا: ٤٥٨.....
- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان سهبارەت به وازهیتانیان له هاوسەرگیری: ٤٦٢.....
- ★ ره خه گرتن له رێبازی صوفیه کان سهبارەت به وه ی که له هاوسەرگیری واز ده یتن: ٤٦٥..
- ★ وه ناگابوون و خۆ قایم کردن بهرامبەر به ههر پیشهاتییکی ناخۆش که نه گەر واز له هاوسەرگیری هینرا: ٤٧٠.....
- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان سهبارەت به وازهیتانیان له داواکردنی منداڵ: ٤٧٢.....
- ★ باسی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان له بواری گه شتکردندا: ٤٧٥..
- ★ ره خه گرتن له رێبازی صوفیه کان له بواری گه شتدا: ٤٧٧.....
- ★ به شه و رێ کردن: ٤٧٨.....
- ★ به یاد هیتانه وه ی سەرلیشتیواندنه کانی ئیبلیس بهرامبەر به صوفیه کان سهبارەت به وه ی که به بۆ خواره مه نی ده چنه بیابان: ٤٨٠.....

- ✱ گِیْراڤه‌وی به‌شِیک لهو کرده‌وانه‌ی که دژ به شهرعو به‌سر صوفیه‌کاندا هاتوه له
گه‌شت و گه‌ران و سه‌فهره‌کانیاندا:..... ۴۸۶
- ✱ به‌یاده‌یتانه‌وی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان نه‌گه‌ر له سه‌فهر
گه‌راڤه‌وه:..... ۴۹۸
- ✱ به‌یاده‌یتانه‌وی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان نه‌گه‌ر که‌سیکیان
به‌ریت:..... ۵۰۰
- ✱ به یاده‌یتانه‌وی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان سه‌باره‌ت به‌وه‌ی
که‌واز له‌ فیروونی زانست ده‌هیتن:..... ۵۰۴
- ✱ حه‌قیقه‌ت و شه‌ریعه‌ت:..... ۵۱۴
- ✱ به‌یاده‌یتانه‌وی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به‌ تاخمِیک له صوفیه‌کان
سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که‌ کتِیبی زانایان ده‌شارنه‌وه‌و فرِیی ده‌ده‌نه نیو ئاوه‌وه:..... ۵۱۶
- ✱ ره‌خنه‌گرتن له‌ رِیبا‌زی صوفیه‌کان سه‌باره‌ت به‌وه‌ی که‌ کتِیبه‌کانی زانست ده‌شارنه‌وه:..... ۵۲۲
- ✱ باسی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان چونکه‌ نکۆلی له‌و که‌سانه
ده‌که‌ن که‌ خه‌ریکی فیروونی زانستن:..... ۵۲۴
- ✱ باسکردنی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان له‌و بواره‌وه که‌ قسه‌ له
زانستدا ده‌که‌ن:..... ۵۲۷
- ✱ به‌یاده‌یتانه‌وی کورته‌یه‌ک له‌ قسه‌کانیان سه‌باره‌ت به‌ قورنان:..... ۵۲۸
- ✱ له‌و قسانه‌ی که‌ سه‌باره‌ت به‌ فهرمووده‌و هیت‌ریش کردویه‌انه:..... ۵۳۷
- ✱ به‌یاده‌یتانه‌وی سه‌رلیش‌یواندنه‌کانی ئیبلیس به‌رامبه‌ر به صوفیه‌کان له‌ بواری (الشَطْح)و
بانگه‌شه‌کردنا:..... ۵۴۱
- ✱ به‌یاده‌یتانه‌وی کۆمه‌له‌ کرده‌ویه‌کی ناپه‌سه‌ندی باسکراو له‌ صوفیه‌کانه‌وه:..... ۵۵۸
- ✱ جیاوازی و سه‌ری‌تیجه‌کانیان له‌ جه‌سته‌و مالّ و ساماندا:..... ۵۶۰
- ✱ سه‌ری‌تیجه‌کانیان له‌ په‌روه‌رده‌و رِیتوئینیدا:..... ۵۶۶

- * به نهفسی خۆیان سووکایهتی دهکهن : ٥٧١
 * سه‌رپێچیه‌کانیان له ته‌فسیری قورئانی پیرۆزدا: ٥٧٤
 * له سه‌رپێچیه‌ جوړ به جوړه‌کانیان: ٥٧٧
 * نه‌فامیه‌ فیه‌یه‌کانیان: ٥٨٢
 * شان و شه‌وکه‌تی خۆیان ده‌رۆخیتن: ٥٨٦
 * نه‌و که‌سانه‌ی له نه‌هلی ئیباحه‌ چونه‌ته‌ نێو صوفیه‌کانه‌وه‌: ٥٨٨
 * په‌خه‌گرتن له‌و رێبازه‌ی صوفیه‌کان به‌کاری دیتن له‌ لێکدانه‌وه‌کانیاندا(تأویل): ٥٩٩
 * له‌و پروانه‌ی که‌ صوفیه‌کانی تیدا زهم ده‌کریت: ٦٠١
به‌شی یازده‌یه‌م: ئیبلِیس به‌شتانیك سهر له خوا په‌رستان ده‌شیوینیت که‌ له که‌رامات ده‌چی
 * له سه‌رسورمێنتین چیرۆکه‌کانی که‌راماتیان: ٦١٠
 * سه‌ر لی شێوان و فریوخواردن به‌و شتانه‌ی که‌ له که‌رامات ده‌چی: ٦١٥
 * خۆپاراستن له‌وه‌ی که‌ پۆله‌تی ده‌ره‌وه‌ی وات پیشان ده‌دات که‌ که‌راماته‌: ٦١٧
 * په‌خه‌گرتن له‌ رێبازی صوفیه‌کان له (الشُّطْح)و بانگه‌شه‌کردندا: ٦١٩
به‌شی دوازه‌یه‌م: سه‌باره‌ت به‌ سه‌رلێشێواندنه‌کانی ئیبلِیس به‌رامبه‌ر به‌ په‌مه‌کی خه‌لك
 * سه‌رلێشێواندنه‌کانی ئیبلِیس به‌رامبه‌ر به‌ خه‌لكی ئاسایی له‌ بواری فه‌توادا: ٦٢٩
 * سه‌ریان لێده‌شیوینیت به‌وه‌ی که‌ که‌سانی خۆ به‌ زاهیدکار پێشی زانیان ده‌خه‌ن: ٦٣٠
 * له‌ بواری به‌دگویی زانیاندا سه‌ریان لی ده‌شیوینیت: ٦٣١
 * به‌گه‌وره‌دانانی که‌سانی خۆ به‌زاهیدکار: ٦٣٣
 * به‌ره‌لێکردنی نه‌فس بۆ سه‌رپێچیکردن: ٦٣٤
 * سه‌ریان لی ده‌شیوینیت و وایان لێده‌کات به‌ نه‌ژادو بنه‌ماله‌کانی خۆیانه‌وه‌ بنازن: ٦٣٨
 * پشتبه‌ستن به‌ خه‌سه‌له‌تیکی خه‌یرو گوینه‌دان شتی تر: ٦٤٠

- ✱ سەر له (العيارين) دهشیوتنیت و وایان لی دهکات مالی خه لک بهرن:..... ٦٤١
- ✱ پشتبهستن به سوننهت و فهوتاندنی فرهزهکان:..... ٦٤٣
- ✱ نامادهبوون له مهجلیشهکانی یادو زیکردا:..... ٦٤٤
- ✱ ئیبلیس سەر له خاوهن مال و سامانهکان دهشیوتنیت:..... ٦٤٥
- ✱ سەر له ههزاران دهشیوتنیت:..... ٦٥١
- ✱ سه‌رلیشپواندنه‌کانی ئیبلیس بهرامبه‌ر به خه‌لکی ناسایی:..... ٦٥٣
- ✱ سه‌رلیشپواندنه‌کانی ئیبلیس بهرامبه‌ر به ژنان:..... ٦٦١
- به‌شی سیازده‌یه‌م: باسی سه‌رلیشپواندنه‌کانی ئیبلیس بهرامبه‌ر به تیک‌پرای**
- خه‌لک به‌وه‌ی که به‌رده‌وام هانیان ده‌دات کارو‌کردمه‌وه‌کانیان له ناینده‌دا نه‌ نجام**
- بدنه‌ن:..... ٦٦٥**
- ناوه‌پۆک..... ٦٦٩**

پیشدهوا (ابن الجوزي) ده فہر مویّت:

خوای تعالیٰ دہ زانیٰ نیتہ کہ ہلّہی کہسانی ہلّہ کار بہدہ ردہ خہین
مہبہ ستمان تہنہا پاک راگرتنی شہریعہ تہ، خہ عقریہ بہرامبہر بہ شہریعہ ت
لہ ہر ناتہواوی و کہم و کورپہک، پدیوہندیان بہ کہسی بیژہرو بکہرہوہ
نیہ، لہ راستیدا مہبہ ستمان بہوہ تہنہا بہ جیہینانی تہمانہ تی زانستیہ،
دلّیابن بہردہوام ہر یہ کیّک لہ زانایان ہلّہی ہاوہ لہ کہی بہدہ ردہ خات،
بہ مہبہستی پرونکردنہوہی ہعق، نہک لہ بہر ناشکراکردنی عہیب و ناتہواوی
کہسی ہلّہ کار.